TESTAMENTVM NOVVM, EX

des. Erasmi Roterodami versione, ac eiusdem recognitione postrema.

LONDINI,

Apud Gerardum Devves, Anno 1568.

Benj.n Hampden
natus Octobris 17th
anno 1569.
Memento mori: (1569)

APPOSITA SVNT:

Singulis totius operis capitibus disticha ordine alphabetico curiosè dictata.
Index Euangeliorum & Epistolarum.
Index Epistolarum & Euangeliorum Dominicalium ac Festorum.
Elenchus Capitum Euangeliorum.
Athanasij fragmentum de Lib. Apocrip.
Librorum Noui Testamenti elenchus carmine.

Omnia in Lectoris gratiam & vsum.

W. Bliss
natus 1835, apr: 26
obiit 19..

DILECTO FILIO ERASMO ROTERODAMO, sacræ theologiæ professori, Leo papa decimus.

DIlecte fili salutem, & apostolicam benedictionem. Valde nos delectarunt lucubrationes tuę in testamentum nouũ iam pridem editæ: nõ tam quia nostro nomini dicatæ fuerant, quàm quòd nõ vulgari, sed noua & insigni quadam eruditione præstabant, omniumq́ue doctorum calculo plurimũ laudabantur. Quas nuper à te recognitas, & pluribus additis annotationibus locupletatas illustratasq́ue fuisse certiores facti, nõ mediocriter gauisi fuimus, ex prima illa editione, quę absolutissima videbatur, cõiecturã faciẽtes, qualis hæc futura, quantũue boni sacræ theologiæ studiosis, ac orthodoxæ fidei nostræ sit allatura. Macte igitur istius animi tui esto, ac publicæ vtilitati studẽs, operi tã sancto, vt in lucẽ exeat, sedulo inuigila. Dignam quidẽ tot laborũ mercedẽ ab ipso Deo relaturus: à nobis vero meritã cõmendationẽ, & cunctis CHRISTI fidelibus perpetuam laudem consequuturus. Datum Romę apud sanctum Petrũ, sub ãnulo piscatoris, die. x Sept. M. D. XVIII. Pontificatus nostri anno VI.

A 2 DES.

DES. ERASMVS ROTERODAMVS PIO LECTORI S. D.

*

TOties iamdictum, ob quorundam calumnias mihi & hîc repetendum optime lector, hac versione non damnari mihi vulgatam editionem, qua nunc vtitur ecclesia Romana, sed vt illa sit emẽdatior, magisq; perspicua, quod in Græcorum codicibus habebatur, id à me bona fide redditum : qui si quando variant, ibi nos veterẽ orthoxdorũ interpretationẽ secuti sumus: aut vbi cætera paria sunt, id prætulimus quod cum Latinis codicibus consentiret. Hoc in præsentia monuisse visum est satis. Qui plura desiderat, legat apologiam, quam magno operi præfiximus, ac facessat calumnia. Legamus igitur ardentibus studijs Euangelium, sed nõ tantum legamus, verum etiam viuamus. Euangelium pacis dictum est à propheta: Cauendum ne nostro vitio nobis sit Euangelium discordiæ. Non est aliud, non est nouum. Vnum & idem est Euangelium: quod vt omnibus est proditum, ita conuenit vt omnes in hoc consentiamus. Huc igitur nos inuicem cohortemur, vt simus verè filij patris qui in cælis est, vtq; Dominus IESVS, suos germanos discipulos agnoscat, qui est benedictus in secula, Amen.

INDEX EVANGELIORVM ET EPISTOLARVM.

Matthæus.	1
Marcus.	92
Lucas.	151
Ioannes.	248
Acta Apostolorum.	320
Epistola ad Romanos.	432
Prima ad Corinthios.	478
Secunda ad Corinthios.	519
Ad Galatas.	548
Ad Ephesios.	563
Ad Philippenses.	579
Ad Colossenses.	590
Prima ad Thessalonicenses.	600
Secunda ad Thessalonicenses,	610
Prima ad Timotheum.	616
Secunda ad Timotheum.	627
Ad Titum.	635
Ad Philemonem.	640
Ad Hebræos.	643
Epistola Iacobi.	672
Prima Petri.	684
Secunda Petri.	695
Prima Ioannis.	703
Secunda Ioannis.	712
Tetia Ioannis.	714
Epistola Iudæ.	716
Apocalypsis.	719

ELENCHVS CAPITVM euangelij ſecundum Matthæum.

1 GEnealogia Chriſti.
2 De Magis, & pueris interfectis.
3 Primus Ioannes prædicauit regnum cælorum.
4 De tentatione Chriſti.
De vocatiõe Petri Andreę, & filiorum Zebedæi.
De beatitudinibus.
5 Cum proximo non contendendum.
Non mœchandum.
Vxorẽ non repudiandam.
Non iurandum.
Iniuriã patiẽter tolerãdã.
Diligendos eſſe inimicos.
6 De eleemoſyna, oratione, ieiunio.
De contemnenda terrenorum cura.
7 Quomodo nullum condemnare liceat.
Petendum eſſe.
Cauendos eſſe pſeudoprophetas.
8 De leproſo.
De Centurione.
De ſocru Petri.
De dæmoniacis curatis.
De adoleſcente ſequi iuſſo.
De ſedata tẽpeſtate maris.
De dæmonijs in porcos eiectis.
9 De paralytico.
De Matthæo.
De Chriſto cũ publicanis ſumente cibum.
De filia archiſynagogi.
De muliere ſanguinis profluuio laborante.
De duobus cæcis.
De muto dæmoniaco.
10 Inſtruit duodecim apoſtolos, dans illis poteſtatem curandi.
11 De diſcipulis à Ioanne miſsis.
12 De diſcipulis ſabbato vellentibus ſpicas.
De ſanata manu arida.
De dæmoniaco cæco & muto.
De requirentibus ſignum.
De matre & fratribus.

13 Para-

13 Parabolæ ſeminantis,& regni cælorum.
14 De Ioanne & Herode.
De quinq; panibus, & duobus piſcibus.
De ambulante Ieſu ſuper mare.
15 De tranſgreſsione præcepti Dei propter conſtitutiones humanas.
De Cananæa.
De turbis ſanatis.
De ſeptem panibus.
16 De fermēto Phariſęorū
De interrogatione apud Cæſaream.
De hortatione Petri,ne *Ie*ſus,&c.
17 *De* transformatione Chriſti.
De lunatico.
De exigētibus didrachma.
De quęrētibus quis maior.
17 De offēdiculo abijciēdo.
De centū ouibus parabola
De correptione proximi.
De poteſtate ligandi, ſoluendique.
De eo qui debebat decem millia talenta.
De interrogātib⁹, an liceret diuortium facere.
19 De diuite īterrogāte Ieſ.
De mercede cōductis ope.
20 De filijs Zebedæi.
De duobus cæcis.
21 De aſina & pullo.
De cæcis & claudis.
De ficu quæ exaruit.
De principibus ſacerdotū interrogantibus dominum.
De duobus filijs parabola.
De vinea.
22 De vocatis ad nuptias.
De cenſu Cæſaris.
De Sadducæis.
De legis doctore Chriſtum interrogante.
De quæſtione domini.
23 Deploratio ſcribarum & phariſæorum.
24 De conſummatione, die & hora.
25 De decem virginibus.
De his qui talenta acceperunt.
De aduentu Chriſti.
26 *De* ea quę vnxit dominū
De paſchate.

De typo mystico.
De proditione Iudæ, Caiapha.
Negatio Petri.
27 De præside Pilato.
De pœnitentia Iudæ.
De tormentis & pœnis Iesu, & morte eius.
De petitione corporis domini, & sepulcri custodib⁹.
De Christi resurrectione.
28 De sepulcri custodibus, & testibus resurrectionis.
Quomodo se præbuit Iesus videndum mulieribus & apostolis in Galilæa.

FINIS.

CAPITA EVANGElij secundum Marcum.

DE Ioãne Baptista, Christum baptizante in Iordane.
De vocatione Petri, Andreæ, & filiorũ Zebedæi.
De dæmoniaco.
De socru Petri.
De curatis à varijs morb.
De leproso.
2 De paralytico.
De publicano filio Alphæi.
De Iesu conuescente publicanis.
De discipulis vellẽtibus pręfame spicas sabbato.
3 De habente manũ aridã.
De apostolorum electione, data illis varia potestate.
De matre & fratribus.
4 De semine parabola.
De increpatione aquarum.
5 De legione dæmoniorũ.
De filia archisynagogi.
De muliere sanguinis profluuio laborante.
6 Quomodo Christus misit Apostolos curatum varios morbos.
De Herode & Ioanne.
De quinque panibus, & duobus piscibus.
7 De ambulatione in mari.

De disci-

De diſcipulis illotis manibus prandentibus.
De transgreſsione præcepti Dei.
De Syrophœniſſa.
De Sabbato.
8 De ſeptem panibus.
De quærentibus ſignum.
De fermento Phariſæorũ.
De cæco.
De interrogatione in Cæſarea.
De dehortatione Petri.
9 De trãsformatione Domini.
De lunatico.
De diſputatione quis eſſet maior.
10 De offendiculo tollẽdo.
De diuortio.
De diuite interrogante Ieſum.
De filijs Zebedæi.
De Bartimæo.
11 De pullo.
De ficu quæ exaruit.
De eiectis è templo numularijs.
De fiducia erga Deum.
De obliuione iniuriarum.
De principibus & ſenioribus ſacerdotum, qui dominum interrogabant.
12 De vinea.
De cenſu dando Cæſari.
De Sadducæis.
De ſcriba.
De interrogatione Domini.
Cauendos eſſe hypocrytas.
De vidua paupercula:
13 De conſummatione.
De die & hora.
14 De ea quæ dominũ vnxit vnguento.
De paſchate.
Chriſti captiuitas.
Negatio Petri.
De his quæ Domino Ieſu apud ſummum ſacerdotem irrogata ſunt.
15 De his quæ ſub Pilato præſide paſſus eſt.
De morte,
De petitione corporis Domini.
De ſepultura.
16 De Chriſti reſurrectione.

Quibus post mortem apparuit viuus.
Quomodo discipulis commisit Euangelij prædicationem.

FINIS.

CAPITA EVANGELII SECVNDVM LVCAM.

1 DE parentibus Ioannis baptistæ, eiusque natiuitate.
Saulutatur Maria ab Angelo.
Visitatur Elizabeth à Maria.
De censu totius orbis.
2 De partu Mariæ.
De pastoribus.
De Symeone.
De Anna prophetissa.
3 Iesus inuentus est in medio doctorum.
Ioannes prædicabat baptismum pœnitentiæ.
De his qui Ioãnem interrogabant.
De Herode & Ioanne.
De baptismo Christi.
De genealogia Christi.
4 De ieiunio & tentatione Christi.
Iesus ductus in montem, subtraxit se Iudæorum conspectui.
De dæmoniaco.
De socru Petri.
5 De curatis à varijs morbis & dæmonijs.
De captura piscium.
De leproso.
De paralytico.
De Leui publicano.
De Iesu prandẽte cum publicanis.
Cur discipuli Ioannis ieiunant. Christi verò non.
6 Discipuli spicas vellunt sabbato præ fame.
De habente manum aridam.

De

De apostolorum electione.
De beatitudinibus.
Diligendos esse inimicos.
Cum proximo non contendendum.
Quòd proximum condemnare non liceat.
7 De seruo Centurionis.
De filio viduæ.
De discipulis à Ioãne missis.
De ea quę vnxit dominum vnguento.
8 De eo qui sementem faciebat parabola.
De matre & fratribus.
De increpatione aquarum.
De legione.
De filia archisynagogi.
De muliere sanguinis profluuio laborante.
9 De duodecim Apostolis, & potestate illis data.
Audiuit Herodes de Iesu.
De quinq; panibus & duobus piscibus.
De interrogatione Domini.
De transformatione Christi.
De lunatico.
De disputatione, quis esset maior.
De eo qui prohibit⁹ fuit ab apostolis eijcere dęmonia.
Prohibet, ne petant vindictam ob id quòd non recepti sint hospitio.
10 De designatis septuaginta.
De quæstione legisperiti.
De eo qui inciderat in latrones.
De Martha & sorore eius Maria Magdalena.
11 De oratione.
De habente dæmoniũ mutum.
De muliere quæ de turba vocem extulit.
De his qui petebant signum.
De Pharisæo qui Dominum inuitauerat.
De deploratione Scribarum.
12 De fermento Pharisæorum.
De eo qui volebat diuisam hæreditatem.

De eo cuius ager ferax fuit.
De terrenorum cura despicienda.
Fugiendam auaritiam.
De seruo vigili.
Cum proximo non contendendum.
13 De Galilæis, & ijs qui in Siloë.
De ficu quæ fructum non protulit.
De muliere quæ habebat spiritum infirmitatis.
De grano sinapis & fermēto parabola.
De eo qui quærebat an pauci essent qui salutem cōsequerentur.
De ijs qui dicebant Iesu de insidijs Herodis.
14 De hydropico.
Non amandos primos accubitus.
Pauperes ad prandium vocandos potius quam amicos.
De inuitatis ad cœnam.
De ædificatione turris parabola.
15 De centum ouibus parabola.
De filio peregre profecto in regionem longinquā.
16 De dispensatore iniquo.
Ne apicem quidem à lege periturum.
Diuortium non esse licitū.
De diuite & Lazaro.
17 De offendiculo.
Fratri remittendum delictum.
De fiducia erga Deum.
De decem leprosis.
Iesus interrogatus quando regnum Dei veniat.
18 Semper orandum.
De iudice iniquo.
De Pharisæo & publicano.
Puerorum est regnum Dei.
De diuite qui interrogabat Iesum.
De cæco.
19 De Zachæo.
De decem seruis qui minas acceperant.
De pullo asinæ.
Deflet Iesus Hierosolymam.
Eijcit

Eijcit Iesus ementes & ven dentes.
20 De senioribus quærentibus Iesum, qua potestate hæc faceret.
De vinea.
De his qui Christo insidiabantur occasione census.
De Sadducæis negantibus resurerctionem.
De interrogatione Domini aduersus Pharisæos.
21 De vidua quæ minuta obtulerat.
De consummatione.
Prædicit Iesus interitum Hierosolymæ.
De signis.
De paschate.
22 De contēdentibus quis maior.
Captiuitas Christi.
Ducitur Iesus ad principē Sacerdotum.
23 Ducitur ad præsidem Pilatum.
Contemptus Herodis.
De mulieribus Dominum plangentibus.
Crucifigitur Christus.
Sepultura Christi.
24 Mulieres visitant sepulcrum.
De Petro currente ad sepulcrum.
De peregrinis in Emmaus.
Iesus in medio discipulorum.
Ascendit Iesus in cælum.

FINIS.

CAPITA EVANGELII SECVNDVM IOANNEM.

TEstimonium Ioānis baptistæ de Christo.
Interrogatur Ioānes num ipse sit Christus.
De Andrea, Simone Petro, Philippo, & Nathanaële vocatis.
2 De nuptijs in Cana.

De eiectis è templo.
De eo quod dixit: destruite templum hoc.
3 De Nicodemo & Iesu.
Iesus & Ioannes baptizãt.
Quæstio de purificatione.
4 De muliere Samaritana.
De filio reguli.
5 De eo qui trigintaocto annos tenebatur morbo.
Iudæi querebant interficere Christum.
6 De quinque panibus, & duobus piscibus.
Secessit Iesus à turbis ne deligeretur in regem.
De ambulatione in mari.
Sequitur turba Iesum nauiculis.
De turba quærente signũ.
De pane cælesti.
Discipulorum multi desciuerunt à Christo.
Sentẽtia Petri de Christo.
7 Iesus clam ascendit ad diem festum.
Mirantur Iudæi Christum scire literas, quas non didicerat.
Dissensio turbæ de Iesu.
Contẽdunt principes cum ministris & Nicodemo.
8 De muliere adultera.
De interrogantibus Iesum quem se esse diceret.
Interrogant Iesum de patre eius.
Promittitur à Iesu libertas se sequentibus.
De his qui dicebant Iesum habere dæmonium.
Tẽtant Iudæi in Christum iacere lapides, eo quod se præfert Abrahæ.
9 De cæco à natiuitate, & inter hunc & Pharisæos disceptatio.
10 De pastore bono & mercenario.
Iesus interrogatur in porticu deambulans.
11 De Lazaro resuscitato.
Consilium pontificum & Pharisæorum de Iesu apprehendendo.
12 Maria vngit pedes Iesu.
De asella.
De grecis interrogantibus Philippum.

Audit à turba vox è cælo.
13 Lauat Iesus pedes discipulorum.
Exit Iudas proditurus Christum.
Inculcat Iesus vt inuicem se diligant.
Quærit Petrus Christum quò vadat.
14 Thomas quæritur se nescire quò vadat Iesus.
Iudas Thaddæus interrogat Iesum.
Promittit discipulis consolatorem Christus.
De vite vera, agricula, & palmitibus.
Præcipit Deus mutuam dilectionem.
16 Prædicit Christus discipulis quę vētura sunt ipsis.
Paracletus arguet mundum.
De eo quod dixit pusillum & videbitis me.
Patrem daturum esse quicquid petitum fuerit per nomen Iesu.
17 Oratio Iesu ad patrem pro illis, quos sibi delegit
18 Proditur Iesus.
Sternuntur in terram Iudæi verbo Christi.
Amputat auriculā Petrus.
Ducitur Iesus ad Annam, ad Caiapham, inde ad Pilatum.
19 Damnatur morte crucis Dominus.
De stantibus iuxta crucē.
Sepelitur corpus Domini.
20 Resurrectio Domini.
Mariæ Magdalenæ primū, dehinc apostolis congregatis post resurrectionem præbet se videndū Christus.
21 Petro & alijs piscantibus apparet Iesus ad mare Tiberiadis.
Dicitur Petro: Pasce oues meas.

FINIS.

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPTORUM ecclesiasticorum.

Matthæus qui & Leui, ex publicano Apostolu primus in Iudæa propter eos qui ex circumcisi crediderant Euangelium Christi Hebraicis literis u bisque composuit. Quod quis postea in Græcum transt lerit, non satis certum est. Porrò ipsum Hebraicum h betur usque hodie in Cæsariensi bibliotheca, quam P philus martyr studiosissimè confecit. Mihi quoque à N zaræis, qui in Berrhœa urbe Syriæ hoc uolumine utunt describendi facultas fuit. In quo animaduertendum, q ubicunque Euangelista, siue ex persona sua siue ex p sona Domini saluatoris, ueteris Scripturæ testimonijs utitur, non sequatur septuaginta translatorum auctoritatem, sed Hebraicam, è quibus illa duo sunt: Ex Aegypto uocaui filium meum. Et, Quoniam Nazaræus uocabitur.

*

EVA

EVANGELIVM SECVNDVM MATTHAEVM.

CAPAT I.

*Angelus in somnis iustum solatur Ioseph Prototoco * Mariæ nomen Iesus erit.*

LIBER generationis IESV CHRI- primoge
STI filij Dauid, filij Abraham.*Abra- nito.
ham genuit Isaac , Isaac autem genuit
Iacob. Iacob autem genuit Iudam & fratres Lucæ 3.
eius. Iudas autem genuit Phares, & Zaram è
Thamar. Phares autem genuit Esrom. Esrō
autem genuit Aram , Aram autem genuit
Aminadab . Aminadab autem genuit Naas-
son. Naasson autem genuit Salmon. Salmon
autem genuit Booz è Rachab . Booz autem
genuit Obed è Ruth , Obed autem genuit
Iesse , Iesse autem genuit Dauid regē. Dauid
autem rex genuit Solomonem ex ea quæ
fuerat vxor Vriæ, Solomon autem genuit
Roboam. Roboam autem genuit Abia. Abia
autem genuit Asa. Asa autem genuit Iosa-
phat . Iosaphat autem genuit Ioram. Ioram
autem genuit Hoziam . Hozias autē genuit
Ioatham . Ioatham autem genuit Achaz .
Achaz autem genuit Ezeciam. Ezecias au-
tem genuit Manasse . Manasses autem ge-
nuit Amon. Amon autem genuit Iosiam. Io-
sias autem genuit Iechoniam & fratres eius

4.reg.25. in exilio Babylonico. * Porrò post exilium
1.Esdr.2. Babylonicũ Iechonias genuit Salathiel.*Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor. Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autẽ genuit Eliud. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Matthan. Matthan autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Ioseph, maritum Mariæ: ex qua genitus fuit IESVS ille, qui dicitur CHRISTVS. Vniuersæ itaque generationes ab Abraham, vsque ad Dauid generationes quatuordecim, & à Dauid vsque ad demigrationem Babylonicam generationes quatuordecim, & à demigratione Babylonica vsque ad CHRISTVM, generationes quatuordecim. IESV verò CHRISTI
Lucæ.1. natiuitas sic habet.*Cùm enim mater eius Maria desponsa esset Ioseph, prius quàm cõgressi fuissent, deprehensa est grauida è Spiritu sancto. Porrò Ioseph maritus eius, quoniam erat iustus, & nolebat illam infamare, voluit clanculum ab ea diuertere. Hæc autẽ cum is in animo versaret, ecce angelus Domini in somnis visus est illi, dicens: Ioseph fili Dauid, ne metuas adiungere tibi Mariam vxorem tuam: nam quod in illa conceptum est, à Spiritu sancto profectum est. Pariet autem filium, & vocabis nomẽ eius IESVM:

is enim

is enim saluum faciet populum suum à peccatis suis. Porrò totũ hoc factum est, vt perficeretur id, quod dictum fuerat à Domino per prophetam, ita loquentem: *Ecce virgo erit prægnans, & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emmanuel: quod, si quis interpretetur, sonat, Nobiscum Deus. Excitatus autẽ Ioseph à somno, fecit vt iniunxerat sibi angelus Domini: & adiunxit sibi vxorem suam, & non cognouit eam, *donec peperisset filium suum primogenitũ, & appellauit nomen eius IESVM.

Esaiæ 7.

Lucæ. 1.

CAPVT II.

Barbara gens Arabes dant mystica dona, parentes
Angelica Aegyptum iussa subire monent.

Lucæ 2.

CVm autẽ natus esset IESVS in Bethlehem, ciuitate Iudææ, temporibus Herodis regis, ecce Magi ab oriente accesserunt Hierosolyma, dicẽtes: Vbi est ille, qui natus est rex Iudæorum? Vidimus enim illius stellã in Oriente, & accessimus vt adoremus eum. Auditis autẽ his, Herodes rex turbatus est, & tota Hierosolymorũ vrbs cum illo: & conuocatis omnibus Pontificibus & Scribis populi, percontatus est eos, vbi CHRISTVS nasceretur. At illi dixerũt ei: *In Bethlehem Iudææ. Sic enim scriptum est per prophetam, * Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es inter principes Iuda. Ex te enim mihi proditurus est dux,

Iohel. 7.
Miche 5.

qui gubernaturus est populum meũ Israel.
Tum Herodes clam accersitis Magis, accurate perquisiuit ab illis, quo tempore stella apparuisset. Et iussis ire in Bethlehẽ, dixit: Profecti illuc accuratè inquirite de puero: vbi verò inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego veniam, & adorem illum. At illi audito rege, profecti sunt. Et ecce stella quam viderant in Oriẽte, præcedebat illos, donec progressa staret supra locum, in quo erat puer. Cùm autem vidissent stellam, gauisi sunt gaudio magno valde. Et ingressi domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & prostrati adorauerunt illum: & apertis thesauris suis, obtulerunt illi munera aurum, & thus, & myrrham: & oraculo admoniti in somnis, ne reuerterentur ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Digressis autem illis, ecce angelus Domini apparet in somnis Ioseph, dicens: Surge, & assume puerum ac matrem illius, & fuge in Aegyptum: & esto illic donec dixero tibi. Futurum est enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Ille verò excitatus, assumpsit puerum, & matrem eius noctu, & secessit in Aegyptum: & fuit illic vsque ad obitum Herodis: vt perficeretur, quod dictum fuerat à Domino per prophetam dicentem
Oseæ 11. *Ex Aegypto vocaui filiũ meũ. Tum Herodes, vbi vidit sibi illusum fuisse à Magis, in-
digna-

dignatus est vehementer: ac missis satelliti-
bus, interfecit omnes pueros, qui erãt Beth-
lehem, et in omnibus finibus Bethlehemiti-
cis, quotquot essent bimuli, aut minores, iu-
xta tẽpus quod exactè cognouerat ex Magis
Tunc perfectum est, quod dictum fuerat ab
Hieremia propheta, cum ait: * Vox in Rama Hiere. 31.
audita est, lamẽtatio, ploratus, & fletus mul-
tus, Rachel plorans filios suos, & noluit con-
solationem admittere, propterea quòd non
sint. Cæterum defuncto Herode, ecce Ange-
lus Domini in somnis apparet Ioseph in Ae-
gypto, dicens: Surge, & assume puerũ & ma-
trem eius, & vade in terram Israël. Defuncti
sunt enim qui querebant animam pueri. At
ille surgẽs, assumpsit puerũ, & matrẽ illius,
& venit in terram Israël. Verùm cùm audis-
set Archelaum regnare in Iudæa loco Hero-
dis patris sui, timuit illuc abire: sed oraculo
admonitus in somnis, secessit in partes Gali-
lææ: ac profectus habitauit in ciuitate quæ
vocatur Nazareth: vt impleret quod dictum
fuerat per prophetas: * Nazareus vocabitur. Iudic. 13.

CAPVT III.

Christum Ioannes baptizat flumine, uerbis
Acribus incusat uipereumq; genus.

IN * diebus illis accedit Ioannes Baptista, Marci 1.
predicans in deserto Iudææ, dicensq́: pœ- Lucæ 3.
nitentiã agite vitæ prioris, in propinquo
est enim regnum celorum. Nam hic est ille,

Esa. 40. de quo dixit Esaias propheta, qui ait: * Vo
Marci 1. clamantis in deserto, parate viam Domin
Lucæ 3. rectas facite semitas eius, *Ipse verò Ioann
Ioann. 1. habebat indumentum suum è pilis camel
*Mar.1. rum, & zonam pelliceã circum lumbos suo
Porrò cibus illius erãt locustæ, et mel sylue
tre. Tũc egressa est ad illũ Hierosolyma, & t
ta Iudæa, totaq; regio vndiq; finitima Ior
ni, & baptizabãtur in Iordane ab illo, co
Lucæ 3. fitentes peccata sua. * Cùm vidisset aute
multos ex Pharisæis & Sadducæis veniem
ab baptismũ suum, dixit illis: Progenies v
perarum, quis vobis submonstrauit, vt fug
retis à ventura ira? Facite igitur fructus, q
deceant pœnitentiam, & ne sitis hac mẽte,
dicatis intra vosipsos: Patrẽ habemus Abr
ham. Dico enim vobis, quòd possit Deus fa
cere, vt ex lapidibus his, filij surgant Abr
hamo. Iam veró & securis ad radicem arbo
rũ posita est, * Omnis igitur arbor, quæ no
Marci 7. facit fructum bonum, exciditur, & in igne
Lucæ 3. mittitur. * Ego quidẽ baptizo vos aqua, a
Marci 1. pœnitẽtiam at ille qui post me venturus es
Lucæ 3. fortior me est, cuius non sum idoneus, v
Ioann. 1 calciamenta portem: ipse vos baptizabit Sp
ritu sancto, & igni: cuius vẽtilabrum in ma
nu ipsius, & repurgabit aream suam, & co
gregabit triticum suum in horreum, palea
autem exuret igni inextinguibili. * Tunc ac
Lucæ 3. cedit IESVS à Galilæa ad Iordanẽ ad Io

annen

annem,vt baptizaretur ab illo. At Ioannes
prohibebat illum, dicens: Mihi opus eſt,vt Marci 1.
abs te baptizer,& tu venis ad me? Reſpon-
dens autem IESVS,dixit ad illum: Omitte
nunc:ſic enim decet nos,vt compleamus om
nẽ iuſtitiã,Tunc omittit illum.*Et baptiza- Marci 1.
tus IESVS, aſcendit protinus ab aqua: & Lucæ 3.
ecce aperti ſunt illi cæli, & vidit ſpiritũ Dei Ioann 1.
deſcendentem tanquam columbam,& veni-
entem ſuper ipſum. Et ecce vox de cælis,di-
cens:*Hic eſt filius meus dilectus.in quo mi- Infrà 17.
hi bene complacitum eſt. Mar. 1.9.

CAPVT IIII. Lucæ.3.9

Deuicto ſatana concedens in Galilæam,

Dũ quatuor reparant rete, lauantq; uocat.

TVnc *IESVS ſubductus fuit in deſer Marci 1.
tum à ſpiritu,vt tentaretur à diabolo. Lucæ 4.
*Et cum ieiunaſſet dies quadraginta, Luce 4
ac noctes quadtaginta,tãdem eſurijt.Et cùm
acceſsiſſet ad eum ille qui tentat, dixit:Si fi-
lius es Dei, iube vt lapides hi panes fiant.
At ille reſpondens,dixit:Scriptum eſt:*Non Deute
ſolo pane victurus eſt homo,ſed omni verbo
quod egreditur per os Dei,Tunc aſſumit illũ
diabolus in ſanctam ciuitatẽ, & ſtatuit eum
ſuper pinnaculum templi.dicitq; illi:Si filius
es Dei,præcipita te deorſum. Nam ſcriptum
eſt:* Angelis ſuis mandaturus eſt de te, ac Pſal. 9
manibus tollent te,ne quãdo impingas in la
pidem pedem tuũ.Dixit ille IESVS: Rur-

Deute.6. ſum ſcriptum eſt : *Non tentabis dominum
Deum tuum. Rurſum aſſumit illū diabolus
in montem excelſum valde,& commonſtrat
ei omnia regna mundi, & gloriam illorum,
& dicit illi : Hæc omnia tibi dabo , ſi pro-
ſtratus adoraueris me. Tunc dicit illi IE-
Deute.6. SVS : Abi Satana,ſcriptum eſt enim:* Do-
Marci.1. minum Deum tuum adorabis, & illum ſolū
coles.Tunc omittit illum diabolus.*Et ecce
Angeli accedebant,ac miniſtrabant ei: Cùm
audiſſet autem IESVS, quòd Ioannes tra-
Marci.1. ditus eſſet,* ſeceſsit in Galilæam : et relicta
Lucæ.4. Nazareth,profectus habitauit in Capernaū
Ioann.2. quæ eſt ciuitas maritima, in finibus Zabulō
& Neptalim:vt impleretur quod dictum fue
Eſaiæ 9. rat per Eſaiam prophetam, dicentem:*Ter-
ra Zabulon & Neptalim iuxta viā maris vl-
tra Iordanē. Galilæa gentium, Populus qui
ſedebat in tenebris & vmbra mortis , vidit
lucem magnam : & qui ſedebant in regione
Marci.1. & vmbra mortis , lux orta eſt eis . *Ex eo
tempore cœpit IESVS prædicare, & dice-
re:Reſipiſcite:inſtat enim regnum cælorum.
Ambulās autē IESVS iuxta mare Galilææ
vidit duos fratres , Simonem qui vocabatur
Petrus,& Andream fratrem eius,iaciētes re
te in mare(nam erant piſcatores)et dicit il-
lis. Sequamini me , & faciam vos piſcatores
hominū.Ad illi relictis ilico retibus, ſequuti
ſunt illum. Et progreſſus illinc , vidit alios
duos

duos fratres, Iacobum filium Zebedæi, & Io-
annem fratrẽ eius in naui, cum Zebedæo pa
tre suo, sarcientes retia sua: & vocauit eos.
At illi protinus relicta naui & patre suo se-
quuti sunt eum. Et circumibat totam Gali-
læam IESVS, docens in Synagogis illo-
rum, ac prædicans Euangelium regni, & sa-
nãs omnem morbum, & omnem languorem
in populo. Et dimanauit fama illius in totã
Syriam. Et adduxerũt ad illum omnes male
affectos, varijs morbis ac torminibus con-
strictos, & dæmoniacos, & lunaticos, & pa-
ralyticos, sanauitq; illos. * Et sequutę sunt Marci. 2.
eum turbæ multæ à Galilæa ac Decapoli, & Lucæ 6.
Hierosolymis, & Iudæa, & à regionibus trãs
Iordanem sitis.

CAPVT V.

Edicit ueteris, quæ sit sententia legis.
Datq; instrumenti, sancta statuta noui.

CVm vidisset autẽ turbas, ascẽdit in mõ-
tem: & cùm consedisset, accesserunt ad
illum discipuli eius: & postquam ape-
ruisset os suum, docebat illos, dicens: * Beati Lucæ 6.
pauperes spiritu, quoniam illorũ est regnum
cælorum. Beati qui lugent, quoniam ipsi cõ-
solationem accipient. Beati mites, quoniam
ipsi hæreditatem accipient terræ. Beati qui
esuriunt & sitiunt iustitiã, quoniã ipsi satu-
rabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi
misericordiam consequentur. Beati mundo

corde, quoniam ipsi Deum videbunt, Bea
pacifici, quoniã hi filij Dei vocabuntur, Bea
ti qui persecutionem patiuntur propter iu
stitiam, quoniam illorum est regnum cælo
rum. Beati estis, cùm probra iecerint in vo
homines, & insectati fuerint, & dixerint om
ne malum verbum aduersus vos mentiente
propter me, Gaudete & exultate, quonia
merces vestra multa est in cælis. Sic eni
persequuti fuerunt prophetas, qui fuerũt a
Marci 9. te vos. Vos estis sal terræ, * Quòd si sal inf
Lucæ 14. tuatus fuerit, quo salietur? Ad nihil valet
trà, nisi vt projciatur foras, & conculcet
ab hominibus. Vos estis lux mundi. Non p
test oppidum abscundi supra montẽ situ
Marci 4. * neque accendunt lucernam, & ponunt il
Lucæ 8.11 subter modium: sed super candelabrum,
lucet omnibus qui sunt in domo. Sic luc
lux vestra coram hominibus, vt videant v
stra bona opera, glorificẽtq; patrem vest
qui est in cælis. Ne existimetis quòd vene
ad destruendam legem, aut prophetas: In
non veni vt destruam, sed vt comple
Lucæ 16. * Amen quippe dico vobis, donec præter
cælum & terra, iota vnũ, aut vnus apex n
præterierit ex lege, quo ad omnia facta fu
rint. Quisquis igitur soluerit vnum ex ma
datis hisce minimis, & docuerit sic homin
minimus vocabitur in regno cælorum. Q
quis autem fecerit & docuerit, hic mag
voc

vocabitur in regno cælorum, Dico enim vobis: Nisi abundauerit vestra iustitia plus quã Scribarum & Pharisæorum, non possitis ingredi in regnũ cælorum. Audistis quòd dictũ sit veteribus. * Non occides: quisquis autem Exo. 20.
occiderit obnoxius erit iudicio. At ego dico Deute. 5.
vobis, quòd quisquis irascitur fratri suo te- Leuit. 19.
mere, obnoxius erit iudicio, Quicunque vero dixerit fratri suo, Racha: obnoxius erit concilio. Quisquis autem dixerit, Fatue: obnoxius erit gehennæ incendio. Itaq; si obtuleris munus tuum ad arã, & illic recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque illic munus tuum coram altari, & abi prius reconcilieres fratri tuo, & tum veniens offer munus tuum * Habeto be- Lucæ 12.
neuolentiam cum aduersario tuo citò dum es in via cum illo: ne quando te tradat aduersarius iudici, & iudex te tradat ministro, & in carcerem conijciaris. Amen dico tibi, non exibis illinc, donec persolueris extremũ quadrantem. * Audistis quòd dictum fuerit Exo. 20
antiquis: Nõ committes adulterium. At ego dico vobis, quòd quicunq; aspexerit vxorẽ alterius ad concupiscendum, eam, iam adulteriũ cum ea commisit in corde suo. * Quòd Matt. 18.
si oculus tuus dexter obstaculo tibi fuerit, Marci. 9.
erue illum, & abijce abs te. Expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum: ac non totum corpus tuum conijciatur in gehennam.

hennam. Et si dextera tua manus obstiterit
tibi,amputa eam,& proijce abs te. Expedit
enim tibi,vt pereat vnũ mẽbrorũ tuorũ, ac
non totum corpus tuum conijciatur in ge-
Deut.24. hennam.Dictum est autem:*Quicunque repu-
Mátt.19. diauerit vxorem suam , det illi libellum di-
Marc.10. uortij.*At ego dico vobis,quòd quisquis re-
*Mat.19 pudiauerit vxorem suam , nisi causa stupri,
Marc.10 efficit vt illa sit adultera:& quicunque repu-
Lucæ.16. diatam duxerit,adulterium committit.Rur-
sus audistis quòd dictum fuerit antiquis:nõ
peierabis , sed persolues Domino ea quæ iu-
raueris. At ego dico vobis:Ne iuretis omni-
no,neque per cœlum,quia thronus Dei est:ne-
que per terram , quia subsellium est pedum
illius:neque per Hierosolyma, quoniam ciui-
tas est magni regis : neque per caput tuum
iurabis , propterea quòd nõ potes vnũ pilũ al-
bum,aut nigrũ facere.Sed erit sermo vester,
Est est, Non non.Porrò quod vltra hæc ad-
Exo.21. iungitur,ex malo proficiscitur. * Audistis
quòd dictum fuerit : Oculum pro oculo , &
dentem pro dente.At ego dico vobis. Ne re-
Lucæ.6. sistatis malo: * sed quisquis impegerit alapã
in dexteram tuam maxillam,obuerte illi &
alteram:& ei qui te velit in ius trahere , ac
tunicam tuã tollere,permitte illi & palliũ.
Et qui te adegerit ad milliarium vnum,abi-
to cum illo duo.Petenti abs te,dato:& cupi-
Leui.19. entem mutuum accipere,ne auerseris. * Au-
distis

distis quòd dictum sit : Diliges proximum
tuum,& odio habebis inimicum tuum. At
ego dico vobis: * Diligite inimicos vestros, Lucæ.6.
bene precemini deuouētibus vos:benefacite
ijs qui vos odio prosequuntur : orate pro
ijs qui lædunt & insectantur vos,vt sitis filij
patris vestri,qui est in cælis : quia solem suū
exoriri sinit super malos ac bonos,& pluui-
am mittit super iustos & iniustos. Nam si di
lexeritis eos qui diligunt vos, quod præmiū
habetis ? nonne & publicani idem faciunt?
Et si complexi fueritis fratres vestros tan-
tùm,quid eximium facitis? nonne & publi-
cani sic faciunt ? Eritis igitur vos perfecti ,
quemadmodū pater vester , qui est in cælis,
perfectus est. CAPVT VI.

Forma est ieiunijque, eleemosynæque, precumque,
Præcipit inque diem uiuere more auium.

ATtendite *ne eleemosynam vestrā præ-
stetis coram hominibus, quò spectemi-
ni ab illis.Alioqui premium non habe- Matt.23.
tis apud patrem vestrum , qui est in cælis.
Itaq; cùm præstas eleemosynam,ne tubis ca
natur ante te,quemadmodum hypocritæ fa-
ciunt in conciliabulis, & in vicis , vt glorifi-
centur ab hominibus . Amen dico vobis ,
habent mercedem suam , cæterum tu
cùm præstabis eleemosynā , nesciat sinistra
tua quod facit dextera tua, vt sit tua eleemo
syna in occulto ; & pater tuus qui videt in
occulto.

occulto,ipſe reddet tibi in propatulo. Et cũ
oraueris,non eris quemadmodum hypocri-
tæ.Nam illi ſolent in conciliabulis. & in an-
gulis platearum ſtantes orare , quò conſpi-
cui ſint hominibus . Amen dico vobis quod
habent mercedem ſuam.Tu verò cùm oras,
introito in conclaue tuum , & occluſo oſtio
tuo,ora patrem tuum, qui eſt in occulto: &
pater tuus , qui videt in occulto, perſoluet
tibi in propatulo . Verùm orantes ne ſitis
multiloqui,ſicut ethnici. Putant enim fore,
vt ob multiloquium ſuum exaudiantur . Ne
igitur efficiamini ſimiles iſtorũ. Nouit enim
pater veſter , quibus rebus opus ſit vobis,
prius quàm petatis ab illo.Ad hũc ergo mo-
Lucæ 11. dũ orate vos: * Pater noſter qui es in cælis,
ſanctificetur nomen tuum : Veniat regnum
tuum:fiat voluntas tua , quemadmodum in
cælo ſic etiam in terra.Panem noſtrum quo-
tidianum da nobis hodie : & remitte nobis
debita noſtra, ſicut & nos remittimus debi-
toribus noſtris . Et ne inducas nos in tenta-
tionem,ſed libera nos à malo:quia tuum eſt
regnum, & potentia, & gloria, in ſecula ſe-
Matt. 18. culorũ,Amen. *Proinde ſi remiſeritis homi-
Marci 11. nibus errata ſua,remittet & vobis pater ve-
ſter cæleſtis.Quòd ſi nõ remiſeritis homini-
bꝰ errata ſua,nec pater veſter remittet erra-
ta veſtra.Porrò cũ ieiunaueritis, ne ſitis ve-
luti hypocritæ tetrici . Obſcurant enim fa-

cies suas, quò perspicuũ sit hominibus ipsos
ieiunare. Amen dico vobis, habent mercedẽ
suam. Tu verò cùm ieiunas, vnge caput tuũ,
& faciem tuam laua, ne conspicuum sit hominibus
te ieiunare, sed patri tuo, qui est in
occulto: & pater tuus qui videt in abdito,
reddet tibi in propatulo. Ne reponatis vobis
thesauros in terra, vbi ærugo & tinea corrumpit,
& vbi fures perfodiunt, ac furantur.
Sed recondite vobis thesauros in cælo, vbi Lucæ 12.
neque ærugo, neq; tinea corrumpit, & vbi
fures non perfodiunt, neq; furantur. Nam
vbi fuerit thesaurus vester, illic erit & cor
vestrum. *Lucerna corporis est oculus. Si igitur Lucæ 11.
oculus tuus simplex fuerit, totum corpus
tuum lucidum erit. Quòd si oculus tuus
malus fuerit, totum corpus tuum tenebrosum
erit. Ergo si lumen quod est in te, tenebræ
sunt, ipsæ tenebræ quantæ? *Nemo po- Lucæ 16.
test duobus dominis seruire. Aut enim hunc
habebit odio, & alterum diliget: aut huic
adhærebit, & alterum negliget. Non potestis
Deo seruire, & mammonæ. *Propterea dico Lucæ 12.
vobis, ne sitis solliciti vitæ vestrę, quid esuri
sitis, aut bibituri: neque corpori vestro, quibus
indumentis vsuri. Nónne anima pluris
est quàm cibus, & corpus pluris quàm indumentum?
Vertite oculos ad volatilia cæli:
quia non serunt, neque metunt, neq; congregant
in horrea, & pater vester cælestis alit
illa?

illa? Nonne vos longè præcellitis illa? Qui autem ex vobis solicitè cogitãdo, potest adere ad staturam suam cubitum vnum? At de indumento quid soliciti estis? Cognoscite lilia agri quomodo crescant: non laborant, neque nent. Attamen dico vobis, ne Solomonem quidem in vniuersa gloria sua sic amictum fuisse, vt vnum ex his. Quòd si gramen agri, quod hodie cùm sit, cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: an non multo magis vobis id faciet, ô parum fidentes? Ne sitis igitur soliciti dicentes, Quid edemus? aut quid bibemus? aut quibus operiemur? Nam omnia ista gentes exquirunt. Nouit enim pater vester cælestis, quòd opus habeatis his omnibus. Quin potius quærite primùm regnum Dei & iustitiã eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Ne sitis igitur soliciti in crastinum, nam crastinus dies curam habebit suijpsius. Sufficit sua diei afflictio.

CAPVT VII.

Grandem deme trabem, deuita pseudoprophetas,
Fac alijs fieri quod cupis ipse tibi.

NOlite * cõdemnare, ne condẽnemini; Quo
Marci. 4. enim iudicio iudicatis, eo iudicabitur de
Lucæ. 6. vobis: & qua mẽsura metimini, ea metiẽtur
vobis alij. * Cur aũt vides festucã quæ est in
Lucæ. 6. oculo fratris tui, trabẽ aũt quæ est in oculo
tuo non animaduertis? Aut quomodo dicis
fratri tuo: sine eximã festucã ex oculo tuo,

& ec-

& ecce trabes in oculo tuo? Hypocrita, eijce 5
prius trabē ex oculo tuo, & tū perſpicies, vt
eximas feſtucā ex oculo fratris tui. Ne detis 6
quod ſanctū eſt canibus: ne proieceritis mar
garitas veſtras ante porcos, ne quādo hi cō-
culcēt eas pedibus ſuis, & illi verſi in vos, la Lucæ 10.
cerēt vos. *Petite & dabitur vobis: quærite, 7
& inuenietis: pulſate, & aperiet vobis. Quiſ-
q; enim petit, accipit: & quicunq; quærit, in
uenit: & pulſanti aperietur. *An quiſquā eſt Lucæ 11.
veſtrū homo, qui, ſi filius eius petierit panē,
lapidē daturus ſit illi? Aut ſi piſcē petierit,
num ſerpentem porriget illi? Si vos igitur,
cùm ſitis mali, noſtis bona dona dare filijs
veſtris, quanto magis pater veſter, qui eſt in
cælis, dabit bona, ſi poſtuletis ab ipſo? *Om- Lucæ 6.
nia igitur quæcunq; volueritis vt faciant vo
bis homines, ſic & vos facite illis. Hæc enim
eſt lex & prophetæ. *Introite per arctā por- Lucæ 13.
tam: quoniam lata eſt porta, & ſpatioſa via,
quæ abducit in exitium, multiq; ſunt, qui in
grediuntur per illam: Quoniam anguſta eſt
porta, & ſtricta via, quæ abducit ad vitam,
& pauci ſunt qui inueniunt illam. Cauete ve
rò vobis à ſpeudoprophetis, qui veniunt ad
vos in veſtitu ouium, ſed intrinſecus ſunt lu-
pi rapaces. A fructibus ipſorum agnoſcetis
eos. *Nunquid colligunt de ſpinis vuā? aut Lucæ 6.
de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fru-
ctus bonos facit: putris autem arbor fructus

 malos

malos facit. Nō poteſt arbor bona fruct' m
Matt. 3. los facere, neq; arbor putris fructus bon
Lucæ 3. facere. *Oīs arbor quę nō facit fructū boni
excīditur, & in ignē cōijcitur. Igitur ex fru
ctibus ipſorū agnoſcetis eos. * Nō quiſqu
Lucæ 6. dicit mihi: Domine domine, introibit in re
gnū cęlorū: ſed qui fecerit voluntatē patri
Lucæ. 13. mei, qui in cælis eſt. *Multi dicēt mihi in il
lo die: Domine domine, nónne per nome
tuū prophetauimus, & per nomē tuū da
monia eiecimus, & p nomē tuū multas vi
tutes præſtitimus? Ac tū cōfitebor illis; Nū
Pſal. 6. quā noui vos. *Diſcedite à me qui operam
Lucæ 6. ni iniquitatē. Oīs igitur qui audit ex me ſe
mones hos, & facit eos, adſimulabo illū vi
ro prudenti, qui ædificauit domū ſuā ſup
petrā: & deſcendit imber, & venerunt flum
na, & flauerunt venti, & irruerūt in dom
illā, & nō eſt proſtrata: fundata enim fuer
ſup petrā. Et oīs qui audit à me ſermon
hos, & non facit eos, adſimilabitur viro ſ
tuo, q ædificauit domū ſuā ſup arenā: & d
ſcēdit imber, & venerūt flumina, & flauer
vēti, & impegerūt in domum illā, & deie
Marci 1. eſt, & fuit ruina illius magna. Et factū eſt
Lucæ 4. cū finiſſet IESVS ſermones hos, * obſt
puerint turbæ, ſup doctrina illius. Doceb
enim eos velut habens auctoritatem, & n
ſicuti Scribæ. CAPVT VIII.

Inſtat leproſus cum Centurione ſocruq;
Surgit gladiuorax in mare porcus abit.

CV

CVm deſcendiſſet autē de monte, ſequu-
tæ ſunt eum turbę multę: * & ecce le- Marci 1.
proſus accedens, adorauit eum dicens: Lucæ 5.
Domine, ſi velis, potes me mundare. Proten-
ſaq́; manu, tetigit illum IESVS, dicens:
Volo, mūdus eſto. Ac protinus mūdata fuit
illius lepra. Et dicit illi IESVS: Vide ne
cui dixeris: ſed abi, oſtende teipſum ſacerdo-
ti, &* offer munus quod iuſsit offerri Moſes
in teſtimonium ipſis. *Porrò cùm ingreſſus Leui. 14.
fuiſſet IESVS Capernaum, adijt eū Cen- Lucæ 7.
turio, obſecrans eum, & dicens: Domine, fa- Ioann. 4.
mulus meus decumbit domi paralyticus, ac
grauiter diſcruciatur. Et dicit illi IESVS:
Ego cùm venero, medebor illi. Et reſpondēs
Centurio, dixit: Domine, non ſum idoneus.
vt tectum meum ſubeas: imò tantū dic ver-
bū, & ſanabitur famulus meus. Nam & ego
ſum homo alterius poteſtati ſubditus, & ha
beo ſub me milites, & dico huic, vade, & va-
dit: & alteri veni, & venit: & ſeruo meo, fac
hoc, & facit. Hæc autem cùm audiſſet IE-
SVS, admiratus eſt, & ait ſequentibus ſe:
Amen dico vobis, ne in Iſraël quidem tantū
fidei reperi. *Dico autem vobis, quòd multi Lucæ 13.
ab oriente & occidente venturi ſunt & ac-
cūbent cum Abrahā, & Iſaac, & Iacob in re-
gno cælorum: filij verò regni eijcientur in te
nebras extremas: illic erit ploratus & ſtri-
dor dētium. Et dixit IESVS Centurioni:

Abi, & quemadmodum credis, ita fiat tibi.
Marci. 1. Et ſanatus eſt famulus eius in hora illa.* Et
Lucæ. 4. cùm veniſſet IESVS in domum Petri, vidit
ſocrum illius in lecto decumbentē, & febricitantem, tetigitq́ manū illius, & reliquit illam febris: & ſurrexit, ac miniſtrauit illis.
Cùm autem appetiſſet veſpera, adduxerunt illi dæmoniacos multos, & eiecit ſpiritus verbo, omnesq́ malè habentes ſanauit: vt impleretur quod dictum erat per Eſaiā pro-
Eſa. 53. phetam, cùm ait: *Hic infirmates noſtras
ſuſcepit, & morbos portauit. Cùm vidiſſet autem IESVS turbas multas circum ſeſe, iuſsit vt abirent in vlteriorem ripam. * Et cū audiſſet, vnus ſcriba dixit ei: Præceptor,
Lucæ 9. ſequar te quocunq; abieris. Et dixit illi IESVS: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: at filius hominis non habet vbi caput reclinet. Alius de numero diſcipulorū ſuorum dixit ei: Domine, permitte mihi prius vt abeam, & ſepeliam patrem meum. At IESVS dixit illi: Sequere me, & ſine vt
Marci 4. mortui ſepeliāt mortuos ſuos.*Et cùm eſſet
Lucæ. 8. ingreſſus nauim, ſequuti ſunt eum diſcipuli
ſui: & ecce motus magnus factus eſt in mari, adeo vt nauis operiretur à fluctibus, ipſe verò dormiebat. Et accedentes diſcipuli, excitauerunt illum: dicētes: Domine, ſerua nos, perimus. Et dicit illis: Quid timdi eſtis, exigua præditi fiducia? Tunc excitatus increpauit ven-

ventos,& mare, & facta est trãquillitas magna. Homines verò admirabantur,dicentes: Qualis est hic,quia venti quoq; & mare obediunt illi? * Et cùm venisset ad vlteriorem ripam in regionem Gergesenorum, occurrerunt ei duo dæmoniaci,è monumẽtis egressi: erant autem sæui supramodum,adeo vt nemo posset transire per viam illam. Et ecce vociferabantur,dicentes: Quid rei nobis tecum est IESV fili Dei? Venisti huc ad cruciandum nos ante tempus? Erat autem procul ab illis grex porcorũ multorum pascẽs. Dæmones verò rogabant eum,dicentes: Si eijcis nos,permitte nobis vt demigremus in gregem porcorum. Et ait illis: Abite. Illi verò egressi, abierunt in gregem porcorum. Et ecce ferebatur totus grex porcorum perpræceps in mare, & perierunt in aquis. Porrò qui pascebant, aufugerunt: & digressi in ciuitatem,renũtiauerunt omnia,& quid accidisset dæmoniacis. Et ecce tota ciuitas exiuit in occursum IESVS. Et cùm vidissent illũ,rogabant vt decederet è finibus ipsorũ.

Marci. 5.
Lucæ. 8.

CAPVT IX.

Languide,tolle thorum,dicit,sanatq; duorum
Lumina cæca,nouis dat noua uina cadis.

ET * ingressus nauem traiecit, ac venit in suam ciuitatem, Et ecce, adduxerũt illi paralyticum in lecto decumbentẽ. Cumque vidisset IESVS fidem illorum, dixit

Mar. 2.
Lucæ. 5.

paralitico: Bono animo esto fili, remittūtur
tibi peccata tua. Et ecce quidam è Scribis dicebant
intra sese: Hic blasphemat. Et cùm
vidisset IESVS cogitationes illorū, dixit:
Quare vos cogitatis mala in cordibus vestris?
Vtrum enim est facilius dicere. Remittūtur
tibi peccata: an dicere, Surge & ambula?
Vt autem sciatis, quôd potestatem habeat
filius hominis in terra remittendi peccata,
tunc dicit paralytico: Surge, tolle tuū lectum,
& abi in domū tuam. Et ille surrexit,
abijtq; domum suam. Turbæ verò quæ viderant,
admiratæ sunt, & glorificauerunt
Deum, qui dedisset potestatem talem hominibus.
Et præteriens IESVS illinc, vidit
hominē desidentem ad telonium Matthæi
Mar. 2, nomine, dixitq; ei: *Sequere me. Atque is surgens,
Lucæ 5. sequutus est eum. *Et factum est vt IESVS
accumberet in illius ædibus: & ecce
multi publicani & peccatores qui venerant,
simul accubuerunt cum IESV, & discipulis
illius. Cūq; id vidissent Pharisæi, dixerūt
Marci 2. discipulis eius: * Cur cū publicanis & peccatoribus
Lucæ 5. sumit cibum præceptor vester? At
Matt. 12. IESVS vbi audiuit, dixit illis: * Non opus
habent ij qui validi sunt, medico, sed qui malè
Oseę 6. habent. Quin potius ite, & discite quid sit
illud: *Misericordiam volo, & non sacrificium.
Non enim veni ad vocandum iustos, sed
peccatores ad pœnitentiam. Tunc adeunt eū
discipuli

discipuli Ioannis, dicẽtes: Quam ob causam
nos & Pharesæi ieiunamus plerumque disci-
puli verò tui non ieiunant? Et dixit illis IE-
SVS: Nũ possunt filij sponsi lugere, quãdiu
cum illis est sponsus? Venient autẽ dies cùm
tolletur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt.
Nullus immittit assumentum panni rudis in
veste veteri: Aufert enim supplementum il-
lius à vestimento, & peior ruptura fit. Neque
mittunt vinum nouum in vtres veteres: alio
qui rumpuntur vtres, & vinũ effunditur, &
& vtres pereũt. Sed mittunt vinum nouum
in vtres nouos, & vtraque simul seruantur.
Hæc cùm illis loqulretur, ecce primas quidã
venit, & adorauit eũ, dicens. *Filia mea mo- Marci 5.
dò defuncta est: sed veni & impone manum
tuã super illã, ac viuet. Et surgẽs IESVS
sequutus est eum, ac discipuli illius. *Et ecce Lucæ 8.
mulier quæ sanguinis profluuio labora-
uerat duodecim annos: accedens â tergo
tetigit fimbriam vestimenti illius, dixerat
enim intra sese: Si tantum tetigero vestimẽ-
tum illius, ero salua. At IESVS conuersus,
vt vidit illam, dixit: Confide filia, fides tua
saluam te fecit. Et salua facta fuit mulier à
tẽpore illo. Et cum venisset IESVS in ædes
primatis, vidissetque tibicines, & turbam tu-
multuãtẽ, dicit illis: *Secedite: nõ enim mor Marci. 5.
tua est adolescentula, sed dormit. Et deride-
bãt illum. Cùm autẽ fuisset eiecta turba, in-

trogressus tenuit manum illius, & surrexit adolescētula. Et emanauit rumor hic in totam terrā illā. Et cùm discederet illinc IESVS, sequuti sunt illū duo cęci, clamātes, & dicentes: Miserere nostri filij Dauid. Ad cùm venisset in ædes, adierunt illum cæci, & dicit illis IESVS: Creditis me hoc posse facere? Dicunt illi: credimus Domine. Tunc tetigit oculos illorū, dicens: Iuxta fidem vestrā fiat vobis. Et aperti sunt illorum oculi. Et interminatus est illis IESVS, dicēs: Videte ne quis sciat. At illi cùm abissent diuulgarūt

Marci .7. famā illius in tota terra. * Illis autem egredientibus, ecce adduxerunt illi hominem mutum dæmoniacū: & eiecto dæmonio, loquutus est mutus. Et admiratæ sunt turbæ, dicētes: Nunquam apparuit sic in Israël. At Pharisæi dicebant: Per principem dæmoniorum

Marci 6. eijcit dæmonia. * Et circūibat IESVS ci-

Luc. 13. uitates omnes ac vicos, docens in synagogis illorum, & prædicans Euangelium regni, & sanans omnem morbum, & omnem lāguorem in populo, * Cùm vidisset autē turbas,

Marci 6. affectu misericordiæ tactus est erga illas, quòd essent destituti ac dispersi, velut oues

Lucæ, 10 non habētes Pastorem. * Tunc dicit discipulis suis: Ipsa quidem messis copiosa, cæterū operarij pauci. Rogate igitur Dominū messis, vt extrudat operarios in messem suam.

CA-

CAPVT X.

More ouium mittit lacerandos dente luporum:
Admonet atq; crucem tollere quenq; suam.

ET * accersitis duodecim discipulis suis, dedit eis potestatem aduersus spiritus immundos, vt eijcerent eos, & sanarent quemuis morbum, & quemuis languorem. * Porrò duodecim apostolorū nomina sunt hæc: Primus Simon, qui vocatur Petrus, & Andreas frater eius. Iacobus filius Zebedæi, & Ioannes frater eius, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus, qui fuerat publicanus, Iacobus filius Alphæi, & Lebæus, cognomento Thaddæus. Simon Cananæus, & Iudas Iscariotes, qui & prodidit illū. Hos numero duodecim emisit IESVS, quibus præceperat, dicens: In viam gentiū ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum ne ingrediamini: sed ite potius ad oues perditas domus Israël. Profecti autem prædicate, dicentes: Appropinquauit regnum cælorū. Infirmos sanate, leprosos mundate, mortuos suscitate, dæmonia eijcite gratuito accepistis, gratuito date. * Ne posideatis aurum, neq; argētum, neque æs in crumenis vestris, neq; peram ad iter, neq; binas tunicas, neq; calceamenta, neque virgam. Nam dignus est operarius cibo suo. Sed in quācunque ciuitatem, aut vicū fueritis ingressi, exquirite quis in ea sit dignus: atque illic manete, donec

Marci. 3. & 6. Lucæ 9. Marci 3.

Marci 6. Lucæ 9. & 10. Ibidem.

exeatis. Cùm autem intrabitis domum, sa-
lutate illam:& si quidem fuerit domus dig-
na, veniat pax vestra super illam: sin minus
fuerit digna, pax vestra ad vos reuertatur.
Ibidem. Et quicunque non exceperit vos, neq; audie-
rit sermones vestros, exeuntes ex ædibus aut
civitate illa, excutite puluerē pedum vestro-
Ibidem. rum.*Amē dico vobis: tolerabilius erit ter-
Matt. 11. ræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die
iudicij, quā ciuitati illi. Ecce ego emitto vos
velut oues in medio luporum. Estote igitur
prudentes veluti serpentes, & simplices sicut
Marci 13. colūbæ.* Cauete autem ab illis hominibus:
Lucæ 21. tradent enim vos in concilia, & in concilia-
Ioan. 15. bulis suis flagris cædent vos: quin & ad prin-
& 16. cipes ac reges ducemini propter me, in testi-
Marci. 13. monium ipsis ac gentibus.*At cùm tradide-
& 16. rint vos, ne sitis soliciti, quomodo, aut quid
Lucæ 12. loquamini, dabitur enim vobis in illa hora
quid loquamini. Non enim vos estis illi lo-
quentes: sed spiritus patris vestri, qui loqui-
Mich. 7. tur in vobis.*Tradet autē frater fratrem in
mortem, & pater filium:& insurgēt filij ad-
uersus parentes, & morte afficiēt eos, & eri-
tis odio habiti ab omnibus, propter nomen
Matt. 22. meum. * Verum qui sustinuerit vsq; ad finē
hic saluus fiet. ¶ Cùm autem persequuti vos
fuerint in ciuitate hac, fugite in aliam. Amē
enim dico vobis, non perambulaueritis om-
nes ciuitates Israëliticas, quin iamvenerit fi-
lius homi-

lius hominis.*Non est discipulus supra præ- Lucæ 6.
ceptorē, neq; seruus supra Dominum suum. Joann. 13.
Sufficit discipulo vt sit sicut præceptor ip- & 15.
sius, & vt seruus sit sicut Dominus ipsius. Si
ipsum patrem familias vocauerunt Beelze-
bub, quanto magis domesticos illius? Ne igi
tur metuatis eos*Nihil enim est tectū, quod Marci 4.
non sit retegendum: & nihil occultū, quin Luc. 8. 12.
futurum sit vt sciatur. Quod dico vobis in
tenebris, dicite in luce: & quod in aurem au-
ditis, prædicate in tectis.*Et ne metuatis vo Lucæ 12.
bis ab his qui occîdunt corpus, animam au-
tem nō possunt occidere: sed metuite magis
illum, qui potest & animam & corpus per-
dere in gehenna. Nonne duo passerculi mi-
nuto asse veneunt? & vnus ex illis non cadet
in terram sine patre vestro. Vestri verò etiā
pili capitis omnes numerati sunt. Ne igitur
metuatis, vos pluris estis quàm multi passer
culi. * Omnis igitur qui confitebitur me co-
ram hominibus, confitebor & ego illum co- Marci 8.
ram patre meo, qui est iu cælis. Porrò quis- Lucæ 12.
quis negauerit me coram hominibus, nega-
bo eum & ego coram patre meo, qui est in
cælis.*Ne arbitremini quòd venerim ad mit Lucæ 12.
tendū pacem in terram. Non veni vt mitterē
pacem, sed gladium *Non veni vt dissidere Mich. 7.
faciam hominem aduersus patrem suum, &
filiam aduersus matrē suam, & sponsam ad-
uersus socrū suam: & inimici hominis erūt
ij, qui

Lucæ.14. ij, qui sunt domestici ipsius. * Qui amauerit
patrem aut matrem supra me, nō est me di-
gnus: & qui amauerit filiū aut filiā supra me,
non est me dignus. Et qui non accipit cruc[em]
Matt.16. suā, ac sequitur me, non est me dignus. * Qui
Lu.9.17. inuenerit animā suam, perditurus est eam:
& qui perdiderit animā suam mea causa, in-
ueniet eam. Qui recipit vos, me recipit: & qui
Luc.10. me recipit, recipit eum qui misit me. * Qui
Ioan.13. recipit prophetā in nomine prophetæ, mer-
& 14. cedem prophetæ accipiet. Et qui recipit iu-
Marci.9. stū in nomine iusti, mercedem iusti accipiet.
Et quicunque ad bibendum dederit vni e[x]
pusillis his poculum aquæ frigidæ tantùm
nomine discipuli: amen dico vobis, non per-
diturus est mercedem suam.

CAPVT XI.

Næ patitur rapidi uim magnam regia cæli,
Dulce iugum, at stultis hoc modo nosse licet.

ET factū est, cùm finem fecisset IESVS
mandandi duodecim discipulis suis, pro-
gressus est illinc, vt doceret & predica-
Lucæ.7. ret in ciuitatibus illorum, * Ioannes autem
cùm audisset in carcere facta CHRISTI,
missis duobus discipulis suis, dixit illi: Tu es
ille, qui venturus est, an alterum expectamus?
Et respondens IESVS dixit illis: Ite, & re-
nuntiate Ioanni ea, quæ auditis, & videtis:
Cæci visum recipiunt, & claudi ambulant,
leprosi mundantur, & surdi audiunt, mor-

[q]ui excitantur,& pauperes lætum accipiunt
[E]uangelij nuntiũ. Et beatus eſt quiſquis non
[f]uerit offenſus per me. Euntibus autem illis,
[c]œpit IESVS dicere turbis de Ioãne: Quid
[e]xiſtis in deſertum, vt videretis? Nũ arundi-
[n]em, quæ agitatur à vẽto? Agè, quid exiſtis,
[v]t videretis? num hominem mollibus veſti-
[b]us amictum? Ecce qui mollia geſtant, in do-
[m]ibus regum ſunt. At quid exiſtis videre?
[n]um prophetam? Certè dico vobis & excel-
[l]entiorem propheta. * Hic eſt enim de quo
[ſ]criptum eſt: Ecce ego mitto nuntium meũ Matt.1.
[a]nte faciem tuã: qui præparaturus eſt viam Lucæ. 7
[t]uam ante te. *Amen dico vobis, non exor- Malac. 3.
[t]us fuit inter eos qui naſcuntur è mulierib[9], Lucæ. 7.
[m]aior Ioãne Baptiſta. Attamẽ is, qui minor
[e]ſt in regno cælorum, maior illo eſt. *Porrò Lucæ.16.
[à] diebus Ioannis Baptiſtæ vſq; ad hunc diẽ,
[r]egnum cælorum vim patitur, & violenti
[r]apiunt illud. Nam omnes prophetæ, & ipſa
[l]ex, vſque ad Ioannem prophetauerunt: & ſi
[v]ultis recipere, ipſe eſt Helias ille, qui ventu-
[r]us erat. Qui habet aures ad audiendum, au-
[d]iat. *Sed cui aſsimilabo generationẽ hanc?
[S]imilis eſt pueris, qui ſedẽt in foris, & accla- Lucæ. 7.
[m]ant ſodalibus ſuis, ac dicunt: Tibia cecini-
[m]us vobis, & non ſaltaſtis: lugubria cecini-
[m]us vobis, & non plãxiſtis, Venit enim Io-
[a]nnes, nec edẽs, nec bibens, & aiunt: Dæmo-
[n]ium habet. Venit filius hominis edens, ac
bibens

bibens, & dicunt : En hominem comedo[illegible]
& vini potorem, publicanis amicum, ac pe[illegible]
catoribus, Et iustificata est sapientia à fili[illegible]
suis. Tūc cępit exprobrare ciuitatibus in [illegible]
bus editæ fuerant plurimę virtutes ipsius, [illegible]
Lucæ 10. scelerū eas nō pœnituisset: * Væ tibi Cho[illegible]
zin væ tibi Bethsaidan, quoniam si in vrb[illegible]
Tyri, aut Sidonis factę fuissent virtutes, qu[illegible]
factę sunt in vobis, oli in sacco & cinere sc[illegible]
lerū suorū pœnitentiā egissent. Attamē di[illegible]
vobis Tyro & Sidoni tolerabilius erit in d[illegible]
iudicij quàm vobis. Et tu Capernaum, q[illegible]
es vsq; ad cælum exaltata, vsque ad infer[illegible]
detrahêris: quoniā si in Sodomis editæ fu[illegible]
sent virtutes, quæ editæ sunt in te, mansis[illegible]
vsque ad hodiernum diem. Veruntamen d[illegible]
co vobis, quòd Sodomis tolerabilius erit [illegible]
Ibidem. die iudicij, quàm tibi. * In illo tempore re[illegible]
pondens IESVS, dixit: Gratias ago ti[illegible]
pater Domine cæli & terrę, quod abscond[illegible]
ris hęc à sapiētibus & prudentibus, & reu[illegible]
laris ea paruulis. Certè pater, sic fuit bo[illegible]
Lucæ 10. voluntas abud te. * Omnia mihi tradita su[illegible]
Ioann. 8. à patre meo: & nemo nouit filiū, nisi pate[illegible]
neq; patrē quisquam nouit nisi filius, & cu[illegible]
cunq; voluerit filius reuelare. Venite ad m[illegible]
omnes qui laboratis & onerati estis, & eg[illegible]
refocillabo vos. Tollite iugum meum sup[illegible]
vos, & discite à me, quôd mitis sim, & hu[illegible]
milis corde, & inuenietis requiē animab[illegible]
vestr[illegible]

uestris. * Iugum enim meum commodum Hiere. 6.
est, & onus meum leue est.

CAPVT XII.

Omne perit regnum per bella domestica, nullum
Admissum in sacrum pneuma lauare queas.

IN * Illo tempore ibat IESVS sabbatis Marci 2.
per segetes: discipuli verò illius esuriebãt, Lucæ 6.
& cœperũt vellere spicas, & comedere. At
Pharisæi cùm vidissent, dixerũt illi: Ecce di-
scipuli tui faciunt, quod non licet facere in
sabbato. Ille verò dixit eis: * Nõ legistis quid 1. Reg. 21.
fecerit Dauid, cùm esuriret ipse, & ij qui
erant cũ illo? quomodo ingressus sit in do-
mum Dei, & panes propositionis ederit,
quos ipsi non licebat edere, neque ijs qui cũ
illo erãt, nisi sacerdotibus solis. Aut non le-
gistis in lege, quòd sabbatis sacerdotes in tẽ-
plo sabbatum prophanant, & crimine va-
cant? Dico autem vobis, quòd tẽplo maior
est hoc in loco. Quòd si sciretis quid sit: Mi-
sericordiam volo, & non sacrificium, nequa- Oseæ 6.
quam condemnassetis insontes. Nam domi- Matt. 9.
nus est & sabbati filius hominis. * At pro- Marc. 3.
gressus illinc, venit in synagogam illorũ: & Lucæ 6.
ecce homo erat manum habens aridam, &
interrogabant illum, dicentes: Licétne sab-
batis curare? vt accusarent eum. At ille dixit
eis: Quis erit ex vobis homo, qui habebit
ouem vnam, & si ea inciderit sabbatis in fo-
ueam. nònne apprehendet illam & eriget?
Quanto

Quanto igitur præstantior est homo o[...]
Licet igitur sabbatis beneficio afficere. T[...]
dicit homini: Extende manum tuam, &[...]
extendit: ac restituta est sanitati sicut alt[...]
Marci 3. * Porrò Pharisæi egressi, ceperunt consil[...]
Ioan. 10. aduersus eum quomodo illum perderent.[...]
IESVS, vbi nouisset, secessit illinc, sequ[...]
tęq; sunt eũ turbę multæ, & sanauit eos o[...]
nes: & interminatus est illis, ne se facere[...]
manifestum: vt compleretur quod dictũ e[...]
Esa. 42. per Esaiam prophetam, qui ait, * Ecce fili[...]
meus, quem elegi: dilectus meus, in quo s[...]
bene complacuit anima mea. Ponam spiri[...]
meum super illum, et iudicium gentibus a[...]
nuntiabit. Non contendet, neque clamab[...]
neq; audiet quisquam in plateis vocem ei[...]
arũdinem comminutam non confringet, [...]
linum fumigãs non extinguet, donec eijci[...]
ad victoriam iudicium, & in nomine illi[...]
Lucæ. 11. gentes sperabunt. * Tunc adductus est ad e[...]
qui dæmonio agitabatur, cæcus ac mutu[...]
& sanauit illum, ita vt cæcus ac mutus & lo[...]
queretur, & cerneret. Et obstupuerunt om[...]
nes turbæ, dicebantq;: Num hic est ille fili[...]
Dauid. At Pharisæi cùm audissent, diceba[...]
* Hic non eijcit dæmonia nisi præsidio Be[...]
Matt. 9. zebul principis dæmoniorum. * Iesus aute[...]
Marci. 3. cùm sciret cogitationes illorum, dixit illi[...]
Lucæ. 11. Omne regnum diuisum aduersus sese, des[...]
Ibidem. latur, & omnis ciuitas aut domus diuisa a[...]
uersu[...]

uersus seipsam, nõ stabit. Et si Satanas Sata
nã eijcit aduersus seipsum diuisus est: Quo-
modo igitur stabit regnũ illius? Et si ego pre
sideo Beelzebul eijcio dæmonia, filij vestri
cui⁹ presidio eijciunt? Propterea ipsi iudica
bunt de vobis. Quòd si spiritu Dei ego eijcio
dæmonia, ergo peruenit ad vos regnũ Dei.
*Alioqui quomodo potest aliquis intrare Marci 3.
domum potentis, & vasa illius diripere, nisi
prius vinxerit potentem, & tunc domum il-
lius diripiet. Qui non est mecum, aduersum
me est: & qui non congregat mecum, spar-
git. Propterea dico vobis: *Omne peccatum Marci 3.
& conuicium remittetur hominibus: at cõ- Lucæ 12.
uicium in spiritum, non remittetur homi-
nibus, Et quicunque dixerit verbum aduer-
sus filium hominis, remittetur illi: Qui autẽ
dixerit aduersus spiritum sanctum, non re-
mittetur ei, neque in præsenti seculo, neque
in futuro. Aut facite arborem bonã, & fru-
ctum eius bonum: aut facite arborem vitio-
sam, & fructum illius vitiosum. Nam è fru-
ctu arbor agnoscitur. *Progenies viperarũ, Mala. 3
quomodo potestis bona loqui, cùm sitis ma
li? *Siquidem ex abundãtia cordis os loqui- Lucæ 1.
tur. Bonus homo è bono thesauro cordis
expromit bona: & mal⁹ homo ex malo the-
sauro depromit mala. Sed dico vobis, quòd
de quocunq; verbo otioso, quod loquuti fue
rint homines, reddituri sunt rationẽ in die

iudicij. Nam ex dictis tuis iustificaberis, &
Matt.16 ex dictis tuis condemnaberis.* Tunc inter-
Marci 8. rogauerunt eum quidam è Scribis ac pha-
Lucæ 11. risæis, dicentes: Præceptor, volumus ex te
Deut. 32. signum videre. At ille respondens, dixit il-
lis: Generatio praua & adultera signũ quæ-
rit, & signum non dabitur illi, nisi signum
Deut. 12. Ionæ prophetæ.* Quemadmodũ enim fuit
Ion. 2. 3. Ionas in ventre ceti tribus diebus ac tribus
noctibus, sic erit filius hominis in corde ter-
Ibidem. ræ tribus diebus & tribus noctibus. * Viri
Niniuitæ surgẽt in iudicio cum generatione
hac, & condemnabunt eam, quòd ipsi resi-
puerint ad prædicationẽ Ionæ. Et ecce plus
3. Re. 10. quàm Ionas est in hoc loco.* Regina Austri
2. Par. 9. surget in iudicio cum generatione hac, &
condamnabit eam, quòd venerit à finibus
terrę ad audiendam sapientiam Solomonis.
Et ecce plus quàm Solomon est in hoc lo-
Lucæ 11. co.* Cũ aũt immũdus spirit⁹ exierit ab ho-
mine, perãbulat per arẽtia loca, quærẽs re-
quiem, & nõ inuenit. Tunc dicet: Reuertar
in domũ meã vnde exiui. Et cùm venerit, re-
petit eam vacantẽ, & scopis purgatam, atq;
ornatã. Tũc abit, & adiungit sibi septẽ alios
spiritus sceleratiores se, & ingressus inhabi-
tat illic: & fiunt postrema hominis illius pe-
iora primis. Sic erit & generationi huic per-
Marci 3. uersæ.* Cùm autẽ adhuc loqueretur turbis,
Lucæ 8. ecce mater & fratres eius stabãt foris, quæ-
rentes

ẽtes ei loqui. Dixit autẽ illi quidã: Ecce ma
ter tua & fratres tui foris ſtãt, querẽtes tibi
loqui. At ille reſpõdens dixit ei qui ſibi re-
nũtiauerat Quæ eſt mater mea? aut qui ſunt
fratres mei? Et protẽſa manu ſua in diſcipu-
los ſuos, dixit: Ecce mater mea, & fratres
mei, Quiſquis enim fecerit voluntatẽ patris
mei, qui eſt in cælis ipſe meus frater, & ſo-
ror, & mater eſt.

CAPVT XIII.

Plura docet uarium, ſed per téctoria uulgus,
Scribis ut in pſalmis ſancte propheta tuis.

IN die verò illo egreſſus IESVS è do- Marci 4.
mo, ſedit iuxta mare: & congregatæ ſunt Lucæ 8.
ad illum turbæ multæ, adeo, vt ipſe nauim
ingreſſus ſederet, & vniuerſa turba in litore
ſtabat: ac dicebat illis multa per ſimilitudi-
nes, dicens: Ecce, exijt qui ſeminabat ad Ibidem.
ſeminandum, & cum ſeminaret, alia qui-
dem ceciderunt iuxta viam, & venerunt vo-
lucres, ac deuorauerunt ea. Alia verò ceci-
derunt in loca ſaxoſa, vbi nõ habebant mul
tum terræ, & protinus exorta ſunt, propte-
rea quòd non haberent profunditatem ter-
ræ. Cùm autem oxortus eſſet ſol, exuſta
ſunt: & quia non habebant radicem, exarue
runt. Alia rurſus cæciderunt in ſpinas, & in-
ſurrexerunt ſpinæ, & ſuffocauerunt ea. Alia
verò cæciderũt in terrã bonam, & dederũt
fructum, aliud quidem centuplum, aliud ve-
ro ſexagecuplũ, aliud verò trigecuplũ. Qui

habet aures ad audiendum, audiat. Et adeun-
tes discipuli, dixerunt illi: Quare per para-
bolas loqueris illis? At ille respondens, dixit
eis: Vobis datum est nosse mysteria regni cæ-
Ibidem. lorum illis autem non est datum. Quisquis
enim habit, dabitur illi, & reddetur abun-
dantior: Quisquis autem non habet, etiam
illud quod habet, tolletur ab eo. Propterea
per parabolas loquor illis, quia videntes
non vident, & audientes non audiunt, nec
intelligũt: & cõpletur in illis prophetia Esa-
Esaiæ 6. iæ, quæ dicit: *Auribus audietis, & nõ intel-
Marc. 4. ligetis: & videntes videbitis, & non cernetis.
Lucæ 8. Incrassatum est enim cor populi huius, &
Rom. 11. auribus grauiter audierunt, & oculos suos
Actu. 28. occluserunt, nequando videant oculis, & au-
Ioan 12. ribus audiant, & corde intelligant, & con-
Lucæ 10. uertantur, & sanem illos. *Vestri verò beati
sunt oculi, quia vident: & aures vestræ, quia
audiunt. Amen enim dico vobis, quòd mul-
ti prophetæ & iusti desiderauerunt videre
quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ
Marci 4. auditis, & non audierunt. * Vos igitur au-
Lucæ 8. dite parabolam seminantis. Cùm quiuis au-
dit sermonem regni, & non intelligit, venit
ille malus, & rapit id quod seminatum est in
corde illius: hic est, qui iuxta viam semina-
tus fuit. At qui in petricosa semen iactum
exceperat: hic est, qui verbum audit, ac pro-
tinus cum gaudio accipit illud; verùm non
habet

habet radicem in ſemetipſo,ſed temporari-
us eſt. Porrò cùm inciderit afflictio, aut per
ſecutio propter ſermonem,continuò offen-
ditur. At qui in ſpinas ſemen exceperat,hic
eſt qui verbum audit, & cura ſeculi huius,
deceptioq; diuitiarum ſuffocat ſermonem,
& infrugifer redditur.Cæterùm qui in ter-
ram bonam excepit ſemen , hic eſt qui ſer-
monem audit,& intelligit: qui denique fru-
ctum quoque reddit, ac facit alius quidem
centuplum, alius verò ſexagecuplum, alius
verò trigecuplum. * Aliam parabolam pro- Marci 4.
poſuit eis, dicens: Aſsimilatum eſt regnum
cælorum homini ſeminanti bonum ſemen
in agro ſuo:ſed dormientibus hominibus,
venit illius inimicus & ſeminauit zizania
inter triticum,abitq;.Cùm autem germinaſ
ſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparue-
runt & zizania.Accedentes autem ſerui pa-
tris familias,dixerunt illi : Domine, nonne
bonum ſemen ſeminaras in tuo agro? Vnde
igitur habet zizania?Ille verò dixit illis:Ini
micus homo hoc fecit.Serui autem dixerũt
illi:Vis igitur abeamus & colligamus ea?At
ille dixit,Non, ne , dum colligitis zezania,
eradicetis ſimul cũ illis & triticum: ſinite pa
riter creſcere vtraq; vſq; ad meſſem,& in tẽ
pore meſsis dicam meſſoribus:Colligite pri-
mum zizania , & colligate ea in faſciculos
ad comburendum ea:triticum verò congre-
 gate in

Marci 4. gate in horreum meum.* Aliam parabol[am]
Luc. 13. proposuit eis, dicens: Simile est regnum c[æ]-
lorum grano sinapis, quod acceptum ho[mo]
seminauit in agro suo, quod minimum [est]
omnium seminum. Cæterum vbi excre[ue]-
rit, maximum est inter holera, & fit arbo[r]
adeo, vt veniant volucres cæli, & nidulent[ur]
Lucæ 13. in ramis illius. * Aliam parabolam dixit [il]-
lis: Simile est regnum cælorum ferment[o],
quod acceptum mulier abscondidit in fa[ri]-
næ satis tribus, donec fermentaretur totu[m].
Marci 4 *Hæc omnia loquutus est IESVS per p[a]-
rabolas ad turbas, & sine parabola nihil lo-
quutus est illis: vt compleretur quod dictu[m]
Psal. 77. fuerat per prophetam, qui ait: Aperiam i[n]
parabolis os meum, eructabo abscondita [a]
Marci 4. constitutione mundi.* Tunc dimissis turb[is]
venit in domum IESVS, & accesserunt a[d]
illum discipuli eius, dicentes: Explica nob[is]
parabolam zizaniorum agri. At ille respo[n]-
dens, dixit illis: Qui seminat bonum semen,
est filius hominis, ager autem est mundu[s].
Porrò bonum semen, ij sunt filij regni: zi-
zania verò sunt filij illius mali: inimicus au-
tē qui seminat ea, est diabolus: messis verò,
consummatio seculi est: messores autē angeli
Apoc. 14. sunt.* Sicut igitur colligũtur zizania, & igni
comburuntur: sic erit in consummatione
seculi huius. Mittet filius hominis angelos
suos, & colligent è regno illius omnia offen-
dicu-

dicula, & eos qui patrant iniquitatem, ac
mittent illos in caminum ignis: ibi erit plo-
ratus, & stridor dentium. Tūc iusti fulgebūt
vt sol in regno patris sui. Qui habet au-
res ad audiendum, audiat. Rursum, simile est
regnū cælorum thesauro absconso in agro.
quem repertum homo abscondidit: & præ
gaudio quod habet super eo, abit, & omnia
quæcunque habet vendit, ac mercatur agrum
illum. Rursum, Simile est regnum cælorum
homini negotiatori, quærēti pulchras mar-
garitas: qui cùm inuenisset vnā pretiosam
margaritam, abiens vēdidit omnia quæ pos-
sidebat, & mercatus est, illam. Rursum, Si-
mile est regnum cælorum verriculo iacto
in mare, & ex omni genere contrahenti:
quod cùm impletum fuisset, subduxerunt in
littus: & sedētes collegerunt quæ bona sunt
in vasa, quæ verò mala foras abiecerūt. *Sic fu- Matt. 22.
turū est in cōsummatione seculi, veniet an- & 25
geli, & segregabūt malos de medio iustorū,
& mittent eos in caminum ignis: illic erit
ploratus & stridor dentium. Dicit illis IE-
SVS: Intellexistis hæc ōia? Dicūt illi: Eti-
am domine. At ille dixit illis: Propterea om
nis Scriba doctus ad regnum cælorum, simi-
lis est homini patrifamilias, qui depromit è
thesauro suo noua & vetera. Et factum est, Marci 4.
vt cùm finisset IESVS sermones hos: di- Lucæ 4.
grederetur illinc. *Et cùm venisset in patriā Ioann. 6.

suam, docuit in synagoga illorum, ita vt stu-
perent, ac dicerent: *Vnde huic sapiētia h[ec]
& virtutes? Nónne hic est ille fabri filius?
Nónne mater eius vocatur Maria, & fratr[es]
eius Iacobus & Ioses, & Simon & Iudas? &
sorores illius, nónne omnes apud nos sunt?
Vnde igitur huic hęc omnia? & offendeban-
Marci 6. tur super eo. IESVS autem dixit illis: *Nō
Lucæ 4. est propheta expers honoris, nisi in patria
Ioann. 4. sua, & domo sua. Et non edidit illic virtutes
multas, propter incredulitatem illorum.

CAPVT XIIII.

*Præcursor. *Quam stuprū carpsit prodromus. * Caput obtruncatur.*
Panes quinque cibant milia quinque uirum.

Marci 6. IN * illo tempore audiuit Herodes Tetrar-
Lucæ. 9. cha famam IESV, & dixit famulis suis:
Hic est Ioānes Baptista, is surrexit à mor-
Marci 6. tuis, & ideo virtutes agunt in illo. * Nam
Lucæ 3. Herodes ceperat Ioannem & vinxerat, ac
posuerat in carcere propter Herodiadē vxo-
rē Philippi fratris sui. Dicebat enim illi Io-
annes: Non licet tibi habere eam. Et cùm vel-
let eum occidere, metuebat multitudinem,
propterea quòd illum ceu prophetam habe-
bant. Cùm autem celebraretur natalis He-
rodis, saltabat filia Herodiadis in medio, &
placuit Herodi. Vnde cum iureiurando pol-
licitus est, se daturum illi quicquid peteret,
At illa, prius instructa à matre sua: Da mihi,
inquit, hic in patina caput Ioannis Bapti-
stæ.

tæ. Et indoluit rex: attamen propter iusiu-
randum, & eos qui simul accumbebant, ius-
sit ei dari: & missis carnificibus, amputauit
caput Ioannis in carcere: & allatū est caput
eius in patina, datumq́ue est puellæ, atque illa
obtulit matri suæ. Et accesserunt discipuli
eius, & sustulerunt corpus, ac sepelierunt il-
lud: abieruntq́ue, & renuntiarunt IESV. *Id Marci 6.
cùm audisset IESVS, secessit illinc in na- Lucæ 9.
ui ad desertum locum seorsum. Et cùm au- Ioann. 6.
dissent turbę, sequutæ sunt illum itinere pe-
destri, relictis vrbibus. Et egressus IESVS
vidit multam turbam, & tactus est affectu
misericordiæ erga illos, sanauitq́ue ex illis qui
malè valebant. Porrò cùm appetisset ves-
pera, adierunt eum discipuli ipsius, dicentes
Desertus est locus, & hora iam preterijt: di- Ibidem.
mitte turbas, vt abeant in vicos, & emant
sibi cibaria. At IESVS dixit illis: Non est
illis necesse vt abeant, date illis vos quod
edant. At illi dicunt ei: Non habemus hîc
nisi quinque panes, & duos pisces. Ille verò
dixit: Afferte mihi illos huc. Et iussis tur- Ibidem.
bis discumbere super gramina, sumptisq́ue
quinque panibus ac duobus piscibus, sub-
latis in cælum oculis, benedixit: & cum fre-
gisset, dedit discipulis panes, discipuli verò
turbis. Et comederūt omnes, et saturati sunt
Et sustulerūt quod superfuerat de fragmē-
tis duodecim cophinos plenos. Porrò qui cō

mederant fuere viri ferme quinquies mi
præter mulieres ac pueros:Et statim com
lit IESVS discipulos suos, vt conscend
rent nauim, & præcederent se in ripam
teriorem,donec dimisisset turbas,Ac dem
sis turbis ascendit in montem solus ad or
dum, Cùm autem aduenisset vespera,sol
erat illic. Cæterum nauis iam in medio m
ris erat, & afflictabatur ab vndis, nam ve
Luc. 5,6. tus erat aduersus.*Quarta autem noctis v
gilia abijt ad illos IESVS, ambulans su
per mare: & vbi vidissent eum discipuli su
per mare ambulantem, turbati sunt,dicen-
tes: Spectrum est, Ac præ metu exclamaue-
runt:sed statim loquutus est illis IESVS,
dicens:Bono animo este, ego sum,ne terre
mini.Respondens autem illi Petrus, dixit:
Domine,si tu es, iubeto me ad te venire sup
aquas. At ille dixit:Veni. Et cum descendis-
set è naui Petrus,ambulabat super aquas,vt
iret ad IESVM. Cæterum cùm videret
ventum validum,territus est:& cùm cœpis-
set demergi,clamauit,dicens:Domine serua
me.Continuò autem IESVS extenta ma-
nu apprehendit eum, & dixit illi:Exigua fi-
Marci 6. ducia prædite,cur hæsitabas?*Et cum essent
ingressi nauim,conquieuit ventus. Porrò
qui erant in naui,accesserunt & adorauerũt
eum,dicentes:Verè Dei filius es. Et cũ traie
cissent venerũt in terrã Genezareth. Et cũ
agnouis-

gnouissent illum viro loci illius, emiserunt
nuntios in totā vndiq; finitimam regionem
illam, & obtulerūt illi oēs malè habētes. Et
obsecrabāt eum, vt tantùm tangerent fim-
briam vestimenti ipsius: & quotquot teti-
gissent, salui facti sunt. CAP. XV.

Res nulla ingrediens per os intima corda prophanat.
Quae mensisq; c.dit mica catellus edit.

TVnc*accedunt ad IESVM, qui ab Hie- Marci 7.
rosolymis venerāt Scribæ & Pharisæi, di
centes: Quare discipuli tui transgrediuntur
traditionem seniorum? Non enim abluunt
manus suas, cū edūt panē. At ille respondēs,
dixit eis: Quare & vos transgredimini præ-
ceptum Dei propter traditionem vestram?
Nam Deus præcepit, dicēs: * Honora patrē Exod. 20.
& matrē: & q maledixerit patri aut matri, Deut. 5.
morte moriatur. Vos autē dicitis: Quicun-
que dixerit patri aut matri: quicquid doni
à me profecturum erat, id in tuum vertitur
cōmodum: & non honorabit patrem suū,
aut matrem suam: & irritum fecistis præce-
ptum Dei propter traditionē vestram. Hy-
pocritæ, rectè de vobis prædixit Esaias, di-
cens:* Appropinquat mihi populus hic ore Esai. 20.
suo, & labijs me honorat: cæterùm cor eorū
procul abest à me sed frustra me colunt,
docentes doctrinas, præcepta hominum. Et
aduocatis ad se turbis, dixit eis: Audite &
intelligite: Non quod ingreditur in os

impurat hominem : ſed quod egreditur
ore, hoc impurum reddit hominem . Tu
accedentes diſcipuli eius, dixerunt illi: No
Phariſæos audito ſermone iſto offenſos fu
ſe? At ille reſpondens ait: Omnis plantati
quā non plantauit pater meus celeſtis , er
Lucæ 6. dicabitur. * Omitte illos, duces ſunt cæci c
corum. Porrò ſi cæcus cæco dux fuerit, am
Marci 7. bo in foueam cadent . * Reſpondens aute
Petrus , dixit ei : Diſſere nobis parabola
iſtam. IESVS autē dixit: Adhuc & vos in
telligentia caretis? Nondū intelligitis, quò
quicquid ingreditur in os , in aluum abit &
in ſeceſſum eijcitur ? at ea quæ proficiſcun
tur ex ore, ex ipſo corde egrediuntur, & il-
la impurum reddunt hominē. Nam ex cor-
de exeūt cogitationes malæ, cædes, adulte-
ria, ſtupra, furta, falſa teſtimonia , conuicia.
Ibidem Hæc ſunt quæ impurum reddūt hominem.
Cæterum illotis manibus capere cibum, nó
inquinat hominem. Et digreſſus illinc IE-
SVS, ſeceſsit in partes Tyri & Sidonis. Et
ecce mulier Cananæa, quæ à finibus illis ve-
nerat , clamabat ad illum dicens : Miſerere
mei Domine fili Dauid : Filia mea miſerè à
dæmonio agitatur. Ille verò non reſpondit
ei quicquam. Et accedentes diſcipuli eius ro
gabant illum, dicentes : Amitte illam , nam
clamat poſt nos. At ille reſpondens , dixit:
Non ſum miſſus, niſi ad oues perditas dom⁹
Iſraëli-

raëliticæ. Illa verò venit & adorauit eum,
cens: Domine, succurre mihi. At ille respō-
ns, dixit: * Non est honestum sumere pa- Matt. 7.
m filiorum, & obijcere catellis. Hæc au-
m respondit: Certè Domine; etenim catel
edunt de micis, quæ cadunt de mensa do-
minorum suorum. Tunc respōdens IE-
V S, dixit illi: O mulier, magna est fides
ua: fiat tibi sicut vis. Et sanata fuit filia
ius ex eo tempore. Et progressus illinc IE-
V S, venit iuxta mare Galilææ, & conscē-
so monte, sedebat illic. Et accesserunt ad eū
turbæ multæ, ducentes secum claudos, cæ-
cos, mutos, mutilos, & alios multos, & abie-
cerunt eos ad pedes IESV: & sanauit eos
adeo vt turbæ miratæ sint, cùm viderēt mu
tos loqui, mutilos esse sanos, claudos ambu
lare, cæcos videre. & glorificabant Deum
Israël. * IESVS autem vocatis ad se disci- Marci 8.
pulis suis, dixit: Miseret me turbæ, propte-
rea quòd iam triduū perseuerant apud me,
& non habent quod edant: & dimittere eos
ieiunos nolo, ne deficiant in via. Et dicunt ei
discipuli eius: Vnde nobis in solitudine pa-
nes tam multi, vt saturemus turbam tantā?
Et dicit illis IESVS: Quod panes habetis?
At illi dicunt: Septem, & paucos pisciculos.
Et iussit turbis discūbere in terra. Et sump-
sit septem panes ac pisces, & postquam gra-
tias egisset, fregit, deditq; discipulis suis, dis-
cipuli

cipuli verò turbæ : comederuntq; omnes, & saturati sunt. Et sustulerūt quod supererat fragmentorū septem sportulas plenas. At qui comederāt quater mille viri, præter mulieres & pueros. Et dimissis turbis conscendit nauim, venitq; in fines Magdala.

CAPVT XVI.

Signa petunt, prohibet rabidi fermenta maligni,
Bar Ionæ quæ Petrus, Barzatanæq; Petrus.

Marci 8. Ioann. 6. Lucæ 11. ET* aggressi Pharisæi vnà cum Sadducæis tentantes rogabant eum, vt signum è cælo ostenderet sibi. At ille respondens, dixit eis: *Cùm cœperit esse vespera, dicitis: serenitas erit, nam rubet cælum: & manè: hodie tempestas, rubet enim cęlum triste. Hypocritæ, faciem cæli scitis diiudicare, signa verò temporum non potestis? *Natio praua & adultera signum requirit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionę prophetæ. Et relictis illis abijt. Et cùm venissent discipuli eius in vlteriorem ripam, per obliuionē non sumpserant panes. IESVS autem dixit illis: *Videte & cauete à fermento Pharisæorum, ac Sadducæorum. At illi reputabant intra sese, dicentes: Panes non sumpsimus. Quod vbi cognouit IESVS, dixit illis: Quid cogitatis intra vosipsos, ô parum fidentes, quòd panes non sumpseritis? Nondū intelligitis, neque memoria tenetis quinque illos panes, cùm homines essent quinquies mille,

Ionæ 2. Marci, 8.

Marci 8. Lucæ, 12. Marci 8.

mille,& quot cophinos sustuleritis? Neque
septem illos panes, cùm homines essent qua
ter mille, & quot sportas acceperitis? Quî
fit vt non intelligatis, me nõ de pane dixis-
se vobis illud, vt caueretis à fermento Pha-
risæorum & Sadducæorum? Tunc intellexe-
runt, quòd nõ iussisset cauere à fermento pa
nis, sed à doctrina Pharisæorum, & Saddu-
cæorum. Cùm venisset autem IESVS in
partes Cæsariæ eius, quæ cognominatur
Philippi, interrogauit discipulos suos, di- Marci 7.
cens:* Quem me dicunt homines esse, fi- Lucæ 9.
lium illum hominis? Illi verò dicebant: A-
lij quidem Ioannem Baptistam, alij verò He-
liam, alij verò Hieremiam, aut vnum de nu-
mero prophetarum. Dicit illis: At vos
quem me dicitis esse? * Respondens autem Marci 8.
Simon Petrus, dixit: Tu es CHRISTVS Lucæ 9.
ille filius Dei viuentis. Et respondens IE- Ioann. 6.
SVS, dixit illi: Beatus es Simon Bar-Iona,
quia caro & sanguis non reuelauit tibi: sed Matt. 18.
pater meus qui est in cælis. * At ego vicis-
sim tibi dico, quòd tu es Petrus, & super
hanc petram ædificabo meam ecclesiam, &
portæ inferorum non valebũt aduersus il-
lam. Et dabo tibi claues regni cælorum: &
quicquid alligaueris in terra, erit alligatum
in cælis: & quicquid solueris in terra, erit
solutum in cælis. Tunc edixit discipulis suis,
ne cui dicerent, quòd ipse esset IESVS
CHRIS-

Marci 8. CHRISTVS. * Ex eo tempore cœp
IESVS indicare discipulis suis, quòd o
porteret ipsum abire Hierosolyma, ac mu
ta pati à senioribus & principibus sacerdo
tum, & Scribis, & occîdi, & tertio die resu
citari. Et cùm abduxisset eum Petrus, cœpi
illum increpare dicens: Propitius tibi sis Do
mine, nequaquam erit tibi hoc. At ille con
uersus, dixit Petro: Abi post me satana, obst
culo es mihi: quia nō sapis ea quæ sunt Dei,
sed ea quæ sunt hominum. Tunc IESVS
Marci 8. dixit discipulis suis: * Si quis vult post me v
Lu.9.17. nire, abneget semetipsum, & tollat crucem
suam, ac sequatur me. Qui enim voluerit
animam suam seruare, perdet eam: rursu
qui perdiderit animam suam mea causa, in-
ueniet eam. Quid enim prodest homini, si
totum mundum lucratus fuerit, animæ ve-
rò suæ iacturam fecerit? Aut quid dabit ho-
mo, cuius permutatione redimat animam
Marci 9. suam) * Futurum est enim, vt filius homi-
Lucæ 9. nis veniat in gloria patris sui, cum angelis
Rom.c. suis, & tunc reddet vnicuique iuxta facta
ipsius, Amen dico vobis, sunt quidam hîc
stantes, qui non gustabunt mortem, donec
viderint filium hominis venientem in reg-
no suo.

CAPVT XVII.

Transformat faciem super alta cacumina montis,
Pro Petroq; iubet, seq; numisma dari.

Et *

ET * post dies sex assumit IESVS Petrũ Marci.9.
ac Iacobum, & Ioannem fratrem eius:&
subducit illos in montẽ excelsum seorsum,
transformatusq́ est coram illis:& splenduit
facies eius sicut sol. Vestimenta autem illius
facta sunt candida sicut lumen. Et ecce con-
specti sunt illis Moses & Helias, cum illo
colloquentes. Respondens autem Petrus, di- Ibidem.
xit IESV: Domine, bonũ est nos hîc esse:
si vis, faciamus hîc tria tabernacula, tibi v-
num, & Mosi vnum, & Heliæ vnum. Adhuc
eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit
illos. Et ecce vox è nube, quæ diceret: * Hic Marci 13.
est filius meus dilectus, in quo mihi bene
complacitum est: ipsum audite. Et cùm hæc
audissent discipuli, prociderunt in faciem
suam:& territi sunt vehementer. Et acce-
dens IESVS tetigit illos, dixitq́: Surgite,
& ne timeatis. Vbi verò sustulissent oculos
suos, neminem videbant nisi IESVM so-
lùm. Et cùm descenderent de monte, præce-
pit illis IESVS, dicens: Ne cui dixeritis vi-
sionem, donec filius hominis à mortuis re-
surgat. Et interrogauerunt eum discipuli sui
dicentes: Cur igitur Scribæ dicunt, quòd He
liam oporteat venire prius? IESVS autem
respondens, dixit illis: Helias quidem veniet
prius, & restituet omnia. Cæterùm dico vo-
bis, Heliam iam venisse, & non agnouerunt
eum: sed fecerunt in eo quæcunq́ voluerũt.

Sic & filius hominis passurus est ab illis.
Tunc intellexerunt discipuli, quòd de Ioanne
Marci 9. ne Baptista dixisset ipsis. *Et cùm venissent
Lucæ 9. ad turbam, accessit ad eum homo quidam
flectens genua illi, dicensq́; Domine, miserere
re filij mei: quoniam lunaticus est, & miserè
affligitur: nam sæpe cadit in ignem, & sæpe
in aquam: & obtuli eum discipulis tuis, nec
Ibidem. potuerunt eum sanare. Respondens autem
IESVS, dixit: O natio incredula, & distorta,
ta, quousque tandem ero vobiscum? Vsquequo
quequo patiar vos? Adducite illum huc. Et
increpauit illud IESVS. Et exijt ab eo dæmonium,
monium, & sanatus est puer à tempore illo.
Tunc accedentes discipuli ad IESVM seorsum,
orsum, dixerunt: Quare nos non potuimus
mus eijcere illud? IESVS autem dixit illis:
Lucæ 17. Propter incredulitatē vestram. *Amē quippe
pe dico vobis, si habeatis fidem sicut granum
num sinapis, dicetis monti huic: Demigra
hinc illuc, & demigrabit: neque quicquam
impossibile erit vobis. Sed hoc genus nō egreditur,
greditur, nisi per deprecationē & ieiunium.
Marci 9. *Cùm autem versarentur in Galilæa, dixit
Matt. 10. illis IESVS: *Futurū est, vt filius hominis
16. & 20. tradatur in manus hominū, & occîdent eū,
Mar. 8.9. ac tertio die resurget. Et mœrore affecti sunt
vehementer. Cùm autem venissent in oppidum
dum Capernaum, accesserūt qui didrachma
solent accipere, ad Petrum, dixeruntq́; Præceptor

ceptor vester num soluit didrachma? Dicit:
Etiam. Et cùm ingressus fuisset in domum,
præuenit illum IESVS, dicens: Quid tibi
videtur Simõ? Reges terræ, à quibus accipiũt
tributa aut cẽsum, à filijs suis, an ab alienis?
Dicit illi Petrus: Ab alienis. Ait illi IESVS:
Ergo liberi sunt filij. Verùm ne simus illis
offendiculo, profectus ad mare, mitte hamum: & eum piscem qui prodierit primus,
tolle: & aperto ore illius, inuenies statêrem:
acceptum eum da illis pro me & te.

CAPVT XVIII.

Vecta ad ascriferiom puerorum imitatio regnum.
Et nummum decies mille remittit herus.

IN* illo tempore accesserũt discipuli ad IE- Marci 9.
SVM, dicẽtes: Quis maximus est in regno &10.
cælorum? Et accersitum ad se puerum IE- Lu. 9. 22.
SVS, statuit in medio illorum, & dixit* A-
men dico vobis, nisi conuersi fueritis, & ef- Marci 10.
ficiamini sicut pueri, non ingrediemini in Lucæ 8.
regnum cælorum. Quisquis igitur demiserit
semetipsum, sicut est puer iste, hic est ille ma
ximus in regno cælorum.* Et qui receperit Marci 9.
vnum puellum talem in nomine meo, me re Lucæ 9.
cipit.* Qui autem offenderit vnum de pusil- Ioan. 13.
lis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt su- Marci 9.
spendatur mola asinaria in collum eius, Luc. 17.
ac demergatur in profundũ maris. Væ mũdo ab offendiculis. Necesse est enim vt veniant offendicula: veruntamen væ homini

Marci 9. per quem offendiculum venit.*Quòd si ma-
nus tua, vel pes tuus obstaculo est tibi, absci-
de eum & proijce abs te. Bonum est tibi ad
vitam ingredi claudũ, aut mutilum potius,
quàm duas manus, vel duos pedes haben-
Matt.5. tem, mitti in ignem æternum.* Et si oculus
Marci 9. tuus offendit te, erue eum, & proijce abs te.
Bonum est tibi, vt luscus intres in vitam po
tius, quàm vt duos oculos habens, mittaris
in gehennam ignis. Videte, ne contemnatis
vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quòd
angeli eorum in cælis semper vident faciem
patris mei, qui in cælis est.* Venit enim fi-
Lucæ.19. lius hominis seruare quod perierat.* Quid
Lucæ 15. vobis videtur? si fuerint alicui homini cen-
tum oues, & errauerit vna ex eis, nónne re-
lictis nonagintanouem in montibus, vadit
& quærit eam quæ errauerat? Et si contige-
rit vt inueniat eam, amen dico vobis, gau-
det super ea magis, quàm super nonaginta-
nouem quæ non errauerunt. Sic non est vo-
luntas coram patre vestro, qui in cælis est,
Eccl.13. vt pereat vnus de pusillis istis.*Porrò si pec
Lucæ 17. cauerit in te frater tuus, vade & argue eum
inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucra-
tus es fratrem tuum: sin verò te non audie-
rit, adhibe tecum adhuc vnum, aut duos: vt
in ore duorum aut trium testium consistat
2.Cor.13. omne verbum. Quòd si non audierit eos: dic
Deut.7. ecclesiæ. Quòd si ecclesiam non audierit: sit
tibi

tibi velut ethnicus & publicanus. * Amen Ioan. 20.
dico vobis, quæcunque alligaueritis super
terram, erunt ligata in cælo: & quæcunque
solueritis super terram, erunt soluta in cæ-
lo. Rursum dico vobis, quòd si duo ex vobis
consenserint super terram, de omni re, quã-
cunque petierint, fiet illis à patre meo, qui
in cælis est. Vbi enim sunt duo vel tres con-
gregati in nomine meo, ibi sum in medio
eorum. * Tunc accedens Petrus ad eum, di- Matt. 6.
xit: Domine, quoties peccabit in me frater Marci 11.
meus, & remittam ei? Num vsque septies? Lucæ 17.
Dicit illi IESVS: Nõ dico tibi vsq; septies,
sed vsque septuagies septies: Ideo assimilatũ
est regnum cælorum homini regi, qui voluit
conferre rationem cum seruis suis: & cùm
cœpisset conferre, oblatus est ei vnus, qui de-
bebat ei decem millia talentorum. Cęterùm
cùm is non esset soluendo, iussit eum Domi-
nus venundari, & vxorem eius, & liberos, &
omnia quę habebat, ac fieri solutionem. Pro
cidens autem seruus ille, adorabat eum, di-
cens: Domine, esto patiens erga me: et omnia
tibi reddam. Misertus autem dominus ser-
ui illius, absoluit eum, & æs alienum remi-
sit ei. Egressus verò seruus ille, inuenit vnum
de conseruis suis, qui debebat sibi centum
denarios: & iniecta in eum manu, obtorto
collo trahebat, dicens: Solue quod debes. Et
procidens conseruus eius, rogabat eum, di-

cens: Esto patiens erga me: & omnia reddã
tibi. At ille nolebat, sed abijt, & coniecit e-
um in carcerem, donec redderet debitum.
Porrò cùm vidissent conserui eius, quæ fie-
bant, indoluerunt valde, & venerunt, ape-
rueruntque domino suo omnia quæ facta fue-
rant. Tunc accersiuit illum dominus suus, &
ait illi: Serue scelesté, totum debitum illud
remisi tibi, cùm obsecrasses me: nónne opor
tuit & te misereri conserui tui, sicut & ego
tui misertus eram? Et iratus dominus eius,
tradidit eum tortoribus, quoadusque red-
Matt. 6. deret totum quod debebatur sibi. * Sic &
Marci 11. pater meus cælestis faciet vobis, si non re-
miseritis suo quisque fratri ex cordibus ve-
stris delicta illorum.

CAPVT XIX.

An licet uxorem (dicunt) amittere, Christus
Promittit famulis centupla dona suis.

Marci 10. ET * factum est, cùm consummasset IE-
SVS sermones hos, demigrauit à Gali-
læa, & venit in fines Iudææ trans Iorda-
nem, & sequutæ sunt eum turbæ multæ, &
sanauit eos ibi. Et accesserunt ad eum Phari-
sæi tentantes eũ, & dicentes ei: Licétne ho-
mini diuortium facere cum vxore sua, qua-
Gen. 1.2. libet ex causa? Qui respondens, ait eis: * An
Eph. 5. non legistis, quòd is qui fecit ab initio, ma-
1. Cor. 6. sculum & fœminam fecit eos? Et dixit: Pro-
pterea deseret homo patrem & matrem, &
adgluti-

adglutinabitur vxori suæ, & erunt duo in
carnem vnam. Itaq; iam non sunt duo, sed
vna caro. Quod ergo Deus copulauit, ho-
mo non separet. Dicunt illi: *Cur ergo Mo- Deut. 24.
ses iussit dare libellũ repudij, ac dimittere Matt. 5.
eam? Ait illis: Moses ad duritiam cordis ve-
stri permisit vobis repudiare vxores vestras
cæterũ ab initio non fuit sic. * Dico aũt vo- Matth. 5.
bis, quòd quicunq; repudiauerit vxorẽ suã, Marci 10.
nisi ob stuprum, & aliam duxerit, is com- Lucæ 16.
mittit adulterium. Et qui repudiatam duxe-
rit, is adulterium committit. Dicunt ei di-
scipuli eius: Si ad istum modum habet cau-
sa hominis cum vxore, non expedit contra-
here matrimonium. Qui dixit illis: Non oẽs
capaces sunt huius dicti, sed ij quibus datum
est. Sunt enim eunuchi, qui de matris vtero
sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt
eunuchi ab hominibus: & sunt eunuchi, qui
seipsos castrauerunt propter regnum cælo-
rum. Qui potest capere, capiat. *Tunc obla- Marci 10.
ti sunt ei pueri, vt manus eis imponeret, & Lucæ 18.
oraret. Discipuli autem increpabant eos. IE-
SVS verò ait eis: Sinite pueros, & ne pro-
hibeatis eos ad me venire: talium est enim
regnum cælorũ, & cùm imposuisset eis ma-
nus, abijt illinc. Et ecce vnus accedens, ait
illi: Magister bone, quid boni faciam, vt ha-
beam vitam æternam? Qui dixit ei: Cur me
vocas bonum? Nullus est bonus nisi vnus,

nempe Deus. Quòd si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi: Quæ? IESVS autem dixit: Non facies homicidium: Non committes adulterium: Non facies furtum:
Exo. 20. Non falsum dices testimoniũ; * Honora pa-
Marc. 20 trem & matrem, & diliges proximum tuũ vt teipsum. Dicit illi adolescens: Omnia hæc seruaui à iuuentute mea: quid adhuc mihi
Luc. 12. deest? Ait illi IESVS: * Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me. Cùm audisset autem adolescens eum sermonem, abijt tristis. Erat enim ha-
Marc. 10. bens possesiones multas. * IESVS autem
Lucæ 18. dixit discipulis suis: Amen dico vobis, diues difficile intrabit in regnum cælorum. Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire: quàm diuitem in regnum Dei ingredi. Auditis autem his, discipuli expauerunt valde, dicentes: Quis
Ibidem. ergo potest saluus fieri? Intuitus autem illos IESVS, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt. Tunc respondens Petrus, dixit ei: *Ecce nos reliquimus omnia*, & sequuti sumus te: quid ergo erit nobis? IE-
Lucæ 22. SVS autem dixit illis: * Amen dico vobis, quòd vos qui sequuti estis me, in regeneratione, cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suę, sedebitis & vos super sedes duo-
decim

decim, iudicantes duodecim tribus Israël.
*Et omnis qui reliquerit domos, aut fratres Lucæ. 18.
aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut
vxorem, aut filios, aut agros propter nomẽ
meum, centuplum accipiet, & vitæ æternæ
sortietur hęreditatem. *Multi autem primi Marci 10.
erunt nouissimi, & nouissimi primi. Lucæ. 13.

CAPVT XX.

Bacchæam ad uitem quater inuitauit Iesus,
Pocula amara suo cumque nepote bibit.

NAm simile est regnum cælorum homini patrisfamiliâs, qui exijt primo statim diluculo ad conducendos operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operarijs in singulos dies denario, misit eos in vineam suam. Et egressus circiter horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos, & illis dixit: Ite & vos in vineam, & quodcunque iustum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Rursum autem exijt circiter sextam & nonam horam, & fecit similiter. Circa vndecimã verò exijt, & inuenit alios stantes otiosos, ac dicit illis: Cur hîc statis totum diem otiosi? Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Abite & vos in vineam, & quicquid fuerit iustum, accipietis. Cùm autem vespera facta esset, dicit Dominus vineę procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à postremis vsque ad primos. Et cùm venissent qui

circa vndecimam horam venerant, acce-
runt ſinguli denarium. Venientes autem
primi, arbitrati ſunt quòd plus eſſent acci-
pturi: & acceperunt ipſi quoq; ſinguli dena-
rium. Et cùm accepiſſent, murmurabant
aduerſus patrẽfamiliâs, dicentes: Hi nouiſ-
mi vnam horam fuerunt in opere, & illos
pares nobis feciſti, qui portauimus pondus
diei, & æſtum. At ille reſpondens vni eorum
dixit: Amice, non facio tibi iniuriam. Nón-
ne denario pactus es mecũ? Tolle quod tuũ
eſt, & abi. Volo aũt huic nouiſsimo dare ſi-
cut & tibi. An non licet mihi q; volo facere
in rebus meis? An oculus tuus malus eſt,
Marci 10. quòd ego bonus ſim? * Sic nouiſsimi erunt
Lucæ 13. primi, & primi nouiſsimi. Multi enim ſunt
Matt. 22. vocati, pauci verò electi. *Et aſcendens IE-
Marc. 10. SVS Hieroſolyma, aſſumpſit duodecim
Lucæ 18. diſcipulos ſuos ſolos in via, & ait illis: Ec-
Mat. 16 & ce conſcendimus Hieroſolyma, & filius
17. hominis tradetur principibus ſacerdotum
Marci 8. ac Scribis, & condemnabunt eum morte,
9. & 10. & tradent eum gentibus ad illudendum,
Lucæ 17. & flagellandum, & crucifigendum, & ter-
& 18. tia die reſurget. Tunc acceſsit ad eum ma-
Marc. 10. ter filiorum Zebedæi cum filijs ſuis ado-
rans, & petens aliquid ab eo. At ille dicit ei:
Quid vis? Ait illi: Dic vt ſedeant hi duo
filij mei, vnus ad dexteram tuam, & alter
ad ſiniſtram in regno tuo. Reſpondens au-
tem

em IESVS, dixit: Nescitis quid petitis.
potestis bibere poculum, quo ego bibiturus
us sum? & baptismate, quod ego baptizor,
baptizari? Dicunt ei: Possumus. Ait illis: Po-
culum quidem meum bibetis: & baptismate
quo ego baptizor, baptizabimini: sedere aũt
ad dexteram meam & sinistram meam, non
est meum dare, sed his continget, quibus pa
ratum est à patre meo. Et cùm audissent de-
cem, indignati sunt de duobus fratribus.
IESVS autem vocauit eos ad se, & ait:
* Scitis quòd principes gentium dominẽtur Marci 10.
illis: & qui magni sunt, potestatem exerceãt Lucæ 22.
in eas: *Non ita erit inter vos: sed quicunq; Marci 9
voluerit inter vos magnus fieri, sit vester & 10.
minister: & qui voluerit inter vos primus Lu. 9. 22.
esse, sit vester seruus. * Sicut filius hominis Marci 10.
non venit, vt sibi ministraretur, sed vt ipse
ministraret, vtque daret animam suam re-
demptionem pro multis. Et egredientibus
illis ab Hiericho sequuta est eum turba mul
tã. *Et ecce duo cæci sedẽtes iuxta viã, cùm Marci 10
audissent quòd IESVS transiret, clama- Lucæ 18.
uerunt, dicentes: * Domine, miserere nostri Matt. 9.
fili Dauid. Turba aũt increpabat eos, vt tace
rent. At illi magis clamabãt, dicẽtes: Misere-
re nostri Domine fili Dauid. Et stetit Iesus
& vocauit eos, & ait: Quid vultis vt faciã vo
bis? Dicunt illi: Domine, vt aperiantur ocu-
li nostri. Misertus autem eorum IESVS,
teti-

tetigit oculos eorum: & confestim visum re-
ceperunt oculi illorum, & sequuti sunt eum.

CAPVT XXI.

Cantat Hos-anna, sacro deturbat ementeis,
Haeredem uitis ruricolaeque necant.

Marci 11. Lucae 19. ET * cùm appropinquassent Hierosoly-
mis, & venissent Bethphage ad montem
oliuarum, tunc IESVS misit duos disci-
pulos, dicens eis: Ite in castellum quod con-
tra vos est, & statim inuenietis asinam alli-
gatam, & pullum cum ea, soluite & adduci-
te mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit, di-
cite: Dominus his opus habet: & confestim
Ioan. 12. emittet eos. *Hoc autem totum factum est,
vt adimpleretur quod dictũ est per prophe-
Zach. 9 tam, dicentem: Dicite filiae Sion: * Ecce rex
Esa. 62. tuus venit tibi mansuetus, sedens super asi-
nam, & pullũ filium subiugalis. Euntes autẽ
discipuli, fecerunt sicut praeceperat illis IE-
SVS. Et adduxerunt asinam & pullum, &
imposuerunt super eos vestimenta sua, & eũ
Matt. 21. super illa collocarunt. *Plurima autem tur-
Lucae 19. ba strauerunt vestimenta sua in via. Alij ve-
Ioan. 12. rò caedebant ramos de arboribus, & sterne-
bant in via. Porrò turbę quae praecedebãt, &
quae sequebantur, clamabant dicentes: Hos-
anna filio Dauid, benedictus qui venit in no-
mine Domini, hos-anna in altissimis. Et cũ
intrasset Hierosolima, cõmota est vniuersa
ciuitas, dicens: Quis est hic? Turbae aũt dice-
bant:

bant:Hic est IESVS ille propheta à Naza
reth Galilææ.*Et intrauit IESVS in tēplū Marci. 11.
Dei,& ejciebat omnes vendentes, & emen- Lucæ 19
tes in templo,mēsasq; nūmulariorū, & ca- Ioan. 2
thedras vendentium columbas euertit. Et
dixit eis:*Scriptum est:Domus mea,domus Esa.56.
deprecationis vocabitur. At vos fecistis illā Hier.7.
speluncam latronum.*Et accesserunt ad eū Lucæ 19.
cęci & claudi in tēplo:& sanauit eos.*Cùm Luc.10.
vidissent principes sacerdotū & Scribæ mi-
rabilia quæ fecerat: & pueros clamantes in
templo,& dicētes:Hos-anna filio Dauid:in-
dignati sunt, & dixerunt ei:Audis quid isti
dicunt? IESVS autem dicit eis: Quid ni?
Nunquam legistis: Ex ore infantium & la- Psal. 8
ctentium perfecisti laudem? Et relictis illis,
exijt è ciuitate in Bethaniam, & diuersatus
est illic. * Manè autem reuertens in ciuita- Marci 11.
tem, esurijt. Et cùm vidisset fici arborem
vnam in via, venit ad eam, & nihil inuenit
in ea,nisi folia tantùm. Et ait illi: Ne post-
hac ex te fructus nascatur in æternum. Et
arefacta est continuò ficus. Et eo viso disci-
puli mirati sunt, dicentes: Quomodo
continuò exaruit ficus? Respondens autem
IESVS, ait eis: * Amen dico vobis, si Marci 11.
habueritis fidem, & non hæsitaueritis, Luc. 17.
non solùm hoc quod accidit ficui facietis:
veruntamen si monti huic dixeritis: Tol- Marci 11.
lere, & projice te in mare: fiet. * Et om- Ioann.14
nia & 16.

nia quæcunque petieritis in deprecatione
Marci 11. credentes, accipietis. * Et cùm venisset in
Luc.20. templum, accesserunt ad eum docentem,
principes sacerdotum & seniores populi, di-
centes: Qua auctoritate hæc facis, & quis ti-
bi dedit istam auctoritatem? Respondens au-
tem IESVS, dixit eis: Interrogabo vos &
ego quiddam: quod si dixeritis mihi, & ego
vobis dicam qua auctoritate hæc faciã. Ba-
ptismum Ioãnes vnde erat, è cælo, an ex ho-
minibus? At illi cogitabant apud se, dicen-
tes: Si dixerimus, è cælo: dicet nobis, Quare
ergo non credidistis illi? Sin autem dixeri-
Mat.14. mus, ex hominibus: timemus turbam. * Om-
nes enim habẽt Ioannem vt prophetam. Et
respondentes IESV, dixerũt: Nescimus. Ait
illis & ipse: Nec ego dico vobis, qua auctori-
tate hęc faciam. Quid autem vobis videtur?
Homo habebat duos filios, & accedẽns ad
priorem dixit: Fili, vade hodie operare in
vinea mea. Ille autem respondens, ait: Nolo.
Postea verò pęnitentia motus abijt. Accedẽs
autem ad alterum, dixit similiter. At ille re-
spõdens, ait: Eo Domine: & non abijt. Vter
è duobus fecit quod voluit pater? Et dicunt
ei: Prior. Dicit illis IESVS: Amen dico vo-
bis, quòd publicani & meretrices præcedũt
vos in regnum Dei. Venit enim ad vos Ioã-
nes per viã iustitiæ, & nõ credidistis ei: pub-
licani autẽ & meretrices crediderunt ei. Vos
autem

autem cùm vidiſſetis, non fuiſtis commoti Marci 12.
pœnitentia poſtea, vt crederetis ei.* Aliam Luc. 20.
parabolam audite. Homo quidam erat pa-
terfamiliàs, qui plantauit vineam, & ſepẽ cir
cũdedit ei. & fodit in ea torcular, & ædifica-
uit turrim, & locauit eam agricolis, ac pere-
grè profectus eſt. Cùm autem tempus fru-
ctuum appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad
agricolas, vt acciperẽt fructus ipſius. Et agri
colæ apprehẽſis ſeruis eius, alium cęciderũt,
alium occiderunt, alium verò lapidauerunt.
Iterum miſit alios ſeruos plures prioribus:
& fecerunt illis ſimiliter. Nouiſsimè autem
miſit ad eos filiũ ſuũ, dicens: Reuerebuntur
filium meum. Agricolæ autem viſo filio, di-
xerunt intra ſe: Hic eſt hæres: venite occida-
mus eũ, & occupemus hæreditatem eius. Et
apprehẽſum eum, eiecerũt ex vinea, & occi-
derunt. Cùm ergo venerit dominus vineæ,
quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Mali cũ
ſint, malè perdet illos, & vineam ſuam loca
bit alijs agricolis, qui reddent ei fructũ tẽ-
poribus ſuis. Dicit illis IESVS: Nunquam
legiſtis in Scripturis: * Lapidem quẽ repro- Pſal. 117.
bauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput
anguli? A Domino factum eſt hoc, & eſt mi-
rabile in oculis noſtris. Ideo dico vobis: Au-
feretur à vobis regnũ Dei, & dabitur genti
facienti fructus eius. Et qui ceciderit ſuper
lapidem iſtũ confringetur: ſuper quem verò
ceci-

Lucæ 19. 20 & 22. ciderit, cōteret eum* Et cùm audiſſent prin-
cipes ſacerdotū ac Phariſæi parabolas eius,
Lucæ 19. 20. & 22. cognouerunt quòd de ſe diceret*. Et quæ-
rentes illi manus iniicere, timuerunt tur-
Ioan. 7. 8. bas, quoniam tanquam prophetam eum ha-
bebant. Et reſpondens IESVS, iterum
dixit eis per parabolas, & ait:

CAPVT XXII.

De tauris, cenſu, de ſimℭli uxore docetur.
Chriſtus & eſt David filius, eſt & herus.

Lucæ 14. Apo. 19. SImile* factum eſt regnum cælorum homi-
ni regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Et emi-
ſit ſeruos ſuos, vt vocarent inuitatos ad nu-
ptias, & nolebant venire. Rurſus emiſit alios
ſeruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandiū
meum paraui: tauri mei & altilia mactata
ſunt, & omnia parata, venite ad nuptias.
Illi autem neglexerunt, & abierunt: alius in
villam ſuam, alius verò ad negotiationem
ſuam: reliqui verò tenuerunt ſeruos eius, &
contumeliis affectos occiderunt. Rex autem
cùm audiſſet, iratus eſt, & miſsis exercitibus
ſuis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem
illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis ſuis: Nu-
ptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati
erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus
viarum, & quotcunque inueneritis, vocate
ad nupitas, Et egreſsi ſerui eius in vias, con-
gregauerunt omnes quotquot inuenerunt,
malos pariter ac bonos: & impletæ ſunt nu-

ptiæ

ptiæ discumbentibus, Ingressus autem rex
vt videret discumbẽtes, vbi vidit illic homi
nẽ non vestitũ veste nuptiali, ait illi: Amice,
quomodo huc intrasti, non habens vestem
nuptialẽ? At ille obmutuit * Tunc dixit rex Matt.25.
ministris. Ligatis pedibus & manibus eius,
mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit
fletus & stridor dentium.* Multi enim sunt
vocati, pauci verò electi. * Tunc abeuntes Matt. 20.
Pharisæi consilium ceperunt, vt illaquea- Marci, 12
rent eum in sermone. Et ad illum emittunt Lucæ 20.
discipulos suos cum Herodianis, dicentes:
Magister, scimus quòd verax sis, & viã Dei
in veritate doceas, neque cures quenquam:
non enim respicis personam hominum: Dic
ergo nobis, quid tibi videtur? Licet censum
dare Cæsari, aut non? Cognita autem IE-
SVS malitia eorum, ait: Quid me tentatis
hypocritę: Ostendite mihi numisma census,
At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis:
Cuius est imago hæc, & inscriptio? Dicunt
ei: Cæsaris.* Tunc ait illis: Reddite ergo quę
sunt Cæsaris, Cæsari. & quæ sunt Dei, Deo. Marci 12.
Et his auditis, mirati sunt: & omisso eo, abie Rom.13.
runt.* In illo die accesserunt ad eum Saddu- Marci.12.
cæi, qui dicunt non esse resurrectionem, &
interrogauerunt eum, dicentes: Magister,
Moses dixit: * Si quis mortuus fuerit, non
habens filium, vt ducat frater eius vxorem Lucæ 20.
illius, & suscitet semen fratri suo. Erant au- Deut.25.

F tem

tem apud nos ſeptem fratres, & primus vxo-
re ducta defunctus eſt: ac non habens ſemen,
reliquit vxorem ſuam fratri ſuo : ſimiliter
ſecundus & tertius, vſque ad ſeptimum. No-
uiſsimè autem omnium defuncta eſt, & mu-
lier. In reſurrectione ergo cuius è ſeptem il-
lis erit vxor? omnes enim habuerunt eam.
Reſpondens autem IESVS, ait illis: Erra-
tis, neſcientes Scripturas, neq; virtutẽ Dei.
In reſurrectione enim neque matrimonium
contrahunt, neque elocantur, ſed ſunt ſicut
angeli Dei in cælo. De reſurrectione verò
mortuorum non legiſtis, quod vobis dictũ
Exod. 3. eſt à Deo, qui ait: * Ego ſum Deus Abrahã,
& Deus Iſaac, & Deus Iacob? Deus non eſt
Deus mortuorum, ſed viuentium. Et cùm au
diſſent turbæ, ſtupuerunt de doctrina eius.
Marci 12. *Phariſæi autem cùm audiſſent, quod obtu-
raſſet os Sadducæis, conuenerunt in vnum,
& interrogauit eum vnus ex eis, legis doctor
quiſpiam, tentans eum, & dicens: Magiſter,
quod eſt mandatum magnum in lege? Ait
Deut. 6. ille IESVS: *Diliges dominum Deũ tu-
um ex toto cordo tuo, & in tota anima tua,
& in tota mente tua, Hoc eſt primum &
magnum mandatum. Secundum autem ſi-
mile eſt huic: Diliges proximum tuum
perinde atque teipſum. In his duobus man-
Leui. 19. datis tota lex & prophetæ pendent.* Con-
Rom. 13. gregatis autem Phariſæis, interrogauit eos
IE-

IESVS, dicẽs: Quid vobis videt de CHRI- Marci 12.
STO? cuius filius est? Dicunt ei: Dauid. Ait Lucæ 20.
illis: Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat
eum Dominum, dicens: * Dixit Dominus Psal. 109
Domino meo, sede à dextris meis. Donec po
nam inimicos tuos scabellum pedum tuo-
rum? Si ergo Dauid vocat eum Dominum,
quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei
respondere quicquam, neq; ausus fuit quis-
quam ex eo die eum amplius interrogare.

CAPVT XXIII.

Eximiam Mosis Scribæ inuasere cathedram.
Quorum facta uetat, dicta tenere iubet.

TVnc IESVS loquutus est ad turbas, &
ad discipulos suos, dicens: In cathedra
Moses sedens Scribæ & Pharisæi: omnia er-
go quæcunque iusserint vos seruare, serua-
te, & facite: secundum verò opera eorum
nolite facere: dicunt enim, & non faciunt,
*Colligãt enim onera grauia difficiliaq; por Lucæ 11.
tatu, & imponunt in humeros hominum,
cæterùm digitio suo nolũt ea mouere. *Om
nia verò opera sua faciunt in hoc, vt specte- Marci 12.
tur ab hominibus. Dilatant autẽ phylacte- Lucæ 20.
ria sua, & magnificant fimbrias palliorum
suorum, Amantq; primos accubitus in cœ-
nis, & primo sedere loco in cõcilijs, & salu-
tatiões in foro, & vocari ab hominibus rab-
bi. Vos autem nolite vocari rabbi: vnus est
enim magister vester, nẽpe CHRISTVS:

omnes autem vos, frátres eſtis. Et patrem nolite vocare vobis in terra: vnus eſt enim pater veſter, qui in cælis eſt. * Nec vocemini magiſtri: vnus enim veſter eſt magiſter, nempe CHRISTVS. Qui maximus eſt veſtrum, erit miniſter veſter. * Qui autem ſe exaltauerit, humiliabitur: & qui ſe humiliauerit, exaltabitur. * Væ autem vobis, Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia clauditis regnũ cælorum ante homines: vos enim non intratis, nec aduenientes ſinitis intrare. * Væ vobis, Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarũ, idq; prætextu prolixæ precationis, propter hoc grauius puniemini. Væ vobis, Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia circumitis mare & aridam, vt faciatis vnum proſelytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo magis, quã vos eſtis. Væ vobis duces cæci, quia dicitis: Quicunque iurauerit per templum, nihil eſt: qui autem iurauerit per aurum tẽpli, reus eſt. Stulti & cæci, vtrum enim maius eſt, aurum, an templum quod ſanctificat aurum? Et quicunque iurauerit per altare, nihil eſt: quicunque autem iurauerit per donum, quod eſt ſuper illud, reus eſt. Stulti & cæci, vtrum enim maius eſt, donum, an altare quod ſanctificat donum? Qui ergo iurauerit per altare, iurat per ipſum, & per omnia quæ ſuper illud ſunt. Et qui iurauerit per

Iacob. 3.

Lucæ 11.

Ibidem.

Lucæ. 20.

per templum iurat per illud, & per eū qui
habitat in ipso. Et qui iurauerit per cælum,
iurat per thronum Dei, & per eum qui se-
det super illum. *Væ vobis, Scribæ & Pha- Lucæ 11.
risæi hypocritæ, quia, decimatis mētham, &
anethum, & cyminū: & reliquistis, quæ gra-
uiora sunt legis, iudicium & misericordiam,
ac fidem: hæc oportuit facere, & illa non
omittere. Duces cæci, excolantes culicem,
camelum autem glutientes. Væ vobis, Scri-
bę & Pharisæi hypocritæ, quia purgatis ex-
teriorem poculi patinæq; partem, cæterùm
intus plena sunt rapina & intemperantia.
Pharisæe cæce, purga prius quod est intra
poculum & patinam, vt & exteriores horū
partes puræ reddantur. Vę vobis, Scribę &
Pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepul-
chris dealbatis, quæ foris quidem apparent
speciosa, intus verò plena sunt ossibus mor-
tuorū, omniq; spurcitia. Sic & vos foris qui
dem apparetis hominibus iusti, intus autem
pleni estis fictione et iniquitate. Væ vobis,
Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia ædifica-
tis sepulchra prophetarum, & ornatis mo-
numenta iustorum, & dicitis: Si fuissemus
in diebus patrum nostrorum, non fuissemus
socij eorum in sanguine prophetarum.* Ita The. 2.
que testimonio estis vobismetipsis, quòd fi-
lij sitis eorū qui prophetas occiderunt. Vos
quoque implete mensurā patrū vestrorum.

iudicium gehennæ? Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & Sapientes, & Scribas: & illorum aliquot occidetis, crucifigetisq́; : & illorum non nullos flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ

Heb. 11. filij Barachiæ, quem occîdistis inter templũ

2.Pa.24. & altarẽ. Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam. *Hierusalem

Lucæ 13. Hierusalem, quę occidis prophetas, & lapi-

4.Esd.2. das eos qui ad te missi sunt: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluistis? Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta. Dico enim vobis, haud quaquam me videbitis post hac, donec dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAPVT XXIIII.

Fiet ut hoc quondam ruat alto à culmine templum.
Ingruet incautis ultimus ille dies.

Marci.13. ET * egressus IESVS, discedebat à tem-

Lucæ 21. plo, & accesserunt discipuli eius, vt ostenderent ei structuras templi. IESVS autem dixit illis: * Nónne videtis hæc omnia? Amẽ

Lucæ. 19. dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruetur. Sedente autem eo in monte oliuarum, accesserunt ad eum discipuli secretò, dicentes: Dic nobis, quando hæc

do hæc erunt? & quod signum aduentus tui,
& consummationis seculi? Et respondēs IE
SVS, dixit eis: Videte, ne quis vos seducat.
*Multi enim venient in nōie meo, dicētes: Ego
sum CHRISTVS: multosq; seducent. Ibidem.
Audituri enim estis bella, & rumores bello- Ephes. 5.
rū: videte ne turbemini. Oportet enim om- 1.Cor.3.
nia fieri, sed nondū est finis. Cōsurget enim Colss. 2.
gens contra gentē, & regnū contra regnū:
& erunt pestilētiæ: & fames, & terræ motus
singulis locis. Hæc autem omnia, initia sunt
dolorum. * Tunc tradent vos in afflictionē, Marci 10.
& occident vos, & eritis inuisi cunctis gen- Lucæ 21.
tibus propter nomen meum. Et tunc offen- Ioan. 15.
diculum patientur multi, & alius alium in- & 16.
uicem tradent, seq; odio habebunt inuicē, &
multi pseudoprophetæ surgent, ac seducēt
multos. Et quoniam abundabit iniquitas: re
frigescet charitas multorum. *Qui autē per Matt. 10.
seuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. *Et Act. 2.
prædicabitur hoc Euāgeliū regni in vniuer- Marci 13.
so orbe, in testimonium omnibus gētibus:
& tūc veniet consummatio. * Cùm ergo vi- Dani. 9.
deritis abominationē desolationis, quæ di-
cta est à Daniele propheta, stantem in loco
sancto: qui legit, intelligat. *Tunc qui in Iu- Marci 13
dæa sunt, fugiant ad montes: qui in tecto, nō Lucæ 21
descendat, vt tollat quicquam de domo sua:
& qui in agro, nō reuertatur vt tollat vestes
suas. Ve autē prægnantibus & lactantibus Ibidem.

in illis diebus. Orate autem, vt non fiat fuga vestra hyeme, neque sabbato. Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi ad hoc vsque tempus, neque fiet. Et nisi decurtati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro, sed propter electos, decur-

Marci 13. tabuntur dies illi. *Tunc si quis vobis dixerit-Ecce hic CHRISTVS, aut illic: nolite credere. *Surgent enim pseudochristi, & (Lucæ 17.) pseudoprophetæ, & dabunt signa, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri possit) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis: Ecce in deserto est: nolite exi-

Lucæ 17. re: Ecce in penetralibus: nolite credere. *Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & apparet vsque in Occidentem: ita erit aduentus filij hominis. Vbicunque enim fuerit cadauer, il-

Marci 13. Lucæ 22. Iohel 2. lic congregabuntur & aquilę. *Statim autem post afflictionem dierum illorum Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & Stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur, Et tunc apparebit signum filij hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute

Danie. 2. & gloria multa, Et mittet Angelos suos cum tubæ voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum

Mar. 13. Lucæ 21 vsque ad terminos eorum. *Ab arbore autem fici discite similitudinem: cùm iam ramus eius

tener

tener fuerit, & folia fuerint enata, scitis
quòd propè sit æstas. Ita & vos cùm videri-
tis hæc omnia, scitote quod propè sit, in
foribus. Amen dico vobis, non præteribit
ætas hæc, donec omnia ista fiant. Cælum &
terra preteribunt, verba autem mea nō pre-
teribunt. * Cæterum de die illo & hora ne- Mar. 13.
mo scit, ne Angeli quidem cælorum, nisi pa-
ter meus solus. * Sed sicut erant dies Noë, Lucæ 17.
ita erit & aduentus filij hominis. Sicut enim Gen. 6. 7.
erant in diebus, qui præcesserunt diluuiū,
edentes & bibentes, contrahentes matrimo
nium, & nuptum dantes, vsq; ad eum diem
quo intrauit Noë in arcam, & non cogno-
uerunt, donec venisset diluuium, & sustulis-
set vniuersos: ita erit & aduētus filij homi-
nis. Tunc duo erunt in agro, vnus assumitur
& alter relinquitur. Duæ molentes in mola,
vna assumitur, & altera relinquitur. * Vigi- Marci 13.
late ergo, quia nescitus qua hora Dominus
vester vēturus sit. Illud autem scitote, quod
si scisset pater familiâs, qua hora fur ven-
turus fuisset, vigilasset vtique, & non sinis-
set perfodi domum suam. * Ideo & vos esto- Marci. 13.
te parati, quia qua hora non putatis, ea fi- Lucæ 22.
lius hominis venturus est. * Quis nam est fi- Lucæ 12.
delis seruus, & prudens? quem præfecit Do-
minus famulitio suo, vt det illis cibum in tē-
pore? * Beatus seruus ille, quem cūm venerit 1. Cor. 5.
dominus eius, inuenerit sic facientē. Amen Apo. 16.

dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. Quòd si dixerit seruus ille malus, in corde suo, cũctatur Dominus meus venire, cœperitq; percutere conseruos, imò edere & bibere cùm ebrijs: veniet Dominus serui illius in die quo nõ expectat, & hora qua ignorat, & dissecabit eũ, partemq; eius ponet cum hypocritis: illic erit plorat9 & stridor dentium.

CAPVT. XXV.

Gaudebit uirgo, cuius funalia lucent.

Hædos leua tenet, dextera seruat oueis.

TVnc simile fiet regnum cælorum decem virginibus, quę sumptis lampadibus suis, exierunt in occursum sponso. Quinq; autẽ ex eis erant fatuæ, & quinq; prudẽtes. Quæ erant, fatuæ, acceptis lampadibus suis, non sumpserant oleum secum. Prudentes verò sumpserant oleum in vasis suis vnà cum lãpadibus. Tardante verò sponso, dormitauerunt omnes, ac dormierunt. Porrò medio noctis clamor factus est: Ecce spõsus venit, exite obuiam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & apparauerunt lãpades suas. Fatuæ autem prudẽtibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur, At responderunt prudentes, dicentes: Nequaquam, ne non sufficiat nobis & vobis: sed ite potius ad eos, qui vendunt, & emitte vobisipsis. Porrò dũ irent emptũ,

venit

venit sponsus:& quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, clausáq; est ianua. Postea verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine domine, aperi nobis. At ille respondens, ait: Amen dico vobis, non noui vos. * Vigilate itaq;, quia nescitis diem neq; horam, in qua filius hominis veniet. * Sicut enim homo quidam peregrè proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. * Et huic quidem dedit quinq; talenta, alij autem duo, alij verò vnum: vnicuique secundum propriam facultatem, & profectus est statim. Abijt autem qui quinque talenta acceperat, & negotiatus est per ea, & confecit altera quinq; talēta. Similiter & qui duo acceperat, lucratus est & ipse altera duo. Qui autem vnum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam Domini sui. * Post multum verò temporis venit Dominus seruorum illorum, & ponit rationem cũ eis. Et accedens is, qui quinque talenta acceperat, attulit altera quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce altera quinq; talenta lucratus sum per ea. Ait illi Dominus eius: Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. Accedens autem & qui duo talenta acceperat, ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum per ea.

Matt. 24.
Lucæ 12.
Matt. 13.
Lucæ 19.
Lucæ 19.
Lucæ. 16.

Ait illi, dominus eius : Euge serue bone & fidelis, super multa te cõstituam: intra in gaudium Domini tui. Accedens autem & qui vnum talentum acceperat, ait : Domine, noueram te quod homo durus sis, metens vbi non seminasti, & inde congregans vbi non sparsisti: ac territus abij, abscondiq́; talentum tuum in terra. Ecce habes quod tuum est. Respondens autẽ dominus eius, dixit ei: Serue male & piger, sciebas quod metam vbi non seminaui, & congregem illinc vbi non sparsi : Oportuit ergo te committere pecuniam meam mensarijs, & veniens ego recepissem vtiq; quod meum est cum vsura. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui

Matt. 13 habet decem talenta. * Omni enim habenti

Marci. 4. dabitur, & abundabit. Qui verò non habit,

Luc. 8. 19. etiam id quod habet, auferetur ab eo. * Et

Matt. 22. inutilem seruum inijcite in tenebras exte-

Marci 13. riores: illic erit fletus & stridor dentiũ. Cùm

Luca 21. autem venerit filius hominis in gloria sua, & omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit super sedem gloriæ suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos, alteros ab alteris, sicut pastor segregat oues ab hœdis : & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex his qui à dextris sibi erunt: Venite benedicti patris mei, possidete regnum paratum

Esaiæ, 58. vobis ab exordio mundi. * Esuriui enim, & dedistis

dediſtis mihi edere: Sitiui, & dediſtis mihi
bibere:Hoſpes eram, & collegiſtis me: Nu- Ezec. 18.
dus,& operuiſtis me. *Infirmus,& viſitaſtis Eccle.7.
me: In carcere eram,& veniſtis ad me, Tunc
reſpondebunt ei iuſti,dicentes: Domine,
quando te vidimus eſuriẽtem, & pauimus:
aut ſitientem,& dedimus tibi potum? Quã-
do autem te vidimus hoſpitem, & collegi-
mus te: aut nudum,& cooperuimus te? aut
quando te vidimus infirmum, aut in carce-
re,& venimus ad te?Et reſpõdens rex, dicet
illis: Amen dico vobis, quatenus feciſtis vni
de his fratribus meis minimis,mihi feciſtis.
Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erũt:* Diſ- Matt. 7.
cedite à me maledicti in ignem æternum, Lucæ 13.
qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Eſu- Pſal.6.
riui enim,& nõ dediſtis mihi cibum: Sitiui,
& non dediſtis mihi potum: Hoſpes eram,
& non collegiſtis me: Nudus,& non operui-
ſtis me: Infirmus,& in carcere eram, & non
viſitaſtis me. Tunc reſpondebunt ei & ipſi,
dicentes: Domine, quando te vidimus eſuri-
entem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nu-
dum, aut infirmum, aut in carcere,& nõ mi-
niſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit illis, di-
cens: Amen dico vobis, quatenus non feci-
ſtis vni de minimis his, nec mihi feciſtis.*Et Ioann.5.
ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti verò
in vitam æternam.

CA-

CAPVT XXVI.

In caput unguento fuso, capitur, perit ense
Vulnifico quisquis percutit ense uirum.

Marci 14. Lucæ 22. Ioann. 11. Lucæ 22. Ioann. 11.

ET * factum est cum cōsummasset IESVS sermones hos omnes, dixit discipulis suis Scitis quòd post biduum pascha fit, & filius hominis traditur, vt crucifigatur. * Tunc cō gregati sunt principes sacerdotũ, & Scribæ, & Seniores populi in atrium principis sacer dotum, qui dicebatur Caiaphas: & consiliũ inierunt, vt IESVM dolo caperent, & oc- ciderent. Dicebant autem: * Non in die fe- sto, ne tumultus fiat in populo. Cùm autem IESVS esse in Bethania, in domo Simonis leprosi accessit ad eum mulier, habens ala- bastrum vnguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. * Videntes autem discipuli, indignati sunt, dicentes: Ad quid perditio hæc? Potuit enim istud vnguentum venundari magno, & dari pauperibus. Eo autem cognito, IESVS ait illis: Quid mo- lesti estis mulieri? Opus enim bonum opera ta est erga me. Nam semper pauperes habe- tis vobiscum, me verò non semper habetis. Quòd enim hæc vnguentum hoc misit su- per corpus meum, ad sepeliẽdum me fecit. * Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, hoc quoq; quod hæc fecit, narrabitur in memo- riam ipsius. * Tunc abijt vnus de duodecim,

Marci 14. Ibidem. Ioann. 12. Lucæ 7. Marci 14. Ioann. 12. Marci 14. Lucæ 22. Marci 14.

qui

qui dicebatur Iudas Iſcariotes, ad principes
ſacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi da-
re, & ego vobis tradam illum? At illi con-
ſtituerunt ei triginta argenteos. Et ex eo tẽ-
pore quærebat opportunitatem, vt eum tra
deret. Cæterùm primo die azymorũ acceſ-
ſerunt diſcipuli ad IESVM, dicentes ei:
Vbi vis paremus tibi ad edendum paſcha?
At ille dixit: Ite in ciuitatem ad quendam, &
dicite ei: Magiſter dicit, Tempus meum pro-
pè eſt, apud te facio paſcha cum diſcipulis
meis. Et fecerunt diſcipuli ſicut conſtituit
illis IESVS, & parauerunt paſcha. Veſpe-
re autem facto, diſcũbebat cum duodecim,
& edentibus illis dixit: * Amen dico vobis, Marci 14.
quòd vnus veſtrum me proditurus eſt. Et Ioann. 13.
mœſti redditi vehementer, cœperunt ſingu-
li dicere ei: Num ego ſum Domine? At ipſe Ibidem.
reſpondens, ait: Qui intinxit mecum ma-
num in catino, hic me proditurus eſt. Fi-
lius quidem hominis vadit, ſicut ſcriptum
eſt de illo. Væ autem homini illi, per quem
filius hominis proditur: * Bonum erat ei, ſi Marci 14.
natus non fuiſſet homo ille. * Reſpondens Lucæ 22.
autem Iudas, qui tradidit eum, dixit: Num Ibidem.
ego ſum rabbi? Ait illi: Tu dixiſti. Veſcenti- Ioann. 6.
bus autem eis, accepit IESVS panem: * & Marci 14.
cùm egiſſet gratias, fregit, deditq; diſcipu- Lucæ 22.
lis, & ait: Accipite, comedite, hoc eſt corpus 1. Cor. 11.
meum. * Et accepto poculo, gratijs actis,
dedit

dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.
Hic eſt enim ſanguis meus, qui eſt noui teſta
menti, qui pro multis effunditur in remiſ-
Mar. 14. ſionem peccatorum. * Dico autem vobis:
Non bibam poſt hac ex hoc fructu vitis, vſ-
que in diem illum, cùm illud bibam vobiſ-
cum nouum in regno patris mei. * Et cùm
Ioan. 18. hymnum cecinissent, exierunt in montem
Marci 14. oliuarum. * Tunc dicit illis IESVS: Om-
Lucæ. 22 nes vos offendiculum patiemini mea cauſa
Zach. 13. in nocte hac. Scriptum eſt enim: Percuti-
am paſtorē & diſpergentur oues gregis. Poſt
quam autem reſurrexero, præcedam vos in
Galilæam. * Reſpondens autem Petrus, ait
Marci. 14. illi: Et ſi omnes offendiculum paſsi fuerint
Lucæ 22. tua cauſa, ego tamen nunquam offendicu-
Ioan. 13 lum patiar. Ait illi IESVS: Amen dico ti-
bi, quòd in hac nocte antequàm gallus can-
Marci 14. tet, ter me negabis. Ait illi Petrus. * Etiam ſi
Lucæ 22. oportuerit me morî tecum, non te negabo.
Ibidem. Similiter & omnes diſcipuli dixerunt, Tūc
venit IESVS cum illis in villam, quæ di-
citur Gethſemane, & dixit diſcipulis Sede-
te hîc donec vadam & orem illic. Et aſſum-
pto Petro & duobus filijs Zebedæi, cœpit
affici dolore & mœſtitudine. Tunc ait illis
Marci 14. IESVS * Mœſta eſt anima mea vſq; ad
Ioann. 12. mortem: manete hîc, & vigilate mecū. * Et
Marci 14. progreſſus puſillū, procidit in faciē ſuā, orās
Ioann. 12. ac dicens: Pater mi, ſi poſsbile eſt, tranſeat
à me

à me calix iſte. *Veruntamen non ſicut ego Ioan.
volo,ſed ſicut tu.*Et venit ad diſcipulos,& Marci 14
reperit eos dormientes,& dicit Petro:Adeo Lucæ 22.
non potuiſtis vna hora vigilare mecum?
Vigilate,& orate,vt ne intretis in tentatio-
nem.*Spiritus quidem promptus eſt, at ca- Marci 14.
ro infirma. *Rurſus altera vice abijt,& ora Ioann. 6.
uit,dicens:Pater mi,ſi non poteſt hoc pocu- Marci 14.
lum tranſire à me, niſi bibam illud,fiat vo-
luntas tua. Et venit, & reperit eos iterum
dormientes. Erant enim oculi eorum gra-
uati.Et relictis illis, iterum abijt,& orauit
tertiò,eundem ſermonem dicens. Tunc ve-
nit ad diſcipulos ſuos,& dicit illis:*Dormi- Marci 14
te iam & requieſcite. Ecce appropinquauit
hora, & filius hominis traditur in manus
peccatorum.*Surgite,eamus,ecce appropin Ioann. 14
quauit qui me tradit. * Adhuc eo lo- Marci 14.
quente ecce Iudas vnus de numero duode- Lucæ 22.
cim venit, & cum eo turba multa cum gla- Ioan. 18.
dijs & fuſtibus,miſsi à principibus ſacerdo-
tum,& ſenioribus populi,*Is verò qui pro- Marci 14.
debat eum,dedit illis ſignum,dicẽs: Quem- Lucæ 22.
cunque oſculatus fuero, ipſe eſt,tenete eũ.Et
confeſtim accedens ad IESVM,dixit: Aue
rabbi.Et oſculatus eſt eum. Dixitque illi IE-
SVS:Amice,ad quid ades?Tunc acceſſerũt,
& manus iniecerunt in IESVM, & cepe-
runt eum. * Et ecce vnus ex his qui erant Mar. 14.
cum IESV, extendens manum, exemit Lucæ 22.
 Ioan. 18.

gladium suum, & percutiens seruum principis sacerdotum, amputauit auriculam eius. Tunc ait illi IESVS: Conuerte gladiũ tuũ in locum suũ. *Omnes enim qui acceperint

Gen. 9.
Apo. 13.

gladium, gladio peribunt. An putas quòd non possum nunc rogare patrem meum, & exhibebit mihi plus quàm duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quod sic oportet fieri? In illa

Marci 14.

hora dixit IESVS turbis: * Tanquam ad latronem existis cum gladijs & fustibus ad

Lucæ 22.

comprehendẽdũ me; *quotidie apud vos sedebã docens in templo, & non me cepistis.

Ibidem.
& Io. 18.

*Hoc autem totum factum est, vt complerentur Scripturæ prophetarum. Tunc disci-

Marci 14.

puli omnes relicto eo fugerũt *At illi cõprehensum IESVM duxerunt ad Caiapham principem sacerdotũ, vbi Scribæ & seniores

Lucæ 22.
Ioan. 18.

conuenerant. *Petrus autẽ sequebatur eum procul vsque ad atrium principis sacerdotũ. Et ingressus intró, sedebat cum ministris, vt

Marci 14.

videret finem. *Principes autem sacerdotũ & seniores, & totum concilium quærebant falsum testimonium contra IESVM, vt morti eum traderent: & non inueniebant, etiam cùm multi falsi testes accessissent, non

Mar. 14.
Ibidem.
& Ioan. 2

inueniebant. * Nouissimè autem venerunt duo falsi testes, & dixerunt: *Hic dixit; Possum destruere templũ Dei, & in triduo ædificare illud. Et surgens princeps sacerdotum

tum ait illi: Nihil respondes? Cur isti aduer-
sum te testimonium dicunt? IESVS autē
tacebat. * Et respondens princeps sacerdo- Marci 14.
tum, ait illi: Adiuro te per Deum viuentem, Lucæ 22.
vt dicas nobis, an tu sis CHRISTVS fi-
lius Dei. Dicit illi IESVS: Tu dixisti. *Ve- Ibidem.
runtamen dico vobis, amodo videbitis fili- & Ioan. 6
um hominis sedentem à dextris virtutis, & Marci 14.
venientem in nubibus cæli. *Tunc princeps Lucæ 22.
sacerdotum discidit vestimenta sua, dicens:
Proloquutus est blasphemiam: *quid in su-
per egemus testibus? Ecce nūc audistis blas-
phemiā eius: qd vobis videtur? At illi respō-
dentes, dixerūt: Reus est mortis. *Tunc ex- Marci 14.
puerunt in faciem eius, & colaphis eum cæ- Lucæ 22.
ciderunt. Alij autem palmas in faciem eius Ioan. 18.
dederunt, dicentes: Vaticinare nobis
CHRISTE: Quis est qui te percussit?
*Petrus verò sedebat foris in atrio, & acces- Ibidem.
sit ad eum vna ancillula, dicens: Et tu
cum IESV Galilæo eras. At ille negauit
coram omnibus, dicens: Nescio quid dicas.
* Cùm autem exisset in vestibulum, vidit Marci 14.
eum altera ancilla, & ait his qui erant ibi:
Et hic erat cum IESV Nazareno. Et iterū
negauit cum iureiurando: Non noui homi-
nem. * Et post pusillum accesserunt qui sta- Marci 14.
bant, & dixerunt Petro: Verè & tu ex illis Lucæ 22.
es, nam & loquela tua te manifestum facit. Ioan. 18.
Tunc cœpit execrari & iurare, quòd non

nosset hominẽ: & continuò gallus cantauit.
Marci 14 *Et recordatus est Petrus verbi IESV, qui
Lucæ 22. dixerat ei: Priùs quàm gallus cantet, ter me
negabis. Et egressus foras, fleuit amarè.

CAPVT XXVII.

Liuida turba coit, damnat Pilatus, Iudas
Se dolet innocui sanguinis esse reum.

Marci 15. MAne * autem facto, consilium inierunt
omnes principes sacerdotum & senio-
res populi aduersus IESVM, vt eum mor-
Marci 15. ti traderent. * Et vinctum eum adduxerunt
Lucæ 23. & tradiderunt Pontio Pilato præsidi * Tunc
Ioan. 18 videns Iudas, qui eũ prodiderat, quòd dam-
Act. 1. natus esset, pœnitentia ductus, retulit tri-
ginta argenteos principibus sacerdotum &
senioribus, dicens: Peccaui, prodens sangui-
nem innoxium. At illi dixerunt: Quid ad
nos? tu videris. Et proiectis argẽteis in tem-
plo, recessit: & abiens laqueo se suspendit.
Principes autem sacerdotum acceptis ar-
genteis, dixerunt: Non licet eos mittere in
corbonam, quia pretium sanguinis est. Con-
silio autem inito emerunt ex illis agrum fi-
guli in sepulturam peregrinorum: quapro-
pter vocatus est ager ille ager sanguinis v-
Loc⁹ ma- que in hodiernum diem. * Tunc impletum
nifestior est quod dictum est per Hieremiam prophe-
est apud tam, dicentem Et acceperunt triginta argen-
Zach. 11. teos pretium æstimati, quem æstimatum e-
alluditur merunt à filijs Israël, & dederunt eos in a-

gru-

grum figuli, sicut constituit mihi Dominus. autem ad
IESVS autem stetit ante præsidem, & in- 22. Hie-
terrogauit eum præses, dicens: Tu es rex Iu- remiæ.
dæorum? Dicit illi IESVS: Tu dicis. * Et Marci 15.
cùm accusaretur à principibus sacerdotum
& senioribus, nihil respondit. Tunc dicit il-
li Pilatus: Non audis quàm multa aduersum
te dicunt testimonia? Et non respondit ei
ad vllum verbum, ita vt miraretur præses
vehementer. * In festo autem consueuerat Marci 15.
præses turbæ dimittere vnum vinctum quē Lucæ 23.
voluissent. Habebat autem tunc vinctum Ioan. 18.
insignem, qui dicebatur Barabbas? congre- Marci 15.
gatis ergo illis dixit Pilatus: * Vtrum vultis Lucæ 23.
dimittam vobis, Barabban, an IESVM, Marci 15.
qui dicitur CHRISTVS? * Sciebat enim Ioan. 18.
quòd propter inuidiam tradidissent eum. Se Marci 15.
dete autem illo pro tribunali misit ad eum
vxor eius, dicens: Nihil tibi cùm iusto illo:
multa enim passa sum hodie in somnis pro-
pter eum. * Principes autem sacerdotum & Marci 15.
seniores persuaserunt turbis, vt peterent Ba
rabban, IESVM verò perderent. * Respon Marci 15.
dens autem præses, ait illis: Vtrum vultis Lucæ 22.
vobis è duobus dimittam? At illi dixerunt: Ioan. 18
Barabban. Dixit illis Pilatus: * Quid igitur Act. 3.
faciam IESV, qui dicitur CHRISTVS? Marci 15.
Dicunt ei omnes: Crucifigatur. Præses autē Lucæ 23.
ait: * Quid enim mali fecit? At illi magis cla-
mabant, dicentes: Crucifigatur. Videns au-

tem Pilatus quòd nihil proficeret, sed magis
tumultus fieret, accepta aqua, abluit manus
coram populo, dicens: Innocens ego sum à
sanguine huius iusti, vos videritis. Et respon
dens vniuersus populus, dixit: Sanguis eius
Marci 13. super nos & super filios nostros. *Tunc di-
Lucæ 23. misit illis Barabban, IESVM autē flagel-
Ioan. 19. latum tradidit vt crucifigeretur. *Tunc mi-
lites præsidis suscipientes IESVM in præ-
torio, congregauerunt ad eū vniuersam co-
Marci 15. hortē: *& cū exuissent eū, circundederūt ei
Ioan. 19. chlamydē coccinā, & coronam de spinis cō-
textam imposuerunt super caput eius, & a-
rundinem in dexteram eius, & genu flexo
ante eum illudebant ei, dicentes: Aue rex Iu-
Marci 15. dæorum. *Et cùm expuissent in eum, accepe
runt arundinem, & percutiebāt caput eius.
Marci 15. Et postquam illusissent ei, exuerunt eum
chlamyde, & induerunt eū vestimentis suis,
Marci 15. & abduxerunt eū vt crucifigerent. *Exeun-
Lucæ 23. tes autem inuenerūt hominem Cyreneum,
nomine Simonem: hunc adegerunt vt tolle-
Ibidem. ret crucem eius. * Et venerunt in locum,
& Io. 19. qui dicitur Golgotha, quòd est, Caluariæ
Marci 15. locus. * Et dederunt ei acetum bibere cùm
felle mistum: & cùm gustasset, noluit bibe-
Marci 15. re. *Postquam autem crucifixerunt eum, di-
Ioan. 19. uiserunt vestimenta eius, sortem mittentes:
vt impleretur quod dictum est per prophe-
Psal. 21. tam: *Diuiserunt sibi vestimenta mea, &
super

super vestimentum meum miserũt sortem.
Et sedentes seruabant eum ibi. *Et imposue- Marc.
rant super caput eius causam ipsius scriptã: Luc.23.
Hic est IESVS rex Iudæorum.* Tunc cru Ioan.19.
cifiguntur cum eo duo latrones, vnus à de- Ibidem.
xtris, & alter à sinistris. *Prætereuntes autẽ Marci 15.
conuicia iaciebant in eum, mouentes capita Lucæ 23.
sua, & dicentes: Tu ille qui destruebas tem-
plum, & in triduo ædificabas, serua temet-
ipsum: si filius Dei es: descende de cruce.
*Similiter & principes sacerdotum illuden- Ibidem.
tes cum Scribis & senioribus, dicebant: A-
lios seruauit, seipsum non potest seruare. Si
rex Israël est, descendat nunc de cruce, &
credemus ei. Confidit in Deo, liberet eũ nũc
si vult eum. Dixit enim: Filius Dei sum. *Id- Ibidem.
ipsum autem & latrones, qui crucifixi erant
cum eo, exprobrabant ei. * A sexta autem Ibidem.
hora tenebræ factæ sunt super vniuersam
terram vsque ad horam nonam. * Et circa Marci 15.
horam nonam clamauit IESVS voce ma-
gna, dicens: Eli, eli, lamasabachthani? hoc
est, Deus meus, Deus meus, cur deseruisti
me? Quidam autem illic stantium cùm au-
dissent, dicebant: Heliam vocat iste. *Et cõ- Marci 15.
tinuò currens vnus ex eis, cùm acceptam Lucæ 23.
spongiã implesset aceto, imposuit arundini, Ioan.19.
dabatq; ei vt biberet. *Cæteri verò dicebãt: Marci 15.
Sine, videamus an veniat Helias liberatu-
rus eum. *IESVS autem cùm iterum Ibidem.

Ibidem. clamaſſet voce magna, emiſit ſpiritum.* Et
Marci 15. ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes
Lucæ 23. à ſummo vſq; ad imum, & terra mota eſt, &
petræ ſciſſę ſunt: & monumēta aperta ſunt,
& multa corpora ſanctorum, qui dormie-
rant ſurrexerunt: & egreſsi è monumentis
poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſan-
Marci 15. ctam ciuitatem, & apparuerunt multis. *Cē
Lucæ 23. turio verò, & qui cum eo erant, cuſtodien-
tes IESVM, viſo terræmotu, & his quæ
facta fuerant, timuerunt valde, dicentes: Ve-
Ibidem. rè filius Dei erat iſte. *Erant autem ibi mu-
lieres multæ, è longinquo ſpectantes, quæ
ſequutæ fuerant IESVM à Galilæa, mini-
ſtrantes ei, inter quas erant Maria Magda-
lene, & Maria Iacobi, et Ioſe mater, & mater
Marci 15. filiorum Zebedæi. *Cùm autem veſpera fa-
Lucæ 23. cta eſſet, venit homo diues ab Arimathæa,
Ioan. 19. nomine Ioſeph, qui & ipſe diſcipulus erat
IESV: hic acceſsit ad Pilatum, ac poſtula-
uit corpus IESV: Tunc Pilatus iuſsit red-
Ibidem. di corpus.*Et cū accepiſſet corpus Ioſeph,
inuoluit illud ſindone munda, poſuitq; illud
in monumento ſuo nouò, quod exciderat
in petra: & aduoluto ſaxo ingenti ad oſtiū
Marci 15. monumenti, abijt. * Erat autem ibi Maria
Magdalene, & altera Maria, ſedentes con-
tra ſepulcrum. Poſtera autem die quę ſequi-
tur paraſceuen, conuenerunt principes ſa-
cerdotum & Phariſæi ad Pilatum, dicen-
tes

tes : Domine recordati sumus, quod impostor ille dixit adhuc viuens: Post tres dies resurgo, iube ergo muniri sepulcrum vsque in diem tertiũ, ne quando veniant discipuli eius, & furentur eum, dicant'q; plebi: Surrexit à mortuis: & erit nouissimus error peior illo priore. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam. Ite, munite sicut scitis. Illi autem abeuntes, munierunt sepulcrum obsignato lapide, adhibitis custodibus.

CAPVT XXVIII.

Mox uiuus rediit, custos corrumpitur orbis,
Discipulos quatuor iussit adire plagas,

VEspera *autem sabbatorum, quæ lucescit in vnam sabbatorũ, venit Maria Magdalene, & altera Maria, vt viderent sepulcrum. Et ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo, & accedẽs, deuoluit lapidem ab ostio, sedebat'q; super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius cãdidum sicut nix. Præ timore autem eius concussi sunt custodes, & facti sunt velut mortui: *Respondens autem angelus, dixit mulieribus: Nolite timere vos: scio enim quòd IESVM, qui crucifixus est, quæritis: non est hîc, surrexit enim sicut dixit. Venite, videte locum, vbi positus erat Dominus. Et citò euntes, dicite discipulis eius, quòd surrexit à mortuis: & ecce præcedit vos in Galilæam,

Marci 16. Lucæ 24. Ioan. 20.

Marci 16.

Marci 16. læam, ibi eum videbitis, ecce dixi vobis. *Et
Lucæ 24. digresse celeriter à monumento cum timore & gaudio magno, currebant, vt renũtiarent discipulis eius. Cùm aũt issent ad renũtiandũ discipulis eius, & Ecce IESVS occurrit illis, dicẽs: Auete. Illæ aũt accesserũt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eũ. Tunc ait illis IESVS: Nolite timere: ite, renuntiate fratribus meis, vt eant in Galilæã, & ibi me videbunt. Quæ cùm abissent, ecce quidã è custodibus venerunt in ciuitatẽ, ac renũtiauerũt principibus sacerdotũ omnia quæ acciderant: & congregati cum senioribus, consilio habito, pecuniã copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite quòd discipuli eius nocte venerint, & furati sint eũ vobis dormiẽtibus. Et si hoc auditũ fuerit sub præside, nos psuadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerũt sicut erant edocti. & diuulgatus est hic sermo apud Iudæos vsq; in hodiernũ diem. Vndecim autẽ discipuli abierunt in Galilæam, in montem vbi constituerat illis IESVS. Et cùm vidissent illũ, adorauerunt eum: quidã aũt dubitauerunt. Et accedens IESVS, lo-
Marci 16. quutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. *Eũtes ergo docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunq; præcepi vobis.

Et ecce

Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus
vsque ad consummationem seculi.

VITA SANCTI MARCI. HIERONYMVS in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum.

MARCVS *discipulus & interpres Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat rogatus Romae à fratribus, breue scripsit Euangelium. Quod cùm Petrus audisset probauit, & ecclesiae legendum sua authoritate edidit, sicut Clemens in sexto Hypotyposeon libro scribit. Et Papias Hierosolymitanus episcopus meminit huius Marci & Petrus in Epistola Prima, sub nomine Babylonis figuraliter Romam significans: Salutat nos ecclesia quae in Babylone est electa, & Marcus filius meus. Assumpto itaque Euangelio, quod ipse confecerat, perrexit Aegyptum, & primus Alexandriae Christum annuntians, constituit ecclesiam tanta doctrinae & uitae continentia, ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Denique Philo disertissimus Iudaeorum, uidens Alexandriae primam ecclesiam adhuc Iudaizantem, quasi in laudem gentis suae librum super eorum conuersatione scripsit: & quomodo Lucas narrat, Hierosolymae credentes omnia habuisse communia, sic ille quod Alexandriae sub Marco fieri doctore cernebat, memoriae tradidit. Mortuus est autem octauo Neronis anno & sepultus Alexandriae, succedente sibi Aniano.*

EVANGELIVM SE-CVNDVM MARCVM.

CAPVT I.

*Abluitur Christus, reparantur retia, dæmon
Eijcitur, socru pellitur ægra febris.*

Malac. 3. INITIVM Euangelij IESV Christi
Matt. 11. filij Dei, sicut scriptum est in prophetis:
Lucæ 7. *Ecce ego mitto nuntium meum ante fa-
Esaiæ 40 ciem tuam, qui præparabit viam tuam ante
te.*Vox clamantis in deserto, Parate viam
Domini, rectas facite semitas eius. Baptiza-
bat Ioannes in deserto, prædicans baptis-
Matt. 3. mum pœnitentiæ in remissionem peccato-
Lucæ 3. rum.*Et egrediebantur ad eum tota Iudæa
Ioan. 1. regio ac Hierosolymitæ, & baptizabantur
Matt. 3. omnes ab illo in Iordano flumine, confiten-
tes peccata sua. Erat autem Ioannes vestitus
pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos
suos, vescebaturq; locustis ac melle syluestri,
& prædicabat, dicens: *Venit is, qui fortior
est me, post me, cuius non sum idoneus vt
Matt. 3. procumbens soluam corrigiam calceamen-
Lucæ 3. torum. * Ego quidem baptizaui vos aqua,
Ioan. 1. ille verò baptizabit vos spiritu sancto. *Et
Matt. 3. factum est in diebus illis, venit IESVS à
Lucæ 3. Nazareth Galilææ, & baptizatus est à Ioãne
Ioan. 1. in Iordane. Et statim cùm ascenderet ex a-
qua,

qua, vidit diffindi cælos, & spiritum quasi
columbam descendentem super illum. Et
vox facta est de cælis: *Tu es ille filius meus Lucæ 3
dilectus, in quo mihi bene complacitum est. Mat. 4.
*Et continuò spiritus illum expellit in de- Lucæ 4.
sertum, & erat illic in deserto dies quadra-
ginta, & tentabatur à Satana, eratq; cum fe-
ris, *& angeli ministrabant illi. Postquam Ibidem.
autem comprehensus esset Ioannes, venit
IESVS in Galilæam, *prædicans euange- Mat. 3.4.
lium regni Dei, & dicēs: Impletum est tem- Act. 3.
pus, instatq; regnum Dei: resipiscite, & cre-
dite euangelio. Cùm ambularet autem iu-
xta mare Galilææ, vidit Simonem & An-
dream fratrem eius, iacientes retia in mare,
erant enim piscatores, & dixit eis IESVS;
*Sequamini me, & faciam vt efficiamini pi- Mat. 4.
scatores hominum. Ac protinus relictis re- Lucæ 5.
tibus suis sequuti sunt eum. *Et progressus Matt. 4.
illinc pusillum, vidit Iacobum filium Zebe-
dæi, & Ioannem fratrem eius, qui & ipsi in
naui reconcinnabant retia, statimq; vocauit
illos. Et illi relicto patre suo Zebedæo in na-
ui cum mercenarijs, sequuti sunt eum. *Et Mat. 4.
ingrediuntur Capernaum, & statim sabba-
tis ingressus in synagogam docebat. *Et stu- Ioan. 2.
pebant super doctrina eius. Erat enim docēs Matt. 7.
eos tanquam auctoritate præditus, & non Luc. 2. 4.
sicut Scribæ. *Et erat in synagoga eorum Lucæ 4.
homo obnoxius spiritui immundo, & ex-
clama-

clamauit dicens: Ah, quid rei nobis tecũ eſt
IESV Nazarene? Veniſti ad perdendum
nos? Noui te qui ſis, nimirũ ille ſanctus Dei.
Et increpauit illum IESVS dicens: Obmu-
teſce, & exi ab homine. Et cùm diſcerpſiſſet
eum ſpiritus immundus, exclamaſſetq; voce
magna, exijt ab eo. Et obſtupuerũt omnes,
ita vt conquirerent inter ſe, dicentes: Quid
eſt hoc? Quæ doctrina noua hæc? quia cùm
auctoritate etiam ſpiritibus immundis im-
perat, & obediunt ei. Emanauit autem fama
eius ſtatim in totam vndiq; regionem Gali-
Matt. 8. lææ finitimam. * Et protinus è ſynagoga e-
Lucæ 4. greſsi, venerunt in domum Simonis & An-
dreæ, cum Iacobo & Ioanne. Socrus autem
Simonis decumbebat febricitans, & conti-
nuò dicunt ei de illa. Et accedẽs erexit eam,
apprehẽſa manu eius: & reliquit eam febris
Lucæ 14. ilico, ac miniſtrabat eis. * Veſperi verò, cùm
occidiſſet ſol, afferebant ad eum omnes ma-
lè habentes, & qui à dæmonijs agitabantur.
Et ciuitas tota congregata erat ad oſtium,
& ſanabat multos, qui ægrotabant varijs
Matth. 3. morbis: & * dęmonia multa eijciebat, & non
Lucæ 5. ſinebat loqui dęmonia, quòd ipſum noſsẽt.
* Et manè multa adhuc nocte cùm ſurrexiſ-
ſet, egreſſus eſt, & abijt IESVS in deſertũ
locum, ibiq; orabat: & proſequutus eſt eũ Si
mon, & qui cum illo erant: & cùm inueniſ-
ſent eũ dicũt ei: Omnes te quærũt. Et ait il-
lis: E-

lis: Eamus in proximos vicos, vt & ibi prædicem: in hoc enim egressus sum. Et prædicabat in synagogis eorum, in tota Galilæa, & dæmonia eijciebat. * Et venit ad eum leprosus, deprecans eũ, eiq; ad genua accidẽs, ac dicens illi: Si vis, potes me mundare. IESVS autem misertus, protensa manu tetigit illũ, & dicit ei: Volo, mundus esto. Et cũ dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est: & comminatus ei, statim emisit illum, dicitq; ei: * Vide ne cui quicquam dicas: sed abi, teipsum ostende sacerdoti, & offer ꝓ emundatione tui, quæ præcepit Moses in testimonium illis. * At ille egressus cœpit prædicare multa, & diuulgare sermonem, ita vt iam posset IESVS manifestè introire in ciuitatem, sed foris in desertis locis erat, & veniebant ad eum vndique.

Matt. 8. Lucæ 5. Ibidem. Leui. 14. Lucæ 5.

CAPVT II.

Bis d.io contractum portant, sequiturq; telones,
Et leuat obscœnam spica reuulsa famem.

ET * iterum intrauit in Capernaũ post dies aliquot, et auditũ est quòd in domo esset, & protinus congregati sunt multi, adeo, vt iam non caperent eos nec illa loca quæ erãt circa ianuam, & loquebatur eis sermonem. Et veniunt ad eum ferentes paralyticũ, qui à quatuor portabatur. * & cùm non possent appropinquare illi præ turba, nudauerunt tectum ædium, in quibus erat, perfossoque tecto,

Matt. 9. Lucæ 5. Ioan. 5. Lucæ 5.

tecto, funibus demittunt grabatum, in quo
Matt. 9. paralyticus decumbebat. * Cùm autem vi-
disset IESVS fidem illorum, ait paralitico
Fili remittuntur tibi peccata tua. Erant au-
tem illic quidam de Scribis sedentes, & co-
gitantes in cordibus suis: Quid hîc sic loqui
Lucæ 5. tur blasphemias? * Quis potest remittere
peccata, nisi solus Deus? Et protinus vbi co-
gnouisset IESVS spiritu suo, quòd sic co-
gitarent intra sese, dicit illis: Quid ista cogi-
tatis in cordibus vestris? Vtrum est facilius
dicere paralytico, Remittuntur tibi pecca-
ta: an dicere, * Surge, & tolle grabatum tuũ,
& ambula? Vt autem sciatis quòd filius ho-
minis habet potestatem in terra remittendi
Ioan. 5. peccata: ait paralytico: Tibi dico, * Surge, ac
tolle grabatum tuum, & abi in domum tuã.
Et statim surrexit: sublatoq; grabato, egres-
sus est in conspectu omnium, adeo vt stupe-
scerent omnes, & glorificarent Deum, di-
centes: Nunquam sic vidimus. Et egressus
est rursus ad mare, omnisq; turba veniebat
Mat. 9. ad eum, ac docebat eos. * Et cùm præteriret
Lucæ 5. IESVS, vidit Leui, Alphæi filium seden-
tem ad telonium, & ait illi: Sequere me. Isq;
Matt. 6. surgens, sequutus est eum. * Et factum est
Luc. 5. 10. cùm accumberet in domo illius, multi etiã
publicani, & peccatores simul discumbebãt
cum IESV, & discipulis eius: erant enim
multi qui sequuti fuerãt eum. Et Scribæ ac
Pha-

Pharisæi cùm vidissent eum capientem cibum cum publicanis & peccatoribus, dicebant discipulis eius : Quid est quòd cum publicanis et peccatorib⁹ edit ac bibit? Hoc audito IESVS ait illis: *Non opus habent qui benè valent medico, sed qui malè habent. *Non veni ad vocandũ iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Et discipuli Ioannis ac Pharisæorum ieiunabant, veniuntq; & dicunt illi: * Quare discipuli Ioannis & Pharisæorum ieiunant, tui autem discipuli non ieiunãt? Et ait illis IESVS: Num possunt filij thalami nuptialis in quo cum illis sponsus est, ieiunare? Quãdiu habent secum sponsum, non possunt ieiunare. Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Et nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri: alioquin aufert supplementum eius nouum à veteri: & peior scissura fit. Et nemo mittit vinum mustum in vtres veteres: alioqui disrumpit vinum mustũ vtres, & vinum effunditur, & vtres pereũt: sed vinum mustũ in vtres nouos mitti debet. *Et accidit, vt transiret sabbatis per segetes, & cœperunt discipuli eius inter viã vellere spicas, & Pharisæi dicebant ei: Ecce cur faciunt sabbatis quod non licet? Et ipse ait illis: * Nunquã legistis quid fecerit Dauid, cũ opus haberet, & esuriret ipse. & qui cum eo erant

Matt. 12. Lucæ 5. Ibidem. 2. Tim. 1. Matt. 9. Lucæ 5. Matt. 12. Lucæ 9. 1. Reg. 21.

quomodo ingressus sit in domum Dei sub
Abiathiar principem sacerdotum, & panes
propositionis comederit, quos non licet e-
dere nisi sacerdotibus: & dederit etiam ijs
qui secum erant? Et dicebat illis: Sabbatum
propter hominem factum est, non homo
Matt.12. propter sabbatum. *Itaque Dominus est fi-
Lucæ 6. lius hominis, etiam sabbati.

CAPVT III.

Curataque manu propellit pnemmata scribæ,
Sed dicunt factum principis esse Zebul.

ET introiuit iterum in synagogã, & erat ibi homo arefactam habens manum, & obseruabant eum, an sabbatis sanaturus esset eum, vt accusarent illum. Et ait homini habenti manum arefactam: Surge in me-
Matth. 12 dium. Et dicit illis: *Vtrum licet sabbatis be
Lucæ 6. nefacere, an malefacere? animam seruare, an occidere? At illi tacebant. Et cùm circunspexisset eos cùm iracundia, cõdolescens super cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit: & resti-
Matt.12. tuta est manus illius sana, vt altera. * E-
Ioan. 10. gressi verò Pharisæi, statim vnà cum Herodianis consilium inibant aduersus eum, vt illum perderent. IESVS autem cum disci-
Matt.4. pulis suis secessit ad mare: * & ingens multi-
Lucæ 4. tudo à Galilæa sequuta est eũ, & ab Iudæa,
Ioan. 6. & ab Hierosolymis, & ab Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum habitabant

ac Si-

ac Sidonem, hominum multitudo magna,
qui cùm audissent, quæ faciebat, venerũt ad
eum. Et iussit IESVS discipulis suis, vt na-
uicula sibi deseruiret propter turbã, ne ipsũ
premerent. Multos enim sanauerat, ita vt ir
ruerent in eum, quo illum tangerent, quot-
quot affligebantur. * Et spiritus immundi Lucæ 4.
cùm illum vidissent, procidebant ei, & cla-
mabant, dicentes: Tu es filius Dei: & vehe-
menter interminabatur eis, ne se manifestũ
facerent. *Et ascendit in montem, ac vocat Matt. 20.
ad se quos voluit ipse, & venerunt ad eum. Lucæ 9.
Et fecit duodecim, vt essent secũ, & vt emit-
teret eos ad prædicandũ, vtq; haberent po-
testatẽ sanãdi morbos, eijciẽdiq; dæmonia.
*Et imposuit Simoni nomen Petrus: Iacobũ Matt. 10
filium Zebedæi, & Ioannem fratrem Iaco- Lucæ 6.
bi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod Act. 1.
est filij tonitrui: & Andream, & Philippum,
& Bartholomæum, & Matthæum, & Tho-
mam, & Iacobum Alphæi filium, & Thad-
dæum, & Simonem Cananæum, & Iudam
Iscariotem, qui & prodidit illum. Et veni-
unt in domum, & conuenit iterum turba,
sicut non liceret illis vel panes edere: & cùm
audissent qui ad illum attinebant: exierunt
vt manus inijcerent in eum. Dicebãt enim:
In furorem versus est. * Et scribæ qui ab Mat. 12.
Hierosolymis descenderant, dicebant: Beel- Lucæ 11.
zebub habet, & per principem dæmoniorũ

Ibidem. eijcit dæmonia. *Et ad se vocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest Satanas Satanam eijcere? Et si regnum aduersus sese diuisum fuerit, non potest stare regnum illud, & si domus contra semetipsam diuisa fuerit, non potest stare domus illa: & si satanas insurrexerit aduersus semetipsum, ac diuisus est, non potest stare, sed finem habet. Non potest quisquam vasa fortis, ingressus in domum illius, diripere, nisi prius fortem alligarit, & tunc domum eius diripiet: *

Matt. 12. Lucæ 12. Amen dico vobis: Omnia remittentur filijs hominum peccata & conuicia, quibuscunque conuiciati fuerint. At qui conuicium dixerit in spiritum sanctum, non habet remissionē in æternū, sed obnoxius est æterno iudicio. Dicebant enim, Spiritum immūdum habet.

Mat. 12. Lucæ 8. *Et veniunt mater eius & fratres, & foris stantes, miserunt ad eum qui euocarent eū. & sedebat turba circa eum, dicuntque ei. Ecce mater tua & fratres tui foris quærūt te. Et respondit eis, dicens: Quæ est mater mea, & fratres mei? Et cùm circumspexisset in circuitu circum se discipulos sedētes, ait, Ecce mater mea, & fratres mei: Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est.

CAPVT IIII.

Donatum est uobis regni mysteria nosse,
Quorum qui foris est, nulla retecta uidet.

Et

ET *iterum cœpit docere iuxta mare, & Lucæ
congregata est ad eum turba multa, ita vt
nauim ingressus sederet in mari, & tota tur-
ba iuxta mare in terra erat: & docebat eos
per parabolas multa, & dicebat illis in do-
ctrina sua: Audite: * Ecce exibat seminator Matt.13.
ad seminãdum, & accidit inter seminandũ, Lucæ 8.
aliud quidẽ cecidit secus viam: veneruntq́;
volucres cæli, & comederunt illud. Aliud ve
rò cecidit super petrosa, vbi non habuit ter
ram multã, & statim exortũ est, quòd non
haberet altitudinem terræ: sole autem ex-
orto, æstu affectum est, & eò quòd non ha-
beret radicẽ, exaruit. Et aliud cecidit in spi-
nas, & succreuerunt spinæ, ac suffocauerunt
illud, & fructum non dedit. Et aliud cecidit
in terram bonam, & dabat fructum emer-
gentem, atq; crescentem: & afferebat vnum
triginta, & vnum sexaginta, & vnum centũ.
Ac dicebat illis: Qui habet aures ad audien-
dum, audiat. Cùm autem cœpisset esse solus,
interrogauerunt eum hi, qui circum illum
erãt cum duodecim de parabola, & dicebat
eis: Vobis datum est nosse mysterium regni
Dei: *illis autem qui foris sunt, per parabo- Matt. 13
las omnia fiunt vt videntes videant, & non Lucæ 8.
cernant: & audientes audiant, & non intel- Ioan. 12.
ligant ne quando conuertantur, & remit- Act. 28.
tantur eis peccata. *Et ait illis: Nescitis para Esaiæ 6.
bolam hanc? & quomodo omnes parabolas Matt. 13.

 Lucæ 8.

cognoſcetis? Seminator ille ſermonem ſemi
nat. Iſti verò ſunt, quorum alij iuxta viam
dicuntur, vbi ſeminatur ſermo, & cùm au-
dierint, cōfeſtim venit ſatanas, & aufert ſer-
monem: qui ſeminatus eſt in cordibus eo-
rum. Et alij ſunt ſimiliter, qui in petroſa ſe-
men excipiunt, qui cùm audierint ſermonē,
ſtatim cum gaudio accipiunt illū, & non ha
bent radicem in ſe, ſed temporarij ſunt: de-
inde coorta afflictione aut perſequutione
propter ſermonē, confeſtim offendūtur. Et
alij ſunt qui in ſpinas ſemen excipiunt. Hi
ſunt qui ſermonē audiunt, & ſolicitudines
ſeculi huius, ac deceptio diuitiarum, cætera-
rumq; rerū cupiditates introëuntes, ſuffo-
cant ſermonem, ac redditur infructifer. Et
alij ſunt qui in terram bonā ſemen excepe-
runt, qui audiunt ſermonē & ſuſcipiunt, &
fructificāt, ita vt aliud granum adferat tri-
Matt. 5. ginta, aliud ſexaginta, aliud centum. *Et di-
Luc. 8.11. cebat illis: Num lucerna incenditur vt ſub-
ter modiū ponatur, aut ſubter lectum? Nón-
Matt. 10. ne vt ſuper candelabrum ponatur? *Non eſt
Lucæ 8. enim quicquam occultum, quod non mani-
feſtetur: neque fuit ſecretum, ſed vt in pro-
patulum veniat. Si quis habet aures ad au-
diendum, audiat. Et dicebat illis: Videte quid
Matt. 13. audiatis.* Qua menſura metimini, eadem
& 25. vobis fiet admenſio, & adijcietur vobis qui
Lu. 8. 19. auditis: *Qui enim habet, dabitur illi, & qui
non

non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo. Et dicebat: Sic eſt regnum Dei, quemadmodum ſi homo iaciat ſemen in terram ac dormiat, atque ille exurgat nocte ac die: ſegesq́; germinet, ac ſurgat in altum, dum neſcit ille. Vltro enim terra fructificat, primùm herbam, deinde ſpicam, deinde plenū frumentum in ſpica: cùm autem productus fuerit fructus, ſtatim mittit falcem, quoniā adeſt meſsis. Et dicebat: * Cui aſsimulabimus regnū Dei? aut qua collatione conferemus illud? Eſt ſicut granū ſinapis, quod cùm ſeminatū fuerit in terra, minus eſt omnibus ſeminibus quę ſunt in terra: & cùm ſeminatum fuerit, exurgit, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita vt poſſint ſub vmbra eius aues cæli nidificare. *Et talibus multis parabolis loquebatur eis ſermonem, prout poterant audire, ſine parabola verò non loquebatur eis: ſeorſum autem diſcipulis ſuis exponebat omnia. *Et ait illis in die illo cùm facta eſſet veſpera: Tranſeamus in vlteriorem ripam. Et dimiſſa turba aſſumunt eum, ita vt erat in naui, ſed & aliæ nauiculæ erant cum illo. Et oritur procella venti magna, & fluctus irruebant in nauim, ita vt illa iā impleretur. Et erat ipſe in puppi ſuper ceruical dormiens, & excitant eū, dicuntq́; illi: Præceptor, non eſt tibi curæ quòd perimus? Et excitatus increpauit vētū,

Mat. 13.
Lucæ 13.
Matt. 13.
Lucæ 8.

 dixitq́;

dixitq; mari: Tace, obmutesce. Et cōquieuit
ventus, factaq; est trāquillitas magna. Et ait
Matt. 8. illis: Quid timidi estis adeo? *Quî fit vt non
habeatis fiduciā? Et timuerunt timore ma-
Lucæ 8. gno, dicebantq; inter sese: *Quisnam hic est,
quia & ventus & mare obediunt ei?

CAPVT V.

Et fluxum sistit contactu, uestis & audit,
*Respice, surge. *Tabitha * cumi nata Iaire tua.*

Lucæ 8. ET * venerunt traiecto mari in regionem Gadarenorū, egressoq; ei de naui, statim occurrit è monumentis homo spiritui obnoxius immundo, qui domicilium habebat in monumentis. Et neq; catenis quisquā poterat eum ligare, propterea quòd cùm sæpe compedibus & catenis vinctus fuisset: discerptæ essent ab illo catenę, & compedes essent comminutæ, neq; quisquam valuisset eum domare. Et semper die ac nocte in mōtibus & in monumentis erat clamans, & concīdens seipsum lapidibus. Cùm vidisset autem IESVM eminus, cucurrit & adorauit eū, & clamans voce magna, dixit: Quid mihi tecum est IESV fili Dei altissimi? adiuro te per Deum, ne me torqueas. Dicebat enim illi: Exi spiritus immunde ab homine. Et interrogabat eum: Quod tibi nomē est? Et respondit dicens ei: Legio mihi nomē est, quia
Ibidem. multi sumus. *Et deprecabatur eū multùm, ne se emitteret extra regionem. Erat aūt ibi

iuxta

iuxta montes grex porcorum magnus pa-
scens: & deprecabantur eum omnes dæmo-
nes, dicentes: Mitte nos in porcos, vt in eos
introëam?. Et permisit eis statim IESVS.
Et egressi spiritus immundi, ingressi sunt in
porcos. Et ferebatur grex per præceps
in mare. Erant autē ferme bis mille, & suffo
cati sunt in mari. *Porrò qui pascebāt por- Ibidem.
cos fugerunt, & renūtiauerunt in ciuitatem
& in agros. Et egressi sunt ad videndū, quid
esset quod acciderat: & veniūt ad IESVM,
& vident illum qui à dæmonio vexabatur,
sedentem ac vestitum, & sanæ mentis, qui
habuerat legionem, & timuerunt. Et narra-
uerunt illis, qui viderant, qualiter accidisset
ei, qui dæmonium habuerat: & de porcis. Et
rogare cœperunt eum, vt discederet de fini-
bus ipsorum. Et cùm ingressus esset nauim,
rogabat illum, qui fuerat à dęmonio corre-
ptus, vt esset cum illo. *IESVS autem non Lucæ 8.
permisit eum, sed ait illi: Abi in domū tuam
ad tuos, & annuntia illis, quanta tibi Domi
nus fecerit, & misertus sit tui. Et abijt, &
cœpit prædicare in Decapoli, quanta sibi fe-
cisset IESVS, & omnes mirabantur. *Et Matth. 9.
cùm traiecisset IESVS naui rursus in vl-
teriorem ripam, conuenit turba multa ad
eum, & erat circa mare. Et ecce venit qui-
dam principum synagogæ, nomine Iairus,
& cùm vidisset eum, procidit ad pedes eius,

& deprecabatur eum multùm, dicẽs: Filiola mea in extremis eſt, oro vt venias, & imponas illi manus, vt ſalua ſit, & viuet. Et abijt cum illo, & ſequebatur eum turba multa, & comprimebant eum. Et mulier quædam quę fuerat obnoxia profluuio ſanguinis annos duodecim, fueratq́; multa perpeſſa à compluribus medicis, & inſumpſerat omnia ſua, nec quicquam adiumenti ſenſerat, ſed magis in deterius venerat: cùm audiſſet de IESV, venit in turba à tergo, & tetigit veſtimentum eius, dicebat enim: Si vel veſtimenta eius tetigero, ſalua ero. Et confeſtim ſiccatus eſt fons ſanguinis eius, & ſenſit corpore, quòd ſanata eſſet ab eo flagello. Et ſtatim IESVS in ſemetipſo cognoſcens virtutem ex ſeſe prodiſſe, conuerſus in turba aiebat: Quis tetigit veſtimenta mea? Et dicebãt ei diſcipuli ipſius: Vides turbam vndique prementem te, & dicis, Quis me tetigit? Et circunſpiciebat, vt videret eam, quæ hoc fecerat. Mulier verò timens & tremens, ſciens quod factum eſſet in ſe, venit & accidit ei, dixitque ei omnem veritatem. Ille autem dixit ei: *Filia, fides tua te ſeruauit, vade cum pace, & eſto ſana à flagello tuo. Adhuc eo loquente veniunt à principe ſynagogæ, qui dicerent: Filia tua mortua eſt, quid vltra vexas magiſtrum? IESVS autem protinus audito ſermone qui dicebatur, ait principi ſyna-

Lucæ 7.

synagogæ: Ne metuas, tantummodo crede.
Et non permisit vt quisquam se sequeretur,
preter Petrum & Iacobum, & Ioannem fra-
trem Iacobi. * Et venit in domum principis Matt. 9.
synagogæ, videtq; tumultum ac flentes, & Lucæ 8.
eiulãtes multùm, & ingressus, ait illis: Quid Ibidem.
tumultuamini & ploratis? Puella non est
mortua, sed dormit. Et irridebant eum. Ipse
verò eiectis omnibus, assumit patrem & ma
trem puellæ, & eos qui cum ipso erãt, & in-
greditur eò, vbi puella erat iacens: & appre-
hensa manu puellæ ait illi: Tabitha, cumi.
quod est (si quis interpretetur) Puella, tibi
dico, surge. Et confestim surrexit puella, &
ambulabat. Erat enim annorum duodecim.
Et obstupuerunt stupore magno. Et præce- *Præcur-
pit illis vehementer, ne quisquam id sciret: sor.
& iussit vt daretur illi quod ederet. *qui am-

CAPVT VI.

bulat sup aquam.

*Filius esse fabri fertur, prodromusque * necatur,*
*Hydrobatem * Christum phasma * putare sui.* *spectrũ.

ET * egressus est illinc, venitq; in patriam Matt. 13.
suam, & sequuntur eum discipuli sui. Cũ- Lucæ 4.
que adesset sabbatum, cœpit in synagoga do
cere: multiq; audientes obstupuérunt, dicen-
tes: Vnde huic hæc? & quæ est sapientia, quæ
data est illi? & virtutes tales per manus
eius efficiuntur? * Nónne hic est faber ille, fi- Mat. 13.
lius Mariæ, frater Iacobi, & Iose, & Iu- Lucæ 4.
dæ, & Simonis? Nónne & sorores eius hìc Ioan. 6.
nobi-

nobiſcum ſunt?Et offendebantur per eum.
Ma. Luc. *Dicebat autem illis IESVS: Non eſt pro-
Ibidem. pheta contemptus, niſi in patria ſua,& in-
Ioan.4. ter cognatos,& in familia ſua. Et non pote-
rat ibi virtutem vllam edere,niſi quòd pau-
Mat.6. cos infirmos,impoſitis manibus, ſanauit,ac
Lucæ 13. mirabatur propter incredulitatẽ eorũ. *Et
obambulabat per vicos vndique circumia-
centes docẽs. Et accerſit duodecim, cœpitq;
eos emittere binos,ac dabat illis poteſtatem
Mat.10. aduerſus ſpiritus immundos. *Et præcepit
Lu.9.10. illis,ne quid tollerent in viam, niſi virgam
tantum:non peram,non panem,non in zo-
na æs, ſed calciarentur ſandalijs, & ne in-
Matt. 10. duerentur binis tunicis. *Et dicebat eis:Vbi
Lucæ 10. cunq; introieritis in domum, illic manete
Matt. 10. donec exeatis illinc. *Et quicunq; non rece-
Lucæ 9. perint vos,neq; audierint vos,exeũtes illinc,
excutite puluerẽ qui eſt ſub pedibus veſtris,
Matt.11. in teſtimonium illis.* Amen dico vobis, to-
Lucæ 10. lerabilius erit Sodomis aut Gomorrhis in
Matt. 17. die iudicij,quam ciuitati illi.*Et egreſsi prę-
Lucæ 9. dicabant vt reſipiſcerẽt: & dæmonia multa
eijciebant, & vngebant oleo multos ægros,
Matt. 14. & ſanabant.*Et audiuit rex Herodes (inno-
tuerat enim nomen eius)dicebatq;: Ioannes
ille qui baptizabat, reſurrexit à mortuis,&
Lucæ 9. propterea virtutes agunt in illo. *Alij dice-
bant:Helias eſt, alij verò dicebant: Prophe-
ta eſt,vel tanquam vnus ex prophetis. Cùm
audiſſet

audiſſet autem Herodes, ait: Cui ego præcidi
caput, Ioannes iſte eſt, ipſe ſurrexit à mor-
tuis.* Nam ipſe Herodes, miſsis ſatellitibus Mat. 14.
manus iniecerat in Ioannem, & vinxerat Lucæ 3.
eum in carcerem propter Herodiadem vxo
rem Philippi fratris ſui, quia duxerat eam
vxorem. Dicebat enim Ioannes Herodi: Non
licet tibi habere vxorem fratris tui. Hero-
dias autem inſidiabatur illi, volebatq; occi-
dere eum, nec poterat. Herodes enim metue
bat Ioannem, ſciens eum virum iuſtum ac
ſanctum, & obſeruabat eum, auditoque eo
multa faciebat, & libenter eum audiebat.
* Et cùm dies opportunus accidiſſet, cùm Marci 14.
Herodes in natalitijs ſuis cœnam faceret
primatibus ac tribunis & primoribus Gali-
lææ: cumq; introiſſet filia ipſius Herodiadis,
ac ſaltaſſet, placuiſſetq; Herodi ac ſimul ac-
cumbentibus, rex ait puellę: Pete à me quod
vis, & dabo tibi. Et iurauit illi, Quicquid à
me petieris, dabo tibi, vſque ad dimidium re
gni mei. At illa egreſſa dixit matri ſuæ: Quid
petam? Illa verò dixit: Caput Ioannis Bapti
ſtæ. Et ingreſſa ſtatim cũ feſtinatione ad re-
gem, petiuit, dicẽs: Volo vt protinus des mi
hi in lance caput Ioãnis Baptiſtæ. Et dolore
affectus rex, propter iuſiurandũ, eoſq; qui ſi
mul accũbebant, noluit eam reijcere. Et con-
feſtim rex miſſo ſpiculatore iuſsit inferri ca
put eius. At ille abijt, ac decollauit eũ in car

cere, & attulit caput eius in lance, & dedit
illud puellæ, & puella dedit illud matri suæ.
Quo audito, discipuli eius venerũt, & sustule
rũt cadauer eius, posuerũtq; illud in monu-
Lucæ 9. mẽto. *Et cõgregãtur apostoli ad IESVM,
ac renuntiauerunt ei omnia, & quę egissent,
quæq; docuissent. Et ait illis: Venite vos soli
seorsim in desertum locum, & requiescite
Mat. 14. pusillum. * Erant enim qui venirent & abi-
Lucæ 9. rent multi, ac ne cibum quidem capere va-
Ioan. 6. cabat. Et abijt in desertum locum nauigio
seorsim. Et viderunt eos abeuntes turbæ, &
agnouerunt eum multi, & itinere pedestri
ex omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc,
& præuenerunt eos, conuenerũtq; ad illũ.
Mat. 9. *Et egressus vidit turbam multã IESVS,
& affectu misericordiæ tactus est erga eos,
quia erant velut oues non habẽtes pastorẽ.
Mat. 14. Et cœpit illos docere multa. * Et cùm iam
Lucæ 9. multum diei præterisset, accesserunt ad il-
Ioan. 6. lum discipuli eius, dicentes: Desertus est lo-
cus, & iam multum temporis effluxit, dimit
te illos, vt abeant in circumiacentes villas,
ac vicos, emantq; sibi panes: nã quod edant,
non habent. At ille respondens: ait illis: Da-
te illis vos quod edant. Et dixerunt ei: Eun-
tes emamus ducentis denarijs panes, & de-
mus illis quod edant? At ille dicit eis: Quot
panes habetis? Ite & videte. Et cùm cogno-
uissent, dicunt: Quinque, & duos pisces. Et
præ-

præcepit illis, vt accumbere facerent omnes, distributis conuiuijs in viridi gramine. Et discubuerunt diuisi in viridaria centeni & quinquageni. Et cùm accepisset quinque panes, ac duos pisces, sublatis in cælum oculis, benedixit, ac fregit panes, deditq; discipulis suis, vt apponerent illis, & duos pisces diuisit omnibus. Et comederunt omnes: & saturati sunt, & sustulerunt fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus. Erant autem qui comederant circiter quinque millia virorum. *Et statim coegit discipulos suos conscendere nauim, vt præcederent transmisso mari Bethsaidam, dum ipse dimitteret turbam. *Et cùm dimisisset eos, abijt in montem ad orandum. *Et cùm vespera aduenisset, erat nauis in medio mari, & ipse solus in terra, viditq; eos laborantes in remigando. Erat enim ventus contrarius eis. Ac circa quartam vigiliam noctis venit ad eos, ambulãs super mare, & volebat præterire eos. At illi vt viderunt eum ambulantem super mare, putauerũt spectrum esse, & exclamauerũt. Omnes enim videbant eũ, & conturbati sunt. Et statim loquutus est cum eis, dixitq; eis: Confidite, ego sum, ne terreamini. *Et ascendit ad illos in nauim, & conquieuit ventus, & vehementer supra modum intra sese stupebant, & admirabantur. Non enim intellexerant de panibus: erat enim

Matt. 14.
Mat. 14.
Luc. 5. 6.
Ioan. 6.
Matt. 14.

enim cor eorum obcæcatum. Et cùm traie-
cissent, venerunt in terram Genezareth, &
applicuerunt in portum. Cumq́ egressi es-
sent de naui, continuò agnouerunt eum: ac
percurrentes totam vndiq regionem illam,
cœperunt in grabatis eos qui malè habebãt
circunferre, cùm audissent eum illic esse: &
quocũq introisset in vicos, aut in ciuitates,
aut in villas in plateis ponebant infirmos:
Ibidem. *& deprecabantur eum, vt vel fimbriam
vestimenti eius tangerent: & quotquot tan-
gebant eum, salui fiebant.

CAPVT VII.

Grandi prosternit decreta humana tonitru
*aperire. *Dicit & ephphata, *quod reserare sonat.*

Matt. 15. ET *conueniunt ad eum Pharisæi, & qui-
dam de Scribis qui venerant Hierosoly-
mis & cùm vidissent quosdam ex discipulis
eius communibus manibus, id est illotis, ede
re panes, incusabant. Nam Pharisæi & om-
nes Iudæi, nisi crebrò lauerint manus, nõ ca
piunt cibum, tenentes instituta maiorum: &
à foro venientes nisi loti fuerint, non come-
dunt. Et alia multa sunt quę susceperunt ser
uanda: nempe lotiones poculorum, & vrceo
Ibidem. rum, & æramentorum, & lectorum.* Dein-
de interrogant eũ Pharisæi & Scribæ: Qua-
re discipuli tui non ambulant iuxta ritum
traditum à maioribus, sed illotis manibus
edunt panem: At ille respondens, dixit eis:

Bene vaticinatus est Esaias de vobis hypo-
critis, sicut scriptum est, *Populus hic labijs Esai.29.
me honorat, cor aũt eorũ lõgè est à me. In
vanum autem me colunt, docentes doctri-
nas, præcepta hominum. Nam omisso præ-
cepto Dei, tenetis constitutiones hominum,
ablutiones vrceorum & poculorum, aliaq;
similia his facitis multa, Et dicebat illis: Be-
ne reijcitis pręceptũ Dei, vt constitutionem
vestram seruetis. Moses enim dixit: * Hono-
ra patrem tuum & matrem tuam: * & qui Exo.20
maledixerit patri vel matri, morte moria- Deut. 5.
tur. Vos autem dicitis: Si dixerit homo pa- Leui.10.
tri vel matri, corban: quod est. donum quod
cunq; ex me, in tuum cedet commodum. Et
præterea non finitis eum quicquam facere
patri suo, aut matri suę: & irritũ facitis ver-
bum Dei per cõstitutionem vestram, quam
tradidistis. Et similia huiusmodi multa faci-
tis. Et cùm aduocasset ad se totam turbam,
dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite,
Nihil est extra hominem introiens in eum,
quod poscit eum inquinare: sed quæ de ho-
mine procedunt, illa sunt quæ inquinãt ho-
minem. Si quis habet aures ad audiendum,
audiat. * Et cùm introisset in domum, semo- Matt.15.
tus à turba, interrogabãt eum discipuli eius
de similitudine. Et ait illis: Adeo & vos intel
ligentia caretis? Nondum intelligitis, quòd
omne foris introiẽs in hominẽ, non potest

eum inquinare: quia non intrat in eius cor, ſed in ventrem, & in ſeceſſum exit, repurgans omnes eſcas? Dicebat autem: Quod ab homine exit, illud inquinat hominem. Ab interioribus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, ſtupra, homicidia, furta, auaritiæ, fraudes, dolus, impudicitia, malus oculus, conuicia, ſuperbia, ſtultitia. Omnia hæc mala ab internis procedunt, & inquinant hominem. Et inde ſurgens, abijt in confinia Tyri, ac Sidonis, & ingreſſus domum, neminem voluit ſcire,

Ibidem. nec potuit latêre. *Mulier enim ſtatim vt audiuit de eo, cuius filiola habebat ſpiritum immundum, venit & accidit ad pedes eius, Erat enim mulier Græca Syrophœniſſa genere, & rogabat eum, vt dæmonium eijceret de filia ſua. I E S V S autem dixit illi: Sine prius ſaturari filios. Non eſt enim honeſtū ſumere panem filiorum, & proijcere catellis. At illa reſpondit, & dicit illi: Etiam Domine, nam catelli quoque comedunt ſub menſa de micis filiorum. Et ait illi: Propter iſtum ſermonem vade, exijt dæmonium à filia tua. Et cùm abijſſet in domum ſuam, reperit dæmoniū exiſſe, & filiam iacentē ſuper lectū.

Ibidem. *Et rurſum egreſſus de finib⁹ Tyri ac Sidonis, venit ad mare Galilææ per medios fines Decapolis, & adducunt ei ſurdū, impeditæq; linguæ, & deprecabantur eum,

vt im-

vt imponat illi manum. Et cùm apprehen-
disset eum de turba seorsum, misit digitos
suos in auriculas eius, & sputo emisso, teti-
git linguam eius, ac suspiciens in cælum in-
gemuit, & ait illi: Ephphata, quod est, aperi
re. Et statim apertæ sunt eius aures, & solu-
tũ est vinculũ linguæ eius, ac loquebatur re-
ctè. * Ac præcepit illis, ne cui dicerent. Sed Matt. 9.
quò magis ille eis præceperat, hoc potius
amplius prædicabant, & supra modum stu-
pebant, dicentes: Bene omnia fecit, & surdos
facit audire, & mutos loqui.

CAPVT VIII.

In quatuor septem partitur millia panes.
Quem sese esse putent discipulosq; rogat.

IN * diebus illis, cùm turba admodũ mul Matt. 15.
ta esset, nec haberent quod manducarẽt,
accersitis ad se IESVS discipulis suis, ait
illis: Misericordia tãgor erga turbam, quia
triduo manent apud me, nec habent quod
edant: & si dimisero eos ieiunos in domum
suam, deficient in via.* Quidam enim ex eis Tob. 13.
è longinquo venerunt. Et responderunt ei Esa. 60.
discipuli sui: Vnde istos quis poterit hîc sa-
tiare panibus in solitudine? Et interroga-
uit eos: Quot panes habetis? Illi verò dixe-
runt septem. Et præcepit turbæ discumbe-
re super terram. Et acceptis septem pani-
bus, cùm gratias egisset fregit, deditq; di-
scipulis suis, vt apponerent: & apposuerunt

turbę. Et habebant pisciculos paucos: & cũ
benedixisset, iussit apponi & hos. Comede-
runt autem & saturati sunt: ac sustulerunt
quæ superfuerant, fragmentorum septem
sportas. Erant autem qui comederãt ferme
quater mille, & dimisit illos. Et mox ingres-
sus in nauim cum discipulis suis, venit in
Matt. 16. partes Dalmanutha. * Et egressi sunt Pha-
Ioan. 2. 6. risæi, cœperuntq; disputare cum illo, quęrẽ-
Matt. 12. tes ab eo signum è cælo, tentantes eum. *Et
& 16. cùm ingemuisset spiritu suo, dicit: Cur gene
Lucæ 11. ratio hæc signum quęrit? Amen dico vobis,
si dabitur generationi huic signum. Et reli-
ctis illis ingressus rursus nauim, abijt traie-
cto lacu. Et obliti fuerant sumere panes, nec
pręter vnum panem habebant secum in na-
ui.* Ac præcepit illis, dicens: Videte, cauete
à fermento Pharisæorum, & à fermento He
Mett. 16. rodis. * Et disputabant inter sese, dicentes:
Lucæ 12. Panes nõ habemus. Et eo cognito, IESVS
Matt. 19. dicit illis: Quid disputatis, quod panes non
Lucæ 9. habetis? Nondum animaduertitis nec intel-
Psal. 113 ligitis? * Adhuc obcæcatum habetis cor ve-
strum? Oculos habentes, non cernitis: &
aures habentes, non auditis, & non
meministis? Cùm quinque panes fregissem
in hominum quinque millia, quot cophinos
fragmentis plenos sustulistis? Dicunt ei:
Duodecim. Cùm autem septem in qua-
tuor millia, quot sportas ex reliquijs,
fragmen-

fragmentorum tulistis? Illi verò dixerunt:
Septem. Et dixit illis: Qui fit vt non intelli-
gatis? *Et venit Bethsaidam, & adducunt il- Matt. 14.
li cæcum, & obsecrabāt eum, vt illum tāge- Lucæ 9.
ret. Et apprehensa manu cæci, eduxit illum Marci. 5.
extra vicum: & cùm expuisset in oculos il- Ioann. 6
lius, imposuissetq; illi manus, interrogauit
eum, si quid videret. Et recepto visu, dice-
bat: Video homines, quoniam velut arbores
cerno ambulantes. Deinde rursum imposuit
manus super oculos illius, & fecit vt visum
reciperet, Et restitutus est, ac denuò videbat
dilucidè omnes. Et dimisit illum in domum
suam, dicens: Neq; in vicū ingrediaris, neq;
dixeris cuiquā in vico. * Et egressus est IE- Matt. 16.
SVS & discipuli illius in vicos Cæsareæ, Lucæ 9.
quæ cognominatur Philippi, & in via inter-
rogauit discipulos suos, dicēs illis: Quem me
dicunt homines esse? Illi verò responderūt:
Ioannem Baptistam, & alij Heliam, alij rur-
sus vnum de numero prophetarum. Et ipse
dicit illis: At vos quem me dicitis esse? *Re- Matt. 16.
spondens autem Petrus, dicit illi: Tu es ille Ioann, 6.
CHRISTVS. Et interminatus est eis, ne
cui dicerent de se. * Et cœpit docere eos, Matt. 16
quòd oporteret filium hominis multa pati, 17. & 20.
& reprobari à senioribus, summisq; sacerdo Lucæ 9.
tibus ac Scribis, & occîdi, & post tres re-
surgere: & apertè sermonem loquebatur.
*Et apprehēdit illum Petrus, cœpitq; incre- Matt. 16.

pare eum . At ille conuersus , & intuitus
discipulos suos , increpauit Petrum dicens:
Abi post me satana,quoniam non sapis quę
Dei sunt, sed quæ sunt hominum. Et cùm
ad se vocasset turbam vnà cũ discipulis suis,
Matt. 16. dixit illis:* Quicũque vult sequi me , abne-
Lu.9. 14. get semetipsum,& tollat crucem suam,ac se
Lucæ 9. quatur me . * Nam quisquis voluerit ani-
Ioann.12. mam suam seruare,perdet eam.Quisquis au
tem perdiderit animam suam causa mea &
Euãgelij,hic seruabit eam. Quid enim pro-
fuerit homini , si lucratus fuerit mundum
totum, & animæ suæ iacturam fecerit? Aut
Lucæ 9. quid daturus est homo : quo repenset ani-
mam suam?*Quęcunq; enim puduerit mei,
ac meorum sermonum in generatione hac
adultera & peccatrice , pudebit illius & fili-
um hominis, vbi venerit in gloria patris su
cum angelis sanctis.

CAPVT IX.

Lapsantem sanat, Satanam uidere fugantem,
Hortantur lusci regna subire Dei.

ET dicebat illis: Amen dico vobis , Sunt
quidam inter eos qui hîc stant , qui non
gustabunt mortem,donec viderint regnum
Matt. 17. Dei venisse cum virtute. * Ac post dies se
Lucæ 9. assumit IESVS Petrum & Iacobum , &
Ioannem,& subducit eos in montem exce
sum seorsim solos,& transformatus fuit c
ram illis , & vestimenta illius facta sun
splen

ſplendida, & candida valde, veluti nix, quàm
candida facere non poteſt fullo ſuper ter-
ram. Et conſpectus eſt illis Helias cum Mo-
ſe, colloquebanturq; cum IESV. Et re-
ſpondens Petrus, dicit IESV: Rabbi, bo-
num eſt nos hîc eſſe, & faciamus taberna-
cula tria, tibi vnum, & Moſi vnum, & He-
liæ vnum. Non enim nouerat quid loquere-
tur: erant enim expauefacti. Et facta eſt nu-
bes, quæ obũbrauit illos. Et venit vox è nu-
bæ, dicens: * Hic eſt filius meus dilectus, i- Matth. 3.
pſum audite. Et repętè cùm circũſpexiſſent, & 17.
non amplius viderunt quenquam, ſed ſolũm Marci 1.
IESVM eſſe ſecum. Porrò cum deſcende- Luc. 3. 9.
rent de monte, præcepit illis, ne cui dicerẽt
ea quæ viderant, niſi cùm filius hominis à
mortuis reſurrexiſſet. * Ac verbum hoc te- Lucæ 9.
nuerunt apud ſeſe, inter ſe diſputantes, quid
eſſet hoc quod dixerat, E mortuis reſurgere:
& interrogabant illum, dicentes: * Quid Matt. 17.
eſt quod Scribæ dicunt, Heliam oportere ve
nire prius: Ille verò reſpondens, dixit illis:
Helias quidem vbi venerit prius, reſtituit
omnia: * & quemadmodum ſcriptum eſt de Matt. 16.
filio hominis, vt multa patiatur, & contem- 17. & 20.
natur. Verùm dico vobis. Heliam veniſſe, & Marci. 8.
fecerunt illi quæcunq; voluerunt, ſicut ſcri- Lucæ 18.
ptum erat de illo. * Et cùm veniſſet ad diſci- Matt. 17.
pulos ſuos, vidit turbam multam circum il-
los, & Scribas diſputantes cum eis. Et proti-

nus vniuersa turba cum vidisset eum, obstupuit : & accurrentes salutauerunt eum. * Et interrogauit Scribas: Quid disputatis inter vos? Et respondens vnus è turba dixit: Præceptor, adduxi filium meū ad te, habentem spiritum mutum, & quandocunq; eum corripuerit, lacerat eum: atque ille spumat, ac stridet dentibus suis, & arescit. Et dixi discipulis tuis vt eijcerent, & non potuerunt. At ille respondens ei, dicit: * O natio incredula, quousque apud vos ero? quousque patiar vos? Adducite illum ad me. Et adduxerunt illum ad eum. At viso illo, cōtinuò spiritus discerpebat eum. Et prolapsus in terra voluebatur spumans. Et interrogauit patrem illius: Quantum tēporis est, quòd hoc accidit ei? At ille dixit: A puero, & frequenter illum in ignem abiecit, & in aquas, quo perderet eum. Age si quid potes subueni nobis, misertus nostri. IESVS autem dixit ei: Illud si potes credere, Omnia possibilia credenti. Et confestim exclamans pater pueri cum lacrymis dixit: Credo Domine, succurre incredulitati meę. Cùm vidisset autem IESVS, quòd turba simul accurreret, increpauit spiritum immundū, dicēs illi: Spiritus mute, & surde, ego tibi impero, Exi ab eo, & ne posthac ingrediaris in illū. Et cùm clamasset spiritus, multumq; discerpsisset eum, exiuit. Et factus est tanquā mortuus,

*Matt. 17. Lucæ 9.

Ibidem.

tuus, adeò vt multi dicerent, mortuus est.
At IESVS correpta manu illius, erexit
eum, & ille surrexit: Et cùm esset ingressus
domum, discipuli illius interrogabant eum
seorsim: Cur nos non quiuimus eijcere illũ?
dixit illis: *Hoc genus nulla re potest exire, Matt. 17.
nisi per deprecationem & ieiunium. *Et il- Ibidem.
linc digressi, iter fecerunt per Galilæam, nec
volebat vt quisquam sciret: docebat enim
discipulos suos, & dicebat illis: *Filius ho- Matt. 16.
minis tradetur in manus hominum, & occi- 17 & 20.
dent eum, & occisus tertio die resurget. *At Marci. 8. 1
illi ignorabant quod dixerat, & timebant Lucæ 17.
eum interrogare. Et venit Capernaum: & & 18.
cùm vinisset in domum, interrogauit illos: Lucæ 9.
Quid in itinere inter vos disputabatis? At il Matt. 18.
li siluerunt. *Nam inter se disputauerant in- & 20.
ter viam, quis esset maior. Et cùm consedis- Luc. 9. 22
set, accersiuit duodecim, & dicit illis: Si quis Marci. 10.
vult primus esse, is erit omnium postremus, Matt. 18.
& omnium minister. Atque arreptum puerũ Luc. 9, 10.
statuit in medio illorum, & cùm cepisset il-
lum in vlnas suas, dixit illis: *Quisquis vnũ Ioan, 13.
ex talibus pueris receperit nomine meo, me
recipit: & quicunque me recipit, non me re- Lucæ 9.
cipit, sed eum qui misit me. *Respondit au-
tem ei Ioannes, dicens: Præceptor, vidimus
quendam nomine tuo eijcere dæmonia, nec
sequitur nos, & prohibuimus illum, propte-
rea quòd non sequitur nos. At IESVS ait:

1.Cor,12. Ne prohibeatis illum.*Nullus enim eſt, qui
ſi ſecerit virtutem per nomen meum,poſsit
cito malè loqui de me.Qui enim non eſt ad
Matt. 10 uerſus nos, pro nobis eſt.* Quiſquis enim
ad bibendum dederit vobis calicem aquæ
in nomine meo , quòd ſitis CHRISTI,
amen dico vobis,nequaquam perditurus eſt
Matt .18. mercedem ſuam.* Et quiſquis offenderit v-
Lucæ 17. num ex puſillis,qui confidunt in me,melius
foret illi,ſi circundaretur ſaxum molare cir
ca ceruicem eius , & abijceretur in mare.
Matt. 5. *Et ſi tibi fuerit obſtaculo manus tua , am-
& 18. puta illam . Bonum eſt tibi mutilum ad vi-
tam ingredi potius, quàm duas manus ha-
bentem abire in gehennam, in ignem inex-
tinguibilem , vbi vermis illorum non mori-
tur,& ignis non extinguitur. Et ſi pes tuus
fuerit tibi obſtaculo, amputa illum.Bonum
eſt vt ingrediaris, ad vitam claudus potius,
quàm duos pedes habens mittaris in gehé-
Eſai.66. nam in ignem inextinguibilem, *vbi vermis
Eze. 20 illorum non moritur,& ignis non extingui
tur.Et ſi oculus tuus tibi obſtaculo eſt , erue
illum. Bonum eſt tibi vt luſcus introëas in
regnum Dei potius , quàm vt duos oculos
habens mittaris in gehennam ignis,vbi ver
mis eorum non moritur & ignis non extin
guitur . Nam omnis homo igne ſalietur,&
Matt . 5 . omnis victima ſale ſalietur. Bona res eſt ſal
Lucæ 14 . * cæterùm ſi ſal inſulſus fuerit, per quid i
pſum

psum condictis? Habete in vobisipsis salẽ,
& pacem habete inter vos inuicem.

CAPVT X.

Moses connubium dirimit, diuesq; recedit,
Qui dextram cupiunt, pocula amara bibunt.

ET * cùm inde surrexisset, venit in fines Matt. 19.
Iudææ per regionem quæ est vltra Iorda-
nem, & conueniunt rursum turbæ ad illum,
& sicut consueuerat, rursum docebat eas.
Et adeuntes Pharisæi interrogabãt illis: Li-
cétne viro vxorem repudiare? tentantes il-
lum. At ille respondens dixit illis: Quid vo-
bis præcepit Moses? At illi dixerunt: *Mo- Deu. 24.
ses permisit libellum repudij scribere, ac di- Matt. 5.
mittere. Et respondens IESVS dixit illis: & 19.
Ad duritiã cordis vestri scripsit vobis præ-
ceptum istud: cæterùm ab initio creationis
masculum & fœminã fecit illos Deus. *Pro- Gene. 1.
pter hoc relinquet homo patrẽ suũ & ma- Ephe. 5.
trem, & adhærebit vxori suæ, & fient duo 1. Cor. 6.
caro vna. Itaq; nõ iam sunt duo, sed vna ca-
ro. Quod igitur Deus copulauit, homo ne se-
paret. * Et in domo rursum discipuli illius Mat. 5. 19
eadẽ de re interrogauerũt illũ. Et dicit illis.
*Quicunque repudiauerit vxorem suam, & Lucæ 16.
duxerit aliam, adulterium committit aduer
sus illam. Et si mulier repudiauerit virum
suum, & nupserit alteri, adulterium cõmit-
tit. *Et attulerunt ad illũ pueros, vt tãgeret Matt. 19.
illos: Lucæ 18.

illos: diſcipuli verò increpabant eos qui adducebant. Cùm vidiſſet autem IESVS indignatus eſt, & dixit illis: Sinite pueros venire ad me, ne prohibete illos: talium enim eſt regnum Dei. Amen dico vobis, Quicunque non acceperit regnum Dei tanquã puer haud quaquam ingredietur in illud. Et cùm cepiſſet illos in vlnas, impoſitis manibus ſuper illos, benedixit eis. *Et cùm exiret in viam accurrit quidam, ac genua flexit illi, & interrogabat eum: Pręceptor bone, quid faciam, vt vitam ęternam poſsideam? IESVS autem dixit illi: Cur me dicis bonum? Nemo bonus, niſi vnus, nempe Deus. Præcepta noſti: *Ne committas adulterium, ne occîdas, ne fureris, ne falſum teſtimonium dicas, ne fraudes, honora patrem tuum & matrẽ. At ille reſpondens dixit ille: Præceptor, hæc, omnia ſeruaui ab adoleſcentia mea. * IESVS aũt intuitus illum dilexit eũ, & dixit illi: Vnum tibi deeſt: Abi, quæcũque habes, vende, & da pauperibus, & habebis theſaurũ in cælo, & veni ſequere me, ſublata in humeros cruce. At ille moleſtia affectus propter ſermonem, diſcedebat mærens: habebat enim poſſeſsiones multas. Et cùm circumſpexiſſet IESVS, dicit diſcipulis ſuis: Quàm difficulter hi qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt. Diſcipuli verò obſtupuerunt ſuper verbis illius. At IESVS rurſum

Ibidem. Ibidem. Exod. 22. Matt. 19. Lucæ 18.

rursum respondens, dicit illis: Filij, quàm difficile est eos, qui fiduciam habent in pecunijs, regnum Dei ingredi? Facilius est camelum per foramen acus ingredi, quàm diuitem in regnum Dei ingredi. Illi verò supra modum admirati sunt, dicentes intra sese, Et quis potest esse saluus? Intuitus autē IESVS illos, dicit: Apud homines impossibile, sed nó apud Deum: nam omnia possibilia sunt apud Deum.* Et cœpit Petrus dicere il- Ibidem.
li: Ecce reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Respondens autem IESVS, dixit: Amen Ibidem.
dico vobis: * Nullus est qui reliquit domū, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut liberos, aut agros mea causa & Euangelij, quin recipiat centupla nunc in tempore hoc, domus, & fratres, & sorores, & matres, & liberos, & agros cum persequutionibus, ac in seculo venturo vitam æternam.*Multi aūt primi eruntpo- Mat. 19.
stremi, & postremi primi.*Erant aūt in via Lucæ 13.
ascēdētes Hierosolyma: & pcedebat illos IE Matt. 16.
SVS, erantq́ pauefacti. & sequentes time- 17. & 20.
bant, Et assumptis IESVS rursum duode- Marci 8. 9
cim, cœpit illis dicere, quæ sibi euentura es- Lucæ 17.
sent: Ecce ascendimus Hierosolyma, & filius & 18.
hominis tradetur principibus sacerdotum & Scribis, & condemnabunt eum ad mortem, & tradent illum gentibus, & illudent illi, & flagellabunt eum, & inspuent in illum

lum,& occîdent eum,& tertia die reſurget.
Mat. 20. *Et accedunt ad eum Iacobus & Ioãnes filij
Zebedæi,dicentes : Præceptor, volumus vt
quicquid petierimus,facias nobis. Ille verò
dixit eis: Quid me vultis facere vobis? Illi
verò dixerũt ei: Da nobis,vt vnus tibi à dex-
tris,& alter tibi à ſiniſtris ſedeamus in glo-
ria tua. IESVS autem dixit illis: Neſcitis
quid petatis:poteſtis bibere poculum, quod
ego bibo?& baptiſmate quo ego baptizor,
baptizari?At illi dixerunt ei:Poſſumus.IE-
SVS autem dixit illis: Poculũ quidẽ quod
ego bibo,bibetis:& baptiſmate,qui ego ba-
ptizor,baptizabimini:cæterum ſedere mi-
hi à dextris ac ſiniſtris,non eſt meum dare,
Mat. 20. ſed ijs continget,quibus paratum eſt. * Et
cùm audiſſent decem,cœperũt indignari de
Iacobo & Ioanne. IESVS autem cùm vo-
Lucæ 22. caſſet eos ad ſe,dicit illis: * Scitis, quod qui
Matt.20. vidētur imperare gentibus dominium exer
cent aduerſus illas.Et qui magnates ſunt in
ter eas,poteſtatẽ exercẽt in illas. Verùm nõ
ſic erit inter vos : ſed quicunq; voluerit ex
vobis fieri magnus inter vos, erit miniſter
veſter. Et quicunque voluerit ex vobis eſſe
Matt.20. primus, erit omnium ſeruus.*Nam & filius
Io.10.15. hominis non venit vt ſibi miniſtraretur,ſed
vt ipſe miniſtraret,ac daret animã ſuam re-
Mat. 20. demptionem pro multis. Et veniunt Hieri-
Lucæ 18. cho:*Cumq; egrederetur ab vrbe Hiericho
ac diſci-

ac diſcipuli illius, & turba copioſa, filius Ti-
mæi Bar-Timæus cæcus ſedebat iuxta viam
mendicans. Et cùm audiſſet quòd IESVS
Nazarenus eſſet, cœpit clamare, & dicere:
Fili Dauid IESV, miſerere mei. Et increpa
bant illum multi, vt taceret. At ille multò
magis clamabat: Fili Dauid, miſerere mei.
Et ſtetit IESVS ac iuſsit illum vocari. Et
vocant cæcum, dicẽtes illi: Bono animo eſto,
ſurge, vocat te. Ille verò abiecto pallio ſuo
ſurrexit, & venit ad IESVM. Et reſpõdẽs,
dicit illi IESVS: Quid vis faciam tibi? cæ-
cus autem dixit ei, Rabboni, vt viſum reci-
piam. IESVS autem dixit illi: *Abi, fides Matt. 20.
tua saluũ te reddidit. Ac protinus recepit vi
ſum, & ſequebatur IESVM in via.

CAPVT XI.

Necnon Baptiſtam dederint homines ne Deus ne,
Quærit, commendat cum precibusq; fidem.

ET *cùm appropinquant Hieroſolymis ad Matt. 21.
Bethphage & Bethaniam iuxta montem Lucæ 19.
oliuarum, emittit duos è diſcipulis ſuis, &
dicit illis: Abite in vicũ qui contra vos eſt, &
ſtatim ingredientes in illum inuenietis pul-
lum alligatum, ſupra quem nullus hominũ
ſedit: ſoluite eũ & adducite. Et ſi quis vobis
dixerit, Cur facitis hoc? dicite, quòd dominꝰ
eo opus habet: & continuò illũ mittet huc.
*Abierunt

Matt.21. *Abierunt, aũt, & inuenerunt pullum alli-
Lucæ 19. gatum iuxta ianuam foris in biuio, & soluũt
illum. Et nonnulli eorum qui illic stabant:
dicebãt illis: Quid facitis soluentes pullũ? At
illi dixerunt eis, quemadmodum præcepe-
rat IESVS: & sinebant illos. Et adduxerũt
pullum ad IESVM, & iniecerunt illi ve-
Ibidem. stimenta sua: seditq; super illum. *Multi ve-
rò vestimenta sua sternebant in viam. Alij
verò frondes incidebant ex arboribus, &
sternebant in viam. Et qui precedebant,
Ioann. 1. quiq; sequebãtur, clamabant dicẽtes: *Hos-
anna, benedictus qui venit in nomine Domi
ni Benedictum quod venit regnũ in nomine
Domini patris nostri Dauid, Hos-anna in al
tissimis. Et ingressus est Hierosolymã Domi
nus & in templum. Et cùm circumspexisset
omnia, iamq; tẽpus esset vespertinũ, egres-
sus est Bethaniam cum duodecim. Et poste-
Mat.21. ro die cùm exissent Bethania, esurijt. *Cum
Lucæ 13. q; vidisset arborem fici procul, habentem fo
lia, veniebat si videlicet inuenturus esset ali
quid in illa. Et cùm venisset ad illam, nihil
inuenit nisi folia: Non enim erat tempus fi-
corum. Et respondens IESVS, dixit ficui:
Ne posthac ex te in æternum quisquam fru-
ctum edat. Et audiebant discipuli illius. veni-
Matt 11, untq; Hierosolyma. *Et ingressus IESVS
Luce 19. in templum, cœpit eijcere eos, qui vendebãt
Ioann.2 & emebant in templo, & mẽsas argentario-
rum

rum, & sellas vendentiũ columbas subuertit: & non permisit, vtquisquam deportaret vas per templum: & docebat, dicẽs illis: Nonne scriptũ est: * Domus mea domus precationis vocabitur omnibus gentibus? vos autem fecistis eam speluncam latronũ. * Et audierũt Scribę Principesq; sacerdotum, & quęrebant quomodo illum essent perdituri. Timebant enim eum, quòd tota turba admirabatur doctrinam illius. * Et cùm vespera iam esset, egressus est IESVS è ciuitate, & manè prætereuntes, viderũt ficum exaruisse radicitus: & recordatus Petrus, dicit illi: Rabbi, ecce ficus illa, quam execratus es, exaruit. Et respondens IESVS, dicit illis: Confidite Deo. * Amen dico vobis, quòd quicunq; dixerit monti huic: Tollaris, ac mittaris in mare: & non hæsitauerit in corde suo, sed crediderit fore quæ dixerit, erit illi quicquid dixerit. * Propterea dico vobis, quæcunq; orantes petitis, credite quòd accipitis, & erunt vobis. * Et cum steteritis orantes remittite si quid habetis aduersus aliquem, vt & pater vester qui in cælis est, remittat vobis delicta vestra. Et veniunt rursum Hierosolyma, & cùm ambularet in tẽplo veniunt ad illũ principes sacerdotũ, & Scribæ: & seniores, & dicũt illi: * Qua auctoritate hęc facis? & quis tibi dedit auctoritatẽ istã, vt ista facias? IESVS autẽ respondens

Esai. 56. Hiere. 7. Mat. 21. Lucæ 19. 20. & 22. Ioan. 7. 8 Matt. 22.

Matt. 17. & 21. Lucæ 17.

Matt. 21. Ioann. 14 & 16.

Mat. 6. 18 Lucæ 17.

Matt. 21. Lucæ. 20

dixit illis: Quæram à vobis & ipse quid-
dam,& respondete mihi:&dicam vobis,qua
auctoritate hæc faciam. Baptismus Ioannis
vtrum è cælo erat, an ex hominibus? respō-
dete mihi. Et cogitabant apud se,dicētes: Si
dixerimus è cælo, dicet: Cur igitur non cre-
didistis illi? At si dixissent, ex hominibus,
timebant populum. Omnes enim habebant
Ioannem quòd verè propheta fuisset. Et res-
pondentes, dicunt IESV: Nescimus. Et IE
SVS respondens, dicit illis: Nec ego dicam
vobis qua auctoritate hæc faciam.

CAPVT XII.

*Occant cleronomon,*sic dicitur ad cenodoxum,*
Lex magna est, tota diligemente Deum.

*Hæredē
* Inflatū
scribam.
Matt. 21.
Lucæ 20.
Esa. 5.

ET *cœpit illis per parabolas loqui. Vineā
plantauit homo, & circundederat sepē, &
foderat lacū, & ædificauerat turrim, & elo-
cauerat eam agricolis, & peregrè profectus
est: & misit ad agricolas, cùm opportunum
esset, seruū, vt ab agricolis acciperet de fru-
ctu vineæ. At illi arreptū illū cæciderunt, ac
remiserunt vacuū. Et rursum misit ad illos
alium seruum, & illi coniectis in eum saxis
cōminuerūt illi caput, & remiserunt contu-
melijs affectum. Et rursum aliū misit, & illū
occiderunt: multosq; alios hos quidē cæden
tes, illos verò occidētes. Itaq; cū vnū adhuc
haberet filium suū dilectum, misit etiā illum
ad illos postremum, dicēs: Reuerebuntur fi-
lium

lium meum. Illi verò agricolæ dicebant in
ter ſeſe: Hic eſt hæres, venite occidamus eũ,
& noſtra erit hæreditas. Et arreptũ illũ oc-
ciderunt, & eiecerunt è vinea. Quid igitur fa
cturus eſt dominus vineæ? veniet & perdet
agricolas, & dabit vineam alijs. An ne hanc
quidẽ ſcripturã legiſtis? *Lapidem quem re- Pſal. 117.
probauerunt hi, qui ædificabãt, hic factus eſt Act. 4.
caput anguli: à Domino factũ eſt hoc, & eſt
admirabile in oculis noſtris. *Et quærebant Matt. 21.
eũ comprehendere, & metuebãt turbã: ſcie- Lucæ 20
bant enim quòd aduerſus ipſos parabolam
dixiſſet. Et relicto illo abierunt: *ac mittunt Matt. 22.
ad illum quoſdã è Phariſæis & Herodianis, Lucæ 24.
vt eum captarent ſermone. Illi verò cùm ve
niſſent, dicũt ei: Præceptor, ſcimus quòd ve-
rax es, & non curas quenquam: non enim re
ſpicis perſonam hominum, ſed cum verita-
te viam Dei doces. Licet cenſum Cæſari da-
re, an non? demus an non demus? Ille ve-
rò ſciens illorum ſimulationem, dixit illis?
Quid me tentatis? Afferte mihi denarium
vt videam. Illi verò attulerunt. Et dicit eis:
Cuius eſt imago hæc, & inſciptio? Illi ve- Matt. 22.
rò dixerunt ei: Cæſaris. Et reſpondens Lucæ 21.
IESVS, dixit illis: * Reddite quæ ſunt Rom. 13.
Cæſaris, Cæſari: & quæ Dei ſunt, Deo. Ma. Lu.
Et admirati ſunt de eo. Et veniunt Saddu- Ibidem.
cęi ad illum, *qui dicunt non eſſe reſurrecti- Act. 23.
onem, interrogaueruntque eum, dicentes: Deut. 25.

Præceptor, Moses scripsit nobis, si cuius frater moriatur, ac relinquat vxorem, & liberos non relinquat, vt accipiat frater eius vxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Septem fratres fuerunt, ac primus accepit vxorem, isq; moriens, non reliquit semen: & secundus accepit illam, ac mortuus est, & nec ipse reliquit semen: & tertius similiter: & acceperunt eam septem, nec reliquerunt semen. Postrema verò omnium mortua est & vxor. In resurrectione igitur cùm resurrexerint, cuius illorum erit vxor? Nam septem habuerunt eam vxorem. Et respondẽs IESVS, dixit eis: An non propterea erratis, quòd non sciatis scripturas, neque virtutẽ Dei? Cùm enim à mortuis resurrexerint, neque contrahunt matrimonium, neq; nuptum dantur, sed sunt velut Angeli qui in cęlis sunt. Cæterum de mortuis quòd resuscitantur, non legistis in libro Mosi, quomodo

Exod. 3. in rubo loquutus sit illi Deus, dicens: * Ego

Act. 7. ille Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed Deus

Matt. 22. viuentium. Vos igitur multum erratis. * Et cùm accessisset quidam è Scribis, & audisset eos simul disputantes, videretq; quòd bene respondisset eis, interrogauit illum: Quod est primum omnium præceptorum? IESVS autem respondit illi: Primum omni-

Deut. 6. um præceptum est: * Audi Israël, dominus Deus

nus Deus noster, Dominus vnus est.* Et di- Lucæ 10.
liges dominum Deum tuum ex toto corde
tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente
tua, & ex totis viribus tuis. Hoc est primum Leuit. 19.
præceptum. Et secũdum simile hoc est: *Di-
liges proximum tuum vt teipsum. Maius his
aliud præceptum non est. *Et dixit illi Scri- Matt. 22.
ba: Bene præceptor cum veritate dixisti:
quòd vnus sit Deus, & non sit alius preter il
lum: quodq́; diligere eum ex toto corde, &
ex tota intelligentia, & ex tota anima, & ex
totis viribus: ac diligere proximum vt sei-
psum: plus sit, quàm vniuersa holocauto
mata & victimæ. At IESVS cùm videret
quòd cordatè respondisset, dixit illi: Haud
longè abes à regno Dei* Et nemo post illa Matt. 22.
audebat illum interrogare. Et respondens Lucæ 20
IESVS dicebat, docens in templo:* Quo- Ibidem.
modo dicunt Scribæ, CHRISTVM esse
filium Dauid? nam ipse Dauid dixit affla-
tus spiritu sancto: *Dixit Dominus domino
meo, Sede à dextris mihi: Donec posuero Psal. 109.
inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.
Ipse ergo Dauid vocat eum dominum, &
vnde filius eius est? Et pleraq; turba audie-
bat illum libẽter, Et dicebat illis in doctrina
sua: *Cauete à Scribis, qui amãt stolati obã-
bulare, & amant salutationes in foris, pri- Matt. 23.
masq́; sellas in congregationibus, & primos Lu. 11. 20.
accubitus in cœnis, qui deuorãt domos vidua

rum, & sub prætextu longas faciunt preces
Lucæ 21 isti accipiẽt grauiorẽ damnationẽ.* Et cùm
sederet IESVS ex aduerso gazophylacij,
spectabat quomodo turba mitteret æs in
gazophylacium. Et multi diuites mittebant
multa. Et venit quædam vidua pauper, misitq; minuta duo, quod est quadrans. Vocatisq; ad se discipulis suis dicit illis: Amen dico vobis quòd vidua hæc pauper plus misit, quàm omnes qui miserunt in gazophylacium. Nam omnes ex eo quod ipsis supererat, miserunt: at hæc è penuria sua omnia quæcunq; habebat misit, totã substantã suam.

CAPVT XIII.

Plures aduenient nostro sub nomine quondam,
Vltima solius est tempora nosse patris.

Matt. 24. Lu. 19. 21. ET * cùm exiret è templo, dicit illi quidam è discipulis illius: Præceptor, vide quales lapides, & quales substructiones. Et IESVS respondens, ait illi: Vides has magnas substructiones? Non relinquetur lapis super lapidem, qui non diruatur.
Ibidem. * Et cùm sederet in monte oliuarum è regione templi, interrogabant illum secretò Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & Andreas: Dic nobis, quaudo hæc erunt? & quod signum est, quando hæc omnia sint consummanda? At IESVS respondens illis, cœpit
Matt. 22. Lucæ 21. 2. Cor. 3. dicere: * Videte ne quis vos fallat. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum

sum CHRISTVS: multosque decipient. Ephe. 5.
Cùm autem audieritis bella & rumores bel
lorum ne turbemini, oportet enim fieri: at
nondum finis. Insurget enim gens aduer-
sus gentem, & regnum aduersus regnum.
Et erunt terræmotus in singulis locis, &
erunt fames, ac turbationes. Initia dolo-
rum hæc. * Sed cauete vos vobis. Tradent Matt. 10.
enim vos in concilia & in synagogas: cæ- Lucæ 12.
demini, & sub præsidibus ac regibus duce- & 21.
mini propter me in testimonium illis. * Et Io. 15. 16.
apud omnes gentes oportet prius prædica- Matt. 24.
ri Euangelium. * Cùm autem dixerint vos Matt. 10.
tradentes, ne præcogitetis quid dicturi si- Lucæ 11.
tis, neque meditemini: sed quicquid datum
fuerit vobis in illa hora, hoc loquamini
Non enim estis vos qui loquimini, sed spi-
ritus sanctus. Traditurus est autem frater
fratrem in mortem, & pater filium, & in-
surgent filij aduersus parentes, ac morte af- Marc. 24.
ficient eos. Et eritis odio habiti ab omnibus
propter nomen meum. Sed qui perseueraue
rit vsque ad finem, hic saluus erit. Porrò cũ
videritis abominationẽ desolationis, de qua
dictum est à Daniele propheta, stantem vbi
non oportet, qui legerit, intelligat: * tunc Mat. 24.
qui fuerint in Iudæa, fugiãt ad montes. Qui Lucæ 12.
verò fuerit in tecto, ne descẽdat in domum. Dani. 9.
nec ingrediatur vt quicquã tollat è domo Marc. 24.
sua. Et qui fuerit in agro, ne reuertatur ad Lucæ 13.

ea quæ reliquit à tergo, ad tollendum palliu
Ibidem. suum *Væ autem prægnantibus, & lactan-
Mat.24. tibus in illis diebus.* Sed orate, ne fiat fuga
vestra hyeme. Erunt enim dies illi talis af-
flictio qualis non fuit à primordio rerũ con
ditarum, quas condidit Deus, vsque ad hoc
Ibidem. tempus, nec futura est.*Et nisi Dominꝰ ab-
breuiasset dies haudquaquam salua fuisset
vniuersa caro. Sed propter electos, quos ele-
git, abbreuiauit dies.*Ac tũ si quis vobis di-
Mat.24. xerit: Ecce hîc CHRISTVS, ecce illic: ne
Lucæ 17 credatis.* Exorientur pseudochristi, & pseu
Matt.24 doprophetæ, & edent signa ac prodigia ad
decipiendum, si fieri posit, etiam electos.
Vos autem cauete, ecce prædixi vobis om-
Ibidem. nia.* Cæterùm in illis diebus post afflictio-
nem illam Sol obtenebrabitur, & Luna non
dabit splendorem suum: & Stellæ cæli deci-
dent, & Virtutes quæ in cælis sunt, cõcutien
tur.* Et tunc videbunt filium hominis ve-
Matt.24 nientem in nubibus cum potestate multa &
Lucæ 21. gloria: & tunc mittet Angelos suos, & ag-
Iohel 2, gregabit electos suos à quatuor ventis, à
Ibidem. summo terræ vsque ad summũ cæli.* A ficu
verò discite similitudinem: cùm ramus eius
iam tener fuerit produxeritq; folia, scitis
quod propè sit æstas. Sic & vos cùm hæc vi-
deritis fieri, scitote quòd propè sit in fori-
bus. Amen dico vobis, quod non præteribit
generatio hæc, donec omnia hæc facta fue-
rint.

rint. * Cælum & terra præteribunt, sed ver- Ibidem.
ba mea non præteribunt. * Cæterùm de die Mat. 24.
illo ac tempore nemo nouit, ne Angeli qui-
dem qui in cælo sunt, nec ipse filius, sed so-
lus pater. * Cauete, vigilate & orate, nescitis Matt. 24.
enim quando tempus sit: * Sicut homo qui Lu. 12. 21.
pergre agit, relicta domo sua, deditque ser- Lucæ 19.
uis suis potestatem ac suum cuique opus, &
ianitori mandauit vt vigilaret. * Vigilate Matt. 24.
igitur, nescitis enim quando Dominus do- & 25
mus venturus sit, serò, an medio noctis, an Lucæ 12.
in gallicinio, an diluculo: ne si venerit re-
pentè, offendat vos dormientes. Cæterùm
quæ dico vobis, omnibus dico, vigilate.

CAPVT XIIII.

Quæritur ad mortem Christus, dat basia, Petrus
Cogitur ancillæ uoce negare Deum.

ERat * autem pascha, & azymorum dies fu-
turi post biduum. * Et quærebant sum- Mat. 26.
mi sacerdotes & Scribæ, quomodo eum per Lucæ 22.
dolum comprehensum occiderent. Dicebãt Ibidem
autem: Non in die festo, ne tumultus fiat Ioann. 11.
populi. * Et cùm esset Bethaniæ in domo Si Matt. 27.
monis leprosi, accumbente eo, venit mulier Lucæ 7,
habens alabastrum vnguenti nardi pisticæ Ioann, 12.
pretiosæ, & comminuto alabastro, effudit
illi in caput. * Erant autem quidam qui Matt. 26.
indignarentur apud sese, ac dicerent: Ad Ioann, 12.
quid perditio hæc vnguenti? nam poterat

hoc vendi pluris quàm trecentis denariis,
ac dari pauperibus. Et infremnerunt aduer
sus illam. At IESVS dixit: Sinite illam,
cur illi molesti estis? bonum opus operata
est erga me. Semper enim pauperes habetis
vobiscum, & quandocunque volueritis, po-
testis illis bene facere: me verò non sem-
per habetis. Quod potuit, hæc fecit: præue-
nit vt vngeret meum corpus ad sepulturã.
Amen dico vobis, vbicunque prædicatum
fuerit Euangelium hoc in totum mundum,
etiam hoc quod fecit hæc, dicetur in memo
riam ipsius. * Et Iudas Iscariotes, vn⁹ è duo
Matt. 26. decim, abiit ad summos sacerdotes, vt pro-
Lucæ 22. deret eum illis. Quo audito, illi gauisi sunt,
& polliciti sunt ei pecuniam se daturos. Et
quærebat quomodo opportunè illum tra-
deret. Ac primo die azymorum, cùm pa-
scha immolarent, dicũt illi discipuli sui: Vbi
vis vt abeamus & paremus, vt edas pascha?
Et emittit duos è discipulis suis, & dicit il-
Ibidem. lis: * Ite in ciuitatem, & occurret vobis ho-
mo hydriam fictilem aquæ plenam baiulãs,
sequimini illum: & quocunque ingressus
fuerit, dicite patrifamiliàs: Magister dicit,
Vbi est diuersorium, vbi pascha cum disci-
pulis meis edam? Et ille vobis ostendet tri-
clinium magnum, stratum, paratum: il-
lic parate nobis. Et exierunt discipuli eius,
& venerunt in ciuitatem, & repererũt quem
admo-

admodum dixerat illis, parauerúntque
pascha. Et cùm vespera iam esset, venit cum
duodecim. Et cùm accumberent, ederent-
que, dixit IESVS: * Amen dico vobis, Matt. 28.
vnus ex vobis proditurus est me, qui edit Lucæ 22.
mecum. * At illi cœperunt esse mœsti, ac Ioann. 13.
dicere illi singulatim: Num ego? Et alius: Matt. 26.
Num ego? * Ille verò respondens, dixit il- Lucæ 22.
lis: Vnus è duodecim qui intingit mecum
in catinum. Filius quidem hominis vadit, si-
cut scriptum est de illo: sed væ homini il-
li per quem filius hominis proditur. * Bo- Matt. 26.
num erat illi, si natus non fuisset homo il- Mat. Lu.
le. * Et edentibus illis, sumpto IESVS pa- Ibidem.
ne, cùm benedixisset, fregit & dedit illis,
ac dixit: Sumite, comedite, hoc est cor-
pus meum. * Et accepto poculo, cùm gra- Ibidem.
tias egisset, dedit illis. Et biberunt ex eo 1. Cor. 11.
omnes. Et dixit illis: Hic est sanguis meus
noui testamenti, qui pro multis effunditur.
* Amen dico vobis, posthac non bibam de Matt. 26.
fructu vitis vsque ad diem illum, cùm illud
bibero nouum in regno Dei. Et cùm hy-
mnum dixissent, exierunt in montem oli-
uarum. Et dicit illis IESVS: * Om- Matt. 26.
nes offendiculum patiemini propter me in Ioann. 18
nocte hac: quia scriptum est: * Percutiam Zach 13. 7
pastorem, & dispergentur oues: Sed po- Matt. 26.
steaquam resurrexero, præcedam vos in Lucæ 22.
Galilæam. Petrus autem dicit illi: * Etiam Ioann. 13.
si om-

si omnes offendiculum passi fuerint, at non ego. Et dicit illi IESVS: Amen dico tibi, quòd hodie in nocte hac prius quàm bis
Matt. 26. gallus cecinerit, ter abnegabis me. * At ille vehementius dicebat: Imò si me oportuerit commori tibi, non te abnegabo. Simili-
Matt. 26. ter autem & omnes dicebant. * Et veniunt in locum, cuius nomen Gethsemani. Et dicit
Ibidem. discipulis suis: * Sedete hîc, donec digressus orauero. Et assumit Petrum, & Iacobum, & Ioannem secum, cœpitque expauescere & angi. * Et dicit illis: Dolore afficitur aīa mea
Matt. 26. vsque ad mortem: manete hic, & vigilate.
Ioan. 12. * Et progressus paululũ, postratus est in ter-
Matt. 26. ram, & orauit, vt si possibile esset, transiret
Lucæ 22. à se hora. & dicebat: Abba pater, omnia possibilia sunt tibi, aufer poculum à me hoc.
Matt. 26. * Veruntamen non quid ego velim, sed quid
Ioann. 6. tu. * Et venit, & offendit eos dormientes, di-
Matt. 26. citque Petro: Simon, dormis? non potuisti vnam horam vigilare? Vigilate & orate, ne
Ioann. 6. veniatis in tentationem. * Spiritus quidem
Matt. 26. promptus, at caro infirma. * Et rursum digressus orabat, & eundum dixit sermonem. Et reuersus offendit illos rursum dormientes: erant enim oculi eorum grauati, neque sciebant quid illi responderent. Et venit tertio, dicitque illis: Dormite posthac & requiescite. Sufficit. * Venit hora, ecce traditur
Ibidem. filius hominis in manus peccatorum. Surgite,

gite, eamus. Ecce qui prodit me, appropin-
quat. *Et continuò adhuc eo loquente, acce- Mat. 26.
dit Iudas, qui erat vnus è duodecim, & cum Lucæ 22.
illo turba multa cum gladijs & fustibus à Ioan. 18.
summis sacerdotibus & Scribis, & seniori-
ribus. *Dederat autem is qui prodebat eũ, Matt. 26.
commune signum illis, dicens: Quemcun-
que osculatus fuero, is est: comprehendite
illum, & abducite cautè. Et cùm venisset,
protinus accedit ad illum, dicitq; ei: Rabbi
rabbi. ac deosculatus est eum. Illi verò inie-
cerunt in illum manus suas, & comprehen-
derunt eum. * Vnus autem quispiam adstã-
tium educto gladio percussit seruum summi Matt. 26.
sacerdotis, & amputauit eius auriculam. Et Lucæ 22.
respondens IESVS, dixit illis: *Tanquã Ioan. 18.
ad latronem existis cum gladijs ac fustibus Ma. Lu.
ad comprehendendum me: * quotidie eram Ibidem.
apud vos in templo docens, & non compre- Ioann. 18.
hendistis me: * Sed ista fiunt, vt impleantur Matt. 26.
scripturæ, Et relicto illo, omnes fugerunt. Lucæ 22.
Et vnusquispiam adolescentulus sequebatur
illum circumamictus sindone super nudũ,
& comprehendunt illum adolescentuli. Ille
verò relicta sindone, nudus effugit ab illis.
*Et abduxerunt IESVM ad summum sa- Mat. 26.
cerdotem. Et conueniunt cum illo omnes Lucæ 22.
summi sacerdotes, & seniores, & Scribæ. Ioann. 18
*Et Petrus eminus sequebatur illum, donec Ibidem
venisset in atriũ sũmi sacerdotis: & erat se-
dens

dens vna cum ministris, & calefiebat ad lu-
Matt. 26. men. * Sũmi verò sacerdotes & totum con
cilium quærebant aduersus IESVM te-
stimonium, vt morti traderent eum; nec
inueniebant. Nam multi falsum testimoni-
um dixerant aduersus illum, nec erant satis
Ibidem. idonea testimonia. *Et quidam assurgebant
& falsum testimonium ferebant aduersus il
lum, dicentes: Nos audiuimus eum, dicen-
tem: *Ego* diruam tẽplum hoc, quod est ma-
nibus factum, & tribus diebus aliud sine
manibus factum extruam. Et ne sic quidem
satis idonea erant testimonia illorum. Et
surgens summus sacerdos in medium, inter
rogabat IESVM, dicens: Non respondes
quicquam? Quid isti aduersum te dicũt testi
monia? At ille tacebat, neque quicquam re-
Matt. 26. spondebat. * Rursum summus sacerdos in-
Lucæ 22. terrogauit, & dicit illi: Tu es ille CHRI-
STVS filius benedicti? IESVS autem di-
Matt. 27. xit: Ego sum. * & videbitis filium hominis
Lucæ 22. sedentem à dextris virtutis, & venientem in
Ioann. 6. nubibus cæli. * Summus autem sacerdos di-
Mat. Lu. laceratis vestibus suis, dixit: * Quid præte-
Ibidem. rea opus habemus testibus? Audistis blas-
phemiam. Quid vobis videtur: Illi verò om
nes cõdemnauerunt eum esse reum mortis.
Mat. Lu. * Et cœperunt quidem conspuere in eum, &
Ibidem. obuelare faciem illius, & colaphis eum cæ-
dere, & dicere illi: Diuina. Ac ministri alapas
illi

illi impingebant. * Et cùm esset Petrus in Ioann. 18
atrio inferius, venit vna ancillarum summi Ibidem.
sacerdotis; cumq; vidisset Petrum calefacien-
tem se, intuita illum dicit: Et tu cum Naza-
reno IESV fuisti? At ille negauit, dicens:
Non noui, neque scio quid dicas. * Et exi- Matt. 26.
uit foras in vestibulum, & gallus cecinit. Et
ancilla cùm vidisset eum, rursum cœpit di-
cere his qui adstabant: Hic ex illis est. At ille
rursum negabat. * Ac paulo post iterum, qui Mar. 26.
adstabãt, dicebant Petro: Verè ex illis es nã Lucæ 22.
et Galilæus es, & loquela tua conuenit. At Ioann. 18
ille cœpit execrari ac deierare: Non noui ho
minem istum, de quo dicitis. Et iterũ gallus
cecinit. * Recordatusq; est Petrus verbi quod Mar. Lu.
dixerat illi IESVS: Prius quàm gallus ce- Ibidem.
cinerit bis, abnegabis me ter, cœpitq; flere.

CAPVT XV.

Risus damnatus, concisus penditur, Eli
Clamat se, patrem deseruisse ratus.

ET * confestim diluculo concilio inito, Matt. 27
summi sacerdotes cum senioribus &
Scribis ac toto consessu, * vinctum IE-
SVM abduxerunt, tradiderúntq; Pilato.
* Et interrogauit eum Pilatus: Tu es ille rex Matt. 27.
Iudæorum? At ille respondens, dixit illi: Tu Lucæ 23.
dicis. Et accusabant eum summi sacerdotes Ioann. 18
de multis. Pilatus autem rursus interroga- Matt. 27.
uit illum, dicens: Non respondes quicquam? Ioann. 18
ecce quàm multa aduersus te testantur? IE-

SVS autem deinde nihil respondit, adeo vt
Matt. 27. admiraretur Pilatus. *Cæterum in festo di-
Lucæ 23. mittebat illis vnum vinctum, quemcunque
Ioan. 18. postulassent. * Erat autem qui dicebatur Ba-
Matt. 27. rabbas, qui cum seditiosis auctoribus fuerat
vinctus, qui per seditionem cædem patra-
Matt. 27 uerat. *Et cùm acclamasset turba, cœpit fla-
Ioann. 18. gitare, vt faceret quemadmodum semper fe
cerat ipsis. Pilatus autem respondit eis, di-
cens: Vultis dimittã vobis regem illum Iu-
Matt. 27. dæorum? * Sciebat enim, quòd propter in-
Ibidem. uidiam tradidisset illum summi sacerdotes.
Mat. Lu. Summi verò sacerdotes concitauerunt tur-
Ibidem. bã, vt potius Barabban dimtteret ipsis. *Pi-
latus autẽ respondẽs rursum, ait illis: Quid
igitur vultis faciam ei, quem dicitis regem
Iudæorum? At illi rursum clamauerũt: Cru-
cifige istũ. Pilatus autem dicebat illis: Quid
enim mali fecit? At illi vehementius clama-
Matt. 27. uerunt: Crucifige eum. * Pilatus verò volens
Lucæ 23 turbę facere satis, dimisit illis Barabban, &
Ioann. 19 tradidit IESVM flagellatum, vt crucifige-
Matt. 27. retur. * Milites autem adduxerunt eum in-
Ioan. 19. trò in atrium, quod est prætorium, & con-
uocant totam cohortẽ: & induũt illũ pur-
pura, & circũponunt ei contextã spinis co-
Ibidem. ronã & cœperunt salutare illũ. *Aue rex Iu-
dæorũ. Et verberabant illius caput arũdine
& inspuebãt in illũ: & positis genibus adora-
bant illũ. Et cùm illusissent ei, exuerũt eum

pur-

purpura, & induerunt illum vestibus pro-
prijs: & educunt eum vt crucifigerent eum.
*Et coëgerunt prætereuntem quendam Si- Mat.27.
monem Cyrenensem, qui veniebat ex agro, Lucæ 23.
patrem Alexandri, & Rufi, vt tolleret cru-
cem eius. * Et ducunt eum in Golgotha lo- Matt.17.
cum, quod est, si interpreteris, Caluariæ lo- Ioan.19.
cus. * Et dederunt illi bibere myrrhatum Matt. 27.
vinum, sed ille non sumpsit. * Cumq; crucifi Matt. 27.
xissent eum, partiti sunt vestimenta eius, Ioan.19.
mittentes sortem super illa, quis quid tolle-
ret. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt
eum. *Et erat inscriptio causæ illius inscri- Matt.27.
pta: Rex Iudæorum. Et cum eo crucifigunt Lucæ 23
duos latrones: vnum à dextris, & alterum à Ioan.19.
sinistris eius. *Et impleta est scriptura quæ Esaiæ 53.
dicit: Et cum iniquis deputatus est. *Et qui Lucæ 22.
præteribant, conuiciabantur illi, mouentes Mat.27.
capita sua, ac dicentes: Væ qui demoliris tẽ-
plum, & in tribus diebus extruis: serua tei-
psum, & descende de cruce. * Similiter & Mat.27.
summi sacerdotes illudentes inter sese cum Lucæ 23.
Scribis, dicebant: Alios seruauit, seipsum
seruare non potest. CHRISTVS ille rex
Israël descendat nunc de cruce, vt videamus
& credamus. * Et qui crucifixi fuerant cum Ibidem.
illo, probra iaciebant in eum. Cùm verò
facta esset hora sexta, tenebræ ortæ sunt su-
per totam terram, vsque ad horam nonam.
*Et hora nona clamauit IESVS voce ma- Matt. 27.

gna, dicens: Eloi, eloi lamaſabachthani?
quod eſt, ſi quis interpretetur, Deus meus,
Deus meus, cur me deſeruiſti? Et quidã adſtã
tium, cùm audiſſent, dicebant: Ecce Heliam
Mat. 27. vocat. *Accurrit autem quidam, & impleta
Lucæ 23. ſpongia aceto, impoſitaq; arundini, porre-
Ioan. 19. xit illi potum, dicens: *Sinite, videamus an
venturus ſit Helias ad deponendum eum.
Matt. 27. IESVS autem emiſſa voce magna, expira-
Lucæ 23. uit. *Et velum templi ſciſſum eſt in duas par
Ibidem. tes à ſummo vſq; ad imum. *Cùm vidiſſet
autem Cẽturio, qui adſtabat ex aduerſo illi,
quòd ſic emiſſo clamore expiraſſet, dixit:
Ibidem. Verè homo hic filius erat Dei. *Erant autẽ
& mulieres è longinquo ſpectantes, inter
quas erat Maria Magdalene, & Maria Iaco-
bi parui, & Ioſe mater, & Salome: quæ etiã,
cùm eſſet in Galilæa ſequutæ fuerant illum,
& miniſtrauerant ei: aliæq; complures, quæ
Mat. 27. ſimul aſcenderant cum eo Hieroſolyma. *Et
Lucæ 23. cùm iam veniſſet veſpera, quoniam erat pa-
Ioan. 19. raſceue, quæ præcedit ſabbatũ, venit Ioſeph
ortus ex ciuitate Arimathæa, honeſtus ſena-
tor, qui & ipſe erat expectans regnum Dei,
& ſumpta audacia, ingreſſus eſt ad Pilatum,
& petijt ab eo corpus IESV. Pilatus au-
tem admiratus eſt, ſi iam mortuus eſſet: &
accerſito ad ſe Centurione, interrogauit il-
lum, an iamdudum mortuus fuiſſet. Et re
cognita ex Centurione, donauit corpus ipſ

Ioſeph

Ioseph. *Et is mercatus sindonem, deposi- Ibidem.
tum inuoluit sindoni, deposuitque in monumento, quod erat excisum è petra. Et aduoluit lapidem ad ostium monumenti. *At Mat. 27.
Maria Magdalene, & Maria Iose spectabant vbi poneretur.

CAPVT XVI.

Sabbata post, Maria Christi inuisere sepulchrum,
Signa docet fides, sidera adire parans.

ET *cùm præterijsset sabbatũ, Maria Ma- Matt. 28.
gdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venirent & vngerent eum.
*Et summo diluculo diei primi sabbatorum Mat. 28.
veniunt ad monumentum, exorto sole, di- Lucæ 24.
cebántq; inter sese: Quis reuoluet nobis la- Ioan. 20.
pidem ab ostio monumenti? Et cùm respexissent, vident lapidem esse reuolutum, nam erat magnus valde. Et ingressæ in monumentum, viderunt adolescentem sedentem à dextris, amictum stola candida: & expauerunt. *At ille dicit eis: Ne expauescatis: I E- Matt. 28.
S V M quæritis Nazarenum, qui fuit cruci- Lucæ 24.
fixus: surrexit, nõ est hîc: ecce locus vbi posuerant illum. Sed abite, dicite discipulis eius, & Petro, quòd ille præcedit vos in Galilæam: illic eum videbitis, sicut dixit vobis.
*Et abeuntes citò fugerunt à monumento. Ibidem.
Habebat enim illas tremor & stupor, neque cuiquam quicquã dicebant: timebant enim. Cùm surrexisset aũt I E S V S mane primo

die sabbati, apparuit primũ Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat septem dæmonia. Illa profecta renuntiauit his qui cum illo fuerant, lugentibus ac flentibus. Et illi cùm audissent quòd viueret, ac visus esset ab illa, nõ

Lucæ 24. crediderunt. *Post hæc autẽ duobus ex ipsis ambulantibus apparuit in alia forma, euntibus rus. Et illi abierunt, ac renuntiauerunt

Ibidem. reliquis: nec his illi crediderunt. *Postea discumbentibus illis vndecim apparuit, & exprobrauit illis incredulitatem suam, & cordis duritiem, quòd his qui ipsum vidissent resuscitatum, non credidissent. Et dicebat

Mat. 28. eis: *Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condẽnabitur. Porrò signa, eos qui crediderint, hæc subsequentur: Per nomen meum dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent: & si quid lethale biberint, nõ nocebit eis: super ægros manus imponent, & bene habebunt.

Lucæ 24. Act. 1. *Itaq; Dominus quidem postquam loquutus fuisset eis, receptus est in cęlum, & consedit à dextris Dei. Illi verò egressi, prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante per signa subsequentia.

VITA

VITA SANCTI LVCAE PER DIVVM HIERONYMVM.

LVCAS *medicus Antiochensis, ut eius scripta indicant, Graeci sermonis non ignarus fuit sectator Apostoli Pauli, & omnis peregrinationis eius comes, scripsit Euangelium: de quo idem Paulus: Misimus, inquit, cum illo fratrem, cuius laus est in Euangelio per omnes ecclesias. Et ad Colossenses: Salutat uos Lucas medicus charissimus. Et ad Timotheum: Lucas est mecum solus. Aliud quoque edit uolumen egregium, quod titulo Praxeis apostolon praenotatur, cuius historia usque ad biennium Romae commorantis Pauli peruenit, id est, usq; ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus, in eadem urbe librum esse compositum. Igitur Periodon Pauli & Teclae, & totam baptizati Leonis fabulam, inter apocryphas scripturas computamus. Quale enim est, ut indiuiduus comes Apostoli inter caeteras eius res, hoc solum ignorauerit? Sed & Tertullianus uicinus eorum temporum, refert presbyterum quendam in Asia Spudasten Apostoli Pauli, conuictum apud Ioannem, quod auctor esset libri, & confessum se hoc Pauli amore fecisse, & ob id excidisse. Quidam suspicantur, quotiescunque in epistolis suis Paulus dicit: iuxta Euangelium meum, de Lucae significare uolumine: & Lucam non solum ab Apostolo Paulo didicisse Euangelium, qui cum Domino in carne non fuerat, sed à caeteris Apostolis, quod ipse quoq; in principio sui uoluminis declarat, dicens: Sicut tradiderunt*

runt nobis, qui à principio ipsi uiderunt, & ministri fuerunt sermonis. Igitur Euangelium sicut audierat, scripsit. Acta uerò Apostolorum, sicut uiderat, composuit. Vixit octoginta & quatuor annos, uxorem non habens. Sepultus est Constantinopoli, ad quam urbem uicesimo Constantij anno, ossa eius cum reliquiis Andreae Apostoli translata sunt de Achaia.

EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM.

QVoniam cõplures aggreßi sunt cõtexere narrationẽ earum, quae inter nos certißimae fidei sunt, rerum: sicuti tradiderunt nobis hi, qui ab initio suis oculis viderant, ac pars aliqua fuerant eorum quae narrabant: visum est & mihi, vt cunctis ab initio exacta diligentia peruestigatis, deinceps tibi scriberem optime Theophile, quo agnoscas eorum, de quibus edoctus fueras certitudinem.

CAPVT I.

Aufers Zachariaeq; metum, Mariamq; salutas,
Angele: magnificant carmina bina Deum.

ERAT* in diebus Herodis regis Iudaeae sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia: & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabet. Erant autem iusti ambo coram Deo, versantes in omnibus praeceptis & iustificationibus Domini irreprehensibiles: nec erat illis proles, eò quòd esset Elizabet sterilis, & ambo pronectae iam essent aetatis. Factum est autem, cùm is sacerdotio fungeretur in ordine vicis suae coram Deo, secundum consuetudinem functionis sacerdotalis, sors illi obuenit, vt odores incenderet, ingressus in templum Domini: & omnis multitudo populi precabatur foris tempore thymiamatis. Apparuit autem illi angelus Domini, stans à dextris altaris, in quo thymiamata solent adoleri. Et Zacharias turbatus est eo viso, ac timor irruit super eum. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua. Vxorque tua Elizabet pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio, & multi super eius natiuitate gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino, & vinum, siceramq; non bibet. Et spiritu sancto replebitur iam inde ab vtero matris suę,

*1. Par. 24.

multosq; filiorum Iſraël conuertet ad dominum Deum ipſorum. Et ipſe præcedet ante illum cum ſpiritu & virtute Heliæ, vt conuertat corda patrum in filios, & inobedientes ad prudentiam iuſtorum, vt paret Domino plebem perfectam. Et dixit Zacharias ad angelũ: Quo argumento iſtuc cognoſcã? Ego enim ſum ſenex, & vxor mea prouectæ ætatis eſt. Ac reſpondens angelus, dixit ei: *Ego ſum Gabriel, qui adſtiti in conſpectu Dei, miſſusq; ſum vt loquar ad te, & hæc tibi læta nuntiem. Et ecce futurum eſt, vt ſis tacitus, nec fari poſsis ad eum vſque diem, quo hęc fiant, eo quòd nõ credidiſti verbis meis, quæ implebuntur in tẽpore ſuo. Et erat populus exſpectans Zachariam, & mirabantur quòd moraretur in templo. Egreſſus autem non poterat loqui illis. Et cognouerũt quòd viſionem vidiſſet in templo. Et ipſe innuebat illis, permãſitq; mutus. Et accidit, vt impleti ſunt dies officij eius, abijt in domum ſuam. Poſt hos autem dies concepit Elizabeth vxor eius, & occultabat ſe menſibus quinque, dicens: Sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus me reſpexit, vt auferret probrum meum inter homines. * In menſe autẽ ſexto miſſus eſt angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſam uiro, cui nomẽ erat Ioſeph, de domo Dauid, ac nomen virginis

Gene. 18. Iudic. 13.

Matt. 1.

Maria

Maria. Et ingreſſus angelus ad eam, dixit:
Aue gratioſa, Dominus tecum. *Benedicta Iudic. 13.
tu inter mulieres. Illa verò cùm vidiſſet, tur-
bata eſt ſuper oratione eius, & cogitabat
qualis eſſet illa ſalutatio. Et ait angelus ei:
Ne timeas Maria, nacta es enim gratiã apud
Deum. *Ecce concipies in vtero, & paries fi- Eſaiæ 7.
lium, ac vocabis nomen eius IESVM. Is Matt. 1.
erit magnus, & filius altiſsimi vocabitur. Et
dabit illi dominus Deus ſedem Dauid patris
ipſius, *regnabitq; ſuper domum Iacob in Mich. 4.
æternum, & regni eius non erit finis. Dixit Dani. 7.
autẽ Maria ad angelũ: Quomodo erit iſtud,
quandoquidem virum non cognoſco? Et re-
ſpondens angelus, dixit ei: Spiritus ſanctus
ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obum-
brabit tibi. *Quapropter & quod naſcetur Eſaiæ 6.
ſanctum, vocabitur filius Dei. Atque ecce E-
lizabet cognata tua, & ipſa concepit filium
in ſenectute ſua: & hic menſis eſt ſextus illi,
quæ dicebatur ſterilis: quia non erit impoſ-
ſibile apud Deum omne verbum. Dixit au-
tem Maria: Ecce ancilla Domini fiat mihi
ſecundum verbum tuum. Ac diſceſsit ab il-
la angelus. Exurgens autem Maria in die-
bus his, abijt in montana cum feſtinatione
in ciuitatem Iudæ: & intrauit in domum Za
chariæ, ac ſalutauit Elizabet. Et factum eſt,
vt audiuit ſalutationem Mariæ Elizabet, ſa-
lijt infans in vtero eius. Et repleta eſt ſpiri-

tu sancto Elizabet, exclamauitq; voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans in vtero meo. Et beata quæ credidit: quoniam perficientur ea quę dicta sunt ei à Domino. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit spiritus meus in Deo seruatore meo: Quia respexit ad humilitatē ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes: Quia fecit mihi magnifica qui potens est, & sanctum nomen eius: Et misericordia eius in progeniem & progeniem, timentibus ipsum. Præstitit robur per brachium suum, dispersit superbos cogitatione cordis ipsorum. Detraxit potētes de sedibus, & euexit humiles. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Suscepit Israël puerum suum, vt memor esset misericordię: Sicut loquut[9] est ad patres nostros, nimirum Abrahamo & semini eius in æuum. Mansit autem Maria cum illa circiter mensibus tribus, & reuersa est in domum suam. Elizabethæ verò impletum est tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quòd magnificè Dominus misericordia sua vsus esset erga illam, & gratulabantur ei. Et factum

Gen. 22.

ctum est in die octauo, venerunt ad circunci-
dendum puerum, & vocabant eum nomine
patris sui, Zachariam. Et respondens mater
eius, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Ioan-
nes. Et dixerunt ad illam: Nemo est in co-
gnatione tua, qui vocetur isto nomine. In-
nuebant autem patri eius, quid vellet voca-
ri eum. Is'q; postulatis tabellis scripsit, di-
cens: Ioannes est nomen eius. Et admirati
sunt vniuersi. Apertū est autē os eius ilico,
& lingua eius, & loquebatur laudans Deū.
Et peruasit timor omnes vicinos eorum, &
per omnem montanam regionem Iudææ
diuulgabantur omnia verba hæc: & posue-
runt omnes qui audierant in corde suo, di-
centes: Quis nā puer hic erit? Et manus Do-
mini erat cum illo: & Zacharias pater eius
repletus est spiritu sancto, prophetauitq;, di-
cens: Laudandus dominus Deus Israël, quia
visitauit & fecit redēptionē populo suo. Et
erexit cornu salutis nobis in domo Dauid
pueri sui. Sicut loquutus est per os sanctorū,
qui à seculo fuerunt, prophetarum suorum:
Fore vt seruaremur ab inimicis nostris, &
de manu omnium qui oderunt nos: Vt vte-
retur misericordia erga patres nostros, ac
memor esset testamenti sui sancti, *Præsta- Gene. 22.
retq; iusiurandū quod iurauit ad Abraham
patrē nostrū: ac daret nobis, Vt sine timo-
re de manu inimicorū nostrorum liberati,
ser-

seruiremus ipsi cum sanctitate & iustitia coram ipso, cunctis diebus diebus vitæ nostrę. Et tu puer propheta Altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini, ad parandum vias eius, Ad dandam scientiam salutis populo ipsius, per remissionem peccatorum eius, Per viscera misericordiæ Dei nostri, quibus visitauit nos oriens ex alto: Vt illucesceret his qui in tenebris & vmbra mortis sedebant, ad dirigendos pedes nostros in
2.Reg.1. viã pacis. *Puer autē crescebat & corroborabatur spiritu, & erat in desertis, donec veniret dies, quo ostēdēdus erat apud Israëlitas.

CAPVT II.

Baiulat ad templum materq; paterq; puellum,
Gloria in excelsis turma superna canit.

FActum est autem in diebus illis: Exijt decretum à Cæsare Augusto, vt conferetur totus orbis. Hæc descriptio prima facta est pręside Syriæ Cyrenio. Et ibant oēs vt profiterentur, in suam quisq; ciuitatē. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa, de ciuitate Nazareth in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem, eo quòd esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria desponsa sibi vxore, quæ erat prægnans.
Matt. 1. Ioan. 1. *Accidit autē cùm essent ibi, completi sunt dies pariendi. Et peperit filium suum primogenitum, ac fascijs eum inuoluit, reclinauitque eum in præsepi, quòd non esset eis locus

eis in diuersorio. Et pastores erant in regione vigilantes, & excubantes excubias nocte super gregem suum. Et ecce angelus Domini adstitit illis, & claritas Domini circunfulsit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus: Ne timeatis. Ecce enim annuntio vobis gaudium magnum, quod futurum est toti populo: quia natus est vobis hodie seruator, qui est CHRISTVS dominus in ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum: Inuenietis infantem fascijs inuolutũ, positum in præsepi. Et subitò facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, ac in terra pax, in hominibus bona voluntas. Et factum est vt discesserunt ab eis angeli in cælum, & homines pastores loquebantur inter sese: Transeamus iam Bethlehem vsque, & videamus hoc quod audiuimus accidisse, quod Dominus aperuit nobis. Et venerunt festinantes & inuenerũt Mariam & Ioseph, & infantem positum in præsepi. Cùm vidissent autem, diuulgauerunt de verbo, quod dictũ erat ipsis de puero hoc, Et oẽs qui audierunt, mirati sunt de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos. Porrò Maria cõseruabat omnia verba hęc, conferens in corde suo. Et reuersi sunt pastores, glorificantes ac laudantes Deum super omnibus quæ audierant, & viderant, ita

vt di-

vt dictum fuerat ipsis. Et postquã consummati sunt dies octo. vt circunciderctur puer, vocatum est nomen eius I E S V S, quod vocatum erat ab angelo prius quàm in vtero cõ-
Leuit. 12. ciperetur. *Et postea quàm completi fuissẽt dies purgationis eorum secundũ legem Mosis, adduxerunt eum Hierosolyma, vt sisterent eum Domino: sicut scriptum est in le-
Exo. 13. ge Domini: *Omne masculinum adaperiens
& 34. vuluam, sanctum Domino vocabitur: & vt
Num. 8. darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat Hierosolymis, cui nomen Simeon, & homo iste iustus ac pius, expectans consolationem Israël, & Spiritus sanctus erat super eum. Et responsum acceperat à Spiritu sancto, non visurũ se mortẽ, nisi prius videret CHRISTVM Domini. Et venit per spiritum in templum. Et cùm inducerent puerum IESVM parentes, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo, ipse quoque accepit eum in vlnas suas, & laudauit Deum, ac dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi mei salutare tuum, Quod parasti ante faciem omnium populorum: Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israël. Et erant pater & mater eius mirantes super his, quæ dicebantur de illo. Et bene-

Benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam
matrem eius: *Ecce positus est hic in ruinã, Zach.14.
& in resurrectionem multorum in Israël, &
in signum cui contradicitur. Quin & tuam
ipsius animam penetrabit gladius, vt rete-
gantur ex multis cordibus cogitationes. Et
erat Anna prophetissa filia Phanuel de tri-
bu Aser: hæc processerat in multam ætatẽ,
& vixerat cum viro annis septem à virgini-
nitate sua. Et hæc vidua annorum fer-
me octoginta quatuor: quæ non discedebat
de templo, ieiunijs ac deprecationibus ser-
uiens nocte ac die. Et hæc eadem hora su-
perueniens, vicissim confitebatur Domino,
& loquebatur de illo omnibus qui expecta-
bant redemptionẽ Hierosolymis. Et vt per-
fecerunt omnia secundum legem Domini,
reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suam
Nazareth. Puer autem succrescebat, corro-
borabaturq; spiritu, & implebatur sapiẽtia,
& gratia Dei erat super illum. Et ibant pa-
rentes eius quotãnis Hierosolyma, in die fe-
sto Paschæ. Et cùm factus esset annorũ duo-
decim, ascendẽtibus illis Hierosolyma secũ-
dum consuetudinẽ diei festi, consummatisq;
diebus cùm redirent illi, remansit puer IE-
SVS Hierosolymis, & nõ cognouerunt pa-
rentes eius. Cæterùm rati illum esse in comi
tatu, venerũt itinere diei, & requirebant eũ
inter cognatos & inter notos. Et cùm non
inue-

inueniſſent eum: reuerſi ſunt Hieroſolyma,
quærentes eum. Et accidit poſt triduum, in-
uenerunt illum in templo ſedentem in me-
Matt.7. dio doctorum, audientem illos & interro-
Marci 1. gantem eos. * Stupebant autem omnes qui
eum audiebant, ſuper intelligentia & reſpõ-
ſis eius: & viſo eo, admirati ſunt. Et dixit
mater eius ad illũ: Fili, cur feciſti nobis ſic?
Ecce pater tuus & ego, dolentes quærebamus te. Et ait ad illos: Quid eſt quod quære-
batis me? an neſciebatis quòd in his quę pa-
Lucæ 8. tris mei ſunt, oportet me eſſe? * Et illi non
intellexerunt ſermonem quem loquutus eſt
1. Reg. 2. ipſis. Et deſcẽdit cum eis, venitq; Nazareth,
eratq; ſubditus illis. * Mater autem eius con
ſeruabat omnia verba hæc in corde ſuo. Et
IESVS proficiebat ſapientia, & ætate, &
gratia apud Deum atque homines.

CAPVT III.

Colleis implendas in vaſta clamat eremo,
Viſit Ioannis ſacra lauacra Deus.

ANno autem decimoquinto imperij Tibe-
rij Cæſaris, Põtio Pilato præſide Iudææ,
tetrarcha verò Galilææ Herode, Philippo
autem fratre eius tetrarcha Iturææ & Tra-
chonitidis regionis, & Lyſania Abilenes te-
trarcha, ſub pontificibus Anna & Caiapha,
factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem
Matt. 3. Zachariæ filiũ in deſerto. * Et venit in om-
Ioan. 3. nem regionem finitimam Iordani, prædicãs

baptiſ-

baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionē pec-
catorum: ſicut ſcriptum eſt in libro ſermo-
num Eſaiæ prophetæ, dicētis: *Vox clamā- Eſa. 40.
tis in deſerto, parate viam Domini, rectas fa Matt. 3.
cite ſemitas eius. Omnis vallis implebitur, Marci. 1.
& omnis mons, & collis reddetur humilis. Ioann. 1.
Et fient quæ obliqua ſunt directa, & aſpero
vertentur in vias planas: & videbit omnis
caro ſalutare Dei. *Dicebat ergo ad turbas Matt. 3.
quæ exibant vt baptizarentur ab ipſo: Pro-
genies viperarum, quis ſubmonſtrauit vo-
bis vt fugeretis à ventura ira? Facite ergo
fructus dignos pœnitentia: & ne cœperitis
dicere intra vos ipſos: Patrem habemus A-
brahamū. Dico enim vobis, potens eſt Deus
de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahamo.
Iam verò & ſecuris ad radicem arborū po-
ſita eſt. *Omnis ergo arbor non faciens fru
ctum bonum, exciditur, & in ignem conijci- Mat. 3. 7.
tur. Et interrogabant eum turbæ, dicentes:
Quid ergo faciemus? reſpondens autem, di-
cit illis: Qui habet duas tunicas, impertiat
non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter fa-
ciat. Venerunt autem & publicani, vt bap-
tizarentur, & dixerunt ad illum: Magiſter,
quid faciemus? At ille dixit ad eos: Ne quid
amplius quàm quod conſtitutum eſt vobis,
exigatis. Interrogabant autem eum & mi-
lites dicentes: Et nos quid faciemus? Et ait
illis: Ne quem concutiatis, ne quem calum

& contenti estote stipendijs vestris. Expecta-
te autem populo, & cogitantibus omnibus
in cordibus suis de Ioanne, num ipse esset il
le CHRISTVS: Respondit Ioannes, di-
cens vniuersis: * Ego quidem aqua baptizo
Matth. 3. vos: sed veniet fortior me, cuius nõ sum di-
Marci 1. gnus soluere corrigiam calciamentorum:
Ioann. 1. ipse vos baptizabit spiritu sancto & igni:
*cuius ventilabrũ in manu ipsius, & purga-
Matth. 3. bit aream suam, & congregabit triticum in
horreum suum, paleas autẽ cõburet igni in-
extinguibili. Multa quidem & alia exhor-
tans, euangelizabat populo. * Herodes autẽ
Matt. 14. Tetrarcha, cũ corriperetur ab illo de Hero-
Marci. 6. diade vxore fratris sui, deq; omnibus malis
quæ faciebat Herodes, adiecit & hoc super
Matth. 3. omnia, & inclusit Ioannẽ in carcerẽ. * Fa-
Marc. 1, 9 ctum est autẽ cum baptizaretur omnis po-
Ioann. 1. pulus, vt & IESV baptizato & orãte, aper
tum sit cælum, ac descendit spiritus sanctus
corporali specie, quasi columba in ipsum, &
vox de cælo facta est, quæ diceret: * Tu es fi-
Mat. 3. 7. lius ille meus dilectus, in te complacitum est
Marc. 1. 9 mihi. Et ipse IESVS incipiebat esse ferme
Lucæ. 9, annorũ triginta, vt putabatur filius Ioseph:
Matth. 1. qui fuit filius Heli. qui fuit Mathat, qui fuit
Leui, qui fuit Melchi, qui fuit Iannę, qui fuit
Ioseph, qui fuit Matatthiæ, qui fuit Amos,
qui fuit Naũ, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge,
qui fuit Maath, qui fuit Matathiæ, qui fuit
Semei,

Semei, qui fuit Iosech, qui fuit Iuda, qui fuit Ioanna, qui fuit Rhesa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Colam, qui fuit Helmadam, qui fuit Her, qui fuit Iesô, qui fuit Heliezer, qui fuit Ioram, qui fuit Mattha, qui fuit Leui, qui fuit Simæon, qui fuit Iuda, qui fuit Ioseph, qui fuit Ioannem, qui fuit Heliachim, qui fuit Meleam, qui fuit Menam, qui fuit Mathata, qui fuit Nathan, qui fuit Dauid, qui fuit Iesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson, qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esrom, qui fuit Phares, qui fuit Iudæ, qui fuit Iacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Tharræ, qui fuit Nachor, qui fuit Saruch, qui fuit Ragau, qui fuit Phalec, qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxat, qui fuit Sem, qui fuit Noë, qui fuit Lamech, qui fuit Mathusala, qui fuit Enoch, qui fuit Iareth, qui fuit Malalehel, qui fuit Cainam, qui fuit Enos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

CAPVT IIII.

Dæmone conuicto recitantem uerba Prophetæ,
Liuida turba iacit per iuga summa Deum.

IESVS * autem plenus Spiritu sancto, regressus est à Iordane, & actus est per spiritum in desertũ, ac diebus quadraginta tentabatur à diabolo, * nihilq; comedit in diebus

Matth. 4
Marci. 1.
Matth. 4.

diebus illis: & consummatis illis, deinde esu-
rijt. Dixit autem illi Diabolus: Si filius es
Dei, dic lapide huic, vt panis fiat. Et respon-
dit ad illum IESVS, dicens: Scriptum est,
Deut. 8. *Non pane solo viuet homo, sed omni ver-
bo Dei. Et subduxit illũ Diabolus in montẽ
excelsum, & ostendit illi omnia regna orbis
terræ in puncto temporis, & ait illi Diabo-
lus. Tibi dabo potestatem hanc vniuersam,
& gloriam illorum, quia mihi tradita sunt,
& cuicunq; volo, do illam: tu ergo si adora-
ueris prouolutus coram me, erunt tua om-
nia. Et respondens IESVS, dixit illi: Abi
Deut. 6. post me satana, Scriptum est enim. *Adora-
bis dominum Deum tuum, & illũ solum co-
les. Et duxit illum Hierosolyma, statuitque
eum super pinnam templi, & dixit illi, Si fi-
lius Dei es, mitte teipsum hinc deorsum:
Psal. 90. *Scriptum est enim, quòd angelis suis man-
dabit de te, vt seruent te, & in omnibus tol-
lent te, nè offendas ad lapidem pedem tuũ.
Et respondens IESVS, ait illi Dictum est,
Deut. 6. *Non tẽtabis dominum Deum tuum. Et cõ-
summata omni tẽtatione, diabolus recessit
ab illo vsq; ad tẽpus. Et reuersus est IESVS
virtute spiritus in Galilæam: * & fama exijt
Matt. 4. per vniuersam regionem de illo. Et ipse do-
Marci. 1. cebat in synagogis eorum: & glorificabatur
Matt. 13. ab omnibus. * Et venit Nazareth vbi erat
Marci 6. nutritus & intrauit secundũ consuetudinẽ

suam

ſuam die ſabbatorum in ſynagogam, & ſur
rexit vt legeret. Et traditus eſt illi liber Eſa-
iæ prophetæ, & vt explicuit librum, inuenit
locum vbi ſcriptum erat: * Spiritus domini Eſaiæ 61.
ſuper me, propterea quòd vnxit me: ad euã-
gelizandum pauperibus miſit me, vt ſanem
contritos corde: vt prędicem captiuis remi-
ſsionem, & cæcis viſum: vt emittam confra-
ctos per remiſsionem, vt prædicem annum
Domini acceptum. Et complicato libro red
didit miniſtro, ac reſedit. Et omnium in ſy-
nagoga oculi erant defixi in eum. Cœpit au
tem dicere ad illos: Hodie impleta eſt hæc
ſcriptura in auribus veſtris. Et omnes teſti-
monium illi dabant, & mirabantur ſuper
gratia ſermonum, qui procedebant ex ore
ipſius dicebantq́ue: * Nónne hic eſt filius Io-
ſeph? Et ait illis: Omnino dicetis mihi hanc Matt. 13.
ſimilitudinem: Medice, cura teipſum. Quæ- Marci 6.
cunque audiuimus facta in Capernaum, fac & Ioann. 6.
hîc in patria tua. Ait autem: Amen dico vo-
bis, * Nemo propheta acceptus eſt in pa- Matt. 13.
tria ſua, * Sed in veritate dico vobis, multæ Marci 6.
viduæ erant in diebus Heliæ in Iſraël, quan- Ioann. 4
do clauſum eſt cælum annis tribus & men- 3. Re. 17.
ſibus ſex, cùm facta eſſet fames magna per
omnem terram, & ad nullam illarum mi-
ſſus eſt Helias, niſi in Saraphtha Sidonis ad
mulierem viduam. * Et multi leproſi erãt in 4. Reg. 5.
Iſraël ſub Heliſæo propheta, & nemo eorũ

mundatus eſt, niſi Naaman Syrus. Et reple-
ti ſunt omnes in ſynagoga ira, hæc audien-
tes: Et inſurrexerunt, eieceruntq; illum è ci-
uitate, & duxerunt illum vſq; ad ſuperciliū
montis, ſuper quem ciuitas illorum erat ædi
ficata, vt præcipitarēt eum. Ipſe autem tran
ſiens, per medium illorum ibat. * Et deſcen-
dit Capernaum ciuitatem Galilææ, ibiq; do
Marci. 1. cebat illos ſabbatis. * Et ſtupebant ſuper do
Ioann. 2. ctrina eius, quia cum poteſtate coniunctus
Matt. 7. erat ſermo ipſius. * Et in ſynagoga erat ho-
Lucæ. 2. mo habens ſpiritum dæmonis immundi: &
Marci. 6. exclamauit voce magna, dicens: Eia, quid ti
bi nobiſcum eſt IESV Nazarene: Veni-
ſti ad perdendum nos? Scio te qui ſis, ſan-
ctus ille Dei. Et increpauit illum IESVS,
dicens: Obmuteſce, & exi ab eo. Et cùm pro-
ieciſſet illum dæmonium in medium, exijt
ab illo, nihilq; illi nocuit. Et factus eſt pauor
ſuper omnes: & colloquebantur inter ſeſe,
dicentes: Quis ſermo hic eſt? quia cum auto
ritate ac poteſtate imperat immundis ſpiri-
tibus, & exeunt. Et diuulgabatur fama de il-
lo in omnem locum vndique finitimæ re-
Matth. 8. gionis. * Cùm ſurrexiſſet autem IESVS
Marci. 1. de ſynogoga, introiuit in domum Simonis:
Socrus autem Simonis tenebatur febri ma-
gna, & rogauerunt illum pro ea: & adſtans
ſupra illam, increpauit febrem, & febris di-
miſit illam ſtatimq; ſurgens, miniſtrabat il-
lis,

lis. * Cùm autem Sol occideret, omnes qui Marci. 1
habebant infirmos morbis varijs, ducebant
illos ad eum : at ille ſingulis manus impo-
nens ſanabat eos, *Exibant autem & dæmo Marci. 3.
nia à multis clamantia , ac dicentia : Tu es
CHRISTVS ille filius Dei. Et increpans
non ſinebat ea loqui, quòd ſciebāt ipſum eſ-
ſe CHRISTVM. Facto autem die egreſ- Marci. 1.
ſus ibat in deſertum locum, & turbę quęre-
bant eum & venerunt vſq; ad ipſum, & de-
tinebāt illum , ne diſcederet ab eis . Quibus
ille ait: Et alijs ciuitatibus oportet me euan-
gelizare regnũ Dei: nam in hoc miſſus ſum.
Et predicabat in ſynagogis Galilææ.

CAPVT V.

Exi Petrus ait, demittunt quatuor ægrum,
Infunditq; nouis uina nouella cadis.

FActum *eſt autem , cùm turba immineret Marci. 4.
ei vt audiret verbum Dei , & ipſe ſtabat
iuxta ſtagnum Genezareth : & vidit duas
naues ſtantes ad ſtagnum piſcatores autem
deſcenderant ex illis , & abluebant retia.
Ingreſſus autem in vnam nauim quæ erat
Simonis, rogauit eum vt à terra abduceret
puſillũ : & ſedens docebat de naui turbas. Ibidem.
* Vt ceſſauit autẽ loqui, dixit ad Simonem:
Duc in altum, & laxate retia veſtra in captu
rā. Et reſpondens Simon , dixit illi: Præcep-
tor, per totā noctem laborantes, nihil cepi-
mus: tamen tuo iuſſu laxabo rete. Et cũ hoc

fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt socijs, qui erant in altera naui, vt venirent, & adiuuarent ipsos: & venerunt, atq; impleuerunt ambas naues, ita vt mergerētur. Quod cùm videret Simō Petrus, accidit ad genua IESV dicens, Discede à me Domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circundederat eū, & omnes qui cum illò fuerant, super captu pisciū quem ceperant similiter autem Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erant socij Simoni. Et ait ad Simonē IESVS: * Ne me

Matt. 4. Marci. 5. tuas, post hac homines capies. Et subductis in terram nauibus, relictis omnibus sequuti

Matt. 8. Marci. 1. sunt eum. * Et accidit cùm esset in quadam ciuitate, & ecce vir plenus lepra, cumq; vidisset IESVM, prostratus in faciem rogauit eū, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. Et protensa manu tetigit eum, dicens: Volo, mundus esto. Et confestim lepra discessit ab illo: Et ipse præcepit illi, ne cuiquam diceret, sed vade, inquit, * ostende tei-

Leui. 13. Matt. 4. Marci. 3. psum sacerdoti, & offer pro emundatione tui, quemadmodum præcepit Moses in testimonium illis. * Peruagabatur autem ma-

Ioann. 6. Matt. 14 Marci. 6. gis rumor de illo, & conueniebant turbæ multæ, vt audirent & sanarentur per illum ab infirmitatibus suis. * Ipse autem agebat in secessu in desertis, & orabat. Et factum est

quo-

quodam die, & ipse docebat, erantq; Phari-
sæi sedentes, ac legis doctores qui venerant
ex omni castello Galilææ & Iudææ & Hie-
rusalem, & virtus Domini aderat ad sanan-
dum eos. *Et ecce viri portantes in lecto ho Marci. 9.
minem, qui erat paralyticus, & quærebant Matt. 2.
eum inferre, & ponere ante illum. * Et non Ioann. 1.
inuenientes, qua parte illum inferrent præ Marci. 2.
turba, ascenderunt super tectum, ac per te-
gulas demiserunt eum cum lectulo in mediũ
ante IESVM. *Quorum fidem vt vidit, di Matt. 9.
xit illi: Homo, remittãtur tibi peccata tua. Marci. 2.
Et cœperunt cogitare Scribæ & Pharisæi, di
centes: Quis est is, qui loquitur blasphemi-
as? Quis potest remittere peccata, nisi so-
lus Deus? Vt cognouit autem IESVS co-
gitationes eorũ, respondens dixit ad illos:
Quid cogitatis in cordibus vestris? Vtrũ est
facilius dicere, Remittantur tibi peccata: an
dicere, Surge & ambula? Vt autem sciatis,
quòd filius hominis habet potestatẽ in ter-
ra remittendi peccata, ait paralytico: * Tibi Mat. 9.
dico, Surge, tolle lectulum tuum, & vade in Marci. 2.
domũ tuam: Isq; confestim surgens corã il- Ioann. 5.
lis, tollebat in quo iacuerat, abijtq; in do-
mum suam, glorificans Deum. Et stupor cor
ripuit omnes, & glorificabant Deum: & re-
pleti sunt timore, dicẽtes: Vidimus incredi-
bilia hodie. *Et post hæc exijt ac vidit pub- Matt. 9.
licanũ, nomine Leui, sedentẽ ad telonium. Marci. 2.

& ait illi: Sequere me. Atq; is relictis omnibus, surgens, sequutus est eum. * Et fecit ei
Ibidem. conuiuium magnum Leui in domo sua, & erat turba multa publicanorum, & aliorũ, qui cum illis accumbebant. Et murmurabant Scribæ & Pharisæi aduersus discipulos eius, dicentes: Quare cum publicanis & peccatoribus editis & bibitis? Et respondẽs IESVS, dixit ad illos:
Ibidem. * Non egent qui sani sunt medico, sed qui malè habent. Non veni ad vocandum iustos, sed peccatores ad pœ-
Ibidem. nitentiam. At illi dixerunt ad eum: * Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & Pharisæorũ: tui verò edunt & bibunt? Quibus ipse ait: Nũ potestis facere vt filij thalami dũ cum illis est sponsus, ieiunent? Venient autẽ dies, & cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Dicebat autẽ & si-
Mar. 2. militudinem ad illos: * Nemo immissuram noui vestimenti im mittit in vestimentũ vetus, alioqui & nouum rumpit, & veteri non conuenit immussura ex nouo. Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres, alioqui rumpet vinum nouum vtres, & ipsum effundetur, & vtres peribunt: Sed vinũ mustum in vtres nouos mittendum est, & vtraque conseruantur. Et nemo qui biberit vetus, statim vult nouum: dicit enim. Vetus melius est.

CA-

CAPVT VI.

Formam præscribit qua posſis eſſe beatus
Matthæus, triplici continet hancce tomo.

ACcidit *autem vt in ſabbato ſecundo pri Matt. 12.
mo tranſiret per ſata, ac vellebant diſci- Marci. 2.
puli eius ſpicas, edebantq́ꝫ, confricantes ma-
nibus. Quidam autem Phariſæorum dice-
bant illis, Quid facitis, quod non licet face-
re in ſabbatis? Et reſpondens IESVS ad
eos, dixit: *Ne hoc quidem legiſtis, quod fe- 1. reg. 21.
cit Dauid, cùm eſuriſſet ipſe, & qui cum illo
erant, quomodo intrauit in domum Dei, &
panes propoſitionis ſumpſit, editq́ꝫ, ac de-
dit etiam his qui ſecum erant, quos non li-
cet edere, niſi tantũ ſacerdotibus? Et dicebat
illis: *Dominus eſt filius hominis etiam ſab Matt. 12.
bati. Factũ eſt autẽ & in alio ſabbato, vt in- Marci. 3.
traret in ſynagogam, ac doceret. Et erat ibi
homo, & manus eius dextera erat arida. Ob
ſeruabant autem eũ Scribæ ac Phariſæi, an
in ſabbato ſanaturus eſſet, vt inuenirẽt vn-
de accuſarent eum. Ipſe verò ſciebat cogita-
tiones eorũ, & ait homini, qui habebat ma-
nũ aridam. Surge, & ſta in medio. Ille verò
ſurgẽs ſtetit. Ait igitur ad illos IESVS: *In- Matt. 12.
terrogabo vos, vtrũ licet ſabbatis benefa-
cere, an malefacere: animã ſeruare, an perde
re? Et circumſpectis omnibus illis, dixit ho-
mini: Extende manum tuam. Ille autem fe-
cit, & reſtituta eſt manus eius ſana, ſicut

altera

altera.Ipſi autem repleti ſunt amentia , &
colloquebãtur inter ſeſe,quid nã facerẽt I E
Matt. 14. S V,*Factum eſt autem in illis diebus, exijt
Marci.6. in montem ad orandum, eratq; pernoctans
in deprecatione Dei.Et cùm dies factꝰ eſſet,
Matt. 19. *vocauit diſcipulos ſuos,& elegit duodecim
Marci. 3. ex ipſis,quos & apoſtolos nominauit,Simo
Act. 1. nem,quem & nominauit Petrum.& Andre-
am fratrem eius,Iacobum & Ioannem,Phi-
lippum & Bartholomæum , Matthæum &
Thomam,Iacobum Alphæi filium,& Simo-
nem qui vocatur Zelotes: & Iudam Iacobi,
& Iudam Iſcariotẽ,qui idem fuit proditor.
Et deſcendens cum illis , ſtetit in loco cam-
Marci 3. peſtri, turbáq; diſcipulorum eius, * & mul-
titudo copioſa plebis ex omni Iudæa &
Hieruſalem, & à maritima Tyro & Sidone,
qui venerant vt audirent eum, & ſanarẽtur
à morbis ſuis : & qui vexabantur à ſpiriti-
bus immundis,& ſanabantur. Et omnis tur
ba quærebat eum tangere,quia virtus ab il-
Matt. 5. lo exibat , & ſanabat omnes.*Et ipſe attol-
Ibidem, lens oculos ſuos in diſcipulos,dicebat:*Bea
Ecc. 31. ti pauperes , quia veſtrum eſt regnum Dei.
*Beati qui eſuritis nunc,quia ſaturabimini.
Ibidem. Beati qui fletis nunc quia ridebitis. * Beati
eritis,cũ vos oderint homines, & ſeperaue-
rint vos,& exprobrauerint,& eiecerint no-
men veſtrũ tanquam malum propter filiũ
hominis.Gaudete in illo die & exultate,ecce
enim

enim merces vestra multa est in cęlis Secũ-
dum hæc enim faciebant prophetis patres Amos 6.
eorũ. *Veruntamen væ vobis diuitibus, qui
habetis consolationẽ vestram. Væ vobis qui
saturati estis, quia esurietis. Vę vobis qui ri-
detis nunc, quia lugebitis & flebitis. Væ vo-
bis cùm laudauerint vos omnes homines.
Secundum hæc enim faciebant pseudopro-
phetis patres eorũ. Sed vobis dico qui audi-
tis * Diligite inimicos vestros, benefacite Matt. 5.
his qui vos oderunt. Benedicite maledicẽti-
bus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Ibidem.
*Percutienti te in maxillam: præbe & al-
teram: & ab eò qui aufert tibi palleũ, etiam
tunicã noli prohibere. Omni autẽ exigenti
abs te, tribue: & ab eo qui aufert quæ tua
sint, ne reposcas. *Et prout vultis vt faciant Tobiæ 4.
vobis homines, vos quoq; facite illis simili- Matt. 7.
ter. *Et si diligitis eos qui vos diligunt: quæ Matth. 5.
vobis est gratia? Nã & peccatores eos à qui-
bus diliguntur, diligunt, Et si benefeceritis
his qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gra
tia? Siquidem & peccatores hoc faciunt. Et si
mutuum dederitis, à quibus speratis vos re-
cepturos, quæ gracia est vobis? Nam & pec-
catores peccatoribus dant mutuum, vt reci-
piant paria. Quinimo diligite inimicos ve-
stros, & benefacite: & mutuũ date, nihil in-
de sperantes, & erit merces vestra multa, &
eritis filij altissimi, quia ipse benignus est er

ga ingratos ac malos.Estote ergo misericor-
Matt. 7. des,sicut & pater vester misericors est.* No-
lite iudicare,& non iudicabimini. Nolite cõ-
demnare,& non condemnabimini. Remit-
te,& remittetur vobis.Date,& dabitur vo-
bis.Mensuram bonam & confertam & con
cussam atq; exundantem dabunt in sinum
Matt.7. vestrum. * Eadem quippe mensura qua me-
Marci. 4. timini,metiētur alij vobis. Dicebat aũt illis
Matt. 15. similitudinem.* Nunquid potest cæcus cęcũ
Matt.10. ducere?nónne ambo in foueam cadũt?* Nõ
Marci.13. est discipulus supra magistrum suum, per
&. 15. fectus autē omnis erit,sicut magister ipsius.
Matth.7. * Quid autem vides festucam in oculo fra-
tris tui,trabem autem quę in oculo proprio
est,non animaduertis? Aut quomodo potes
dicere fratri tuo:Frater,sine eijciam festucã
quæ in oculo tuo est: ipse in oculo tuo tra-
bem non videns?Hypocrita, eijce primum
trabem ex oculo tuo, & tunc perspicies vt
Matth.7. eijcias festucã, quæ est in oculo fratris tui.
*Nõ est enim arbor bona quę facit fructum
malũ,neq; arbor male faciens fructũ bonũ.
Vnaquæq; enim arbor ex fructu suo cogno
scitur.* Neq; enim è spinis colligunt ficus,
Ididem, neq; è rubo vindemiãt vuã. * Bonus homo
Matt. 12. ex bono thesauro cordis sui profert bonũ,
& malus homo ex malo thesauro cordis sui
Matt.7. profert malum.Ex abundantia enim cordis
Ibidem. loquitur os eius.* Quid autem vocatis me,
Domi-

Domine, Domine: & non facitis quæ dico?
Quisquis venit ad me, & audit sermones me-
os, & facit eos, ostendã vobis, cui similis sit.
Similis est homini : ædificãti domũ, qui fo-
dit in altum, & posuit fundamentum super
petrã. Inundatione autem facta, illisum est
flumẽ domui illi, & non potuit eam moue-
re. Fundata enim erat super petrã. Qui autẽ
audiuit & non fecit, similis est homini qui
ædificauit domũ suã super terrã absq; fun-
damẽto: in quã illisus est fluuius & cõtinuò
cecidit, & facta est ruina dom⁹ illi⁹ magna.

CAPVT VII.

Gressum quando Naim direxit, surgit Ephœbus,
Peccatrix domini colluit inde pedes.

CVm autem consummasset omnia verba
sua, audiente populo, * intrauit Caper- Matth. 8.
naum. Centurionis autem cuiusdam seruus Ioann. 4.
malè habens, agebat animam, qui illi erat
charus. Cùm audisset autem de IESV, mi-
sit ad eum seniores Iudeorum, rogans eum
vt veniret & seruaret seruum suum. At illi
cum venissent ad IESVM, rogabant eum
studiose, dicentes : Dignus est, vt hoc illi
pręstes: diligit enim gentem nostram, & sy-
nagogam ipse ædificauit nobis. IESVS
autem ibat cum illis. Et cùm iam non longè
abesset à domo, misit ad eum Cẽturio ami-
cos, dicens ei : * Domine, noli vexari. Non Matth. 8.
enim sum dignus, vt sub tectum meum
intres.

intres. Quapropter nec me ipſum ſum dignum arbitratus, vt venirē ad te: ſed dic verbo, & ſanabitur puer meus, Nam & ego homo ſnm ſub poteſtate cōſtitutus, habēs ſub me milites: & dico huic, vade ac vadit: & alteri, veni ac venit: & ſeruo meo, fac hoc, ac facit. Auditis autē his, IESVS miratus eſt eū, & cōuerſus, ſequenti ſe turbæ dixit: Dico vobis, ne in Iſraël quidem tantam fidem inueni.

Ibidem. *Et reuerſi qui miſsi fuerant in domū, repererunt ſeruum, qui languerat, ſanum. Et factum eſt deinceps, ibat in ciuitatē, quæ vocatur Nain, & ibant cum eo diſcipuli eius multi, turbaq; copioſa. Cùm autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, filius vnicus matri ſuæ: & hæc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cùm vidiſſet Dominus, miſericordia motus ſuper eam, dixit illi: Noli flere. Et acceſsit, tetigitq; loculum. Porrò qui portabant, ſubſtiterunt. Et ait, Adoleſcens, tibi dico. Surge. Et reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illum matri ſuæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabant Deum, dicentes: Propheta magnus ſurrexit inter nos, & Deus viſitauit plebem ſuam. Et exijt hic rumor in vniuerſam Iudæam de eo, & omnem finitimam regionem. Et nuntiauerunt Ioanni diſcipuli ipſius de his omnibus.

Matt. 11. *Et cōuocauit duos de diſcipulis ſuis Ioan-

Ioannes,misitq; ad IESVM, dicens: Tu es
qui venturus es,an alium expectamus? Cùm
autem venissent ad eum viri,dixerunt: Io-
annes Baptista misit nos ad te,dicens: Tu es
ille qui vẽturus erat, an alium expectamus?
In eadem autẽ hora multos sanauit à mor-
bis,ac plagis, & spiritibus malis, & cæcis
multis donauit visum. Et respondens, dixit
illis: *Euntes renuntiate Ioanni,quæ vidistis Ibidem.
& audistis,quod cæci vident, claudi ambu-
lant,leprosi mundantur,surdi audiunt,mor
tui resurgunt, * pauperibus annuntiatur E- Esaiæ 61.
uangelium: & beatus est quicunq; non fuerit
offensus per me. Et cùm discessissent nuntij
Ioannis, cœpit de Ioanne dicere ad turbas:
Quid existis in desertum vt videretis? arun-
dinem vento agitari? Sed quid existis visuri?
hominem mollibus vestimentis indutum?
Ecce qui vestitu splendido vestiuntur, & in
delicijs agunt,in aulis regum sunt. Sed quid
existis ad videndum? Prophetam? Vtiq; dico
vobis,& plus quam prophetam. *Hic est de Mar. 11.
de quo scriptum est,Ecce mitto angelũ meũ Mala.3.
ante faciem tuam,qui præparabit viam tuã Matt.11.
ante te. *Dico enim vobis, Maior inter na- Marci 1.
tos mulierum propheta Ioanne Baptista ne-
mo est: attamen qui minor est in regno Dei,
maior est illo. * Et omnis populus audiens, Marci 1.
& publicani iustificauerunt Deum,baptiza-
ti baptismo Ioannis. Pharisæi autem,& le-

 gisperiti

gisperiti consilium Dei spreuerunt aduersus semetipsos, non baptizati ab eo. Ait au-
Mat. 11. tem Dominus: *Cui ergo similes dicam homines generationis huius: & cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in foro, & acclamantibus inter se, ac dicentibus: Cãtauimus vobis tibijs, & non saltastis: cecinimus vobis lugubria, & non plorastis. Venit enim Ioannes Baptista, neque edens panem, neque bibens vinum, & dicitis: Dæmonium
Ibidem. habet. *Venit filius hominis edens ac bibẽs, & dicitis: Ecce homo edax ac vini potor, amicus publicanorum ac peccatorum. Et iustificata est sapientia à filijs suis omnibus.
Matt. 26. *Rogabat autem illum quidam è Phari-
Mat. 14. sæis, vt caperet cibum cum ipso. Et ingressus
Ioan. 12. domnm Pharisæi, accubuit. *Et ecce mulier
Ibidem. quę fuerat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd accubuisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum vnguenti: stansq; ad pedes eius à tergo flẽs, lacrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui extergebat, & deosculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Videns autem Pharisæus, qui vocauerat eũ, ait intra se, dicens: Hic si esset propheta, sciret vtiq; quæ & qualis est mulier, quæ tangit ipsum, quia peccatrix est. Et respondens IESVS, dixit ad illum: Simon, habeo quiddam quod tibi dicam. At ille ait: Magister dic. Duo debitores erant cuidam creditori,

vnus

vnus debebat denarios quingentos,& alter quinquaginta . Cùm autem illi non essent saluendo,condonauit vtrinq;. Horum igitur dic vter eum plus diliget? Respõdens Simõ, dixit : Existimo quòd is cui plus condonauit·At ille dixit ei: Rectè iudicasti . Et conuersus ad mulierem , dixit Simoni: Vides hanc mulierem ? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti:hęc autem lacrymis rigauit pedes meos,& capllis capitis sui extersit . Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intraui , non cessauit deosculari pedes meos.Oleo caput meum non vnxisti : hæc autem vnguento vnxit pedes meos.Propter quod dico tibi : Remittantur peccata eius multa,quoniam dilexit multũ. Cui autem minus remittitur , is minus diligit.Dixit autem ad illam:Remittuntur tibi peccata.Et cœperunt qui simul accũbebant, dicere intra se:Quis est hic,qui etiam peccata remittit? Dixit autem ad mulierem:Fides tua te saluam fecit,vade cum pace.

CAPVT VIII.

In campum triplicem iactato semine,uentis
Imperat,exurgit nata Iaire tua.

ET factum est deinceps , & ipse iter faciebat per singulas ciuitates & castella prędicans & annuntians regnum Dei , & duodecim cum illo : simulque mulieres aliquæ,quæ erant sanatæ à spiritibus malis, &

Lucæ 24. infirmitatibus: *Maria quæ vocatur Magda
lene, de qua septem dæmonia exierant, &
Ioanna vxor Chuzæ procuratoris Herodis,
& Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabāt
ei de facultatibus suis. Cùm autem turba
plurima conueniret, & è singulis ciuitatibus
properarent ad eum, dixit per similitudi-
Matt. 13. nem: *Exijt qui seminat seminare semen suum: & inter seminādum, aliud
Marci 4. dum semen suum: & inter seminādum, aliud
cecidit circa viam, & conculcatum est, & vo-
lucres cæli comederunt illud. Et aliud ceci-
dit supra petram, & enatum aruit, quia non
habebat humorem. Et aliud cecidit inter
spinas, & simul enatæ spinæ suffocauerunt
illud. Et aliud cecidit in terram bonam, &
enatum fecit fructum centuplum. Hæc di-
cens, clamabat: Qui habet aures ad audien-
dum, audiat. Interrogabant autem eum di-
scipuli eius, dicentes: quæ esset ista parabo-
Matt. 13. la? At ille dixit: *Vobis datum est nosse my-
Marci 4. steria regni Dei: cæteris autem per parabo-
Ioan. 12. las, *vt videntes non videant, & audientes
Esaiæ 6. non intelligant. * Est autem hæc parabola:
Act. 28. Semen est Sermo Dei: qui autem iuxta viam,
Matt. 13. hi sunt, qui audiunt: deinde venit diabolus,
Marci 4. & tollit sermonem de corde eorum ne cre-
dentes seruentur. Nam qui super petram,
sunt qui cum audierint, cum gaudio susci-
piunt sermonem: & hi radices non habent:
qui ad tempus credunt, & in tempore ten-
tatio

tationis recedunt. Quod autem in ſpinas cecidit, hi ſunt qui audierunt, & à ſolicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus vitæ euntes ſuffocantur, nec referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi ſunt, qui in corde honeſto ac bono audientes ſermonẽ, retinent, & fructum afferunt per patientiam.
*Nemo verò cùm lucernam accenderit, operit eam vaſe, aut ſubter lectum ponit, ſed ſuper candelabrum ponit, vt intrantes videāt lumen. *Non eſt enim occultum, quod non manifeſtum ſit futurum: nec abſconditum, quod non ſit cognoſcendum, & in propatulum venturum. * Videte ergo quomodo audiatis. Quiſquis enim habet dabitur illi: & quicunq; non habet, etiam quod putat ſe habere, auferetur ab illo. *Venerunt autem ad illum mater & fratres eius, & non poterant adire eum præ turba, & nuntiatum eſt illi dictumq; : Mater tua & fratres tui ſtant foris, volentes te videre. Qui reſpõdens, dixit ad eos: Mater mea & fratres mei hi ſunt, qui ſermonẽ Dei audiunt, ac faciũt illum. *Factum eſt autem quodã die, & ipſe aſcendit in nauim, ac diſcipuli eius, & ait ad illos: Traijciamus in vlteriorem ripam ſtagni: ac ſoluerunt. Cæterùm nauigantibus illis, obdormiuit: & ingruit procella venti in ſtagnum, & complebantur, ac periclitabantur. Accedentes autem ſuſcitauerunt eũ, di-

Mat. 5. Marci 4. Lucæ 11. Matt. 10. Marci 4.
Matt. 13. & 15. Marci 4. Lucæ 19. Mat. 12. Marci 3.
Matt. 8. Marci 4.

dicentes: Præceptor, præceptor, perimus. At
ille experrectus, increpauit ventum ac tem-
pestatem aquæ: & cessauerunt, factaq; est
tranquillitas. Dixit autem illis: Vbi est fides
Ibidem. vestra? Timentes autem mirati sunt inter se,
dicentes: * Quisputas hic est? quia ventis
quoq; & aquæ imperat, & obediunt ei? Et
nauigauerunt ad regionem Gadarenorum,
quæ est contra Galilæam. Et cùm de naui e-
gressus esset ad terram, occurrit illi vir qui-
dam è ciuitate, qui habebat dæmoniũ iam
temporibus multis: & vestimento non in-
duebatur, neque in domo manebat, sed in
monumentis. Is vt vidit IESVM, & excla-
masset, procidit ante illum, ac voce magna
Matth. 8. dixit: * Quid mihi rei tecum est IESV fili
Marci 5. Dei altissimi: Obsecro te, ne me torqueas.
Præcipiebat enim spiritui immundo, vt exi-
ret ab homine. Frequenter enim corripue-
rat illum, & vinciebatur catenis, & compe-
dibus custodiebatur, & ruptis vinculis age-
batur à dæmonio in deserta. Interrogauit
Marci 1. autem illum IESVS, dicens: * Quod tibi
nomen est? At ille dixit: Legio. quia intraue-
runt dæmonia multa in eum. Et rogauerunt
illum, ne imperaret ipsis, vt in abyssum i-
Matt. 8. rent. * Erat autem ibi grex porcorum mul-
Marci 5. torum pascentium in monte, & rogabant eũ
vt permitteret ipsis in illos ingredi. Et per-
misit illis. Exierunt ergo dæmonia ab homi-
ne,

ne, & intrauerũt in porcos, & impetu abijt
grex perpræceps in stagnum, & suffocatus
est. Porrò vt viderunt quod acciderat ij qui
pascebant, fugerunt, rumoremq́ nuntiaue-
runt in ciuitatem ac villas. Exierunt autẽ, vt
viderent quod factum erat, & venerunt ad
IESVM, & inuenerunt hominem seden-
tem, à quo dæmonia exierant, vestitum ac
sana mente, ad pedes IESV, & timuerunt.
Nuntiauerunt autem illis etiam qui viderãt,
quomodo sanus factus esset is, qui agitaba-
tur à dæmonio. Et rogauerunt illum omnis
multitudo Gadarenorum, vt discederet ab
ipsis, quia magno timore tenebantur. * Ipse Marci 3.
autem conscensa naui, reuersus est. Rogaue-
rat enim illum vir à quo dæmonia exierãt,
vt cum eo esset: sed ablegauit eum IESVS,
dicens: Redi in domum tuam, & narra quæ-
cunq; tibi fecerit Deus. Et abijt per totam
ciuitatem, prædicans quæcunq; sibi fecisset
IESVS. Factum est autẽ cùm rediret IE-
SVS, excepit illum turba: nam omnes ex-
spectabant eum. * Et ecce venit vir, cui no- Matt. 9.
men Iairus, & ipse princeps synagogæ erat: Marci 5.
accidit́que ad pedes IESV, rogans eum,
vt intraret in domum suam. quoniã vnica
filia erat ei ferè annorum duodecim, & hæc
moriebatur. Verùm inter eundum, turbæ
coarctabant eum. Et mulier quæ erat obno-
xia profluuio sanguinis ab annis duodecim

quæ in medicos impenderat omnẽ ſubſtan-
tiam, nec ab vllo potuerat curari, acceſsit
retro, & tetigit fimbriam veſtimenti eius,
& confeſtim ſiſtebatur fluxus ſanguinis
eius. Et ait IESVS: Quis eſt qui me tetigit.
Negantibus autem omnibus, dixit Petrus,
& qui cum illo erat: Præceptor, turbæ te
conſtringunt & affligant, & dicis: Quis me
tetigit? Et dixit IESVS: Tetigit me aliquis.
Nam ego noui virtutem à me exiſſe. Videns
autem mulier quòd non latuiſſet, tremens
venit ac procidit ante pedes eius: & ob quã
cauſſam tetigiſſet eum, indicauit ei coram
toto populo, & quemadmodum confeſtim
Matt. 9. ſanata fuiſſet. At ipſe dixit ei: *Confide filia,
Marci 5. fides tua te ſeruauit, vade cum pace. Adhuc
illo loquente, venit quidam à domo princi-
pis ſynagogæ, dicens ei: Mortua eſt filia tua,
noli vexare magiſtrum. IESVS autem au
dito hoc verbo, reſpondit patri puellæ: No-
Ibidem. li timere, crede tãtùm, & ſalua erit. *Et cùm
veniſſet in domum, non permiſit intrare ſe-
cum quenquam, niſi Petrum, & Iacobum, &
Ioannem, & patrem ac matrem puellæ. Fle-
bant autem omnes, & plangebant illam. At
ille dixit: Nolite flere, non eſt mortua puel-
la, ſed dormit. Et deridebant eum, ſcientes
quòd mortua eſſet. Ipſe autem eiectis foras
omnibus, apprehenſa manu eius clamauit,
dicens, Puella, ſurge. Et reuerſus eſt ſpiritus
eius,

eius,& surrexit continuò. Ac iussit illi dari
cibū. Et stupuerunt parentes eius. At ille pręcepit eis, ne cui dicerent quod factum erat.

CAPVT IX.

Legat discipulos pera & baculo sine, & addit
Nidus habent uolucres, sunt sua lustra feris.

CONuocatis *autem IESVS duodecim, Matt. 10.
dedit illis potestatem & auctoritatē super omnia dæmonia,& vt morbos sanarēt. Marci 3.6
Et misit illos vt prædicarent regnum Dei,&
sanarent infirmos. Et ait ad illos:*Ne quid Matt. 10.
tuleritis in viam,neq; virgam, neq; peram, Marci 6.
neq; panem,neq; pecuniam, neq; binas tu- Lucæ 10.
nicas habeatis. Et in quamcunq; domum in
traueritis,illic manete, atque illinc exeatis.
*Et quicunque non receperint vos,exeuntes Ibidem.
de ciuitate illa, etiā puluerem è pedibus ve-
stris excutite,in testimonium aduersus illos.
*Egresi autem circumibant per castella, e- Marci 6.
uangelizantes & curantes vbique.*Audiuit Act. 13.
autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebāt Matt. 14.
ab eo,& hæsitabat, * eò quòd diceretur à Marci 6.
quibusdam,quòd Ioannes surrexisset à mor
tuis:à quibusdam verò, quòd Helias appa-
ruisset:ab alijs autem, quod propheta quis-
piam ex antiquis surrexisset. Et ait Herodes:
Ioannē ego decollaui:quis est autem iste,de
quo ego talia audio? Et quęrebat videre eū.
*Et reuersi apostoli narrauerunt illi quæ- Ibidem.
cunq; fecerant. *Et assumptis illis, secesit Matt. 14.

Marci 6. ſeorſum in locum deſertum ciuitatis , quæ
Ioan. 6. vocatur Bethſaida. Quod cùm cognouiſſent
turbæ, ſequutæ ſunt illum. Et excepit eos, &
loquebatur illis de regno Dei: & eos qui cu-
Ibidem. ratione indigebant , ſanabat. * Dies autem
cœperat declinare: & accedentes duodecim,
dixerunt illi : Dimitte turbas , vt euntes in
caſtella villasq́ue vicinas diuertant, & inue-
niant eſcas: quia hîc in loco deſerto ſumus.
Ait autem ad illos: Vos date illis quod edãt.
At illi dixerunt: Nõ ſunt nobis plures, quàm
quinq; panes, & duo piſces , niſi nos eamus
& emamus in omnem hunc populum eſcas.
Erant autem ferè viri quinquies mille.
Ait autem ad diſcipulos ſuos : Facite illos
diſcumbere in ſingulo quoq; diſcubitu quin
quagenos . Atque ita fecerunt : & fecerunt
omnes diſcumbere . Acceptis autem quinq;
panibus & duobus piſcibus , ſublatis in cæ-
lum oculis, benedixit illis, & fregit, diſtribu-
itq; diſcipulis vt apponerent turbæ. Et come
derunt omnes & ſaturati ſunt . Et ſublatum
eſt quod ſuperfuit illis, fragmentorũ cophi-
ni duodecim. * Et factum eſt, cùm ſolus eſſet
Matt. 16. orans, erant cum illo & diſcipuli, interroga
Marci 8. uitq; illos, dicens: Quẽ me dicunt eſſe turbę?
At illi reſponderunt, & dixerunt : Ioannem
Baptiſtam, alij autem Heliã , alij verò quòd
propheta quiſpiam de antiquis ſurrexit.
Ibidem. Dixit autem illis : * Vos autem quem me
eſſe

esse dicitis? Respondens Simon Petrus , di- Ioan. 6.
xit: CHRISTVM Dei. At ille commina-
tus illis, præcepit, ne cui dicerent hoc, dicēs: Matt. 16.
*Oportet Filium hominis multa pati, & re- 19. & 20.
probari à senioribus , & principibus sacer- Marci 8.
dotum, & Scribis, & occîdi, & tertia die re- 9. & 10.
surgere. Dicebat autem ad omnes: * Si quis Matt. 16.
vult post me venire, abneget semetipsum, & Marci 8.
tollat crucē suam quotidie , & sequatur me.
Qui enim voluerit animam suam saluam
facere , perdet illam . Qui verò perdiderit
animam suam propter me , is saluam faciet
illam. Quid enim proficit homo, si lucretur
vniuersum mundum , se autem ipsum per-
dat , aut iacturam suijpsius faciat ? * Nam Matt. 10.
quem mei meorumq́; sermonum puduerit, Marci 8.
huius & Filium hominis pudebit , cùm ve- Lucæ 12.
nerit in maiestate sua, & patris, sanctorumq́; Matt. 16.
angelorum. *Dico autem vobis verè ; sunt Marci 9.
quidam hîc stantes, qui non gustabūt mor-
tem , donec videant regnum Dei . Factum
est autem post hæc verba ferè diebus octo,
& assumpsit Petrum, & Ioannem , & Iaco-
bum, & ascendit in montem, vt oraret . Et
facta est, dum oraret , species vultus eius a-
lia , & vestitus eius candidus ac refulgens.
Et ecce duo viri loquebantur cum illo , qui
erant Moses & Helias : qui visi in maiestate
dicebant excessum eius , quem completu-
rus erat Hierosolymis . Petrus verò , & qui
cum

cum illo erant, grauati erant ſumno. Experrecti autem viderunt maieſtatẽ eius, & duos viros qui ſtabant cum illo. Et factum eſt cùm diſcederent ab illo, ait Petrus ad IESVM: Pręceptor, bonum eſt nos hîc eſſe, & faciamus tria tabernacula: vnum tibi, & vnum Moſi, & vnum Heliæ, neſciens quid diceret. Hæc autem illo loquente, facta eſt nubes, & obumbrauit eos: timuerunt autem intrantibus illis in nubem. Et vox facta eſt de

Mat. 3. & 17. Mar. 1. 9. Lucæ 3. 2. Pet. 1.

nube, dicens: * Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Et dum fieret vox, inuentus eſt IESVS ſolus, & ipſi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex his quæ viderant. * Factum eſt autem in ſequenti die deſcendentibus illis de monte,

Mat. 17. Marci 9.

occurrit illi turba multa. Et ecce vir de turba exclamauit, dicens: Magiſter obſecro te, reſpice ad filium meum, quia vnicus eſt mihi: & ecce ſpiritus apprehendit eum, & ſubitò clamat, & diſcerpit eum cum ſpuma, & vix diſcedit ab eo dilanians eum: & rogaui diſcipulos tuos, vt eijcerent illum, & non potuerũt. Reſpondens autẽ IESVS, dixit: O natio infidelis & peruerſa, vſquequo ero apud vos, ac patiar vos? Adduc huc filium tuum. Cùm adhuc autem accederet, laniauit illum dæmonium, & diſsipauit. Increpauit autem IESVS ſpiritum immundum, & ſanauit puerum, & reddidit illum patri ſuo.

*Stu-

*Stupebant autem omnes super magnificē- Marci 1.
tia Dei. * Sed omnibus mirantibus super o- Luc. 2. 4.
mnibus quæ faciebat, dixit ad discipulos su- Matt. 16.
os: Ponite vos in auribus vestris sermones 19. & 20.
istos. *Filius enim hominis, futurum est vt Marci 8
tradatur in manus hominum. *At illi igno- & 10
rabant verbum istud: & erat absconditum Marci 8.
ab illis, vt non intelligerent illud. Et time-
bant eum interrogare de hoc verbo. *Intra Matt. 18.
uit autem cogitatio inter eos, quis eorum Marci 9.
maior esset. At IESVS videns cogitationē Lucæ 22.
cordis illorum, apprehendit puerum, & sta-
tuit illum iuxta se, & ait illis: *Quicunq; re- Matt. 10.
ceperit puerum hunc nomine meo, me reci- & 18.
pit. Et quicunque me receperit, recipit eum Marci 9.
qui me misit. * Nam qui minor est inter Lucæ 10.
omnes vos, hic erit magnus. * Respondens Ioan. 13.
autem Ioannes, dixit: Præceptor, vidimus Matt. 20.
quendam sub nomine tuo eijcientē dæmo- Marci 9.
nia, & prohibuimus eū, quia non sequitur Lucæ 26.
nobiscum. Et ait ad illum IESVS: Nolite
prohibere. Qui enim non est aduersum nos,
pro nobis est. *Factum est autē dum comple Marci 9.
rentur dies assumptionis eius, & ipse faciem
suam obfirmauerat, vt iret Hierosolyma, &
misit nūtios ante conspectum suum: & eū-
tes intrauerunt in ciuitatē Samaritanorū,
vt pararent illi. Et non receperunt eum,
quia facies eius erat euntis Hierosolyma.
Cùm vidissent autē discipuli eius, Iacobus &
Ioan-

4.Reg.1. Ioannes, dixerunt: * Domine, vis dicamus
nota vt ignis descendat de cælo, & consumat il-
los, quemadmodum & Helias fecit? Con-
uersus autem IESVS, increpauit illos, di-
Matt.18. cens: Nescitis cuius spiritus estis vos: * Filius
enim hominis non venit ad perdendum a-
nimas hominum, sed ad seruandum. Et abie-
Marci 8. runt in aliud castellum. * Factum est autem,
ambulantibus illis in via, dixit quidam ad
illum: Sequar te quocunque ieris. Dixit illi
IESVS: Vulpes cauernas habent, & volu-
cres cæli nidos: Filius autem hominis non
habet vbi caput reclinet. Ait autem ad alte-
rum: Sequere me. Ille autem dixit: Domine,
permitte mihi vt prius abeam, ac sepeliam
patrem meum. Dixit autem ei IESVS:
Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: tu
Matt.8. verò vade & annuntia regnum Dei. * Et
ait alius: Sequar te Domine, sed permitte
mihi prius, vt dicam vale his qui sunt domi
meæ. Ait ad illum IESVS: Nemo qui ma-
nu sua admota aratro, respexerit à tergo,
aptus est regno Dei.

CAPVT X.

Messis multa, sciunt stulti mysteria, latro
Sauciat, & Mariæ tecta redemptor adit.

POst hæc autē designauit dominus & alios
septuaginta, misitq; illos binos ante faciē
suam in omnem ciuitatem & locum, quò
Matt.9. erat ipse venturus: dicebat ergo illis; * Mes-
sis

ſis quidem multa, ſed operarij pauci. Ro-
gate ergo dominum meſsis, vt extrudat o-
perarios in meſſem ſuam. *Ite: ecce ego mit- Matt. 10.
to vos ſicut agnos inter lupos: *Nolite por- Ibidem.
tare ſacculum, neque peram, neque calcia- Marci 6.
menta: & neminem per viam ſalutaueritis. Lucæ 9.
*In quamcunque domum intraueritis, pri- Matt. 10.
mùm dicite: Pax huic domui: & ſi ibi fuerit Marci 6.
filius pacis, requieſcet ſuper illum pax ve-
ſtra: ſin minus, ad vos reuertetur. *In eadẽ Ibidem.
autem domo manete, edentes & bibentes
quæ dantur ab illis. Dignus eſt enim opera-
rius mercede ſua. *Nolite tranſire de domo Matt. 10.
in domum. Et in quamcunque ciuitatem in-
traueritis, & ſuſceperint vos, edite quæ ap-
ponuntur vobis, & ſanate infirmos qui in
illa ſunt, & dicite illis: Appropinquauit in
vos regnum Dei. * In quamcunq; autem ci- Matt. 10.
uitatem intraueritis, & nõ ſuſceperint vos, Marci 6.
exeuntes in plateas eius, dicite: Etiam pul- Lucæ 9.
uerem, qui adhæſit nobis de ciuitate veſtra,
extergimus in vos: tamen hoc ſcitote, quod
appropinquauit in vos regnũ Dei. Dico vo-
bis, quòd Sodomis in die illo remiſsius erit,
quàm illi ciuitati. *Væ tibi Chorozain, væ Matt. 11.
tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone
factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vo-
bis, olim in cilicio & cinere ſedentes, ſce-
lerum ſuorum egiſſent pœnitentiam: ve-
runtamen Tyro & Sidoni remiſsius erit

in iu-

in iudicio. quàm vobis. Et tu Capernaum
quæ vſque ad cælum elata es, vſque ad infer
Matt. 10. num depriméris. *Qui vos audit, me audit:
Io. 13. 14. & qui vos ſpernit, me ſpernit: qui autem me
Matth. 6. ſpernit, ſpernit eum qui miſit me. * Re-
uerſi ſunt autem ſeptuaginta cum gaudio,
dicentes: Domine, etiam dæmonia ſubijciū-
tur per nomen tuum. Ait autem illis: Vide-
bam ſatanam ſicut fulgur de cælo caden-
tem. Ecce do vobis poteſtatem calcandi ſu-
per ſerpētes & ſcorpiones, & ſuper omnem
virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. Ve-
rūtamen in hoc nolite gaudere quòd ſpiri-
tus vobis ſubijciuntur: ſed gaudete, quòd no-
mina veſtra ſcripta ſunt in cælis. In eadem
hora exultauit ſpiritu IESVS & dixit:
Matt. 11. *Confiteor tibi pater, domine cæli & terræ,
quòd abſcondiſti hæc à ſapientibus & pru-
dentibus, & reuelaſti ea paruulis: etiā pater
Matt. 11. quoniam ſic complacitū eſt coram te. *Om-
Ioan. 8. nia mihi tradita ſunt à patre meo: & nemo
ſcit quis ſit filius, niſi pater: & quis ſit pa-
ter, niſi filius, & cui voluerit filius aperire.
Matt. 13. *Et conuerſus ad diſcipulos ſeorſim, dixit:
Beati oculi qui vident, quæ vos videtis. Di-
co enim vobis, quòd multi prophetæ & re-
ges voluerunt videre, quæ vos videtis, &
non viderunt: & audire quæ auditis, & non
Matt. 22. audierūt. *Et ecce quidam legiſperitus ſur-
Marci 12. rexit, tentans illum, & dicēs: Magiſter, quid
facien-

faciendo vitam æternam poſsidebo? At ille
dixit ad eum: In lege quid ſcriptum eſt? quo
modo legis? Ille reſpondens, dixit: * Diliges Deut. 6.
dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &
ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, &
ex tota mẽte tua, * & proximum tuum ſicut
teipſum. Dixitq́ illi: Rectè reſpondiſti: hoc Leui. 19
fac & viues. Ille autem volens iuſtificare ſe- Rom. 13.
ipſum dixit ad IESVM: Et quis eſt meus Iacob. 2.
proximus? Reſpondens autem IESVS, di-
xit: Homo quidam deſcendebat ab Hiero-
ſolymis in Hiericho, & incidit in latrones:
qui etiam deſpoliauerunt eum veſtibus: ac
vulneribus inflictis, abierunt, ſemimortuo
relicto. Accidit autem vt ſacerdos quidam
deſcẽderet eadem via, viſoq́ illo præteriijt.
Similiter & Leuita, cùm iret iuxta locum,
cùm acceſsiſſet, ac vidiſſet eum, præteriijt. Sa
maritanus autem quidam iter faciens, ve-
nit ad eum: & viſo eo, miſericordia motus
eſt, & accedens obligauit vulnera eius infun
dens oleum ac vinum: & imponens illum in
ſuum iumentum, duxit in diuerſorium, &
curam eius egit. Et poſtero die egrediens,
depromptos duos denarios dedit hoſpiti, &
ait ei: Curam illius habe, & quodcũque pre-
terea inſumpſeris, ego cùm rediero, reddam
tibi. Quis ergo horum trium videtur tibi
proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones?
At ille dixit: Qui exercuit miſericordiam in

illum. Ait igitur illi IESVS: Vade, & tu
fac similiter. Factum est autem dum irent,
vt ipse intraret in quoddam oppidulum, ac
mulier quædam Martha nomine, excepit il-
lum in domum suam: & huic erat soror, no
mine Maria, quæ etiam, assidens ad pedes
IESV, audiebat sermonem illius: Mar-
tha autem distrahebatur circa freqūes mi-
nisterium, quæ assistens, ait: Domine, non
est tibi curæ, quòd soror mea reliquit me, vt
sola ministrem? dic ergo illi, vt me adiuuet.
Et respondens dixit illi IESVS: Martha,
Martha solicita es, & tumultuaris circa mul
ta. At qui vnum est necessarium. Maria bo-
nam partē delegit, quæ non auferetur ab ea.

CAPVT XI.

Necnon de precibus statuit, cacodæmonas arcet.
Væ geminat scribis. Zachariasq; cadit.

Marth. 6 ET *factum est cùm oraret quodam in lo-
co, vt cessauit, dixit quidam ex discipulis
eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut
& Ioannes docuit discipulos suos. Et ait il-
lis: Cum oratis, dicite: Pater noster, qui in
cælis es, sanctificetur nomen tuum: adue-
niat regnum tuum, fiat voluntas tua quem-
admodum in cælo, sic etiam in terra. Pa-
nem nostrum quotidianum da nobis quo-
tidie: & remitte nobis peccata nostra, siqui-
dem & ipsi remittimus omni debēti nobis.

Et ne nos inducas in tentationen: sed libera nos à malo. Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, da mihi mutuò tres panes, quoniã amicus meus venit de via ad me, & nõ habeo quod apponã illi. Et ille intus respondens, dicat: Noli mihi molestus esse iam, ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere & dare tibi. Dico vobis, etiam si non daturus sit illi surgens, eò quòd amicus eius sit: propter improbitatem eius surget, ac dabit illi quotquot habet opus. * Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur * Quis autem ex vobis pater, à quo si filius petierit panem, num lapidem dabit illi? Aut si piscem, num pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouum, num porrigit ille scorpium? Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona dona dare filijs vestris quanto magis pater vester cælestis dabit spiritum sanctum poscentibus se? *Et erat eijciens dæmoniũ, & illud erat mutum: cumq; eiecisset dęmoniũ. loquutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ. *Quidã autem ex eis dixerunt: Per Beelzebub principẽ dæmoniorũ eijcit dæmonia. *Et alij tentantes, signum de cęlo quærebãt

Matt. 7. Ioann. 16
Matth. 7.
Matt. 9. & 12.
Matt. 12. Marci 3.
Matt. 22.

ab eo. Ipſe autem cùm ſciret cogitationes
Matt. 12. eorum, dixit eis: * Omne regnum aduerſus
Marci. ſeipſum diuiſum, deſolatur, & domus ſuper
domum cadit. Quòd ſi ſatanas quoque ad-
uerſus ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit
regnum eius? quia dicitis, per Beelzebub eij-
cere me dæmonia. Quòd ſi ego Beelzebub
præſidio eijcio dæmonia, filij veſtri cuius
præſidio eijciunt: Ideo ipſi iudices veſtri e-
runt. Porrò ſi digito Dei eijcio dæmonia:
profectò peruenit ad vos regnũ Dei. Cùm
fortis armatus cuſtodit atriũ ſuum, in pace
ſunt ea quę poſsidet. Vbi verò fortior eo ſu-
perueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius
aufert, in quibus confidebat, & ſpolia eius
diſtribuit. Qui non eſt mecũ, contra me eſt:
Matt. 12. & qui non colligit mecum, diſpergit. * Cùm
immundus ſpiritus exierit ab homine, am-
bulat per loca arentia quærens requiem, &
non inueniens, dicit: Reuertar in domũ me-
am vnde exiui. Et cùm venerit, inuenit eam
ſcopis mundatam atque ornatam: tunc va-
dit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecũ no-
centiores ipſo, & ingreſsi habitat ibi: & fi-
unt extrema homonis illius peiora primis.
Factum eſt autem cùm hæc diceret extollẽs
vocem quædam mulier de turba, dixit illi:
Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ
ſuxiſti. At ille dixit: Quinimo, beati qui au-
diunt ſermonem Dei, & cuſtodiunt illum.

Turbis

Turbis autem condenſantibus ſe, cœpit di-
cere: *Natio hæc mala eſt, ſignum quærit, & Matt. 12.
ſignum non dabitur ei, niſi ſignū Ionæ pro Marci. 8.
phetæ. Nam ſicut fuit Ionas ſignum Nini- Lucæ 3.
uitis, ita erit & filius hominis nationi iſti.
*Regina Auſtri ſurget in iudicio cum viris 2.reg. 10.
nationis huius, & condemnabit illos: quia 2.Par.9.
venit à finibus terræ, vt audiret ſapientiam
Solomonis: & ecce plus quàm Solomō hoc
in loco. *Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio Ionæ 3.
cum natione hac, & condemnabunt illam:
quia ad pœnitentiam adducti ſunt prædica-
tione Ionæ: & ecce plus quam Ionas hoc
in loco. *Nemo lucernam accendit, & in
abſcondito ponit, neque ſubter modium,
ſed ſuper candelabrum, vt qui ingrediuntur,
lumen videant. *Lucerna corporis eſt ocu- Matt. 5.
lus. Cùm igitur oculus tuus fuerit ſimplex, Marci. 4.
totum quoque corpus tuum lucidum erit. Lucæ 8.
Quòd ſi malus fuerit etiam corpus tuum te Matth. 6.
nebroſum erit. Vide ergo, ne lumen quod in
te eſt, tenebræ ſint. Si ergo corpus tuum to-
tum lucidum fuerit, non habens aliquā par
tem tenebroſam, ſic erit lucidum totum, vt
cùm lucerna fulgore illuminat te. Et cum lo
queretur, rogauit illum quidam Phariſæus,
vt pranderet apud ſe. IESVS autem in-
greſſus accubuit. Phariſæus autem cùm vi-
diſſet, admiratus eſt, quòd non prius lauiſ-
ſet ante prandium. Et ait dominus ad illum:

Matt. 23. *Nunc vos Pharisæi exteriora poculi, cati-
niq; mundatis: & quod intus est vestri, ple-
num est rapina & malitia. Stulti, nonne qui
fecit quod foris est, etiã id quod intus est fe-
cit? Veruntamẽ quod super est, date eleemo-
Ibidem. synã, & ecce omnia mũda sunt vobis. * Sed
væ vobis Pharisæis, quia decimatis mentã
& rutam, & quoduis olus, & prȩteritis iudi-
cium & charitatem Dei. Imò hæc oportuit
Matt. 23. facere, & illa non omittere. *Væ vobis Pha-
Rom. 12. risæis, quia diligitis primas cathedras in sy-
Lucæ 20. nagogis, & salutationes in foro. * Væ vobis
Matt. 23. scribæ & Pharisæi hypocritæ quia estis vt
monumẽta quȩ nõ apparẽt, & homines am
bulantes super ea nesciunt. Respondens au-
tem quidam ex legisperitis, ait illi: Magister
hæc dicens, etiam nos afficis contumelia.
Ibidem. At ille ait: *Et vobis legisperitis væ, qui one
ratis homines oneribus quæ portare non
possunt: & ipsi vno digito vestro non attin-
Ibidem. gitis sarcinas. *Væ vobis, quia ȩdificatis mo
numenta. Prophetarum, patres autẽ vestri
occiderunt illos: Profectò testamini, quòd
comprobatis facta patrum vestrorum: quo-
niam illi quidem eos occiderunt, vos autem
Ibidem. ædificatis eorum sepulchra. * Propterea &
sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophe
tas & Apostolos, & ex illis occîdent & perse
quuntur, vt requiratur sanguis omniũ Pro-
phetarum, qui effunditur à constitutione
mundi

mundi à natione ista,* à sanguine Abel, vs- Gene.4.
que ad sanguinem Zacharię, qui perijt inter 2.Pa. 24.
altare & ædem: profectò dico vobis, requi-
retur ab hac natione.* Væ vobis legisperi- Matt. 13.
tis quia tulistis clauem scientiæ, ipsi non in
troistis, & eos qui introibant vetuistis. Cùm
autem hæc ad illos diceret, cœperunt Legi-
speriti & Pharisæi grauiter insistere, & cap-
tiosè interrogare eum de multis, insidiãtes
ei: & quærentes aliquid venari ex ore eius,
quo accusarent eum.

CAPVT XII.

Occîdunt corpus, tendit granaria auarus,
Cingulum habet lumbos, atq; lucerna faces.

CVm autem conuenisset innumera turbæ
multitudo, adeo: vt se inuicem conculca
rent, cœpit dicere ad discipulos suos: Primũ
*cauete vobisipsis à fermento Pharisæorũ,
quod est hypocrisis. * Nihil enim oportum Matt. 16.
est, quod non reuelabitur: neq; absconditũ: Marci. 8.
quod non scietur. * Quoniam quæ in tene- Matt. 10.
bris dixistis, in lumine audientur: & quod Marci.4.
in aurem loquuti estis in conclauibus, præ- Lucæ 8.
dicabitur in tectis. Dico autem vobis ami- Matt. 10.
cis meis: *Ne terreamini ab his qui occîdũt Ibidem.
corpus, & post hęc non habent quod am-
plius faciant. Ostendam autem vobis quem
timeatis. Timete eum, qui postquam occîde
rit, habet potestatem conijciendi in gehen-
nã: certè dico vobis, hunc timete. Nõne quin

quę passerculi veneunt minutis assibus duobus? & vnus ex illis non est in obliuione coram Deo? quin & pili capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus pluris estis. Dico autem vobis: omnis quicunque confessus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram angelis Dei. * Qui autem nega-

Matt. 10. Marci. 8. Lucæ 6. uerit me coram hominibus, negabitur corā angelis Dei. * Et quisquis loquitur dictum

Matt. 12. Marci. 3. in Filium hominis, remittetur illi: ei verò qui in Spiritum sanctum conuicium dixerit, non remittetur. * Cùm autem adduxe-

Matt. 10. Marci 13. Lucæ 21. rint vos ad synagogas, & ad magistratus ac potestates, nolite soliciti esse, qualiter, aut quid respondeatis, aut quid dicatis: spiritus enim sanctus docebit vos in eadem hora, quid oporteat vos dicere. Ait autem ei quidam de turba: Magister, dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos? Dixitque ad illos: Videte & cauete ab auaritia: quia non in abundantia cuiusquam vita eius est ex his quæ possidet. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se, dicēs: Quid faciam, quòd non habeam quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam: Destruam horrea mea, & maiora exstruam,

ſtruam, & illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi bona mea, & dicã animæ meæ: Anima, habes multa bona repoſita in annos multos: requieſce, comede, bibe, gaude. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt abs te. Quæ verò paraſti, cui cedent? Sic qui recondit ſibi, nec eſt erga Deũ diues. Dixitq; ad diſcipulos ſuos: * Ideo dico vobis, nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ quid edatis, neque corpori quid induamini. Anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus eſt quàm indumentum. Conſiderate coruos, quia non ſeminant, neque metũt: quibus non eſt penuarium, neque horreum, & Deus paſsit illos. Quanto magis vos pręſtatis volucribus? Quis autem veſtrum ſolicitudine ſua poteſt adijcere ad ſtaturam ſuã cubitum vnum? Si ergo ne id quidem, quod minimum eſt, poteſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis? * Conſiderate lilia quomodo creſcunt: non laborant, neque nent: dico autem vobis, nec Solomon in omni gloria ſua veſtiebatur, ſicut vnum ex iſtis. Si autem gramen, quod hodie eſt in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quãto magis vos veſtiet, ô parum fidentes? Et vos nolite quærere quid eſuri ſitis, aut quid bibituri, & nolite in ſublime tolli. Hæc enim omnia gẽtes mundi quærũt: pater autẽ veſter ſcit, quòd iſtis indigeatis. Quin potius quærite

Matt. 6.

Ibidem.

regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vo-
Lucæ 12. bis.*Noli timere pusille grex, quia compla-
Ibidem. citum est patri vestro dare vobis regnum.
Matt. 6. *Vendite quæ possidetis, & date eleemosy-
nam. Parate vobis sacculos, qui non vetera-
scunt, thesaurum non deficientem in cælis,
quò fur non accedit, neque tinea corrum-
Ibidem. pit: * Vbi enim thesaurus vester est, ibi &
Ephesi. 6. cor vestrum erit.*Sint lumbi vestri præcin
1. Petr. 1. cti, & lucernę accensæ, & vos similes homi-
nibus expectantibus dominum suum, quan-
do reuertatur à nuptijs: vt cùm venerit ac
Matt. 24. pulsauerit, confestim aperiant ei.* Beati ser
ui illi, quos cum venerit dominus, inuene-
rit vigilantes: amen dico vobis, quòd præcin
get se, & faciet illos discumbere, & transiens
ministrabit illis. Et si venerit in secunda vi-
gilia, & si in tertia vigilia venerit, atque ita
inuenerit, beati sunt serui illi. Hoc autē sci-
tote, quòd si sciisset paterfamiliâs qua hora
fur venturus fuisset, vigilasset vtique, nec
Matt. 24. passus fuisset perfodi domum suam. * Et
Marci. 13. vos igitur estote parati, quia qua hora non
putatis, filius hominis veniet. Ait autem ei
Petrus: Domine, ad nos dicis istam parabo-
lam, an etiam ad omnes? Dixit autem Domi
Matt. 24. nus: *Quisnam est fidelis dispensator ac pru
dens, quem constituet dominus super famu-
litium suum, vt det illis in tempore demen-
sum cibū? Beatus ille seruus, quem cùm ve-
nerit

nerit dominus. inuenerit ita facientem: verè dico vobis, quòd omnibus quę possidet, prę ficiet illum. Quòd si dixerit seruus ille in corde suo, differt dominus meus reditum, cœperitq; percutere seruos & ancillas, & edere, bibereq;, & inebriari, veniet dominus serui illius in die quo non sperat, & hora qua nescit, & dissecabit eum, partemq; eius cum infidis ponet. Ille autem seruus qui cognouit voluntatem Domini sui, & non se præparauit, nec fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis: qui autem non cognouit, & fecit digna, plagis vapulabit paucis. Porrò cuicunq; multùm datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Ignem veni missurus in terram, & quid volo, si iã accẽsus est? Sed baptismo habeo baptizari, & quomodo coartor donec perficiatur? *Putatis quòd pacem venerim missurus in terram? Non dico vobis, imò separationem. Erunt enim ex hoc quinque in domo vna diuisi tres aduersus duos, & duo contra tres: diuidetur pater aduersus filium, & filius aduersus patrem: mater aduersus filiam, & filia aduersus matrem: socrus aduersus nurũ suam, & nurus aduersus socrũ suã. *Dicebat autẽ & ad turbas: Cùm videritis nubem orientẽ ab occasu statim dicitis. Imber venit: & ita fit: & cum Austrum flantẽ, dicitis,

Matt. 10.
Mich. 7.
Matt. 16.

dicitis, quòd æstus erit: & fit. Hypocritæ faciem cæli & terræ nostis probare: hoc autẽ tempus quî fit vt non probetis? Cur autẽ et ex vobisipsis non iudicatis quod iustũ est?

Matth. 5. * Cùm enim vadis cum aduersario tuo ad magistratum in via, da operam, vt libereris ab illo, ne fortè pertrahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor cõijciat te in carcerem.

Ibidem. *Dico tibi, non exibis inde, donec vltimum etiam minutum reddas.

CAPVT XIII.

Post turre oppressos, releuatur fœmina curua,
Et cadit in Solymis usq; propheta sacris.

ADerant autem quidam eodem in tempore nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuerat cum sacrificijs ipsorum. Et respõdens IESVS, dixit illis:

Act. 5. *Putatis quòd hi Galilæi præ cunctis Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi

Eze. 18. sunt? Non, dico vobis. * Imò nisi resipue-

Ecc. 17. ritis, omnes similiter peribitis. Aut illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloa, & occidit eos, putatis quòd debitores fuerint vltra cunctos homines habitantes Hierosolimis? Non, dico vobis. imò nisi resipueritis, omnes similiter peribitis. Di-

Matt. 12. cebat & hanc similitudinem: * Arborem fici habebat quidam plãtatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ.

Ecce

Ecce anni tres ſunt, ex quo venio quærens fructum in ficu hac, & non inuenio: ſuccîde illam, ad quid vel terram occupat? At ille reſpondens, dixit illi: Domine, ſine illam & hoc anno, donec fodero circum illam, & miſero ſtercus, & ſi quidem fecerit fructũ. ſin minus, in poſterum ſuccîdes eam. Docebat autem in vna ſynagogarum ſabbatis: & ecce mulier quæ habebat ſpiritum infirmitatis annis decem & octo, eratq́; contracta, nec omnino poterat erigere caput: quã cùm videret IESVS, vocauit eam ad ſe, & ait illi: Mulier, liberata es ab infirmitate tua. Et impoſuit illi manus, & confeſtim erecta eſt, & glorificabat Deum. Reſpondens autem princeps ſynagogæ, indignans quòd ſabbato ſanaſſet IESVS, dicebat turbæ: Sex dies ſunt in quibus oportet operari, in his ergo venite, vt ſanemini, & non in die ſabbati. Reſpondens autem ad illum Dominus, dixit: Hypocritæ, vnuſquiſq; veſtrum ſabbato nónne ſoluit bouem ſuum, aut aſinum à præſepi, & ducit aquatum? Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligauit ſatanas ecce decem & octo annis, & nõ oportuit ſolui à vinculo iſto die ſabbati? Et cùm hæc diceret, erubeſcebant omnes aduerſarij eius: & omnis populus gaudebat ſuper vniuerſis, quæ cum gloria fiebant ab eo. *Dicebat ergo: Cui ſimile eſt regnum Dei, & cui ſimile Matt. 13. Marci. 4.

faciam

faciã illud? Simile est grano sinapis, quod ac
ceptũ homo misit in hortũ suũ, & creuit:
& euasit in arborem magnam, & volucres
Matt. 13. cæli nidulabantur in ramis eius.* Et iterum
dixit: Cui simile faciam regnum Dei? Simile
est fermento, quod acceptum mulier absců-
dit in farinæ sata tria, donec fermentetur
Matt. 9. totum.* Et ibat per ciuitates & castella do-
Marci. 6. cens, & iter faciens Hierosolyma. Ait autem
illi quidam: Domine, an pauci sunt, qui salu-
tem consequuntur? ille verò dixit ad illos:
Matth. 7. * Contendite intrare per angustam portã,
quia multi, dico vobis, quærent intrare, &
Matt. 25. non poterunt.* Cùm autem surrexit pater-
familiâs, & clauserit ostium, & cœperitis fo
ris stari, & pulsare ostium dicentes: Domi-
ne, domine, aperi nobis. Et respondens, di-
cet vobis. Nescio vos vnde sitis. Tunc inci-
pietis dicere. Edimus coram te, & bibimus,
& in plateis nostris docuisti. Et dicet: Dico
Psalm. 6. vobis, nescio vos vnde sitis. * Discedite à
Matt. 6. me omnes, qui patratis iniquitatem. Ibi erit
Matt. 8. fletus & stridor dentium, * cum videritis
Abraham, & Isaac & Iacob, & omnes pro-
phetas in regno Dei, vos autem expelli fo-
ras. Et venient ab Oriente, & Occidente, &
Aquilone, & Austro, & accumbent in regno
Matt. 19. Dei. * Et ecce sunt postremi qui erunt pri-
Marci. 10 mi, & sunt primi qui erunt postremi. Eodem
die accesserunt quidam Pharisæorum, di-
centes

centes illi : Exi, & vade hinc: quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite, dicite vulpi illi: Ecce eijcio dæmonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consummor. Verũtamen oportet me hodie, & cras, & perendie ambulare : quia fieri non potest, vt propheta pereat alibi quam Hierosolymis. * Hierusalem Hierusalem quæ occîdis prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te: quoties volui congregare filios tuos, quẽadmodum auis nidum suum sub pennas, & noluistis ? Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis quòd non videbitis me, donec venerit tempus, cùm dicetis : Benedictus qui venit in nomine Domine. Matt. 23.

CAPVT XIIII.

Quem libet iste tomus moneat de duplici cœna
Atq; odisse animam, ac ædificare domum.

ET accidit vt introiret in domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbato, ad capiendũ cibum, & ipsi observabãt eũ. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens IESVS, dixit ad Legisperitos & Pharisæos, dicens : * Num licet sabbato sanare ? At illi tacuerunt. Ipse verò apprehensum sanauit eum, ac dimisit. Et respondens al illos, dixit: Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die sabbati ? Et Matt. 12. Marci. 3. Lucæ 6. Lucæ. 13.

non

non poterant ad hæc respondere illi. Dicebat autem ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerēt, dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accūbas in primo loco: ne quando honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniens is qui te & illum vocauit, dicat tibi: Da huic locum: & tunc incipias cum rubore extremum locum tenere. Quin potius cùm vocatus fueris, vade accumbe in nouissimo loco, vt cum venerit qui te inuitauit, dicat tbi: Amice ascende superius: tunc erit tibi gloria coram simul discumbētibus.
Matt. 23. Lucæ 18. *Quia omnis qui se extollit, deijcietur: & qui se deijcit, extolletur. Dicebat autem & ei, qui se inuitauerat: Cùm facis prandium aut cænam, noli vocare amicos tuos, neq; fratres tuos, neque cognatos tuos, neq; vicinos diuites: nequando & ipsi te vicissim inuitēt, ac repēdatur tibi beneficium.
Tobi. 4. * Imò cùm facis couiuiū, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos: & beatus eris, quia non possunt repēdere tibi: rependetur enim tibi in resurrectione iustorum. Hæc cùm audisset quidam de simul accumbentibus, dixit illi: Beatus qui comedet panem in regno Dei. At ipse dixit ei:
Matt. 22. *Homo quidā apparauerat cœnam magnam, & vocauit multos: misitq; seruum suum hora cœnæ, vt diceret inuitatis: Venite, quia iam parata sunt ōnia. Et cœperūt simul

mul omnes excusare. Primus dixit ei: Villã emi, & necesse mihi est exire & videre illam: rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eò ad probandũ illa: rogo te habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non possum venire. Ac reuersus seruus, renuntiauit hæc domino suo: Tunc iratus paterfamiliàs, dixit seruo suo: Exi citò in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, claudosq; & cæcos introduc huc. Et ait seruus: Domine, factum est vt imperasti, & adhuc locus est. Et ait dominus seruo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Dico enim vobis, quòd nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meã. Ibant autem turbæ multæ cum eo, & conuersus dixit ad illos: * Si quis venit ad me, Matt. 10. nec odit patrem suum ac matrem, & vxorẽ, & filios, & fratres, & sorores, præterea autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. *Et quisque non baiulat crucem Matt. 10 suam, & venit post me, non potest meus esse & 16. discipulus. Quis enim est ex vobis, qui velit turrim ædificare, quin prius sedens computet sumptus, an habeat quibus opus est ad perficiendum ne postquam posuerit fundamentum, nec potuerit perficere, omnes qui viderint, incipiant illudere ei, dicentes: Hic homo cœpit ædificare, nec potuit consum-

mare. Aut quis rex proficiscēs, vt cōmittat
prælium aduersus alterum regem, nónne se-
dens prius cogitat, an possit cum decem
millibus occurrere ei, qui cum viginti milli-
bus venit contra se? alioquin adhuc illo lō-
gè agente, legatione missa, petit ea quæ pa-
Mat. 10. cis sunt. *Sic ergo omnis ex vobis, qui non
renuntiat omnibus quæ possidet, non po-
Matt. 5. test meus esse discipulus. * Bonus est sal: si
Marci 3. verò sal infatuatus fuerit, per quod condie-
tur? Neque in terram, neque in sterquiliniū
vtilis est, foras proijciunt illum. Qui ha-
bet aures ad audiendum, audiat.

CAPVT XV.

Rimat pastor ouem, datur & substantia nato,
Sed cibat hunc siliquis imperiosa fames.

Matt. 9. ACcedebant * autem ad eum omnes publi-
Marci 2. cani & peccatores, vt audirent illum. Et
Lucæ 9. murmurabant Pharisæi ac Scribæ, dicen-
tes: Hic peccatores recipit, ac cibum capit
cum illis. Dicebat autem ad illos parabolā
Matt. 18. hanc, dicens: * Quis ex vobis est homo qui
habet centum oues, & si perdiderit vnā ex
illis, nónne relinquit nonagintanouē in de-
serto, et vadit ad illā quę perierat, donec in-
ueniat eam? Et cùm inuenerit eam, imponit
in humeros suos gaudens, veniens'q; domū
conuocat amicos & vicinos, dicēs illis: Gau-
dete mecū, quia inueni ouem meam, quę pe-
rierat. Dico vobis, quòd ita gaudium erit in
cælo

cælo super vno peccatore resipiscente magis quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam vnam, non accendit lucernam, & verrit domum, quæritque diligenter, donec inueniat? Et cùm inuenerit, conuocat amicas ac vicinas, dicens: Gaudete mecum, quia inueni drachmam, quam perdideram. Ita, dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super vno peccatore resipiscente. Ait autem: Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior illorum patri: Pater, da mihi portionem substantiæ, quæ ad me redit. Et diuisit illis substantiam. Ac post dies non multos, cùm omnia contraxisset, adolescentior filius, peregrè profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipauit substãtiam suam, viuendo luxuriosè. Et postquã omnia consumpsisset, facta est fames valida in regione illa. Et ipse cœpit egere: & abijt, & adhæsit vni ciuiũ regionis illius: atq; is misit illũ in villã suã, vt pasceret porcos. Et cupiebat implere ventrẽ suum de siliquis, quibus porci vescebantur, neq; quisquam illi dabat. In se autẽ reuersus, dixit: Quàm multi mercenarij patris mei abundãt panibus, ego verò fame pereo? Surgã, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccaui in cælum & coram te

iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenarijs tuis. Et surgens, venit ad patrem suum. Cùm autem adhuc longe abesset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est: & accurrens, ruit in collum eius, & osculatus est eum. Dixitq; ei filius: Pater, peccaui in cælum & coram te: neq; posthac sum dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater ad seruos suos: Proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum eius, & calciamenta in pedes: & abducite vitulum illum saginatum, atque mactate, sumptisque epulis lætemur: quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Et cœperunt lætari. Erat autem filius eius senior in agro: & cùm veniret, & appropinquasset domui, audiuit concentum & choros, & vocauit vnum de seruis suis, & interrogauit, quid essent illa. At is dixit illi: Frater tuus venit, & occîdit pater tuus vitulum illum saginatũ, quòd incolumem illum receperit. Indignatus est autem, nec volebat introire. Pater ergo illius egressus rogabat illum. At ille respondens, dixit patri: Ecce tot annis seruio tibi, nec vnquam præceptum tuum transgressus sum, nec vnquam dedisti mihi hœdum, vt cum amicis meis lætarer: sed postquam filius tuus hic, qui deuorauit substantiam tuam cum meretricibus venit, occidisti i[...]

ſti illi vitulum illum ſaginatum. At ille dixit ei: Fili, tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt. Lætari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit, perieratq́; & inuentus eſt.

CAPVT XVI.

*Salem habet œconomos, *cui munimina fecit amicos,*
Pauperis & lambunt hulcera ſæua canes.

DIcebat autem & ad diſcipulos ſuos: Homo quidam erat diues, qui habebat diſpenſatorem; & hic delatus eſt apud illum, vt qui diſsiparet bona ipſius. Et vocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem diſpenſationis tuæ: non enim poteris poſthac diſpenſare. Ait autem diſpenſator intra ſe: Quid faciam, quia dominus meus aufert à me diſpenſationem? Fodere non valeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciam, vt cùm amotus fuero à diſpenſatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaque ſingulis debitoribus domini ſui, dicebat primo: Quantũ debes domino meo? At ille dixit: Centum batos olei. Dixitq́; illi: Accipe cautionem tuam, & ſede citò, & ſcribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu verò quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe cautionem tuam, & ſcribe octoginta. Et laudauit dominus diſpẽſatorem iniquum, quòd prudenter feciſſet. Quia filij huius ſeculi prudẽtiores ſunt filiis

* diſpẽſator rei familiaris.

lucis in natione sua. Et ego vobis dico: Faci-
te vobis amicos ex mammona iniusto: vt
cùm defeceritis, recipiant vos in æterna ta-
bernacula. Qui fidelis est in minimo, & in
multo fidelis est: & qui in minimo iniquus
est, is & in multo iniquus est. Si ergo in ini-
quo mammona fideles non fuistis, quod ve-
rum est, quis credet vobis? Et si in alieno fi-
deles non fuistis, quod vestrum est, quis da-
Matth. 6. bit vobis? *Nemo seruus potest duobus do-
minis seruire: aut enim vnum odio habebit,
& alterum diliget: aut vni adhærebit, & al-
terum contemnet. Non potestis Deo seruire
& mammonæ. Audiebant autẽ hæc omnia
& Pharisæi, qui erant auari, & deridebant
illũ. Et ait illis: Vos estis qui iustificatis vos-
ipsos coram hominibus, Deus autem nouit
corda vestra: Quia quod hominibus excel-
Matt. 11. sum est, abominandum est corã Deo. *Lex
& prophetæ vsque ad Ioannem, ab eo tem-
pore regnum Dei annuntiatur, & quiuis in
Matt. 5. illud vim facit. *Facilius est autem cęlum &
terram præterire, quàm legis vnum apicem
Matth. 5. cadere. *Quisquis dimittit vxorem suam, &
& 19. alteram ducit, adulterium committit: & qui
Marci 10. dimissam à viro ducit, adulterium commit-
tit. Homo quidam erat diues, qui indueba-
tur purpura & bysso, et epulebatur quotidie
splendidè. Erat autem quidam mendicus,
nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam
eius

eius hulcerosus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis. Sed & canes veniebant ac lingebant hulcera eius. Accidit autem vt moreretur mendicus, & deportaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & diues, ac sepultus est: atque in tartaro sublatis oculis suis, cùm esset in tormentis, videt Abraham eminus, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, ac refrigeret linguam meam, quia crucior in flamma hac. Dixit autem Abraham: Fili, recordare quòd receperis bona tua in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic solatio fruitur, tu verò cruciaris. Et super hæc omnia inter nos & vos hiatus ingens firmatus est, vt ij qui volunt huc transire ad vos non possint, neque isthinc huc transcendere. Ait autem: Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, vt testificetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum cruciatus. Ait illi Abraham: Habent Mosen, ac prophetas, audiant illos. At ille dixit: Non pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, resipiscent. Ait autem illi: Si Mosen & prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

CAPVT XVII.

Truditur in pelagus, fidei incrementa petuntur,
*Vxor Lot periit, non rediere nouem.**

*ſ. lepro-ſi.
Matt. 18.
Marci 9.

Ait autem ad diſcipulos: *Fieri non poteſt quin veniant offendicula: væ tamen illi per quem veniunt. expedit illi, ſi mola aſinaria ponatur circa collum eius, & proiectus fuerit in mare, potius quàm vt offendiculo ſit vni de puſillis iſtis. *Cauete vobis. Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: & ſi pœnituerit, remitte illi. * Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me: remittes illi. Et dixerunt apoſtoli Domino: Adauge nobis fidem. *Dixit autem Dominus: Si habueretis fidem ſicut habet granum ſinapis, dixiſſetis huic arbori ſycamino, Eradicare, & tranſplantare in mare, & obediſſet vobis. Quis autem veſtrum habens ſeruum arantem, aut paſcentem, qui regreſſo ab agro dicat ſtatim, Trāſi & accumbe: ac non potius dicit illi, Para quod cœnem, & præcinge te, ac miniſtra mihi donec edero, ac bibero, & poſt hæc edito & bibito tu? Num gratiam habet ſeruo illi, quia fecit quæ ei imperata fuerant? Non puto. Sic & vos, cùm feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Et factum eſt, dum iret Hieroſolymam, & ipſe tranſibat per mediam Samariam & Galilæ-

Matt. 6. & 18.
Marci 11.
Matt. 18.
Mat. 17. & 22.

Galilæam. Et cùm ingrederetur quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt procul, intentaq; voce, dixerunt: IESV præceptor, miserere nostri. Quos vt vidit, dixit illis: Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, vt inter eundum mundati sint. Vnus autem ex illis, vt vidit quòd mundatus esset, regressus est cum voce magna glorificans Deum, & procidit in faciem ad pedes eius, gratias agens ei: & hic erat Samaritanus. Respondens autem IESVS, dixit: Nónne decem mundati sunt? Nouem autem illi vbi? Non sunt reperti qui redierint, vt darent gloriam Deo, nisi hic alienigena. Et ait illi: Surge, vade, fides tua te seruauit. Interrogatus autem à Pharisæis, quando venturum esset regnum Dei, respondit eis, & dixit: * Non veniet regnum Dei cum obseruatione, neque dicent, Ecce hîc, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est. Et ait ad discipulos: Venient dies, quando desiderabitis videre, vnum dierum Filij hominis, nec videbitis. * Et dicent vobis: Ecce hîc, ecce illic. Nolite ire, neque sectemini. * Nam sicut fulgur coruscans è regione, quæ sub cælo est, in alteram quæ sub cælo est fulget, ita erit Filius hominis in die suo. * Sed prius oportet illum multa pati, & reprobari à natione hac. * Et sicut accidit in diebus Noë, ita erit & in diebus Filij hominis.

Mat. 24. Marci 13.

Ibidem. Mat. 24.

Matt. 16. & 17. 20. Mar. 8. 9. & 10.

Lucæ 18. nis. Edebant, bibebant, vxores ducebant, &
Matt. 24. dabantur nuptum ad eum vsque diem, quo
intrauit Noë in arcam, & venit diluuium, &
Genes. 7. perdidit omnes. * Consimiliter etiam sicut
Genes. 19. accidit in diebus Lot, Edebant, bibebant, emebant, vendebant, plantabant, ædificabant: cęterùm quo die exijt Lot è Sodomis, pluit igni & sulphure de cælo, & omnes perdidit. Secundum hæc erit dies, quo Filius hominis reuelatur. In illo die qui fuerit in tecto, & vasa eius in domo, ne descendat ad tollendum illa: & qui in agro, similiter non
Genes. 19. redeat ad relicta. * Memores autem estote
Matt. 10. vxoris Lot. * Quicunque quæsierit animam
& 16. suam seruare, perdet illam: & quicunque perdiderit illam, vitam illi parabit. Dico vobis,
Marci 8. * In illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus
Lucæ 9. assumetur, & alter relinquetur. Duæ erunt molentes simul: vna assumetur, & altera relinquetur. Et respondentes, dicunt illi: Vbi
Matt. 24. domine? Qui dixit illis: * Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

CAPVT XVIII.

Vindicat hic iudex uiduam, duo templa reuisunt,
Diues abit, curat lumina cæca fides.

Eccle. 18. Dicebat * autem & parabolam ad illos,
2. Thes. 5. huc spectantem, quod oporteret semper orare, nec defatigari, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui deū non timebat, nec hominem reuerebatur. Vidua autē

quædam

quædam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduersario meo. Et nolebat aliquandiu. Post hæc autem dixit intra se: Quanquam deum non timeo, nec hominem reuereor, tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne tandem veniens sugillet me. Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquus dicat: Deus autem non faciet vindictam electorum suorum, clamantium ad se die ac nocte, etiam cùm patiens fuerit super illis? Dico vobis, quòd faciet vindictam illorum citò. Veruntamen Filius hominis cùm venerit, an reperturus est fidem in terra? Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant, quòd essent iusti, & aspernabantur cæteros, parabolam istam: Duo homines ascendebant in templum, vt precarentur: vnus pharisæus, & alter publicanus. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus gratias ago tibi, *quòd non sim sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Et publicanus procul stans, nec oculos volebat ad cælum attollere, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Dico vobis: Descendit hic iustificatus in domum suam magis, quàm ille. *Quia omnis qui se extollit, humiliabitur: & qui se humiliat, extolletur.

Eccle. 7.

Matt. 23. Lucæ 14. Matt. 10.

*Affe-

Marci 10. *Afferebant autem ad eum & infantes, vt
eos tangeret. Quod cùm viderent discipuli,
increpabant illos. IESVS autem cùm il-
los ad se vocasset, dixit: Sinite pueros venire
ad me, & nolite vetare eos: talium est enim
Ibidem. regnum Dei. *Amen dico vobis: quicunque
non acceperit regnum Dei veluti puer, non
Ibidem. intrabit in illud. *Et interrogauit eum qui-
dam princeps, dicens: Magister bone, quid
faciendum mihi, vt consequar vitam æter-
nam? Dixit autem ei IESVS: Quid me di-
cis bonū? Nemo bonus, nisi solus Deus. Præ-
Exo. 20. cepta nosti; *Non committes adulterium,
non occîdes, non facies furtum, non falsum
testimonium dices, honora patrem tuum, &
matrem tuam. At ille ait: Hæc omnia serua-
Matt. 19. ui à iuuentute mea. *Quo audito IESVS
Marc. 10. ait ei: Adhuc vnum tibi deest: Omnia quæ-
cunq; habes, vende, & distribue pauperibus,
& habebis thesaurū in cælo, & veni sequere
Ibidem. me. *His ille auditis, mœrore affectus est, qa
diues erat valde. Videns autem IESVS
illum mœrore affectum, dixit: Quàm diffi-
cilè qui pecunias habent in regnum Dei in-
trabunt. Facilius est enim camelum per fo-
ramen acus transire, quàm diuitem intrare
in regnum Dei. Et dixerunt qui audierant:
Et quis potest saluus fieri? At ille ait: Quæ
impossibilia sunt apud homines, possibilia
sunt apud Deum. Ait autem Petrus: Ecce nos
reli-

reliquimus omnia,& sequuti sumus te. Qui
dixit eis: *Amen dico vobis, nemo est qui Matt. 19.
reliquit domum,aut parentes, aut fratres, Marci 10.
aut vxorem, aut liberos propter regnum
Dei,qui non recepturus sit multò plura in
hoc tempore,& in seculo venturo vitam æ-
ternam. * Assumsit autem IESVS duode- Matt. 16.
cim,& ait illlis: Ecce ascendimus Hierosoly- & 20.
ma,& consummabuntur omnia quę scripta Marci 10.
sunt per prophetas de Filio hominis. Tra-
detur enim gentibus, & illudetur,& contu-
melijs afficietur,& conspuetur:& postquam
flagellauerint, occident eum, ac die tertia
resurget.Et ipsi nihil horum intellexerunt.
Et erat verbum istud absconditum ab eis,
nec intelligebant quæ dicebantur. * Accidit
autem cùm appropinquaret Hiericho, cæ- Mat. 20.
cus quidam sedebat iuxta viam,mendicans: Marci 10.
& cùm audiret turbam prætereuntem, in-
terrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem
ei,quòd IESVS Nazarenus transiret. Et
clamauit dicens: IESV fili Dauid,miserere
mei.Et qui præibant, increpabant eum, vt
taceret.Ipse verò multò magis clamabat.Fi-
li Dauid,miserere mei.Stans autē IESVS,
iussit illum adduci ad se. Et cùm appropin-
quasset,interrogauit illum, dicens: Quid ti-
bi vis faciam? At ille dixit:Domine,vt visum
recipiam. Et IESVS dixit ei: Recipito vi-
sum:Fides tua te saluum reddidit. Et con-
festim

festim visum recepit, ac sequebatur illum, glorificans Deum. Et omnis plebs vt vidit, dedit laudem Deo.

CAPVT XIX.

Ascendit ficum, basileus it regna paratum,
Et populus domino cantat Hosanna suo.*

*Corruptè p hoschia, na.

ET ingressus, perambulabat Hiericho. Et ecce vir nomine Zachæus, atque is princeps erat publicanorum, & idem erat diues, & quærebat videre IESVM quis esset, nec poterat præ turba, quòd statura pusillus esset. Et præcurrens ascendit in arborem* sycomorum, vt videret eum, nam illac erat transiturus. Et cùm venisset ad locum, suspiciens IESVS vidit illum, dixitq; ad eũ: Zachæe, festinans descende, quia hodie domi tuæ oportet me manere. Et festinans descendit, & excepit illum gaudens: Cumque viderent omnes, murmurabant, dicentes, quòd ingressus esset apud hominem peccatorem diuersaturus. Stans antem Zachæus, dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus: & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplũ. Ait IESVS ad eũ: Hodie salus domui huic contingit, eò quòd & ipsa filia sit Abrahæ. * Venit enim filius hominis quærere & seruare quod perierat. Hæc illis audiẽtibus, adijciens dixit parabolam, eò quòd esset propè Hierosolyma, quodque existimarent fore,

caprificũ

Matt.15.

re, vt confestim regnum Dei manifestare-
tur. Dixit ergo: *Homo quidam genere cla- Matt. 23.
rus, profectus est in regionem longinquam, Marci 13.
vt acciperet sibi regnum, ac reuerteretur.
Vocatis autem decem seruis suis, *dedit eis Matt. 25.
decem minas, & ait ad illos: Negotiemini
donec veniam. Ciues autem eius oderant
eum, miseruntque legationem post illum,
dicentes: Nolumus hunc regnare super nos.
Et factum est vt rediret, accepto regno: ius-
sitque vocari illos seruos ad se, quibus dede-
rat pecuniam, vt sciret quantum quisque
negotiatus esset. Venit autem primus di-
cens: Domine, mina tua decem minas acqui-
siuit. Et ait illi: Euge bone serue, quia in mi-
nimo fuisti fidelis, habeto potestatem super
decem ciuitates. Et alter venit dicens: Domi-
ne, mina tua confecit quinque minas. Et huic
ait: Et tu præfectus esto quinque ciuitati-
bus. Et alius venit, dicens: Domine, ecce mi-
na tua quam habui repositam in sudario:
timui enim te, quòd homo austerus sis,
tollis quod non posuisti, & metis quod non
seminasti. Dicit ei: De ore tuo te iudicabo
serue male: sciebas quòd ego homo austerus
sim, tollens quod non posui, & metens quod
non seminaui: & quare non dedisti pecu-
niam meam ad mensam, & ego veniens,
cum vsuris vtique exegissem illam? Et adstan-
tibus dixit: Auferte ab illo minam, & date
illi

illi qui decem minas habet. Et dixerunt ei:
Matt.13. Domine, habet decem minas. * Dico enim
& 15. vobis, quòd omni habenti dabitur: ab eo au-
Marci 4. tem qui non habet, etiam quod habet, aufe-
Lucæ 8. retur. Quin inimicos meos illos, qui nolue-
runt me regnare super se, adducite huc, &
Matt.21. interficite ante me. * Et his dictis, ibat per-
Marci 11. gens ascendere Hierosolyma. Et factum est,
cùm appropinquasset ad Bethphage & Be-
thaniam, iuxta montem, qui vocatur oliua-
rum, misit duos discipulos suos, dicens: Ite
in castellum, quod è regione est: in quod in-
troeúntes, inuenietis pullum alligatum, in
quo nemo vnquam hominum sedit, soluite
illum & adducite. Et si quis vos interroga-
uerit, Quare soluitis? Sic dicetis ei: Quia do-
minus eo opus habet. Abierunt autem qui
missi erant, & inuenerũt sicut dixerat illis.
Soluentibus autem illis pullum, dixerunt
domini eius ad illos: Quare soluitis pullum?
At illi dixerunt: Quia dominus eo habet o-
pus. Et duxerunt illum ad IESVM. Et in-
iectis vestimentis suis super pullum, impo-
Matt.21. suerunt IESVM. * Eunte autem illo, sub-
Marci 11. sternebant vestimenta sua in via. Et cùm ap-
Ioan.12. propinquaret iam ad descensum montis o-
liuarum, cœperunt omnis multitudo disci-
pulorum gaudẽtes laudare Deum voce ma-
gna super omnibus quas viderant virtuti-
bus, dicentes: Benedictus qui venit rex in no-
mi-

mine domini : pax in cælo, & gloria in altissimis. Et quidam Pharisæorum è turba dixerunt ad illum : Magister, increpa discipulos tuos. Quibus ipse ait : Dico vobis, quod si hi tacuerint mox lapides clamabunt. *Et vt appropinquauit, videns ciuitatem fleuit super illa, dicens. Si cognouisses & tu, & quidem in isto die tuo, quæ ad pacem tuam pertinent, curares. Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia veniēt dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, & cingēt te, & coangustabunt te vndiq;, & solo ęquabunt te, & filios tuos qui in te sunt. *Et non relinquent in te lapidem super lapidem: eò quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ. *Et ingressus in templum, cœpit eijcere vendētes in illo, & ementes, dicens illis: Scriptū est: Domus mea domus precationis est: vos autem fecistis illam speluncam latronum. Et docebat quotidie in templo. * Principes autem sacerdotum & Scribæ quærebant illum perdere, & primores plebis, nec inueniebant quid facerent : totus enim populus pendebat ab ore eius, cū audiret illū.

Abac. 2. Matt. 24. Marci. 13. Lucæ 21. Matt. 21. Marci 11. Ioann. 2. Esaiæ 56. Hiere. 7. Matt. 21. Marci 11. Lucæ 20. & 22. Ioan. 7, 8

CAPVT XX.

Baptismus fiet unde rogat, uineta locantur.
Femina septeno nuptitat una uiro.

ET * factum est in vno dierum illorum, docente illo populum in templo, & euangelizante, conuenerunt principes sacerdotum,

Mat. 21. Marci 11.

tum & Scribæ cum ſenioribus, & aiunt illi,
dicẽtes:Dic nobis, qua auctoritate iſta faci
Aut quis eſt qui dedit tibi iſtam auctoritat
Reſpondens autem IESVS, dixit ad illos:
Interrogabo vos & ego vnum quiddam, &
reſpondete mihi: Baptiſmus Ioannis, è cæl
erat, an ex hominibus? At illi cogitaba
intra ſe, dicentes: Si dixerimus è cęlo: dice
Quare ergo non credidiſtis illi? Sin dixeri
mus ex hominibus: plebs vniuerſa lapida
bit nos. Perſuaſum enim habet, Ioanne
prophetam eſſe. Et reſponderunt, ſe neſci
vnde eſſet. Et IESVS ait illis: Neque eg
Matt. 21. dico vobis, qua auctoritate hæc faciã.* Cœ
Marci. 12. pit autem dicere ad plebem parabolã ha
Homo quidam plantauit vineam, & loc
uit eam colonis, & ipſe peregrè egit mu
tempore. Cumq; eſſet opportunum, mi
ad colonos ſeruum, vt de fructu vineæ da
ipſi. Qui cæſum emiſerunt eum inanem.
rurſum abhuc alterum ſeruum miſit. Illi
rò hunc quoque cęſum, & contumelijs a
ctum emiſerunt inanem. Rurſus miſit &
tium. At illi hunc quoq; vulnerib⁹ inflic
eiecerunt. Dixit autem dominus vineę: Q
faciam? Mittam filium meum dilectũ: fo
tan cùm hunc viderint, reuerebuntur. Q
cùm vidiſſent coloni, cogitauerunt intra
dicentes: Hic eſt hęres, venite occidamu
lũ vt noſtra fiat hæreditas. Et eiectum
ex

extra vineam, occiderunt. Quid ergo faciet
illis dominus vineæ? Venite, & perdet colo
nos istos, & dabit vineã alijs. Quod cùm au-
dissent, dixerunt: Absit. Ille veró intuitus
eos ait: Quid est ergo hoc quod scriptũ est:
* Lapidem quem reprobauerunt ædifican- Psal. 117.
tes, is factus est caput anguli? Omnis qui ce- Matt. 21.
ciderit super illum lapidem, cóquassabitur: Marci 12.
super quem autem ceciderit, comminuet il- Act. 4.
lum. * Et quærebant principes sacerdotũ & 1. Petri. 2.
Scribæ inijcere in illum manus eadem ho- Matt. 21.
ra, & timuerũt populũ. Cognouerunt enim Marci. 12.
quòd in ipsos dixisset similitudinem hanc,
* Et obseruantes, emiserunt insidiatores, Ibidem.
qui se iustos simularent, vt caperent eum ex
sermone, traderentq; illũ principatui, & po
testati præsidis. Et interrogauerunt eum, di
centes Magister, scimus quòd rectè dicis, ac
doces nec respicis personam, sed viam Dei
cum veritate doces: Licet nobis tributum
dare Cæsari, an non? Intellecta autem illo-
rum versutia, dixit ad eos: Quid me tenta-
tis? Ostendite mihi denarium cuius habet
imaginem & inscriptionem? Responden-
tes, dixerunt: Cæsaris. Et ait illis: Red-
dite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: &
quæ sunt Dei, Deo. Et non potuerunt ver- Matt. 22.
bum eius reprehendere coram populo: & Marci. 12.
mirati super responso eius, tacuerunt. * Ac- Act. 23.
cesserunt autem quidam Sadduceorum, Deut. 25.

qui negant esse resurrectionem. & interrogauerunt eum, dicentes: Magister, Moses scripsit nobis: si cui frater mortuus fuerit, habens vxorem, isq; sine liberis mortuus fuerit, vt accipiat frater eius vxorem, & suscitet semen fratri suo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem, ac mortuus est sine liberis. Et accepit secundus illam, & ipse mortuus est sine liberis. Et tertius accepit illam, similiter & cæteri septem: nec reliquerunt liberos, & mortui sunt, Nouissimè omnium mortua est & mulier: in resurrectione ergo cuius eorũ erit vxor? Siquidem septem habuerunt eam vxorem. Et respondens, ait illis IESVS: Filij huius seculi ducunt vxores, & nuptum dant: illi verò qui digni habebuntur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque ducunt vxores neque nuptum dant: neque enim vltrà mori possunt: æquales enim angelis sunt, & filij sunt Dei, cùm sint filij resurre-
Exod. 3. ctionis. * Quòd verò resurgant mortui, &
Marci. 12. Moses ostendit iuxta rubum, cùm dicit dominum Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Iacob, Deus autem non est mortuorum, sed viuorum: omnes enim illi viuunt. Respondentes autem quidam
Matt: 22. Scribarum, dixerunt: Magister bene, dixisti. * Et amplius non audebant eũ quicquam interrogare. Dixit autem ad illos: * Quomodo dicunt

dicunt CHRISTVM filium esse Dauid, Ibidem.
& ipse Dauid dicit in libro Psalmorum, Di- Marci.12.
xit Dominus domino meo, sede à dextris Psal. 109.
meis, donec posuero inimicos tuos scabel-
lum pedum tuorum? Dauid ergo Dominum
illum vocat, & quomodo filius eius est? * Au Ma.t. 23.
diente veró cuncto populo, dixit discipulis Marci.11.
suis: Cauete à Scribis, qui volunt ambulare Lucæ 11.
in stolis, & amant salutationes in foris, ac
primas cathedras iu synagogis, & primos di
scubitus in conuiuijs. * Qui deuorãt domos
viduarum: simulantes longas preces: hi acci Matt.23.
pient damnationem maiorem. Marci.12.

CAPVT XXI.

Coram principibus dabitur sapientia uobis.

Crapula ne menteis ebrietas ue grauet.

SVblatis * autem oculis videt eos, qui mit Marci-12.
tebant munera sua in gazophylacium, di-
uites. Vidit autem & quandam viduam pau
perculam, mittentem illuc ęra minuta duo,
& dixit: Verè dico vobis, quòd vidua hæc
pauper plus, quàm omnes misit, Nam om-
nes hi ex eo quod ipsis exuperat miserunt
in munera Dei: hæc autem ex penuria sua v-
niuersam substantiam quam habebat, misit
* Et quibusdam dicentibus de templo, quòd Matt.24.
pulchris lapidibus ac donis ornatum esset, Marci.13
dixit: * Ex his quæ videtis venient dies, in Lucæ 19.
quibus non reliquetur lapis super lapidem, Mat.24.
qui non diruatur. * Interrogauerunt autem Marci.13

 illum,

illum, dicentes. Præceptor, quando hæc
erunt, & quod ſignum quando iſta futura
Ibidem. ſint? At ille dixit: * Videte ne ſeducamini.
Multi enim venient ſub nomine meo, dicen-
tes ſe eſſe CHRISTVM, & tẽpus inſtat:
ne igitur ſequamini illos, Cęterùm, cũ audie
ritis bella, & ſeditiones, nolite terreri: opor
tet enim prius hæc fieri, ſed non ſtatim fi-
Ibidem. nis, * Tunc dicebat illis: Inſurget gens con-
tra gẽtem, & regnum aduerſus regnũ, & ter-
ræmotus magni erunt in ſingulis locis, &
fames ac peſtilentiæ, terriculamentaq́;, &
Matt. 10. ſigna de cælo magna erunt. * Sed ante hæc
& .24. omnia inijcient vobis manus ſuas, & perſe-
Marci. 13. quentur, tradentes in conciliabula & carce-
Ioa. 15. 16 res, trahentes ad reges ac præſides propter
Matt, 10. nomen meum. Cõtinget autem vobis in te-
Marci. 13. ſtimonium. * Hæbete igitur fixum in cordi-
bus veſtris, non eſſe præmeditandam defen-
ſionem: nam ipſe dabo vobis os & ſapien-
tiam, cui non poterunt contradicere neque
reſiſtere omnes qui aduerſabuntur vobis.
*Trademini autem etiã à parentibus, & fra
Mich. 7. tribus, & cognatis & amicis, & morte affici
Mat. 10. ent quoſdam ex vobis. *Et eritis inuiſi om-
& 24 nibus propter nomen meum. Et pilus de ca
Ioan. 16. pite veſtro non perit. * Per patientiam ve-
Roma. 8. ſtram poſſidete animas veſtras. * Cùm autẽ
Mat. 24. videritis circundari ab exercitibus Hieroſo
Marci. 13. lyma, tũc ſcitote, quòd immineat deſolatio
eius.

eius. Tūc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes: & qui in medio eius, discedāt: & qui in regionibus, non intrent in eam: quia dies vltionis hi sunt, vt impleātur omnia quę scripta sunt. * Væ autem prægnantibus & mămantibus in illis diebus. Erit enim afflictio magna super terram, & ira in populo hoc. * Et cadent acie gladij, & captiui ducentur in omnes gentes. Et Hierusalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora gentium. * Et erunt signa in Sole, & Luna, & Stellis, & in terris anxietas gētium per desperationem, resonante mari & fluctu, extabescentibus hominibus prę timore, & expectatione eorum, quæ superuenient orbi terrarum. Nam virtutes cęlorum mouebuntur: * & tūc videbunt Filium hominis venientē in nube cum potestate, & gloria magna. His autem fieri incipientibus, suspicite, & attollite capita vestra, quoniam appropinquat redēptio vestra. Et dixit illis similitudinē: Videte ficum & omnes arbores, cū protrudūt iam gemmas, cernentes ex vobisipsis scitis quòd iam instet æstas. Ita & vos cū videritis hęc fieri, scitote quòd instet regnūDei. Amē dico vobis, non præteribit ætas hæc ante quàm omnia facta fuerint. * Cælum & terra transibunt, verba autem mea nō transibūt. * Cauete autē vobis, nequādo grauentur corda vestra crapula & ebrietate, & curis huius

Ibidem.
Esa. 3, 13.
Matt. 24.
Marci. 13.
Iohel. 2.
Ezec. 38.
Oseæ 10.
Apoc. 6.
Matt. 24.
Marci. 13.
Esa. 2, 3.
Matt. 24.
Marci. 13.
Rom. 13.
Eccle. 37.
Esaiæ 5.

vitæ : subitusq; vobis ingruat dies ille: tan-
quam laqueus enim superueniet in omnes
Matt. 24. qui sedent super faciem totius terræ.*Vigi-
Marci 13. late itaque omni tempore , deprecantes vt
1.Petri.4. liceat vobis effugere ista omnia quæ futura
Ioann. 18 sunt, & stare ante Filium hominis. Docebat
autem interdiu in templo: noctu verò exiẽs
diuersabatur in monte, qui vocatur oliua-
rum.Et omnis populus diluculo ventitabat
ad eum,vt in templo audiret eum.

CAPVT XXII.

Deinde duo Solymas adeunt,quo pascha paretur
Quod sitijt uotis omnibus ante crucem,

Matt. 26. INstabat * autem dies festus azymorum,
Marci 14. qui dicitur pascha: * & quærebant princi,
Exod .12. pes sacerdotum & Scribæ , quomodo eum
Ioan. 7.11 interficerent:timebãt enim plebem.* Intra-
Ioann.13. uit autem Satanas in Iudam, cui cognomen
Matt.26. erat Iscariotes , qui erat è numero duode-
Marci,14. cim.*Abijtq;,& loquutus est cũ principibus
Ioann. 13 sacerdotũ, ac magistratibus,quemadmodũ
illum tradaret eis. Et gauisi sunt ; ac pacti
sunt pecuniam illi se daturos,Et ille spopon
dit, * quærebatq; opportunitatem, vt tra-
Ioan . 18. deret illum illis sine turba.*Venit autẽ dies
Matt. 26. azymorum , in qua necesse erat immolari
Matt. 14. pascha. Et misit Petrum ac Ioannem,dicẽs:
Exod. 12. Euntes parate nobis pascha,vt edamus . At
Matt. 26. illi dixerunt ei:Vbi vis paremus ? Et dixit
Marci,14. ad eos:*Ecce introeuntibus vobis in ciuita
tem,

tem, occurret homo, vas aquę, testaceū por
tans, sequimini eum in domū in quā intrat,
& dicetis patrifamiliâs ædiū: Dicit tibi ma
gister: Vbi est diuersorium vbi pascha cum
discipulis meis edam? * Et ipse ostendet vo- Mar. 14.
bis cœnaculum magnum stratum, ibi para-
te. Euntes autem inuenerunt sicut dixerat il
lis & parauerunt pascha. Et cùm iā esset tē-
pestiuum, accubuit, ac duodecim Apostoli
cū eo. Et ait illis: * Desiderio desideraui hoc *Matt.* 26.
pascha comedere vobiscum antèquàm pa- *Marci.* 14
tiar. Dico enim vobis, post hac non edā vl- Ioan. 14.
trà ex eo, donec compleatur in regno Dei.
Et accepto poculo gratias egit, ac dixit: Ac-
cipite hoc: & diuidite inter vos. * Dico enim *Matt.* 26.
vobis, quòd non bibam de fructu vitis, do- *Marci.* 14
nec regnum Dei veniat. * Et accepto pane, Ibidem.
cùm gratias egisset, fregit ac dedit eis, dicēs: 1. Cor. 11.
Hoc est corpus meum, quod pro vobis da-
tur: hoc facite in mei recordationem * Simi- Ibidem.
liter & poculum, postquam cœnauit, dicēs:
Hoc poculum nouum testamentum per san
guinem meum, qui pro vobis effunditur.
* Verūtamen ecce manus prodentis me, me *Matt.* 25.
cum est in mensa. Et filius quidem hominis *Marci* 14.
secundum quod definitum est, vadit: verun- Ioann. 13.
tamen væ homini illi per quem proditur. Ibidem.
Et ipsi cœperunt quærere inter sese, quisnā *Matt.* 18.
esset ex ipsis, qui hoc facturus esset. * Facta & 20.
est autem & cōtentio inter eos, quis eorum

Rom. 10. videretur esse maior. * Dixit autem eis: Reges
Lucæ 9. gentiũ dominantur eis: & qui potestatem ha
Matt. 20. bẽt super eas, benefici vocantur. Vos autẽ nõ
Marci. 10 sic: sed qui maior est in vobis, fiat sicut iuni-
Ioann. 3. or: & qui princeps est, sicut qui ministrat.
* Nã vter maior est, qui accũbit, an qui mi-
nistrat? nónne qui accũbit? At ego in medio
vestrum sum, vt qui ministrat. Vos autem
estis qui permansistis mecum in tentationi-
bus. * Et ego dispono vobis, sicut disposuit
Lucæ 12. mihi pater meus regnum: vt edatis & biba-
tis super mensam meam in regno meo: * &
Apoc. 3. sedeatis super thronos, iudicãtes duodecim
Matt. 19. tribus Israël. Ait autem Dominus: Simon
Simon, ecce satanas expetiuit vos, vt cribra
ret sicut triticum: sed ego rogaui pro te, ne
deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus
confirma fratres tuos. At ille dixit ei: * Do-
Matt. 26. mine, tecum paratus sum & in carcerem &
Marci 14. in mortem ire. At ille dixit: Dico tibi Pe-
Ioan. 13. tre, non canet hodie Gallus, prius quàm ter
Matt. 10. abneges te nosse me. * Et dixit eis: Quando
Marci. 6. misi vos sine sacculo & pera, & calciamen-
Lucæ 9. tis, num quid defuit vobis? At illi dixe-
runt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc, qui
habet sacculum, tollat, similiter & peram:
qui non habet, vendat tunicam suam, &
emat gladium. * Dico enim vobis, quoni-
Matt. 27. am adhuc hoc quod scriptum est, oportet
Rom. 14. perfici in me: * Et cum iniquis deputatus
est

eſt. Etenim ea quæ ſunt de me, finem habent. At illi dixerunt: Domine ecce duo gladij hic. At ille dixit eis: Satis eſt. * Et
egreſſus ibat, vt erat ſolitus, in montem oli Ioan. 18.
uarum: ſequuti ſunt autem illum & diſcipuli. Et cùm perueniſſet ad locum, dixit illis:
*Orate, ne intretis in tentationẽ. Et ipſe au- Matt. 26.
ulſus eſt ab eis ferme ad iactum lapidis: po- Marci. 14
ſitiſq; genibus orabat, dicens: Pater, ſi vis,
transfer poculm hoc à me, * Veruntamẽ nõ Ibidem.
mea voluntas, ſed tua fiat. Apparuit autem Angelus de cælo corroborans eum. Et correptus angore prolixius orabat. Et erat ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis, decurrentis in terrã. Et cùm ſurrexiſſet à deprecatione,
*veniſſetq; ad diſcipulos ſuos, reperit eos Ibidem.
dormientes præ mœſtitudine. Et ait illis: Quid dormitis? Surgite, & orate, ne intretis in tentationem. Adhuc autem eo loquente, ecce turba, & qui vocabatur Iudas, vnus è duodecim, antecedebat eos, & appropin-
quauit IESV, * vt oſcularetur eum. IE- Matt 26.
SVS autem dixit illi: Iuda, oſculo Fili- Rom. 14.
um hominis prodis? Vidẽtes autẽ hi qui cir Ioan. 18.
ca ipſum erant, quod futurum erat, dixe- Acto. 1.
runt ei: Domine, percutiemus ne gladio? *Et Matt. 26.
percuſſit vnus ex illis ſeruum principis ſa- Marci. 14
cerdotũ, & amputauit auriculam eius dex- Ioan. 18.
tram. Reſpondens autem IESVS, ait: Sinite hucuſque. Et cùm tetigiſſet auriculam

eius

Matt. 20 eius, ſanauit eum.*Dixit autem IESVS ad
Marci. 14 eos qui venerant ad ſe, principes ſacerdotũ
ac magiſtratus templi & ſeniores: Quaſi ad
latronem exiſtis cum gladijs ac fuſtibus?
Matt. 26. *cùm quotidie vobiſcum fuerim in templo,
Marci. 14 non extendiſtis manus in me: ſed hæc eſt ho
Ioan. 18. ra illa veſtra, & poteſtas tenebrarum.* Cõ-
Ibidem, prehenſum autem eum duxerunt, & induxe
Ibidem. runt in domum principis ſacerdotum.*Pe-
trus verò ſequebatur eminus. Cùm autem
accendiſſent ignem in medio aulæ, atque v-
nà conſediſſent, ſedit & Petrus inter illos.
Quem cùm vidiſſet ancilla quædam ſeden-
tem ad lumen, defixis in illum oculis, dixit:
Et hic cum illo erat. At ille abnegauit eum,
dicens: Mulier, non noui illum. Et poſt pu-
ſillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis
es: Petrus verò ait: Homo, nõ ſum. Et inter-
uallo interiecto ferè horæ vnius, alius qui-
dam affirmabat, dicens: Verè & hic cum il-
lo erat, nam & Galilęus eſt. Et ait Petrus: Ho
mo, neſcio quid dicas. Et continuò adhuc il-
lo loquente, cecinit gallus. Et conuerſus do-
minus, intuitus eſt Petrum,*Et recordatus
Matt. 27. eſt Petrus ſermonis Domini, quomodo dixe
Marc. 14. rat ipſi, Prius quàm Gallus cecinerit, ter me
Matt. 16. negabis. Et egreſſus foras Petrus fleuit ama
17 &. 20. re.* Et viri qui tenebant IESVM, illude-
Marc 8. bant ei, cædentes:* & cum circuntexiſſent
& 10. eum, percutiebant faciem eius, & interroga-
uerunt

nerunt eum, dicentes : Vaticinare: quis est Esa.50.
ille qui te percussit? Et alia multa conuician Matt. 26.
tes dicebant in eum. *Atq; vt illuxit, conue- Marci. 14
nerunt seniores plebis, & principes sacerdo
tum & Scribæ, & duxerunt illum in conci-
lium suum, dicẽtes: * Num tu es ille CRI- Ibidem.
STVS Dic nobis. Et ait illis: Si vobis dixe- Ibidem.
ro non credetis: quòd si etiã interrogauero, Colos.3.
non respõdebitis mihi, neque dimittetis. Ex He.1. 10.
hoc tẽpore erit Filius hominis sedens à dex
tris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes:
Tu ergo es fili⁹ Dei? Qui ait? Vos dicitis me
esse. *At illi dixerunt: Quid adhuc desidera- Mat.26.
mus testimonium? ipsi enim audiuimus ex Marci.14
ore ipsius.

CAPVT XXIII.

En ludit præses Christum, furit impia plebes.
*Staurophorum * sequitur plurima turba gemens.*

ET * surgens vniuersa multitudo eorum, *Cruci-
duxit illum ad Pilatum. Cœperunt autẽ ferum.
illum accusare, dicentes: *Hunc deprehendi Matt. 27.
mus euertentem gentem, ac vetantem tri- Marci.15.
buta dare Cæsari, dicentem se CHRI- Ioan. 18.
STVM regem esse. *Pilatus autem interro Ioan.19.
gauit eum, dicens: Tu es ille rex Iudæorum? Ioann, 18.
At ille respondens illi, ait: Tu dicis. Ait
autem Pilatus ad principes sacerdotum &
turbas: * Nihil inuenio noxiæ in hoc homi- Matt.27.
ne. At illi inualescebant, dicentes. Cõmouet Marci.13.
populum, docens per vniuersam Iudæam, Ioan.19.

exorsus

exorſus à Galilæa vſque ad hunc locum, Pilatus autem, audita mentione Galilææ, interrogauit, num homo Galilæus eſſet. Et vt cognouit quòd ad Herodis ditionem pertineret, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat per id tempus. Herodes autẽ, viſo IESV, gauiſus eſt valde, * Tenebatur enim multo iam tempore cupiditate videndi illum, *eò quòd audiret multa de eo, & ſperabat ſe ſignum aliquod viſurũ ab eo fieri. Interrogabat autem eum multis ſermonibus. At ipſe nihil illi reſpondebat. Stabant autem principes ſacerdotũ & Scribæ acriter accuſantes eum. Spreuit autem illum Herodes cum exercitibus ſuis: cumq́; illuſiſſet, indutũ veſte ſplendida remiſit ad Pilatum. Et facti ſunt amici inter ſeſe Pilatus & Herodes in eodem die: nam antea ſimultas inter eos interceſſerat. Pilatus autem cõuocatis principibus ſacerdotum, & magiſtratibus, ac plebe, dixit ad illos: *Obtuliſtis mihi hunc hominem, quaſi auertentem populum: & ecce ego coram vobis interrogans, * nullum crimen inuenio in homine iſto ex ijs, de quibus accuſatis eum: ſed ne Herodes quidem: nam remiſi vos ad illum, & ecce nihil dignũ morte actum eſt ei. Caſtigatum ergo illum dimittã. Neceſſe autem habebat dimittere eis in feſto vnum, * Exclamauit autem ſimul vniuerſa turba, dicens: *Tol-

Lucæ 9. Matt. 14. Marci 6. Act. 4. Ioan. 19. Matt. 27. Rom. 15. Ibidem.

Tolle hũc, & dimitte nobis Barabã: qui erat
propter seditionem quandam factam in ciui
tate, & homicidium, coniectus in carcerem. Ioan. 18.
* Iterum autem Pilatus loquutus est ad eos, Act. 3.
volens dimittere IESVM. At illi clamabãt, Ioan. 19.
dicentes: Crucifige, crucifige eum. Ille autẽ
tertiò dixit ad illos: Quid enim mali fecit
hic? Nullum crimen capitale cõperio in eo:
castigatum ergo dimittam illum. * At illi in-
stabant vocibus magnis, postulantes vt cru
cifigetur: & inualescebant voces eorum ac
summorum sacerdotum. * Et Pilatus adiudi Matt. 27.
cauit, vt fieret quod illi postulabant. Dimisit Rom. 15.
autẽ illis eum, * qui propter seditionem & Ioan. 19.
homicidum coniectus fuerat in carcerem, Ibidem.
quem poposcerant: IESVM verò tradi- Matt. 27.
dit arbitrio eorum. * Et cùm abducerent Marci 15.
eum, apprehenderunt Simonem quendam Act. 3.
Cyrenensem, venientem è rure, & impo- Matt. 27.
suerunt illi crucem, vt portaret post IE- Marci 15.
SVM. Sequebatur autem illum multa tur-
ba populi ac mulierum, quæ & plangebant,
& lamentabantur eum. Conuersus autem
ad illas IESVS dixit: * Filiæ Hierusalem, Esaiæ 3.
nolite flere super me, sed super vobisipsis
flete, & super filijs vestris: quoniam * ec- Sap. 2. 3.
ce venient dies, in quibus dicent: Beatæ Esai. 54.
steriles, & ventres qui non genuerunt, & Gala. 4.
vbera quæ non lactauerunt. * Tunc inci- Oseæ 10.
pient dicere montibus: Cadite super nos: & Apo. 6.
collibus

collibus: Operite nos. Quia si in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebãtur autem & alij duo facinorosi cum eo, vt interficerentur, Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Caluaria, ibi crucifixerunt eum, & facinorosos: vnũ à dextris, alterum à sinistris. * IESVS autem dicebat: Pater, remitte illis: nesciunt enim quid faciant. * Diuidentes verò vestimenta eius, miserunt sortem. * Et stabat populus spectans, & deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios seruauit, seruet seipsum, si hic est ille CHRISTVS, ille Dei electus. Illudebant autem ei & milites, accedentes, & acetum offerentes ei, dicentesq;: * Si tu es ille rex Iudæorum, saluum te fac. *Erat autem & inscriptio scripta super eum literis Græcis, & Latinis, & Hebraicis: Hic est rex Iudæorum. * Vnus autem qui erant suspensi facinorosorum, conuicia dicebat in eum, dicens: Si tu es CHRISTVS, serua teipsum, & nos. Respondens autem alter, increpabat eum, dicens: Ne times, quidem tu Deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidẽ iustè: nam digna factis recipimus: hic verò nihil mali gessit, Et dicebat ad IESVM: Domine, memento mei cùm veneris in regnũ tuũ. Et dixit illi IESVS: Amen dico tibi, hodie mecũ eris in paradiso. *Erat autem ferè hora sexta, & tenebræ factæ

Matt. 27. Rom. 15. Ioann. 19. Ibidem. Ibidem

Matt. 27. Rom. 15. Ibidem. Ioan. 19. Matt. 27. Marci. 15.

Ibidem.

factæ sunt super totam terram vſque ad
horam nonam: & obſcuratus eſt Sol, & ve-
lum templi ſciſſum eſt medium. Et cùm cla-
maſſet voce magna IESVS, ait: * Pater, Pſal. 30.
in manus tuas commendabo Spiritum me- Mat. Ma.
um. * Et hæc cùm dixiſſet, expirauit. Cùm Ioan. ibi.
vidiſſet autem Centurio, quod accidit, glo-
rificauit Deum, dicens: Verè hic homo iu-
ſtus erat. Et omnes turbæ eorum, qui ſi-
mul acceſſerant ad ſpectaculum iſtud, & vi-
derant quæ contingebant, percutientes pe-
ctora ſua, reuertebantur. Stabant autem
omnes noti eius procul, & mulieres, quæ
ſequutæ eum erant à Galilæa, hæc videntes.
* Et ecce vir nomine Ioſeph, decurio, qui e- Mat. Ma. Ibidem.
rat vir bonus ac iuſtus, hic non conſenſe-
rat conſilio ac facto eorum, oriundus ab A-
rimathæa ciuitate Iudæorum, qui expecta-
bat & ipſe regnum Dei: * hic acceſsit ad Pi- Ioan. 19.
latum, & poſtulauit corpus IESV, & de-
poſitum inuoluit ſindone, & poſuit illud in
monumento, quod erat in lapidem exci-
ſum, in quo nondum quiſquam poſitus fue-
rat. * Et dies erat paraſceue, & ſabbatum il- Marci 15.
luſcebat. * Subſequutæ autem mulieres quæ Ibidem.
cum eo venerant de Galilæa, viderunt monu Mat. 27.
mētū, & quemadmodum poſitum erat cor-
pus eius. Reuerſæ verò, parauerunt aroma-
ta & vnguenta, ac ſabbato quidem quieue-
runt ſecundum præceptum.

CAPVT XXIIII.

Fulget uestitus, Mariae bona nuntia portant,
Itur in Emmaon, Christus ad astra redit.

Matt. 28. Marci 16. Ioan. 20. VNo * autem sabbatorum profundo diluculo venerunt ad monumentum, portantes quæ parauerunt aromata, & nonnullæ cum illis. Repererunt autem lapidem reuolutum à monumento: & ingressæ, non inuenerunt corpus Domini IESV. Et factum est, dum mente consternatæ essent de hoc, ecce duo viri steterũt iuxta illas in vestibus fulgurantibus. Matt. 16. *Cùm expauissent autem, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis, viuentem cum mortuis? Non est hic, sed surrexit. Recordamini vt dixerit vobis, cùm adhuc in Galilæa esset, dicens: quod oportuerit filiũ hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertio resurgere. Et recordatæ sunt verborum eius, Mat. Ma. ibidem. * regressæ à monumento, nuntiauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad apostolos hęc. Et visa sunt apud illos ceu deliramentum verba illarum, neque crediderunt illis. Petrus autem surgens, cucurrit ad monumentum: & prospiciens vidit linteamina sola posita: & abijt, apud semetipsum mirans quod acciderat. Mar. ibi. * Et ecce duo ex illis ibant

ibant eodem die in castellum, quod aberat spatio stadiorum sexaginta ab Hierosolymis, nomine Emmaüs: & ipsi confabulabantur inter se de his omnibus quæ acciderant. Et factum est dum confabularentur, ac disputarēt, & ipse IESVS appropinquans ibat vnà cum illis. Cæterùm oculi illorum tenebantur, ne eum agnoscerent. Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones quos confertis inter vos ambulantes, & estis tristes? Ac respondens vnus, cui nomen Cleopas, dixit ei: Tu solus peregrinus es Hierosolymis, neque cognouisti quæ facta sunt illic his diebus? Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt ei: De IESV Nazareno, *qui fuit vir propheta, potens opere & sermone coram Deo & toto populo: & quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes, & principes nostri in cōdemnationem mortis, & crucifixerūt eum. Nos autem sperabamus eum esse illum qui redēpturus esset Israel. Atqui super hęc omnia tertius dies est hodie, quòd hæc facta sunt. Sed & mulieres quędā ex nobis attonitos reddidere nos, quæ diluculo peruenerūt ad monumentū, & nō inuēto corpore eius, venerunt dicentes, *se etiam visionē angelorum vidisse, qui dicerent eū viuere. Et abierunt quidā eorū, qui erant nobiscū ad monumentū, & ita repererūt, sicut mulieres dixerāt: ipsum verò non viderūt. Et ipse dixit

Matt. 21. Ioan. 4. 6 & 9.

Ioan. 20. Ibidem.

ad eos: O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuti sunt prophe-
Matt. 16. tæ. * Nônne hæc oportuit pati CHRI-
17. & 20. STVM, & intrare in gloriam suam? Et
Marci 8. exorsus à Mose, & omnibus prophetis, in-
& 10. terpretabatur illis in omnibus scripturis
Genesis 3 quæ de ipso erant. Et appropinquauerunt
Es. 50. 53. castello quò ibant, & ipse præ se ferebat se longius ire. Et coëgerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam vergit ad vesperam, & inclinatus est dies. Et intrauit vt maneret cum illis. Et factum est dum accumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & agnouerunt eum, & ipse subduxit sese à conspectu eorum. Et dixerunt inter se: Nônne cor nostrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in via, & aperiret nobis Scripturas? Et surgentes eadem hora regressi sunt Hierosolyma, & inuenerunt congregatos vndecim, & eos, qui cum illis erant, dicentes: Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni. Et illi narrabant quæ gesta erant in via: & quomodo fuisset agnitus ipsis ex
Ioan. 20. fractione panis. * Dum autem hæc loquuntur, stetit IESVS ipse in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis. Expauefacti verò & conterriti, existimabant se spiritum videre, & dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendũt in cordibus vestris? Videte manus
meas,

meas,& pedes meos,quia ego ipſe ſum. Con
trectate me,& videte, quia ſpiritus carnem
& oſſa nõ habet, ſicut me videtis habere. Et
cùm hæc dixiſſet, oſtendit eis manus ac pe-
des. * Adhuc autem illis non credentibus Matt. 28.
præ gaudio & mirantibus,dixit eis:Habetis Marci 16.
hîc aliquid edulij? At illi obtulerunt ei par- Ioan. 20.
tem piſcis aſsi,& aliquid de fauo apiario.Et
accepit, & in conſpectu illorũ comedit. *Et Matt.26.
dixit ad eos: Hæc ſunt verba quæ loquutus Marci 14.
ſum ad vos,cùm adhuc eſſem vobiſcũ:quòd
neceſſe foret impleri omnia quę ſcripta ſunt
in lege Moſi,& prophetis,& pſalmis de me.
Tunc aperuit illorum mentem vt intellige-
rent ſcripturas,& dixit eis.Sic ſcriptum eſt,
*& ſic oportebat CHRISTVM pati, & Act. 17.
reſurgere à mortuis tertio die, & prædicari
nomine eius pœnitentiam, ac remiſsionem
peccatorum in omnes gẽtes, initio facto ab
Hieroſolymis.*Vos autem eſtis teſtes horũ.
*Et ecce ego mitto promiſſum patris mei
ſuper vos. * Vos autem ſedete in ciuitate Act.1.3.
Hieruſalẽ, quoadusq; induamini virtute ex Io.14.15.
alto.*Eduxit autem eos foras vſq; in Betha 16. & 20.
niam,& ſublatis in altum manibus ſuis,be- Act. 1.
nedixit eis.Et factum eſt cùm benediceret il- Matt. 28.
lis,receſsit ab eis,ac ferebatur in cælum. Et Actor. 1.
ipſi,adorato eo, regreſsi ſunt Hieroſolyma
cum gaudio magno.& erant ſemper in tem-
plo laudantes,& benedicentes Deum. Amẽ.

VITA SANCTI IOANNIS PER DIVVM HIERONYMVM.

Matt.4. Act.12.

IOANNES *Apostolus, quem Iesus amauit plurimum, filius Zebedæi, frater Iacobi Apostoli, quem Herodes post passionem Domini decollauerat, nouissimus omnium scripsit Euangelium, rogatus ab Asiæ Episcopis aduersus Cerinthum, aliosque hæreticos: & maximè tunc Ebionitarum dogma consurgens, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse. Vnde & compulsus est diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliam caussam huius scripturæ ferunt: quod cùm legisset Matthæi, Marci, & Lucæ uolumina, probauerit quidem textum historiæ, & uera eos dixisse firmauerit: sed unius tantum anni, in quo & passus est, post carcerem Ioannis historiam texuisse. Prætermisso itaque anno, cuius acta à tribus exposita fuerant, superioris temporis ante quàm Ioannes clauderetur in carcerem, gesta narrauit, sicut manifestum esse poterit ijs, qui diligenter quatuor Euangeliorum uolumina legerint. Quæ res etiam Diaphoniam, quæ uidetur Ioannis esse cum cæteris, tollit. Scripsit autem & unam epistolam, cuius exordium est: Quod fuit ab initio, quod audiuimus, & uidimus oculis nostris: quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de uerbo uitæ: quæ ab uniuersis ecclesiasticis & eruditis uiris probatur. Reliquæ autem duæ, quarum principium est: Senior electæ dominæ & natis eius: & sequentis, Senior Caio charissimo, quem*

ego

go diligo in ueritate : Ioannis præsbyteri asseruntur, cuius & hodie alterum sepulcrum apud Ephesum ostenditur : & nonnulli putent duas memorias eiusdem Ioannis Euangelistæ esse : super qua re cum per ordinem ad Papiam auditorem eius uentum fuerit, disseremus. Quarto decimo igitur anno, secundam post Neronem persequutionem, mouente Domitiano in Patmos insulam relegatus, scripsit Apocalypsim, quam interpretantur Iustinus martyr, & Hirenæus. Interfecto autem Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatem à Senatu rescissis, sub Pertinace principe redit Ephesum, ibique usque ad Traianum principem perseuerans, totas Asiæ fundauit rexitque ecclesias, & confectus senio, sexagesimo octauo post passionem Domini anno mortuus, iuxta eandem urbem sepultus est.

EVANGELIVM SECVNDVM IOANNEM.

CAPVT I.

Aeterno patris sermone est gratia facta,
Hincq; notas digito prodrome sancte tuo.

Genes.1, Prouer. 8 IN*principio erat sermo, & sermo erat apud Deum, *& Deus erat ille sermo.*Hic
Matt. 1. erat in principio apud Deum. * Omnia
Lucæ 1. per ipsum facta sunt, & sine eo factum est
Infrà 1. nihil, quod factum est. *In ipso vita erat, &
14 & 17. vita erat lux hominum: & lux in tenebris
Ioã.5.11. lucet, & tenebræ eam non apprehenderũt.
& 14. *Erat homo missus à Deo, cui nomen Ioan-
Mat. 3.11. nes. Hic venit ad testificandum, vt testaretur
Marci 1. de luce, vt omnes crederent per ipsum. Non
Lucæ 7. erat ille lux illa, *sed missus erat, vt testare-
Matt.11. tur de luce. *Erat lux illa lux vera: quæ il-
Lucæ 7. luminat omnem hominem venientem in
Malac. 3. mundum. In mundo erat, & mundus per
Io.3, 8, 9. ipsum factus est, * & mundus eum non co-
1. Ioan. 1. gnouit. *In sua venit, & sui eum non re-
Ioan.3.15 ceperunt. Quotquot autem receperunt eũ,
Eph.6. dedit eis vt liceret filios Dei fieri, videlicet
Colos. 4. his qui credidissent in nomen ipsius. Qui
Apoc. 19. non ex sanguinibus, neque ex voluntate car-
nis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati
Matth. 1. sunt. *Et sermo ille caro factus est, & habi-
Lucæ 1,2. tauit

tauit in nobis:& conſpeximus gloriam eius,
gloriam velut vnigeniti à patre:plenus gra-
tia & veritate. Ioannes teſtificatur de ipſo,
& clamat dicens : * Hic erat de quo dice- Matt.1.
bam, qui cùm me ſequeretur, anteceſsit me: Marci 1.
quia prior me erat. *Et de plenitudine eius Lucæ 3.
nos omnes accepimus, & gratiam pro gra- Infrà 1.
tia:quia lex per Moſen data eſt, * gratia & Pſal.44.
veritas per IESVM CHRISTVM Io.1.5.7.
exorta eſt.*Deum nemo vidit vnquam. V- Act.20.
nigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe e- Matt.11.
nerrauit. *Et hoc eſt teſtimonium Ioannis, Lucæ 10.
quando miſerant Iudæi ab Hieroſolymis Ioan.5.10
ſacerdotes & leuitas, vt interrogarent eum:
Tu quis es? Et confeſſus eſt, & non negauit.
*Et confeſſus eſt, inquiens: Non ſum ego Infra 3.
CHRISTVS. Et interrogauerunt eum:
Quid ergo? Helias es tu? Et dicit: Non ſum.
Et tu propheta ille? Et reſpondit: Non. Di-
xerunt ergo ei: Quis es? vt reſponſum de-
mus ijs qui miſerunt nos? Quid dicis de te-
ipſo? Ait: * Ego vox clamantis in deſerto, Matt.3.
Dirigite viam Domini, ſicut dixit Eſaias Marci 1.
propheta. Et qui miſsi fuerant, erant ex Lucæ 3.
Phariſæis. Et interrogauerunt eum, ac dixe- Eſa.40.
runt ei: Cur ergo baptizas, ſi tu non es Matt.11.
CHRISTVS, neque Helias, neque pro-
pheta ille? Reſpondit eis Ioannes, dicēs: *E-
go baptizo aqua, ſed in medio veſtrum ſtat, Matt.3.
quem vos neſcitis. Ipſe eſt, qui cum me ſe- Marci 1.
R 5 que-

Lucæ 3. queretur, antecesſit me: cuius ego non ſum
Act. 19. dignus, vt ſoluam corrigiam calciamenti.
Inf. 3, 10. * Hæc in Bethabara facta ſunt trans Iordanem, vbi Ioannes baptizabat. Poſtero die videt Ioannes IESVM venientem ad ſe,
Infrà 5. & ait: * Ecce agnus ille Dei, qui tollit pecca-
Infrà 3. tum mundi. * Hic eſt, de quo dicebam: Poſt me venit vir, qui me antecesſit, quia prior me erat, & ego neſciebam eum: ſed vt manifeſtus fiat Iſraëli, propterea veni ego aqua
Matth. 3. baptizans. * Et teſtificatus eſt Ioannes, di-
Marci 1. cens: Vidi ſpiritum deſcendentem ſpecie
Lucæ 3. columbæ de cælo, & manſit ſuper eum: &
Lucæ 1. ego non noueram eum: * ſed qui miſit me, vt baptizarem aqua, is mihi dixit: Super quem videris ſpiritum deſcendentem ac manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat Spiritu ſancto. Et ego vidi, & teſtificatus ſum hunc
Infrà 5. eſſe filium Dei. * Poſtero die iterum ſtabat Ioannes, & ex diſcipulis eius duo: & intui-
Eſa. 53. tus IESVM ambulantem, dicit: * Ecce agnus ille Dei. Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſequuti ſunt IESVM. Conuerſus autem IESVS, & conſpicatus eos ſequentes ſe, dicit eis: Quid quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi (quod dicitur, ſi interpreteris, magiſter) vbi habitas? Dicit eis: Venite & videte. Venerunt, videruntque vbi maneret. Et apud eum manſerunt die illo: hora autem erat fermè decima. Erat Andreas

dreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus
qui audierant à Ioanne, & ſequuti fuerant
eum, Reperit hic prior fratrem ſuum Simo-
nem, & dicit ei: Inuenimus Meſsiam (quod
eſt ſi interpreteris, vnctus) & adduxit eum
ad IESVM. Intuitus eum IESVS, dixit:
Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Ce-
phas. quod ſonat, ſi interpreteris, lapis. Po-
ſtero die voluit IESVS exire in Galilæam,
& reperit Philippum, & dicit ei: Sequere me.
*Erat autem Philippus à Bethſaida ciuitate Matt.11.
Andreæ & Petri. Reperit Philippus Natha- Lucæ 10.
naël, & dicit ei: De quo ſcripſit Moſes in le- Ge.1.22.
ge, & prophetę, inuenimus IESVM filium 28.49.
Ioſeph Nazarenum. Et dixit ei Nathanaël: Deut.18.
A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? dicit Eſa.7.9.
ei Philippus: Veni & vide. Vidit IESVS
Nathanaël venientem ad ſe, & dicit de eo:
Ecce verè Iſraëlita, in quo dolus non eſt. Di-
cit ei Nathanaël: Vnde me noſti? Reſpon-
dit IESVS, & dixit ei: Prius quàm te Phi-
lippus vocaret, cùm eſſes ſub ficu, videbam
te. Reſpondit Nathanaël, & ait ei: Rabbi, tu
es ille filius Dei, tu es ille rex Iſraël. Reſpon
dit IESVS, & dixit ei: Quia dixi tibi, Vi-
debam te ſub ficu: credis. Maiora his vide-
bis. Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, Gen.28.
Poſthac videbitis cælum apertum, & ange-
los Dei aſcendentes, ac deſcendentes ſuper
Filium hominis.

CA-

CAPVT II.

*Vino. *Bis ternis guttis laticem immutauit Iaccho,**
Pellitur & templo rauca columba sacro.

Infrà 4. ET *die tertia nuptiæ fiebant in cana Galilææ, & erat mater IESV ibi. Vocatus est autem & IESVS, ac discipuli eius ad nuptias. Et vbi defecisset vinum, dicit mater IESV ad eum: Vinum non habent. Dicit ei IESVS: Quid mihi tecum est mulier? nondum venit hora mea. Dicit mater eius ministris: Quodcunque dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex, positæ secundum purificationẽ Iudæorum, capientes singulæ metretas binas aut ternas. Dicit eis IESVS: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vsque ad summũ. Et dicit eis: Infundite nunc, & ferte architriclino: & tulerunt. Postquàm autem gustasset architriclinus aquam in vinum versam, neque sciret vnde esset, sed ministri sciebant, qui hauserant aquam, vocat sponsum, & dicit ei: Omnis homo primo loco bonum vinum ponit, & cùm inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Tu seruasti bonum vinum vsque ad hoc tempus. Hoc edidit initium signorum IESVS in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli

Matt. 4. eius *Post hæc descendit Capernaum ipse &

Lucæ 4. mater eius, & fratres eius, & discipuli eius, & ibi manserunt non multis diebus. Et in

propin-

propinquo erat paſcha Iudæorum, & aſcen-
dit IESVS Hieroſolyma, * & reperit in Matt. 21.
templo eos qui vendebant boues, & oues & Marci 11.
columbas, & nummularios ſedētes. Et cùm Lucæ 19.
feciſſet flagellum è funiculis, omnes eiecit ē
templo, oues ſimul ac boues, & nummula-
riorũ effudit æs, menſasq́; ſubuertit. Et his
qui colũbas vendebant, dixit: Auferte iſta
hinc, nec facite domũ patris mei domũ mer
catus. Recordati verò ſunt diſcipuli eius, q
ſcriptum eſt: *Zelus domus tuæ exedit me. Pſal. 68.
Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Matt. 16.
*Quod ſignum oſtendis nobis, quòd iſta fa- Marci 8.
cias: Reſpondit IESVS, & dixit eis: *De- Matt. 26.
ſtruite templũ hoc, & in tribus diebus eri- Marci 14.
gã illud. Dixerunt ergo Iudæi: Quadragin-
ta & ſex annis extructũ eſt tēplũ hoc, & tu
in tribus diebus eriges illud? *At ille dicebat Matt. 6.
de templo corporis ſui. Cũ ergo reſurrexiſ- Marci 8.
ſet è mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius,
quod hoc dixiſſet eis: & crediderunt ſcriptu
ræ, & ſermoni quē dixerat IESVS. Cùm
autē eſſet Hieroſolymis in paſcha in die fe-
ſto, multi crediderũt in nomē eius vidētes ſi
gna eius quæ edebat. Ipſe aũt IESVS non
credebat ſemetipſum eis, *eò quòd ipſe noſ- 1. Par. 28.
ſet oēs, nec opus haberet, vt quiſq; teſtaretur Sap. 16.
de homine. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in Roma. 8.
homine. Hier. 17.

CAPVT III.

Cælum quo ſcandant renouati pneumate, natus Apoc. 2.

Siderea Summi uenit ab arce patris.

Ioan.7.& ERat *autem homo ex Pharisæis, Nicode-
19. mus nomine, princeps Iudæorum. hic ve-
nit ad IESVM nocte, & dixit ei: Rabbi, sci-
mus quòd à Deo veneris magister. Nemo
enim potest hæc signa facere, quæ tu facis,
nisi fuerit Deus cum eo. Respōdit IESVS,
1.Io.2.3. & dixit ei. *Amen amen dico tibi, nisi quis
& 5. natus fuerit è supernis, non potest videre
regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus: Quo-
modo potest homo nasci cum sit senex?
Num potest in ventrem matris suæ iterum
Titum 3. introire, ac nasci? Respondit IESVS: *A-
Infrà 4.6 men amen dico tibi, nisi quis natus fuerit
7. ex aqua & spiritu, non potest introire in re-
Infrà 6. num Dei. *Quod natum est ex carne, caro
est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est.
Ne mireris, quòd dixi tibi, oportet vos nasci
Eccle.8. è supernis. *Spiritus vbi vult spirat, & vo-
Roma. 8. cem eius audis, sed nescis vnde veniat, & quò
Sap.12. vadat. *Sic est omnis qui natus est è spiritu.
1.Cor.2. Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomo-
do possunt hæc fieri? Respondit IESVS: &
dixit ei: Tu es ille magister Israëlis, & hæc
Infr.5.7. ignoras? * Amen amen dico tibi: quod sci-
mus, loquimur, & quod vidimus, testamur:
& testimonium nostrum non accipitis. Si
terrena dixi vobis, & non creditis: quomo-
do si dixero vobis cælestia, credituri sitis?
Eph.4. *Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descē-
dit è

dit è cælo, Filius hominis, qui est in cælo. Ioā. 8.12.
* Et sicut Moses exaltauit serpentem in de- Num. 21.
serto, ita exaltari oportet Filium hominis:
vt omnis qui credit in eum non pereat, sed
habeat vitam æternam. Sic enim Deus di-
lexit mundum, vt filium suum vnigenitum
daret, *vt omnis qui credit in eũ, nõ pereat, Rom. 5.
sed habeat vitam æternã. * Non enim misit Ioan. 4.
Deus filium suum in mundum, vt condẽnet Marci 16.
mundum, sed vt seruetur mundus per eum. Lucæ 24.
*Qui credit in eum, non condẽnatur. * Qui Infrà 12.
verò non credit, iam condemnatus est, quia Gal. 2. 3.
non credidit in nomen vnigeniti filij Dei. Lucæ 8.
Hæc est autem condemnatio, quòd lux ve-
nit in mundum, & dilexerunt homines ma-
gis tenebras quàm lucem. Erant enim eo-
rum mala opera. Omnis enim qui mala a- 1. Ioan. 2.
git, odit lucem: nec venit ad lucem, ne argu-
antur opera ipsius. Qui autem operatur ve- Ioan. 4.
ritatem, venit ad lucem: vt conspicuo fiant Matt. 3.
facta ipsius, quòd per Deum sint facta. *Post Marci 1.
hæc venit IESVS & discipuli eius in ter- Lucæ 3.
ram Iudæam, & illic morabatur cum eis, ac Matt. 4.
baptizabat. * Baptizabat autem & Ioannes Marci 1.
in Aenon iuxta Salim, quia aquæ multæ e- Lucæ 7.
rant illic, & veniebant ac baptizabantur. Matt. 3.
* Nondũ enim coniectus fuerat Ioannes in Marci 1.
carcerem. Orta est autẽ quæstio ex discipu- Lucæ 3.
lis Ioãnis cum Iudæis de purificatione. *Et Ioan. 1. 5.
venerunt ad Ioannem & dixerunt ei: Rab- & 10.
bi,

2.Cor. 3. bi,qui erat tecum trans Iordanem, *cui tu
Matth.2. testimonium perhibuisti,ecce is baptizat,&
Matth. 3. omnes veniunt ad eum.Respondit Ioannes,
Roma. 1. & dixit: * Non potest homo accipere quicquam,
Lucæ 3. quam,nisi fuerit ei datum è cælo. Ipsi vos
Marci 9. testes estis, quòd dixerim: * Non sum ego
Lucæ 5. CHRISTVS,sed missus sum ante illum.
Eph. 4. *Qui habet sponsam, sponsus est: amicus
Ioã.16.17 autem sponsi, qui stat & audit eum, gaudio
Ioan. 1.5. gaudet propter vocem spõsi, hoc ergo gau-
7.8.15. & diũ meum impletũ est.Illũ oportet crescere
16. me verò minui.*Qui è supernis venit,supra
Roma. 3. omnes est.Qui è terra profectus est, terre-
Ioann. 8. nus est,& è terra loquitur. *Qui è cælo ve-
Io.12.14. nit,supra omnes est:* & quod vidit & audi-
Matt.1. uit,& hoc testatur,& testimoniũ eius nemo
Lucæ 1. accipit.*Qui accepit eius testimoniũ, is ob-
Esa.61. signauit,quòd Deus verax sit. * Nam is quẽ
Marci 11. misit deus, verba Dei loquitur. *Non enim
Lucæ 10. huic ad mensuram dat Deus spiritum.Pater
Ioan.17. diligit filium,& omnia dedit illi in manum.
Ioan.6. Qui credit filio, habet vitam æternam. Qui
Marci 9. verò non credit filio,non videbit vitam,sed
Ioan. 8. ira Dei manet super eum.

CAPVT IIII.

Deuitat mulier potantem fonte perenni,
*Pro puero ad Canam quem basilicus*adit.*

* regulus

VT ergo cognouit Dominus audisse Pharisæos, quòd IESVS plures discipulos faceret:& baptizaret,quàm Ioannes: quanquam

quam IESVS ipse non baptizaret, sed di- Matt.4.
scipuli eius: * reliquit Iudæam: & abijt ite Lucæ 4.
rum in Galilæam. Oportebat autem eum Ioan,2.4.
transire per Samariam. Venit ergo in ciui-
tatem Samariȩ, quæ dicitur Sychar, iuxta
prædium. * quod dedit Iacob Ioseph filio Gene.48.
suo. Erat autem ibi fons. Iacob IESVS
ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic super nota
fontem. Hora erat ferme sexta: venit mu-
lier Samaritana, vt hauriret aquam. Dicit
ei IESVS: Da mihi quod bibam. Nam dis-
cipuli eius abierant in ciuitatem, vt cibos
emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samarita-
na: Quomodo tu Iudæus cùm sis, potum à
me poscis, quæ sum mulier Samaritana?
* Non enim commercium habent Iudæi Ioan.8.
cum Samaritanis. Respondit IESVS, &
dixit ei: Si scires donum Dei, & quis sit qui
dicit tibi, Da mihi quod bibam: tu petisses
ab eo, * & dedisset tibi aquam viuam. Dicit Ioan.3.7.
ei mulier: Domine, neque quo haurias ha-
bes, & puteus prpfundus est: * vnde ergo Infrà.7.
habes aquam illam viuam? Num tu maior
es patre nostro Iacob, qui dedit nobis pute-
um, & ipse ex eo bibit, & filij eius & peco-
ra eius? Respondit IESVS, & dixit ei: Om-
nis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterũ. * Qui- Ioann.3.
squis autem biberit ex aqua quam ego da- 2,&,7.
bo ei, non sitierit in æternum: sed aqua quã
ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in

Titum.3. vitam æternam. Dicit illi mulier: * Domi-
Infrà 6. ne, da mihi istam aquam, vt non sitiam, ne-
que veniam huc ad hauriendum. Dicit ei IE
SVS: Vade, voca virum tuum, & veni huc.
Respondit mulier, & dixit ei: Non habeo vi-
rum. Dicit ei IESVS: Bene dixisti, Non ha-
beo virum. Quinque enim viros habuisti, &
nunc quem habes, non est tuus vir. Hoc verè
Lucæ 7. dixisti. Dicit ei mulier: * Domine, video
3.Reg.13. quòd Propheta es tu. * Patres nostri in mō-
3.Reg. 9. te hoc adorauerunt, * & vos dicitis, quòd
Hierosolymis est locus, vbi oporteat adora
re. Dicit ei IESVS: Mulier, crede mihi, ve-
nit hora, quando neque in monte hoc, ne-
que Hierosolymis adorabitis patrem. * Vos
adoratis quod nescitis, nos adoramus quod
Psal.95. scimus: * quia salus ex Iudæis est. Sed venit
Esai.44. hora, & nunc est, quando veri adoratores
Gene. 22. adorabunt patrem spiritu ac veritate. Nam
Nu. 24. & pater tales quærit, qui adorent ipsum.
Hiere.3. * Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum,
Io.1.3.5. spiritu ac veritate opertet adorare. Dicit ei
&. 6. mulier: Scio quòd Messias venturus est, qui
2. Cor.3. dicitur CHRISTVS: cùm ergo venerit
1.Ioan.4. ille, nobis nūtiabit omnia. Dicit ei IESVS.
Matt.26. *Ego sum, qui loquor tibi. Et continuò ve-
Marci.14 nerunt discipuli eius, & mirabantur: quòd
Lucæ 22. cum muliere loqueretur. Nemo tamē dixit,
Ioan.1.9. Quid quæris, aut cur loqueris cum ea? Reli-
& 10. quit ergo hydriam suam mulier, & abijt in
ciui-

ciuitatem, & dicit illis hominibus: * Venite, videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunque feci: num hic est ille CHRISTVS? Exierunt ergo è ciuitate, & veniebant ad eum. Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, comede. Ille autē dixit eis: Ego cibum habeo comedendum, quem vos nescitis. Dicebant ergo discipuli inter se: Num quis attulit ei quod ederet? Dicit eis IESVS: * Meus cibus est, vt faciam, quod vult is qui misit me, & perficiam opus eius. Nónne vos dicitis: * adhuc quatuor menses sunt, & messis veniet? Ecce dico vobis, * attollite oculos vestros, & videte regiones, quoniam albæ sunt iam ad messem. Et qui metit, mercedē accipit, & congregat fructū in vitam æternam: vt & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit. In hoc enim est sermo verus, quòd alius est qui seminat, & alius est qui metit. Ego misi vos ad metendū, quod vos non laborastis. Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis. Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eū Samaritanorum, propter sermonem mulieris testificantis, quod dixisset sibi omnia quæcunque fecisset. Cùm venissent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum vt apud se maneret: & mãsit ibi duos dies. Ac multò plures crediderunt propter sermonē ipsius: & mulieri dicebant: Iam non propter tuā orationem

Ioan. 6. 16. Matt. 26. Marci. 14 Lucæ 22. Ioann. 5. Matth. 9. Lucæ 10. Esaiæ 40 & 51.

Ioann.17. tionẽ credimus.*ipsi enim audiuimus,& sci
Matth.4. mus , quòd hic est verè seruator mundi
Ioanni.2. CHRISTVS.* Post duos autẽ dies exijt
Matt. 13. inde,& abijt in Galilæam . * Ipse enim IE-
Marci.6. SVS testatus est, quòd propheta in sua pa-
Lucæ 4. tria honorem nõ haberet .* Cùm ergo ve-
Ibidem. nisset in Galilæam,exceperunt eum Galilæi,
cùm omnia vidissent, quæ fecerat Hieroso-
lymis in die festo : & ipsi enim venerant ad
Supra. 2. diem festum.*Venit ergo IESVS iterum
in Cana Galilææ,vbi fecerat ex aqua vinum,
Matth.8. *Et erat quidam regulus , cuius filius infir-
Lucæ 7. mabatur Capernaũ:hic cùm audisset, quòd
IESVS aduenisset à Iudea in Galilæam ,
Matth.9. abijt ad eum,*& rogabat eum vt descende-
Marci. 5. ret ac sanaret ipsius filium: siquidem is age-
Lucæ 8 bat animam . Dixit ergo IESVS ad eum:
Exod. 4. *Nisi signa & prodigia videritis,non credi
tis,Dicit ad eum regulus : Domine: descen-
de prius, quàm moriatur filius meus. Dicit
Gene . 15. ei IESVS:Vade. filius tuus viuit.*Credi-
Roma. 4. dit homo sermoni, quẽ dixerat ei IESVS,
Galat. 3. &ibat.Iam autẽ eo descendente,serui occur
Ienæ. 3. rerũt ei,& nuntiauerunt dicentes:Filius tu⁹
Pro.24. viuit,Sciscitatus est ergo horã ab eis,in qua
2.Re. 12. melius habuisset.*Et dixerunt ei:Heri hora
septima reliquit eum febris.Cognouit ergo
pater,quòd illa hora erat,in qua dixisset si-
bi IESVS,filius tuus viuit: & credidit ipse,
& domus eius tota , Hoc iterum secundum
signum

signum edidit IESVS, cùm venisset à Iudæa in Galilæam.

CAPVT V.

Bulet & languens, & Mosi scripta probantur,
Qui credit Mosi, credet & ille mihi.

POst hæc erat dies festus Iudæorum & ascendit IESVS Hierosolyma. Est autem Hierosolymis ad probaticã piscina, quæ nominatur Hebraicè Bethesda, quinque porticus habens: in his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus enim descendebat certo tempore in piscinã, & turbabat aquam: Itaque qui primus descendisset post turbationem aquæ, sanus fiebat, à quocunque detinebatur morbo. Erat autem quidam homo illic, qui triginta & octo annos morbo tenebatur. Hunc cũ vidisset IESVS decumbentum, & cognouisset, quòd iam multùm temporis morbo teneretur, dicit ei: Vis sanus fieri? Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo,
vt cùm turbata fuerit aqua, mittat me in pi- Matt. 9.
scinam. Sed interim dum ego venio, iam Marci. 2.
alius ante me descendit.* Dicit ei IESVS: Lucæ 5.
Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Et Matt. 12.
statim sanus factus est homo ille, & sustulit Mar. 2, 3.
grabatum suum, & ambulabat.* Erat autẽ Lucæ 6.
sabbatum in die illo. Dicebant ergo Iudæi, 13. & 14.
ei qui sanatus fuerat: Sabbatum est, nõ licet Ioan. 7, 9.

tibi tollere grabatum. Respondit eis: Qui
me sanum fecit, is mihi dixit, Tolle graba-
Infrà 9. tum tuum, & ambula. * Interrogauerunt
ergo eum: Quis est ille homo, qui dixit tibi,
Tolle grabatum tuum & ambula? Is au-
tem qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis
esset. IESVS enim subduxit se, quòd tur-
ba esset eo in loco. Postea reperit eum IE-
SVS in templo, & dixit illi: Ecce sanus
factus es, ne posthac pecces, ne quid dete-
Ibidem. rius tibi contingat. * Abijt ille homo, &
nuntiauit Iudæis, quòd IESVS esset, à
quo sanatus fuisset. Ac propterea persequе-
bantur Iudæi IESVM, & quærebant il-
Ibidem. lum occidere, * quòd ista fecisset in sabba-
Ibidem. to. IESVS autem respondit eis: *Pater me-
1. Cor. 12. us ad hoc vsque temporis operatur, & ego
operor. Propterea ergo magis quærebant
eum Iudei interficere, quia non solũ soluis-
set sabbatum, * sed & patrem suum dixisset
Matt. 26. Deum, æqualem se faciens Deo. Respondit
Marci. 14 itaq; IESVS, & dixit eis: Amen amen di-
Lucæ 22. co vobis, *non potest filius à se facere quic-
Ioa. 5. 19. quam, nisi quid viderit patrem facientem:
Suprà 1. Quæcunq; enim ille fecerit, hæc itidem & fi-
Io. 3. 7. 8. lius facit. *Pater enim diligit Filiũ, & omnia
15. 16. 17. demonstrat ei quæ ipse facit: & maiora his
demonstrabit ei opera, vt vos miremini. Si-
cut enim Pater suscitat mortuos & viuificat:
sic & Filius quos vult, viuificat. Neq; enim pa-
ter iu-

ter iudicat quemquam, * ſed omne iudiciũ Lucæ 10.
dedit filio: vt omnes honorent filium, ſicut Matt. 11.
honorant patrem.* Qui non honorat filiũ, Ioan. 12.
non honorat patrem qui miſit illum.*Amẽ Ioan. 1. 6.
amen dico vobis, qui ſermonem meũ audit, 7. 8 &. 11.
& credit ei qui miſit me, habet vitã ę ternã:
& in condemnationem nõ veniet, ſed tranſibit à morte in vitã. Amẽ amen dico vobis,
quod veniet hora, & nunc eſt, quando mortui audiẽt vocem filij Dei: & qui audierint,
viuent. * Sicut enim pater habet vitam
in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere vitam Suprà 1.
in ſemetipſo: & poteſtatem dedit ei iudicandi quocq; quia Filius hominis eſt. Nolite mirari hoc: *quia veniet hora in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Matt. 25.
eius: & prodibunt, qui bona fecerunt, inreſurrectionem vitæ: qui verò mala egerũt, in
reſurrectionem condemnationis. Non poſſum ego ex me ipſo facere quicquam.*Sicut
audio, iudico, & iudicium meum iuſtum eſt Ioann. 8.
*Quia non quæro voluntatem meam, ſed Ioa. 4. 6.
voluntatẽ eius qui miſit me, patris.* Si ego
teſtimoniũ perhiberẽ de meipſo, teſtimoniũ Infrà. 8.
meũ nõ eſſet verũ.* Alius eſt qui teſtimoniũ
perhibet de me, & ſcio verum eſſe teſtimonium quod teſtificatur de me. * Vos miſiſtis ad Ioannẽ, & is teſtimoniũ reddidit veri Ioann. 8. 1. Ioan. 5.
tati. Ego autẽ non ab homine teſtimoniũ ac Suprà 1.
cipio: ſed hęc dico, vt vos ſalui ſitis. Ille erat

lucerna ardens,& lucens, vos autem volui-
Matt.3. ſtis ad tempus exultare in luce eius. * At
ego teſtimonium habeo maius teſtimonio
Ioannis:Opera enim quæ dedit mihi pater,
Infrà. 14. vt perficiam ea, * ipſa(inquam)opera,quæ
Ioann .8. ego facio, teſtificantur de me, quòd pater
Ioan.1.3. miſerit me.* Et qui miſit me pater, ipſe te-
4.5. &.6. ſtificatus eſt de me.* Neque vocem eius vn-
1.Ioan.2. quam audiſtis, neque ſpeciem eius vidiſtis:&
ſermonem eius non habetis in vobis manē-
tem:quia quem miſit ille,huic vos non cre-
Act.17. ditis.* Scrutamini ſcripturas, quia vos vi-
nota demini vobis in ipſis viam æternam habe-
Deut. 18. re:*& illæ ſunt quæ teſtificantur de me:nec
uultis venire ad me,vt vitam habeatis.Glo-
riam ab hominibus non accipio, ſed cogno
ui vos,quòd dilectionem Dei non habeatis
in vobis.Ego veni nomine patris mei,nec re
cipitis me. * Si alius venerit nomine ſuo,il-
1 Ioan. 2. lum recipietis. Quomodo vos poteſtis cre-
2.Theſ.2. dere, qui gloriam à vobis inuicē accipitis:
Danie. 9. & gloriam quæ à ſolo Deo proficiſcitur,nō
quæritis?Nolite putare,quòd ego accuſatu-
rus ſim vos apud patrem: eſt qui accuſat
vos Moſes,in quo vos ſperatis. Si enim cre-
Deut. 19. didiſſetis Moſi,credidiſſetis vtique mihi: * de
me enim ille ſcripſit.Si autem illius ſcriptis
nō creditis, quomodo verbis meis credetis?

CAPVT VI.

Feſtum paſcha aderat dum diuidit hordea turbis.

Et dum

Et dum de uero manat uerba facit.

POst hæc abijt IESVS trans mare Gali- Matt.4.
lææ, quod eſt Tiberiadis,* & ſequebatur Marci 3.
eum turba multa, quia videbant eius ſigna Lucæ 4.
quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur. Matt. 14.
*Subijt autem in montem IESVS, & ibi Lucæ 9.
ſedebat cum diſcipulis ſuis. * Inſtabat au- Exod. 12.
tem paſcha dies feſtus Iudæorum. * Cùm Matt. 14.
ſuſtuliſſet ergo oculos IESVS, & vidiſſet Marci 6.
quòd multa turba veniret ad ſe, dicit ad Lucæ 9.
Philippum: Vnde ememus panes, vt edant iſti? Hoc autem dicebat, tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus: Ducentorum denariornm panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque puſillum quippiam accipiat. Dicit ei vnus ex diſcipulis ipſius, Andreas, frater Simonis Petri: Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces: ſed hæc quid ſunt inter tam multos? Dixit autem IESVS, Facite vt homines diſcumbant. Erat autem gramẽ multum in eo loco.*Diſ- Matt. 14.
cubuerunt ergo viri numero ferme quin- Marc.6.8
quies mille. Accepit autem panes IESVS: Lucæ 90
cumque gratias egiſſet, diſtribuit diſcipulis, diſcipuli verò diſcumbentibus. Similiter & ex piſcibus quantum volebant. Vt autem impleti ſunt, dicit diſcipulis ſuis Colligite quæ ſuper fuerunt fragmenta, ne quid pereat, Collegerunt ergo, & impleuerunt

runt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerant his qui comederant. Illi ergo homines cum vidissent, quòd IESVS fecerat signũ, dicebant: * Hic est verè Propheta ille, qui venturus est in mundũ. IESVS ergo cùm cognouisset quòd venturi essent, ac rapturi ipsum, vt facerent ipsum regem, *secessit iterum in montem ipse solus, *At vbi iam vespera esset, descẽderunt discipuli eius ad mare: & conscensa naui, venerunt traiecto mari ad oppidum Capernaum. Iamq; tenebræ erant, nec venerat ad eos IESVS. Mare autem vento magno flante intumescebat. Cùm remigassent ergo ferme stadia vigintiquinque aut triginta, * vident IESVM ambulantem super mare, & appropinquantem naui, ac timuerunt. Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere. Voluerunt ergo recipere eum in nauim, & ilico nauis appulerat terræ, ad quam ibant. Postero die turba quæ stabat trans mare, vt vidit quòd nauicula alia non esset ibi, nisi vna illa in quam ingressi fuerant discipuli eius, & quòd non introisset cum discipulis suis IESVS in nauiculam, sed soli discipuli eius abissent (aliæ verò superuenerunt nauiculæ à Tiberiade iuxta locum vbi comederant panem, posteaquam gratias egisset Dominus) cùm ergo vidisset turba, quod IESVS non esset ibi,

Suprà 4.
Lucæ 7.
Matt. 14.
Marci 6,
Lucæ 9.
Mat. Ma.
Ibidem.
Matt. 14.
Marci. 6.
Iob 9.

ſet ibi, neque diſcipuli eius, aſcenderunt & ipſi in nauiculas, & venerunt Capernaum, quærentes IESVM: & cùm inueniſſent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc veniſti? Reſpondit eis IESVS, & dixit: Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia comediſtis de panibus, & ſaturati eſtis: * Operemini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis: hunc enim pater conſignauit Deus Dixerunt ergo ad eum: Quid facimus, vt operemur opera Dei? Reſpondit IESVS, & dixit eis: Hoc eſt opus Dei, * vt credatis in eum, quem miſit ille. Dixerunt ergo ei: * Quod ergo tu facis ſignum, vt videamus & credamus tibi, quid operaris? * Patres noſtri manducauerunt manna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt: * Panem de cælo dedit eis ad edendum. Dixit ergo eis IESVS: Amen amē dico vobis, non Moſes dedit vobis illū panem de cælo, ſed pater meus dat vobis panem de cælo verum: panis enim Dei eſt qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo. Dixerunt ergo ad eum: Domine, ſemper da nobis panem iſtum. Dixit autem eis IESVS: Ego ſum panis ille vitæ. * Qui venit ad me, nno eſuriet: * & qui credit in me, non ſitiet vnquam. ſed dixi vobis, quòd etiam vidiſtis me, nec creditis. Omne quod dat mihi pater, ad

Ioan. 17.

Ioan. 1. 3. 7. &. 11.
Matt. 16.
Marci. 8.
Exo. 16.
Pſal. 77.
Sapi. 16.

Eccl. 24.
Ioan. 1. 3. 7. &. 11.

pater, ad me veniet: & eum qui venit ad me,
non eijcio foras. * Quia descendi de cælo,
Matt. 26. vt faciam non quod ego volo, sed quod vult
Marci. 14. is qui misit me. * Hæc est autem voluntas
Ioann. 4. eius qui misit me Patris, ne quid perdam ex
Lucæ 22. omnibus quæ dedit mihi, sed resuscitem il-
Ioann. 5. la in nouissimo die. Hæc est autem volun-
tas eius qui misit me, vt omnis qui videt Fi-
lium, & credit in eum: habeat vitam æter-
nam, & ego suscitabo eũ in nouissimo die.
Infrà. 7. * Murmurabant ergo Iudæi de illo, quòd
Matt. 13. dixisset, ego sum panis ille, qui de cælo des-
Marci. 6. cendi. Et dicebant: * Nonne hic est IESVS
Lucæ 4. filius Ioseph, cuius nos nouimus patrem &
Infrà. 7. matrem? Quomodo ergo dicit hic, De Cælo
descendi? Respondit ergo IESVS, & dixit
Matt. 6. eis: Nolite murmurare inter vos. * Nemo po
test venire ad me, nisi pater, qui misit me,
traxerit eum, & ego suscitabo eum in noui-
ssimo die. * Est scriptum in prophetis, Et
Esai. 54. erunt omnes docti à Deo. Omnis ergo qui
Hier. 31. audiuit à patre & didicit, venit ad me: non
quòd patrem viderit quisquam, nisi is, qui
est à Deo, hic vidit patrem. * Amen amen
Ioann. 1. dico vobis, qui confidit mihi, habet vitam
14. & 15. æternam. * Ego sum panis ille vitæ. * Patres
Infrà. 10. vestri comederũt manna in deserto, & mor-
Psal. 77. tui sunt. * Hic est panis ille de cælo descen-
Infrà 10. dens, vt ex ipso edat aliquis, & non moria-
Esai. 14. tur. * Ego sum panis viuus, qui de celo de-
scendi

ſcendi : ſi quis ederit ex hoc pane, viuet in
ęternum. Et panis quem ego dabo, caro mea
eſt, *quam ego dabo pro mundi vita. Decer- Matt. 26.
tabant ergo Iudæi inter ſe, dicentes : Quo- Marci. 14
modo poteſt hic nobis carnem illam ſuam Lucæ 22.
dare ad edendum? Dixit ergo eis IESVS: 1. Cor. 11.
Amen amen dico vobis, niſi ederitis car- Eſaiæ. 53.
nem Filij hominis, & biberitis eius ſangui-
nem, non habetis vitam in vobis. Qui edit
meam carnem, & bibit meum ſanguinem,
habet vitam æternam: & ego ſuſcitabò eum
in nouiſſimo die. * Caro enim mea verè eſt 1. Ioan. 5.
cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Qui
edit meam carnem, & bibit meum ſangui-
nem, in me manet, & ego in illo: Sicut miſit
me viuens pater, & ego viuo propter patrē:
ita & qui ederit me, viuet ipſe quoque pro-
pter me. * Hic eſt panis ille, qui de cælo 1. Ioan. 9.
deſcendit: non ſicut comederunt patres ve-
ſtri manna, & mortui ſunt: qui ederit hunc
panem, viuet in æternum. Hæc dixit in ſy-
nagoga, docens in Capernaum. Multi ergo,
his auditis ex diſcipulis eius dixerunt: Du-
rus eſt hic ſermo: quis poteſt eum audire?
Sciens autem IESVS apud ſemetipſum,
quòd murmurarent de hoc diſcipuli ipſius, Mart. 26.
dixit eis: Hoc vos offendit? * Quid igitur Marci. 14
ſi videritis Filium hominis aſcendētem eò, Lucæ 22.
vbi erat prius?* Spiritus eſt qui viuicat, ca- Rom. 8.
ro non prodeſt quicquam, Verba quæ ego Galat. 5.
loquor

loquor vobis, spiritus & vita sunt. Sed sunt
quidam ex vobis qui non credunt. Nouerat
enim ab initio IESVS, qui essent non cre
dentes, & quis proditurus esset ipsum. Et di
Suprà 6. cebat: * Propterea dixi vobis, quòd nemo
potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à
patre meo. Ex eo tempore multi discipulo-
rum eius desciuerũt, eo relicto, nec amplius
cum illo ambulabant. Dixit ergo IESVS
ad duodecim: Num & vos vultis abire? Res-
pondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad
Matt. 16. quem ibimus? verba vitæ æternæ habes: * &
nos credimus, & cognouimus quòd tu es
CHRISTVS filius Dei viui. Respondit
Io. 13. 17. ei IESVS: * Nonne ego vos duodecim ele-
gi, & ex vobis vnus diabolus est? Dicebat
autem de Iuda Simonis Iscariota. Hic enim
erat proditurus eum, cùm esset vnus ex duo
decim.

CAPVT VII.

Grandia dicentem uiuo de flumine, frustra
Conantur uinclis illaqueare suis.

VErsabatur IESVS post hæc in Galilæa,
non enim volebat in Iudæa versari, quia
Leuit. 23. quærebant eum Iudæi interficere. * Erat au-
tem in propinquo dies festus Iudæorũ Sce-
nopegia. Dixerunt igitur ad eum fratres
eius: Transi hinc, & vade in Iudæam, vt &
discipuli tui videant opera tua quæ facis.
Nemo

Nemo quippe in occulto facit aliquid, & quærit ipſe palam eſſe. Si hæc facis, declara teipſum mundo. Nam ne fratres quidem eius credebant in eum. Dicit ergo eis
IESVS: *Tempus meum nondum adeſt: Infrà. 15.
tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum.
*Non poteſt mundus odiſſe vos: me autem Infrà. 15.
odit, quia ego teſtimonium fero de illo,
*quòd opera eius mala ſunt. Vos aſcendite Suprà. 3.
ad diem feſtum hunc. Ego nondum aſcendo ad feſtum hoc, quia meum tempus nondum impletum eſt. Hæc autem cùm dixiſſet illis, manſit in Galilæa. Vt autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad feſtum, non manifeſtè, ſed velut in occulto.
*Iudæi ergo quærebant eum in feſto, & di- Inf. 7. 11.
cebant: Vbi eſt ille? *Et murmur multum Suprà. 6.
erat in turba de eo. *Quidam enim dice- Matt. 21.
bant: Bonus eſt: alij autem dicebant: Non: ſed ſeducit turbam. Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter metum Iudæorũ. Cùm autem iam dimidium feſti peractum eſſet, aſcendit IESVS in templum, ac docebat. Et mirabantur Iudæi, dicentes: Quomodo hic literas ſcit, cùm non didicerit? Reſpondit eis IESVS, & dixit: *Mea do-
ctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Ioan. 3. 5.
Si quis voluerit volũtati eius obtemperare: 8. 15. 16.
cognoſcet de doctrina, vtrum ex Deo ſit, an &. 17.
ego à me ipſo loquar. Qui à ſemetipſo loquitur,

Infrà 17. quitur, gloriam propriam quærit. * Qui
autem quærit gloriam eius qui misit ipsum,
hic verax est, & iniustitia in illo non est.
Exod.21. * Nónne Moses dedit vobis legem, & tamen
Leui. 14. nemo ex vobis factis præstat legem? Quid
Matth.5. me quæritis interficere? Respondit turba,
Inf.8.10. & dixit: * Dæmonium habes: quis te quęrit
interficere? Respondit IESVS, & dixit
Matth.9. eis: * Vnum opus feci, & omnes miramini.
&.12. Propterea Moses dedit vobis circuncisio-
Marci. 3. nem, non quia ex Mose sit, sed quia ex pa-
tribus, & tamen in sabbato circunciditis
hominen. Si circuncisionem accipit homo
in sabbato, vt non soluatur lex Mosi: mihi
indignamini, quòd totum hominem sanum
fecerim in sabbato? * Nolite iudicare secun
Deu.1. dum aspectum, sed iusto iudicio iudicate.
Dicebant ergo quidam ex Hierosolymita-
Suprà. 7. nis: * Nónne, hic est quem quærunt interfi-
cere? Atqui ecce palam loquitur, & nihil
ei dicunt. Num verè cognouerunt princi-
pes, hunc esse verè CHRISTVM? * Sed
Matt. 13. hunc nouimus vnde sit. CHRISTVS
Marci 6. autem cùm venerit, nemo scit vnde sit. Cla-
Lucæ 24 mabat ergo IESVS in tẽplo docẽs, ac di-
cens: Et me nostis, & vnde sim nostis: * & à
Ioann.8. me ipso non veni, sed est verax qui misit me
quẽ vos nõ nouistis: ego verò noui eũ, quia
Lucæ 19. ab ipso sum & ille me misit. * Quęrebãt ergo
20.&.22. eũ apprehendere. & nemo misit in illũ ma-
nus,

nus, quia nondum venerat hora eius. * De Ioann.
turba autem multi crediderunt in eum, &
dicebant: CHRISTVS cùm venerit, num
signa plura edet ijs, quæ hic edidit? Audie-
runt Pharisæi turbam murmurantem de il-
lo hæc, * & miserunt Pharisæi ac principes Matt. 22.
sacerdotum ministros, vt apprehenderent Marci 12.
eum. Dixit ergo eis IESVS: * Adhuc pusil- Lucæ 20.
lum temporis vobiscum sum, & abeo ad Ioan. 16.
eum qui me misit. * Quæretis me, nec in- Hier. 29.
uenietis. Et vbi ego sum, eò vos non potestis Ioã. 8. 13.
venire. Dixerunt ergo Iudæi inter sese: Quò
hic iturus est, quòd nos non inueniemus eũ?
Num in dispersionem gentium iturus est, &
docturus gentes? Quis est hic sermo quẽ di-
xit: Quæretis me, & non inuenietis, & vbi
ego sum, eò vos non potestis venire? In no-
uissimo autem die magno festi stabat IE-
SVS, & clamabat, dicens: * Si quis sitit, ve- Esa. 40.
niat ad me, & bibat. Qui credit in me, * si- Ioan. 3. 4.
cut dicit scriptura, Flumina de ventre eius & 5.
fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de spiri- Esa. 12.
tu, quem accepturi erant credẽtes in ipsum.
Nondum enim erat Spiritus sanctus, quia
IESVS nondum erat glorificatus. * Multi Matt. 22.
ergo de turba, cùm audissent hunc sermo- Rom. 11.
nem, dicebant: * Hic est verè propheta. Alij Ioan. 9.
dicebant: Hic est CHRISTVS. Quidam 10. & 11.
autem dicebant: * Num à Galilæa veniet Ioann. 6.
CHRISTVS? Nônne scriptura dicit, Lucæ 7.

Matt.2. quòd ex ſemine Dauid,& de Bethlehē caſtel
Ioan. 1. lo,vbi erat Dauid, veniet CHRISTVS?
Mich.5. * Diſſenſio itaque orta eſt in turba propter
Pſal.131. eum. *Quidam autem ex ipſis volebant ap-
Matt.21. prehendere eum, ſed nemo coniecit in eum
Rom.12. manus. Venerunt ergo miniſtri ad pontifi-
Infrà 8. ces & Phariſæos, & dixerunt eis illi: Quare
non adduxiſtis illum? Reſponderunt mini-
Lucæ 19. ſtri:*Nunquam ſic loquutus eſt homo,ſicut
hic homo.Reſponderunt ergo eis Phariſæi:
Ioan.9. Num & vos ſeducti eſtis?*Num quis ex prin
cipibus credidit in eum: aut ex Phariſæis?
Sed turba hæc, quæ non nouit legem, exe-
Ioan.3,19 crabiles ſunt.*Dixit Nicodemus ad eos, is
qui venerat ad eum nocte, qui vnus erat de
Exod.23. numero eorum: * Num lex noſtra iudicat
Leuit.19. hominem, niſi prius audierit ab ipſo,& co-
& 24. gnouerit quid faciat? Reſponderunt, & di-
Deut.27. xerunt ei:Num & tu Galilæus es? Scrutare,
Suprà 6. & vide * quòd à Galilæa propheta non ſur-
rexit. Et profectus eſt vnuſquiſque in do-
mum ſuam.

CAPVT VIII.

Ignoſcit mœchæ,qui maior ante Abrahamum eſt,
Inque illum Satana ſaxa tulere ſati.

IESVS autem perrexit in montem Oliua-
Matt.11. rum, * & diluculo iterum venit in tem-
Marci 11. plum,cunctuſq; populus venit ad eum:& ſe-
Lucæ 20. dens docebat eos. Adducunt autem ad eum
Scribæ & Phariſæi mulierem in adulterio
depre-

deprehensam: & cùm statuissent eam in me-
dio, dicunt ei: Magister, hæc mulier depre-
hensa est in ipso adulterio. * In lege autem Leuit. 20
Moses præcepit nobis, vt huiusmodi lapi-
darentur. Tu verò quid dicis? Hoc autem
dicebant tentantes eum, vt possent accusare
eum. I E S V S autem inclinans se deorsum,
digito scribebat in terra. Cùm ergo perseue
rarēt interrogare, erexit se, & dixit eis: Qui
vestrum immunis est à peccato, primus in
illam lapidē iaciat. Et iterū se inclinans scri-
bebat in terra. Audientes autem hæc, singu-
latim alius post aliū exibant, initio facto à
senioribus: & relictus est solus I E S V S, ac
mulier in medio stans. Cùm autem erexis-
set se I E S V S, & neminem videret præter
mulierē, dixit ei: Mulier, vbi sunt illi tui ac-
cusatores? Nemo te condēnauit? Quæ dixit:
Nemo domine. Dixit autem I E S V S: Nec
ego te condemno. * Vade, & posthac ne pec- Suprà 5.
caueris. Iterum ergo I E S V S loquutus est
eis, dicens: * Ego sum lux mūdi. Qui sequitur Ioā. 9. 12.
me, non ambulabit in tenebris, sed habebit
lumen vitæ. Dixerunt ergo ei Pharisæi: Tu
de teipso testificaris, testimonium tuum nō
est verum. Respondit I E S V S, & dixit eis:
* Et si ego testimonium perhibeā de meipso, Ioan. 3.
verum est testimoniū meum: quia scio vnde Roma 5.
veni, & quo vado: vos autem nescitis vnde
venio, & quò vado. Vos secundum carnem

iudicatis, ego non iudico quenquam. Porrò
& si iudicem ego, iudicium meum verum
est: quia solus non sum, sed ego & qui misit
Deut. 17. me pater. * Quin & in lege vestra scriptum
& 19. est, quod duorum hominum testimonium
verum est. Ego sum qui testimonium fero
de meipso, & testimonium fert de me, qui
misit me pater. Dicebant ergo ei: Vbi est pa-
Matt. 11. ter tuus? Respondit IESVS: * Neque me no-
Lucæ 10. stis, neque patrem meum. Si me nouissetis, &
Ioan. 7. patrem meum nouissetis. Hæc verba loquu-
Matt. 21. tus est IESVS in gazophylacio, docens in
Rom. 12. templo. * Et nemo apprehendit eum, quia
Lucæ 19. nondum venerat hora eius. Dixit ergo eis
Ioã. 7. 13. iterũ IESVS: * Ego vado, & quæretis me,
& in peccato vestro moriemini: quò ego
vado, vos non potestis venire. Dicebant
ergo Iudæi: Nũ interficiet semetipsum, quia
dicit, quò ego vado, vos non potestis venire?
Et dicebat eis: Vos ab infernis estis, ego de su
pernis sum. Vos de mũdo hoc estis, ego non
sum de hoc mundo: Dixi ergo vobis, quòd
Ioan. 1. 3. moriemini in peccatis vestris. * Si enim non
5. 6. 7. 11. credideritis quòd ego sum, moriemini in
peccatis vestris. Dicebant ergo ei: Tu quis
es? Et dicit eis IESVS: In primis quod &
loquor vobis. Multa habeo quæ de vobis
loquar ac iudicem: sed qui me misit, verax
est. & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in
mundo. Non cognouerunt quòd de patre
eis

eis loquutus esset. Dixit ergo eis IESVS:
*Cùm exaltaueritis Filium hominis, tunc 1.Ioã.4,
cognoscetis quòd ego sum, & quòd ex me- Num. 21.
ipso facio nihil: sed ita vt docuit me pater, Ioan.3.7.
hæc loquor. * Et qui me misit, mecum est. 12.14.&
Non reliquit me solum pater: quia ego quæ 17.
placita sunt ei, facio semper. Hæc illo loquē-
te, multi crediderunt in eum. Dicebat ergo
IESVS ad eos, qui crediderāt ipsi, Iudęos:
*Si vos mãseritis in sermone meo, verè di- Ioã.5.8.
scipuli mei estis: & cognoscetis veritatem, & 14.&17.
veritas liberos reddet vos. Responderunt ei:
Semen Abrahæ sumus, neque cuiquam ser-
uiuimus vnquam: quomodo tu dicis. Liberi
reddemini? Respondit eis IESVS: Amen
amen dico vobis, quòd omnis qui fecit pec-
catum, seruus est peccati. *Seruus autem nō Roma. 8.
manet in domo in æternum, filius manet in Gen. 21.
ęternum. Si ergo vos Filius liberos reddide- Galat.4.
rit, verè liberi estis. Scio duòd semen Abra- Roma. 9.
hæ estis. Sed quæritis me interficere, quia
sermo meus non habet locum in vobis. Ego
quod vidi apud patrē meum loquor: & vos
quod vidistis apud patrem vestrum facitis.
Responderunt, & dixerunt ei: Pater noster
Abraham est. Dicit eis IESVS: Si filij A-
brahæ essetis, opera Abrahę faceretis. *Nūc Suprà 7.
autem quęritis me interficere hominē, *qui Suprà 3.
veritatem vobis loquutus sum, quam audi-
ui à Deo: hoc Abraham nō fecit. Vos facitis

opera patris veſtri. Dixerunt itaque ei: Nos
è ſtupro non ſumus nati. Vnum patrem ha-
1.Ioan. 9. bemus Deum. Dixit eis IESVS: * Si Deus
pater veſter eſſet, diligeretis vtique me. Ego
enim ex Deo proceſsi, & veni. Neque enim
Rom. 10. à meipſo veni, ſed ille me miſit. *Quare lo-
quelam meam non agnoſcitis? quia non po-
teſtis audire ſermonem meum. Vos ex pa-
tre diabolo eſtis, & deſiderijs patris veſtri
1.Ioan. 4. vultis obſequi. * Ille homicida erat ab ini-
Gen. 3. tio, & in veritate non ſtetit: quia non eſt ve-
ritas in eo. Cùm loquitur mendacium, ex
proprijs loquitur: quia mendax eſt, atque
eius rei pater. Ego autem quia veritatem di-
co, non creditis mihi. Quis ex vobis arguit
me de peccato? Porrò ſi veritatem dico, qua-
1.Ioan. 4. re vos non creditis mihi? * Qui ex Deo eſt,
verba Dei audit. Propterea vos non auditis,
quia ex Deo non eſtis. Reſponderunt ergo
Iudæi, & dixerũt ei: Nõne bene dicimus nos
Suprà 4. *quòd Samaritanus es tu, & dæmoniũ ha-
bes? Reſpondit IESVS: Ego dæmoniũ non
Ioan. 17. habeo: *ſed cohoneſto patrẽ meum, & vos
ignominia affeciſtis me. Ego autẽ nõ quæro
Ioan. 5. gloriam meã: eſt qui quærat & iudicet. *A-
men amen dico vobis, ſi quis ſermonẽ meũ
ſeruauerit, mortẽ non videbit in æternum.
Matth. 9. Dixerunt ergo illi Iudæi: *Nũc cognouimus
& 12. quòd dæmonium habes. Abraham mortuus
Marci 3. eſt & prophetæ: & tu dicis: Si quis ſermonẽ
Ioan. 7. meum

meum seruauerit, non gustabit mortem in
æternum. Nũquid tu maior es patre nostro
Abrahã, qui mortuus est? Et prophetæ mor
tui sunt. *Quem teipsum tu facis? Respondit Ioan.8.
IESVS: *Si ego glorifico meipsum, gloria Ioan.5.
mea nihil est. *Est pater meus qui glorificat Matt.11.
me, quem vos dicitis Deum vestrum esse, & Lucæ 10.
tamen non cognouistis eum, ego autem no-
ui eum. Et si dixero, quòd nõ nouerim eum,
ero similis vestri, mendax. *Sed noui eum, Ioan.17.
& sermonem eius seruo. Abraham pater ve- Matt.11.
ster exultauit vt videret diem meũ: & vidit, Lucæ 10.
atque gauisus est. Dixerunt ergo Iudæi ad eũ:
Quinquaginta annos nondum habes, & A-
braham vidisti? Dixit eis IESVS: Amen
amen dico vobis, antequàm Abraham na-
sceretur, ego sum. *Tollebant ergo la- Ioan.7.
pides, vt iacerent in eum. *IESVS au- Lucæ 4.
tem abscondit se, & exiuit è templo.

CAPVT IX.

Luce data, cæcum faciunt scribæ asynagogum,
Vt semper uitiant optima facta mali?

ET præteriens IESVS, vidit hominem
cæcum à natiuitate: & interrogauerunt
eum discipuli eus, dicentes: Rabbi, * quis Exo.20.
peccauit, hic, an parentes eius, vt cæcus na- Deut.5.
sceretur? Respondit IESVS: Neque hic pec-
cauit, neque parentes eius, sed vt manife-
stentur opera Dei in illo. *Me oportet ope- Suprà 5.
rari opera eius qui misit me, donec dies est, Infrà 15.

*Venit nox quando nemo poteſt operari.
Quandiu fuero in mundo, lux ſum mundi. Hoc cùm dixiſſet, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & illeuit lutum ſuper oculos cæci, & dixit ei: Vade, laua in piſcina Siloæ, quod ſi interpreteris, ſonat miſſus. Abijt ergo & lauit, & venit videns. Itaque vicini, & qui viderant eum prius quòd mendicus eſſet, dicebant: Nónne hic eſt qui ſedebat, & mendicabat? Alij dicebant, Hic eſt: alij rurſus, Similis eſt ei. Ille dicebat: Ego ſum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti ſunt tibi oculi? Reſpondit ille, & dixit: Ille homo qui dicitur IESVS, lutum fecit, & inunxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad piſcinam Siloæ, & laua. Vt autem abij, ac laui, viſum recepi. Dixerunt ergo ei: Vbi eſt ille? Ait: Neſcio. Adducunt ad Phariſæos eum, qui
Matt. 12. dudum cæcus fuerat. *Erat autem ſabbatũ
Marci 2. cùm lutum faceret IESVS, & aperiret o-
Sup. 5. 7. culos eius. *Iterum ergo interrogabãt eum & Phariſæi, quomodo viſum recepiſſet. Ille autem dixit eis: Lutum mihi impoſuit ſuper oculos, & laui, & video. Dicebant ergo ex
Suprà 5. Phariſæis quidam: *Non eſt hic homo à Deo, quia ſabbatũ non obſeruat. Alij autem dicebant: Quomodo poteſt homo peccator
Matt. 21. hæc ſigna edere? *Et diſsẽſio erat inter eos.
Marci 12. Dicunt cæco iterum: Tu quid dicis de illo,
Ioan. 7. 10 qui aperuit tibi oculos tuos? Ille autem di-
& 12. xit:

xit: Propheta eſt. Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quòd cæcus fuiſſet, & viſum recepiſſet, donec vocauerũt parentes eius, qui viſum receperat, & interrogauerunt eos, dicentes: Hic eſt filius veſter, quem vos dicitis cæcum natum eſſe: Quomodo ergo nunc videt? Reſponderunt eis parentes eius, & dixerunt: Scimus quòd hic eſt filius noſter, & quòd cæcus natus eſt: quomodo autem nũc videat, neſcimus: aut quis eius aperuerit oculos, nos neſcimus. Ipſe ætatẽ habet, ipſum interrogate, ipſe de ſe loquetur. Hæc dixerunt parentes eius, quòd timerent Iudæos. *Iam enim conſpirauerant Iudæi, vt ſi quis eum confiteretur eſſe CHRISTVM, è ſynagoga eijceretur. Propterea parentes eius dixerunt, Aetatem habet, ipſum interrogate. Vocauerunt ergo rurſum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerũt ei: *Da gloriam Deo. *Nos ſcimus quòd hic homo peccator eſt. Reſpondit ergo ille, & dixit: An peccator ſit, neſcio: vnum ſcio, quòd cæcus cum fuerim, nunc videam. Dixerunt ergo illi iterũ: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos? Reſpondit eis: Dixi vobis iam, nec audiſtis: cur iterum vultis audire? Num & vos vultis diſcipuli eius fieri? Conuiciati ſunt ergo ei, & dixerunt: *Tu diſcipulus illius eſto, nos autem Moſi diſcipuli ſumus. Nos ſcimus quòd Moſi loquutus eſt Deus, hũc autem

Infrà 11.

Ioſue 7.

Matt. 11.

Suprà 7.

tem nescimus vnde sit. Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile quiddam est, quòd vos nesciatis vnde sit, & tamen aperuit meos oculos. * Scimus autem quòd peccatores Deus non audit; sed si quis Dei cultor est, & voluntati ipsius obtemperat, hunc audit. A seculo non est auditum, quòd quis aperuerit oculos cæci nati. Nisi esset hic à Deo, nõ potuisset facere quicquã. Responderunt, & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras: Audiuit IESVS, quòd eiecisset eum foras: cum'que inuenisset eum, dixit ei: Tu credis in filium Dei? Respondit ille, & dixit: Quis est Domine, vt credam in eum? Et dixit ei IESVS: * Et vidisti eum, & qui loquitur tecum ipse est. At ille ait: Credo Domine, & adorauit eum. Et dixit ei IESVS: In iudicium ego in hunc mundum veni, * vt qui non vidẽt, videant: & qui vident, cæci fiant. Et audierunt quidam ex Pharisæis hæc, qui cum ipso erant, & dixerunt ei: Num & nos cæci sumus? Dixit eis IESVS: * Si cæci essetis, non haberetis peccatum: nunc verò dicitis, Videmus: idcirco peccatum vestrum manet.

Eccl. 22. Ioan. 10. Matt. 26. Mar. 14. Matt. 13. Infrà 15.

CAPVT X.

Mites pastor oues gelida uel morte tuetur,
Ne leo dilaceret, neu lupa raua necet.

Amen

AMen amen dico vobis, qui non intrat per
ostium in ſtabulum ouium, ſed aſcendit
aliunde, ille fur eſt & latro. Qui autem in-
trat per oſtium, paſtor eſt ouium, Huic oſtia
rius aperit, & oues vocem eius audiunt, *Et Prou. 27
proprias oues vocat nominatim, & educit
eas. Et cùm proprias oues emiſerit, ante eas
vadit, & oues illum ſequuntur, quia noue-
runt vocem eius. Alienum autem non ſequē-
tur ſed effugient ab eo, quia non nouerunt
vocem alienorum. Hoc prouerbium dixit
eis IESVS: illi autem non cognouerunt,
quę eſſent quę loqueretur eis. Dixit ergo eis
iterum IESVS: Amē amen dico vobis, *e- Infrà 14.
go ſum oſtium ouiū. Omnes quot quot an-
te me venerunt, fures ſunt & latrones, ſed
non audierunt eos oues. Ego ſum oſtiū, per
me ſi quis introierit, ſeruabitur: & ingredie-
tur, & egredietur, & paſcua inueniet. * Fur Ezec. 34.
non venit, niſi vt furetur & mactet ac per-
dat. Ego veni vt vitam habeant, & abundan-
tius habeāt. Ego ſum paſtor ille bonus. *Bo- 1. Cor. 9.
nus paſtor animam ſuam dat pro ouibus. Eſa. 56.
*Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, Matth. 8.
cuius non ſunt oues propriæ, videt lupum Marci 5.
venientem, ac deſerit oues, fugitq́, & lupus
rapit ac diſpergit oues. * Mercenarius au- Lucæ 8.
tem fugit, quia mercenarius eſt, & oues non
ſunt illi curæ. Ego ſum paſtor ille bonus,
& cognoſco oues meas, et cognoſcor à meis.

*Sicut

Matt.11. * Sicut nouit me pater, ita & ego noui pa-
Lucæ 19. trem, & animam meam pono pro ouibus.
Matt.12. *Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc
Esai.42. ouili: illas quoque oportet me adducere, &
vocem meam audient, & fiet vnum ouile, v-
Marci 10 nus pastor. * Propterea me pater diligit,
quia ego pono animam meam, vt iterum
sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego
Matt.21. pono eam à meipso. *Potestatem habeo po-
Marci 12. nendi eam, & potestatem habeo rursus su-
mendi eam: hoc mandatum accepi à patre
Matth.9. meo. *Dissensio igitur iterum facta est inter
Marci 3. Iudæos propter sermones hos. Dicebāt au-
Ioan.7.8. tem multi ex ipsis: Dæmonium habet, & in-
sanit: quid eum auditis? Alij dicebant: Hæc
Ioan. 9. verba non sunt dæmonium habentis: *Num
dæmonium potest cæcorum oculos aperi-
re? Facta sunt autem Encænia Hierosolymis,
& hyems erat, & ambulabat IESVS in tē-
plo in porticu Solomonis. Circundederunt
nota ergo eum Iudæi, & dicebāt ei: Quousq; ani-
Io.1.4.9. mam nostram suspendis? *Si tu es CHRI-
STVS, dic nobis ingenuè. Respondit eis
Ioan.8. IESVS: Dixi vobis, nec creditis. * Opera
quæ ego facio nomine patris mei, hęc testi-
1.Ioan. 4. monium reddunt de me. * Sed vos non cre-
ditis, quia non estis ex ouibus meis, quemad
modum dicebam vobis: Oues meæ vocem
meam audiunt, & ego cognosco eas & se-
quuntur me, & ego vitam æternam do eis,
nec

nec peribunt in æternum, neque rapiet eas
quiſquam de manu mea. Pater meus qui de-
dit mihi, maior omnibus eſt, & nemo poteſt
rapere de manu patris mei. *Ego & pater Ioan.14.
vnum ſumus. *Suſtulerunt ergo rurſum la- & 17.
pides Iudæi, vt lapidarent eum. Reſpondit Ioan. 7.8.
eis IESVS: Multa bona opera oſtendi vo-
bis ex patre meo, propter quod eorum ope-
rum me lapidatis? Reſponderunt ei Iudæi di-
centes: Ob bonum opus non lapidamus te,
ſed ob blaſphemiam: & quia tu homo cùm
ſis, *facis te ipſum Deum. Reſpondit eis IE- Infrà 19.
SVS: Nonne ſcriptũ eſt in lege veſtra: *E- Pſal.81.
go dixi, dij eſtis? Si illos dixit deos, ad quos
ſermo Dei factus eſt, & nõ poteſt ſolui ſcri-
ptura de eo, quem pater ſanctificauit & mi-
ſit in mundum: *vos dicitis me blaſphema- Matt. 26.
re, quia dixerim, Filius Dei ſum? Si non fa- Marci 14.
cio opera patris mei, nolite credere mihi: Lucæ 22.
ſin verò facio, & ſi mihi non credatis, ope- Ioan.9.15.
ribus credite, vt cognoſcatis & credatis,
quòd pater in me eſt, & ego in eo. *Quære- Suprà 7.
bant iterum eum apprehendere, & exiuit de Matt.12.
manu eorum: *& abijt iterum trans Iordanẽ Suprà 1.
in eum locum, vbi fuerat Ioannes baptizãs Sup.3.5.
primùm, manſitq; illic. Et multi venerunt
ad eum, ac dicebant: Ioãnes quidem ſignum
edidit nullum. Omnia autem quecunque di-
xit Ioannes de hoc, vera erant, & credide-
runt multi illic in eum.

CA-

CAPVT XI.

Noluit ut Christo fatum insuperabile amici,
Euocat è tumulo, Lazare adesto foras.

ÆGrotabat autem quidam nomine Lazarus Bethaniensis à castello Mariæ & Marthæ huius sororis. * Maria autem erat ea, quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis: cuius frater Lazarus ægrotabat. Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes: Domine, ecce quem amas, ægrotat. Audiens autem IESVS, dixit: Infirmitas hæc non est ad mortem, * sed pro gloria Dei, vt glorificetur filius Dei per eam. Diligebat autem IESVS Martham & sororem eius, & Lazarum. Vt ergo audiuit quòd ægrotaret, tum quidem temporis mansit in eodem loco duobus diebus. Deinde post hoc dicit discipulis: Eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei discipuli: Rabbi, modò quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc? Respondit IESVS: Nónne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit: quia lucem huius mundi videt. * Si quis autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. Hæc ait, & post hæc dicit eis: Lazarus amicus noster dormit, * sed vado vt à somno excitem eum. Dixerunt ergo discipuli eius: Domine, si dormit, saluus erit. Dixerat autem IESVS, de morte eius: at illi putauerunt quòd

Lucæ 7. Suprà 9. Infrà 12. Matt. 9. Marci 5. Lucæ 8.

quòd de dormitione somni diceret. Tunc
ergo IESVS dixit eis manifestè: Lazarus
mortuus est,& gaudio propter vos, vt cre-
datis,quòd non fuerim ibi. Sed eamus ad
eum.Dixit ergo Thomas, *qui dicitur Didy *Infrà 20.*
mus,ad discipulos: Eamus & nos,vt moria-
mur cum eo. Venit itaque IESVS,& inue-
nit eum quatuor dies iam in monumento
habentem. Erat autem Bethania iuxta Hie-
rosolyma ferè stadijs quindecim. Multiq; ex
Iudæis venerant ad Martham ac Mariam,vt
consolarentur eas de fratre suo. Martha er-
go vt audiuit quòd IESVS venisset,occur-
rit illi: Maria verò domi desidebat.Dixit er-
go Martha ad IESVM: Domine, si fuisses
hîc,frater meus non fuisset mortuus. Sed &
nunc scio, * quòd quæcunque poposceris à Matt.7.
Deo, daturus tibi sit Deus. Dicit illi IE- Lucæ 11.
SVS: Resurget frater tuus. Dicit ei Martha: *Ioan.* 16.
*Scio quòd resurget in resurrectione in no- 1. The.4.
uissimo die. Dicit ei IESVS: *Ego sum re- *Inf.*14.
surrectio & vita, Qui credit in me, etiam si
mortuus fuerit,viuet:* & omnis qui viuit,& Rom. 10.
credit in me,non morietur in æternũ? Cre-
dis hoc? Ait illi: Etiam domine: *Ego credo, Marci 9.
quòd tu sis CHRISTVS ille filius Dei,
qui in mundum venturus erat. Et cùm hæc
dixisset abijt, & vocauit Mariam sororem
suam clanculum, dicens: Magister adest,
& vocat te. Illa vt audiuit, surgit citò,
& ve-

& venit ad eum. Nondum autem venerat IESVS in castellum, sed erat in eo loco, vbi occurrerat ei Martha. Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & consolabantur eã, cùm vidissent Mariam, quòd citò surrexisset & exisset, sequuti sunt eam, dicentes: Vadit ad monumentum, vt ploret ibi. Maria ergo cùm venisset eò vbi erat IESVS, videns eum, accidit ad pedes eius, & dicit ei:
Matth. 9. Lucæ 8. *Domine, si fuisses hîc, non esset mortuus frater meus. IESVS ergo vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbauit seipsũ, & dixit? Vbi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni & vide.
Lucæ 19. * Lachrymatus est IESVS. Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eum? Quidam autem ex ipsis dixerunt:
Suprà 9. * non poterat hic qui aperuit oculos cæci, facere vt hic non moretur? IESVS ergo rursum fremens in semetipso, venit ad monumentum. Erat autem spelunca, & lapis impositus erat ei. Ait IESVS: Tollite lapidẽ. Dicit ei Martha, soror eius qui mortuus fuerat: Domine, iam olet, quatriduanus est enim. Dicit IESVS:
Marci 9. *Nõne dixi tibi, quòd si credideris, visura esses gloriam Dei? Sustulerunt ergo lapidem à loco, vbi is, qui mortuus fuerat, erat positus. IESVS autem attollens sursum oculos, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autem scie-

sciebam, quod semper me audis,* sed pro- Infrà. 12.
pter turbam quæ circumstat, dixi, vt credāt
quòd tu me miseris. Atque hæc cùm dixis-
set. voce magna clamauit: Lazare, veni fo-
ras, Et prodijt qui fuerat mortuus, manus
& pedes habens reuinctos fascijs sepulcrali-
bus, & facies illius sudario erat obuincta.
Dicit eis IESVS: Soluite eum, & sinite a-
bire,* Multi ergo ex Iudęis qui venerant ad Ioā. 7.8.
Mariam, & viderant quæ fecisset IESVS, &.12.
crediderunt in eum. Quidam autem ex ipsis
abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quę
fecisset IESVS. * Congregauerunt ergo Matt. 26.
pontifices & Pharisæi consilium, ac dicebāt: Marci. 15
Quid facimus? quia hic homo multa signa
edit. Si permiserimus eum sic, omnes credēt
ei. Venientq́; Romani, & tollent tum locum
nostrum, tum gentem. Vnus autem ex ip-
sis Caiaphas nomine, cum esset Pontifex an
ni illius, dixit eis: *Vos nescitis quicquam, Matt. 26.
nec perpenditis quòd expedit nobis, vt vnus Ioan. 18.
homo moriatur pro populo, ac non tota
gens pereat. Hoc autem à semetipso non di-
xit: sed cùm esset Pontifex anni illius, vati-
cinatus est, quod IESVS moriturus esset
pro gente: & non tantum pro gente, sed vt
filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in
vnum. *Ab illo ergo die consultabant inui- Matt. 26.
cem, vt interficerēt eum. IESVS ergo iam Marci 3.
non propalam ambulabat inter Iudęos, sed

illinc in regionem iuxta desertū, in ciuitate
quæ dicitur Ephraim, & ibi versabatur cum
Matt. 26. discipulis suis. * Instabat autem Pascha Iudæ-
Marci. 14 orum, & ascenderunt multi Hierosolyma
Lucæ 22. è regione ante Pascha, vt purificarent se,
Suprà 7. * Quærebant ergo IESVM, & colloque-
Suprà 9. bantur inter se, in templo stantes: Quid vi-
detur vobis, quòd non venerit ad diem fe-
stum? * Dederant autem Pontifices & Phari-
sæi præceptum, vt si quis cognouisset vbi es-
set, indicaret, vt comprehenderent eum.

CAPVT XII.

Obuia plebs currit præcisis arbore ramis,
Et cantat domino carmina læta suo.

Matt. 26. IESVS * ergo ante sex dies Paschæ venit
Marci. 14 Bethaniā, vbi Lazarus fuerat mortuus,
quem suscitauit à mortuis. Fecerunt autem
ei cœnam ibi, & Martha ministrabat: La-
zarus verò vnus erat de numero discumbē-
Matt. 26. tium cum eo. * Maria ergo accepit libram
Marci. 14 vnguenti nardi pisticæ pretiosę, & vnxit pe-
Lucæ 7. des IESV, & extersit pedes eius capillis
Marci. 14 suis: domus autem impleta est ex odore vn-
Lucæ 22. guenti. * Dicit ergo vnus ex discipulis eius,
Iudas Simonis Iscariotes, qui erat eum
proditurus: Quare hoc vnguentum non ve-
niit trecentis denariis & datum est egenis?
Dixit autem hoc, non quòd pauperes illi cu-
Infrà 13. ræ essent, * sed quia fur erat, ac marsupium
habebat, eaque quæ mittebantur, portabat.
Dixit

Dixit ergo IESVS: *Sine illam, in diem se- Matt. 26.
pulturæ meæ seruauit istud. Pauperes enim
semper habetis vobiscum, me verò non sem
per habebitis. *Cognouit ergo turba multa Matt. 21.
ex Iudæis, quòd illic esset: & venerunt non Marci. 11.
propter IESVM tantum, sed vt Lazarum Lucæ 19.
quoque viderent, quem suscitauerat à mor-
tuis. Consultabant autem principes sacerdo
tũ, vt & Lazarum interficerent, quia multi
propter illum abibant ex Iudæis, & crede-
bant in IESVM. *Postero die turba mul- Ibidem.
ta, quæ venerat ad diem festũ, cùm audissent
quòd veniret IESVS Hierosolyma, accepe
rũt ramos palmarum, & processerũt obuiã
ei, & clamabant: Hos-anna, benedictus qui
venit in nomine Domini rex Israël. *Nactus
autem IESVS asellam, sedit super eam, si-
cut scriptum est. * Noli timere filia Sion, ec- Matt. 21.
ce rex tuus venit sedens super pullum Asi- Esa. 62.
næ. Hæc autem non cognouerunt discipuli Zach. 9.
eius primùm, sed quãdo glorificatus est IE- Lucæ 4.
sus, tũc recordati sunt *quòd hæc essent scri Esa. 62.
pta de eo, & quòd hæc fecissent ei. Testifica- Zach. 9.
batur turba, quæ erat cum eo, quando La-
zarum vocauit de monumento, & suscita-
uit eum à mortuis. Propterea & obuiam ve-
nit ei turba, quòd audierant eum edidisse
hoc signum. * Pharisæi ergo dixerunt inter Suprà 11.
se: Videtis quod nihil proficitis? Ecce mun-
dus post eũ abijt. * Erant autẽ quidã Græci Ibidem.

ex his qui ascenderant, vt adorarent in fe-
Ioann. 1. sto. *Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat à Bethsaida Galilææ, & rogabant eum, dicentes: Domine, volumus IESVM videre. Venit Philippus & dicit Andreæ. Andreas rursum & Philippus dicunt IESV. IESVS autẽ respondit eis, dicẽs: *Venit hora
Io. 13. 17. vt glorificetur Filius hominis. Amẽ amen dico vobis, nisi granum frumenti deiectum in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si verò mortuum fuerit multum fructũ
Mat. 10. affert. * Qui amat animam suam, perdet
& 16. eam. Et qui odit animam suam in hoc mun-
Marci 8. do, in vitam æternam custodiet eam. Si quis
Lucæ 9. mihi ministrat, me sequatur. Et vbi sum ego
& 17. illic minister meus erit. Si quis mihi mini-
Matt. 26. strauerit, cohonestabit eũ pater. *Nunc ani-
Marci. 14 ma mea turbata est. Et quid dicam? Pater, seruato me ex hora hac. Sed propterea veni in horam hanc. Pater, illustra nomen tuũ.
Lucæ 22. *Venit ergo vox de cælo, dicens: Et illustraui, & rursus illustrabo. Turba ergo quæ stabat & audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alij dicebant: Angelus ei loquutus est.
Suprà 11. Respondit IESVS, & dixit: *Non propter me hæc vox venit, sed propter vos. Nunc
Ioan. 14. iudicium est mundi huius. *Nunc princeps
& 16. mundi huius eijcietur foras. Et ego si exal-
Supr. 3. 8. tatus fuero à terra, omnes traham ad me-
1 Par. 17. ipsum. Hoc autem dicebat significans qua

morte

morte esset moriturus. Respondit ei turba: Esaiæ 9.
Nos audiuimus ex lege, quòd CHRISTVS Dani. 7.
manet in æternum: & quomodo tu dicis,
Oportet exaltare Filium hominis? Quis est
iste filius hominis? Dixit ergo eis IESVS:
Adhuc ad breue tempus lumen vobiscum
est. *Ambulate donec lucem habetis, ne vos Ephes. 5.
tenebræ occupent. Et qui ambulat in tene- 1. Thes. 5.
bris, nescit quò vadat. * Dum lucem habe- Suprà. 8.
tis, credite in lucem, vt filij lucis sitis. Hæc
loquutus est IESVS, ac digressus abscon-
dit se ab eis. * Cùm autem tam multa sig- Suprà. 7.
na fecisset coram eis, nō credebant in eum:
vt sermo Esaiæ prophetæ impleretur, quem
dixit: * Domine, quis credidit sermoni no- Esaiæ. 53.
stro? & brachium Domini cui reuelatum Rom. 10.
est? Propterea non poterant credere, quia
iterum dixit Esaias: * Excæcauit oculos eo- Esaiæ. 6.
rum, & indurauit cor eorum ne videant ocu
lis, & ne intelligant corde, & conuertantur,
& sanem eos. Hæc dixit Esaias quando vidit
gloriam eius, & loquutus est de eo: * Ve- Matt. 21.
runtamen etiam ex principibus multi cre- Marci. 12.
diderunt in eum, sed propter Pharisæos non Ioann. 7.
confitebantur, ne è synagoga eijcerentur. Ioan. 5.
*Dilexerunt enim gloriam hominum ma-
gis, quàm gloriam Dei. IESVS autem cla Ioann. 14.
mauit, & dixit: *Qui credit in me, non cre-
dit in me, sed in eum qui misit me. Et qui vi- Ioan. 1. 3.
det me videt eum qui misit me, *Ego lux in 8. & 9.

mundum veni,vt omnis qui credit in me,in
tenebris non maneat. Et si quis audierit ver
ba mea,& non crediderit , ego non iudico
Ioan.3.8. eum.*Non enim veni,vt iudicem mundum,
sed vt seruem mundum. Qui reijcit me,nec
accipit verba mea, habet qui iudicet ipsum.
Sermo quem loquutus sum , ille iudicabit
eum in extremo die: quia ego ex meipso nõ
sum loquutus : sed qui misit me pater ipse
mihi mandatũ dedit quid dicam, & quid lo
quar.Et scio quod mandatum eius vita æter
Suprà 6. na est.*Quæ ergo ego loquor,sicut dixit mi
hi pater,sic loquor.

CAPVT XIII.

Pelui immittit aquam,plantas tergitq; lauatq;,
Exemplo famulos sic docet esse suos.

Lucæ 22. ANte festum autem Paschæ ,* sciens IE-
SVS quòd venisset hora ipsius, vt tran-
siret ex hoc mundo ad patrem,cùm dilexis-
set suos qui erant in mundo, vsq; ad finem
dilexit eos.Et cœna facta*cùm diabolus iam
Marci. 14 immisisset in cor Iudæ Simonis Iscariotæ vt
Lucæ 22. proderet eum , * sciens IESVS quòd om-
Matt.11. nia dedisset sibi pater in manus * & quód à
Lucæ 10. Deo exisset,& ad Deum iret,surgit à cœna,
Ioan 6. & ponit vestimenta:& cùm accepisset linte-
Infrà 16. um,præcinxit se. Deinde misit aquã in pel-
uim,& cœpit lauare pedes discipulorũ,& ex
tergere linteo,quo erat præcinctus. Venit
ergo ad Simonem Petrum , & dicit ei Pe-
trus:

trus: Domine, tu mihi lauas pedes? Respon-
dit IESVS, & dixit ei: Quod ego facio, tu ne-
scis nunc, scies autẽ postea. Dicit ei Petrus:
Non lauabis meos pedes in æternum. Re-
spondit ei IESVS: * Si non lauero te, non Psal. 56.
habes partem mecum. Dicit ei Simon Pe-
trus: Domine, non tantùm pedes meos, sed
& manus & caput. Dicit ei IESVS: Qui
lotus est, nõ opus habet, nisi vt pedes lauet,
sed est mundus totus. Et vos mundi estis,
* sed non omnes. Sicebat enim quisnam es- Suprà 6.
set, qui proderet ipsum. Propterea dixit: non
estis mundi omnes. Postquam ergo lauisset
pedes eorum, receptisq; vestibus suis accu-
buisset, iterum dixit eis: Scitis quid fecerim
vobis? * Vos vocatis me magistrum ac Do- Matt. 9.
minum, & bene dicitis, sum etenim. * Si & 13.
ergo ego laui pedes vestros dominus & ma- Matt. 13.
gister, * vos quoque debetis inuicem alij a- Galat. 6.
liorum lauare pedes. * Exemplum enim pręe- Ioann. 15.
bui vobis, vt quemadmodum ego feci vo- Ephes. 5.
bis, ita & vos faciatis. * Amen amen di- Matt. 10.
co vobis, non est seruus maior domino suo, Lucæ 6.
neque legatus maior est eo qui legauit i- Ioann. 15.
psum. Si hæc nouistis, beati estis, si feceri- Matth. 5.
tis ea. Non de omnibus vobis loquor. * ego Suprà 6.
scio quos elegerim. Sed vt adimpleatur scri- Psal. 40.
ptura, * Qui edit mecum panem, sustulit
aduersum me calcaneum suum. Nunc dico
vobis prius, quàm fiat, vt cùm factũ fuerit.

Matt. 10. credatis quòd ego sim. * Amen amen dico
Marci. 9. vobis, qui recipit quemcunque misero, me
Lucæ 9. recipit. Qui autem me recipit, recipit eum
qui me misit. Cùm hæc dixisset IESVS, turbatus est spiritu, & testificatus est, dixitq́;:
Matt. 26. *Amen amen dico vobis, quòd vnus ex vo-
Marci 14. bis proditurus est me.* Aspiciebant ergo se
Lucæ 22 inuicem discipuli, hęsitantes de quo diceret.
Ioan, 12. *Erat autem vnus ex discipulis IESV recumbens in sinu ipsius, nimirum is quē diligebat IESVS. Innuit ergo huic Simon Petrus vt sciscitaretur quis esset de quo lo-
Matt. 26. queretur. * Itaq; cùm recubuisset ille super
Marci. 14 pectus IESV, dicit ei Domine, quis est?
Respondit IESVS: ille est, cui ego intinctū panem porrexero. Et cùm intinxisset panē, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ. * Et post of-
1, Cor. 11. fulam ingressus est in eum Satanas. * Dicit
Matt 26. igitur ei IESVS, Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo intelligebat discumbentium,
Ioan. 12. ad quid dixisset ei.* Quidam enim putabāt, quia loculos habebat Iudas, quòd dixisset ei IESVS. Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis vt aliquid daret.
Ioann. 18. *Cùm ergo accepisset ille offulam, exiuit continuò. Erat autem nox. Cū ergo exisset,
Ioann. 12. dixit IESVS: * Nunc glorificatus est filius hominis, & Deus glorificatus est per eū. Si Deus glorificatus est per eum, & Deus glorificabit eum per se, & continuò glorificabit eum.

eum. * Filioli, adhuc paulisper vobiscum Ioan. 14.
sum Quæretis me, & sicut dixi Iudæis: quò & 17.
ego vado vos non potestis venire: ita & vo-
bis dico nunc. * Præceptum nouum do vo- Rom. 13.
bis, vt diligatis vos mutuò sicut dilexi vos Ephe. 4.
vt & vos diligatis vos mutuò. In hoc cogno
scent omnes, quòd discipuli mei sitis, si cha-
ritatem habueritis inter vos mutuam. Di-
cit ei Simon Petrus: Domine, quò vadis: Re-
spondit ei IESVS: Quò ego vado, non
potes me nunc sequi, sequêris autem postea.
Dicit ei Petrus: Domine, quare non possum
te sequi nunc? * Animam meam pro te Matt. 26.
ponam. Respondit ei IESVS: Animam Marci 14.
tuam pro me pones? Amen amen dico Lucæ 22.
tibi, non canet gallus donec ter me nega-
ueris.

CAPVT XIIII.

Qui mea iussa facit pater hunc cælestis amabit,
*Et paracletum * alium me rogitante dabit.*

ET ait discipulis suis: * Ne turbetur cor * Consolatorem.
vestrum. Creditis in Deum, & in me cre- Ioan. 16.
dite. In domo patris mei mansiones multæ
sunt. Quod si secus esset, dixissem vobis, va-
do paraturus vobis locum. Et si abiero ad
parandum vobis locum, iterum veniam, &
assumam vos ad meipsum, vt vbi sum ego,
& vos sitis: & quò ego vado, scitis, & viam
scitis. Dicit ei Thomas: Domine, nescimus
quò vadis, & quomodo possumus viam sci-
re? Dicit

Io.1. 6.8. 31.& 15. Esa. 45. Dicit ei IESVS: * Ego sum Via, & Veritas, & Vita. Nemo venit ad patrem, nisi per me. * Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis. Et nunc cognoscitis eum, & vidistis eum. Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Dicit ei IESVS: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe, qui vidit me, vidit patrem. Et quomodo tu dicis, Ostende nobis patrem? Non credis quòd ego in patre sum, & pater in me? Verba quę ego loquor vobis, à me ipso non loquor. Pater autem in me manēs, ipse facit opera. Credite mihi, quod ego in patre sum, & pater in me. Alioqui propter ipsa facta credite mihi. Amen amē dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora his faciet, quia ego ad patrē vado. * Et quicquid petieritis nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur pater per filium. Si quid petieritis per nomen meum, ego faciam. * Si diligitis me, præcepta mea seruate. Et ego rogabo patrem, & alium consolatorem dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere: quia non videt eum, nec nouit eum. Vos autem cognoscitis eū, quia apud vos manet, & in vobis erit. * Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. Adhuc pusillum, & mundus me iam non videt:

Ioan. 3. 5. 7. 8. & 12.

Matt. 21. Marci. 11. Ioa. 15. 16. Ioan. 15.

Psal. 45. Matt. 28.

det : vos autem videtis me. Quia ego vi-
uo, & vos viuetis. In illo die vos cognoſce-
tis, quòd ego ſum in patre meo, & vos in
me, & ego in vobis. * Qui habet præcepta Ioa. 9. 8.
mea, & ſeruat ea: ille eſt qui diligit me. * Qui Ioan. 17.
autem diligit me, diligetur à patre meo, &
ego diligam eum, & aperiam ei meipſum.
* Dicit ei Iudas, non ille Iſcariotes: Domi- Act. 15.
ne, quid factum eſt, quòd manifeſtaturus es
nobis teipſum, & non mundo? Reſpondit
IESVS, & dixit ei: * Si quis diligit me, Ioa. 8. 15.
ſermonem meum ſeruabit, & pater meus di
liget eum, & ad eum veniemus, & manſio-
nem apud eũ faciemus. Qui non diligit me,
ſermones meos non ſeruat: * & ſermo quẽ Io. 3. 5. 7.
auditis, non eſt meus, ſed eius qui miſit me 8. & 12.
patris. * Hæc loquutus ſum vobis, apud vos Lucæ 24.
manens. * Paracletus autem ille, qui eſt Spi- Ioa. 7. 15.
ritus ſanctus, quem ſpiritum mittet pater Lucæ. 24
nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſug-
geret vobis omnia quæcunque dixi vobis.
* Pacem relinquo vobis, pacem meam do vo
bis: non quomodo mundus dat, ego do vo- Ioan. 16.
bis. Ne turbetur cor veſtrum, neque formi- & 20.
det. Audiſtis quòd ego dixi vobis: Vado, &
venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis
vtique, quòd dixerim, Vado ad patrem,
quia pater maior me eſt. Et nunc dixi vobis,
prius quàm fiat, vt quum factum fuerit, cre-
datis. Poſt hac non multa loquar vobiſcũ.

* Venit

Ioan 12. & 14. * Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed vt cognoscat mundus, quòd diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Surgite eamus hinc.

CAPVT XV.

*Frugifero.

Relecto uitis frondosæ palmite carpo,
Oderunt gratis meq; patremq; meum.

Eccl. 24. EGo *sum vitis vera, & pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollit: & omnem qui fert fructum, purgat, vt fructum copiosiorem afferat. * Iam vos mundi estis propter sermonem quem loquutus sum vobis: Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseretis Ego sum vitis, vos palmites, Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multũ. * Quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, eiectus est foras sicut palmes, & exaruit: & colligunt eos, & in ignem coniijciunt, & ardent. * Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quicquid volueritis petetis, & fiet vobis. *In hoc glorificatus est pater meus, vt fructum copiosum afferatis, & efficiamini mei discipuli. Sicut dilexit me pater, ita & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea,

Suprà 8.

Ioann. 6. 9. & 14.

Matt. 21. Marci. 11. Ioann. 14. & 16.

Ioa. 6. 14.

ne mea, ficut & ego patris mei præcepta ser
uaui, & maneo in eius dilectione. Hæc lo-
quutus sum vobis, vt gaudium meum in vo
bis maneat, & gaudium vestrum impleatur.
*Hoc est præceptum meum, vt diligatis vos Ioan.13.
inuicem, ficut dilexi vos.* Maiorem hac di- 1. Cor.4.
lectionem nemo habet, vt quis animam su- Matt.20.
am ponat pro amicis suis. Vos amici mei Marci 11.
estis, si feceritis quæcunque ego præcipio vo- 1.Ioann.3
bis. Nō posthac vos dico seruos, quia seruus
nescit quid faciat dominus eius. Vos autem
dixi amicos, quia omnia quæ audiui à patre
meo, nota feci vobis. Non vos me elegistis,
sed ego elegi vos, & constitui vos, vt eatis,
& fructum afferatis, & fructus vester ma-
neat: * vt quicquid petieritis patrem nomi- Matt. 22.
ne meo, det vobis.* Hæc præcipio vobis, Ioan.13.
vt diligatis vos mutuò, Si mundus vos odit,
scitis quòd me prius, quàm vos, odio habue
rit. Si de mundo fuissetis, mundus quod su-
um est diligeret. Quia verò de mundo non
estis, sed ego selegi vos de mundo, propterea
odit vos mundus. Mementote sermonis,
quem ego dixi vobis, * Non est seruus ma- Matt. 10.
ior domino suo. Si me persequuti sunt, & Lucæ. 6.
vos persequentur. Si sermonem meum ser-
uauerunt, & vestrum seruabunt. * Sed hæc Ioann.16.
omnia facient vobis propter nomen meum:
quia non nouerunt eū qui misit me.*Si nō Ioan.9.
venissem & loquutus fuissem eis peccatū nō
haberent

haberent, Nunc autem nō habent quod præ
Ioann. 5. texant peccato suo. * Qui me odit, is & pa-
Ioã. 9. 10. trem meum odit. * Si opera non fecissem in
ter eos, quæ nemo alius fecit, peccatum non
haberent. Nunc autem & viderunt & ode-
runt, non solum me, verumetiam patrem
meũ. Sed hoc accidit vt compleatur sermo,
Psal. 24. qui in lege eorum scriptus est: * Odio ha-
Ionæ 7. buerunt me gratis. * Cùm autem venerit pa
& 14. racletus, quem ego mittam vobis à patre
spiritus veritatis, qui à patre procedit, ille
testimonium perhibebit de me. Quin & vos
testes estis, quia ab initio mecum estis.

CAPVT XVI.

Sacrum promittit flamen quo crimina mundi
Culpentur didicij, mox rediturus abit.

Matt. 10. HAec * loquutus sum vobis, vt ne quid of-
& 24. fendamini. Alienos à synagogis facient
Marci. 13. vos. Sed veniet tempus vt quisquis interfi-
Lucæ 21. ciat vos, videatur cultum præstare Deo. Et
hæc facient vobis, quia non nouerunt pa-
trem, neque me. Sed hæc loquutus sum vo-
bis, vt cùm venerit tempus illud, reminisca-
Matth. 9. mini eorum quòd ego dixerim vobis. * Hæc
Marci 2. autem vobis ab initio non dixi, quia vobis-
Lucæ 5. cum eram. Nunc autem vado ad eum qui mi
sit me, & nemo ex vobis interrogat me, quò
vadam. Sed quia hæc loquutus sum vobis,
mœstitudo impleuit cor vestrũ. Sed ego ve-
Ioan. 14. ritatem dico vobis, * expedit vobis vt ego
vadam.

vadam. Si enim non abiero, consolator ille
non veniet ad vos. *Sin autem abiero, mittã Ibidem.
eum ad vos. Et cùm venerit ille arguet mun-
dum de peccato, & de iustitia, & de iudicio.
De peccato quidem, quia nõ credunt in me.
De iustitia verò, quia ad patrem vado, &
posthac non videtis me. * De iudicio autem, Ioann.12.
quia princeps huius mũdi iam iudicatus est. & 14.
Adhæc multa habeo quæ vobis dicam, sed
non potestis portare nunc. *Cùm autem ve Ioan.14.
nerit ille, qui est Spiritus veritatis, ducet
vos in omnem veritatem. * Non enim lo- Ibidem.
quetur à semetipso, sed quæcũque audierit,
loquetur: & quæ futura sunt annũtiabit vo-
bis* Ille me glorificabit, quia de meo accipi- Matt.11.
et, & annuntiabit vobis. *Omnia quæcunq; Lucæ 10.
habet pater, mea sunt. Propterea dixi vobis, Ioan.3.17
quòd de meo accipiet, & annuntiabit vobis,
Pusillum & nõ videtis me, & iterum pusillũ
& videbitis me, * quia ego vado ad patrem. Io.7.14.
Dixerunt ergo quidam ex discipulis eius in- Ioan.14.
ter se: Quid est hoc, quod dicit nobis: Pusil-
lum & non videtis me, & rursus pusil-
lum & videbitis me, & quia ego vado ad
patrem? Dicebant ergo: Quid est hoc, quod
dicit pusillum? Nescimus quid loquatur.
Cognouit autem IESVS, quòd vellent i-
psum interrogare, & dixit eis: De hoc quę-
ritis inter vos, quod dixi: Pusillum & non
videtis me, & iterũ pusillũ & videbitis me:

Amen

Amen amen dico vobis, plorabitis & lamē-
Hiere, 31. tabimini vos, mundus cótrà gaudebit. *Vos
Iacob. 4. autem mœrore afficiemini: sed mœror ve-
Ioan. 15. ster vertetur in gaudium. Mulier cùm parit,
dolorem habet, quia venit hora eius: cùm
autem pepererit puerum, iam non meminit
anxietatis, propterea quòd gaudeat hominē
esse natum in mundo. Et vos igitur nūc qui-
Ioan. 14. dem mœrorem habetis: *sed iterum videbo
vos, & gaudebit cor vestrū: & gaudium ve-
strum nemo tollit à vobis. Et in illo die me
non interrogabitis quicquam. Amen amē di
Ibidem. co vobis, quæcūq; petieritis patrē in nomi-
ne meo, dabit vobis.* Hactenus non petistis
quicquam in nomine meo. Petite & accipie-
tis, vt gaudium vestrum sit perfectum. Hæc
Matt. 12. per prouerbia loquutus sum vobis, *Veniet
Marci. 11. tempus, cùm iam non per prouerbia loquar
1. Ioan. 1. vobis, sed palàm de patre meo annuntiabo
Matt. 13. vobis, in illo die in nomine meo petetis. Et
Marci. 4. non dico vobis, quòd ego rogaturus sim pa
Ioan. 8. 15 trem pro vobis. *Ipse enim pater amat vos,
quia vos me amastis, & credidistis quòd à
Deo exiuerim. *Exiui à patre, & veni in mū
dum: iterum relinquo mundum, & vado ad
patrem. Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc
apertè loqueris, nec prouerbium vllū dicis.
10. 3. 4. 5. 6 *Nunc scimus, quòd scis omnia, nec op⁹ est
7. 8. 15. tibi, vt quis te interroget. Per hoc credim⁹,
quòd à Deo existi. Respondit eis IESVS:
Nunc

Nunc creditis. *Ecce instat tempus, & iam Zach. 13.
venit, vt dispargamini vnusquisque in sua,
*meque solum relinquatis. & tamen non Matt. 26.
sum solus, quia pater mecum est. Hæc lo- Marci 14.
quutus sum vobis, vt in me pacem habea- Ioan. 14.
tis. In mundo afflictionem habetis, sed bo- & 20.
no animo sitis, ego vici mundum.

CAPVT XVII.

Tempus adest, reuehat genitor tua gloria natum.
Qua sine principio glorificatus eram.

Haec loquutus est IESVS, & sublatis oculis in cælum, dixit: *Pater, venit hora, Ioan. 12.
glorifica filium tuum, vt & filius tuus glorificet te: *sicut dedisti ei potestatem omnis Ioan. 5.
carnis, vt quotquot dedisti ei, det eis vitam
æternam. *Hæc est autem vita æterna, vt Supra 6.
cognoscant te solum Deum verum, & quem
misisti, IESVM CHRISTVM. *Ego Exod. 23.
te glorificaui super terram: opus consummaui, quod dedisti mihi vt facerem. *Et nūc Ioan. 12.
glorifica me tu pater, apud temetipsum gloria, quam habui prius, quàm hic mundus esset apud te. Manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mūdo. Tui erāt, & mihi eos dedisti, & sermonem tuum seruauerunt. Nunc cognouerunt, quòd omnia
quæcunque dedisti mihi, abs te sunt. *Quia Ioā. 4. 8.
verba quæ dedisti mihi, dedi eis: & ipsi acceperunt & cognouerunt verè, quòd à te exiui: & crediderunt quòd tu me misisti. *Ego Ioan. 14.

pro eis rogo: Non pro mundo rogo, sed pro
Ioan.1.15. ijs quos dedisti mihi, quia tui sunt. * Et mea
omnia tua sunt: & tua mea sunt, & glorifica-
tus sum in eis. Et iam non sum in mundo, &
Lucæ 22. hi in mundo sunt, & ego ad te venio. * Pater
sancte, serua eos per nomen tuum, quos de-
disti mihi, vt sint vnum sicut & nos. Cùm
essem cum eis in mundo, ego seruabam eos
Ioã. 6.18. nomine tuo. * Quos dedisti mihi, ego custo-
Psal.68. diui: & nemo ex eis perijt, nisi filius ille per-
Acto. 1. ditus, vt scriptura compleretur. Nũc autem
ad te venio, & hæc loquor in mundo, vt ha-
beant gaudium meum impletum in semet-
Ioã.8.15. ipsis. * Ego tradidi eis sermonem tuum, &
mundus eos odio habuit: quia non sunt de
mundo, sicut & ego non sum de mundo. Nõ
rogo vt tollas eos è mundo, sed vt serues
eos à malo. De mundo non sunt, sicut & ego
non sum de mundo. Sanctifica eos per veri-
Ioan.8. tatem tuam. * Sermo tuus veritas est. * Si-
Ioan.20. cut tu me misisti in mundum, ita & ego mi-
si eos in mundum, & pro eis ego sancti-
fico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati
Ioan.14. per veritatem. * Non pro eis autem rogo
tantùm, sed & pro ijs, qui credituri sunt per
sermonem eorum in me, vt omnes vnũ sint,
sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi
in nobis vnum sint, vt credat mundus
quòd tu me miseris: & ego gloriam quam
dedisti mihi dedi eis, vt sint vnum sicut &
nos

nos vnum sumus. Ego in eis, & tu in me, vt
sint consummati in vnum: * & vt cognoscat Ioan. 12.
mundus, quòd tu me misisti, & dilexisti eos,
sicut & me dilexisti. * Pater, quos dedisti mi- Ioã. 6. 14.
hi, volo vt vbi sum ego, & illi sint mecum: vt
videant gloriam meam, quam dedisti mihi,
quia dilexisti me ante conditum mundum.
* Pater iuste, & mundus te non cognouit: e- Matt. 11.
go autem te cognoui, & ij cognouerunt Ioã. 7. 15.
quòd tu me miseris. * Et notum feci eis no- Ioan. 8.
men tuum, & notum faciam, vt dilectio qua
dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.

CAPVT XVIII.

Vesanus miles Christum captiuat & Hannas
Cum socero accusant, praesidis ante domum.

HAec cùm dixisset IESVS, * egressus est Mat. 20.
cum discipulis suis trans torrentem Ce- Marci 14.
dron: vbi erat hortus in quem introiuit ipse Lucæ 22.
& discipuli eius. * Nouerat autem & Iudas, Mar. Lu.
qui prodebat eum, locum: quia frequenter Ibidem.
IESVS cõuenerat illuc cum discipulis su- Ioan. 13.
is. * Iudas ergo cùm accepisset cohortem, &
à pontificibus ac pharisæis ministros, ve-
nit illuc cum laternis ac facibus & armis.
IESVS itaq; sciens omnia quę vẽtura erãt
super se, processit, ac dixit eis: Quem quæri-
tis? Responderunt ergo ei: IESVM Na-
zarenum. Dicit eis IESVS: Ego sum. Sta-
bat autem & Iudas, qui prodebat eum,
cum ipsis. Vt ergo dixit eis, Ego sum:

 abie-

abierunt retrorſum , & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos : Quem quæritis? Illi autem dixerunt: IESVM Nazarenum. Reſpondit IESVS : Dixi vobis, quòd ego ſum. Si ergo me quæritis, ſinite
Ioan. 17. hos abire. * Vt compleretur ſermo quem dixerat: Ex ijs quos dediſti mihi, non perdidi
Matt. 26. quenquam. * Simon ergo Petrus cùm habe-
Marci 14. ret gladium, eduxit eum, & percuſsit ponti-
Lucæ 22. ficis ſeruum, & abſcidit auriculam eius dextram. Erat autem nomen ſeruo Malchus. Dicit ergo IESVS Petro : Immitte gladiũ tuum in vaginam. An non bibam poculum
Ibidem. quod dedit mihi pater? * Cohors igitur & tribunus, ac miniſtri Iudæorum, comprehenderunt IESVM, & ligauerunt eum, & abduxerũt eũ ad Annã primùm (erat enim ſocer Caiaphæ, qui erat pontifex anni illius.
Ioan. 11. * Erat autem Caiaphas is, qui conſilium dederat Iudæis, quòd expediret vnum homi-
Matth. nem mori pro populo.) * Sequebatur autem
Mar. Lu. IESVM Simon Petrus & alius diſcipulus.
Ibidem. Diſcipulus autem ille erat notus pontifici: & introiuit cum IESV in atriũ pontificis.
Matt. 26. * Petrus autem ſtabat ad oſtium foris. Exiuit ergo diſcipulus ille alter, qui erat notus pontifici, & dixit oſtiariæ, & introduxit Pe-
Matth. trum. * Dixit ergo Petro ancilla oſtiaria:
Mar. Lu. Num & tu ex diſcipulis es hominis iſtius?
Ibidem. Dicit ille: Non ſum. Stabant autem ſerui & miniſtri

ministri, qui prunas congesserant, quia frigus erat, & calefaciebant se. Erat autem cum eis & Petrus stans & calefaciens se. Pontifex ergo interrogauit IESVM de discipulis suis, & de doctrina ipsius. Respondit ei IESVS: * Ego palam loquutus sum mundo, ego semper docui in synagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt, quid loquutus sum ipsis: Ecce hi sciunt quæ dixerim ego. Hæc aũt cùm dixisset: vnus assistens ministrorũ, dedit alapam IESV, dicens: Siccine respondes pontifici? Respondit ei IESVS: Si malè loquutus sum, testificare de malo: sin bene, cur me cædis? * Et misit eum Annas vinctum ad Caiapham põtificem. Stabat autem Simon Petrus & calefaciebat se. Dixerunt ergo ei, Num & tu ex discipulis eius es? Negauit ille, & dixit: Non sum. Dicit ei vnus ex seruis pontificis cognatus eius, cuius absciderat Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo? Iterum ergo negauit Petrus. Et statim gallus cecinit. * Ducunt ergo IESVM à Caiapha in prętoriũ. Erat autem manè, & ipsi nõ introierunt in prętorium, ne contaminarentur, sed vt ederent pascha. * Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? Responderunt, & dixerunt ei,

Ioann. 7.
Mat. 26. Mar. 14. Lucæ 22.
Mat. 27. Marc. 15. Lucæ 23.
Matth. Marci. Ibidem.

runt ei, Si non esset hic nocens, haudquaquã tibi tradidissemus eum. Dicit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam: vt sermo IESV impleretur, quem dixit, significãs qua morte esset moriturus. *Introiuit ergo iterum in prætoriũ Pilatus, & vocauit IESVM, & dixit ei: Tu es ille rex Iudæorum? Respondit IESVS: A temetipso tu hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me? Respondit Pilatus: Num ego Iudæus sum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi. Quid fecisti? Respondit IESVS: Regnum meum non est ex hoc mũdo. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtiq; decertarent ne traderer Iudæis. Nunc autem regnũ meũ non est hinc. Dixit itaq; ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit IESVS: Tu dicis, quòd rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium feram veritati. Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? *Et cũ hoc dixisset, iterũ prodijt ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullã inuenio in eo causam. *Est autẽ consuetudo vobis, vt vnũ dimittam vobis in Pascha: vultísne ergo dimittam vobis illum regem Iudæorum? *Clamauerunt rursum omnes, dicẽtes: Non hũc, sed Barabban. Erat autem Barabbas latro.

Matth. Rom. Lucæ. Ibidem.

Matt. 27. Marci 15. Marci 27. Rom. 15. Lucæ 23. Ibidem.

CA-

CAPVT XIX.

Abluit ille manus, Christus cruce pendet ab alta,
In qua dum sitijt, fellea uina bibit.

TVnc * ergo apprehendit Pilatus IE- Matt. 27.
SVM, & flagellauit: & milites plecten- Marci 15.
tes coronam de spinis, imposuerunt capiti
eius, & veste purpurea circundederũt eum,
ac dicebant: Aue rex Iudæorum. Et dabant
ei alapas. * Exiuit iterum Pilatus foras, & Lucæ 23.
dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, vt
cognoscatis quòd nullam in eo causam in-
uenio. * Exiuit ergo IESVS foras, gestans Matt. 27.
spineam coronam, & purpureum pallium.
Et dicit eis: Ecce homo. * Cùm ergo vidis- Marci 15.
sent eum pontifices & ministri, clamabant
dicentes: Crucifige, crucifige. Dicit eis Pila-
tus: Accipite eum vos, & crucifigite: * ego Ibidem.
enim non inuenio in eo causam. Responde-
runt ei Iudæi: Nos legem habemus, & se-
cundum legem nostram debet mori: quia fi-
lium Dei se fecit. * Cùm ergo audisset Pila- Ibidem.
tus hũc sermonem, magis timuit. Et ingres-
sus est prætorium iterum, & dicit ad IE-
SVM: Vnde es tu? IESVS autem respon-
sum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi
non loqueris? nescis quòd potestatem habeã
crucifigendi te, & potestatem habeam ab-
soluendi te? Respondit IESVS: Non habe-
beres potestatem aduersum me vllam, nisi
tibi datũ esset è supernis. Propterea qui me

tradidit tibi, maius peccatum habet. Et ex
eo quærebat Pilatus absoluere eum. Iudæi
autem clamabant, dicentes: Si hunc absolue-
Act. 13. ris, non es amicus Cæsaris* Quicunque se re
gem facit, cõtradicit Cæsari. Pilatus autem
cùm audisset hunc sermonem, produxit fo-
ras IESVM: seditq; pro tribunali in loco
qui dicitur Lithostrotos, Hæbraicè autem
Gabbatha. Erat autem parasceue Paschæ, ho
ra ferme sexta, & dicit Iudæis: Ecce rex ve-
ster.* Illi autem clamabant: Tolle, tolle, cru
cifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem vestrũ
crucifigam? Responderunt pontifices: Non
habemus regem, nisi Cæsarem. Tunc ergo
tradidit eum illis, vt crucifigeretur. * Acce-
Ma. Luc. perunt autem IESVM, & abduxerunt: at-
Ibidem que is baiulans crucem suam, exiuit in eum,
qui dicitur Caluaria, locũ, Hebraicè aũt Gol
gotha, vbi crucifixerũt eũ: & cũ eo alios du-
Matth. 7 os hinc & hinc, medium autem IESVM.
Marc. * Scripsit autem & titulũ Pilatus, & posuit
Lucæ super crucem.* Erat autẽ scriptũ, IESVS
Nazarenus rex Iudæorum. Hunc ergo titu-
Ibidem lum multi Iudæorum legerunt, quia prope
Ibidem ciuitatem erat locus, vbi crucifixus est IE-
SVS. Et erat scriptum Hebraicè, & Græcè,
& Latinè. Dicebant ergo Pilato pontifices
Iudæorum: Noli scribere, Rex Iudæorum:
sed quòd ille dixerit, Rex sum Iudæorum.
Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.
*Mili-

*Milites ergo cùm crucifixissent IESVM, Ibidem
acceperunt vestimenta eius, & fecerunt qua-
tuor partes, vnicuique militi partem, & tu-
nicam. Erat autē tunica inconsutilis à sum-
mo contexta per totum. Dixerunt ergo in-
ter se: Ne scindamus eam, sed sortiamur
de illa cuius sit. Vt scriptura impleretur,
dicens: * Partiti sunt vestimenta mea sibi, Psal. 21.
& in vestem meam miserunt sortem. Et mi-
lites quidem hæc fecerunt. Stabant autem
iuxta crucem IESV mater eius, & soror
matris eius Maria Cleopæ, & Maria Magda
lene. Cùm vidisset ergo IESVS matrem
ac discipulum adstantem, quem diligebat,
dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. De-
inde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex
illa hora accepit eam discipulus in suam. Po-
stea sciens IESVS, quòd omnia iam con-
summata essent, * vt consummaretur scri- Psal. 68.
ptura, dicit: Sitio. Vas igitur erat positum Matth.
aceto plenum. *Illi verò impleuerunt spon- Roma.
giam aceto & hysopo, & impositam admo- Lucæ
uerunt ori eius. Cùm ergo accepisset IE- Ibidem
SVS acetum, dixit: Consummatum est: Ibidem
* & inclinato capite tradidit spiritum. Iu-
dæi ergo quoniam parasceue erat, vt non
remanerent in cruce corpora sabbato (Erat
enim magnus dies ille sabbati) rogaue-
runt Pilatum, vt frangerentur eorum cru-
ra, ac tollerentur. Venerunt ergo milites:
& pri-

& primi quidem fregerunt crura & alterius, qui crucifixus est cum eo. Ad IESVM autem cùm venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed vnus militum lancea latus eius fodit, & continuò exiuit sanguis & aqua. *Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius. Et ille scit quòd vera dicit, vt & vos credatis. * Facta sunt enim hæc, vt scriptura impleretur: Os non comminuetis ex eo. Et rursus alia scriptura dicit: * Videbunt in quem pupugerunt. *Post hęc autem rogauit Pilatum Ioseph Arimathiensis, qui erat discipulus IESV, sed occultus propter metum Iudæorum, vt tolleret corpus IESV: idq́ue permisit Pilatus. Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad IESVM nocte primum, ferens misturam myrrhæ & aloës, ad libras ferme centum. *Acceperunt ergo corpus IESV, & obuinxerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. Erat autē in eo loco vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondum quisquam, positus erat. Ibi ergo propter parasceuen Iudæorum, quòd in propinquo esset monumentum, posuerunt IESVM.

Io. 20, 21.
Exod. 12.
Numer. 9
Zacha. 12
Matth.
Roma.
Lucæ.
Ibidem.
Ioã. 3. 7.
Matth.
Marci.
Lucæ.
Ibidem.

CAPVT XX.

Blandis alloquitur Mariam, timidosque salutat,
Obclusis foribus post redit octo dies.

Vno

VNo * verò die ſabbatorum Maria Ma- Matt. 28.
gdalene venit manè : cùm adhuc tene- Marci 16.
bræ eſſent, ad monumentum, videt'que lapi- Lucæ 24.
dem ſublatum à monumento. Currit ergo
& venit ad Simonem Petrum, * & ad alte- Ioan. 13.
rum illum diſcipulum, quem amabat IE-
SVS, & dicit illis: Suſtulerunt dominum è
monumento, & neſcimus vbi poſuerint eũ.
Exijt ergo Petrus, & ille alius diſcipulus, &
venerunt ad monumentum. Currebant au-
tem duo ſimul, & ille alius diſcipulus præ-
cucurrit citius Petro, venitq; prior ad mo-
numentum. Et cùm ſe inclinaſſet, vidit poſi-
ta linteamina, non tamen introiuit. * Venit Ibidem.
ergo Simon Petrus, ſequens eum, & introi-
uit in monumentum: & videt linteamina po
ſita, & ſudarium quod fuerat ſuper caput
eius, non cum linteaminibus poſitum, ſed
ſeparatim inuolutum in vnum locum. Tũc
ergo introiuit & ille alius diſcipulus, qui ve-
nerat prior ad monumentum, viditq; & cre
didit. * Nondum enim nouerant ſcripturã, Pſal. 15.
quòd oportuiſſet eum à mortuis reſurgere. Act. 2. 13.
Abierunt ergo rurſus diſcipuli ad ſemeti- & 17.
pſos. Maria autem ſtabat ad monumentum
foris plorans. Dum ergo fleret, inclinauit ſe
in monumentum, * & videt duos angelos Lucæ 24.
amictos albis, ſedentes vnum ad caput, &
alterum ad pedes illic, vbi poſuerant cor-
pus IESV. * Dicunt ei illi: Mulier, Matt. 28.
quid

Marc. 16. quid ploras? Dicit eis: Sustulerunt Domi-
Lucæ 24. num meum, nec scio vbi posuerunt eum.
Hæc cùm dixisset, conuersa est retrorsum, & videt IESVM stantem, nec sciebat quod IESVS esset. Dicit ei IESVS: Mulier, quid ploras? Quem quæris? Illa existimans quòd hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu asportasti eum, dicito mihi vbi posueris eum, & ego eum tollam. Dicit ei IESVS: Maria. Cōuersa illa, dicit ei: Rabboni, quod dicitur, magister. Dicit ei IESVS: Noli me tangere. Nondum enim ascendi ad patrem meum. Sed vade ad fratres meos, &
Io. 14.16. dic eis: * Ascendo ad patrem meum, & pa-
trem vestrum: & Deum meum, & Deum ve-
Lucæ 24. strum, * Venit Maria Magdalene, annunti-
ans discipulis, quòd vidisset dominum, &
Ibidem ea dixisset sibi. * Cùm ergo vespera esset die
illo, qui erat vnus sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum, venit IESVS, stetitque in medio, & dicit eis: * Pax vobis.
Lucæ 24. Et cùm hæc dixisset, ostendit eis manus ac
Ioan. 14. latus suum. Gauisi sunt ergo discipuli, viso
Philip. 4. domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis.
Ioan. 17. * Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos.
Hæc cùm dixisset, flauit in eos, & dicit eis:
Lucæ 24. * Accipite Spiritum sanctum: * Quorum-
Mat. 16. cunque remiseritis peccata, remittuntur
& 18. eis: quorumcunque retinueritis, retenta sunt.

*Thomas

* Thomas autem vnus ex duodecim, qui di- Ioan.11.
citur Didymus, non erat cũ eis, quando ve-
nit IESVS. Dixerunt ergo ei alij discipu-
li: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis:
Nisi videro in manibus eius vestigium cla-
uorum, & mittam digitum meum in vesti-
gium clauorum, & mittam manum meam
in latus eius, non credam. * Et post dies o- Ioan.2 1.
cto iterum erant discipuli eius intus, & Tho
mas cum eis: venit IESVS ianuis clausis,
& stetit in medio, & dixit: Pax vobis. De- Lucæ.24.
inde dicit Thomę: Infer digitum tuum huc,
& vide manus meas, & admoue manum tu-
am, & immitte in latus meum, & noli esse
incredulus, sed credens. Respondit Thomas,
& dixit ei: Dominus meus, & Deus meus.
Dicit ei IESVS: Quia vidisti me Thoma,
credidisti: * beati qui non viderunt & cre- Ioan.3.6
diderunt. Multa quidem & alia signa fecit
IESVS in conspectu discipulorum suo-
rum, quæ non sunt scripta in libro hoc.
* Hæc autem scripta sunt vt credatis, quòd Io.19.21.
IESVS est Christus ille filius Dei, & vt cre
dentes vitam habeatis per nomen eius.

CAPVT XXI.

Conuocat ad littus, septem asso pisce cibandos
Pascendis ouibus præficiturque Petrus.

POstea manifestauit se iterum IESVS
ad mare Tiberiadis: manifestauit autem
sic: Erant simul Simon Petrus & Thomas,
qui

qui dicitur Didymus: & Nathanaël, qui erat
à Cana Galilææ, & filij Zebedæi, alijque ex
discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus:
Vado piscatum. Dicunt ei: Venimus & nos
Lucæ 5. tecum. *Exierunt, & ascenderunt in nauim
statim, & illa nocte nihil ceperunt. Manè
autem iam facto, stetit IESVS in littore:
non tamen cognouerunt discipuli, quòd
Lucæ 24. IESVS esset. Dicit eis IESVS: *Pueri nũ
Lucæ 5. quid obsonij habetis? Responderunt ei:
Non. * At ille dicit eis: Mittite in dexteram
nauigij partem rete, & inuenietis. Miserunt
ergo, & iam non valebant illud trahere
Suprà 13. præ multitudine piscium. *Dicit ergo disci-
pulus ille, quem diligebat IESVS, Petro:
Dominus est. Simon ergo Petrus cùm au-
disset quòd Dominus esset, tunica succinxit
Mat. 14. se (erat enim nudus) * & misit se in mare.
Alij autem discipuli nauigiolo venerunt: nõ
enim longè aberant à terra, sed circiter cu-
Lucæ 24. bitis ducentis, trahentes rete piscium. *Vt
ergo descenderunt in terram, viderunt pru-
nas positas, & piscem superpositum, & pa-
nem. Dicit eis IESVS: Afferte de piscibus,
Lucæ 5. quos prendidistis nunc. *Ascẽdit Simon Pe-
trus, & traxit rete in terram plenum ma-
gnis piscibus centum quinquaginta tribus.
Lucæ 24. Et cùm tot essent, non est scissum rete. *Di-
cit eius IESVS: Venite, prandete. Et ne-
mo discipulorum audebat interrogare eum,
dicens:

dicens: Tu quis es? cùm scirent quòd Dominus esset. *Venit itaq; IESVS, & accepit panem, & dat eis, & piscem similiter. *Hac iã tertia vice manifestatus est IESVS discipulis suis, cùm resurrexisset à mortuis. Cũ ergo prandissent, dicit Simoni Petro IESVS: Simon Ioannis, diligis me plus quàm hi? Dicit ei: Etiã Domine, tu scis quòd amen te. Dicit ei: *Pasce agnos meos. Dicit ei rursus iterum: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quòd amen te. Dicit ei: Pasce oues meas. Dicit ei tertiò: Simõ Ioannis, amas me? Indoluit Petrus, quòd dixisset sibi tertiò, amas me? dixitq; ei: *Domine, tu omnia nosti, tu scis quòd amẽ te. Dicit ei IESVS: Pasce oues meas. Amẽ amen dico tibi, cũ esses iunior, cingebas te, & ambulabas quò volebas: cùm autẽ senueris, extẽdes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte glorificaturus esset Deũ. Et cùm hoc dixisset, dicit ei: Sequere me. Conuersus Petrus, videt illum discipulũ, *quem diligebat IESVS: sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit: Domine, quis est ille, qui tradit te? Hunc ergo cùm vidisset Petrus, dicit IESV: Domine, hic autem quid? Dicit ei IESVS: Si eum velim manere donec veniã, quid ad te? Tu me sequere. Exijt ergo sermo iste inter fratres, quòd

Ibidem.
Ioan. 20.
Ioan. 8. 13. & 14.
Lucæ 22.
Ioan. 16.
Ioan. 12.

quòd discipulus ille non moreretur. Et non dixerat ei IESVS, Non moritur: sed, Si eum velim manere donec veniam, quid ad te? Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc. Et scimus quòd verum est testimonium eius. Sunt autem & alia multa quæ fecit IESVS: quæ si scribantur per singula, nec ipse, opinor, mundus caperet eos qui scriberentur libros.

ACTA APOSTOLORVM.

*

CAPVT I.

Ad Solimas repedant, quum Christus ad astra rediuit,
*Ac prodotæ * satagunt sorte replere locum.*

* proditoris

SVPERIORE * quidem volumine diximus Thophile, de omnibus quæ cœpit IESVS tum facere, tum docere, ad eum vsque diem, quo postquam impartitus in hoc ipsum Spiritum sanctum, mandata dedisset, * quos delegerant, Apostolis sursum assumptus est: quibus etiam seipsum exhibuerat, viuentem, postea quàm supplicio fu-

1. Esdr. 7. Mat. 5. 7. Roma. 2. Iacob. 1. Ioann. 15

tio fuiſſet affectus:*idq; compluribus argu- Lucæ 24.
mentis,dum per dies quadraginta conſpici- Io.20.21.
tur ab illis,ac loquitur eis de regno Dei:*& Matt. 28.
congregans illos in idem loci , præcepit eis Lucæ 24.
ne diſcederent Hieroſolymis,ſed vt expecta- Lucæ 10.
rent promiſſum Patris,de quo,inquit,audi- &.14.
ſtis ex me: quoniam Ioannes baptizauit Ibidem.
quidem aqua,vos autem baptizabimini Spi
ritu ſancto poſt dies hoſce non multos. Illi
igitur vbi conueniſſent, percontabantur il-
lum, dicentes:Domine , num in tẽpore hoc
reſtituis regnum Iſraëli? Dixit autem ad il-
los: Non eſt veſtrum noſſe tempora & arti-
culos temporum , quos pater in ſua ipſius
conſtituit poteſtate:ſed accipietis,virtutem,
poſtea quàm Spiritus ſanctus aduenerit ſu-
per vos,* & eritis mihi teſtes,nõ ſolum Hie Lucæ 24.
roſolymis,verùm etiam in vniuerſa Iudæa, Inf.2.10.
Samariaq; , denique vſque ad extrema ter- Ioan.16.
ræ*Atq; hæc loquutus , videntibus iiſdem, Matt. 28.
in altum ſublatus eſt : & nubes ſubduxit il- Marci.16
lum ab oculis eorum . Cumq; eſſent defixis Lucæ 24.
in cælum oculis,eunte illo,ecce viri duo ad-
ſtiterunt illis , amicti veſtibus albis , qui &
dixerunt:Viri Galilæi, quid ſtatis intuentes
in cælum?Hic I E S V S, qui aſſumptus eſt à
vobis in cælum, ſic veniet, quemadmodum
vidiſtis eum euntem in cælum.Tunc reuerſi
ſunt Hieroſolyma à mõte, qui vocatur Oli-
ueti , qui abeſt ab Hieroſolymis iter ſabba-

Matt.20. ti:& cùm introiſſent, aſcenderunt in cœna-
Marci.13. culum, vbi manſitabant & Petrus & Iaco-
Lucæ 6. bus,& Ioānes & Andreas,Philippus & Tho
mas, Bartholomæus & Matthæus, Iacobus
Alphæi,& Simon Zelotes, & Iudas Iacobi
Iud.8.9. frater. * Hi omnes perſeuerabant vnanimi-
& 13. ter in deprecatione & obſecratione cũ mu-
Lucæ 24. lieribus, & Maria matre I E S V, cumq;
fratribus illius.Et in diebus his exurgẽs Pe-
trus in medio diſcipulorum,dixit (eratque
turba hominum ſimul ferè centũ viginti:)
Viri fratres, oportuit impleri ſcripturam
hanc, quam prædixit Spiritus ſanctus per
os Dauid de Iuda, qui fuit dux his,qui com
prehenderunt I E S V M: quia cooptatus
erat in numerum noſtrum, & ſortitus erat
partem miniſterij huius. * Et is quidem pa-
Matt.27. rauit agrum ex mercede iniquitatis ſuſpen-
ſusq; crepuit medius, & effuſa ſunt omnia
viſcera eius.Et innotuit omnibus habitan-
Ibidem. tibus Hieroſolymis * Ita vt appellaretur a-
ger ille lingua illis vernacula Aceldama:hoc
eſt,ager ſanguinis. Scriptum eſt enim in li-
bro Pſalmorum:*Fiat commoratio eius de-
Pſal.68. ſerta,& non ſit qui inhabitet in ea.*Et epiſ-
Pſal. 109. copatum eius accipiat alter. Oportet igitur
vt ex his viris,qui nobiſcum verſati ſunt to-
to tempore, quo dominus I E S V S perpe-
tuā vitæ cõſuetudinem egit nobiſcum:exor-
ſus à baptiſmo Ioannis ad eum vſq; diẽ,quo
receptus

receptus est à nobis, *vnus quispiam consti- Lucæ 24.
tuatur, qui sit vnà nobiscum testis resurre- Infr. 4. 6.
ctionis eius. *Et statuerunt duos, Ioseph, qui
vocatur Barsabas, qui cognominatus est Iu-
stus, & Matthiam. Et facta precatione, dixe-
runt: Tu Domine, qui corda nosti omniũ,
ostende vtrum elegeris ex his duobus, vt ac
cipiat sortem ministerij huius & apostola-
tus, vnde præuaricatus excidit Iudas, vt abi-
ret in locum suum. * Et dederunt sortes eo- Ps. 30. 77
rum, & cecidit sors super Matthiam, & coo Prou. 17.
ptatus est ad numerũ vndecim apostolorũ. Ionæ 1.

CAPVT II.

Baptizat ter mille uirum dans uerba prophetæ,
*Quod phthisis * in Christum non cecidisse queat.* * tabes.

ET cùm complerentur dies Pentecostes,
erant omnes vnanimiter in eodem loco:
& factus est repente de cælo sonitus, tanquã
impetus venientis flatus vehementis, & re-
pleuit totam domum, vbi erant sedentes. Et
visæ sunt illis dissectæ linguæ velut igneæ,
Sederuntque super singulos eorum, * ac re- Inf. 4. 19.
pleti sunt omnes Spiritu sancto, cæperuntq; Ioan. 7.
loqui alijs linguis, prout spiritus ille dabat
eloqui illis. Erant autem Hierosolymis ha-
bitantes Iudæi, viri religiosi ex omni natio-
ne earum, quæ sub cælo sunt. Is rumor
cum increbruisset, conuênit multitudo, &
cõfusa est, quòd audiret vnusque lingua sua
illos loquentes. Stupebant autem omnes,

ac mirabantur dicentes inter ſeſe: Nónne ec
ce omnes iſti qui loquuntur, Galilæi ſunt?
Et quomodo nos audimus eos ſua quiſque
lingua in qua nati ſumus? Parthi & Medi &
Elamithæ, & habitatores Meſopotamiæ,
Iudææq; & Cappadociæ, Pōti & Aſię, Phry-
giæ & Pamphyliæ, Aegypti, & partium Li-
byæ eius, quæ eſt finitima Cyrenæ & aduenę
Romani Iudæiq; & proſelyti, Cretes & Ara
Infrà 4. bes, * audiuimus eos loquentes noſtris lin-
guis magnifica Dei. Stupebant autem om-
nes, ac mirabantur inter ſeſe, dicentes: Quid
nam vult hoc eſſe? Alij autem irridentes, di-
cebant: muſto expleti ſunt iſti. Stans autem
Petrus cum vndecim, extulit vocem ſuam,
aç loquutus eſt eis: Viri Iudæi, & qui habi-
tatis Hieroſolymis vniuerſi, hoc vobis no-
tum ſit, & auribus percipite verba mea: Nō
enim ſicut vos exiſtimatis hi ebrij ſunt, cùm
ſit hora diei tertia. Sed hoc eſt, quod dictum
Iohel. 2. eſt per prophetam Iohel: * Et erit in nouiſ-
Eſa. 44. ſimis diebus, dicit Deus, effundā de ſpiritu
meo ſuper omnem carnem. Et prophetabūt
filij veſtri, & filiæ veſtræ: & iuuenes veſtri
viſiones videbunt, & ſeniores veſtri ſomnia
ſomniabūt. Et quidem ſuper ſeruos meos, &
ſuper ancillas meas in diebus illis effundam
Lucæ 21. de ſpiritu meo, & prophetabunt: * & dabo
prodigia in cælo ſupernè, & ſigna in terra
infernè, ſanguinem & ignem, & vaporem
fumi.

fumi.*Sed conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem antè quàm veniat dies ille Domini, magnus atque illustri. s* Et futurũ est, vt omnis quicunq; inuocauerit nomen Domini seruetur. * Viri Israëlitæ, audite verba hæc: IESVM Nazarenum virum exhibitum à Deo erga vos virtutibus & prodigijs & signis, quæ fecit per illum Deus in medio vestri sicut & ipsi scitis, * hunc definito consilio & præscientia Dei traditum, cùm accepissetis per manus iniquorum, crucifixum interemistis: * quem Deus suscitauit solutis doloribus mortis, quatenus impossibile erat teneri illũ ab ea. Dauid enim dicit de eo:* Prouidebam Dominum coram me semper, quoniam à dextris est mihi, ne commouear. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec fines vt sanctus tuus videat corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitæ, replebis me iucunditate cum facie tua. Viri fratres, quando quidẽ licet libere dicere apud vos de Patriarcha Dauid, * quòd & defunctus est, & sepultus est, & sepulcrum eius est apud nos vsq; in hodiernũ diem.* Propheta igitur cũ esset, & sciret quòd iureiurando iurasset sibi Deus, futurum vt de fructu lumbi ipsius, quantum ad carnem, CHRISTVS exo

Ioh. 2,3. Iohel. 2 Rom. 10. Infrà 5. Matt. 27. Marci. 15. Ioann. 11. Infrà 10. Roma. 6. Psal. 15. 3. Reg. 2. Psal. 131.

riretur, ac sederet super sedem eius, prescius
loquutus est de resurrectione CHRISTI,
Psalm. 15. * quòd non derelicta sit in inferno anima
eius, neque caro eius viderit corruptionem.
Suprà 1. Hunc IESVM suscitauit Deus, * cuius om
Inf. 5. 10. nes nos sumus testes. Dextera igitur Dei ex
altatus, & promissione Spiritus sancti acce-
pta à patre, effudit hoc quod nunc vos vide-
tis & auditis. Non enim Dauid ascendit in
Psal. 109. cælos sed dicit ipse, * Dixit Dominus domi-
no meo, sede à dextris mihi, donec ponam
inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.
Certò sciat ergo tota domus Israël, quòd
Dominum & CHRISTVM fecerit De-
Infrà 3. us, hunc IESVM, * quem vos crucifixi-
stis. His autem auditis, compuncti sunt cor-
de, & dixerunt ad Petrum, ac reliquos apo-
Matth. 4. stolos: Quid faciemns viri fratres? * Pe-
Marci 1. trus ait ad illos: Delictorum pœnitentiam
Lucæ 13. agite, & baptizetur vnusquisque vestrum
Apo. 2. in nomine IESV Christi, in remissionem
peccatorum, & accipietis donum spiritus
sancti. Vobis enim facta est repromissio, &
filijs vestris, & omnibus qui longè sunt,
quoscunque aduocauerit dominus Deus no
ster. Alijsque verbis plurimis testificatus
est, & exhortatus est eos, dicens: * Serua-
Matt. 16. mini à generatione ista praua. Qui ergo li-
Marci 8. benter acceperunt sermonem eius, baptiza-
Lucæ 12. ti sunt: & accesserunt in die illo animæ cir-
citer

citer mille. * Erant autem perseuerantes 1.Cor. 2.
in doctrina Apostolorum, & communicatio
ne, & fractione panis, & precationib⁹. Obor-
tus est autem omni animæ timor multáque
prodigia & signa per Apostolos edebantur. Infrà 4.
*Omnes autē qui credebant, erāt coniuncti,
& habebant omnia cōmunia possessionesq́
& substantias vendebant, ac diuidebant illa
omnibus, prout cuique opus erat. Et quoti-
die perdurantes vnanimiter in templo, &
frangentes per singulas domos panem, in-
uicem sumebant cibum, cum exultatione &
simplicitate cordis laudantes Deum, & ha-
bentes gratiam apud totum populum. Do-
minus autem addebat, qui salui fierent, quo
tîdie congregationi.

CAPVT III

Consolidat baseis plantarum in nomine Iesu,
Qui tulit horrendæ uincla inamata crucis.

SImul autem Petrus & Ioannes ascende-
bant in templum ad horam precationis
nonam. *Et quidam vir, qui erat claudus ex Infrà 4.
vtero matris suæ, baiulabatur, quem pone- & 14.
bant quotidie ad portam templi, quæ dici-
tur Speciosa vt peteret eleemosynam ab in-
troëuntibus in templum. Is cùm vidisset Pe-
trum ac Ioannem ingressuros in tēplum, ro-
gabat vt eleemosynā acciperet. Defixis autē
in eum oculis, Petrus cū Ioanne dixit: Aspi-
ce in nos. At ille intendebat in eos, sperās se

aliquid accepturum ab eis. Petrus autem di-
xit: Argentum & aurum non est mihi: quod
Inf.4.9. autem habeo, hoc tibi do. In nomine IE-
SV Christi Nazareni surge, & ambula. Et
apprehensa manu eius dextra, erexit eum.
Protinus autem consolidatæ sunt plantę il-
lius ac tali. Et exiliens stetit, & ambulabat,
intrauitq; cum illis in templum, inambulans
& saliens ac laudans Deum. Et vidit eum to
tus populus ambulantem ac laudantem
Deũ. Agnoueruntq; illum, quòd ipse esset is,
qui ad eleemosynam sederat ad Speciosam
Lucæ 7. portam templi. * Et impleti sunt admira-
tione & stupore super eo, quod contigerat
illi. Cùm teneret autem qui sanatus fuerat
claudus, Petrum & Ioannem, cucurrit to-
tus populus ad eos in porticu, quæ appella
tur Solomonis, stupefactus. Quo viso, Pe-
trus respondit ad populum: Viri Israëlitæ,
quid miramini super hoc, aut nos quid in-
tuemini, quasi nostra virtute aut pietate effe
cerimus vt hic ambularet? Deus Abraham,
& Isaac, & Iacob. Deus patrum nostrorum
glorificauit filium suum IESVM, quem
vos tradidistis, ac negastis in conspectu Pila
Matt. 27. ti, cùm ille iudicasset esse absoluendũ. * Vos
Marci. 15. autem sanctum & iustum negastis, & postu-
lastis vt virum homicidam donaret vobis:
auctorem verò vitæ interfecistis, quem Deus
suscitauit à mortuis: cuius nos testes sumus,
& per

& per fiduciam nominis eius hunc quem vi
detis ac noſtis, conſolidauit nomen ipſius:
& fides, quæ per eum eſt, dedit ei integrita-
tem iſtam in conſpectu omnium veſtrū. *Et Lucæ 23.
nunc fratres ſcio, quod per ignorantiam fe-
ciſtis, ſicut & principes veſtri. Deus autem
quæ prenuntiauerat per os omniū prophe-
tarum ſuorum, CHRISTVM paſſurū,
impleuit ſic. * Pœniteat vos igitur erroris, Eccle. 17.
& conuertimini vt deleātur peccata veſtra, Matth. 4.
vt cùm venerint tempora refrigerationis à Marci. 1.
conſpectu Domini, & miſerit eum qui antè Ezec. 18.
prædicatus eſt vobis, IESVM Chriſtum, Lucæ 13.
quem oportet quidē cælum accipere vſque Apo. 2.
in tempora reſtitutionis omninm, quæ lo-
quutus eſt Deus per os omnium ſanctorum
ſuorum à ſeculo prophetarum. Moſes qui-
dem ad patres dixit: * Prophetam ſuſcitabit Infrà. 7.
vobis dominus Deus veſter de fratribus ve- Deut. 18.
ſtris, mei ſimilē: Audietis eum iuxta omnia
quæcunque loquutus fuerit vobis. * Futurum Deut. 18.
eſt autem vt omnis anima quę non audierit
prophetā illū, exterminetur è populo. Quin
& omnes prophetæ à Samuele, ac deinceps
quotquot loquuti ſunt, etiam annuntiaue-
runt dies iſtos, Vos eſtis filij prophetarū ac
teſtamenti, quod teſtatus eſt Deus erga pa-
tres noſtros dicens, ad Abraham: *Et in ſe- Gene. 21.
mine tuo benedictionem conſequentur om- & 22.
nes familiæ terræ. Vobis primùm Deus, cū

suscitasset Filium suum IESVM, misit eũ benedicẽtem vobis: ita vt vnusque vestrum conuerteret se ab iniquitatibus suis.

CAPVT IIII.

Discipulosq; rogant quæ sit tam rara potestas,
Atq; inhibent domini uerba sacrata loqui.

LOquentibus autem illis ad populum, superuenerunt illis sacerdotes, ac magistratus templi, & Sadducæi, *molestè ferentes, quòd docerent populum, & annuntiarent in nomine IESV resurrectionem ex mortuis: & iniecerũt eis manus posueruntq; eos in custodiam in posterum diem: nam erat iam vespera: Multi verò eorum, qui audierant sermonem, crediderunt: & factus est numerus virorum circiter quinq; millia. Factum est autem postero die, vt congregarentur principes eorum, & seniores, & Scribæ Hierosolymis, & Annas princeps sacerdotũ, & Caiaphas, & Ioãnes, & Alexãder, & quotquot erant de genere pontificio. Et cũ statuissent eos in medio, interrogabant: Qua virtute, aut quo nomine fecistis hoc vos? Tunc Petrus repletus Spiritu sancto, dixit ad eos: Principes populi & seniores Israël, si nos hodie examinamur de eo, quod bene fecerimus homini infirmo, qua ratione iste saluus factus sit: notum sit omnibus vobis, & toti plebi Israël, *quòd per nomen IESV Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus

Infrà 5.

Suprà 3.

Deus ſuſcitauit à mortuis, per hunc iſte ad-
ſtat coram vobis ſanus. * Hic eſt lapis ille, Matt. 21.
qui reiectus eſt à vobis ędificantibus, qui fa- Marci. 12.
ctus eſt caput anguli: nec eſt in alio quoquã Lucæ 10.
ſalus. * Nec enim aliud nomen eſt ſub cælo 1. Petr. 2.
datum inter homines, in quo oporteat vos Philip. 2.
ſaluos fieri. Videntes autem Petri in dicen- Hebr. 2.
do libertatẽ ac Ioannis, * compertoq́; quòd 1. Cor. 1.
homines eſſent illiterati & idiotę, admirabã-
tur & agnoſcebant eos, quòd cum IESV
fuiſſent: hominem autem videntes ſtantem
cum eis, qui ſanatus fuerat, nihil poterant
contradicere. * Iuſsis autem illis è concilio ſe
cedere, conferebant inter ſeſe dicẽtes: Quid
faciemus hominibus iſtis? * Nam conſpi- *Infrà* 5.
cuum ſignum editum eſſe per eos, omnibus
habitantibus Hieroſolymis manifeſtum eſt, *Ibidem.*
nec poſſumus inficiari. Sed ne amplius diuul-
getur in populum, minaciter intermine-
mur eis, ne poſthac loquantur in nomine
hoc vlli hominum. Et accerſitis illis, præce-
perunt, ne omnino loquerẽtur, neque doce- *Infrà* 5.
rent in nomine IESV. * At Petrus & Io-
annes reſpondentes, dixerunt ad eos: An iu-
ſtum ſit in conſpectu Dei vos potius audire
quàm Deum, iudicate. Non enim poſſumus, nota
quæ vidimus & audiuimus non loqui. At
illi additis minis, dimiſerunt eos nihil in-
uenientes, qua ratione punirent eos, pro-
pter populum: quia omnes glorificabant

Deum

Suprà 3. Deum super eo quod acciderat.* Annorum
enim erat amplius quadraginta homo , in
quo editum fuerat signum istud sanationis.
Dimissi autem venerunt ad suos, & annun-
tiauerunt quęcunque sibi principes sacerdotũ
& seniores dixerant.Qui cùm audissent,vna
nimiter attollebant vocem ad Deum, dixe-
runtque:*Domine tu es Deus,qui fecisti cælũ
Iudith 9. ac terrã mare, & omnia quæ in eis sunt,qui
Ionæ 1. per os Dauid, pueri tui dixisti:*Quare fre-
Psal.2. muerunt gentes, & populi meditati sunt in
ania?Astiterunt reges terrę,& principes cõ-
uenerunt in vnum aduersus Dominum , &
aduersus CHRISTVM eius. Cõuenerũt
enim verè aduersus sanctum filium tuũ IE-
Lucæ 23. SVM, quem vnxeras, * Herodes simul &
Pontius Pilatus cũ gentibus & populis Isra-
Gene.3. ël, ad faciendum quæcunque manus tua, * &
consilium tuum prius decreuerat vt fierent.
Et nunc Domine aspice in minas eorum:&
da seruis tuis,*vt cum omni fiducia loquan
Marci. 16 tur sermonem tuũ,manum tuã porrigendo
in hoc vt sanatio & signa & prodigia edan-
tur per nomen sancti Filij tui IESV. Et
cũ orassent illi,motus est locus in quo erant
congregati : & repleti sunt omnes Spiritu
sancto , & loquebantur sermonem Dei cum
fiducia.*Multitudines autem credentiũ erat
Hier.32. cor vnũ , & anima vna:nec quisquã aliquid
1.Petr.3. eorum quæ possidebat , suũ esse dicebat:sed
erant

erant illis omnia communia. Et virtute ma
gna reddebant apoſtoli teſtimonium reſur-
rectionis domini IESV & gratia magna
erat ſuper omnes illos:*Neq; enim quiſquã Suprà 2.
egens erat inter illos. Quotquot, enim poſſe-
ſſores agrorũ, aut ædiũ erant, vendẽtes affe
rebant pretia eorum quę vendita fuerant, &
ponebant ad pedes apoſtolorum. *Diſtribue Deut 15.
batur autem ſingulis prout cuiq; opus erat
*Ioſes verò, qui cognominatus eſt Barnabas Tob. 1.
ab apoſtolis, quod eſt filius conſolationis, Suprà 1.
Leuitis, Cyprius genere, cùm haberet agrũ,
vendidit eũ, & attulit pretiũ, & poſuit ad pe
des apoſtolorum.

CAPVT V.

E pretio fraudant, concluſi carcere gaudent
Diſcipuli ob dominum flagra tuliſſe ſuum.

VIr autem quidam nomine Ananias cum Sapphira vxore ſua vendiderat poſſeſ-ſionem, & ſepoſuerat de pretio conſcia etiam vxore ſua, & allatam partem aliquam ad pedes apoſtolorum poſuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur impleuit Satanas cor tuum, vt mentireris Spiritui ſancto, & fraudares de pertio agri? Nonne prorſus tibi manebat, & venundatus in tua erat poteſtate? Quare poſuiſti in corde tuo rem iſtam? Non es mentitus hominibus, ſed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, collapſus expirauit. Et ortus eſt timor magnus ſuper omnes

nes

nes qui audierunt hæc. Surgentes autem iuuenes amouerũt eum,elatumq́; sepelierunt. Intercessit autem fermè horarum trium interuallũ,vxor quoque ipsius nesciens quod factum fuerat, introiuit. Respondit autem ei Petrus: Dic mihi, num tanti agrum vendidistis? At illa dixit:Etiam,tanti.Petrus autem ait ad eam: Cur conspirastis inter vos, vt tentaretis Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium adsunt: & efferent te. Confestim autem concidit ad pedes eius, & expirauit.Ingressi autem iuuenes,repererunt illam mortuam & extulerunt ac sepelierunt iuxta virum suum.Et ortus est timor magnus super vniuersam congregationem, & super omnes qui audiebant hæc. * Per manus autem apostolorum edebantur signa ac prodigia multa in populo.*Et erant vnanimiter omnes in porticu Solomonis. Cæterorum autem nemo audebat se coniungere illis, sed magnificabat eos populus, magis autem accrescebat credentium Domino multitudo virorum simul ac mulierum,* ita vt in plateas exportarent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, vt venientis Petri vel vmbra obumbraret aliquem illorum.Conueniebat autem & multitudo vicinarum ciuitatum Hierosolymam, afferens ægros ac vexatos à spiritibus immundis,qui sanabãtur om-

Marci. 16
Suprà 4.
Ibidem.
Matt. 4. 8. 18.

tur omnes. * Exurgens autem princeps sa- Suprà 4.
cerdotum, & omnes qui cum illo erant, quæ
est factio Sadducæorum, repleti sunt æmu-
latione, & iniecerunt manus in apostolos,
& posuerunt eos in custodia publica. * Sed Infrà 12.
Angelus Domini per noctem aperuit ianuas
carceris, eductísque illis, dixit: Ite & stan-
tes loquamini in templo populo omnia ver-
ba vitæ huius. Illi verò cùm hæc audissent,
intrauerunt diluculo in templum, ac doce-
bant. Adueniens autem princeps sacerdo-
tum, & q̃ui cum eo erant, conuocauerunt
concilium & vniuersum seniorum ordinem
filiorum Israël, miseruntque ad carcerẽ qui
adducerent eos. Cùm autem venissent mi-
nistri, nec reperissent illos in cacere, reuer-
si nuntiauerunt, dicentes: * Carcerem Infrà 12.
quidem inuenimus clausum cum omni dili- & 16.
gentia, & custodes foris stantes ante ianuas:
cùm aperuissemus autem, neminem intus
reperimus. Vt autem audierunt hos sermo-
nes, & sacerdos, & magistratus templi, prin-
cipésque sacerdotum, ambigebant de illis,
quidnam hoc futurum esset. Adueniens au-
tem quidam, nuntiauit eis: Ecce viri quos
posueratis in carcere, sunt in templo stan-
tes, ac docentes populum. Tunc abijt magi-
stratus cum ministris, & adduxit illos sine
vi. * Timebant enim populum, ne lapida-
rentur. Et cum adduxissent illos, statuerũt
in con-

Lucæ.20. in concilio.Et interrogauit eos princeps sa-
&.22. cerdotum,dicens : Nonne etiam atque etiam
præcepimus vobis, ne doceretis in nomi-
ne isto?* Et ecce repleſtis Hieroſolymam do
Matt. 27. ctrina veſtra,* & vultis inducere ſuper nos
ſanguinem hominis iſtius. Reſpondens au-
tem Petrus & apoſtoli, dixerunt: * Obedi-
Gene. 20. re oportet Deo magis, quàm hominibus.
Exod. 15. Deus patrum noſtrorum ſuſcitauit IE-
Deut. 11. SVM, quem vos interemiſtis,ſuſpenden-
& 30. tes in ligno.Hunc principem & ſeruatorem
Suprà 4. Deus exaltauit dextera ſua,ad dandam pœ
nitentiam Iſraëli, remiſsionemque peccato-
rum:ac nos ſumus ei teſtes horum quæ di-
cimus : inſuper autem & Spiritus ſanctus,
quem dedit Deus obedientibus ipſi. Hæc au-
tem cùm audiſſent,diſſecabantur, & conſul
tabant,vt interficerent illos.Surgens autem
quidam in concilio Phariſæus,nomine Gama
liel,legis Doctor in pretio habitus apud to-
tum populum,iuſsit vt pauliſper ſecederent fo
Suprà 2. ras apoſtoli.Dixitque ad illos:*Viri Iſraëlitæ,
attendite vobis ſuper hominibus iſtis, quid
acturi ſitis.Ante hos enim dies extitit Theu
das,dicens ſe eſſe aliquem, cui adhæſit nu-
merus virorum circiter quadringentorum,
qui occiſus eſt, & omnes qui credebant ei
diſsipati ſunt, & redacti ad nihilum. Poſt
hunc extitit Iudas Galilæus in diebus pro-
feſsionis, & auertit populum multum poſt
ſe,&

le, & ipse perijt, & omnes, quotquot parue-
rant ei, dispersi sunt. Et nunc dico vobis, Ab
stinete ab hominibus istis, & sinite illos.
Quoniam si est ex hominibus consilium nota
aut opus hoc dissoluetur: Sin ex Deo est, nō
potestis dissoluere, * ne quando & Deo re- Infrà 9.
pugnare reperiamini. In huius autem sen-
tentiam pedibus itum est à cæteris: & cùm
aduocassent apostolos, *cæsis præceperunt, Suprà 4.
ne loquerentur in nomine IESV, & dimi-
serunt eos. *Et illi quidem ibant gaudentes Matt. 5.
à conspectu cōcilij, quòd digni habiti essent,
vt pro nomine eius contumelia afficerētur. Esa. 40.
*Et quotidie in templo & in singulis do-
mibus non cessabant docere, & annuntia-
re IESVM CHRISTVM.

CAPVT VI.

Fit maior numerus Stephanum damnat Synagoga
Peccasse in dominumq; in dominique locum.

IN diebus autem illis crescente numero di-
scipulorum, ortum est murmur Græcorum
aduersus Hebræos, eò quò despicerentur in
ministerio quotidiano viduæ ipsorum. Cæ-
terùm duodecim illi, cùm iussissent adesse
multitudinem discipulorum, dixerunt: *Nō 2. Tim. 4.
est placitum, vt nos derelicto sermone Dei,
ministremus mensis. Circunspicite ergo fra-
tres, *viros ex vobis spectatæ probitatis se- 1. Tim. 3.
ptem, plenos spiritu sancto & sapientia, qui- Tit. 1.
bus delegabimus hoc negotij. Nos vero de-

precationi & administrando sermoni incũbemus. Et placuit hic sermo coram tota multitudine. Et elegerunt Stephanum, vi-
Infrà 7. rum *plenum fide ac Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum pro-
Act. 1. selytum Antiochenum, *Hos statuerunt in conspectu apostolorum: & cùm orassent, imposuerunt eis manus. Et sermo Dei crescebat, ac multiplicabatur numerus discipulorum Hierosolymis valde, multáque turba sa-
Infrà 18. cerdotum obediebat fidei. * Porrò Stephanus plenus fide ac fortitudine edebat prodigia & signa magna in populo. Exorti sunt autem quidam è synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & Cilicum, & Asianorum,
Lucæ 21. disputantes cum Stephano, * nec poterant resistere sapientiæ, & spiritui qui loqueba-
Matt. 26. tur. *Tunc subornarunt viros, qui dicerent, Audiuimus eum dicentem verba contumeliosa in Mosen ac Deum. Commoueruntque plebem & seniores, & Scribas, atque inuadentes corripuerunt eum, & adduxerunt in cõcilium: statueruntque falsos testes, qui dice-
Lucæ 23. rent: *Homo iste non cessat loqui verba cõtumeliosa aduersus locum sanctum hunc & legem. Audiuimus enim eum dicentem: IESVS Nazarenus iste demolietur locum hunc, & mutabit instituta quæ tradidit nobis

bis Moses. * Et intuentes eum omnes qui se- Iud.13.
debant in concilio, viderũt faciem eius tanquam faciem angeli.

CAPVT VII.

Gliscente inuidia scribarum hic sidera spectans,
Christum, ait, à dextris cerno manere patris.

DIxit autem princeps sacerdotum: Num hæc ita se habent? At ille ait: Viri fratres & patres, audite: Deus gloriȩ apparuit patri nostro Abrahæ, cùm esset in Mesopotamia, prius quàm moraretur in Charran, & dixit
ad illum: * Exi de terra tua & de cognatio- Genes.12.
ne tua, & veni in terram quamcunque monstrauero tibi. Tunc exijt è terra Chaldæorum, & habitauit in Charran. Et inde postquam mortuus est pater eius, transtulit illum in terram hanc, in qua nunc vos habitatis. Et non dedit illi hæreditatem in ea, ne
vestigium quidem pedis, * & repromisit illi Genes.13.
eam se daturam possidẽdam, & semini eius
post ipsum, cùm non haberet filium. * Lo- Genes.15.
quutus est autem deus sic, quòd futurum esset semen eius inquilinum in terra aliena, quodq; seruituti illud subiecti essent, & male tractaturi annis quadringentis. Et gentem, cuicunq; seruierint, iudicabo ego, dixit Deus. Et post hæc exibunt, & seruient mihi
in loco hoc. * Et dedit illi testamentũ circũ- Genes.17.
cisionis, atq; hic genuit Isaac, & circuncidit eum in die octauo: & Isaac genuit Iacob,

Gene. 37. & Iacob genuit duodecim Patriarchas. *Et
Sap. 10. Patriarchæ inuidia moti Ioſeph vendide-
runt in Aegyptum.*Et erat Deus cum eo,&
eripuit eum ex omnibus afflictionibus eius,
& dedit ei gratiam & ſapientiã coram Pha-
raone rege Aegyptiorum.Et conſtituit eum
præfectum ſuper Aegyptum, & ſuper totam
Gene. 41. domum ſuam. * Venit autem fames in vni-
uerſam terram Aegypti & Chanaam, & af-
flictio magna, nec inueniebant cibos patres
Gene. 42. noſtri.*Cùm audiſſet autem Iacob eſſe fru-
menta in Aegypto,miſit patres noſtros pri-
Gene. 45. mùm.*Et cùm iterum miſiſſet eos, agnitus
eſt Ioſeph à fratribus ſuis, & innotuit Pha-
raoni genus Ioſeph.Miſſo autem nuntio,Io-
ſeph accerſiuit Iacob patrem ſuum, omnẽq;
cognationem ſuam in animabus ſeptuagin-
Gene. 49. taquinque.*Et deſcendit Iacob in Aegyptũ:
defunctusq; eſt ipſe & patres noſtri. Et trãſ-
lati ſunt in Sychem, & poſiti ſunt in ſepul-
cro, quod emit Abraham pretio argenti à
filijs Emor filij Sychem.Cùm autem appro-
pinquaret tempus promiſsionis, de qua iu-
Exod. 1. rauerat Deus Abrahæ, *creuit populus, &
multiplicatus eſt in Aegypto,donec exortus
eſt alius rex, qui non nouerat Ioſeph. Hic
circumueniens genus noſtrum, afflixit pa-
tres noſtros, vt exponerent infantes ſuos,
Exod. 2. ne fœtus eſſent vitales.*Eodem tempore na-
nota tus eſt Moſes,& fuit gratus Deo, qui nutri-
tus

tus est tribus mensibus in domo patris. Expositum autem illum sustulit filia Pharaonis, & nutriuit eum sibi vice filij. Et eruditus est Moses omni sapientia Aegyptiorum, & erat potens in factis & in dictis. Vt verò expletum est ei quadraginta annorum tẽpus, subijt in cor eius, vt inuiseret fratres suos, filios Israël. * Et cùm vidisset quendam iniuria affici, defendit eum, & vltus est vicem eius, qui affligebatur, percusso Aegyptio. Existimabat autem intelligere fratres suos, quòd Deus per manum ipsius daret salutem illis. At illi non intellexerunt. Et sequenti die conspectus est illis litigantibus, & redegit eos in concordiam, dicens: * Viri, fratres estis, cur vos inuicem læditis? Cæterùm is qui iniuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: * Quis te constituit principem ac iudicem super nos? Nunquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Aegyptium? Fugit autem Moses ad dictum hoc, & factus est aduena in terra Madian, vbi generauit filios duos. * Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deserto montis Sina angelus Domini in flammeo incendio rubi. Moses autem vt conspexit, admiratus est visum. Porrò cũ accederet vt attenderet, facta est ad eum vox Domini: Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Tremefa-

Ibidem. Rom. 12. 1. Petr. 2. Exod. 2. Exod. 3.

ctus est autem Moses, non audebat attende-
Exod.3. re. Dixit autem illi Dominus: *Solue calcia-
Iosue 5. mentum pedum tuorum. Locus enim in
quo stas, terra sancta est. Vidi, vidi inquam,
afflictionem populi mei, qui est in Aegypto,
& gemitum eorum audiui, & descendi vt e-
ruam eos. Nunc venito, & mittam te in Ae-
Exod. 2. gyptum. * Hunc Mosen quem negauerunt,
dicentes: Quis te constituit principem &
iudicem? hunc inquam, Deus principem &
redemptorem miserat per manum angeli,
qui apparuerat illi in rubo. Hic eduxit illos,
Exod.4. *edens prodigia & signa in Aegypto, & in
7.8.9.10. rubro mari, & in deserto annis quadragin-
11. & 14. ta. Hic est Moses, qui dixit filijs Israël: *Pro-
Deut.18. phetam suscitabit vobis dominus Deus ve-
ster è fratribus vestris, similem mei, illum
Exod.16. audietis. Hic est qui fuit in congregatione in
solitudine cum angelo, qui loquebatur ei in
monte Sina, & cum patribus nostris, qui ac-
cepit sermonem viuũ vt daret nobis: cui no-
luerũt obedire patres nostri, sed repulerũt,
& auersi sunt corde suo in Aegyptum, di-
Exod.31. centes ad Aaron: *Fac nobis deos, qui præ-
cedant nos. Mosi enim huic, qui eduxit nos
de terra Aegypti, nescimus quid acciderit.
Et vitulum fecerunt in diebus illis, & ob-
tulerunt hostiam simulacro, & lætabantur
super operibus manuũ suarum. Conuertit
se autem Deus, & tradidit eos vt colerent
mili-

militiam cæli, ſicut ſcriptum eſt in libro
prophetarum:*Num victimas & hoſtias ob Amos 5.
tuliſtis mihi annis quadraginta in deſerto,
domus Iſraël? Et ſuſcepiſtis tabernaculum
Moloch, & ſidus Dei veſtri Rempham, figu-
ras quas feciſtis ad adorandum eas? Et trãſ-
feram vos vltra Babylonem.*Tabernaculũ Exod.25.
teſtimonij fuit patribus noſtris in deſerto, Heb.8.
ſicut ordinauerat illis, loquens ad Moſen, vt
faceret, illud ſecundum formam, quam vi-
derat. Quod & induxerunt, qui ſucceſſerũt,
patres noſtri, cum IESV in poſſeſsionem
gentium, quas expulit Deus à facie patrum
noſtrorum,*vſq; ad dies Dauid qui inuenit Pſal.88.
gratiam coram Deo, & petijt vt inueniret
tabernaculum Deo Iacob. *Solomõ autem 3.Reg.6.
ædificauit illi domum: ſed excelſiſsimus ille
non in manufactis tẽplis habitat, ſicut pro-
pheta dicit: * Cælum mihi ſedes eſt, terra Eſa.66.
autem ſcabellum pedum meorum. Quã do-
mum ædificabitis mihi dicit dominus, aut
quis locus requietionis meæ eſt? Nónne ma-
nus mea fecit hæc omnia?* Duri ceruice, & Matth.3.
incircũcîſi corde & auribus, vos ſemper Spi Ioann. 8.
ritui ſancto reſiſtitis: ſicut patres veſtri, ita Deut.9.
& vos.*Quem prophetarum non ſunt per- Neem.9.
ſequuti patres veſtri? Et occiderunt eos, qui
prænuntiabant de aduentu iuſti illius, cuius
vos nunc proditores & occiſores fuiſtis: qui
accepiſtis legem per diſpoſitiones angelorũ,
 nec

nec seruastis. Audientes autem hæc, dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus suis in eum. Cùm autem esset plenus Spiritu sancto, intentis in cælum oculis, vidit gloriã Dei, & IESVM stantem à dextris Dei. Et
Marci 16. ait: Ecce video cælos apertos, * & Filium hominis stantem à dextris Dei. Exclamantes autem voce magna, continuerunt aures suas, & impetum fecerunt vnanimiter in
3. Reg. 21. eum. *Et eiectum eum è ciuitate lapidabant: ac testes deposuerunt vestimenta ad pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus. Et lapidabant Stephanum inuocantem ac dicentē:
Psal. 30. *Domine IESV, suscipe spiritum meum. Positis autem genibus, clamauit voce ma-
Lucæ 23. gna: * Domine, ne statuas illis peccatum hoc, Et cùm hoc dixisset, obdormiuit.

CAPVT VIII.

Intrans Samariam uertit Simona Philippus,
Eunuchus fluuida purificatur aqua.

SAulus autem consenserat in necem eius. Facta est autē in illo die persequutio magna aduersus ecclesiam, quæ erat Hierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones
Gene. 23. Iudææ & Samariæ, præter Apostolos. *Curauerunt autem vnà Stephanum viri religiosi, fecerunt'que planctum magnum super eum. Saulus verò deuastabat ecclesiam, per singulas domos intrans, trahens'que viros ac mulieres, tradebat in custodiam. Illi igitur

tur disperſi peragrabant, annuntiantes ſermonem Dei, Philippus autem peruenit in ciuitatẽ Samariæ, ac prædicabat illis CHRISTVM. Intendebant autem turbæ his, quæ à Philippo dicebantur, vnanimiter audientes, & videntes ſigna quæ edebat. * Spiritus enim immundi è multis qui ab illis tenebantur, exibant, clamantes voce magna. Multi autem paralytici, & claudi ſanati ſunt. Et factum eſt gaudium magnum in illa ciuitate. Vir autem quidam nomine Simon, qui antea in ea ciuitate artẽ exercuerat magicam, ac gentem dementauerat Samariæ, dicens ſe eſſe quempiam magnum: cui auſcultabant illi à minimo vſq; ad maximum, dicentes: Iſte eſt virtus Dei quæ vocatur magna. Auſcultabant autem ei, propterea quòd multo tempore magicis artibus dementaſſet eos. Cùm verò credidiſſent Philippo Euangelizanti de regno Dei, deq; nomine IESV CHRISTI, *baptizabantur viri ſimul ac mulieres. Tunc Simon & ipſe credidit, & cùm baptizatus eſſet, adhærebat Philippo. Vidẽsq; ſigna & virtutes fieri, ſtupens admirabatur. Cùm autem audiſſent Apoſtoli, qui erant Hieroſolymis, quòd recepiſſet Samaria ſermonem Dei, miſerunt ad eos Petrum ac Ioannem: qui cùm deſcendiſſent, orauerunt pro ipſis vt acciperent Spiritum ſanctum. Nondum enim in quemquam illo-

Marci 16.
Suprà 5.
Marci 16.

rum illapsus fuerat , sed baptizati tantùm
erant in nomine CHRISTI IESV. Tũc
imponebant manus super illos, accipiebãtq;
Spiritum sanctum. Cùm vidisset autẽ Simõ,
quòd per impositionem manuum Apostolorum
daretur Spiritus sanctus, obtulit eis
pecunias, dicens : Date & mihi potestatem
istam, vt cuicunque imposuero manus, accipiat
Spiritum sanctum. Petrus autem dixit
Matt. 10. ad eum: *Pecunia tua tecum sit in perditionem
, quoniam donum Dei existimasti pecunijs
parari . Non est tibi pars neque sors
in ratione hac : Cor enim tuum non est rectum
coram Deo . * Resipisce igitur ab ista
Ma.3.4. malitia tua, & roga Deũ si fortè remittatur
tibi cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis,
& colligatione iniquitatis video
Num. 21. te esse. Respondens autẽ Simon, dixit:*Precemini
vos pro me apud Dominum, ne quid
eueniat in me horũ quæ dixistis. Et illi quidem
testificati & loquuti sermonem Dei, reuersi
sunt Hierosolymam, & multis oppidulis
Samaritanorum Euangelizabant. Angelus
autem Domini loquutus est ad Philippum,
dicẽs: Surge, & vade meridiem versus,
ad viam quæ descendit ab vrbe Hierosolymorum
ad ciuitatem Gazam , hæc est deserta.
Et surgens abijt, & ecce vir Aethiops,
eunuchus , præfectus Candaces reginæ Aethiopum,
quem præfecerat vniuersæ Gazæ
suæ,

ſuæ, venerat adoraturus Hieroſolymam, &
reuertebatur ſedens ſuper currum ſuum,
*legebatq; Eſaiam prophetam. Dixit autem Ioann. 5.
Spiritus Philippo: Accede, & adiunge te ad
currum iſtum. Accurrẽs autẽ Philippus, au- nota
diuit eum legentem Eſaiam prophetam: &
dixit, *Intelligis ne quæ legis? At ille ait: Qui Rom. 10.
nam enim poſsim, niſi aliquis dux viæ mihi 1. Cor. 12.
fuerit? Rogauitq; Philippum, vt aſcenderet, & 14.
ſederetq; ſecum. Argumentum autem ſcri-
pturæ quam legebat, erat hoc: * Tanquam Eſa. 53.
ouis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus
coram tondente ſe mutus, ſic non aperuit
os ſuum. In humilitate ipſius, iudicium eius
ſublatum eſt. Generationem autem eius quis
enarrabit? Quoniam tollitur de terra vita
eius. Reſpondẽs autem eunuchus Philippo,
dixit: * Obſecro te, de quo propheta dicit Deut. 32.
hoc? de ſe, an de alio quopiam? *Aperiens au Matt. 5.
tem Philippus os ſuum, & incipiens à ſcri- Lucæ 24.
ptura iſta, prædicauit illi IESVM. Et dum
irent per viam, venerunt ad quandã aquam,
Et ait eunuchus: *Ecce aqua; quid vetat quo Infrà 10.
minus baptizer? Dixit autem Philippus: Si
credis ex toto corde, licet. Et reſpondens
ait: Credo filiũ Dei eſſe IESVM CHRI-
STVM. Et iuſsit ſiſti currum, ac deſcende-
runt ambo in aquam, Philippus ſimul &
eunuchus: & baptizauit eũ. Cùm autẽ aſcen-
diſſent ex aqua, Spiritus Domini rapuit
Philip-

Philippum, nec amplius vidit eum eunuchus. Ibat enim per viam suam gaudens. Philippus autem repertus est Azoti. Et pertrãsiens euangelizabat ciuitatibus cunctis, donec veniret Cæsaream.

CAPVT IX.

Lumen adest, subitum Paulo accedente Damascum,
In Ioppe cumi Dorcadi Petrus ait.

Galat. 1. 1.Cor. 15. SAulus *autem adhuc spirans minas ac cędem aduersus discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, & petijt ab eo epistolas, quas perferret Damascum ad synagogas: Suprà 8. * vt si quos inuenisset eius viæ seu viros seu mulieres, vinctos duceret Hierosolymam. Et cùm iter faceret, contigit vt appropinquaret Damasco. Et subitò circumfulgurauit eum lux de cælo, collapsusque in terram, audiuit vocem dicentem sibi: Infrà 22. *Saul Saul, quid me persequeris? Dixit autem: Quis es Domine? Dominus autem dixit: Ego sum IESVS, quem tu persequeris. Suprà 5. *Durum est tibi contra stimulos calcitrare. Is tremens ac stupens dixit: *Domine, quid 1.Cor. 15. me vis facere? Et Dominus ad eum: Surge, & ingredere ciuitatem, & dicetur tibi, quid te oporteat facere. Viri autem illi qui erant ei comites itineris, stabant attoniti, audientes quidem vocem, neminem tamen videntes. Surrexit autem Saulus è terra, apertisque oculis, neminem videbat: sed manu ducentes illum,

illum introduxerunt Damascum. Et erat tribus diebus non videns, ac non comedit, neque bibit. Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias: & dixit ad illum per visum Dominus: Anania. Et ille ait: Ecce ego Domine. Et Dominus ad eum: Surge, & vade in vicum qui vocatur rectus, & quere in domo Iudæ Saulum nomine Tarsensem: Ecce enim orat. Et vidit per visum virum Ananiam nomine introëuntem, & imponentem sibi manum vt visum reciperet. Respondit autem Ananias: *Domine, audiui ex multis Suprà 8.
de viro hoc, quāta mala fecerit sanctis tuis Hierosolymæ. Et hoc loco habet potestatem à principibus, sacerdotum vinciendi omnes qui inuocant nomen tuum. Dixit autem ad eum Dominus: Vade, * quoniam organum Galat.1.
electum est mihi iste, vt portet nomen meum coram gētibus, & regibus ac filijs Israël. Ego enim ostendam illi, * quanta oporteat 2.Cor.11.
eum pro nomine meo pati. Et abijt Ananias, & introiuit in domum, & imponens ei manus, dixit: Saul frater, Dominus misit me, qui apparuit tibi in via qua veniebas, vt visum recipias, & implearis Spiritusancto. Et confestim deciderūt ab oculis eius tāquā squamæ, & visum recepit, & surgens baptizatus est. Cumque cepisset cibum, corroboratus est. Fuit autem Saulus cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot. Et continuò

Supr. 3. 4. tinuò in synagogis * prædicabat CHRISTVM, quòd is esset filius Dei. Stupebant autem omnes qui eum audiebant, ac dicebant: Nónne hic est qui expugnabat Hierosolymis eos, qui inuocabant nomen istud? Et huc ad hoc venit vt vinctos illos duceret ad principes sacerdotum. Saulus autem multò magis inualescebat, & confundebat Iudęos, qui habitabant Damasci, affirmans quòd is esset CHRISTVS. Expletis autem diebus compluribus, inierunt inter se Iudæi consilium, vt illum occiderent. Sed intellectæ sunt Saulo insidiæ eorum. Asseruabātq; portas die ac nocte, vt eum interficerēt. Ac-
2. Cor. 11. cipientes autem eũ discipuli nocte, *per murum demiserunt, submittentes in sporta. Cũ autem Saulus venisset Hierosolymam, tentabat se iungere discipulis, & omnes timebant eum, non credentes, quòd esset discipulus. Barnabas autē apprehensum illũ, duxit ad Apostolos, ac narrauit illis, quomodo in in via vidisset Dominum, & quòd loquutus esset ei, & quomodo in Damasco fortiter egisset in nomine IESV. Et erat cum eis intrans & exiens Hierosolymis, cum fiducia loquens in nomine Domini IESV. Loque-
1. Cor. 4. 5 baturq; & disputabat aduersus Græcos: *Illi verò quærebāt occidere eum. Quod cùm cognouissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & emiserũt Tarsum. Igitur ecclesiæ qui-

quidem per totam Iudæam, & Galilæam, & Samariam habebant pacem, *& ędificabantur versantes in timore Domini, & consolatione sancti Spiritus multiplicabantur. Factum est autem vt Petrus, dum peragraret per omnes, deueniret etiam ad sanctos, qui habitabant Lyddæ. Reperit autē ibi hominem quendam, nomine Aeneam, annis iam octo decumbentem in grabato, qui erat paralyticus. Et ait illi Petrus: Aenea, sanet te Dominus IESVS Christus. *Surge, & sterne tibiipsi. Et continuò surrexit. Et viderūt eum omnes qui habitabant Lyddæ, & Assarone, qui conuersi sunt ad Dominum. Ioppæ autem fuit quædam discipula nomine Tabitha, quæ interpretata, dicitur Dorcas. Hęc erat plena operibus bonis, & eleemosynis quas pręstabat. Factum est autem in diebus illis, vt infirmata moreretur. Quam cùm lauissent, posuerunt in cænaculo. Cùm autem vicina esset Lydda Ioppæ, ac discipuli audissent, quòd Petrus esset in ea, miserunt ad eum, rogantes, ne grauaretur venire vsque ad se. Exurgens autem Petrus, venit cum illis. Et cùm aduenisset, duxerunt illum in cœnaculum, & circumsteterunt illum omnes viduæ flentes, & ostendentes tunicas vestesque quas faciebat, cùm esset cum ipsis Dorcas. Eiectis autem omnibus foras, Petrus positis genibus orauit: & conuersus ad

Psalm. 2.

Matth. 5.
Marci 2.
Lucæ 5.
Ioan. 5.

Matth. 9. ad corpus dixit: * Tabitha, surge. At illa
Marci 5. aperuit oculos suos, visóq; Petro, resedit. Da
Lucæ 7. ta autem illi manu, erexit eam: & cùm vo-
Joan. 11. casset sanctos ac viduas, exhibuit eam viuã.
Id autem innotuit per totam Ioppen, & crediderunt multi in Dominum. Factum est autem, vt dies multos maneret Ioppæ apud Simonem quendam coriarium.

CAPVT X.

Mox tibi Corneli ab Ioppe Simona uocanti,
Parendum docuit uisio sancta Petrum.

VIr autem quidam erat Cæsareæ nomine Cornelius, centurio ex cohorte quæ dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum
Eccl. 3. 7. cum tota domo sua, * præstans eleemosynas
& 29. multas plebi, * deprecansq; Deum semper. Is
Dan. 4, vidit per visum manifestè ferme hora diei
Psa. 144. nona angelum Dei introeuntem ad se, dicentemq; sibi: Corneli. At ille intuens eum, ac timore correptus, dixit: Quid est Domi-
Tob. 12. ne? Dixit autem illi: * Orationes tuæ & ele-
Esa. 58. emosynæ tuæ ascenderunt in memoriam co-
Lucæ 11. ram Deo. Et nunc mitte viros Ioppen, &
& 12. accerse Simonem qui cognominatur Petrus. Hic diuersatur apud Simonem quendã coriarium, cui est domus iuxta mare: Hic dicet tibi quid te oporteat facere. Et cùm discessisset angelus qui loquebatur illi, vocauit duos famulos suos, & militem religiosum ex his, qui sibi adhærebant. Quibus

cùm

narrasset omnia, misit illos Ioppen. Postridie verò facientibus illis iter, & appropinquantibus ciuitati, * ascendit Petrus in superiora domus, vt oraret, circa horam sextã. Lucæ 2.
Et cùm esuriret, voluit gustare cibum. Parãtibus autem illis, irruit super eum mentis excessus. Et videt cęlum apertum, ac descendens ad se vas quoddam velut linteum magnum, quatuor initijs alligatum, submitti è cælo in terram, in quo erant omnia quadrupedia terræ, bestiæq́; & reptilia, & volatilia cæli. Et facta est vox ad eum: Surge Petre, macta, & vescere. Ait autem Petrus: Nequaquã Domine, * quia nunquam edi quicquam commune vel immundum. Et vox rursus iterum ad eum: * Quæ Deus purificauit, tu communia ne dixeris. Hoc autem factum est tertiò. Et rursum receptum est vas in cælum. Et dum apud sese hæsitaret Petrus, quænam esset visio quam vidisset, ecce viri qui missi erant à Cornelio, percontati de domo Simonis adstiterunt ad ianuam. Et euocato quopiam interrogabant, an Simon qui cognominaretur Petrus, illic haberet hospitium. Petro verò cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce viri quærunt te. Surge itaque & descende, & vade cum eis, nihil hęsitans, propterea quòd ego misi illos. Descẽdens autem Petrus ad viros, qui missi erant à Cornelio ad ipsum, dixit: Ecce ego sum

Leu. 5. 11. Deut. 14. Iudic. 13. Matt. 15. Rom. 14. Titum 1.

ille quem quæritis. Quæ causa est propter
quam venistis? Qui dixerunt: Cornelius cen-
Matth. 1. turio, *vir iustus, ac timens Deum, & testi-
Lucæ 2. monium habens ab vniuersa gente Iudæo-
rum, oraculo admonitus est ab Angelo san-
cto, vt accerseret te in domum suam, & au-
diret verba abs te. *Intro vocatos igitur eos
Gene. 19. & 24. recepit hospitio. Sequenti verò die, Petrus
1. Pet. 4. profectus est cum illis, & quidam ex fratri-
bus Ioppensibus comitati sunt eum. Postri-
die verò introierunt Cæsaream. Porrò Cor-
nelius expectabat illos, conuocatis cognatis
suis, ac necessarijs amicis. Vt autem factum
est vt introiret Petrus, obuiam progressus ei
Cornelius, ac procidens ad pedes, adorauit
1. Petri. 5. eum. *Petrus verò erexit eum, dicens: Surge,
Iacob. 4. & ego ipse homo sum. Et colloquens cum illo,
Apo. 22. intrauit, & offendit multos qui conuenerant,
dixitque ad illos: Vos scitis, non esse fas viro
Iudæo coniungi, aut accedere ad alienigenam.
Sed mihi ostendit Deus, ne quem commu-
nem, aut immundum dicerem hominem: qua
propter & incunctanter veni accersitus. In-
terrogo ergo, quam ob causam accersistis
me? Et Cornelius ait: Die abhinc quarto vs-
que ad hanc horam sedebam ieiunus, & ho-
ra nona precabar in domo mea, & ecce vir
Iacob. 5. stetit ante me in veste splendida, & ait: *Cor-
Tob. 12. neli, exaudita est deprecatio tua, & eleemo-
synæ tuæ in memoria habitæ sunt coram
Deo.

Deo. Mitte ergo, qui eant Ioppen, & accersse Simonem qui cognominatur Petrus; hic diuersatur in ędibus Simonis coriarij iuxta mare, qui simul atque venerit, loquetur tibi. Confestim ergo misi ad te, & tu bene fecisti qui adueneris. Nunc ergo omnes nos, teste Deo, adsum⁹, *vt audiamus omnia quę cunque tibi pręcepta sunt à Deo. Aperiens autem Petrus os dixit: * Re ipsa comperio quòd non sit personarũ respectus apud Deum, sed in quauis gente, qui timet ipsum, & operatur iustitiam, is acceptus est illi. Sermonem quẽ misit Deus filijs Israël, annuntians pacem per IESVM Christum (hic est omniũ dominus) ipsi nostis, de quo sermone fama diuulgatum fuit in tota Iudæa rumore primùm orto à Galilęa, post baptisma quod prædicabat Ioannes, *vt IESVM Nazarenũ vnxerit Deus Spiritu sancto, & virtute, qui obambulauit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cũ illo. * Et nos testes sumus omnium quæ fecit in regione Iudæorũ, & Hierosolymis, quem occiderunt suspensum in ligno. *Hũc Deus suscitauit tertio die, & exhibuit eum, vt manifestus fieret non toti populo, sed testibus prius ad hoc delectis à Deo, nimirum nobis, qui comedimus ac bibimus vnà cum illo, postea quàm resurrexit à mortuis. * Et præcepit nobis, vt prædicaremus

nota

Matt. 28.

Roma. 2.
Ephes. 6.
Colo. 3.
1. Petri. 1.

Esai. 61.

Esai. 43.

Lucæ 24.

Matt. 28.
Marci. 16
Lucæ 24.

popúlo, ac testicaremur quòd ipse sit ille,
qui constitutus erat à Deo iudex viuorũ ac
Gene.1.22 mortuorum. * Huic omnes prophetæ testi-
Esaiæ 53. monium ferunt, quòd remissionem peccato
rum accepturus sit per nomen eius quisquis
crediderit in eum. Adhuc loquente Petro
verba hęc, cedidit Spiritus sanctus super om
nes qui audiebant sermonem. Et obstupue-
runt hi qui ex circuncisorum genere crede-
bant, quotquot venerant cũ Petro, quòd &
in gentes donum Spiritus sancti effusum es-
set. Audiebant enim illos loquentes linguis,
ac magnificantes Deũ. Tunc respondit Pe-
Suprà 8. trus: * Num quis prohibere potest, quo mi-
nus aqua baptizentur hi, qui Spiritum san-
ctum acceperunt sicut & nos? Et iussit eos
baptizari in nomine Domini. Tunc rogaue
runt eum, vt remaneret aliquot dies.

CAPVT XI.

Narrat deinde Petrus culpantibus ista quibusdam,
Adq; fidem plebes Antiochena uenit.

Rom.3. AVdierunt autem apostoli, & fratres, qui
Galat.1. erant in Iudæa, * quòd & gentes recepis-
Ephe.3. sent sermonem Dei Cunq; assendisset Pe-
trus Hierosolyma, disceptabant aduersus il-
lum, qui erant ex circunsione, dicentes: Ad
viros præputium habentes introisti, & edi-
sti cum illis. Petrus autem rem ab initio re-
Suprà 10. petens, exposuit illis ordine, dicens: * Ego
eram in ciuitate Ioppe orans, & vidi raptus
extra

extra me visionem, descendere vas quoddã, ceu linteum magnum quatuor initijs emissum è cælo, & venit vsq; ad me. In quod cũ intendissem oculos, animaduerti & vidi quadrupedia terræ, & bestias, & reptilia, & volatilia cæli. Audiui autem & vocem dicentẽ mihi: Surge Petre, macta & vescere. Dicebã autem: Nequaquam Domine, * qnia nihil commune, aut immundum vnquam introiuit in os meum. Respondit autem mihi vox rursũ è celo. * Quæ Deus mundauit, tu ne communia dixeris. Idq; accidit tertiò, & rursum omnia subducta sunt in cælum. Et ecce extemplo tres viri presto aderãt in ædibus, in quibus eram, è Cæsarea missi ad me. Dixerat autem mihi spiritus, vt congrederer cum illis, nihil hæsitans. Porrò comitati me sunt & sex fratres hi. Et ingressi sumus in domum viri isq; retulit nobis vt vidisset angelum domi suæ, qui adstitisset ac dixisset sibi: Emitte viros Ioppẽ, & accerse Simonẽ, cognomento Petrum, qui ea tibi dicturus est, per quę serueris & tu, & vniuersa domus tua. Cùm autem exorsus essem sermonem, illapsus est Spiritus sanctus in illos. * quemadmodũ & in nos fuerat illapsus initio. Veniebat autem in mentem quod dixerat Dominus: * Ioannes quidem baptizauit aqua, cæterùm vos baptizamini Spiritu sancto. Proinde si per donum dedit illis Deus quẽ-

Leu. 5. 11. Deut. 14. Iudic. 13. Marci 7.

Suprà 2.

Ioann. 1. Suprà 1. Infrà 19.

admodum & nobis, cùm credidissemus in dominum IESVM Christum: ego porrò quis eram, qui possem obsistere Deo? His autem auditis, obticuerunt, & glorificauerunt
Galat. 3. Deum, dicentes: * Igitur & gentibus Deus pœnitentiam concessit ad vitam. Et illi quidem qui dispersi fuerant ex afflictione, quæ orta fuerat ob Stephanum, perambulauerũt vsque ad Phœnicen, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes sermonem illum, nisi solis Iudæis. Erant autem quidam ex eis viri Cyprij & Cyrenenses, qui cùm introissent
Suprà 9. Antiochiam. * loquebantur ad Græcos, prædicantes dominum IESVM. Et erat manus Domini cum eis, multusque numerus credentium conuersus est ad Dominum. Peruenit autem rumor ad aures ecclesię, quæ erat
Infrà 13. Hierosolymis, super his: * & miserunt Barnabam, vt iret ad Antiochiam. Qui cùm peruenisset, & vidisset gratiam Dei, gauisus est: & hortabatur omnes, vt proposito cordis per-
Suprà 9. seuerarent adhærere Domino. * Nam erat vir bonus, ac plenus Spiritu sancto, & fide. Et addita est multa turba Domino. Profectus est autem Barnabas Tarsum, vt quæreret Saulum, quem cùm inuenisset, perduxit Antiochiam. Accidit autem vt annum totum consuetudinem agerent cum ea congregatione, docerent'que turbam multam, & discipuli cognominarentur primùm Antiochiæ

tiochiæ Christiani. * In his autem diebus superuenerunt ab vrbe Hierosolymorum prophetæ Antiochiam, surgensque vnus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum, famem magnam futuram in toto terrarum orbe, quæ accidit sub Claudio Cæsare. Discipuli autem prout cuique suppetebat, *proposuerunt in subsidium mittere habitantibus in Iudæa fratribus: quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manũ Barnabæ ac Sauli.

Infrà 12.
Ephe. 4.
1. Cor. 16.
2. Cor. 9.

CAPVT XII.

Obstupuere Petro quando cecidere catenæ,
Phthiriasse Herodes moxq; superbus obit.

EOdem autem tempore iniecit Herodes rex manus, vt affligeret quosdam de ecclesia. Occîdit autem Iacobum fratrem Ioannis, gladio: videns autem quòd gratum esset Iudæis, perrexit comprehendere & Petrum. Erant autem dies azymorum, Quem cùm etiam apprehendisset, posuit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum asseruandum: volens post Pascha producere eum populo. Et Petrus quidem seruabatur in carcere. *Cæterùm precatio fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo. Cùm autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte dormiebat Petrus inter duos milites, vinctus catenis duabus, *& custodes ante ostiũ custodiebant carcerẽ. * Et

Matt. 27.
Rom. 15.
Coloss. 4
Iacob. 5.
Suprà 5.
Infrà 15.
Lucæ 2.
Suprà 5.

ecce angelus Domini adſtitit, & lumen refulſit in habitaculo, percuſſoq; latere Petri, excitauit eũ, dicens: Surge velociter. Et exciderunt catenę de manibus eius. Dixit autem angelus ad eum: Præcingere, & ſubliga ſoleas tuas. Et fecit ſic. Et dicit illi: Circunda tibi veſtimentum tuum, & ſequere me. Et exiens ſequebatur eum, & neſciebat, quòd verum eſſet quod fiebat per angelum, ſed putabat ſe viſum videre. Cùm autem præteriſſent primam ac ſecundam cuſtodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit in ciuitatem, quæ vltrò aperta eſt eis. Et exeuntes, proceſſerunt vicum vnum: & continuò diſceſsit angelus ab eo. Et Petrus ad ſe reuerſus

Gene. 28. dixit: * Nunc ſcio verè quòd miſerit Domi-
Danie. 6. nus angelum ſuum, & eripuerit me è manu Herodis, & ex omni expectatione plebis Iudæorum. Req; perpenſa venit ad domum Mariæ, matris Ioannis, qui cognominatus

Sup. 1. 2. 4 & 5. eſt Marcus, * vbi erant multi congregati & orantes. Cùm pulſaſſet autem Petrus oſtiũ veſtibuli, proceſsit puella vt ſubauſcultaret, nomine Rhode. Et vt agnouit vocem Petri, præ gaudio non aperuit veſtibulum, ſed intrò currens renuntiauit ſtare Petrum ante

Inſrà 26 veſtibulum. * At illi dixerunt ad eam: Inſanis. Illa autem affirmabat ſic ſe habere. At illi decebant: Angelus eius eſt. Petrus autem perſeuerabat pulſans. Cùm autem aperuiſſent

ſent viderunt eum, & obſtupuerunt. Cùm in
nuiſſet autem eis, * mota manu vt tacerent, Infrà 13.
narrauit illis quomodo Dominus eduxiſſet
ipſum de carcere. Dixit autem: Nuntiate Ia-
cobo & fratrib⁹ hæc. Et egreſſus abijt in aliū nota
locum. Porrò vbi diluxit, erat turbatio non
parua inter milites, quidnam accidiſſet Pe-
tro. Herodes autem cùm requiſiſſet eū, nec
inueniſſet, examinatis cuſtodibus, iuſsit eos
duci: deſcendensq́; à Iudæa Cæſaream, ibi
commoratus eſt. Erat autem Herodes inſen- nota
ſus Tyrijs ac Sidonijs. At illi vno animo ve-
nerunt ad eum, & perſuaſo Blaſto, qui præ-
erat cubiculo regis, petebāt pacem, eò quòd
aleretur regio ipſorum annona regia. * Sta- Eccle. 11.
tuto autem die, Herodes veſtitus veſte regia,
ſedit pro tribunali, & cōcionabatur ad eos.
Populus autem acclamabat, Vox Dei, & nō
hominis. Confeſtim autem percuſsit eum, Ioann. 9.
Angelus Domini, * eò quòd non dediſſet Ioſue 7
gloriam Deo: & eroſus à vermibus, expira- Matth. 2.
uit. * Porro ſermo Domini creſcebat, ac mul
tiplicabatur. Barnabas autem & Paulus re-
uerſi ſunt Hieroſolymam, expleto mini- Infrà 13.
ſterio, * aſſumpto & Ioanne, cui cogno-
men erat Marcus.

CAPVT XIII.

Piſidiæ ut tabem Dauidi tuliſſe probaſti,
Verteris ad gentes Paule doceſq; tuas.

1.Cor.14. ERant* autem quidam in ecclesia, que erat Antiochiæ, prophetæ ac doctores. Barnabasq; & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus, cũ autem illi sacrificarent Domino, ieiunarẽtque, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam & Saulum in opus ad quod accersiui eos. Cumq; ieiunassent & orassent, imposuissentq; eis manus, dimiserunt. Et ipsi quidem emissi à spiritu sancto, abierunt Seleuciam, & inde nauigauerunt in Cyprũ. Et cùm essent Salamine, annuntiauerunt ser-

Sudrà 12. monem Dei in synagogis Iudæorum. * Habebant autem & Ioannẽ ministrum. Et peragrata insula vsq; ad Paphum, inuenerunt quendã magnum pseudo prophetam Iudæum, cui nomen erat Bariesu, qui erat cum proconsule Sergio Paulo viro prudente. Hic accersitis Barnaba & Saulo, desiderabat au-

Exod.7.8 dire sermonem Dei.* Resistebat autem illis Elymas magus, sic enim interpretatur nomen eius, quærens auertere proconsulem à fide. Saulus autem qui idem Paulus, repletus Spiritu sancto, intentis in eum oculis, dixit:

Eccle. 1. *O plene omni dolo, & omni versutia fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis inuertere vias Domini rectas. Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, non videns solem vsq; ad tempus. Et confestim cecidit in

nota

cidit in eum caligo ac tenebræ, & circumiẽs
quærebat, qui se manu ducerent. * Tunc pro Ioan. 6.
consul cùm vidisset quod acciderat, credi-
dit, admirans super doctrina Domini. Cùm
autem à Papho soluisset Paulus, & qui cum
eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ. Ioan
nes autem digressus ab eis, reuersus est Hie-
rosolymam. Cæterùm ipsi peragratis regio
nibus, à Perga venerunt Antiochiã Pisidiæ,
& ingressi synagogam die Sabbatorũ, sede-
runt post lectionem autem legis propheta-
rum, miserunt principes synagogæ ad eos,
dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis ser
mo exhortationis ad plebem, dicite. surgẽs
autem Paulus, * & manu silẽtio indicto, ait: Suprà 12.
Viri Israëlitæ, & qui timetis Deum, audite:
Deus populi huius delegit patres nostros, &
populum in altum extulit, cùm essent inco-
læ in terra Aegypti: * & brachio excelso edu Gen. 47.
xit eos ex ea: & circiter quadraginta an-
norum tempus mores eorum sustinuit in
deserto. * Ac deletis gentibus septem in ter- Gene. 47.
ra Chanaan, sorte distribuit eis terram eo- Exod. 14.
rum. Et post hæc annis circiter quadringen- Iudic. 2.
tis quinquaginta dedit Iudices vsq; ad Sa-
muelem prophetam. * Et exinde postulaue- 1. Reg. 8.
runt regem: dedítq; eis Deus Saul filiũ Cis,
virum de tribu Beniamini, annis quadra-
ginta. Et amoto illo, * suscitauit illis Da- 1. Re. 16.
uid vt esset Rex, qui testimoniũ reddens
dixit:

dixit: Inueni Dauid filium Iesse, virum secũdum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Huius è semine Deus, ita vt promiserat, adduxit Israëli seruatorẽ IESVM, cùm antè prædicasset Ioannes ante faciem introitus eius baptismum pœnitẽtiæ Israëli. Cùm autem impleret Ioannes cursum,

Marci 1. Ioann. 1. dixit: Quem me arbitramini esse? * non is sum ego: sed ecce venit post me, cuius non sum dignus soleam pedum soluere. Viri fratres, filij generis Abrahæ, & qui inter vos ti-

Matt. 10. mẽt Deũ, * vobis sermo salutis huius missus est Qui enim habitabant Hierosolymis, & principes eorũ, cùm ignorarẽt illũ, & voces prophetarum quæ per omne sabbatum le-

Lucæ 23. guntur, condemnato eo, impleuerunt: * nullaq́; causa mortis inuenta, petierunt à Pilatò, vt interficeret illum. Cumq́; consummassent omnia, quæ de eo scripta erãt, depositũ

Lucæ 24. Ioan. 20. Rom. 6. de ligno, posuerunt in monumento: * Deus autem suscitauit eum à mortuis, qui visus est per dies multos his, qui simul ascenderãt cum eo à Galilæa Hierosolymam, qui sunt testes eius apud plebem. Et nos vobis annũtiamus, quòd eam repromissionem, quæ ad patres facta est. Deus adimpleuerit filijs illorum, nimirum nobis, resuscitato IESV, sicut & in psalmo primo scriptum est: * Fi-

Psam. 1. Hebræ. 1. lius meus es tu, ego hodie genni te. Quód autem suscitauit eum à mortuis, iam non amplius

amplius reuersurum in corruptionem, ita
dixit: Dabo vobis sancta Dauid fidelia. Ideo
& aliàs dicit: * Non permittes vt sanctus Psalm. 15.
tuus videat corruptionem. Nam Dauid quidem
cùm suæ ætati inseruisset, consilio Dei
dormiuit: & appositus est ad patres suos,
viditq́; corruptionem. At is quem Deus suscitauit,
non vidit corruptionem, Notum igitur
sit vobis viri fratres, quòd per hunc vobis
remissio peccatorum annuntiatur, &
ab omnibus, à quibus non potuistis per Legẽ
Mosi iustificari, per hunc omnis qui credit
instificatur. Videte ergo ne superueniat
vobis quod dictum est in prophetis: * Videte Abac. 1.
contemptores, & admiramini, & euanescite,
quia opus operor ego in dieb⁹ vestris,
quod non credetis, si quis enarrauerit vobis.
Egressos autem è cœtu Iudęorum rogabant
gentes, vt sequenti sabbato loquerentur
sibi verba. Soluto autem cœtu, sequuti
sunt multi Iudæi, & religiosi proselyti Paulum
ac Barnabam, qui alloquentes suadebant
eis, * vt perseuerarent in gratia Dei. Matt. 14.
Sequenti verò sabbato, penè vniuersa ciuitas
conuenit ad audiendum sermonem Dei.
Videntes autem turbas Iudæi, repleti sunt
zelo, & contradicebant his, quæ à Paulo dicebantur,
contradicentes ac loquentes blasphemias.
Tunc sumpta fiducia, Paulus ac Matt. 10.
Barnabas dixerunt: * Vobis oportebat primum &. 15.

mum

mum loqui sermonem Dei, sed quoniam re-
pellitis illũ, & indignos vos Iudicatis ęterna
vita ecce conuertimur ad gẽtes, sic enim no
Esai.49. bis præcepit Dominus: * Posui te in lucem
Esaia. 55. gentium, vt sis salus vsq; ad extremum ter-
Ioann.7. ræ. * Audientes autem gentes gauisæ sunt, &
Esaia. 54. glorificabant sermonem Domini, * & credi-
derunt quotquot erant ordinati ad vitam
æternam. Diuulgabatur autem sermo Do-
mini per vniuersam regionem. Iudæi verò
extimulauerunt mulieres religiosas & ho-
nestas, & primos ciuitatis, & excitauerunt
persequutionem in Paulum ac Barnabam:
Matt. 10. & eiecerunt eos de finibus suis, * At illi ex-
Marci 6. cusso puluere pedum suorum in eos, vene-
Lucæ 9. runt Iconium. Porrò discipuli replebantur
gaudio & Spiritu sancto.

CAPVT XIIII.

Quominus in Lystris holocausta crementur odora,
Paulo uix magna uoce inhibere potest.

FActum est autem Iconij vt simul introirẽt
synagogam Iudæorum, & loquerentur
sic, vt crederet Iudæorum simul & Græco-
Deu.18. rum copiosa multitudo. * Qui verò incre-
duli erant Iudæi, concitauerunt, & corru-
perunt animos gentium aduersus fratres.
Matt. 16. Multò igitur tempore demorati sunt, * for-
& 28. titer agentes præsidio Domini, qui testimo-
Marci.16. nium perhibebat sermoni gratiæ suæ, dabat
que vt signa & prodigia fierent per manus
eorum

eorum.* Diuisa est autem multitudo ciuitatis: & quidam quidem stabant à Iudæis, quidam verò ab apostolis. Cùm autē factus esset impetus gentium pariter ac Iudæorum vnà cum principibus suis, vt vim adferrent, ac lapidarent eos, re intellecta, * confugerūt ad ciuitates Lycaoniæ, Lystram & Derben, & finitimam vndiq; regionem, & ibi prædicabant euangelium*: Et quidam vir Lystris debilis pedibus sedebat, claudus ab vtero matris suæ, qui nunquam ambulauerat: hic audiuit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns quòd fidem haberet, fore, vt saluus fieret, dixit magna voce: Surge in pedes tuos rectus. Et exilijt ambulabatq;. Turbæ verò cùm vidissent quod fecerat Paulus, sustulerunt vocem suam Lycaonicè, dicentes: Dij in specie hominum descenderunt ad nos. Et vocabant Barnabam Iouem, Paulum verò Mercurium quòd is esset dux sermonis. Sacerdos autem Iouis, qui erat ante ciuitatem illorum, tauros & coronas ad vestibula afferens, cum turbis volebat sacrificare. Quod vbi audieruut apostoli, Barnabas & Paulus, conscissis vestibus suis insilierunt in turbam, clamantes ac dicentes: Viri, cur ista facitis? * Nos quoque ijsdē, quibus vos, obnoxij malis sumus homines, annuntiantes, vt ab istis vanis conuertamini ad Deum viuum, qui fecit cælum & terram, * & mare, &

Suprà 6.
Matt. 10.
Supr. 3. 4.
Lucæ 5.
Psa. 13. 52.
Psal. 45.

Apo. 14. re,& omnia quæ in eis sunt, qui in præteri
Infrà. 17. tis ætatibus sinebat omnes gentes ingredi
vijs suis, Quanquam non expertem testimo
Matt. 5. nij seipsum esse sinebat,* dum beneficia cõ-
ferret,de cælo nobis dans pluuias ac tempo
ra fructifera, implens cibo & lætitia corda
nostra. Et hæc dicentes,vix compescuerunt
turbas,ne sibi immolarent. Superuenerunt
autem quidam ab Antiochia & Iconio Iu-
2, Cor. 11. dæi,qui cum persuasissent turbis, * ac Pau-
lum lapidassent, extraxerunt eum è ciuita-
te,existimantes illum mortuum esse.Circũ-
dantibus autem eum discipulis, surrexit &
intrauit ciuitatem.Ac postero die profectus
est cum Barnaba Derben. Cumq; euangeli-
lizassent ciuitati illi, ac docuissent multos,
nota reuersi sunt Lystram,& Iconium,& Antio-
chiam,denuò confirmantes animas discipu-
lorum,exhortantesq; vt perseuerarent in fi-
Lucæ 24. de:* & quòd per multas aflictiones oporte-
Hebr. 10. at nos intrare in regnum Dei. Et cùm suf-
fragijs creassent illis per singulas ecclesias
prebyteros, precatique essent cum ieiu-
nijs, commendauerunt eos Domino, in
quem crediderant: peragrataq; Pisidia, ve-
nerunt in Pamphiliã: & cùm loquuti essent
sermonem Pergæ, descenderunt in vrbem
Attaliam: & inde soluerunt Antiochiam,
Suprà 13. * vnde erãt traditi gratiæ Dei in opus quod
compleuerunt. Cum autem venissent &
congre-

& congregassent ecclesiam, retulerunt quæcunque fecisset Deus secum, * & quòd aperuisset gentibus ostium fidei. Commorati sunt autem illic multùm temporis cum discipulis. Esa. 55.

CAPVT XV.

Reddere non possunt Mosi decreta salutem,
Hanc siquidem novit sola dedisse fides.

ET quidam qui descenderant à Iudæa, docebant fratres: * Nisi circuncidamini secundum morem Mosi, non potestis esse salui. Cùm orta ergo seditio & disceptatio esset non exigua Paulo ac Barnabæ, aduersus illos, statuerunt vt ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ex illis ad apostolos ac presbyteros Hierosolymã, super hac quæstione. Illi ergo deducti ab ecclesia, pertransibant Phœnicen & Samariam, narrantes conuersionem gentium, * & adferebant gaudium magnũ omnibus fratribus. Cùm autem venissent Hierosolymam, * suscepti sunt ab ecclesia, & ab apostolis, ac presbyteris, annuntiaueruntque quæcunque Deus fecisset cum ipsis. Surrexerunt autem quidam de factione Pharisæorum, qui crediderant, dicentes quòd oporteret circuncidere eos, ac præcipere vt seruarent legem Mosi: conueneruntque apostoli ac presbyteri, vt despicerent de hoc negotio. Cùm autem magna disceptatio fuisset, surgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quòd ab antiquis

Galat. 5.
2. Cor. 6.
Eccl. 13.
Suprà 11.
Infrà 28.

Lucæ 22. diebus Deus inter nos elegit,*vt per os me-
Ioan.21. um audirent gentes verbum Euangelij, cre-
derentq́;.Et qui nouit corda, Deus, testimo-
nium præbuit illis, dans illis Spiritū sanctū
sicut & nobis: nihilq́; discreuit inter nos &
Roma.3. illos,*cùm fide purificauerit corda illorū.
Matt,23. Nunc ergo quid tentatis deum,*vt imponatur iugum super ceruices discipulorum,
quod neque patres nostri, necq́; nos portare
Ephe.2. potuimus? * Sed per gratiam Domini IE-
Titum 3. SV CHRISTI credimus nos saluos fu-
1.Cor,14. turos,quemadmodum & illi.*Tacuit autem
tota multitudo, & audiebant Barnabam ac
Paulum,narrantes quæ Deus edidisset signa
& prodigia inter gentes per ipsos. Et postquam conticuissent, respondit Iacobus, dicens: Viri fratres,audite me: Simeon narrauit quemadmodum primùm Deus visitauerit, vt sumeret ex gentibus populum in nomine suo: & huic consonant verba prophe-
Amos 9. tarum,sicut scriptum est, * Post hæc reuertar, ac rursus ædificabo tabernaculum Dauid,quod collapsum est,& diruta eius instaurabo:& erigā illud,vt requirant, qui reliqui sunt homines, dominum, & omnes gentes super quas inuocatum est nomen meum,di-
Ioan.15. cit Dominus, qui facit hæc omnia. *Nota à seculo sunt Deo omnia hæc opera sua. Propter quod ego sensio, non obturbandū esse illis,qui ex gentibus conuertūtur ad Deum:
sed

ſed ſcribendum ad eos, *vt abſtineant ſe ab Exod.20.
iniquinamentis ſimulacrorum, * & ſcorta- Deut.4.
tione, & ſuffocato, & ſanguine. Moſes e- Ephe.5.
nim ab ætatibus antiquis in ſingulis ciuitatibus habet qui ipſum prædicent in ſynagogis, vbi per omne ſabbatum legitur. Tunc placuit apoſtolis & ſenioribus cum tota ecclesia, vt electos ex ſeſe viros mitterent Antiochiam cum Paulo & Barnaba, Iudam, cognomento Barſaban, & Silam, viros primarios inter fratres, miſsis per manus eorum literis in hanc ſententiam. Apoſtoli & presbyteri, & fratres, his qui ſunt Antiochiæ, & in Syria, & in Cilicia fratribus, qui ſunt ex gentibus, ſalutem.
Quoniam audiuimus, * quòd quidam è Galat.2.
nobis egreſsi, turbauerunt vos, verbis la- 2.Tim.2.
befactantes animas veſtras, iubentes vos
circuncîdi, & ſeruare legem, * quibus 1.Cor.7.
non mandaueramus: viſum eſt nobis vnanimiter congregatis, delectos viros mittere ad vos cum dilectis noſtris Barnaba &
Paulo, * hominibus qui expoſuerunt a- Suprà 13.
nimas ſuas pro nomine Domini noſtri I E- & 14.
SV CHRISTI. Miſimus ergo 2.Tim.2.
Iudam & Silam, qui & ipſi vobis verbis referent eadem. Viſum eſt enim Spiritui ſancto ac nobis, ne quid amplius imponeremus vobis oneris, quàm hæc neceſ- Rom.14.
ſaria: videlicet, * vt abſtineatis ab his 1.Cor.5.
& 10.

quæ ſunt immolota ſimulacris, & ſanguine, & ſuffocato, & ſcortatione. A quibus ſi conſeruaueritis voſipſos, benefacietis. Valete. Illi ergo dimiſsi venerunt Antiochiam, & cõgregata multitudine, reddiderũt epiſtolã. Quam cùm elegiſſent, gauiſi ſunt ſuper con ſolatione. Iudas autem & Silas cùm eſſent & ipſi prophetæ ſermone copioſo adhortati ſunt fratres, confirmaueruntq́;. Commorati autem illic aliquantulum temporis, dimiſsi ſunt cum pace à fratribus ad apoſtolos. Vi-

Galat. 2. ſum eſt autem Silæ manere ibidem: *Paulus verò & Barnabas demorabãtur Antiochiæ, docentes, & annuntiantes cum alijs etiam compluribus ſermonem Domini. Poſt aliquot autem dies, dixit ad Barnabã Paulus: Reuertentes iam viſitemus fratres noſtros per omnes ciuitates, in quibus annuntiauimus ſermonem Domini, quomodo ſe habeant. Barnabas autem conſulebat vt aſſume-

Suprà 13. rent & Ioannem, cognomẽto Marcũ. * Paulus autẽ nolebat, vt is qui defeciſſet ab ipſis ex Pamphylia, nec eſſet cum eis in opus, adiungeretur. Tam acris autem fuit inter eos diſceptatio, vt alter ab altero ſeiungeretur: & Barnabas quidem aſſumpto Marco nauigaret in Cyprum: Paulus verò allecto Sila profectus eſt, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam ac Ciliciam, confirmans eccleſias.

CA-

CAPVT XVI.

Scita patrum firmat, Paulum Pythona fugantem
Custos præcipitem in carceris ima iacit.

PEruenit autem Derben & Lystram, & ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timothæus, * filius mulieris cuiusdam Iudææ fidelis, cæterùm patre Græco. * Huic testimonium bonum reddebant, qui Lystris erant & Iconij fratres. Hunc voluit Paulus secum proficisci, & assumptum circuncîdit eum propter Iudæos, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quòd pater eius erat Græcus. Cùm autem pertrãsirent ciuitates. * tradebant eis seruanda decreta, quæ erant ordinata ab apostolis & presbyteris, qui erant Hierosolymis. Itaq; ecclesiæ confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie. Cùm peragrassent autem Phrygiam & Galaticam regionem, vetitiq; essent à Spiritu sancto loqui sermonem in Asia, profecti in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos spiritus. Cùm autem pertrãsissent Mysiam, descenderunt Troadem, & visio per noctem Paulo visa est, Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, ac dicens: Profectus in Macedoniam, succurre nobis. Vt autem visum vidit, statim quæsiuimus proficisci in Macedoniam, * certi facti, quòd vocasset nos Dominus ad euangelizandum eis. Cùm soluissemus

2. Tim. 1
Philip. 3.
Galat. 2.
1. Cor. 9.
Suprà 25.
Infrà 20.

igitur à Troade, recto cursu venimus Samothracen, & postero die Neapolim, & inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ ciuitas, colonia. Eramus autem in eadem vrbe diebus aliquot commorantes, & die sabbatorum egressi sumus è ciuitate iuxta flumen, vbi solebat esse precatio, & sedentes loquebamur mulieribus quæ conuenerant. Et quædam mulier nomine Lydia, purpurarum venditrix, ciuitatis Thyatyrorum, co-
Ioan. 6. lens deum, audiuit: *cuius dominus aperuit cor, vt intenderet his quæ dicebantur à Paulo. Cùm autem baptizata esset, & domus eius, deprecata est, dicens: Si iudicastis me fi-
Genes. 18. delem Domino esse, * introite in domum
.Reg. 28. meam & manete. Et adegit nos. Accidit autem euntibus nobis ad precationem, vt puella quædam habens spiritum Pythonis, occurreret nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis diuinando. Hæc subse-
Marci 5. quuta Paulum ac nos, * clamabat, dicens: I-
Lucæ 8. sti homines serui Dei excelsissimi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis. Hoc autem faciebat multos dies. Sed ægrè ferens Paulus, & conuersus, spiritui dixit: Præcipio tibi per nomen IESV CHRISTI, vt exeas ab ea. Et exijt eadem hora. Videntes autem domini eius, quòd abisset spes quæstus sui, apprehensum Paulum & Silam, traxerunt in forum ad principes, & offerẽtes eos ma-

magistratibus,dixerunt: * Hi homines con- Infr.17.
turbant ciuitatem nostram,cùm sint Iudæi,
& annuntiant instituta, quæ non licet nobis
suscipere, neque seruare, cùm simus Ro-
mani. *Et concurrit turba aduersus eos, ac Infr.17.
magistratus,,scissis vestibus suis, *iusserunt 18. & 19.
eos virgis cædi. Cumque multas plagas eis 2.Cor.11.
imposuissent, coniecerunt eos in carcerem,
præcipientes custodi carceris, vt diligenter
custodiret eos: qui cùm tale præceptum ac-
cepisset, coniecit eos in interiorē carcerem,
et pedes eorũ strinxit ligno. Media aũt nocte
Paulus & Silas orantes, *laudabant Deum. Supr. 5.
Exaudiebant autem eos, qui vincti erant.
Subitò verò terræmotus factus est magnus,
ita vt concuterentur fundamenta carce- Sup.5. 12.
ris. * Et statim aperta sunt omnia ostia, &
omnium vincula soluta sunt. Experrectus
autem custos carceris, cùm videret ianuas
apertas carceris, euaginato gladio erat sei-
psum interfecturus, existimãs aufugisse vin-
ctos. Clamauit autem Paulus voce magna,
dicens:Ne quid feceris tibiipsi mali,vniuer-
si enim hîc sumus.Postulatoq; lumine,irru-
pit, ac tremefactus accidit Paulo & Silæ ad
pedes:& productis illis foras, ait: Domini,
quid me oportet facere,vt saluus fiam? At
illi dixerunt:*Crede in Dominũ IESVM, Ioan.3.c.
& saluus eris tu, & domus tua. * Et loquuti Marci16.
sunt ei sermonem Domini, & omnibus qui

erant in domo eius. Et assumptis illis in illa hora noctis, abluit plagas, & baptizatus est ipse, & omnes domestici illius continuò. *Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, & exultauit, quòd cū vniuersa domo sua credidisset Deo. Et cùm dies ortus esset, miserunt magistratus viatores, dicentes: Dimitte homines illos. Nuntiauit autem custos carceris sermones hos Paulo: Miserunt magistratus vt dimittamini. Nunc igitur exeuntes, ite in pace, Paulus autem dixit eis: Cæsos nos publicè, indicta causa, cùm simus Romani, coniecerunt in carcerem, & nunc occultè nos eijciunt? Non profectò: sed veniant ipsi, ac nos educant. Nuntiauerunt autem magistratibus viatores verba hæc. Timueruntq; audito quòd Romani essent, & venientes deprecati sunt eos, & eductos rogabant vt egrederentur è ciuitate. Egressi autem è carcere, introierūt ad Lydiam: & visis fratribus, consolati sunt eos: & profecti sunt.

CAPVT XVII.

Thessalonicæ aperit Christi uitamq; crucemque
Cecropiæ ignoto est ara sacrata Deo.

CVm autem iter fecissent per Amphipolim & Apolloniam, venerunt Thessalonicam, vbi erat synagoga Iudæorum. Secundum consuetudinem autem suam Paulus introiuit ad eos, & per sabbata tria disserebat

eis

eis è ſcripturis,adaperiẽs & allegans,*quòd Lucæ 24.
Chriſtum oportuiſſet pati , & reſurgere à Matt.16.
mortuis: & quòd hic eſſet Chriſtus IESVS , & 17.
quem ego,inquit, annuntio vobis. *Et qui- Infrà 28.
dam ex eis crediderũt, & adiũcti ſunt Paulo
& Silæ,& religioſorum Græcorum multitu
do magna,mulieresq; primariæ non paucæ.
Zelo autem commoti * Iudæi increduli, & Eſa.11.
aſſumptis quibuſdã circunforaneis viris ma Hie.5. 7.
lis, ac turbã coacta concitauerũt ciuitatem,
& vrgentes domum Iaſonis, quærebant eos
producere ad populum. Et cùm non inue-
niſſent eos,trahebant Iaſonem, & quoſdam
fratres ad principes ciuitatis,clamantes:*Hi Suprà 16.
qui terrarum orbem conturbarunt , huc
quoq; venerunt,quos clanculum excepit Ia-
ſon:*& hi omnes contra decreta Cęſaris fa- Ioan.18.
ciunt,regem alium dicentes eſſe IESVM.
Concitauerunt autem turbam, & magiſtra-
tus ciuitatis audientes hæc.Et accepta ſatis-
factione ab Iaſone,& à cæteris , dimiſerunt
eos.*Fratres verò cõfeſtim per noctẽ emiſe- 2.Cor.11.
runt Paulum ſimul & Silam in Berrhœam.
Qui cùm adueniſſent , abierunt in ſynago-
gam Iudæorum.Hi autem erant ſummo ge-
nere nati inter eos qui erant Theſſalonicæ,
qui receperant ſermonem cum omni animi
prõtitudine,*quotidie ſcrutãtes ſcripturas, Ioan.5.
an hæc ita ſe haberent . Et multi quidẽ cre- Suprà 15.
diderunt ex eis, & Græcæ mulieres honeſtę,

& viri non pauci. Cùm autem cognouissent
Thessalonicenses Iudæi, quòd & Berrhœæ
annnntiatus esset à Paulo sermo Dei, vene-
Supr. 16. runt, * & illic quoque commouebant tur-
bas. Statimq; tũc Paulum emiserunt fratres,
vt iret velut ad mare. Silas autem & Timo-
theus remanserunt ibi. Porrò qui persequε-
bantur Paulum, deduxerunt eum Athenas
Infr. 18. vsq; * & accepto mandato ad Silam ac Ti-
motheum, vt quàm celerrimè venirẽt ad se,
profecti sunt. Paulus autem cùm Athenis
eos expectaret, incandescebat spiritus eius
in ipso, cùm videret simulacrorum cultui
Suprà 9. deditam ciuitatem. * Disputabat igitur in
synagoga cum Iudæis, & religiosis, & in fo-
ro quotidie cum his qui ipsum fortè adis-
sent. Quidam autem Epicurei & Stoici phi-
losophi conflictabantur cum eo, & quidam
dicebant: Quid vult spermologus hic dice-
nota re? Alij verò, Nouorum, inquiebant, dæmo-
2. The. 4. niorum videtur annuntiator esse, quòd IE-
SVM & resurrectionem annuntiaret eis.
Et apprehensum eum, ad Martium vicum
duxerunt, dicentes: Possumusne scire, quę sit
ista noua, quæ à te refertur, doctrina? Noua
enim quædam ingeris auribus nostris. Vo-
lumus ergo scire, quidnam velint hęc esse. A-
thenienses autem omnes, & qui illic versa-
bantur hospites, ad nihil aliud vacabant, ni-
si ad dicendũ aut audiendum aliquid noui.

Stans

Stans autem Paulus in medio Martij vici, ait: Viri Athenienses, per omnia ferè superstitiosiores vos video. Præteriens enim & contēplans culturas vestras, inueni & aram in qua inscriptum erat: Ignoto Deo. Quem ergo ignorantes colitis, hunc ego annuntio
vobis. *Deus qui fecit mundū, & omnia quę Psal.145.
in eo sunt, hic cæli & terræ cùm sit Domi-
nus, * nō in manufactis templis habitat, nec Esaiæ 66.
manibus humanis colitur, indigens aliquo, cùm ipse det omnibus vitam & habitū per
omnia: * fecitq́; ex vno sāguine omne genus Genes.2.
hominum, vt inhabitaret super vniuersam faciem terræ: præfinijtq́ue præstituta tempora præfixitq́uē terminos habitationis eorum, vt quærerent Deum, si fortè palpent eum & inueniant, quamuis non longè ab-
sit ab vnoquoque nostrum: * Per ipsum e- Ioan.1.
nim viuimus, & mouemur, & sumus, si-
cut & quidam vestratium poëtarum dixe- Aratus.
runt: Nam huius progenies etiam sumus.
Genus ergo cùm simus Dei, * non debemus Esa. 40.
existimare auro & argento, aut lapidi arte 42.44.
sculpto, & inuento hominis: numen esse simile. Et tempora quidem huius ignoran-
tiæ * cùm hactenus dissimularit Deus, * nunc Psal.49.
annuntiat hominibus: vt omnes vbique re- Roma. 2.
sipiscant: eò quòd statuit diē, in quo * iudica- 2.Cor.12.
turus est orbem terrarū cum iustitia, per eū virum, per quem decreuerat, fide præstita

omni-

omnibus,*cùm excitarit illum ex mortuis. Cùm audiſſent autem reſurrectionem mortuorum,alij quidem irridebant,alij verò dixerunt:Audiemus te de hoc iterum.Sic Paulus exiuit è medio eorum.Quidam verò viri adhærentes ei, crediderunt, in quibus & Dionyſius Areopagita, & mulier nomine Damaris,alijq; cùm eis.

CAPVT XVIII.

Verbum ter ſenos menſes docet inde Corinthi,
Sicque eloquens Epheſi & doctus Apollo facit.

POſt hæc Paulus digreſſus Athenis, venit Corinthum:& nactus quendam Iudæum,
1. Tim. 4. *nomine Aquilam, Ponticũ genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priſcillam vxorem eius, eò quòd præcepiſſet Claudius omnes
Phil. 3. Iudæos Roma decedere,acceſsit ad eos: *& quia eiuſdẽ erat artificij,manebat apud eos, & operabatur.Erat autem ars illorum texe-
*aulææ. re *tabernacula.*Diſputabat autem in ſyna
Supr. 13. goga per omne ſabbatum,ſuadebatq; Iudęis
14. & 17. pariter & Græcis. * Cùm veniſſent autem è
Supr. 17. Macedonia Silas & Timotheus, coartabatur ſpiritu Paulus teſtificãs Iudęis, CHRISTVM eſſe IESVM. Contradicentibus autem eis, ac blaſphema loquẽtibus, excuſſis veſtimentis, dixit ad eos: Sanguis veſter
Suprà 13. ſuper caput veſtrum. *Mundus ego poſthac ad gentes vadam.Et migrans inde, intrauit in domum cuiuſdam nomine Iuſti, colentis Deum,

Deum, cuius domus erat contigua ſynago-
gæ. *Criſpus autem archiſynagogus credi- Ioan.4.
dit Domino cum tota domo ſua, multi'que
Corinthiorum audientes credebant, ac ba-
ptizabantur. *Dixit autem Dominus nocte Suprà 16.
per viſionem Paulo: Noli timere, ſed loque-
re, & ne taceas, propterea quòd ego ſim te- nota
cum: & nemo adorietur te, vt affligat te:
* quoniam populus eſt mihi multus in hac 1.Cor 2.
ciuitate. Sedit autem ibi annum & ſex men-
ſes, docens eos ſermonem Dei. Cæterũ cùm
Gallio ageret proconſulem Achaiæ, inſurre-
xerunt vno animo Iudæi in Paulum, & ad-
duxerunt eum ad tribunal, dicentes: *Con- Infrà 21.
tra legem hic ſuadet hominibus colere De-
um. Cùm autem Paulus iam pararet aperi-
re os, dixit Gallio ad Iudæos: Si qua iniuria
eſſet, aut facinus malũ, ô Iudæi, meritò vos
ſuſtinerẽ: ſi verò quæſtio eſt de ſermone, ac
nominibus, & lege veſtra te, vos ipſi videritis.
Iudex enim ego horum nolo eſſe. Et abegit
eos à tribunali. Apprehenſum autẽ oẽs Græ-
ci Soſthenẽ principem ſynagogæ, percutie-
bant ante tribunal, neque quicquam eorum
Gallioni curæ erat. Paulus verò deinde cõ-
moratus dies multos, vale dicto fratribus,
abnauigauit in Syriam, comitantibus eum
Priſcilla & Aquila, * poſteaquam raſerat 2.Cor. 9.
caput in Cenchreis: habebat enim votum. Numer.6
Deuenit'que Epheſum, & illos ibi reliquit.

Ipſe

Ipſe verò ingreſſus in ſynagogam, diſputabat cum Iudæis. Rogantibus autem eis, vt tempore ampliori maneret apud ſe, non annuit, ſed vale dixit illis, dicens: Oportet omnino me feſtum, quod inſtat, agere Hieroſolymis: ſed iterum reuertar ad vos, Deo volente. Et ſoluit Epheſo.
Suprà 10. * Cumq; deſcendiſſet Cæſaream, aſcendiſſetq; & ſalutaſſet eccleſiam,
Sup. 13. * deſcendit Antiochiā. Et commoratus illic aliquantum temporis, profectus eſt, perambulans ex ordine Galaticam regionē ac Phrygiam, confirmās omnes diſcipulos.
1. Cor. 1. 3 * Iudæus autem quidam Apollos nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, deuenit Epheſum, potens in ſcripturis. Hic erat inſtitutus in via domini, & feruens ſpiritu loquebatur, & docebat diligenter ea quę ſunt Domini, ſciens tantū baptiſma Ioannis.
Marci 6. * Et hic cœpit liberè loqui in ſynagoga. Quem cùm audiſſent Priſcilla & Aquila, aſſumpſerunt eum, atq; exactius expoſuerunt ei viam Dei. Cùm autem vellet ire in Achaiam, exhortati fratres ſcripſerunt diſcipulis, vt ſuſciperēt eum. Qui cùm veniſſet, contulit multum his qui crediderūt per gratiā. Vehemēter enim
Ioan. 5. Iudæos reuincebat publicè, * oſtendens per ſcripturas, quòd IESVS eſſet Chriſtus.

CAPVT XIX.

Abluti rurſum per flatus dona prophetant.
Teque Epheſus celebris magna Diana colit.

Factum

FActum est autem, cùm Apollos esset Co- 1.Cor.1.
rinthi, vt Paulus peragratis superioribus
partibus, venit Ephesum: repertis quibus-
dam discipulis, dixit ad eos: Num Spiritum
sanctum accepistis postea quàm credidistis?
At illi dixerunt ad eum: Imò neque, sitne
Spiritus sanctus, audiuimus. Et ait ad illos:
Quo ergo baptizati estis? At illi dixerunt:
Ioannes baptismate. * Dixit autem Paulus: Matth.3.
Ioannis quidem baptizauit baptismo pœ- Marci 1.
nitentiæ, populo loquens de eo, qui ventu- Lucæ 3.
turus esset post ipsum, vt crederent, hoc est Ioan.1.
de CHRISTO IESV. His auditis bapti
zati sunt in nomine Domini IESV. Et
cùm imposuisset illis manus Paulus, *venit Supr.2.4
Spiritus sanctus super eos, & loquebantur
linguis, & prophetabant. Erant autem om-
nes viri ferè duodecim. * Introgressus au- Sup.9.13.
tem synagogam, liberè loquebatur ad tres 14.17.&
menses, disputans & suadens de regno Dei. 18.
Cùm autem quidam indurarentur, nec cre-
derent, malè loquentes de via Domini co-
ram multitudine, *digressus ab illis segrega Matt.10.
uit discipulos, quotidie disputans in schola
Tyranni cuiusdam. Hoc autem factum est
per biennium, ita vt omnes qui habitabant
in Asia, audirent sermonem Domini IE-
SV, Iudæi simul & Græci. * Virtutesque non Marci 16.
vulgares edebat Deus per manus Pauli, ita
vt etiam super infirmos deferrentur à cor-
pore

pore eius sudaria & semicincta, & recederet
ab eis morbi, & spiritus mali egrederentur.
nota Tentauerunt autem quidam è circumeunti-
bus Iudæis exorcistis inuocare super eos qui
habebant spiritus malos, nomen Domini
IESV, dicentes: Adiuramus vos per IE-
SVM, quem Paulus prædicat. Erant autem
quidam filij Sceuæ Iudæi principis sacerdo-
tum septem, qui hoc faciebant. Respondens
autem spiritus malus, dixit: IESVM noui,
& Paulum scio: vos autem qui estis? Et insi-
liens in eos homo, in quo erat dæmonium
malum, & dominatus eis, inualuit contra
eos, ita vt nudi & vulnerati effugerent de do
mo illa. Hoc autẽ innotuit omnibus Iudæis
simul & Græcis, qui habitabant Ephesi: &
incidit timor super oẽs illos, & magnifica-
Matth. 3. batur nomen Domini IESV. *Multiq; cre-
dentium veniebant, confitentes & annun-
tiantes facta sua. Multi autem ex eis, qui
curiosas artes exercuerant, comporta-
tos libros exusserunt coram omnibus: &
supputatis pretijs illorum, repererunt
pecuniæ quiuquaginta millia. Ita fortiter
crescebat sermo Dei & confirmabatur. His
Suprà 18. autem expletis, * proposuit Paulus in spi-
Infrà 20. ritu, transita Macedonia & Achaia, ire
Hierosolymam, dicens: Postquam fuero
ibi, oportet me & Romam videre. Missis
autem in Macedoniam duobus ex his qui
mini-

ministrabant sibi, videlicet Timotheo & Erasto, ipse remansit ad tempus in Asia. *Ortus est autem illo tempore tumultus nō exiguus de illa via Nam quidam nomine Demetrius, faber argentarius, qui faciebat delubra argentea Dianæ, *Præstabat artificibus non exiguum quæstum: quibus conuocatis, & his qui similium rerum erant opifices dixit. Viri, scitis quod ex hoc opificio questus nobis est: & videtis, & auditis, quod non solùm in Ephesia ciuitate, sed penè per totam Asiam Paulus hic persuasit, & auertit multam turbam, *dicens quòd non sunt dij, qui manibus fiunt. Non solùm autem hęc pars nobis in periculum venit, ne reprobetur, verùm etiam ne magnæ deæ Dianæ templum pro nihilo habeatur: futurumque sit, vt etiam destruatur maiestas eius, quam tota Asia & orbis colit. *His auditis, repleti sunt ira, & exclamauerunt, dicentes: Magna Diana Ephesiorum. *Et impleta est tota ciuitas confusione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum, correpto Gaio & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli. *Paulo autem volente intrare ad populum, non permiserunt discipuli. Quidam autem & ex Asiæ primoribus, qui erant amici eius, miserunt ad eum, rogantes, ne se daret in theatrum. *Alij quidem igitur aliud clamabant. Erat enim concio confu-

Infr. 20. & 21.
2. Cor. 11.
Suprà 16.
Esaiæ 2. 45 & 46.
Hiere. 1. & 10.
Psal. 113.
Infrà 12.
1. Cor. 4.
2. Cor. 11.
Suprà 16.

ſa,& pleriq; neſciebant qua ex cauſa conue-
niſſent. De turba autem protraxerunt Ale-
Infrà 21. xandrum,propellentibus eum Iudæis.*Ale-
xander autem manu ſilentio poſtulato,vole
bat rationem reddere populo. Quem vt co-
gnouerunt Iudæum eſſe, vox orta eſt vna
omnium,ferme ad horas duas clamantium:
Magna Diana Epheſiorum. Cùm autem ſe-
nota daſſet ſcriba turbam, dixit: Viri Epheſij.
Quis enim eſt hominum, qui neſciat Epheſi
orum ciuitatem cultricem eſſe magnæ deæ
Dianę,& à Ioue delapſi ſimulacri? Cùm igi-
tur his nemo contradicat,oportet vos ſeda-
tos eſſe,& nihil præcipitanter agere. Addu-
xiſtis enim homines iſtos,neque ſacrilegos,
neq; contumelioſos in deam veſtram. Quod
ſi Demetrius, & qui cum eo ſunt artifices,
Rom. 10. habent aduerſus aliquem cauſam,*conuen-
tus forenſes aguntur, & proconſules ſunt,
accuſent inuicē. Si quid autem de rebus alijs
quæritis, in legitima concione dirimetur.
2.Cor.6. Nam periculum eſt,*ne ſeditionis hodiernę
rei ſiamus, cùm nulla ſubſit cauſa,vnde po-
terimus reddere rationem concurſus iſtius.
Et cùm hæc dixiſſet,dimiſit concionem.

CAPVT XX.

Blando ac Letheo preſſus cadis Eutyche ſommo,
Paule tumes oculis multa pericla tuis.

POſtquam autem ceſſauit tumultus, voca-
tis ad ſe Paulus diſcipulis, complexuſque
illos,

illos, profectus est, vt iret in Macedoniam. Cùm autem perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit in Græciam: & ibi peractis mensibus tribus, *cùm essent illi structæ insidiæ à Iudæis soluturo in Syriã, habebat in animo, vt reuerteretur per Macedoniam. Comitatus est autem eum vsque ad Asiam Sopater Berrhoẽsis: Thessalonicensium verò Aristarchus, & Secundus, ac Gaius Derbæus, ac Timotheus: *Asiani verò Tychicus & Trophimus. Hi cùm præcessissent, expectarunt nos Troade: nos verò abnauigauimus post dies azymorum à Philippis, & venimus ad eos Troadem intra dies quinque, vbi demorati sumus diebus septem. Vno autem die sabbatorum, *cùm conuenissent discipuli ad frangendum panem, Paulus disserebat eis, profecturus postridie, protraxitq; sermonẽ vsque in mediam noctem. Erant autem lucernæ multæ in cœnaculo, vbi eramus congregati. Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus in fenestra, cùm degrauaretur somno profũdo, disserẽte diu Paulo, magis depressus somno decidit ex tertio cœnaculo deorsum, & sublatus est mortuus. Cùm descendisset autem Paulus, incubuit super eum, & complexus dixit: *Nolite turbari, anima enim eius in ipso est. Cùm ascendisset autẽ, *fregissetq; panem, ac degustasset, diu

2.Cor. 11
2.Tit.4.
Infrà 21.
Suprà 2.
1.Cor. 11.
3.reg. 17.
4.reg.4.
Suprà 2.
1.Cor.12.

colloquutus vſque ad diluculum, ita demum
profectus eſt. Adduxerunt autem puerum
viuentem, & refocillati ſunt non mediocri-
ter. Nos autem conſcenſa naui, ſoluimus
Aſſon inde excepturi Paulum. Sic enim or-
dinauerat ipſe per terrã iter facturus. Cùm
autem conueniſſemus Aſſon recepto eo ve-
nimus in Mitylenen. Et inde nauigantes ſe-
quenti die venimus contra Chium. Poſtri-
die verò appulimus Samum, & commorati
Trogyllij, proximo die venimus in Miletũ:
propoſuerat enim Paulus præternauigare
Infrà 21 Epheſum, ne tempus tereret in Aſia. *Feſti-
nabat enim, ſi poſsibile ſibi eſſet, vt diem
pentecoſtes ageret Hieroſolymis. A Mileto
autem miſsis Epheſum nuntijs, accerſiuit
presbyteros eccleſiæ: qui cum perueniſſent
ad ipſum, dixit eis: Vos ſcitis à primo die,
Suprà 19 quo ingreſſus ſum Aſiã, * quomodo vobiſ-
cum per omne tempus fuerim, ſeruiens do-
2. Tim.3. mino cum omni animi humilitate, * cumq;
multis lacrymis & tentationibus, quæ mihi
acciderũt ex inſidijs Iudæorum, vt nihil ſuf-
fugerim eorum quæ eſſent in rem veſtram,
quin annuntiarem vobis, & docerem vos
2. Tim.2. publicè ac per ſingulas domos, teſtificãs Iu-
2. Petr.3. dæis ſimul & Græcis, *eam quæ erga Deum
Hebr. 9. eſt, pœnitentiam, ac fidem: quæ eſt erga do-
& 12. minum noſtrũ I E S V M. Et nunc ecce ego
alligatus ſpiritu, proficiſcor Hieroſolymã,
quæ

quæ iu ea obuentura ſint mihi ignorans, ni
ſi quòd Spiritus ſanctus per ſingulas ciuita-
tes teſtificatur, dicens, quòd vincula & af-
flictiones me manent.*Verum nihil me mo Philip. 1.
uet:neque vita mea chara eſt mihiiρſi, vt
conſummem curſum meum cum gaudio,&
miniſterium quod accepi à domino IESV
ad teſtificandum euangelium gratiæ Dei.Et
nunc ecce ego ſcio,quòd poſthac non videbi
tis faciẽ meam vos omnes, per quos tranſi-
ui,prædicans regnũ Dei.Quapropter conte
ſtor vos hodierno die, * quòd mundus ego 2.Reg. 3
ſum à ſanguine omniũ. Non enim ſubterfu- Dani.13,
gi, quo minus annuntiarim omne conſiliũ 1.Tim. 3.
Dei vobis.* Attendite igitur vobis & cũcto
gregi,in quo vos Spiritus ſanctus poſuit epi-
ſcopos ad regendum eccleſiam Dei, * quam Hebræ.9.
acquiſiuit ſanguine ſuo. Ego enim noui hoc 1.Tim.4.
*quòd ingreſſuri ſint poſt diſceſſum meum
lupi graues in vos, non parcentes gregi. Et
ex vobiſipſis exorientur viri, loquẽtes per- 2.Tim.4.
uerſa,vt abducant diſcipulos poſt ſe: * pro-
pter quod vigilate memores quòd per triẽ-
niũ nocte & die nõ ceſſauerim cũ lacrimis
monere vnũquẽq;.Et nũc cõmendo vos fra Ioann.1.
tres Deo,* & ſermoni gratiæ ipſius, qui po-
tens eſt ſuperſtruere & dare vobis hæredita-
tẽ inter ſanctificatos omnes.*Argẽtũ & au- 2.Cor.11
rum,aut veſtem nullius cõcupiui,imò,*ipſi Gen.3.31
ſcitis,quòd neceſſitatib⁹ meis, & his qui me Leui.19.

cum sunt, suppeditauerunt manus hæ. Om-
nia ostendi vobis, quòd sic laborantes opor
tet suscipere infirmos, ac meminisse verbo-
Luc.6,11. rũ domini IESV, quoniam ipse dixit: *Bea
tum est dare potius quam accipere. Et cùm
hæc dixisset, positis genibus suis, orauit cũ
omnibus illis. Magnus autẽ fletus coortus
est omniũ, & ruẽtes in collũ Pauli, osculabã
tur eum dolentes: maximè ob sermonẽ quẽ
dixerat, quòd amplius faciem eius non es-
Infrà 21. sent visuri. * Et deducebant eum ad nauem.

CAPVT XXI.

Colligat hîc Agabus Pauli palmasq; pedesq;,
Sic Paulum in Solymis dupla catena ligat.

CVm autem factum esset, vt soluissemus,
auulsi ab eis, recto cursu venimus Coũ
& sequenti die Rhodum, & inde Pataram.
Et nacti nauem, quæ traijceret in Phœnicen,
ea conscẽsa, soluimus. Cùm autem cœpisset
nobis apparere Cyprus, relicta ea ad sini-
stram, nauigauimus in Syriam, ac venimus
Matt.11. *Tyrum: nam huc nauis exponebat onus.
Repertisq; discipulis, mansimus ibidem die-
bus septem. * Qui Paulo dicebant per spiri-
Suprà 20 tum, ne ascenderet Hierosolymam. Et exple-
tis diebus, profecti ibamus, deducentibus
nos omnibus * vnà cum vxoribus & filijs,
1.Tim.3. donec exissemus ciuitatem: & positis geni-
Titum 1. bus in littore, precati sumus. Et consalutatis
1.Cor.9. nobis inuicem, conscendimus nauim: illi au-
tem re-

tem redierunt ad sua. Nos verò nauigatione
explicita à Tyro, descendimus Ptolemaidã:
& salutatis fratribus, mansimus diẽ vnum
cũ illis. Postridie verò nos, qui eramus cum
Paulo, * venimus Cæsaream. Et ingressi do Suprà 10.
mum Philippi euangelistæ, qui erat vnus è
septem, mansimus apud eum. * Hunc autem Suprà 11.
erant quatuor filiæ virgines prophetantes.
Et cùm permaneremus dies complures, ad-
uenit quidã è Iudæa propheta, nomine Aga-
bus. Is cùm venisset ad nos, tulit cingulum
Pauli, & alligans sibi pedes ac manus, dixit:
Hæc dicit Spiritus sanctus: Virum, cuius est
cingulum hoc, sic alligabunt Hierosolymæ
Iudæi, tradentq; in manus gẽtium. Cùm au-
tem audissemus hæc, rogabamus & nos: &
cæteri qui loci illius erãt, ne ascenderet Hie-
rosolymã. Tunc respondit Paulus, ac dixit:
Quid facitis flentes, & affligentes cor meũ.
* Ego verò non solum vinciri, sed & mori Suprà 20
paratus sum Hierosolymis pro nomine do-
mini IESV. Cùm verò illi non persuadere
tur, acquieuimus dicẽtes: * Domini volũtas Matth. 6.
fiat. Post dies antẽ istos sublatis sarcinis, cõ-
scendebamus Hierosolymã. Venerũt autem
vnà quidam ex discipulis à Cæsarea nobiscũ
adducentes secum apud quẽ hospitaremur,
Mnasonem quẽdam Cyprium, antiquũ di-
scipulum. Et cùm venissemus Hierosolymã,
libenter exceperunt nos fratres. * Postero Galat. 2.

 autem

autem die introibat Paulus nobiſcum ad Iacobum , omnesq́; conuenerunt presbyteri. Quos cùm ſalutaſſet , narrabat per ſingula quæ Deus feciſſet inter gentes per miniſterium ipſius. At illi cùm audiſſent, glorificabãt Dominum, dixeruntq́; ei: Vides frater, quot millia ſunt Iudæorum qui crediderunt ? & omnes ſtudioſi ſectatores ſunt legis. Audierunt autem dete , quòd defectionem doceas à Moſe, omnes qui inter gentes ſunt Iudeos,
Galat.5. *dicens non debere eos circuncidere filios, neq; ſecũdum inſtituta viuere. Quid eſt ergo? omnino oportet cõuenire multitudinẽ. Audient enim te veniſſe. Hoc ergo fac, quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor, votũ habentes ſuper ſe . * His aſſumptis, purifica
Suprà.18. te cum illis, & impende ſuper illis , vt radãt capita : & ſciant omnes, quòd quæ de te au-
1.Cor.9. dierunt nihil ſunt, * ſed ambulas & ipſe cuſtodiens legẽ. De his autem qui crediderunt ex gentibus nos ſcripſimus , decernentes, ne
Suprà.15. quid huiuſmodi obſeruent, * niſi vt caueant & ab his quæ ſunt immolata ſimulacris, & à ſanguine, & ſuffocato , & ſcortatione. * Tũc
1.Cor. 9. Paulus aſſumptis viris, poſtero die purificatus cum illis intrauit in templum annuntians expletionẽ dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio. Dum autem ſeptem dies iam penè eſſent expleti, hi qui ab Aſia erant Iudæi, cùm vidiſ-

ſent

ſent eum in templo, conturbarunt totũ populum, & inicerunt ei manus: clamantes: Viri Iſraëlitæ, ſuccurrite. * Hic eſt ille homo, Infrà. 24.
qui aduerſus populũ & legem, & locũ hunc omnes vbique docet: inſuper & Græcos induxit in templum, & profanauit ſanctum locũ hunc. * Viderant enim Trophimum Epheſium in ciuitate cum ipſo, quem exiſtimauerunt quòd in templũ introduxiſſet Paulus, 2. Tim. 4.
* Commotáque eſt ciuitas tota, & factus eſt 2. Cor. 11.
cõcurſus populi. Et apprehenſum paulum, protrahehãt è templo, ſtatímque clauſæ ſunt fores. *Quærentibus autẽ illis eum occidere, nuntiatũ eſt tribuno cohortis, quòd tota conturbata eſſet Hieroſolyma. Qui ſtatim aſſumptis militibus ac cẽturionibus decucurrit ad illos. At illi cùm vidiſſent tribunum ac milites, ceſſauerunt percutere Paulum. *Tunc accedens tribunus apprehendit eum, *& iuſsit alligari catenis duabus, & interrogabat quiſnã eſſet, & quid feciſſet. Alij autem aliud clamabant in turba. Et cùm nõ poſſet certum cognoſcere præ tumultu, iuſsit duci eum in caſtra. Et cùm veniſſet ad gradus, contigit vt portaretur à militibus, propter violentiã turbæ. Sequebatur enim multitudo populi* clamans: Tolle eũ. Et cũ cœpiſſet induci in caſtra Paulus, dicit tribuno: Licet ne mihi loqui ad te? Qui dixit: Græcè noſti? * Nonne tu es ille Aegyptius, qui

2. Cor. 6. — Vnder captayns (handwritten) — 2. Cor. 6. & 11. — 1. Cor. 4. — nota (handwritten) — Lucæ 23. — 2. Tim. 2. — Suprà 5.

murtherers ante hos dies tumultum concitasti, & eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum? Dixit autē Paulus: Ego sum homo quidē Iudæus Tarsensis, non obscuræ Ciliciū ciuitatis ciuis. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum. Et cùm ille permi-
Suprà 19. sisset, Paulus stans in gradibus,* annuit manu ad plebem: & magno silentio facto, alloquutus est lingua Hebræa, dicens:

CAPVT XXII.

Dissidium ut nequijt Iudæa tollere lingua,
Cædant Romanum lenta flagella uirum.

VIri fratres & patres, audite meam, quam nunc apud vos vtor, excusationem. Cùm audissent autem, quòd Hebræa lingua sibi loqueretur, magis præstiterunt silentium.
Suprà 9. Et dicit: *Ego quidem sum vir Iudæus, natus in Tarso Ciliciæ: cæterùm educatus in hac
Suprà 5. ciuitate* ad pedes Gamalielis, institutus accuratè in patria lege, sectator Dei sicut &
Infrà 26. vos omnes estis hodie: * qui hanc viam persequutus sum vsque ad mortem, alligans ac tradens in carceres viros pariter ac mulieres, sicut & princeps sacerdotum mihi testis est, & totus seniorum ordo: à quibus etiam
Suprà 9. epistolis ad fratres acceptis, * Damascum pergebā, adducturus & illos, qui illic essent, vinctos Hierosolymam, vt punirentur. Accidit autem mihi iter facienti & appropinquanti Damasco circiter meridiem, vt subitò de

tò de cælo circũfulguraret me lux multa: ce
cidíq; in solum, & audiui vocẽ dicentem mi-
hi: * Saul, Saul, quid me persequeris? Ego ve- 1.Cor. 15.
rò respondi: Quis es domine? Dixitq; ad me: Galat. 1.
Ego sum IESVS ille Nazarenus, quem tu Suprà 9.
persequeris. Et qui mecum erant, lumen qui
dem viderunt, & exterriti sunt: vocem au-
tem non audierunt eius, qui loquebatur me
cum. Dicebam autem: Quid faciam Domi-
ne? Dominus autem dixit mihi: Surge, ac va-
de Damascum, & ibi tibi dicetur de omni-
bus quæ ordinata sunt tibi vt facias. Et cùm
non viderem præ gloria luminis illius, per
manum deductus à comitibus, qui erant me
cum, veni Damascum. Ananias autem qui-
dam, vir pius, secundum legem testimo-
nio probatus omnium illic habitantium Iu
dæorum, veniens ad me: & adstans, dixit mi
hi: Saul frater, recipe visum. Et ego eadem
hora recepto visu, vidi illum. At ille dixit:
Deus patrum nostrorum præparauit te, vt
cognosceres voluntatem suam, & videres id
quod iustum est, & audires vocem ex ore
eius: * quia eris testis illi apud omnes ho- Suprà 9.
mines eorum quæ vidisti, & audisti. Et nunc
quid contaris? Exurge, & baptizare, & ab-
lue peccata tua, inuocato nomine domini.
Factum est autem cùm essem reuersus Hie-
rosolymam: & orarem in templo, vt rape- 1.Cor. 11.
rer extra me, * & viderem eum dicentem Galat. 2.
mihi:

and nowe why tarryest thou?

I was in a traunce

Gala. 2. tem mihi: Feſtina & exi velociter Hieroſo-
lymis, quoniam non recipient teſtimonium
Galat. 1. tuum de me, *Et ego dixi: Domine, ipſi ſciũt
quòd ego pertrahebã in carcerem, & cæde-
bam in ſingulis ſynagogis eos, qui crebebãt
Suprà 7. in te. *Et cum funderetur ſanguis Stephani
teſtis tui, ego quoq; adſiſtebam, & aſſentie-
bar morti illius, & cuſtodiebã veſtimenta in
Galat. 1. terficentiũ illum. *Et dixit ad me: Vade, quo
Ephe. 3. niam ego ad gentes procul mittam te. Au-
diebant autẽ eum vſq; ad hoc verbum. Atq;
ſublatis vocibus dicebant: Tolle de terra ho
minem iſtiuſmodi: non enim fas eſt eũ viue
re. Vociferantibus autem eis, & proijcienti-
bus veſtimenta, & puluerẽ iactantibus in aë-
2. Cor. 6. rẽ, iuſsit Tribunus induci eum in caſtra, *&
& 15. imperauit eũ flagris examinari, vt ſciret pro
pter quam cauſam ſic acclamarent ei. Et cũ
adſtrinxiſſet eũ loris, dixit adſtanti ſibi cen-
turioni Paulus: Num hominem Romanum,
& indemnatum, licet vobis flagellare? Quo
audito, centurio acceſſit ad tribunũ, & nun
tiauit ei, dicens: Quid facturus es? Hic enim
homo Romanus eſt, Accedens autem tribu-
nus dixit illi: Dic mihi nũ tu Romanus es?
At ille dixit: Etiam. Et reſpondit tribunus:
Ego multa ſumma ciuitatem iſtam compa-
raui. At Paulus ait: Ego verò & natus ſum.
Protinus ergo diſceſſerunt ab illo, qui eum
fuerãt examinaturi. Tribunus quoq; timuit
poſt-

postquam rescíuit quòd Romanus esset, & quòd vinxisset eum. Postero autẽ die volens scire certum, qua ex causa accusaretur à Iudæis, soluit eum à vinculis, & iussit principes sacerdotũ conuenire, totumq; conciliũ, * aç deductum Paulum sistebat coram illis. Lucæ 21.

CAPVT. XXIII.

Exemptum uinclis depalmant, insidiasq́;
Propter, Fœlicem, & Cæsaris oppidum adit.

INtentis * autem oculis in concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni cõsciẽtia bona conuersatus sum coram deo, vsque in hodiernum diem. Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit adstantibus sibi, * vt percuterent os eius, Tunc Paulus dixit ad eũ: Percussurus est te Deus, paries dealbate. * Et tu sedes iudicans me secundum legem, & contra legem iubes me percuti. Et qui adstabant, dixerunt: Summo sacerdoti Dei maledicis? Dixit autem Paulus? Nesciebam fratres, quòd pontifex esset. Scriptum est enim, * Principi populi tui non maledices. Sciens autẽ Paulus, quòd vna pars esset Sadducęorum, & altera Pharisæorum, exclamauit in concilio: Viri fratres, * ego Pharisæus sum, filius Pharisęi, * de spe & resurrectione mortuorum ego iudicor. Et cùm hoc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos ac Sadducęos, & dissecta est multitudo. * Nam Sadducæi quidẽ dicunt, non esse resurrectionem, neq; Angelum,

Infrà 24. 1. Cor. 4. Deut. 16. Exod. 22. Philip. 3. Suprà 4. Matt. 22.

Angelum, neque Spiritum: Pharisæi autem vtraque confitentur, Factus est autem clamor magnus: & cùm surrexissent scribæ de factione Pharisæorum, depugnabant, dicentes: *Nihil mali inuenimus in homine isto.

Lucæ 13. Ioann. 18.

Quòd si Spiritus loquutus est ei, aut Angelus, ne repugnemus Deo. Et cùm magna seditio coorta esset, veritus tribunus ne discerperetur Paulus ab ipsis, iussit milites descendere, & rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra. *Sequenti autem nocte adsistens ei Dominus, ait: Bono animo esto Paule. Vt enim testificatus es de me Hierosolymis, *sic te oportet & Romę testificari. Facto autem die, collegerunt se quidam ex Iudæis, & deuouerunt se, dicentes, neque esuros se, neque bibituros, * donec occiderent Paulum. Erant autem plures quàm quadraginta viri, qui hanc coniurationem fecerant. Qui accesserunt ad principes sacerdotum ac seniores, & dixerunt: Deuotione deuouimus nosipsos, nihil gustaturos, donec occidamus Paulum. Nunc ergo vos significate Tribuno & concilio, vt cras producat illum ad nos, tanquam aliquid certius cognituros de eo. Nos verò prius quàm appropinquet, parati sumus interficere illum. Cùm autem audisset filius sororis Pauli insidias, venit & intrauit in castra, nuntiauitque Paulo. Accersito autē Paulus ad se vno

Infrà 26. & 27
Ephe. 3.
2. Tim. 1.
2. Cor. 6. & 11.

ex cen-

ex centurionibus ait: Adolescentē hunc abduc ad Tribunum: habet enim quod renunciet illi. Et ille quidem assumens eum, duxit ad Tribunum, & ait, Vinctus Paulus accersitum me rogauit, vt hunc adolescentē perducerem ad te, habentem aliquid quod loquatur tibi. Apprehensa antē Tribunus manu illius, secessit cū eo seorsum, & percontatus est illum: Quid est quod habes significandū mihi? Ille autem dixit: Iudæi conspirarūt vt rogarent te, vti crastino die educeres Paulū in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo: tu verò ne morem gesseris illis. Insidiātur enim ei ex eis viri plures quadraginta, qui seipsos deuouerūt, ne vel edāt, vel bibant, donec interficiant eū: & nunc parati sunt expectantes, vt promittas. Tribunus igitur dimisit adolescentē, pręcepitq; ei, ne cui effutias, inquiēs, quòd hęc indicaueris mihi. Et accersitis duobus quibusdam centurionibus, dixit: Parate milites ducentos, vt eāt * Cæsaream, & equites septuaginta, & lāncearios ducentos à tertia hora noctis, & iumenta prębete, vt impositum Paulum, saluū Suprà 10. perducant ad Felicē præsidem, scriptis literis in hanc formā: * Claudius Lysias potentissimo præsidi Felici salutē. Virū hunc cōprehensum à Iudæis, cùm iam esset interficiendus ab eis, superueniēs cū exercitu eripui, cognito quod Romanus esset. Volensq; scire Infrà 24.

causam,

Suprà 22. causam, ob quam accusaret illum, * deduxi illum in conciliũ eorum. Quem comperi ac-
Infrà 25. cusari de quæstionibus legis ipsorum, * nul-
& 26. lum dignum morte aut vinculis habentem crimen. Et cùm indicatum esset mihi de insidijs, quas parauerant illi Iudæi, protinus misi eum ad te, præcepto dato etiam accusatoribus, vt que habent aduersus eum, dicãt apud te, Vale, Milites verò iuxta quod sibi iniunctum erat, receptum Paulum duxerunt per noctem Antipatridem. Postero autem die dimissis equitibus, vt cum eo irent, reuersi sunt in castra. Qui cum venissent Cæsaream, ac tradidissent epistolam præsidi, statuerunt coram eo & Paulum. Cùm legisset autem præses, & interrogasset, ex qua prouincia esset, & cognouisset quòd ex Cili-
Deut. 16. cia: Audiã te, inquit, * cùm accusatores quo que tui aduenerint. Iussitq; iu prætorio Herodis custodire eum.

CAPVT XXIIII.

Facundus Paulo Tertullus crimina tendit,
Ille sibi impingi crimina falsa probat.

Suprà 23. POst quinque autem dies descendit * prin-
Infrà 25. ceps sacerdotum Ananias cum senioribus & Tertullo quodam oratore, qui adiernnt præsidem contra Paulum. Et citato Paulo, cœpit accusare Tertull⁹, dicẽs: Cùm in multa pace agamus per te, & multa rectè gerantur in populo hoc per tuam prouidentiã, & semper

ſemper & vbiq; comprobamus, præſtantiſſime Felix , cum omni gratiarum actione. Sed ne diutius te detineam, oro te vt audias nos paucis pro tua humanitate. Nacti enim ſumus virum hunc peſtiferũ, & concitãtem ſeditionem omnibus Iudæis in vniuerſo orbe,* & auctorem ſectæ Nazarenorum, * qui Infrà 29.
etiam templum profanare conatus eſt : quẽ Suprà 21.
& apprehenſum voluimus ſecundum legem noſtram iudicare. Sed ſuperueniẽs tribunus Lyſias , cum magna vi eripuit eum è manibus noſtris,iubens accuſatores eius ad te venire : ex quo poteris ipſe inquiſitione facta de omnibus iſtis cognoſcere , de quibus nos accuſamus eum. Adiecerunt autem & Iudęi, dicentes,hęc ita ſe habere. Reſpondit autem Paulus , cùm annuiſſet ipſe præſes , vt diceret: Aequiore animo pro meipſo cauſam dico , cùm ſciam te multis iam annis iudicem fuiſſe gẽti huic,qui poſsis cognoſcere*quòd Suprà 21.
non plures ſunt mihi dies,quàm duodecim, ex quo aſcendi adoraturus Hieroſolymam: & neque in templo compererunt me cum aliquo diſputantem, aut concurſum facientem turbæ,neque in ſynagogis, neque in ciuitate,neque probare poſſunt ea , de quibus me accuſant. * Cõfiteor autẽ hoc tibi,quòd Matt. 10.
iuxta viam,quam vocant hæreſim , ſic colo Marci 8.
patrium Deum,credens omnibus quæ in le- Lucæ 12.
ge & prophetis ſcripta ſunt , ſpem habẽs in

Exod.3. Deum fore, quam & hi ipsi expectāt, * resur-
Matt. 22. rectionem mortuorum, iustorum simul &
iniustorum. Quin in hoc & ipse studeo sine
offendiculo conscientiam habere erga Deū,
Suprà 11. & erga homines semper. * Post annos autem
1.Cor.6. plures accessi, eleemosynas exhibiturus in
2.Cor. 9. gentem meam, & oblationes, in quibus
compererunt me purificatum in templo,
haud cum turba, neque cum tumultu. Qui-
dam autem ex Asia Iudæi, quos oportebat
apud te præsto esse & accusare si quid habe-
rent aduersum me: aut hi ipsi dicant, si quid
Suprà 23. deprehenderunt in me iniquitatis, * cùm
stem in concilio, nisi de vna hac voce, qua
clamaui inter eos stans, De resurrectione
mortuorũ ego iudicor hodie à vobis. Audi-
tis autem his, Felix distulit illos, certo sciens
Ibidem. quæ ad eam viam attinebant, dicens: * Cùm
tribunus Lysias descenderit, pernoscam cau
sam vestram. Iussitque centurioni, vt custo-
diret Paulum, sineretque eum relaxari, & ne
quem ex illius familiaribus vetaret submi-
nistrare ei, aut adire eum. Post aliquot au-
tem dies cùm aduenisset Felix cum Drusil-
la vxore sua, quæ erat Iudæa, accersiuit Pau
lũ, & audiuit ab eo fidē, quæ est in CHRI-
STVM. Disputante autem illo de iustitia
Ioan. 6. & temperantia, * & de iudicio futuro, tre-
Lucæ 1. mefactus Felix respondit: In præsentia abi:
Heb. 13. cæterùm opportunitatem nactus accersam

te. * ſimul & illud ſperans fore, vt pecu- Ephe.5.
nia ſibi daretur à Paulo, vt ſolueret ipſum, 2.Petr.2.
propter quod & frequenter accerſens eum,
loquebatur cum eo. Biennio autem expleto,
accepit ſucceſſorem Felix Portium Feſtum.
* Volens autem gratiam præſtare Iudæis 2.Cor.6.
Felix, reliquit Paulum vinctum.

CAPVT XXV.

Quare Feſtus ait, Solymas uis, Paule remitti?
Abnuit hic dicens, Cæſarem adire uolo.

FEſtus * ergo ſuſcepta prouincia, poſt triduum aſcendit Hieroſolymam ab vrbe Cæſarea. Significaruntq; illi principes ſacerdotum ac primores Iudæorum de Paulo, & rogabant eum poſtulantes fauorem aduerſus eum, vt accerſeret eum Hieroſolymam, inſidias tendentes, vt interficerent eum in via. Feſtus autem reſpõdit, vt ſeruaretur quidem Paulus Cæſareæ: ſe verò breui illo profecturum. Qui ergo inter vos, inquit, potentes ſunt, vnà nobiſcum deſcendant: & ſi quod eſt in hoc viro crimẽ, accuſent eum. Demoratus autem inter eos diebus amplius quam decem, deſcendit Cæſaream, & poſtero die ſedit pro tribunali, iuſsitque Paulum adduci. Qui cùm perductus eſſet, circũſteterunt eum qui ab Hieroſolyma deſcenderant Iudæi, multa & grauia crimina intendentes aduerſus Paulũ, quæ non poterãt Sup.24.

probare: Paulo pro se respondēte, quòd neque in legem Iudæorum, neq; in templum, neque in *Cæsarem quicquam peccasset. Festus autem volens gratificari Iudæis, respōdens Paulo, dixit: Vis Hierosolymam ascendere, & ibi de his iudicari apud me? Dixit autem Paulus: *Ad tribunal Cæsaris sto, vbi me oportet iudicari. Iudæis nullā iniuriam feci, sicut & tu melius nosti. Si enim nocui, ac dignum morte aliquid feci, non recuso mori. Si verò nihil est eorum, de quibus hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello. Tunc Festus cum Consilio colloquutus, respondit: Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis. Et cùm dies aliquot transacti essent, Agrippa rex & Bernice descenderunt Cæsaream salutaturi Festum. Et cùm dies complures ibi commorarentur, Festus regi retulit causam Pauli, dicens: Vir quidam relictus est à Felice vinctus, de quo cùm venissem Hierosolymam, significarunt mihi principes sacerdotum & seniores Iudæorum, postulantes aduersus illum sententiam. Quibus respondi: Non est Romanis consuetudo, ob gratiam donare aliquem hominem, vt pereat, *prius quàm is qui accusatur præsentes habeat accusatores, locumq; defendendi accipiat de crimine. Cùm ergo huc conuenissent, sine vlla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, iussi adduci

Suprà 18.

Infrà 26.

Deut. 26.

duci virum. De quo cùm ſtetiſſent accuſatores, * nullum crimen intendebant ſuper hiſce rebus, de quibus ego ſuſpicabar: ſed quęſtiones quaſdam de ſua ſuperſtitione habebant aduerſus eum, * & de quodam IESV defuncto, quem affirmabat Paulus viuere. Hæſitans autem ego de huiuſmodi quæſtione dicebam, num vellet ire Hieroſolymam, & ibi iudicari ſuper iſtis. Paulus autem cùm appellaſſet, vt ſeruaretur Auguſti cognitioni, iuſsi ſeruari eum, donec mitterem eum ad Cæſarem. Agrippa autem dixit ad Feſtũ: Volebam & ipſe hominem audire. Cras, inquit, audies eum. Poſtero autem die cùm veniſſet Agrippa & Bernice cum multo apparatu, & introiſſent in auditorium cum tribunis & viris principalibus ciuitatis, iubente Feſto adductus eſt Paulus. Et dicit Feſtus: Agrippa rex, & omnes qui ſimul adeſtis nobiſcum viri, videtis hunc hominem, de quo omnis multitudo Iudæorum interpellauit me, & Hieroſolymis & hîc, * acclamantes non oportere eum viuere amplius. Ego verò comperi nihil dignum morte eum admiſiſſe. Cæterùm cùm is ipſe appellaſſet Auguſtum, ſtatui mittere eum. De quo quid certum ſcribam domino, non habeo. Quapropter produxi eum ad vos, & maximè ad te, rex Agrippa, vt examinatione facta, habeam quod ſcribam. Iniquum enim mihi videtur

Suprà 23.

Suprà 24

Suprà 13.

 mitte-

mittere vinctum, & crimina de quibus accusatur, non significare.

CAPVT XXVI.

Iam nihil est Paulus cur insanire putetur,
Nam loquitur sano uerba modesta animo.

AGrippa verò ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. *Tunc Paulus extenta manu pro se dicebat: Super omnibus de quibus accusor à Iudæis, rex Agrippa, existimo me beatum, qui causam dicturus sim apud te hodie: cùm tu maximè sis gnarus earum, quæ apud Iudæos sunt, & consuetudinum & quæstionum. Quapropter obsecro te, vt patienter me audias. Itaque vitam quidem meam, quam egi ab adolescentia, quę ab initio fuit in gente mea Hierosolymis, nouerũt omnes Iudæi, qui prius nouerant me ab initio, si velint testimonium ferre, *quòd secundum exquisitissimam sectam nostrę religionis vixerim Pharisęus. *Et nunc ob spem repromissionis, quæ ad patres nostros facta est à Deo, sto iudicio subiectus, ad quam duodecim tribus nostræ instanter nocte & die colentes Deum, sperant se peruenturas. De qua spe accusor, rex Agrippa, à Iudæis. Cur incredibile iudicatur apud vos, * si Deus mortuos suscitat? Et ego quidem existimabam me aduersus nomen IESV Nazareni multa repugnando facturum: quod & feci Hierosolymis. *Et multos san-

Supr. 12. 13. & 21.
Galat. 1.
Gen. 3. 22.
Deut. 18.
Psal. 131.
Matth. 9.
Marci 5.
Lucæ 7.
Ioan. 11.

sanctorum ego carceribus inclusi, à princi- Suprà 9.
pibus sacerdotũ potestate accepta: * & cùm Sup. 8. 22.
occiderentur, detuli sententiam. Et per om-
nes synagogas frequenter puniens eos, com-
pellebam blasphemare, & amplius insani-
ens in eos, persequebar etiam in exteras vs-
que ciuitates. * Quarum rerum studio cùm Suprà 9.
irem Damascum, cum auctoritate & per-
missu principum sacerdotum: * die medio, Suprà 22
rex in via vidi è cælo supra splendorem so-
lis, circumfulsisse me lumen, & eos qui me-
cum faciebant iter. Cùm autem omnes nos
decidissemus in terram, audiui vocẽ loquen-
tem ac me, ad dicentem Hebraica lingua,
*Saul, Saul, quid me persequeris? Durum est Suprà 9.
tibi contra stimulos calcitrare. Ego autem & 22.
dixi: Quis es Domine? At ille dixit: *E- Supr. 22.
go sum IESVS, quem tu persequeris. Sed
exurge, & sta super pedes tuos. Ad hoc
enim apparui tibi, * vt constituam te mini- Suprà 9.
strum ac testem, & eorum quæ vidisti, &
eorum in quibus apparebo tibi: eripiens
te à populo & gentibus, in quas nunc
te mitto, vt aperias oculos eorum, vt
conuertantur à tenebris ad lucem, & à po-
testate Satanæ ad Deum: vt accipiant remis-
sionem peccatorum, & sortem inter eos, qui
sanctificati sunt per fidem, quæ est erga
me. Vnde rex Agrippa, non fui inobediens
cælesti visioni: * sed his qui sunt Damasci Ibidem.

primum & Hierosolymis & per omnem re-
gionem Iudææ, deinde & gentibus annun-
Infrà 28. tiabam, *vt pœnitentiam agerent, & con-
Supr. 2.3. uerterentur ad Deum, opera facientes digna
5.8. & 17. his, qui resipuissent. Hac ex causa Iudæi me
in templo conprehensum tentauerũt inter-
Supr. 18. ficere. *Auxilium igitur nactus Dei, vsque
& 23. in hodiernum diem sto, testificans tum par-
Infrà 28. uo, tum magno, nihil aliud dicens, quàm ea
quæ prophetæ prædixerant futura esse, &
Esa. 50. Moses: *an passurus fuerit CHRISTVS,
& 53. an primus ex resurrectione mortuorum lu-
Psal. 21. men annuntiaturus sit populo & gentibus.
Hæc autem cùm pro se diceret, Festus ma-
Supr. 12. gna voce ait: Insanis Paule. Multæ te literæ
ad insaniam conuertunt. Et Paulus: Non in-
Ioan. 8. sanio, inquit, optime Feste, * sed veritatis &
sobrietatis verba eloquor. Scit enim de his
Rex, apud quem & liberè loquor. Latêre
Ioan. 18. enim eum nihil horum arbitror. Neque e-
nim hoc in angulo gestum est. Credis Rex
Agrippa prophetis? Scio quòd credis. Agrip
pa autem ad Paulum ait: Modica ex parte
persuades mihi, vt fiam Christianus. Et Pau-
2. Cor. 7. lus ait: *Optarim à Deo non solùm modica
ex parte, verum etiam magna, non te mo-
dò, sed omnes etiam qui me audiunt, hodie
esse tales, qualis ego sum, exceptis vinculis
his. Et hæc eo loquuto, surrextt rex ac præ-
ses & Bernice, & qui assidebant eis. Et cũ se-
cessissent,

ceſsiſſent, loquebantur inter ſe dicentes: * Nihil morte aut vinculis dignum fecit homo iſte. Agrippa autẽ Feſto dixit: * Dimitti poterat homo hic, ſi nõ appellaſſet Cæſarem. Supr. 23. & 25. Supr. 25. Infr. 28.

CAPVT XXVII.

Læti importunam esuriemque sitimque leuare,
Nam modo fluctiuaga est dissoluenda ratis.

POſtquam autem decretum eſt, vt nos nauigaremus in Italiam, * tradiderunt & Paulum, & quoſdam alios vinctos centurioni, nomine Iulio, cohortis Auguſtæ. Conſcenſa autem naue Adramyttina, nauigaturi iuxta loca Aſiæ, ſoluimus, perſeuerante nobiſcum * Ariſtarcho Macedone Theſſalonicenſi. Sequenti autem die appulimus Sidonem. Et Iulius humaniter tractato Paulo, * permiſit vt ad amicos profectus, ab illis curaretur. Et inde cùm ſoluiſſemus, ſubnauigauimus iuxta Cyprum, * propterea quòd eſſent venti contrarij. Et pelagus quod eſt contra Ciliciam & Pamphyliam, emenſi, peruenimus Myram, quæ eſt Lyciæ, & ibi nactus centurio nauem Alexandrinam nauigantem in Italiam, impoſuit nos in eam. Et cùm multis diebus tardè nauigaremus, vixque deueniſſemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnauigauimus Cretæ iuxta Salmonem. Et vix præterlegentes illam, peruenimus in locum quendam qui vocatur pulchri portus, cui vicina erat

2. Cor. 11.
Coloſ. 4.
Infr. 28.
1. Cor. 4.
2. Cor. 11.

ciuitas Lasæa. Multo autem tempore pera-
2.Cor.11. cto,*& cùm iam esset periculosa nauigatio,
quod iam ieiunij quoque tempus præterijs-
set, admonebat eos Paulus, dicens eis: Viri,
video quòd cum iniuria, multóque damno,
Infrà 1. *non solùm oneris & nauis, sed etiam a-
nimarum nostrarum futura sit nauigatio.
Centurio autem gubernatori & nauclero
magis credebat, quàm his quæ à Paulo di-
cebantur. Et cùm aptus portus non esset ad
hybernandum, complures ceperunt consi-
lium soluendi illinc, si quo modo possent
peruecti Phœnicen illic hybernare. Is est
portus Cretæ spectans ad Africum, & ad
Chorum. Aspirante autem Austro, rati se
propositi compotes, cùm soluissent Asson,
præterlegebant Cretam. Verùm haud mul-
2.Cor.11. tò pòst * coortus est contra ipsam ventus
Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo. Cũ-
que correpta esset nauis, nec posset obniti
vento, data naue flatibus, ferebamur. In in-
sulam autem quandam deuecti, quę vocatur
Clauda, vix potuimus obtinere scaphã. Qua
sublata, adiutorijs vtebantur, subcingentes
nauem, timentes ne in Syrtim inciderent,
demisso vase, sic ferebantur. Cùm autem ve-
hementi tempestate iactaremur, sequenti die
iactum fecerunt, ac tertio die nostris mani-
bus armamenta nauis proiecimus. Porrò
neque sole, neque sideribus apparentibus ad
com-

complures dies, & tempestate non exigua imminente,* iam ablata erat spes omnis salutis nostræ. Cùm autem multa iam esset inedia, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat* quidē, ô viri, audito me non soluere à Creta, nec accersere nobis iniuriā hanc, & iacturam. Et nunc hortor, vt bono animo sitis. Iactura enim animæ nulla erit ex vobis, sed tantùm nauis. * Adstitit enim mihi hac nocte angelus Dei, cuius sum ego, quem & colo, dicens, Ne timeas Paule, * Cæsari te oportet sisti. Et ecce donauit tibi Deus omnes qui nauigāt tecum. Propter quod bono animo estote viri. Credo enim Deo, quòd sic erit, quemadmodum dictum est mihi. * In insulam autem quandam oportet nos eijci. Sed postea quàm quartadecima nox superuenit, nauigantibus nobis in Adria circa medium noctis, suspicabātur nautæ apparere sibi aliquam regionem. Qui & demissa bolide, repererunt passus viginti: ac pusillum inde digressi, rursumq; demissa bolide, repererunt passus quindecim. Timentesq;, ne in aspera loca inciderent, de puppi iactis ancoris quatuor, optabant diem oriri. Nautis verò quærentibus fugere è naui, cùm demisissent scapham in mare, sub prætextu velut è prora ancoras extensuri, dixit Paulus centurioni & militibus: Nisi hi in naui manserint, vos salui fieri non potestis.

Tunc

Ibidem.
Suprà eo.
Supr. 12. & 23.
Supr. 25.
Infr. 28.

Tunc abſciderunt milites funes ſcaphæ, & paſsi ſunt eam excidere. Et cùm dies inciperet apparere, hortabatur Paulus omnes ſumere cibum, dicens: Dies hic decimus quartus eſt quòd expectantes ieiuni permanetis, nihil accipientes: propter quod hortor vos, vt ſumatis cibum: hoc enim ad ſalutem veſtram pertinet, * quia nullius veſtrum capillus de capite cadet. Et cùm hæc dixiſſet, * ſumpto pane, gratias egit Deo in conſpectu omnium: & cùm fregiſſet, cœpit edere. Porrò animis iam recreatis omnium, ſumpſerunt & ipſi cibum. Eramus verò vniuerſæ animæ in naui ducentæ ſeptuagintaſex. Et ſatiati cibo, alleuabãt nauem, * eijcientes triticum in mare. Cùm autem dies eſſet, terram non agnoſcebant: ſinum verò quendam animaduertunt, habentem litus, in quod cogitabant, ſi poſſent, impingere nauem. Et cùm ancoras ſuſtuliſſent, committebant ſe mari, ſimul laxatis iuncturis gubernaculorum, & ſublato artemone ad auræ flatum, tendebant ad litus. Et cùm incidiſſent in locum bimarem, * impegerunt nauem. Ac prora quidem infixa, manebat immobilis: puppis verò ſoluebatur à vi vndarum. Militum autem conſilium erat vt vinctos occiderent, ne quis cùm enataſſet, effugeret. At centurio volens ſeruare Paulum, compeſcuit eos à conſilio, iuſsitque, vt

Matt. 10. Lucæ 12. Matt. 15. Ioan. 6. Supr. eo. Ibidem.

KE704

qui possent natare, abijcerent se primos, & in terram euaderent: cæteríque partim in tabulis, partim in quibusdam nauis fragmentis. Et sic factum est, vt omnes incolumes euaderent in terram.

CAPVT XXVIII.

Mitigat in Milite dysenteron, hæret echidna,
Romulidas Christum nocte dieque docet.

ET cùm euasissent, tunc cognouerunt, *quòd Melite insula vocaretur. Barbari verò præstabant non vulgarem humanitatem nobis. Accensa enim pyra, recipiebant nos omnes propter imbrem, qui imminebat, & propter frigus. * Cùm congregasset autem Paulus sarmentorum multitudinem, & imposuisset in ignem, vipera è calore pro repens inuasit manum eius. Vt verò viderunt Barbari pendentem bestiam de manu eius, inter sese dicebant: Omnino homicida est homo hic, quem seruatum è mari vltio non sinit viuere. Et ille quidẽ excussa vipera in ignem, mali nihil passus est. At illi existimabant futurum, vt incenderetur, aut concideret repentè mortuus. Diu autem illis exspectantibus, & intuentibus nihil mali illi accidere, *mutata mente, dicebãt eum esse Deum. In locis autem illis erant prædia primati insulæ, nomine Publio, qui nos exceptos, triduo benignè tractauit hospitio. Contigit autem patrem Publij febribus ac dy-

Supr. 27.
2. Cor. 11.
Supr. 14.

dysenteria vexatum decumbere. Ad quem
Matth. 8. Paulus intrauit: & cùm orasset, *imposuisset
Marci 1. que ei manus, sanauit eum. Hoc igitur fa-
Lucæ 4. cto, * cæteri quoque qui habebant infirmi-
tates in insula, accedebant, & sanabantur:
qui etiam multis honoribus nos honora-
uerunt, & soluentibus imposuerunt quę ne-
cessaria erant. Post menses autem tres naui-
gauimus in naui Alexandrina, quæ in insula
hyemauerat, cui erat insigne Castor & Pol-
lux. Et cùm venissemus Syracusas, mansi-
mus triduo. Inde circunlegentes deuenimus
Rhegium: & post vnum diem afflante au-
stro, postridie venimus Puteolos: vbi reper-
tis fratribus, rogati sumus manere apud eos
Supr. 15. dies septem, & sic venimus Romam. * Et in-
de cùm audissent fratres de nobis prodie-
runt in occursum nobis vsque ad Appij fo-
rũ, ac tres tabernas. Quos cùm vidisset Pau-
lus, gratijs actis Deo, sumpsit fiduciam.
Cùm autem venissemus Romam, centurio
Supr. 27. tradidit vinctos principi exercitus. * Per-
missum est autem Paulo, vt maneret solus
cum custodiente ipsum milite. Post tertium
autem diem conuocauit Paulus Iudæorum
primores. Cumq; venissent, dicebat eis: Ego
Supr. 24. viri fratres, * cum nihil fecerim aduersus
& 25. plebem, aut instituta maiorum, vinctus ab
Hierosolymis, traditus sum in manus Ro-
manorum: qui cùm examinassent, volue-

runt me dimittere, *eò quòd nulla esset cau Lucæ 23.
sa mortis in me. Sed contradicētibus Iudæis Supr. 26.
coactus sum appelare Cæsarem: non quasi
habeam, de quo gentem meam accusem.
Propter hanc igitur causam aduocaui vos,
vt viderem, & alloquerer. * Propter spem Deut. 18.
enim Israëlis catena hac circundatus sum.
At illi dixerunt ad eum. Nos neque literas
accepimus de te à Iudæa, neque adueniens
aliquis fratrum nuntiauit, aut loquutus est
aliquid de te mali: volumus autem ex te au-
dire quæ sentias. Nam de secta ista notum
est nobis, * quòd vbique ei contradicitur. Lucæ 2.
Cùm constituissent autem illi diem, vene-
runt ad eum in hospitium complures, qui-
bus exponebat: testificans regnum Dei.
*suadensque eis de IESV ex lege Mosi &
prophetis, à mane vsque ad vesperam. *Et Genes. 3.
quidam credebant his quæ dicebantur, qui- Esa. 7.
dam verò non credebant. Cumq; inter se nō 9. & 11.
essent concordes, discedebant, vbi dixisset Mich. 5.
Paulus vnum verbum: Bene Spiritus sanctus Supr. 17.
loquutus est per Esaiam prophetam ad pa-
tres nostros, dicens: * Vade ad populum i- Esaiæ 6.
stum, & dic, Auribus audietis, & non intel- Matt. 13.
ligetis: & videntes videbitis, & non per- Marci 4.
spicietis. Incrassatum est enim cor populi Lucæ 8.
huius, & auribus grauiter audierunt, & ocu- Ioann. 12.
los suos compresserunt: ne quando videant
oculis, & auribus audiant, & corde intel-

ligant.

Matth. 3. ligant, *& conuertantur, & sanem eos. No-
Psal. 66. tum ergo sit vobis, *quòd gentibus missum
Esa. 11, 41. est hoc salutare Dei, & ipsi audient. Et cùm
60. hæc dixisset, exierunt ab eo Iudæi, multam
Hier. 16. habentes inter se disceptationem. Mansit
& 31. autem Paulus biennio toto in suo conductu,
Iohel, 3. & suscipiebat omnes qui ingredieban-
tur ad ipsum, prædicans regnum
Malac. 1. Dei, *ac docens quæ sunt de
Suprà 28. Domino IESV cum
omni fiducia, ne-
mine prohi-
bente.

ACTORVM APO-
STOLORVM
FINIS.

William Hill
is my name;
the right owner
of this same;
if i learne it not
I am too blame;
for my father ga[ve]
it mee to ye ende
bicaus hee is m[y]
cheifest freind

IN

ROMANOS ARGVMENTUM, per Erasmum Roterodamum.

IAm quò res sit dilucidior, argumentum epistolæ paucis explicandum, Atq; vt exordiar ab ipso nomine, quanquam me non fugit Hieronymum in cōmentarijs, quos scripsit in epistolam ad Philemonē, in hac esse sententia, vt existimet, Apostolum prius vocatum * Saulum, Pauli verò cognomen ceu trophæum vsurpasset à Sergio Paulo Proconsule, quem CHRISTO lucrifecit, quēmadmodum legimus in Actis apostolorum Cap. XIII. Rursus alios esse quibus placeat in Iudaismo dictum Saulum, mutata religione, simul & nomen mutasse. Sed alterā opinionem minus probabilem facit, quòd Lucas * hoc ipso, quod modo citauimus, capite scribit, Saulus qui & Paulus, repletus Spiritu sancto haud obscurè declarans eum binominem fuisse, prius quàm Sergius Paulus esset conuersus: alteram planè refellit, quòd * cùm alijs aliquot locis, tum in eodē capite Saulus dicitur iam CHRISTI prędicans Euangelium: Dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam. Proinde mihi verò propior videtur Origenis opinio, quemadmodū in veteris instru-

Act. 9.

Act. 13.

Act. 22. & 26.

Binomines in sacris literis.

menti libris aliquot comperimus diuersis nominib⁹ notatos, velut Idida dictũ, qui aliâs vocatus est Salomon: & Oziam alicubi dictum, qui alibi sit Azarias. Item in euangelicis literis Lucæ dictum Leui, qui se in suo euangelio Matthæum nominat: ita Paulo geminum fuisse vocabulum: quanquam ipse in suis epistolis se nunquam Saulum appellat, sed vbique Paulum: fortassis ob id, quòd Pauli vocabulum Græcorum ac Romanorum, ad quos scribebat, auribus esset familiarius. Saulus enim sic à Saul Hebræa voce deflexum apparet, vt Græci à Ioseph Iosephum deflexerunt. Paulus autem Hebræis sonat mirabilem, si tamen ferendum

Etymologiam nõ rectè peti ex aliena lingua.

putamus Romanæ seu Græcanicæ vocis ætymologiam è peregrina lingua peti. Quod tamen Hieronymus cùm alicubi in alijs reprehendat, hîc sibi permittit, opinor, vt in re non admodum seria. Certè Græcis sonat quietum, Latinis pusillum. Sed Hebræis sonat postulatum: & si Ambrosio credimus inquietudinem siue tentationem. Atque hæc quidem de ratione nominis, vt in argumento penè plus satis. Cæterùm dictauit hanc epistolam, excipiente Tertio, quod is quoque in calce epistolæ testatur, adijciens: Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam in Domino. Missam apparet è Corintho, per Phœben fœminam Cenchreensem. Est autem

Scribæ.

Locus.

Ce-

Cenchreæ, portus Corinthiorum, haud procul ab vrbe dissitus. Quòd si tẽpus quoque requiratur, scriptam apparet post vtranque ad Corinthios epistolam (vnde putant in hac absolutæ iam & confirmatæ pietatis argumenta potissimum elucere) id temporis cùm peragrata iam Achaia, in qua Corinthus est, & huic finitima Macedonia; vsque ad Illyricum: ac non solùm prædicato vbiq; CHRISTI euangelio, in his duntaxat locis, in quibus aliorum apostolorum nemo prædicauerat, verum etiam * iuxta Petri monita, collecta à suis aliquanta pecunia, in subsidium pauperum, adornaret iter Hierosolymam: vt exhibito quod acceperat, illinc proficisceretur in Hispaniam, Roma iter facturus, atque illic obiter salutaturus Christianos, de quorum fide ac religione audierat, cùm ipsos nondùm vidisset. Acciderat enim illis diuersum quiddam atque Galatis. Siquidem hi primùm rectè à Paulo instituti, postea fraude pseudapostolorum circumuenti sunt, & retracti in Iudaismum. Contrà Romani primùm malè instituti à pseudapostolis, simul atque pro sua prudentia senserant fraudem, resipuerunt: & in eo quod rectum esse cognouerunt, perseuerabant. Nam in ecclesiæ nascentis primordijs erant, * qui existimarent euangelij gratiam, quoniam Abrahæ posteris, & Iudaicæ genti pecu-

Tempus.

Galat.2.

Argumentum epistolæ.

Act. 11.

Opinio apostolorum in initio.

peculiariter promissa videbatur, non esse propagandam in profanas gentes, & simulacrorum ac dæmonum cultui deditas. In qua sententia & Petrum apparet fuisse, qui
Act. 10. viso monendus erat, vt Cornelium centurionem admitteret: quo nomine mox illi exhibitum est negotium Hierosolymis, expostulantibus his, qui ex Iudaismo conuersi
Act. 11. fuerant ad CHRISTVM, quòd cum incircuncisis habuisset commercium: atque in his probabile est & Apostolos aliquot fuisse. Sic enim legimus in Actis Cap. XI. Audierunt autem Apostoli & fratres qui erant in Iudæa, quoniam & gentes receperunt verbum Dei. Cùm autem ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptabāt aduersus illum qui erant ex circuncisione, dicentes: Quare introisti ad viros preputium habentes, & manducasti cum illis? Erant rursus, qui licet non existimarent gentes prorsus arcendas ab euangelij consortio, non admittendas tamen ducebant, nisi circunciderentur
Act. 15. ritu Iudaico: perinde quasi CHRISTVS egeret adminiculo legis Mosaicæ, simul vt euangelij gloriam in suam gentem transferrent. Et in Actis apostolorum Cap. XI. proditum est, eos qui ob persequutionem, quæ accidit à morte Stephani, profugerāt in Phenicen, in Cyprum & in Antiochiam, nemini prædicasse CHRISTVM, nisi solis Iudæis.

dæis. Rursus Cap. XV. quidam Iudæi venient Antiochiam, palam aduersus Paulũ & Barnabam prædicantes, non esse spem salutis, nisi iuxta Mosi præscriptum circumciderentur. Tantusq; tumultus per hos concitatus est, vt coacto concilio decretum sit, vt Paulus & Barnabas vnà cũ aduersarijs Hierosolymam irent, & lis apostolorum ac seniorum arbitrio, componeretur. Atqui illic rursum acriter obnitẽtibus nonnullis, præsertim factionis Pharisaicæ Christianis, cuius fuerat & Paulus, coacta est synodus apostolorum, & seniorum: ac Petri Iacobique auctoritate decretum est, ne gentes onerarentur lege Mosaica, tantùm temperarent ab esu suffocati animantis, à sanguine, à carnibus simulacro immolatis, & à stupris: quod tamen pro ratione temporum, inuincibili Iudæorum superstitioni datum esse, vel illud argumento est, quod tria illa iam olim videmus esse sublata, ac prorsus abolita. Ex eodem fonte nata est illa Pauli cum Petro concertatio Antiochiæ, cùm gentium Apostolus cernens suos ob Petri simulationem periclitari, palam illum redarguit, quemadmodum refert ipse in epistula ad Galatas Cap. II. Rursum Hierosolymis auctore Iacobo, quo purgaret iam inter Iudæos sparsum rumorem, quòd retrahere videretur à lege Mosaica, cùm cæteris caluitium induxit ca-

 piti: &

piti: & iuxta ritum Iudaicum purgatus, munus obtulit in templo, sicuti refert Lucas Actorum Cap. X X I. Quo quidem ex loco videtur Iacobus, tametsi gentes prius onere legis Mosaicæ propemodum liberasset, esse tamen in hac sententia, vt putaret à Iudæis exigendam esse legis obseruationem: vel in hoc vt placarentur hi, qui nondum sic profecerant in euangelica veritate, vt possent omnino patrios ritus contemnere. Sic enim loquitur Iacobus: Et scient omnes, quia quæ de te audierunt, falsa sunt: sed ambulas & ipse custodiens legem. Nec alia de causa, opinor, totondit caput ex voto Cenchreis Cap. X V I I. Consimili necessitate circuncidit Timotheum Cap. X V I. cùm esset matre quidem Iudæa natus, sed patre ethnico. Tantę molis erat ex Iudæo facere Christianum? Est enim ei genti peculiaris quædam pertinacia, nec vlla fuit vnquam suæ religionis tenacior vt eleganter docet Iosephus in apologia Iudaicarum antiquitatum. Ad hæc vt Iudæorum natio tum omnibus orbis nationibus erat peculiariter inuisa, ita vicissim omnes execrabantur illi, ceu impuros, profanos, & impios adeo vt nec congressu dignarentur, & templum suum pollui crederēt, si quis fortè incircuncisus esset ingressus. Tantum erat præcisæ pelliculæ supercilium? Cùm igitur spes non esset, fore, vt

Iudaicæ gētis pertinacia.

re,vt Græci,Romaniq́ legem inuisam reciperent, & incredibili pertinacia reclamarent Iudæi,Paulus intelligens periculum esse,ne tam exitiabili dissidio magna ex parte periret Euangelij fructus,& CHRISTI gloria Mosaici nominis obscuraretur admistu,hoc in primis agit vbiq;,vt legis ceremonias abroget, atq; antiquet, omnemq́ salutis adipiscendæ fiduciam in vnum CHRISTVM transferat.Sicut autẽ Galatas acriter, sed tamen amanter obiurgat, quòd essent in Iudaismum adducti: ita Romanos præmunit & instruit, ne à pseudapostolis, quos sciebat nusquam cessare, illaqueentur incauti:sed in recta doctrina, quam amplecti cœpissent.persisterent. Erat enim Romæ ingens Iudæorum numerus, siue illuc à Pompeio translatus, siue quòd iam Romanorũ esset prouincia Iudæa, quorum superstitio crebrò, & apud Iuuenalem atq; Horatiũ,& apud Senecam notatur.Cum quibus & Paulo multum negotij fuisse posteaquàm Romam peruenisset, testatur extremum caput Actorum apostolicorum, ac miro consilio singularis artifex in hac epistola sermonem temperat inter Iudæos & Gentes, dũ studet omneis omnibus modis ad CHRISTVM pellicere: neque vult,si fieri posit, quenquã omnino mortaliũ perire suo duci, cui militabat:itaque nunc hos obiurgat, nunc illos:

Summma doctrinæ Paulinæ. nunc rursus erigit ac subleuat. Gentium supercilium deprimit: ostendens nihil illis profuisse, neque naturæ legē, neque philosophiam, cuius professione tumebant, quo minus in omne scelerum dedecus prolaberentur.

Roma. 3. *Rursum Iudæorum arrogantiam coërcet, qui Legis fiducia perdidissent id quod erat totius Legis caput, fidem in Christum IESVM, docens legis ceremonias antiquatas

Ceremoniæ. esse iam coruscante CHRISTI Euangelio, quem legis vmbrę deliniarant, abrogata iam otia sabbatorum, circuncisionis iniuriam, Calendarum recursus, ter quotannis redeuntes ferias, delectum ciborum, in singulos dies iterum sordidanda lauacra, pecudum innoxiarum lanienam, templi religionem assiduis inquinati cædibus. Has rerum vmbras, emicante luce veritatis euanescere. Veros esse filios Abrahæ, qui fidem Abrahę referrent: verè Iudæos esse, qui CHRISTVM profiterentur verè circuncisos, qui mentem haberent à fœdis cupiditatibus repurgatam. Veram iustitiam ac perfectam salutem citra legis auxilia, per euangelium ac solam fidem in CHRISTO conferri ex æquo omnibus: licet ea salus peculiariter olim esset promissa Iudæis: sed ita his promissa, vt prophetæ non tacuerint fore, vt illis reijcientibus, ad gētes prædicatio CHRISTI propagaretur. Per legem Mosaicam,

veram

veram iustitiã nulli contingere, sed per fidẽ: idq́; docet, tum exemplo Abrahæ, tum varijs ipsius legis testimonijs. Et ad eum modum detracto vtrisque supercilio, adempta vtrisque fiducia sui, omnes æquat in negotio fidei euangelicæ, ita gratulans saluti gentium, vt suæ gentis cæcitatem paterno deploret affectu, licet illam vbiq; pertinacissimè insensam experiretur: atque id per se durum, ita mitigat, vt dicat nec omnes excæcatos, & fore vt aliquando resipiscat Iudæorum natio, fide gentium prouocata. Atque hîc obiter varia multiplex'que doctrina de præfinitis, siue prædestinatis, de præscitis, de vocatis, de gratia & merito, de libero arbitrio, de diuino consilio nobis inscrutabili, de lege naturæ, de lege Moysi de lege peccati. Varij item allegoriarum fontes, dũ duos facit Adam: alterum quo nascimur iuxta carnẽ mortales: alterũ, quo renascimur immortales futuri. Duos homines, internũ & externum: internum, spiritui & rationi parentem: externum, cupiditatibus, & affectibus obnoxium: quorum priorem aliquando spiritum appellat: posteriorem, interim corpus siue membra, interim carnem, aliquoties legem peccati vocat. Duplicem mortem, corporis & animi, & tertiam qua morimur peccato & peccandi affectionibus. Triplicẽ item vitam, qua viuimus corpore, qua

Fontes allegoriarum.

animo, & qua viuimus iustitiæ & peccato. Duplicem seruitutem, aut libertatem, qua vicissim vel innocentiæ seruimus, emancipati à peccatis, vel peccatis seruimus liberi à iustitia. Duplicem Iudaismum: duplicem circuncisionem: geminos posteros Abrahæ: duas parteis legis Mosaicæ, carnalem, veluti corpus: spiritualem, velut animam legis. Duplicem baptismum, quo primùm abluimur à peccatis pristinis sacro lauacro, & quo CHRISTO commorimur, abdicatis mundi affectibus. Duplicem sepulturam, corporalem, qua triduo sepultus est CHRISTVS: & spiritualem, qua nos semoti à mundi vitijs, requiescimus in illo. Duplicē resurrectionem, alteram quæ præcessit in CHRISTO in nobis sequutura: alteram, qua nos à peccatis pristinis rediuiui progredimur à virtute ad virtutem, hac parte quo ad licet futuram immortalitatem meditantes. Duplicem iustitiam, Dei & hominum. Duplex iudicium, Dei & hominum. Duplicem gloriam siue laudem, apud Deum, & apud homines. His differtis, transit ad locum moralem, in primis adhortans ad mutuam concordiam, exemplo membrorum corporis. Et quoniā pax constare nō potest, vbi fact⁹ est aut liuor, obsecrat vt obsequijs mutuis mutuum amorem alant foueantq́;. Romanos, vt Iudæorum infirmitatem ex

Moralis locus.

diutina

diutina legis assuetudine relictam, ferant: contrà, Iudæos, ne gentibus in euangelij cõsortium ascitis inuideant, sed illorum fidem ac libertatem potius æmulentur: & cùm idẽ sit omnium Deus, idem CHRISTVS, eadem gratia, idem præmium omnes in vnum corpus coalescant: neque quisquam sibi arroget quicquam, sed si qua dote præcellat aliquis, eam ad fratris opem accommodet. Atque hunc locũ variè tractat, docens, quales se pręstare debeant erga Iudęos incredulos, quales erga Christianos superstitiosiores, siue, vt ipse vocat infirmos: quales erga superiores, quales erga inferiores, quales erga pares, quales erga principes ac magistratus ethnicos, sed suo vtcunque fungentes officio: quales in prosperis, quales in aduersis. Deinde rursum laude Romanorum mitigat admonitionis acerbitatẽ, & suã apud illos auctoritatẽ cõmendat, commemorans quanto plus cæteris promouerit in Euangelio Christi. Declarat quanta teneatur illos videndi cupiditate, & spem facit sui aduentus, cur eũ differre cogatur, aperit, laudans spontaneam Macedonum & Corinthiorũ in pauperes sanctos liberalitatem, tacitè ac verecũdè Romanos ad æmulandũ prouocans. Caput extremũ penè totũ occupat salutationibus, non frigidè congestis multorũ nominibus, sed mirè suo cuique addito elogio. Postremò quo-

Salutationes Pauli

quoniam penitus nouerat & pseudapostolorum improbam versutiam, & Romanorum simplicitatem, ac facilitatem, admonet etiã atque etiam caueant, ne illorum blandiloquentia fallantur. Quanquam autem horũ pleraque peculiarius ad eam pertinent ætatem, in qua rudis adhuc paulatim subpullulabat ecclesia, Iudæis & gentibus admista, ac principibus ethnicis obnoxia: tamen nihil est, vnde non ad hæc quoque tempora salutaris aliquid doctrinæ possit accommodari: veluti de fugiẽda superstitione, quæ dissidiorum est seminarium: & sic habet speciem pietatis, vt nihil sit veræ pietati aduersius: de stulta fiducia philosophiæ mundanæ, de fiducia nostrorum operum, de negligendis his quę ad ceremonias pertinent, quo magis ad ea quæ veræ sunt pietatis proficiamus, de merito fidei, de vitando fastu, de toleranda alicubi minus eruditorum aut superstitiosiorum imbecillitate, de mutuis obsequijs alenda concordia, de ferẽdis aliquousque malis principibus & impijs episcopis, ne turbetur ordo status publici: de malefactis beneficentia superandis, de non iudicando quod ad te non pertineat, de commodè interpretando quicquid recto animo fieri potest, de cauenda insidiosa blandiloquentia, alijsq; id genus rebus, in quibus hodieq; cõmunis hominum vita versatur. Sed vtilitatem

tem huius epistolæ æquat, ac pene superat difficultas: idq; mihi tribus potissimum de causis accidere videtur: siue quòd non alibi sermonis ordo confusior, nusquam oratio hyperbatis magis hiulca, nusquam anantapodotis crebrius inabsoluta: quod subinde quæritur interpres Origenes in huiusmodi difficultatibus passim luctans, ac laborans. Quod vtrum interpreti, aut scribæ Tertio sit tribuendum, an ipsi Paulo, aliorum esto iudicium. Ipse sanè agnoscit sermonis imperitiam, licet rerum inscitiā deprecetur. Rursus adeo non affectauit orationem arte humana compositam, vt eam sibi fugiendam etiam duxerit, ne quid hinc decederet gloria crucis, atque ab id Origenes existimat superuacaneum esse, sermonis compositionem in eo requirere. Hieronymus alias illi vindicat orationis artificium, alias adimit, ingenuè confitens, è corrupto Cilicum sermone nonnihil traxisse vitij. Augustinus etiam rhetorum ornamenta, flosculosq; ex huius depromit epistolis. Quin & in Actis dux verbi est, & in epistola ad Corinthios priore, supra cæteros omnes linguis loquitur. Quamuis enim, vt testatur Hieronymus id tēporis totus oriens Græcè loqueretur, tamen vt consentaneum est, apud Celtas nō eandem fuisse Romani sermonis castimoniam, quæ fuit Romæ: ita verisimile est non

Difficultas epistolæ ad Romanos vnde.

Pauli sermo incōpositus.

parum

parum interfuisse inter Cilicem, Grecè loquentem, & Atticum. Ad hæc orationis incommoda accessit Hebraismus, cuius idiomata passim refert, ita Græcè loquens, vt nihilo secius interim Hebræum agnoscas. Alteram difficultatis causam arbitror, quòd ob rerum inexplicabilium obscuritatem, nõ alia sit crebrioribus impedita salebris, aut altioribus interrupta voraginibus, adeò vt ipse, relicto quod instituerat, exclamare cogatur: O altitudo diuitiarũ. Quid quod quędam misteria prudens sic attingit, vt ceu per transennam duntaxat ostendat, pro tẽporum illorum ratione, proq; captu eorum, quibus scribit, orationem attemperans. Nouerat & viderat ille quædam, quæ nefas esset homini loqui, & nouit quatenus esset opus lacte, quatenus cibo solido. Sciebat ætatũ in CHRISTo gradus, & quid cui foret adhibendum. Hoc consilio Petrus apostolus apud rudem concionem verba facturus de CHRISTO, virum eum nominat, Deum tacet. Tertiam, opinor, crebram ac subitam personarũ mutationem, dum nunc Iudæos, nunc gentes, nunc vtrinq; modò credentes, modò incredulos respicit: aliàs infirmi, aliàs firmi: interim pij, interim impij personam sustinet. Quibus fit, vt lector velut in labyrinthis ac mæandris quibusdam inextricabilibus oberrans, nec vnde sit ingressus, satis videat, nec

deat nec qua sit exitus. Vt mihi non minus verè quàm eleganter Origenes Paulum adsimilem faciat ei, qui hospitem in opulētissimi cuiuspiam principis palatium inducat, diuersis viarum ambagibus, & conclauium secessibus perplexum. Quædam autem procul ostendat, ex ditissimo opum thesauro, quędam propius admoueat, quædam videri nolit, sæpę interim per aliud ingressus ostiū aliunde exeat, vt hospes ipse miretur vnde venerit, vbi sit, aut quà sit exeundum. Agnouit hoc & Petrus apostolus, in epistola secūda testans, esse in Paulinis epistolis, quædam intellectu difficilia, quæ parum eruditi, parumq́ue firmi deprauarent ad suam perniciem. Nos difficultates has pro virili conati sumus amoliri, nisi quòd quædam Paulinæ linguæ adeò peculiaria sunt, vt aliquoties mutari non queant: velut hæc fides, gratia, corpus, caro, mēbra, spiritus, mens, sensus, ædificare, aliaq; huius generis. Quæ vt prorsus mutari non debuerunt, ita quoad licuit, emollire studuimus. Sęd iā ipsum audiamus Romanis Romanè, imò omnibus crassius & explanatius loquentem.

Argumenti finis.

EPISTO-

LI AD ROMANOS.

CAPVT I.

Attollit fidei uirtutem, more sophorum
Quòd malè patrarint turpia facta notans.

PAVLVS seruus IESV CHRISTI, vocatus ad munus apostolicum, segregatus in euangelium Dei, quod antè promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis
2.Tim.2. de filio suo, * qui genitus fuit ex semine Da-
Lucæ 1. uid, secundum carnem: qui declaratus fuit filius Dei cum potentia, secundum spiritum sãctificationis, ex eo quód resurrexit è mortuis IESVS Christus Dominus noster, per quem accepimus gratiam, ac muneris apostolici functionem, vt obediatur fidei inter omnes gentes, super ipsius nomine, quorũ de numero estis & vos, vocati IESV Christi. Omnibus qui Romæ estis dilectis Dei,
1.Cor.1. vocatis sanctis, * gratia vobis & pax à Deo
2.Cor.1. patre nostro, & domino IESV Christo.
Galat.1. Primum quidem gratias ago Deo meo per
Ephe.1. IESVM Christum, super omnibus vobis, quòd fides vestra annuntiatur in toto mun-
2.Tim.1. do. * Testis enim mihi est Deus, quẽ colo spiritu meo, in Euãgelio filij ipsius, quòd indesinẽter mentionem vestri faciam, semper in precibus meis orans, si quo modo tandem

ali quando

aliquando prosperum iter contingat, volente Deo, vt veniam ad vos. Desidero enim videre vos, vt aliquod impertiar vobis donum spirituale, quo confirmemini: hoc est, vt communem capiam consolationem in vobis, per mutuam fidem, vestram simul & meam. Nolo autem vos ignorare fratres, quòd sæpe proposueram venire ad vos, licet præpeditus fuerim ad hunc vsque diem, quò fructum aliquem haberem inter vos quoque: quemadmodum & inter reliquas gentes. Græcis simul & Barbaris, eruditis pariter ac rudibus debitor sum: ita quantum in me est, paratus sum vobis quoque, qui Romæ estis, euangelizare. Non enim me pudet Euangelij CHRISTI. Potentia siquidem est Dei, ad salutem omni credenti, Iudæo primùm, simul & Græco. Iustitia enim Dei per illud patefit ex fide in fidem. Sicuti scriptum est: *Iustus autem ex fide victurus est. Palam fit enim ira Dei de cælo aduersus omnem impietatem, & iniustitiã hominum, qui veritatem in iniustitia detinent: propterea quòd id quod de Deo cognosci potest, manifestum est in illis, Deus enim illis patefecit. Siquidem quæ sunt inuisibilia illius, ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, peruidentur, ipsaque æterna eius potentia ac diuinitas, in hoc, vt sint inexcusabiles: *propterea quòd cùm Deum cognouerint,

Abac.2. Galat.3. Hebr.10. Rom.10.

1.Cor.3.

non vt Deum glorificauerunt, neque grati fuerunt, sed frustrati sunt per cogitationes suas, & obtenebratum est insciens cor eorũ.
1. Cor. 1. * Cùm se crederent esse sapientes, stulti facti sunt: mutauerúntq́; gloriam immortalis Dei, per imaginem, non solùm ad mortalis hominis similitudinem effictam, verùm etiam volatilium, & quadrupedum, & reptilium. Quapropter tradidit illos Deus per cupiditates cordium suorum in immunditiã, vt ignominia afficiant corpora sua inter se mutuò, qui cõmutarunt veritatem eius mẽdacio: & venerati sunt, colueruntq́ue ea quę condita sunt, supra eum qui condidit, qui est
Roma. 9. laudandus in secula, Amen. * Quamobrem tradidit eos Deus in cupiditates ignominiosas. Nam & fœminę illorum mutauerunt naturalem vsum, in eum qui est præter naturam. Similiterq́ue & masculi, relicto naturali vsu fœminæ, exarserunt per appetentiam sui, alius in alium, masculi in masculos fœditatem perpetrantes, & præmium, quod oportuit, erroris sui in sese recipientes. Et quemadmodum non probauerunt vt Deum agnoscerent, ita tradidit eos Deus in reprobam mentẽ, vt facerent quæ non conueniebat: repleti omni iniustitia, scortatione, versutia, auaritia, malitia, pleni inuidia, cæde, contentione, dolo, malis prediti moribus, susurrones, obtrectatores, Dei osores,

contumeliosi, elati, gloriosi, excogitatores malorum, parentibus immorigeri, expertes intelligentiæ, pactorum haudquaquam tenaces, alieni à charitatis affectu, nescij fœderis, immisericordes. Qui cùm Dei iustitiam nouerint, nempe quòd ij qui talia faciunt, digni sint morte, nō solùm ea faciunt, verùm etiam assentiuntur ijs qui faciunt.

CAPVT II.

Bucacus est iudex eadem quæ iudicat, idem
Designans prodest nomen inane nihil.

QVapropter inexcusabilis es ô homo, quisquis es qui iudicas. *Nam hoc ipso quod iudicas alterum, teipsum condemnas. Matt. 7.
Eadem enim facis tu, qui iudicas. Scimus autem quòd iudicium Dei secundum veritatem aduersus eos qui talia agunt. Cogitas autem hoc ô homo, qui iudicas eos qui talia faciunt, & facis eadem, quòd tu suffugies iudicium Dei? Aut diuitias bonitatis illius, ac tolerantiæ, lenitatisq; contemnis, ignorans quòd bonitas Dei ad pœnitentiam te inuitat? Sed iuxta duritiam tuam, & cor pœnitere nescium, colligis tibiipsi iram in die iræ, quo patefiet iustum iudicium Dei, *qui redditurus est vnicuiq; iuxta facta sua: his quidē, qui perseuerantes in benefaciendo, gloriā & honorem, & immortalitatē quærūt, vitam æternā: his verò qui sunt contentiosi, & qui veritati quidem non obtemperant, Matt. 15.

Rebelles

ſed obtemperant iniuſtitiæ, ventura eſt indignatio & ira, afflictio & anxietas, aduerſus omnem animam hominis perpetrantis malum, Iudæi primum, ſimul & Græci. Gloria verò & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum, ſimul & Græco. *Non enim eſt perſonarum reſpectus apud Deum. Quicunq; enim ſine lege peccauerunt, ſine lege & peribunt: & quicunq; in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. *Non enim qui audiunt legem, iuſti ſunt apud Deum: ſed qui legem factis exprimunt, iuſti habebuntur. Nam cùm gentes, quæ legem non habent, natura quæ legis ſunt, fecerint: eæ legem non habentes ſibiipſis ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, ſimul atteſtante illorum conſcientia, & cogitationibus inter ſe accuſantibus, aut etiam excuſantibus, in eo die cùm iudicabit Dominus occulta hominum, iuxta Euangelium meū per IESVM CHRISTVM. Ecce tu Iudæus cognominaris, & acquieſcis in lege, & gloriaris in Deo, & noſti voluntatem, ac probas eximia, inſtitutus ex lege, confidisq; teipſum ducem eſſe cæcorum, lumen in tenebris verſantium, eruditorum inſipientium, doctorem imperitorum, habentem formam cognitionis ac veritatis per legem. Qui igitur doces alium, teipſum non doces, qui prædicas non furandum, furaris?

Ephe.6. Galat.2. Coloſ.3. Act.10. Iacob.2. 1.Pet.1. *Mat.7. Iacob 1.

qui

qui dicis non adulterandum, adulteriũ committis: qui execraris simulacra, sacrilegium admittis: qui de lege gloriaris, per legis trãsgreſsionem Deum dehoneſtas. Nam nomen Dei propter vos malè audit inter gẽtes: quẽadmodum ſcriptum eſt. * Nam circuncisio Eſa. 52.
quidem prodeſt, ſi legem ſeruaris: quòd ſi Eze. 36.
transgreſſor legis fueris, circuncisio tua in præputium verſa eſt. Ergo ſi præputium iuſtificationes legis ſeruauerit, nonne præputium illius pro circuncisione imputabitur? & iudicabit quod eſt ex natura præputium, ſi legem ſeruauerit, te, qui per literã & circuncisionem trãſgreſſor es legis? Non is qui in manifeſto Iudæus ſit, Iudæus eſt: nec ea quæ in manifeſto fit carnis circuncisio, circuncisio eſt: ſed qui in occulto Iudæus fuerit, is Iudæus eſt: * & circuncisio cordis, circun- Deut. 10.
cisio eſt, quæ ſpiritu conſtat, non litera: & 30.
cuius laus non ex hominibus eſt, ſed ex Deo.

CAPVT III.

Cælica præfectò data ſunt oracula Verpo,
At nihilo eſt Græcis iuſtus Apella magis.

QVid igitur habet in quo præcellat Iudæus? aut quæ vtilitas circuncisionis? Multum per omnem modum. Nam primùm quidem illud, quòd illis cõmiſſa ſunt oracula Dei. Quid enim, ſi quidam fuerunt increduli? Num incredulitas illorũ, fidem Dei faciet irritam? Abſit. * Imò ſit Deus verax, Ioan. 3. 8.

Psal.115. omnis autem homo mendax. Quemadmo-
Psal.50. dum scriptum est: *Vt iustificeris in sermo-
nibus tuis, & vincas cùm iudicaris. Quòd si
iniustitia nostra Dei iustitiam commendat,
quid dicemus? Num iniustus Deus, qui indu-
cat iram? Humano more loquor. Absit.
Nam quomodo iudicabit Deus mundum? E-
tenim si veritas Dei per meum mendacium
excelluit in gloriam ipsius, quid posthac &
ego veluti peccator iudicor? Ac non potius
(quemadmodum de nobis malè loquuntur,
& sicut quidam aiunt nos dicere) faciamus
mala, vt veniant bona. Quorum damnatio
iusta est: Quid igitur? Præcellimus eos? Nul-
lo modo. Nam antè causis redditis ostendi-
mus, & Iudæos & Græcos omnes peccato
Psalm.11. esse obnoxios: sicut scriptum est: * Non est
iustus, ne vnus quidem: nō est qui intelligat,
non est qui exquirat Deum: omnes deflexe-
runt, simul inutiles facti sunt: nō est qui ex-
erceat bonitatem, non est vsque ad vnum.
Psal.5.13. *Sepulcrum apertum guttur eorum, linguis
suis ad dolum vsi sunt, venenum aspidū sub
labijs eorum. Quorū os execratione & ama-
rulentia plenum est: veloces pedes illorū ad
effundendum sanguinem. Contritio & cala-
mitas in vijs eorum, & viam pacis non co-
gnouerunt. Non est timor Dei coram oculis
eorum. Scimus autem quòd quæcunque
lex dicit, his qui in lege sunt, dicat: vt omne
os ob-

os obturetur, & obnoxius fiat totus mundus Deo: propterea quòd ex operibus legis non iustificabitur omnis caro in conspectu eius. * Per legem enim agnitio peccati. Nunc verò absque lege iustitia Dei manifestata est, dum comprobatur testimonio legis ac prophetarum. Iustitia verò Dei per fidem IESV Christi in omnes, & super omnes qui credunt. Non enim est distinctio. Omnes enim peccauerũt, ac destituuntur gloria Dei. Iustificantur autem gratis per illius gratiã, per redemptionem quæ est in Christo IESV, * quem proposuit Deus reconciliatorem, per fidem interueniente ipsius sanguine, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præteritorum peccatorum, quæ Deus tolerauit, ad ostendendã iustitiã suam in pręsenti tempore: in hoc, vt ipse sit iustus, & iustificans eum, qui est ex fide IESV. Vbi igitur gloriatio? Exclusa est. Per quam legem? Operum? Non, imò per legem fidei. * Arbitramur igitur fide iustificari hominẽ absq; operibus Legis. An Iudæorũ Deus tãtum? An non & gentium? Certè & gentium. Quandoquidem vnus Deus, qui iustificabit circuncisionem ex fide, & præputium per fidem. Legem igitur irritam facimus per fidem? Absit. Imò Legem stabilimus.

Galat. 2.

1. Ioan. 1.
1. Tim. 2.

Galat. 2.

CAPVT IIII.

Debetur fidei quod iustificatur Abramus,

Cæsio pelliculæ signum erat ipsa fidei.

QVid igitur dicemus inuenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Nam si Abraham ex operibus iustificatus fuit, habet quod glorietur, at non apud
Genes. 15. Deum. Quid enim Scriptura dicit? * Credi-
Galat. 3. dit autem Abraham Deo, & imputatum est
Iacob. 2. ei ad iustitiam. Ei verò qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Porrò ei qui non operatur, sed credit in eum qui iustificat impium, imputatur fides sua ad iustitiam. Quemadmodum & Dauid explicat beatificationem hominis, cui Deus imputat iustitiam absque
Psal. 31. operibus: *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum obtecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputabit Dominus peccatum. Beatificatio igitur hæc in circuncisionem tantùm, an & in præputium deuenit? Dicimus enim quòd imputata fuerit Abrahæ fides ad iustitiam. Quomodo ergo imputata est? cùm esset in circuncisione, an cùm esset in præputio? Non in circuncisione, sed in præputio. Et signum accepit circuncisionis signaculū iustitiæ fidei, quæ fuerat in præputio, vt esset pater omnium credentium per præputium, vt imputaretur & illis iustitia, & pater circūcisionis, ijs qui nō solùm genus ducerent à circuncisis, verùm etiā ingrederentur vestigijs fidei, quę fuit in præ-

præputio patris nostri Abrahæ. Non enim per legem promissio contigit Abrahæ, aut semini eius, illum hæredem fore mundi, sed per iustitiam fidei. * Etenim si ij qui ad legem pertinent hæredes sunt, inanis facta est fides, & irrita facta est promissio. Nam lex iram operatur. Siquidem vbi nõ est lex, ibi nec transgressio est. Idcirco ex fide datur hæreditas, vt secundum gratiam, firma sit promissio vniuerso semini: non ei, quod est ex lege tantùm, verum etiam ei, quod est ex fide Abrahæ, qui est pater omnium nostrum. Sicut scriptum est: *Patrem multarum gentium constitui te, nimirum ad exemplum Dei, cui crediderat: qui vitæ restituit mortuos, ac vocat ea quæ non sunt, tãquam sint: qui pręter spem, sub spe credidit, se fore patrem multarum gentium, iuxta id quod dictum est: *Sic erit semen tuum. Ac non infirmatus fide haud cõsiderauit suum ipsius corpus iam emortuum, cùm centum ferè natus esset annos, nec emortuam vulnam Sarę: verùm ad promissionem Dei non hæsitabat ob incredulitatem: sed robustus factus est fide, tribuens gloriam Deo, certa persuasione concepta, quòd is qui promiserat, idem potens esset & præstare. Quapropter etiam imputatũ est illi ad iustitiã. Non scriptum est autem propter illum tantùm, imputatum fuisse illi, sed etiã propter nos,

Galat. 3.
Genes. 17. & 18.
Eccl. 44.
Genes. 13. & 22.

quibus imputabitur ; credentibus in eum,
qui excitauit I E S V M Dominum nostrum
1.Tim.2. à mortuis : * qui traditus fuit propter pec-
*Ioan,1. cata nostra , & excitatus est propter iustifi-
cationem nostri.

CAPVT V.

Est & gratuita fidei spes certa salutis,
Lex obiter subit ad multiplicanda mala.

IVstificati igitur ex fide , pacem habemus erga Deum , per Dominum nostrum I E-S V M C H R I S T V M: per quem & contigit nobis, vt fide perduceremur in gratiam hanc , in qua stamus , & gloriamur sub spe gloriæ Dei. Nec id solùm, verùm etiam glo-
Iacobi 1. riamur super afflictionibus: scientes,*quòd afflictio patientiam pariat , patientia verò probationem, probatio autem spem. Porrò spes non pudefacit, quòd dilectio Dei effusa sit in cordibus nostris per Spiritum sanctum , qui datus est nobis . C H R I S T V S enim, cùm adhuc essemus infirmi iuxta temporis rationem , pro impijs mortuus est . Nam vix pro iusto quisquam morietur . Siquidem pro bono forsitã aliquis etiam mo-
Heb.9. ri sustinet. * Commendat autem suam cha-
1.Petr.3. ritatem erga nos Deus, quòd cum adhuc essemus peccatores, C H R I S T V S pro nobis mortuus fuit . Multo igitur magis iustificati nunc sanguine eius , seruabimur per eum ab ira . Nam si cùm inimici essemus re-

conciliati fuimus Deo per mortē filij eius, multò magis reconciliati seruabimur per vitam ipsius. Non solùm autem hoc, verùm etiam gloriantes in Deo per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, per quem nunc reconciliationem assequuti sumus. Propterea, quemadmodum per vnum hominem peccatum in mundum introijt, ac per peccatum mors, & sic in omnes homines mors persuasit, quatenus omnes peccauimus. Vsq; ad legem enim peccatum erat in mundo. Porrò peccatum non imputatur, cùm non est lex. Imò regnauit mors ab Adā vsq; ad Mosen, in eos quoq; qui non peccauerant, ad similitudinem transgreßionis Adam, qui typum gerit illius futuri. At non vt peccatum, ita & donum. Nam si vnius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei, & donū per gratiā, quæ fuit vnius hominis IESV Christi, in multos exuberauit. Et non sicut per vnum qui peccauerat venerat mors, ita donum. Nam condemnatio quidem ex vno delicto ad cōdemnationem, donum autē ex multis delictis ad iustificationem. Etenim si per vnius delictum mors regnauit per vnū: multo magis hi qui exuberātiam gratiæ & doni iustitiæ acccipiūt, per vitam regnabūt auctore vno IESV Christo. Itaque sicut per vnius delictum propagatum est malum in omnes homines ad condēnatio-

tionem, ita & per vnius iustificationem pro
pagatur bonum in omnes homines ad iusti-
ficationẽ vitæ. Quemadmodũ enim per ino-
bedientiam vnius hominis, peccatores con-
Galat.3. stituti fuimus multi: ita per obediẽtiã vnius,
iusti constituentur multi: * Cæterùm Lex
obiter subijt, vt abundaret delictum. Vbi
verò exuberauit peccatũ, ibi magis exubera
uit gratia, vt quemadmodũ regnauerat pec-
catũ in morte, sic & gratia regnaret per iu-
stitiam ad vitam æternam per IESVM
CHRISTVM. CAPVT VI.

Fons sacer occidit mundo cæloque regignit:

Nullum igitur uitium putre cadauer amet.

QVid igitur dicemus? Manebimus in pec-
cato, vt gratia abundet? Absit. Qui
mortui sumus peccato, quomodo posthac
Galat.3. viuemus in eodem? * An ignoratis quòd qui-
cunque baptizati sumus in Christum IE-
SVM. in mortem eius baptizati sumus? Se-
pulti igitur sumus vnà cum illo per baptis-
mum in mortem: vt quemadmodum excita
tus est CHRISTVS ex mortuis per glo-
Ephe.4. riam patris, * ita & nos in nouitate vitæ am
Colos.3. bulemus. Nam si insititij facti sumus illi per
similitudinem mortis eius: nimirum & re-
surrectionis participes erimus: illud scien-
tes, quòd vetus ille noster homo cum illo
crucifixus est, vt aboleretur corpus peccati,
vt posthac non seruiamus peccato. Etenim
qui

qui mortuus est, iustificatus est à peccato.
Quòd si mortui sumus cum CHRISTO,
credimus quòd & viuemus cum illo: scien-
tes quòd CHRISTVS excitatus à mor-
tuis, non amplius moritur, mors illi nõ am-
plius dominatur. Nam quòd mortuus fuit,
peccato mortuus fuit semel: quòd autem vi-
uit, viuit Deo. Ita & vos reputate vos ipsos,
mortuos quidem esse peccato, viuentes au-
tem Deo per Christum IESVM Dominũ
nostrum. Ne regnet igitur peccatum in mor
tali vestro corpore, vt obediatis illi per cu-
piditates eius. Neq; accommodetis membra
vestra, arma iniustitiæ peccato: sed accom-
modetis vosmetipsos Deo, velut ex mortuis
viuentes, & membra vestra, arma iustitiæ
Deo. Peccatum enim vobis non dominabi-
tur. Non enim estis sub lege, sed sub gratia.
Quid igitur? Peccabimus, quòd nõ simus sub
lege, sed sub gratia? Absit. An nescitis, quòd
cui accommodatis vos ipsos seruos ad obe-
diendũ, eius serui estis cui obeditis, siue pec-
cato ad mortem, siue obedientiæ ad iustitiã?
Gratia autem Deo, quòd fuistis quidem ser-
ui peccati, sed obedistis ex animo in eam, in
quã traducti estis, formã doctrinæ. Cęterùm
liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ.
Humanũ quiddã dico, propter infirmitatẽ
carnis vestræ. *Quemadmodũ enim præbui- Ioann. 8.
stis membra vestra serua immunditię & ini- Esaiæ 1.
qui-

Ezec. 36. quitati, ad aliam atq; aliam iniquitatem: sic & nunc præbete membra vestra serua iustitiæ, ad sanctificationem. Cùm enim serui essetis peccati, liberi eratis iustitiæ. Quem igitur fructum habebatis tūc in his, de quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors. Nūc verò manumissi à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem autem vitam æternam. Etenim auctoramenta peccati, mors: donum autem Dei, vita æterna, per Christum IESVM Dominum nostrum.

CAPVT VII.

Grande iugum ponit mulier moriente marito
Corpus Christe tuum sustulit omne iugum.

AN ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quòd lex tātisper dominetur
1. Cor. 7. homini, quoad ea vixerit? * Nam viro obnoxia mulier, viuēti viro alligata est per legem, quòd si mortuus fuerit vir, liberata
Matt. 5. est à lege viri. * Proinde viuente viro, adultera vocabitur, si se iunxerit alteri viro. Sin aūt mortuus fuerit vir, libera est à iure viri: vt nō sit adultera, si iuncta fuerit alteri viro. Itaq; fratres mei, vos quoq; mortificati estis legi per corpus CHRISTI, vt iungeremini alteri: nimirum ei qui ex mortuis surrexit, vt fructificemus Deo. Cùm enim essemus in carne, affectus peccatorum, qui sunt per Legem, vigebant in membris nostris ad fructifi-

fructificandum morti. Nunc autem liberati sumus à Lege, mortui ei in qua detinebamur, vt seruiamus per nouitatem spiritus, & non per vetustatem literæ. Quid ergo dicemus? *Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui, nisi per Legem. Nam & concupiscentiam non nouissem, nisi Lex dixisset: *Non concupisces. Sed occasione accepta, peccatum per præceptum genuit in me omnem concupiscentiam. Siquidem absque lege, peccatum erat mortuum. Ego autem viuebam sine lege quondam. Porrò veniente mandato, peccatum reuixit, ego verò mortuus sum. Et repertum est mandatum, quod institutum erat ad vitam, mihi cedere ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per præceptum, decepit me, & per illud occidit. * Itaque Lex ipsa quidem sancta, & præceptum sanctum ac iustum & bonum. Ergo quod bonum erat, mihi factum est mors? Absit. Imò peccatum. Vt appareret peccatum, per id quod erat bonum, mihi gignere mortem, vt fieret maiorem in modũ peccans peccatum per præceptum. Scimus enim quòd lex spiritualis est, at ego carnalis sum, venditus sub peccatum. Quod enim ego, non probo. Nõ enim quod volo, hoc facio: sed quod odi, hoc ago. Si verò quod non volo, hoc facio, cõsentio legi, quòd bona sit. Nunc autem nõ iam ego perpetro illud, sed inha-

Galat. 3.

Exod. 20.
Deut. 5.

1. Tim. 1.

inhabitans in me peccatũ. Noui enim quòd non habitet in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle adest mihi, at vt faciam bonum, non reperio. Non enim quod volo, facio bonum, sed quod non volo malum, hoc ago. Porrò si quod non volo ego, hoc facio, non iam ego perpetro illud, sed inhabitans in me peccatum. Reperio igitur per legem, volenti mihi facere bonum, quòd mihi malum adiūctum sit. Delectat enim me lex Dei secundum internum hominem. Sed video aliam legē in membris meis rebellantē legi mētis meę, & captiuū reddentē me legi peccati, quę est in mēbris meis. Miser ego homo quis me eripiet ex hoc corpore morti obnoxio? Gratias ago Deo per IESVM Christū Dominū nostrū. Itaq; idem ego mente quidem seruio legi Dei, carne verò legi peccati.

CAPVT VIII.

Insitus es quisquis Christo seruaberis, ut quem
Separet immensi nil ab amore Dei.

NVlla igitur nunc est condemnatio his qui insiti sunt Christo IESV, qui non iuxta carnem versantur, sed iuxta spiritum. Nā lex spiritus vitæ per Christū IESVM, liberum me reddidit à iure peccati & mortis. Etenim quod Lex præstare non poterat, ea parte qua imbecillis erat per carnem, hoc Deus ꝑprio filio misso sub specie carnis peccato obnoxię, pręstitit, ac de peccato cōdē-

na-

nauit peccatum per carnem vt iustificatio Legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem versamur, sed secundum spiritum. Nam qui carnales sunt, quę carnis sunt curant: at qui spirituales, quæ spiritus sunt. Nam affectus carnis, mors est: affectus verò spiritus, vita & pax. Propterea quòd affectus carnis inimicitia est aduersus Deum: nam legi Dei non subditur, siquidem ne potest quidem. Qui verò in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu: siquidem spiritus Dei habitat in vobis. Quòd si quis spiritum CHRISTI non habet, hic non est eius. Porrò si CHRISTVS in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatū, spiritus autem vita est propter iustificationem. Quòd si spiritus eius qui excitauit IESVM à mortuis, habitat in vobis: is qui excitauit CHRISTVM ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter ipsius spiritum inhabitantem in vobis. Pro inde fratres, debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus: nam si secūdum carnem vixeritis, moriemini. Quòd si spiritu facta corporis mortificetis, viuetis. Etenim quicunque spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij dei. * Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum ad timorem, sed accepistis spiritum adoptionis, per quem clama- 2. Tim. 1. Galat. 4.

mus, Abba pater. Idem spiritus testatur vnà
Ibidem. cũ spiritu nostro, quòd sum⁹ filij Dei.*Quòd
sumus filij, igitur & hæredes. Hæredes quidem
1.Cor. 12. Dei, cohæredes autem CHRISTI.*Siqui
Hebr. 4. dem simul cum eo patimur, vt & vnà cum
illo glorificemur. Nã reputo non esse pares
afflictiones præsentis temporis ad gloriam,
quæ reuelabitur erga nos. Etenim solicita
creaturæ expectatio expectat vt palam fiant
filij Dei, Quippe vanitati creatura subiacet,
nõ volens, sed propter eũ qui subiecit illam
sub spe. Quoniã & ipsa creatura liberabitur
à seruitute corruptionis, in libertatẽ gloriæ
filiorum Dei, Scimus enim quòd omnis crea
tura cõgemiscit, simulq; nobiscum parturit
vsq; ad hoc tẽpus. Non solùm autem illa, sed
& ipsi, qui primitias spiritus habemus: &
nos ipsi in nobis ipsis gemimus, adoptionẽ
expectantes, redẽptionẽ corporis nostri Si-
quidẽ spe seruati sumus. Porrò spes si videa
tur, nõ est spes. Quod enim quis cernit, cur
idẽ speret? Si verò quod non videmus spera-
mus, id per patientiam expectamus. Cõsimi-
liter autem & spiritus auxiliatur infirmitati
bus nostris. Siquidẽ hoc ipsum, quid oraturi
simus, vt oportet, nõ nouimus: verũ ipse spi
ritus intercedit pro nobis gemitib⁹ inenar-
Psalm. 7. rabilibus.*At ille qui scrutatur corda, nouit
Hiere. 17. quis sit sensus spiritus: quoniam secundum
Deum intercedit pro sanctis. Scimus autem
quòd

quòd his qui diligunt Deũ oĩa simul adiumento sunt in bonum, nimirum his qui iuxta propositũ vocati sunt. Quoniã quos presciuerat, eosdẽ & p̃finiuit, cõformes imaginis filij sui, vt ipse sit primogenit⁹ inter multos fratres. Porrò quos predefinierat, eosdẽ & vocauit: & quos vocauit eos & iustificauit quos autem iustificauit, hos et glorificauit, Quid igit dicem⁹ ad hec? Si Deus pro nobis, quis cõtra nos. *Qui proprio filio nõ pepercit, sed pro nobis tradidit illũ: quî fieri potest, vt nõ & cũ eodẽ oĩa nobis donet? Quis intẽtabit crimina aduersus electos Dei: De⁹ est qui iustificat, quis ille, qui condemnet? Christus est qui mortuus est, imò qui & suscitatus est, qui etiã est ad dexterã Dei, qui & intercedit pro nobis. Quis nos separabit à dilectione Dei? nũ afflictio? num angustia? num persecutio? nũ fames? num nuditas? nũ periculum? nũ gladius? Quemadmodũ scriptum est: * Propter te morti tradimur tota die, habiti sumus velut oues destinate mactationi. Verũ in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Nam mihi persuasum habeo, quòd neq; mors, neque vita, * neque angeli, neq; principatus, neq; potestates, neque instantia, neque futura neque altitudo, neque profunditas, neque vlla creatura alia poterit nos separare à dilectione Dei, quæ est in CHRISTO IESV domino nostro.

Ioann. 3. Esaiæ 53. Psal. 43. 2. Cor. 11.

CAPVT IX.

Legis cognatos iuste deplango repulsus,
Huc licet usq; aliquot seruet ametq; Deus.

Galat. 1. VEritatem dico in CHRISTO, * non mentior, attestante mihi simul conscientia mea, per Spiritum sanctum, quod dolor mihi sit magnus, & assiduus cruciatus cordi meo. Optarim enim ego ipse anathema esse à CHRISTO pro fratribus meis, cognatis meis secundum carnem, qui sunt Israëlitæ: quorum est adoptio, & gloria, & testamenta, & legis constitutio, & cultus, & promissiones: quorum sunt patres, & hi ex quibus est CHRISTVS, quantũ attinet

Suprà 1. ad carnem, *qui est in omnibus Deus laudãdus in secula, Amẽ. Non autem hæc loquor, quòd exciderit sermo Dei. Non enim omnes qui sunt ex Israël, sunt Israël: neque qui sunt

Galat. 4. semen Abrahæ, statim omnes filij: *sed per

Gene. 21. Isaac nominabitur tibi semẽ: hoc est, nó qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui sunt filij promissionis, recensentur in semen. Promissio-

Gene. 18. nis enim sermo hic est: *In tempore hoc veniam, & erit Saræ filius. Non solùm autem

Gene. 25. hoc, sed & * Rebecca ex vno cõceperat Isaac patre nostro. Nondum enim natis pueris, cũ neque boni quippiam fecissent, neque mali, vt secundum electionem propositũ Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante, dictũ est illi: Maior seruiet minori. Sicut scriptum est: *Ia-

est: * Iacob dilexi, Esau verò odio habui. Malac. 1.
Quid igitur dicemus? Nũ iniustitia est apud
Deum? Absit. Nam Mosi dicit:* Miserebor, Exod. 33.
cuiuscunque misereor: & cõmiserabor, quemcunque commiseror. Itaque non volẽtis est, neque currẽtis, sed miserentis Dei. Dicit enim scriptura Pharaoni: * In hoc ipsum te excitaui, vt ostendam in te potentiã meam & vt annuntietur nomen meum in tota terra. Ita que cui vult miseretur, quem autem vult, indurat. Dices ergo mihi Quid adhuc cõqueritur? Nam volũtati illius quis restitit? Atqui, ô homo, tu quis es, qui ex aduerso respondes Deo? *Num dicet figmentũ ei qui finxit, cur me finxisti ad hunc modum? *An nõ habet potestatem figulus luti, vt ex eadẽ massa fingat aliud quidem vas in honorem, aliud verò in ignominiam? Quòd si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, tulit multa animi lenitate vasa iræ, apparata in interitum: & vt notas faceret diuitias gloriæ suæ erga vasa misericordiæ, quæ præparauerat in gloriam: quos & vocauit, nimirum nos, non solùm ex Iudæis, verùm etiam ex gentibus. Quemadmodum & Osee dicit: * Vocabo populum, qui meus non erat, populum meum: & eam, quæ dilecta non erat, dilectã. Et erit in loco, vbi dictum fuerat eis: Non populus meus vos, ibi vocabuntur filij Dei viuentis. Esaias autem

Exod. 9. nota Esai. 45. Eccl. 38. Hier. 18. Osee 2. 1. Pet. 2.

 clamat

clamat super Israël. Si fuerit numer⁹ filiorū
Israël, vt arena maris, reliquię saluæ erunt.
Sermonē enim perficiēs & abbreuians cum
iustitia: quoniam sermonem abbreuiatū fa-
ciet Dominus in terra. Et quēadmodū prius
Esaiæ 1. dixit Esaias : * Nisi Dominus sabaoth reli-
quisset nobis semen, vt Sodoma facti fuisse-
mus, & Gomorrhæ assimilati fuissemus.
Quid igitur dicemus? quòd gentes quæ non
sectabantur iustitiam, apprehenderunt iusti
tiam: iustitiam autem eam, quæ est ex fide.
Contrà, Israël, qui sectabatur legem iusti-
tiæ, ad legem iustitiæ non peruenit. Propter
quid? Quia non ex fide, sed tanquam ex ope
ribus legis. Impegerunt enim in lapidem of
Esaiæ 28. fendiculi: quemadmodum scriptū est: * Ec-
ce pono in Sion lapidem offendiculi, & pe-
tram offensionis: & omnis qui credit in eo,
non pudefiet.

CAPVT X.

Miror quod Iudas legi tam mordicus hæret,
Cogitat ut uera de pietate nihil.

FRatres, propensa quidem voluntas cordis mei, & deprecatio quæ fit ad Deum, pro Israël est ad salutem. Testimonium enim illis perhibeo, quòd studium Dei habent, sed non secundū scientiā. Nā ignorantes Dei iustitiā, & propriam iustitiam quęrentes constituere, iustitię Dei non fuerunt subditi. Nā perfectio legis, CHRISTVS, ad iustificationem

tionem omni credenti. Moses enim scribit de iustitia, quæ est ex lege, *quòd qui fecerit ea homo, viuet per illa. Cæterũ quæ ex fide est iustitia, ea sic loquitur: * Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendet in cælum? Hoc est CHRISTVM ex alto deducere. Aut, quis descẽdet in abyssum? Hoc est CHRISTVM ex mortuis reducere. Sed quid dicit? *Prope te verbũ est in ore tuo & in corde tuo. Hoc est verbum fidei, quod prædicamus: Nempe si confessus fueris ore tuo Dominum IESVM, & credideris in corde tuo, quòd Deus illum excitauit à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim scriptura: *Omnis qui fidit illi, nõ pudefiet. Non enim est distinctio vel Iudæi vel Græci. * Nam idẽ Dominus omnium, diues in omnes inuocantes se. * Quisquis enim inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodo igitur inuocabunt eum, in quem non crediderunt? Quomodo autem credent ei, de quo non audierunt? Quomodo autem audient absque prædicante? Quomodo autem prædicabũt, nisi missi fuerint? Sicut scriptum est * Quã speciosi pedes annũtiãtium pacem, annuntiantium bona? At non omnes obedierunt Euangelio, Esaias enim dicit: *Domine, quis credidit sermonibus nostris? Ergo fides ex auditu est: auditus autẽ per verbũ Dei. Sed dico,

Leui. 19. Galat. 3. Deut. 30. Hiere. 1. Esaiæ 28. 2. Cor. 8. Iohel. 2. Act. 2. Esaiæ. 25. Naum 1. Esaiæ 53. Ioan. 13.

Psal.18. An non audierunt? Atqui* in omnem terrã
exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrarum verba illorum. Sed dico. Nunquid non
Deut. 32. cognouit Israël? Primus Moses dicit: * Ego, ad æmulationem prouocabo vos per gentẽ quæ non est gens, per gentem stultam ad irã commouebo vos. Esaias autem post hunc audet, ac dicit. * Inuentus fui his, qui me non
Esaiæ 63. quærebant: conspicuus factus sum his, qui de me non interrogabant. Aduersus Israël autem dicit: Toto die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem.

CAPVT XI.

Non omnes repulit, poteruntq; redire repulsi,
Quod facit ut Iudam temnere nemo queat.

DIco igitur: Num repulit Deus populum suum? Absit. Nam & ego Israëlita sum, ex semine Abrahæ, tribus Beniamin. Non repulit Deus populum suum, quem antè agnouerat. An nescitis de Helia quid dicat scriptura? Quomodo interpellat apud Deum aduer
3.Reg.19. sus Israël, dicens: * Domine, prophetas tuos occiderunt, & altaria tua subruerunt: & ego relictus fui solus, & insidiantur vitæ meæ.
Ibidem. * Sed quid dicit ei diuinum responsum? Reliqui mihi ipsi septem millia virorum, qui non inflexerunt genu imagini Baal. Sic igitur & in hoc tempore, reliquiæ secundũ electionem gratiæ fuerunt. Quòd si per gratiã,

non

non iam ex operibus. Quandoquidẽ gratia iam non est gratia. Sin ex operibus, non iam est gratia. Quandoquidem opus, iam non est opus. Quid igitur? Quod quærit Israël, hoc non assequutus est: sed electio consequuta est, reliqui verò excæcati sunt. Quemadmodum scriptum est: *Dedit eis Deus spiritum compunctionis: oculos, vt non videãt, & aures, vt non audiant, vsq; ad hodiernum diẽ. Et Dauid dicit: *Vertatur mensa illorum in laqueum, & in captionem, & in offendiculum, & in retaliationem ipsis. Obtenebrentur oculi eorum, vt non videant, & tergum illorũ semper incurua. Dico igitur: Nũ ideo impegerunt, vt conciderent? Absit. Sed per lapsum illorum salus contingit gentibus, in hoc, vt eos ad æmulandũ prouocaret. Quòd si lapsus illorum diuitiæ sunt mundi, & diminutio illorum diuitiæ gentium: quantò magis plenitudo illorum? Vobis enim dico gentibus, quatenus ego quidem sum Apostolus gentium, ministerium meum illustro, si quo modo ad æmulandum prouocem carnẽ meã & saluos reddam nonnullos ex illis. Nã si reiectio illorũ est reconciliatio mũdi: quæ erit assumptio, nisi vita ex mortuis? Quòd si primitiæ sanctæ, sancta est & conspersio. Et si radix sãcta, sancti erunt & rami. Quòd si nonnulli rami defracti sunt: tu verò cum esses oleaster, insitus fuisti illis, & consors ra-

Esaiæ 6. Matt. 11. Rom. 4. Lucæ 8. Ioan. 12. Psal. 68.

dicis, & pinguedinis oleæ factus es, ne glo-
rieris aduersus ramos: quòd si gloriaris, nō
tu radicem portas, sed radix te. Dices igitur
defracti sunt rami, vt ego inserer: Bene di-
cis: per incredulitatem defracti sunt, tu verò
fide cōstitisti. Ne efferaris animo, sed timeas.
Nam si Deus naturalibus ramis non peper-
cit, vide ne quâ fiat, vt nec tibi parcat. Ecce
igitur bonitatem ac seueritatem Dei: in eos
quidem qui ceciderūt, seueritatē: in te verò
bonitatē, si permāseris in bonitate. Alioqui
& tu excideris? & illi rursum, si nō permāse
rint in incredulitate, inserentur. Potest enim
Deus denuo inserere illos. Etenim si tu ex
naturali exectus es oleastro, & præter natu-
ram insitus es in veram oleam: quanto ma-
gis hi, qui naturales sunt, inserētur propriæ
oleæ? Non enim volo vos ignorare fratres
mysterium hoc, vt ne sitis apud vosmetipsos
elati animo, quòd excæcatio ex parte Israeli
accidit, donec plenitudo gentiū aduenerit,
& sic totus Israël saluus erit. Sicut scriptum
Esaiæ 59 est: *Adueniet ex Siō ille qui liberat, & auer
tet impietates à Iacob. Et hoc illis à me te-
stamentum, cū abstulero peccata ipsorū. Se-
cundum Euangeliū quidem, inimici propter
vos: secundum electionem autem dilecti pro
pter patres. Nā dona quidē & vocatio Dei,
eiusmodi sunt, vt eorum illum pœnitere nō
possit. Quemadmodū enim & vos quōdam
incredu-

increduli fuiſtis Deo, nunc autem miſericor
diam eſtis conſequuti per illorum incredu-
litatem: ſic & iſti nunc increduli facti ſunt,
ex eo quod vos miſericordiam eſtis adepti,
vt & ipſi miſericordiam conſequantur Cō-
cluſit enim Deus omnes ſub incredulitatē,
vt omnium miſereretur. O profunditatem
diuitiarum & ſapientiæ & cognitionis Dei,
*Quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & im Sapi.17.
peruestigabiles viæ eius.*Quis enim cogno- Ibid 6.
uit mentem Domini?Aut quis illi fuit à con Eſa.40.
ſilijs?* Aut quis prior dedit illi, & reddetur 1.Cor.1.
ei?Quoniam ex illi, & per illum, & in illum
omnia. * Ipſi gloria in ſecula. Amen. Rom.15.

CAPVT XII.

Obſecro ueterem Chriſto mactetis Adamum,
Lœdoria officijs pendite amara pijs.

OBſecro igitur vos, fratres, per miſeratio-
nes Dei, * vt præbeatis corpora veſtra Philip.4.
hoſtiam viuentem, ſanctam, acceptam Deo,
rationalem cultum veſtrum. Et ne accom-
modetis vos ad figuram ſeculi huius, ſed
transformemini per renouationem mentis
veſtræ, * vt probetis quæ ſit voluntas Dei, Epheſ.5.
quod bonum eſt acceptumq; & perfectū. Di- 1.The.4.
co enim per gratiam, quæ data eſt mihi, cui-
libet verſanti inter vos, ne quis arroganter
de ſe ſentiat, ſuprà quàm oportet de ſe ſenti
re: ſed ita ſentiat, vt modeſtꝰ ſit & ſobriꝰ, vt
cuique

1.Cor. 12. cuiq; Deus partitus est mensurā fidei.* Quē
Ephe. 4. admodum enim in vno corpore multa membra habemus, membra verò omnia nō eundem habent actum: sic multi vnum corpus sumus in CHRISTO, singulatim autem alij aliorum membra: sed tamen habētes dona iuxta gratiam datam nobis varia: siue prophetiam iuxta portionem fidei, siue ministerium in administratione, siue qui docet in doctrina, siue qui exhortatur in exhortatione, qui impertit in simplicitate, qui præest in diligentia, qui miseretur in hilari

Amos. 5. tate. * Dilectio sit non simulata. Sitis odio
Ephes. 4. persequentes quod malum est, adhærentes
1.Pe.2.5. ei quod bonum est, per fraternam charitatem ad mutuò vos diligendos propensi, honore alius alium præuenientes, studio non pigri, spiritu seruientes, tempori seruiētes, spe gaudentes, in afflictione patientes, precationi instantes, * necessitatibus sanctorum

Heb. 23. communicantes, hospitalitatem sectantes.
Matth. 5. *Bene loquamini de ijs, qui vos insectantur:
Lucæ. 6. bene loquamini, inquam, & ne malè precemini. Gaudete cum gaudentibus, & flete cū flentibus: eodem animo alij in alios affecti,

Prouer. 3 *non arrogāter de vobis ipsi sentientes, sed
Esaiæ. 5. humilibus vos accommodantes. Ne sitis ar-
Prou. 20. rogantes apud vosmetipsos,* neq; cuiquam
1. Petr. 3. malum pro malo reddatis.*Prouide parātes
2. Cor. 8. honesta in conspectu omnium hominum, si fieri

ſieri poteſt, quãtum in vobis eſt,*cùm om- Exod. 2.
nibus hominibus in pace viuentes,non voſ- Hebre. 12
metipſos vlciſcentes dilecti,quin potius date
locum iræ. Scriptum eſt enim:* Mihi vltio, Deut. 31.
ego repẽdam,dicit Dominus.* Si igitur eſu- Hebr. 10.
rit inimicus tuus, paſce illum: ſi ſitit da illi Proue. 25.
potum. Hoc enim ſi feceris, carbones ignis
coaceruabis in caput illius. Ne vincaris à
malo, imò vince bono malum.

CAPVT XIII.

Principibus pare, nullum non dilige, totam
Perficies legem ſi Philadelphus eris.

OMnis anima poteſtatibus ſupereminen-
tibus, ſubdita ſit.*Nõ enim eſt poteſtas, 1.Petr. 2.
niſi à Deo:quæ verò ſunt poteſtates, à Deo Sapi. 6.
ordinatæ ſunt.Itaq; quiſquis reſiſtit poteſta
ti,Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſti-
terint,ſibi ipſis iudicium accipient. Nã prin
cipes non terrori ſunt bene agentibus, ſed
malè.Vis autem nõ timere poteſtatẽ?Quod
bonũ eſt facito,& feres laudem ab illa: Dei
enim miniſter eſt tibi in bonum.Quod ſi fe-
ceris id quod malũ eſt,time.Non enim fru-
ſtra gladium geſtat. Nam Dei miniſter eſt,
vltor ad iram, ei qui,quod malũ eſt,fecerit,
Quapropter oportet eſſe ſubditos,non ſolũ
propter iram,verùm etiã propter conſcien-
tiam. Propter hoc enim & vectigalia ſolui-
tis. Siquidẽ miniſtri Dei ſunt,in hoc ipſum
incumbẽtes.*Reddite igitur omnibus,quod Matt. 21.
debe-

debetur: cui tributũ, tributũ: cui vectigal, ve
ctigal: cui timorem, timorẽ: cui honorẽ, ho-
norẽ. Nemini quicquam debeatis, nisi hoc,
vt inuicem diligatis. Nam qui diligit alterũ,
Deut. 5. legem expleuit. Siquidem illa: *Non mœcha
beris, non occides, non furaberis, nõ falsum
testimoniũ dices, nõ concupisces: & si quod
aliud præceptũ, in hoc sermone summatim
comprehenditur: nempe, *Diliges proximũ
Leuit 19. tuũ sicut teipsum. Dilectio, proximo malũ
Matt. 22. non operatur. *Cõsummatio itaq; legis, est
Galat 5. dilectio. Præsertim cùm sciam⁹ tẽpus, quòd
Iacob. 2. tempestiuũ sit, nos iam à somno expergisci.
Nũc enim propius adest nobis salus, quàm
tũ, cum credibamus. Nox progressa est, dies
autẽ appropinquat. Abijciamus igitur ope-
ra tenebrarũ, & induamur arma lucis: tan-
Lucæ 21. quã in die cõposite ambulem⁹, * nõ comes-
sationibus & ebrietatibus, nõ cubilibus ac
lasciuijs, nõ contentione & æmulatione: sed
induamini dominum IESVM Christum.
Et carnis curã ne agatis ad concupiscentias.

CAPVT XIIII.

Qui sine delectu comedis, ne sperne pusillos,
Quanquam sunt puris omnia pura legis.

POrrò eum qui infirmatur fide, assumite,
nõ ad dijudicationes disceptationũ. Alius
quidem credit vescendum esse quibuslibet:
alius autẽ, qui infirmus est, holeribus vesci-
tur. Qui vescitur, nõ vescentẽ ne dispiciat: &
qui

qui non vescitur, vescentem ne iudicet, Deus enim illũ assumpsit. * Tu qui es, qui iudicas de alieno famulo? Proprio domino stat aut cadit, imò fulcietur vt stet. Potens est enim Deus efficere, vt stet. Hic quidem iudicat, diẽ ad diẽ conferens: ille autem idem iudicat de quouis die. Vnicuiq; sua mens satis faciat. Qui curat diẽ, Domino curat. Et qui nõ curat diẽ, Domino nõ curat. Qui vescitur. Domino vescitur, gratias enim agit Deo: & qui non vescitur, Domino non vescitur, & gratias agit Deo. Nullus enim nostrum sibijpsi viuit, & nullus sibijpsi moritur. Nã siue viuimus, Domino viuim⁹: siue morimur, Domino morimur. Siue igitur viuam⁹, siue moriamur, Domini sumus. In hoc enim CHRISTVS & mortuus est, & resurrexit, & reuixit, vt mortuis ac viuentibus dominetur. *Tu verò cur iudicas fratrẽ tuum? Aut etiã tu cur despicis fratrẽ tuum? Omnes enim statuemur apud tribunal CHRISTI. Scriptũ est enim: *Viuo ego: dicit Domin⁹: Mihi sese flectet omne genu, & omnis lingua cõfitebitur Deo. * Igitur vnusquisq; nostrũ de seipso rationem reddet Deo. Ne posthac igitur alius alium iudicemus: verùm illud iudicate magis, ne offendiculum ponatur fratri, aut lapsus occasio. Noui siquidem, & persuasum habeo per Dominum IESVM, nihil esse cõmune per se, nisi ei qui existimat

Iacob. 4.

Iacob. 4.

Esaiæ 45.
Philip. 2.
1. Cor. 2.

aliquid

aliquid esse commune, illi commune est. Verùm si propter cibum frater tuus contristatur, non iam secundum charitatem ambulas. Ne cibo tuo illũ perdas, pro quo CHRISTVS mortuus est. Ne vestrum igitur bonum, hominum maledicentiæ sit obnoxiũ. Non enim est regnum Dei cibus ac potus, sed iustitia & pax & gaudium, in spiritu sancto. Etenim qui per hæc seruit CHRISTO, acceptus est Deo, & probatus hominibus. Itaq; quæ sunt pacis sectemur, & quæ ædificationis, alius erga alium. Ne cibi causa destruas opus Dei.* Omnia quidem pura: sed
Titum 1. malum est homini, qui per offendiculũ vescitur.* Bonũ est non edere carnes, neque bi-
1. Cor. 8. bere vinum, neque quicquam per quod frater tuus impingit, aut offenditur, aut infirmatur. Tu fidẽ habes? Apud temetipsum habe corã Deo. Beatus qui non iudicat seipsum in eo quod probat. At qui dijudicat, si ederit condemnatus est: quoniam non edit ex fide. Porrò quicquid ex fide non est, peccatũ est.

CAPVT XV.

Robusti infirmis de uestro cedite iure.
Exemplum Christi ne pigeatq; sequi.

DEbemus* autem nos, qui potentes sumus, infirmitates impotentium porta-
Galat. 6. re, ac nõ placere nobis ipsis. Nam vnusquisque nostrum proximo placeat in bonum ad ædificationem. Etenim CHRISTVS nõ
placuit

placuit sibiipsi, sed quemadmodum scriptũ est: *Opprobria opprobrantium tibi inciderunt in me. Nam quæcunq; præscripta sunt, in nostram doctrinam præscripta sunt, vt per patientiam, & consolationem scripturarum spem habeamus. Deus autem patientię & consolationis det vobis idem mutuò inter vos sentire secundũ IESVM CHRISTVM, vt vnanimiter, vno ore glorificetis Deum, ac patrem Domini nostri IESV CHRISTI. Quapropter assumite vos inuicem, quemadmodũ & CHRISTVS assumpsit nos in gloriam Dei. Illud autẽ dico, IESVM CHRISTVM ministrum fuisse circuncisionis pro veritate Dei, ad confirmandas promissiones patrum. Cæterùm, vt Gentes pro misericordia glorificent Deum, sicut scriptũ est: * Propter hoc confitebor tibi in gentibus, & nomini tuo canam. Et rursum dicit: *Gaudete gentes cũ populo eius. Et rursum: *Laudate Dominũ omnes gẽtes, & collaudate eũ oẽs populi. Et rursum Esaias dixit: *Erit radix Iesse, & qui exurget ad imperandum gentibus, in eo gentes sperabunt. Deus autem spei impleat vos omni gaudio & pace, in credendo in hoc, vt exuberetis in spe per potentia spiritus sancti. Persuasum enim habeo fratres mei & ipse ego de vobis, quòd & ipsi pleni estis bonitate, repleti omni scientia, valentes etiã inuicem

Psal. 68. 2. Reg. 22. Psal. 17. Psal. 110. Esaiæ 11.

alius alium admonere. Sed tamen audacius
scripsi vobis fratres, ex parte veluti commo
nefaciens vos, propter gratiam quæ data
est mihi à Deo, in hoc, vt sim minister I E-
S V Christi in Gentes, administrans Euan-
gelium Dei, vt fiat oblatio gentium accepta-
bilis, sanctificata per Spiritum sanctum. Ha-
beo igitur quod glorier per Christum I E-
S V M, in his quæ ad Deum pertinent. Non
enim ausim loqui quicquam eorum, quæ nó
efficit C H R I S T V S per me, in obedien-
tiam Gentium, verbo & facto per potentiam
signorum ac prodigiorum, per potentiam
spiritus Dei, vt ab Hierusalem, & in circum-
iacentibus regionibus, vsq; ad Illyricū im-
pleuerim Euangelium C H R I S T I: ita por
rò annitens prædicare Euangelium, nó vbi
nominatus erat C H R I S T V S, vt ne super
alienum fundamentum ædificarem, sed quē-
Esaiæ 52. admodum scriptum est: *Quibus non est an
nuntiatum de eo, videbunt: & qui non au-
dierant, intelligent. Quapropter & prępedi-
tus sum sæpe, quò minus venirē ad vos. Nūc
verò cùm non amplius habeam locū in re-
gionibus his, desiderium autem habeam ve-
niendi ad vos multis iam annis, quādocunq;
iter instituero in Hispaniam, veniā ad vos.
Spero enim fore, vt isthac iter faciens, videā
vos, & à vobis producar illuc, si tamē vestra
consuetudine prius ex parte fuero expletus,
Nunc

Nunc autem proficiſcor Hieroſolimam, miniſtrans ſanctis. Viſum eſt enim Macedoniæ & Achaię communicationem aliquam facere in pauperes ſanctos, qui ſunt Hieroſolymis. Nam ita viſum eſt ipſis, & debitores illorum ſunt. *Etenim ſi ſpiritualia ſua communicauerunt gẽtibus, debent & hę in carnalibus miniſtrare illis. Hoc igitur vbi perfecero, & obſignauero illis fructũ hunc, reuertar per vos in Hiſpaniam. Scio nanq;, quòd vbi venero ad vos, cum plenitudine benedictionis Euãgelij CHRISTI venturus ſim. Obſecro autem vos fratres, per Dominum noſtrum IESVM Chriſtũ, & per dilectionẽ Spiritus, vt me laborãtẽ adiuuetis precationibus pro me ad Deũ, vt liberer ab incredulis in Iudęa, vtq; miniſterium hoc meũ, q exhibebo Hieroſolymis, acceptum ſit ſanctis: vt cum gaudio veniam ad vos per volũtatem Dei, vnaq; vobiſcum refociller. Deus autem pacis ſit cum omnibus vobis. Amen.

1. Cor. 9.
2. Cor. 9.

CAPVT XVI.

Suſcipiant Phœben docuit ent; Chriſtilogosque,

Dogmata non uitiant uentris amore ſacra.

COmmendo autẽ vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt miniſtra Eccleſiæ Cenchreenſis, vt illam ſuſcipiatis in CHRISTO, ita vt decet ſanctos, & adſitis ei in quocũq; vobis eguerit negotio. Nã hæc cùm multis adſuit, tum mihi etiam ipſi. Salutate

Priscam, & Aquilã, adiutores meos in Christo IESV, qui pro anima mea, suam ipsorum ceruicem supposuerunt. Quibus non ego solus gratias ago, sed & omnes Ecclesiæ gentium. Item quæ in domo illorum est congregationem. Salutate Epænetum dilectum meum, qui est primitiæ Archaiæ in CHRISTO. Salutate Mariam, quæ multùm laborauit erga nos. Salutate Andronicum, & Iuniam, cognatos meos, & concaptiuos meos, qui sunt insignes inter apostolos, qui etiam ante me fuerunt in CHRISTO. Salutate Amplium dilectum meum in Domino. Salutate Vrbanum adiutorem nostrum in CHRISTO, & Stachyn dilectum meum. Salutate Apellã, probatũ in CHRISTO. Salutate eos qui sunt ex Aristobuli familiaribus. Salutate Herodionem cognatũ meũ. Salutate eos qui sunt ex Narcissi familiaribus, hos qui sunt in domino. Salutate Tryphænam & Tryphosam, quæ laborant in domino. Salutate Persidem dilectam, quæ multùm laborauit in Domino. Salutate Rufum, electum in Domino, & matrẽ illius ac meam. Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Mercurium, & qui cũ his sunt fratres. Salutate Philologum & Iuliam, Nereum & sororẽ eius, & Olympam, & qui cum his sunt, omnes sanctos. Salutate vos inuicem in osculo sancto. Salutant vos

Ecclesiæ

Ecclesię CHRISTI. Obsecro autē vos fratres, vt consideretis eos qui dissidia & offendicula contra doctrinam, quā vos didicistis, gignunt: & declinetis ab illis. Nam * qui einsmodi sunt, Domino IESV Christo non seruiunt, sed suo ventri: & per blandiloquentiam & assentationem decipiunt corda simplicium. Nam vestra obedientia ad oēs permanauit. Gaudeo igitur sanè de vobis. Sed volo vos sapientes quidem esse ad bonū, synceros autem ad malū. Deus autē pacis conteret satanā sub pedes vestros breui. Gratia Domini nostri IESV CHRISTI sit vobiscū. Salutant vos Timotheus cooperarius meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater, cognati mei. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam in Domino. Salutat vos Gaius hospes me⁹ & Ecclesię totius. Salutat vos Erastus, quæstor ærarius ciuitatis, & Quartus frater. Gratia Domini nostri IESV Christi, sit cum omnibus vobis, Amē. Ei autē qui potens est vos confirmare secundū Euangelium meum, & præconiū IESV CHRISTI, iuxta reuelationem mysterij, temporibus æternis taciti, manifestati verò nunc, & per scripturas propheticas iuxta delegationem æterni Dei in obedientiam fidei, in omnes gentes patefacti, soli sapienti Deo, per IESVM CHRISTVM, * cui gloria in secula. Amen.

Philip. 3.

Rom. 3.

AD ROMANOS MISSA FVIT à Corintho per Phœben ministram Cenchreensis Ecclesiæ.

IN EPISTOLAM AD CORINTHIOS PRIOREM

Argumentum, per Erasmum Roterodamum.

CORinthus Achaiæ metropolis olim erat, ob portuũ cõmoditatem (est enim Isthmos) emporium totius Asiæ tum celeberrimum, tum opulentissimum. Ferè fit autẽ, vt eiusmodi ciuitatum mores multò sint corruptissimi, quòd vndiq; ex omni natione non tam mores quàm vitia soleãt importari: & magnam vitæ licentiam negotiatorum genus sibi vindicat. Proinde Corinthij, tametsi prædicatione Pauli iam pridem Euangelicam doctrinam accepissent, tamen adhuc ingenij vitæq; prioris vestigia nonnulla, ac reliquiæ manebãt, adeo vt periculũ esset, ne per Philosophos, crucis prædicationẽ, vt humilem & indoctam fastidiẽtes, & pseudapostolos ad Iudaismum inuitantes, à CHRISTI synceritate alienarentur. Vsqueadeo ardua res est, ab ijs in quibus natus sis, & qui-

quibus diu assueueris, in alium hominem transformari. Quin diuus Hieronymus in præfatione secundi libri commentariorum, quos scripsit in Epistolam ad Galatas, testatur sua etiamnum ætate apud Achaicos, horum quæ Paulus Corinthijs obijcit, extitisse reliquias. Cùm hodie satis esse putemus aquula modò tingi, vt subitò fias Christianus. Paulus igitur sciens, non minoris esse virtutis parta tueri, quàm parasse: filios suos, quos magno studio CHRISTO genuerat (nam sesquiannum apud illos egerat) pari studio ad CHRISTVM reuocat, & in Euangelica doctrina confirmat: nunc apostolica sæuiens auctoritate, corripiens, obiurgans, ac minitans denique, nunc paterno affectu blandiens atque exhortans, & necessariæ reprehensionis acrimoniam laudis admistu leniens: & sapientum medicorũ exemplo, amarum absinthij pharmacũ prelito melle condulcans, ac singulis malis opportuna admouens remedia. Primùm, opulentię comes solet esse tumor ac ferocitas. Et inter feroces plerunque factiones oriuntur, dum nullus alteri vult cedere, & se quisque potiorem ducit. Adhæc opes comitatur luxus & gulæ studium, luxus libidinem comitẽ trahit. Porrò negotiatorum peculiaris est auaritia. Neque verò solùm tumebant opibus, verùm etiã Græcanicæ philosophiæ su-

percilio, ſine qua cæteros, vt barbaros: deſpi ciebant. Tumoris erat quòd ex dignitate apoſtolorũ, à quo quiſq; fuerat baptizatus, efferrent ſeſe. Hinc illæ diſsidiorum voces: Ego Apollo: ego Cephæ: ego Pauli. Præterea quòd ne in conuenticulis quidẽ ſolennibus ſatis inter eos conueniret, cùm in donis ſpiritualibus ſibi quiſq; placeret, & dum in eodem dono ſibi nollent inuicem cedere, tumultus & confuſio naſceretur, adeò vt in publico conuẽto mulieres etiã loquerentur ac docerẽt. Porrò luxus ſimul & tumoris erat, quòd quoties ad ſacroſanctã cœnã conuenirent, quã Paulus dominicã vocat, in qua maximè conueniebat præſtare Chriſtianã concordiã, diuites non expectatis tenuioribus, cibũ caperent, & vſq; ad temulentiã ſe ingurgitarent, eſurientibus cæteris, vt iã non ſolùm diſsidium illic eſſet & intẽperantia, verùm etiã indecora quædã inæqualitas, quã dominica cœna neſciebat. Iã partim tumoris, partim Philoſophię vitiũ erat, quòd Paulum quidam illorũ, vt tenuẽ atq; humilem, deinde ineloquentẽ, & imperitũ faſtiderent. Propriũ verò Philoſophiæ fuit, quòd reſurrectionẽ mortuorum, fidei noſtræ baſim, in dubiũ vocarẽt. Luxus erat, quòd promiſcuè veſcerentur ijs, quæ tum ſimulacris dæmonum immolabantur, non vitato offendiculo infirmorũ. Libidinis erat, quæ nuſquã gentium

tium regnabat impunitius, quàm Corinthi, quòd præter alia repertus sit inter eos, qui patris vxorē, hoc est nouercā suā stupro cōtaminarit, nec huius auctorem flagitij è suo contubernio profligarint, quòdq; cùm alijs flagitiosis Christianis cōmerciū habuerint, velut illorum vitijs fauentes. Huc pertinet, quòd præter decorū & viri essent comati, & mulieres non vererentur nudo capite cōspici in cœtu ecclesiastico, velut ipse corporis habitu mores effœminatos ac delicias præ se ferentes. Auaritiæ erat, quòd non de fama, neque de capite sed de re pecuniaria inter sese lites agitarent, eò gliscente pecuniæ studio, vt Christiani rerum eiusmodi contemptum professi, apud ethnicos & impios iudices litigarēt, magno dedecore Christiani nominis. Et adeò non negligerent potius pecuniolæ iacturam, vt ipsi vltro alios in huiusmodi negotijs circūuenirent. Postremò de matrimonio inter sese dissentiebant, iā tū asseuerantibus quibusdā Christianis in totum à coniugio tēperandū, cùm viderent apostolos ab vxoribus suis abstinere. Morbos ostendit Corinthiorū, non omniū, sed quorundā, qui ne gregē vniuersum cōtagio inficerent, Paulus his remedijs occurrit. Primo loco præfatus fiduciam suam de futura illorū constātia in Euangelio CHRISTI, seuerius obiurgat ac docet ne per contētio-

nem humanã in hominibus glorientur, sed per cõcordiã ex ęquo gloriẽtur in CHRISTO, cui vni accepta ferenda sunt oĩa, obiter indicans fontem eiusmodi dissidiorum, animi tumorẽ esse. Proinde à supercilio mũdanæ philosophiæ ad crucis humilitatẽ reuocat: quæ licet ostentationem non habeat, vim tamen & energiã habet. Indicat & auctores huius mali speudapostolos, qui post Pauli abitum sese ingerebant, declarans se rectum iecisse fundamentũ: cauendũ, ne illi superstruerent quod paulò pòst esset demoliendum: hoc est, ne quid discerẽt Corinthij, quod mox esset dediscendum. Deinde ceu pater cum filijs expostulat, quòd huc prouecti sint magnitudinis, vt iam auctorẽ suum velut humilẽ contemnant, nihil non perpetiẽtem Euangelij gratia, cui ob idipsum magis etiã fauere cõueniebat. Hortatur autẽ filios, ne degenerent à patre, neu vltro se pædagogis in seruitutẽ dedant. Atq; hæc quidẽ potissimũ agit capite primo, secũdo, tertio, & quarto. Porrò quarti finis ad quinti initiũ mihi videtur pertinere. De incesto præcipit, & publico consilio decernit, vitandã hominis consuetudinem: partim quò pudore correctus resipiscat, partim ne huius cõtactu cæteri inficiantur. Admonet autem, non hunc modò vitandũ, verùm etiam omnes qui falso titulo Christiani manifestis flagitijs essẽt infa-

infames. Nam ethnicos flagitiosos non ita oportet vitari, vel quòd nostra non referat, quales illi sint, vel quòd passim essent flagitiosi, vt omnes vitandi fuerint ei, qui flagitiosos vellet effugere. Hæc agit capite quinto. Tertiò de litibus admonet, si quid huiusmodi quęstionũ inter ipsos natũ esset, quod ipsum tamen inter Christianos fœdũ videretur, ob pecuniã, quæ nobis debeat esse vilissima, contendere: ne res eò procedat, vt ethnici iudices adeãtur: sed ipsi per arbitros quoscunq; rem inter se transigant. Idq; agit capite sexto, cuius magna pars ad septimũ pertinet, mea quidẽ sententia: nimirũ ab eo loco, quo, de matrimonio tractaturus, inter cætera vitia scortationẽ, adulterium, & masculam venerem damnat, idq; prosequitur sub initium proximi capitis: Nescitis quòd mẽbra vestra tẽpla sunt CHRISTI: Quartò loco præcipit de matrimonio, de viduitate, de impari cõnubio, de diuortijs, de virginitate: obiter admonẽs, ob susceptũ Christianismũ, non esse mutandũ vitæ statũ. Totoq; hoc sermone ita hortatur ad cœlibatum, & continentiã, vt tamẽ coniugij remediũ non adimat ijs, quibus opus est. Hoc agitur capite septimo. Quintò docet, carnes immolatas simulacris re nihil differre à cęteris carnib⁹, & tamen ab his abstinendũ si periculũ sit, ne quis ethnicus, aut Christianus infirmior,

ex eo

ex eo quòd vesceris, existimet te simulacrórũ assentiri culturę. Ab his & huiusmodi vitijs veterum exẽplo deterret. Idq; agit capite octauo, ac rursus capite nono. Nã in medio expatiatur in cõmendationem sui, tacitè se præferens cęteris apostolis, etiã summis, qui solus omnium Corinthijs gratis impartierit doctrinã Euangelicã. Sextò docet, quid oporteat obseruari in conuẽtu publico Christianorum, ne viri sint comati, ne mulieres nudo capillitio: tũ in dominico conuiuio seruetur cõmunitas & æqualitas: neq; enim illic agi negotiũ ventris quod domi rectius agatur, sed mysticis epulis repræsentari cœnã dominicam. Præterea monet, ne quis ob dotẽ spiritualem sibi placeat, sed suã quisq; dotẽ in cõmune conferat commodũ, exẽplo mẽbrorũ corporis, exhortans, vt reliquis quidem donis, quæ contigerunt rectè vtantur, præcipuè tamẽ enitantur ad charitatẽ, sine qua reliqua adeò nihil conducãt, vt officiãt etiã. Porrò cùm charitati primas tribuerit, proximas tribuit prophetiæ, sic enim vocat enarrationẽ arcanæ scripturæ. In hac admonet vitandũ esse tumultũ & confusionẽ. Id fore, si vicissim & pauci dicant, mulieribus interim silere iussis, adeò vt nec discẽdi gratia rogare liceat in cætu. Hæc agit capite vndecimo, duodecimo, decimotertio, & decimoquarto. Septimo loco varijs argumentis adstruit

adstruit resurrectionē mortuorū: declarans, qualis, & quibus modis sit ea futura. Atque id quidē capite decimoquinto. Postremò capite familiaria quædā subijcit, de collatione pecuniæ in subsidia pauperū, de suo ad Corinthios reditu. Postremò Timotheū, & alios aliquot illis commendat. Diuus Ambrosius putat hanc non esse primā epistolā, quā Paulus scripserit Corinthijs: hanc, opinor, coniecturam sequutus, quòd capite quinto, Scripsi, inquit, vobis in epistola, quasi prius alteris literis super hac re ad illos scripserit. Etiā si Græci interpretes dissentiunt. Hanc missam putant per Timotheū, cuius semel atq; iterū facit mentionē, simulq; per Stephanā, Fortunatū, & Achaicū, quos illis cōmendat. Rursus alij putant ab Epheso missam, quòd in calce scribat, Permanebo autē Ephesi vsq; ad Pentecosten. Alij è Philippis, nam hanc inscriptionē habent Gręcorū codices. Nec mihi coniectare licet quid sequuti sint qui ita senserunt, nisi colligunt ex itinere scriptam, ob ea quæ scribit Paulus: Veniam autem cùm Macedoniam pertransiero, nam Macedoniam pertransibo. Ac mox: Nolo enim vos modò in transitu videre.

*

Argumenti finis.

EPI-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD CORINTHIOS PRIMA.

CAPVT I.

Admonet ne sint nos propter scismata fratres,
Solus enim Christus fonsque parensque boni est.

PAVLVS vocatus apostolus IESV
Galat. 1. Christi, * per voluntatem Dei, & Sosthenes frater, ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis per Christũ IESVM, vocatis sanctis, vnà cum omnibus qui inuocant nomẽ Domini nostri IESV Christi in quo
Ibidem. uis loco, vel suo vel nostro: * Gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino IE-
Infrà 14. SV Christo. * Gratias ago Deo meo semper pro vobis de gratia Dei, quæ data est vobis per Christum IESVM, quòd in omnibus ditati estis per ipsum, in omni sermone, & omni cognitione: quibus rebus testimoniũ IESV Christi confirmatum fuit in vobis, adeo vt non destituamini in vllo dono: expectantes reuelationem Domini nostri IESV Christi: qui & confirmabit vos vsque ad finem, inculpatos in die Domini nostri IE-
1. Thes. 5. SV Christi. * Fidelis Deus, per quem voca-
Infrà 10. ti estis in consortium filij ipsius IESV

Ghristi Domini nostri. Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri IESV Ghristi, vt idē loquamini omnes, & non sint inter vos dissidia, sed sitis integrū corpus, eadē mente, & eadē sententia. Significatū est enim mihi de vobis fratres mei, à familiaribus Chloæ, quòd cōtētiones sint inter vos. Dico autem illud, quod vnisquisꝗ vestrum dicit: *Ego quidem sum Pauli, ego verò Apollo, ego verò Cephæ, ego verò CHRISTI. Num diuisus est CHRISTVS? Nū Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati fuistis? Gratias ago Deo, quòd neminē vestrū baptizauerim, nisi Crispū & Caiū, ne quis dicat, quòd in meo nomine baptizauerim. Baptizaui autem & Stephanæ familiā. Præterea haud scio, num quē alium brptizauerim. Nō enim misit me CHRISTVS vt baptizarem, sed vt euāgelizarem, non erudito sermone, ne inanis reddatur crux CHRISTI. Nā sermo crucis ijs quidem qui pereunt, stultia est: at nobis qui salutem consequimur, potentia Dei est. Scriptum est enim: *Perdam sapientiam sapientium, & intelligentiam intelligētium reijciam. * Vbi sapiens? vbi Scriba? vbi disputator seculi huius? Nónne infatuauit Deus sapientiam mundi huius? Nam postquam in sapientia Dei non cognouit mundus per sapientiam Deum, visum est Deo, per

Infrà 3.

Esaiæ 29.
Abdiæ 1.
Esaiæ 33.

per stultitiam prædicationis saluos facere
Matt.12. credentes.*Quandoquidem & Iudæi signum
& 24. postulant, & Græci sapientiã quærunt. Nos
Lucæ 11. autem prædicamus CHRISTVM crucifixum, Iudæis quidem offendiculum, Græcis verò stultitiam: sed iisdem vocatis Iudæis, pariter & Græcis, CHRISTVM Dei potentiam, ac Dei sapientiam. Quoniam stultitia Dei sapientior est quàm homines: & imbecillitas Dei robustior est quàm homines. Videtis enim vocationem vestram fratres, quòd non multi sapientes secundum carnem, nõ multi potentes, non multi claro genere nati: verùm quæ stulta erant secundum mundum, delegit Deus, vt pudefaceret sapientes: & quæ erant imbecillia in mundo, delegit Deus, vt pudefaceret ea quæ sunt robusta: & quæ ignobilia erant in mundo, contemptáque delegit Deus, & ea quæ non erant, vt ea quæ sunt obliteraret: vt ne gloriaretur vlla caro coram ipso. Ex eodem autem vos estis in Christo IESV, qui
Hier.9. factus fuit nobis sapientia à Deo, iustitiaq;
2.Cor.10 & sanctificatio, & redemptio. Vt quemadmodum scriptum est:*Qui gloriatur, in domino, glorietur.

CAPVT II.

Blandi humiloquam contemno rhetoris artem;
Cælica simplicibus prædico scita logis.

ET

ET ego cùm venirem ad vos fratres, non veniebam cum eminentia ſermonis, aut ſapientiæ, annuntians vobis teſtimonium Dei. Non enim me iudicaui quicquam ſcire inter vos niſi IESVM Chriſtum, & hunc crucifixum. Et ego per infirmitatem & cum timore, ac in tremore multo apud vos verſat9 ſum: & ſermo meus, & prędicatio mea, non erat in perſuaſorijs humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtẽſione ſpiritus ac potentię, vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominũ, ſed in potentia Dei, porrò ſapientiam loquimur inter perfectos: ſapientiam autem non ſeculi huius, neque principium ſeculi huius, qui abolentur: ſed loquimur ſapientiã Dei in myſterio, quæ eſt recondita, quam præfinierat Deus ante ſecula, in gloriam noſtrã, quam nemo principum ſeculi huius cognouit. Nam ſi cognouiſſent, haud quaquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed quemadmodum ſcriptum eſt: * Quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Nobis autem Deus reuelauit per ſpiritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei. Quis enim hominum nouit ea quę ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo? Sic & ea quæ ſunt Dei, nemo nouit, niſi ſpiritus Dei. Nos verò non ſpiritum mundi accepimus,

Eſai. 64.

ſed Spiritum qui eſt ex Deo, vt ſciamus quæ à CHRISTO donata ſint nobis, quæ & loquimur, non ſermonibus quos docet humana ſapientia, ſed quos docet Spiritus ſanctus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. Animalis autem homo non accipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtultitia ſiquidem illi ſunt: nec poteſt cognoſcere quòd ſpiritualiter diiudicantur. At ſpiritualis dijudicat quidem
Sapien. 9 omnia, ipſe vero à nemine dijudicat. * Quis
Eſaiæ 40. enim cognouit mentem domini? quis conſi-
Rom. 11. lium daturus ſit illi? Nos autem mentem CHRISTI tenemus.

CAPVT III.

Cælica pneumaticus poſuit fundamina Paulus,
Saxa ſuperſtruier non peritura monens.

ET ego, fratres, non potui loqui vobis vt ſpiritualibus, ſed loquendum fuit vt carnalibus, vt infantibus in CHRISTO. Lactis potu vos alui, & non cibo. Nondum enim poteratis, imò ne nunc quidem adhuc poteſtis, nam adhuc carnales eſtis. Siquidem cùm in vobis ſit æmulatio & contentio, & factiones, nònne carnales eſtis, & ſecundũ hominem ambulatis? Etenim cùm
Suprà 1. dicat aliquis: * Ego quidem ſum Pauli: alter verò ego Apollo: nònne carnales eſtis? Quis igitur eſt Paulus? quis autem Apollo? niſi miniſtri, per quos crediditis, & vt cuique dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit,

ſed Deus dedit incrementum. Itaque neque
qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed
qui dat incrementum, Deus. Cæterùm is
qui plantat, & is qui rigat, vnũ ſunt: Vnuſ-
quiſque tamen ſuam mercedem accipiet iu-
xta ſuum laborem. Etenim Dei ſumus coo-
perarij. Dei agricolatio, Dei ædificatio eſtis
iuxta gratiam Dei, quæ data eſt mihi. Vt
ſapiens architectus fundamentum poſui, a-
lius autem ſuper illud ædificat. Porrò
quiſque videat quomodo ſuperſtruat. Nam
fundamentum aliud nemo poteſt ponere,
præter hoc quod poſitum eſt, quod eſt IE-
SVS Chriſtus. Quòd ſi quis ſuperſtruit ſu-
per fundamentum hoc, aurum, argentum,
lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam,
cuiuſque opus manifeſtum fiet. Dies enim
declarabit, quod in igne reuelatur: & cuiuſ-
que opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius
opus manſerit, quod ſuperſtruxit, mercedẽ
accipiet: ſi cuius opus exuſtum fuerit, dam-
num patietur, ipſe verò ſaluus fiet, ſed ſic,
tanquam per ignem.* An neſcitis quod tem Infrà 6.
plum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vo- 2. Cor. 6.
bis? Si quis templum Dei profanat, hunc
perdet Deus. Nam templum Dei ſanctũ eſt,
eſt, quod eſtis vos. Ne quis ſeipſum fallat, Si
quis ſibi videtur ſapiens eſſe inter vos in ſe-
culo hoc, ſtultus fiat, vt reddatur ſapiẽs*. Et Rom. 1.
enim ſapiẽtiæ mũdi huius, ſtultitia eſt apud

Psal. 93. Deum. Scriptum est enim: *Qui comprehendit sapientes in astutia ipsorum. Et rursum, Dominus nouit cogitationes sapientiũ quòd sint vanæ. Itaque ne quis glorietur in hominibus. Omnia nanque vestra sunt, siue Paulus, siue Apollos, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura omnia, inquam, vestra sunt, vos autem CHRISTI. CHRISTVS verò Dei.

CAPVT IIII.

Degeneres reuocate gradum, vestigia patris
Haud pigeat iustis passibus usq; sequi.

2. Cor. 6. SIc nos æstimet homo *vt ministros CHRISTI, & dispensatores mysteriorum Dei. Quod superest autem, illud requiritur in dispensatoribus, vt fidus aliquis reperiatur. Mihi verò pro minimo est, vt à vobis dijudicer, aut ab humano iudicio, imò nec meipsũ dijudico. Nullius enim rei mihi cõscius sum, sed non per hoc iustificatus sum. Cæterùm qui me iudicat, dominus est. Proinde ne ante tempus quicquam iudicetis, donec venerit Dominus, qui & illustraturus est oculta tenebrarum, & patefaciet consilia cordiũ, ac tunc laus erit vnicuiquè à Deo. Hæc autem fratres, per figuram trãstuli in meipsum, & in Apollo, propter vos, vt in nobis disceretis, ne quis supra id quod scriptum est, de se sentiat, vt ne hic illius, ille huius nomine inflemini,

flemini, alius aduerſus alium. Quis enim te
dijudicat? Quid antē habes, quod non acce-
piſti? Quòd ſi etiam accepiſti, quid gloria-
ris, quaſi non acceperis? Iam ſaturati eſtis,
iam ditati eſtis, abſque nobis regnum ade-
pti eſtis: atque vtinam ſanè adepti ſitis, vt
& nos ſimul vobiſcum regnemus. Arbi-
tror enim quòd Deus nos, qui ſumus Apo-
ſtoli poſtremi, oſtenderit tanquam morti
addictos, Quoniam ſpectaculum facti ſu-
mus mundo, & angelis, & hominibus. Nos
ſtulti propter CHRISTVM, vos autem
prudentes per CHRISTVM: nos imbe-
cilles, vos autem validi: vos clari, nos con-
tempti. Ad hoc vſq; tempus & eſurimus &
ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cędimur,
& incertis vagamur ſedibus, & laboramus
operantes proprijs manibus: malè audien-
tes, benedicimus: perſecutionem patientes,
ſuſtinemus: conuicijs affecti, obſecramus: ve
luti excrementa mundi facti ſumus, omniũ
reiectamentum ad hunc vſq; diem. Non quò
vos pudore ſuffundam, hæc ſcribo: ſed vt fi-
lios meos dilectos admoneo. Nam etiam ſi
innumeros pędagogos habeatis in CHRI-
STO, non multos tamen habetis patres. Si
quidem in Chriſto IESV per Euangelium
ego vos genui. *Adhortor itaq; vos, vt imi- Infrà 11.
tatores mei ſitis. Hac de cauſa miſi vobis Ti Epheſ. 5.
motheum, qui eſt filius meus dilectus, & fi-
 delis

delis in Domino, qui vobis in memoriam reducet vias meas quæ sunt in CHRISTO, quemadmodum vbique in omni ecclesia doceo. Perinde quasi non sim venturus ad vos, inflati sunt quidam, sed veniam breui ad vos, si Dominus voluerit, & cognoscam non sermonē istorum qui inflati sunt, sed virtutem. Non enim in sermone regnum est Dei, sed in virtute. Quid vultis? Cùm virga venio ad vos, an cum charitate, & spiritu lenitatis?

CAPVT V.

E cœtu infandi contagia pellite stupri.
Ne uitient omnem contaminentq; legem.

OMnino auditur inter vos stuprum, & huiusmodi stuprum, quod nec inter gentes nominatur, vt aliquis vxorem patris habeat. Et vos inflati estis, ac non potius luxistis, vt tolleretur de medio vestrum, qui
Colos. 2. facinus hoc perpetrasset. Nam ego quidem, * vt absens corpore, præsens autem spiritu, iam decreui tanquam præsens, vt is qui sic hoc patrauit, in nomine domini nostri IESV Christi, congregatis vobis & meo spiritu, vnà cum potestate domini nostri IESV Christi, tradatur satanæ ad interitū carnis, quò spiritus saluus sit in die domini IESV. Non est bona gloriatio vestra. * An nescitis,
Galat. 5. quòd paululū fermenti totam conspersionē fermentat? Expurgate itaq; vetus fermentū,

vt sitis

vt sitis noua consperſio, ſicut eſtis infermẽtati. Nam & Paſcha noſtrum pro nobis immolatus eſt CHRISTVS. Itaq; feſtum celebremus, non in fermento veteri, nec in fermẽto malitiæ & verſutiæ: ſed in panibus fermento carẽtibus: hoc eſt, ſynceritate & veritate. Scripſi vobis per epiſtolam, * Ne cõmiſceremini cum ſcortatoribus, ac nõ omnino cum ſcortatoribus mundi huius, aut cũ auaris, aut cũ rapacibus, aut ſimulacrorũ cultoribus. Alioqui vtinã videlicet è mundo exiſſetis. Nunc autẽ ſcripſi vobis, ne commiſceamini. Si quis, cũ frater appelletur, fuerit ſcortator, aut auarus, aut ſimulacrorum cultor, aut cõuitiator, aut ebrioſus, aut rapax, cum eiuſmodi ne cibũ quidẽ capiatis. Quid enim ad me attinet etiã de his, qui foris ſunt iudicare? Nónne de his qui intus ſunt iudicatis. Eos verò qui foris ſunt, Deus iudicat. Etiam profligate iſtum qui malus eſt, ex vobiſipſis. Eccle. 13.

CAPVT VI.

Fratres deſueſcant contendere lite inhoneſta
Expediunt pauca, & ſi mihi multa licent.

SVſtinet aliquis veſtrum negotium habens cum altero, iudicari ſub iniuſtis, & non magis ſub ſanctis? An neſcitis, quòd ſancti mundum iudicabunt? Et ſi per vos iudicatur mundus, indigni eſtis minimis iudicijs? An neſcitis, quòd angelos iudicabimus, non tantùm iſta quæ ad victum pertinent?

Proinde iudicia si quidem habueritis de ijs, quæ ad vitæ vsum attinent, qui contempti sunt in ecclesia, eos constituite, Ad erubescẽtiam vestram dico. Adeò non est inter vos sapiens, ne vnus quidem, qui possit dijudicare inter fratrem suum & fratrem? Sed frater cum fratre litigat, idq; sub infidelibus? Itaq; iam quidem omnino delictum in vobis est, quòd lites habetis inter vos inuicem. Cur non potius iniuriam patimini? cur non potius damnum accipitis? imò vos iniuriam facitis, & damno afficitis, idq; fratres? An nescitis, quòd iniusti regni Dei hæreditatẽ non
Ephes. 5. consequẽtur? *Ne erretis. Neq; scortatores,
1. Tim. 1. neque cultores simulacrorum, neq; adulteri, neq; molles, neque qui concumbunt cum masculis, neque fures neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regni Dei hæriditatem accipient. Atque hæc eratis quidem, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis per nomen Domini
Infrà 10. IESV, & per spiritum Dei nostri. * Om-
Eccl. 37. nia mihi licent, at non omnia conducunt. Omnium mihi potestas est, at ego non redigar sub vllius potestatem. Escæ ventri destinatæ sunt, & venter escis, Deus autem & hunc & illas abolebit. Corpus verò non stupro, sed domino, & Dominus corpori. Deus autem & dominum suscitauit, & nos suscitabit per potentiam suam. An nescitis, quod corpora

corpora vestra membra sunt CHRISTI?
Num igitur tollens membra CHRISTI,
faciam scorti membra? Absit, An nescitis,
quòd qui adglutinatur scorto, vnum cor-
pus est? *Redigentur enim, inquit, duo in car Gene. 2.
nem vnam. At qui adglutinatur Domino, Matt. 19.
vnus spiritus est. Fugite scortationem. Om- Marci. 10
ne peccatum, quodcumque fecerit homo ex Ephes. 5.
tra corpus est: sed qui scortatur, in propriũ
corpus peccat, *An nescitis, quòd corpus ve Suprà 3.
strum templum est habitantis in vobis Spi- 2. Cor. 6.
ritus sancti, quem habetis à Deo, & nõ estis Infrà 7.
ipse vestri iuris? *Nã empti estis pretio. Glo- 1. Petr. 1.
rificate iam Deum in corpore vestro, & in
spiritu vestro, quæ sunt Dei.

CAPVT VII.

Gratus eris superis si cælebs uixeris, ast non
Cogito uirginibus legifer esse sacris.

CAeterum de quibus scripsistis mihi: Bonum est homini, vxorem non attingere. Attamen propter stupra vitanda, suam quisque vxorem habeat, & suum quæque virum habeat. Vxori vir debitam beneuolentiam reddat: similiter autem & vxor viro. Vxor proprij corporis ius non habet, sed maritus: similiter & maritus proprij corporis ius nõ habet, sed vxor. Ne fraudetis vos inuicẽ, nisi si quid ex cõsensu, pro tempore, vt vacetis ieiunio & precationi: & rursum in vnum cõueniatis, ne tentet vos satanas pro-

pter intemperantiam vestram. Hoc autẽ dico iuxta indulgentiam, non iuxta prçceptũ. Nam velim omnes homines esse vt & ipse sum. Sed vnusquisq; propriũ donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius autem sic. Dico autem inconiugatis & viduis, bonum eis est, si manserint vt & ego. Quòd si se non cõtinent, contrahant matrimoniũ. Nam satius est matrimonium contrahere, quàm vri. At coniugatis præcipio, nõ ego, imò dominus:
Matth. 5. *Vxor à viro ne separetur: quòd si separata fuerit, maneat innupta, aut marito rèconcilietur: & maritus vxorem ne dimittat. Reliquis autem ego dico, non dominus. Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc assentitur vt habet cum illo, ne dimittat eam: & mulier quæ habet maritum infidelem, & is assentitur vt habitet cum ea, ne dimittat illum. Sanctificatus est enim maritus incredulus per vxorem: & sanctificata est vxor incredula per maritũ. Alioqui filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. Quòd si incredulus discedit, discedat. Non est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi, sed in pace vocauit nos Deus. Quî nanq; scis mulier, an maritum sis seruatura? Aut quî scis vir, an vxorem sis seruaturus? Vtcunque fuerit, vnusquisque vt ipsi partitus
Ephe. 4. est Deus, * vnusquisque vt illum vocauit dominus, ita ambulet: & sic in ecclesijs omnibus

nibus ordino. Circuncisus aliquis vocatus est? ne accersat præputium. In præputio aliquis vocatus est? ne circuncidatur. Circuncisio nihil est, & præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Vnusquisque in ea vocatione, in qua vocatus fuit, maneat. Seruus vocatus es? ne sit tibi curę: quin etiam si potes liber fieri, potius vtere. Etenim qui in domino vocatus est seruus libertus Domino est. Similiter & qui liber vocatus fuit, seruus est CHRISTI.
* Pretio empti fuistis, nolite fieri serui ho- Suprà. 6.
minũ. Vnusquisque in eo, in quo vocat⁹ fuit, 1. Petr. 2.
fratres, maneat apud Deum. De virginibus autem præceptum domini non habeo: consilium tamen do, tanquam misericordiam consequutus à Domino, in hoc, vt sim fidelis. Arbitror igitur hoc bonum esse propter præsentem necessitatem. Nam bonum est homini sic esse. * Alligatus es vxo- Matth. 5.
ri? ne quære diuortium. Solutus es ab Marci. 10
vxore? ne quæras vxorem. Quòd si duxeris vxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccauit. Attamen afflictionem in carne habituri sunt huiusmodi. Ego verò vobis parco. Cæterùm illud dico fratres, tẽpus contractum est: superest, vt qui habent vxores, sint tanquam non habeant: & qui plorent, tanquã non plorent: & qui gaudẽt, tanquam non gaudeant: & qui emunt, tanquam

quam non poſsideant: & qui vtuntur mundo hoc, tanquam nō vtantur. Præterit enim habitus huius mundi. Velim autem vos abſque ſolicitudine eſſe, Qui cœlebs eſt, curat ea quæ ſunt domini, quomodo placiturus ſit Domino: at qui duxit vxorem, ſolicitus eſt de his quæ ſunt mundi, quomodo placiturus ſit vxori. Diuiſa ſunt hæc duo, mulier & virgo. Innupta curat ea, quæ ſunt domini, vt ſit aucta, cùm corpore, tum ſpiritu: Contrà, quę nupta eſt, curat ea quæ ſunt mundi, quomodo placitura ſit viro. Hoc autem ad id, quod vobis conducibile eſt, dico: Non vti laqueum vobis iniȷciam, ſed vt quod honeſtum ac decorum eſt, ſequamini, & adhęreatis domino abſque vlla diſtractione. Quòd ſi quis indecorum virgini ſuæ putat, ſi prætereat nubendi tempus, & ſic oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, iungantur matrimonio. Cæterùm qui ſtat firmus in corde, non habens neceſsitatem, ſed poteſtatem habet propriæ voluntatis, & hoc decreuit in corde ſuo, vt ſeruet ſuam virginem, bene facit. Itaque qui elocat nuptum, bene facit: attamen qui non elocat nuptum, melius facit. * Vxor alligata eſt matrimonio,
Roma. 7. quandiu viuit maritus eius. Quòd ſi dormierit marirus illius, libera eſt ad cui velit nubendum, modo in domino. Attamen beatior eſt, ſi ſic maneat, iuxta meam ſententiam.

tentiam. Opinor autem quòd & ipſe ſpiritum Dei habeam.

CAPVT VIII.

Idolum ſcis eſſe nihil, tum tu uſque cauebis
Infirmum Bromio perdere ſiue cibo.

CAeterum de his quæ ſimulacris immolantur, ſcimus quòd omnes ſcientiã habemus. Scientia inflat, charitas verò ædificat. Quòd ſi quis ſibi videtur aliquid ſcire, nondum quicquam nouit, quemadmodum oporteat ſcire. At ſi quis diligit Deum, hic cognitus eſt ab illo. De eſu igitur eorum quę ſimulacris immolantur, ſcimus, quòd nullum eſt ſimulacrum in mundo, & quòd nullus ſit Deus alius, niſi vnus. Nam etiam ſi ſunt qui dicantur dij, ſiue in cælo, ſiue in terra, quemadmodum ſunt Dij multi, & domini multi: nobis tamen vnus eſt Deus, qui eſt pater ille, ex quo omnia, & nos in illum: & vnus Dominus IESVS Chriſtus, per quẽ omnia, & nos per illum: ſed non in omnibus eſt ſcientia. Nonnulli verò cum conſcientia ſimulacri vſq; ad hoc tempus, tanquam ſimulacris immolatum edunt, & cõſcientia illorũ infirma cùm ſit, poluitur. Atqui eſca nos non commendat Deo: neque ſi comedamus, aliquid nobis ſupereſt: neq; ſi non comedamus, quicquam nobis deeſt. * Sed videte, ne Roma. 14
quomodo facultas illa veſtra offẽdiculo ſit ijs, qui infirmi ſunt. Etenim ſi quis cõſpexerit te,

rit te, qui habes ſcientiam, in epulo ſimulacrorum accumbentem, nónne conſcientia eius qui infirmus eſt, ædificabitur ad edendum ea, quæ ſunt ſimulacris immolata? Et peribit frater qui infirmus eſt, in tua ſcientia, propter quē CHRISTVS fuit mortuus. Sic autem peccantes fratres, & vulnerantes illorum conſcientiam infirmam in
Ibidem. Chriſtum peccatis.* Quapropter ſi eſca oſtendit fratrem meum, haud quaquā veſcar carnibus in æternum, ne fratri meo ſim offendiculo.

CAPVT IX.

Liber ſum, quanquam mea iura relinquo, brabeion
Iuſtus agnothetes poſt ſtadia ipſa dabit

AN non ſum apoſtolus? an non ſum liber? an non IESVM Chriſtum Dominum noſtrum vidi? an non opus meum vos eſtis in Domino? Si cæteris non ſum apoſtolus, at ſanè vobis ſum. Siquidem ſigillum apoſtolatus mei, vos eſtis in Domino. Mea reſponſio apud eos qui me interrogāt, hæc eſt: An non habemus poteſtatem edendi ac bibendi? An non habemus poteſtatem, ſororem mulierem circunducendi, quemadmodum & cæteri apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas? Aut ſolus ego & Barnabas non habemus poteſtatem hoc faciendi? Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit?

Aut quis pascit gregem,& de lacte gregis nõ edit? Num secundum hominem hæc dico? An non & lex eadem dicit? Etenim in Mosi lege scriptum est: * Non obligabis os boui trituranti. Num boues curæ sunt Deo? An hoc propter nos omnino dicit? propter nos enim hoc scriptum est,quòd sub spe debeat is,qui arat,arare:& qui triturat sub spe,spei suæ particeps esse debeat.* si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos vestra carnalia messuerimus? Si cæteri potestatis erga vos participes sunt, cur non potius vos? Atqui non vsi fuimus potestate ista,sed omnia sufferimus, ne quod offendiculum demus Euangelio CHRISTI. An nescitis quòd ij qui in sacris operantur,ex sacrificio viuunt? Qui sacrario assistunt,vnà cum sacrario partem accipiunt? Sic & Dominus ordinauit, vt qui Euangelium annunciant, ex Euangelio viuant. Ego tamen nullo horum vsus fui. Quanquam non scripsi hæc, vt ita fiat in me. Nam bonum est mihi mori potius,quàm vt gloriationem meam aliquis inanẽ reddat.Etenim si Euangelizem, non est quòd glorier: necessitas enim mihi incumbit,Væ autem mihi est,nisi euangelizem. Nam si volens hoc faciam, præmium habeo:sin inuitus,dispensatio cõmissa est mihi. Quod igitur mihi est præmium? Vt cùm euangelizem, gratuitum efficiam

Deut. 25. 2. Tim. 5. Rom. 15.

efficiam Euangelium CHRISTI in hoc,
ne abutar poteſtate mea in Euangelio. Etenim
cùm liber ſim ab omnibus, omnibus
meipſum ſeruum feci, quo plureis lucrifaciam:
& factus ſum Iudæis, quaſi Iudæus, vt Iudæos
lucrifaciam: ijs qui ſub lege ſunt, quaſi
ſim ſub lege, vt eos qui ſub lege ſunt lucrifaciam:
his qui ſine lege ſunt, tanquam ſim ſine
lege, cùm non ſim ſine lege Deo, ſed obnoxius
lege CHRISTI, vt lucrifaciã eos
qui ſunt ſine lege. Factus ſum infirmis quaſi
infirmus, vt infirmos lucrifaciam. Omnibus
factus ſum omnia, vt omnino aliquos ſeruẽ.
Hoc autem facio propter Euangeliũ, vt particeps
illius fiam. An neſcitis, quòd qui in
ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed
vnus accipit præmium? Sic currite, vt cõprehendatis.
Omnis autem qui certat, per
omnia temperãs eſt. Illi quidem igitur, vt periturã
coronam accipiant, nos autem vt æternam.
Ego itaque ſic curro, vt non in incertum:
ſic pugilẽ ago, non velut aërem feriens:
verùm ſubijcio corpus meum, & in ſeruitutem
redigo, ne quo modo fiat, vt cùm alijs
prædicarim, ipſe reprobus efficiar.

CAPVT X.

Moſes quod tranſijt ſicco pede per mare rubrum, &
Cætera, nos propter pagina ſacra refert.

NOlim autem vos ignorare fratres, quòd
* patres noſtri omnes ſub nube erant,
Exod. 13. & om-

&omnes per mare transierunt: * &omnes Exod. 14.
in Mosen baptizati sunt in nube & in mari,
* & omnes eandem escam spiritualem come Exod. 17.
debant, & omnes eundem potum spiritualẽ
bibebant. Bibebant * enim de spirituali, quæ Exod. 17.
illos comitabatur petra: petra verò fuit
CHRISTVS. Sed plures illorum nõ ap-
probauit Deus. * Postrati enim sunt in deser Num. 20.
to. Hæc autẽ figuræ nostræ fuerunt, ne nos & 26.
simus concupiscentes rerum malarũ, quem-
admodum & illi concupierunt. Neq; simu-
lacrorum sitis cultores, sicuti quidam illo-
rum, quemadmodum scriptum est: * Sedit Exod. 32.
populus vt ederet ac biberet, & surrexerunt
ad ludendum. Neq; stupris inquinemur, * si- Num. 15.
cuti quidam illorum stupris polluti sunt, &
conciderunt vno die viginti tria millia. Ne-
que tentemus CHRISTVM, * sicut & Num. 21.
quidam illorum tentauerunt, & à serpenti- Iudit. 8.
bus extincti sunt. * Neque murmuretis, sicut
& quidam illorum murmurauerunt, & in-
terempti sunt ab extinctore. Hæc autem
omnia figuræ contigerunt illis. Scripta ve-
rò sunt propter admonitionem nostri, in
quos termini ætatum inciderunt. Proinde
qui sibi videtur stare, videat ne cadat. Ten-
tatio vos non cepit, nisi humana. * Sed fi- Suprà 1.
delis est Deus, qui non sinet vos tentari su- 1. Thes. 5.
pra id quod potestis: imò faciet vnà cum
tentatione euentum, quò possitis sufferre.

Quapropter dilecti mei, fugite ab simulacro
rum cultum, vt prudentibus loquor, iudica-
te vos quod dico. Poculum benedictionis, cui
benedicimus, nónne communicatio sangui-
nis CHRISTI est? Panis quē frangimus,
nonne cōmunicatio corporis CHRISTI
est? Quoniam vnus panis, vnum corpus mul
ti sumus. Nam omnes ex eodem pane parti-
cipamus. Videte Israëlem iuxta carnem.
Nónne qui edunt victimas, participes sacra-
rij sunt? Quid ergo dico, quòd simulacrum
aliquid sit? aut quòd simulacris immolatum
aliquid sit? Non: verum illud dico, quòd qu
immolant gentes, dæmonijs immolant, &
Deut. 32. non Deo. * Nolim autem vos consortes dæ-
moniorum esse. Non potestis poculum Do-
mini bibere, & poculum dæmoniorū. No
potestis mensæ Domini participes esse, &
mensæ dæmoniorum. An prouocamus Do
Eccle. 37. minum? num fortiores illo sumus? *Omn
Suprà 6. mihi licent, at non omnia conducunt. Ō
Infrà 13. nia mihi licent, sed nō omnia ædificant. N
mo quod suum est, quærat: sed quisq; qu
alterius est. Omne quod in macello ven
tur, edite, nihil interrogantes, propter co
Psal. 23. scientiā. *Domini siquidē est terra, & ple
tudo eius. Quòd si quis vocat vos infideli
& vultis ire, quicquid apponitur vobis, ed
te, nihil interrogantes propter conscienti
Quòd si quis vobis dixerit, Hoc simulac
imm

immolatum est: ne edatis propter illum qui indicauit & propter conſcientiã. Domini ſiquidẽ eſt terra, & plenitudo eius. Porrò cõſcientiam dico, non tuam, ſed illius alterius. Cur enim libertas mea iudicatur ab alia cõſcientia? Quòd ſi ego cum gratia participo, cur ob id mihi maledicitur, pro quo ego gratias ago? * Siue igitur editis, ſiue bibitis, ſiue quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Tales eſtote, vt nullum præbeatis offendiculũ, neque Iudæis, neque Græcis, neque Eccleſiæ Dei: quemadmodum ego per omnia omnibus placeo, non quærens meam ipſius vtilitatem, ſed multorum, vt ſalui fiant. Coloſ. 3.

CAPVT XI.

Nemo non facito quod ſe decet, hoc quoque nemo
Non reputet ſecum, quod ſacra menſa docet.

IMitatores * mei eſtote, ſicut & ego CHRISTI. Collaudo autẽ vos fratres, quòd oĩa mea memoria tenetis: & quemadmodũ tradidi vobis inſtituta tenetis. Sed volo vos ſcire, quòd omnis viri caput CHRISTVS eſt: * caput autem mulieris, vir: caput verò CHRISTI, Deus. Omnis vir orans, aut prophetans, quicquam habens in capite, probro afficit caput ſuum. Omnis verò mulier orans aut prophetans nõ velato capite, dehoneſtat caput ſuum. Nam id perinde eſt prorſus, ac ſi raſa eſſet. Etenim ſi nõ velatur mulier, etiam tondeatur. Quòd ſi fœdum eſt Philip. 3. Epheſ. 5.

mulieri tonderi, aut radi, veletur. Vir quidem non debet velare caput, cùm is imago sit & gloria Dei. At mulier gloria viri est. Non enim est vir ex muliere, sed mulier ex
Gene.2. viro. * Neque enim conditus est vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Propter hoc debet mulier potestatem habere in capite, propter Angelos: alioqui neque vir absque muliere, neque mulier absque viro in Domino. Nam quemadmodum mulier ex viro est, ita & vir per mulierẽ: omnia verò ex Deo. Inter vosipsos iudicate: num decorum est, mulierem non velatam Deum orare? An ne natura quidem ipsa hoc docet vos, quòd viro quidem, si comatus fuerit, probro sit? cõtrà, mulieri si comata fuerit, gloriæ sit? eò quòd coma pro velamine data sit. Cæterùm, si quis videtur contentiosus esse, nos huiusmodi consuetudinem non habemus, neque Ecclesiæ Dei. Illud tamen præcipiens non laudo, quòd non in melius, sed in deterius conuenitis. Nam primùm quidem, cùm conuenitis in Ecclesia, audio dissidia in vobis esse, & aliqua ex parte credo. Oportet enim & sectas in vobis esse, quo qui probati sunt, manifesti fiant inter vos. Itur cùm conuenitis in eundem locum, non licet dominicam cœnam edere, quòd vnusquisque propriam cœnam occupat in edendo. Et hic quidem esurit, ille verò ebrius est.
Nu

Num sanè domos non habetis ad edendum
& bibendum? An ecclesiam Dei contemni-
tis,& pudefacitis eos qui non habent?Quid
vobis dicam?Laudabo vos? In hoc non lau-
do.Ego enim accepi à Domino , quod &
tradidi vobis,quòd Dominus IESVS, in
ea nocte qua traditus est, accepit panem: &
postquam gratias egisset, fregit ac dixit:Ac-
cipite,edite: * Hoc meum est corpus, quod Matt.26.
pro vobis frangitur, hoc facite in mei com- Marci .4.
memorationem. Ad eundem modum & po- Lucæ 22.
culum,peracta cœna,dicens : Hoc poculum
nouum testamentum est in meo sanguine:
hoc facite,quotiescunque biberitis , in mei
commemorationem . Quotiescunque enim
commederitis panem hunc,& de poculo bi-
beritis,mortem Domini annuntiatis,donec
venerit.Itaque quisquis ederit panem hunc,
aut biberit de poculo Domini indignè, reus
erit corporis & sanguinis Domini . Probet
autē homo seipsum, & sic de pane illo edat,
& de poculo illo bibat . Nam qui edit & bi-
bit indignè , iudicium sibiipsi edit & bibit,
non dijudicans corpus Domini . Propter
hoc inter vos multi imbecilles & inualidi,
& dormiunt multi.Etenim si nosipsos diju-
dicassemus,haudquaquā iudicati fuissemus.
At cùm iudicamur , à Domino corripi-
mur,ne cum mundo condemnemur. Itaque
fratres mei,cùm conuenitis ad comedendū,
 alius

alius alium exspectate. Quòd si quis esurit, domi edat, ne ad condemnationem conueniatis. Cætera verò, cùm venero, disponam.

CAPVT XII.

Omnia pneuma sacrum dat, & omnia iungit in unum
Sacra paligenesis corpora fonsq; sacer,

Porrò de spiritualibus, fratres, nolo vos ignorare. Scitis quòd gẽtes fuistis, & ad simulacra muta vtcunq; ducebamini sequentes. Quapropter notum vobis facio, quòd nullus per spiritum Dei loquens, dicit ana-
Marci 9. thema IESVM. * Et nemo potest dicere Dominum IESVM, nisi per Spiritum sanctum. Diuisiones autem donorum sunt, sed idem Spiritus, & diuisiones ministeriorum sunt, & idem Dominus: & diuisiones operationum sunt, sed idem est Deus, efficiens omnia in omnibus. Vnicuiq; verò datur manifestatio Spiritus ad id quod expedit. Nam huic quidẽ per Spiritum datur sermo sapiẽtiæ, alij verò sermo scientiæ secundum eundem Spiritũ, alij verò fides per eundem Spiritũ, alij verò dona sanationũ per eundẽ Spiritum, alij verò efficaciæ potentiarũ, alij verò prophetia, alij verò discretiones spirituum, alij verò genera linguarum, alij verò interpretatio linguarum: sed hęc omnia efficit vnus ille & idẽ Spiritus, diuidẽs peculiariter
Rom. 12. vnicuiq; sicuti vult. * Quemadmodum enim
Ephe. 4. corpus vnum est, & membra habet multa, omnia

omnia verò membra corporis vnius, multa cùm sint, vnum sunt corpus: sic & CHRISTVS. Etenim per vnum spiritum nos omnes in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Græci, siue serui, siue liberi: & omnes vnum spiritũ hausimus. Etenim corpus non est vnum membrum, sed multa. Si dicat pes, non sum manus, non sum de corpore: num idcirco non est de corpore? Et si dicat auris, non sum oculus, nõ sum de corpore: num ideo non est de corpore? Si totum corpus oculus, vbi auditus? si totum auditus, vbi olfactus? Nunc autem Deus posuit membra, vnumquodque singulatim in corpore, quemadmodũ voluit. Quòd si essent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidem membra, vnum verò corpus. At non potest oculus dicere manui, Non est mihi opus te: aut rursum caput pedibus, nõ est mihi opus vobis: imò multo potius, quæ vidẽtur mẽbra corporis imbecilliora esse, necessaria sunt: & quæ putamus minus honesta esse corporis, his honorem vberiorẽ apponimus: & indecora nostri, copiosiorẽ decorẽ habent. Cæterùm quæ decora sunt nostri, non indigent: sed Deus simul temperauit corpus, ei cui deerat, copiosiorem addẽs honorem, ne sit dissidium in corpore, sed inuicem alia pro aliis eandem solicitudinem gerant membra. * Et siue patitur vnum Roma. 8.
 mem-

Heb.4. membrum, simul patiuntur omnia mem-
bra: siue glorificatur vnum membrũ, simul
gaudent omnia membra: Vos autem estis
corpus CHRISTI, & membra ex parte,
Ephes. 4. * Et alios quidem posuit Deus in Ecclesia,
Primùm Apostolos, deinde Prophetas, ter-
tiò doctores, deinde potestates, deinde dona
sanationum, subsidia, gubernationes, gene-
ra linguarum. Num omnes apostoli? num
omnes prophetæ? num omnes doctores? nũ
omnes potestates? num omnes dona habent
sanationum? num omnes linguis loquũtur?
Infrà 14. num omnes interpretantur? * Sectemini ve-
rò dona potiora. Et adhuc his excellentio-
rem viam vobis ostendo.

CAPVT XIII.

Plura licet facias, nihil est quod adæquet amorem
Christi, fortis amor spemque fidemque praît.

SI linguis hominum loquar & angelorum,
charitatem autem non habeã, factus sum
æs resonans, aut cymbalum tinniens. Et si
habeam prophetiam, & nouerim mysteria
omnia, omnemq; scientiam: & si habeam
omnẽ fidem, adeo vt montes loco dimoue-
am, charitatem autem non habeam, nihil
sum. Et si insumã in alimoniã omnes facul-
tates meas, & si tradam corpus meũ vt cõ-
burar, charitatem autem nõ habeam, nihil
Suprà 10. vtilitatis capio. * Charitas patiens est, be-
Philip. 2. nigna est; * charitas non inuidet, charitas
non

non est procax, nõ inflatur, non est fastidiosa, non quærit quę sua sunt, non iritatur, nõ cogitat malum, non gaudet de iniustitia, sed cõgaudet veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit: siue prophetiæ abolebuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia abolebitur. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Ast vbi venerit quod perfectum est, tunc quod ex parte est abolebitur. Cùm essem puer, vt puer loquebar, vt puer sentiebã, vt puer cogitabam: at vbi factus sum vir, aboleui puerilia. Cernimus enim nunc per speculũ in ęnigmate, tunc autem facie ad faciẽ: nunc cognosco ex parte, tũc verò cognoscam quemadmodum & cognitus sum. Nunc autẽ manet fides, spes, charitas, tria hæc, sed maxima in his charitas.

CAPVT XIIII.

Qui loquitur linguis, pro uiribus ille prophetet
Conticeat ad cœtum fœmina ritè uirûm.

SEctemini *charitatem, æmulemini spiritualia, magis tamen vt prophetetis. Nam qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nullus enim audit: spiritu verò loquitur mysteria. Cęterùm qui prophetat, hominibus loquitur ædificationem, & exhortationem, & consolationem. Qui loquitur lingua seipsum ędificat: atqui prophetat congregationẽ ædificat. Volo autem omnes Suprà 12.

vos loqui linguis, magis tamen vt prophetetis. Maior enim qui prophetat, quàm qui loquitur linguis, nisi interpretetur, vt Ecclesia ædificationem accipiat. Nunc autem fratres, si veniam ad vos linguis loquens, quid vobis prodero? nisi vobis loquar, aut per reuelationem, aut per scientiam, aut per prophetiam, aut per doctrinam? Quin & inanima, vocem reddentia, siue tibia, siue cithara, nisi distinctionẽ sonis dederint, quomodo cognoscetur, quòd tibia canitur aut cithara? Etenim si incertam vocem tuba dederit, quis apparabitur ad bellum? Sic & vos per linguam nisi significantem sermonem dederitis, quomodo intelligetur, quod dicitur? eritis enim in aërem loquentes. Tam multa, verbi gratia, genera vocum sunt in mundo, & nihil horum mutum. Itaque si nesciero vim vocis, ero ei qui loquitur barbarus, & qui loquitur, apud me barbarus. Itaque & uos, quandoquidem sectatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite vt excellatis. Quapropter qui loquitur lingua, oret vt interpretetur. Nam si orem lingua, spiritus meus orat, at mens mea fructu vacat. Quid igitur est? Orabo spiritu, sed orabo & mente. Canam spiritu sed canam & mẽte. Alioqui si benedixeris spiritu, is qui implet locũ indocti, quomodo dicturus est Amen, ad tuam gratiarum actionem?

Quando-

Quandoquidem, quid dicas, neſcit. Nam tu quidem bene gratias agis, verùm alius non ædificatur. * Gratias ago Deo meo, quòd magis quàm omnes vos linguis loquor. Sed in eccleſia volo quinque verba mente mea loqui, vt & alios inſtituam potius, quàm decem millia verborum lingua. * Et fratres, ne ſitis pueri ſenſibus, ſed malitia pueri ſitis: ſenſibus verò perfecti ſitis. In lege ſcriptum eſt: * Varijs linguis, & labijs varijs loquar populo huic, & ne ſic quidem audient me, dicit Dominus. Itaq; linguæ ſigni vice ſunt, non ijs qui credũt, ſed incredulis: cõtrà prophetia non incredulis, ſed credentibus. Ergo ſi conuenerit eccleſia tota ſimul, & omnes linguis loquantur: ingrediantur autem indocti, aut increduli, nónne dicent vos inſanire? Quòd ſi omnes prophetetis, ingrediatur autem incredulus, aut indoctus, coarguitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus: & ſic occulta cordis eius manifeſta fiunt: atque ita procidens in faciem, adorabit Deum, renuntians, quòd Deus reuera in vobis ſit. Quid igitur eſt fratres? Quoties conuenitis, vnuſquiſq; veſtrũ canticum habet, doctrinam habet, linguam habet, reuelationem habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis loquitur, fiat per binos, aut ad ſummũ ternos, idq; viciſsim, et vnus interpretur. Quòd ſi non ſit interpres, taceat

Suprà 1.

Ephe. 4.

Eſaiæ 28.

taceat in ecclesia: cęterũ sibiipsi loquatur, & Deo. Prophetæ verò duo aut tres loquãtur, & cæteri diiudicent. Porrò si alij fuerit reue latum assidenti, prior taceat. Potestis enim singulatim omnes prophetare: vt omnes discant, & omnes consolationem accipiant, & spiritus prophetarum, prophetis subijciuntur. Non enim est confusionis auctor Deus, sed pacis, vt in omnibus congregationibus
1. Tim. 2. sanctorum. *Mulieres vestrę in ecclesiis sileant: nec enim permissum est illis vt loquantur,
Genes. 3. tur, sed vt subditæ sint, *quemadmodum & lex dicit. Quod si quid discere volunt, domi suos viros interrogent. Nam turpe est mulieribus in cœtu loqui. An à vobis sermo Dei profectus est? An in vos solos incidit? Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, agnoscat quæ scribo vobis, quòd Domini sint præcepta, cæterùm si quis ignorat, ignoret. Proinde fratres, ad id enitamini, vt prophetetis, & loqui linguis ne vetueritis. Omnia decenter & secundum ordinem fiant.

CAPVT XV.

Restat mors Christi, reditusque è carcere ditis,
Morsus Christe tuus liberat inde pios.

Galat. 2. NOtum *autem vobis facio fratres Euangelium, quod euangelizaui vobis, quod & accepistis, in quo & statis. per quod & salutem cõsequimini, quo pacto annuntiarim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.

Tra-

Tradidi enim vobis in primis,quod & acceperam:quòd CHRISTVS mortuus fuerit pro peccatis nostris,*secundum scripturas:& quòd sepultus sit, & quòd resurrexerit tertio die secundum scripturas : & quòd visus sit Cephæ:deinde duodecim illis : postea visus est plus quàm quingentis fratribus simul:ex quibus plures manent ad hunc vsque diem:quidam autem & obdormierũt. * Deinde visus est Iacobo, pòst Apostolis omnibus. Postremò verò omniũ, velut abortiuo visus est & mihi. *Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum idoneus,vt dicar apostolus, propterea quòd persecutus sum ecclesiam Dei . Sed gratia Dei sum id quod sum. Et gratia eius,quæ profecta est in me,non fuit inanis , sed copiosius quàm illi omnes laboraui : non ego tamen, sed gratia Dei quæ mihi adest. Siue igitur ego siue illi, sic prædicamus , & sic credidistis . Quòd si CHRISTVS prædicatur à mortuis resurrexisse,quomodo dicunt quidẽ inter vos, non esse resurrectionem mortuorum ? Porrò si resurrectio mortuorum non est, ne CHRISTVS quidem resurrexit. Quòd si Christus nõ resurrexit , inanis videlicet est prædicatio nostra , inanis autem est & fides vestra. Reperimur autem & falsi testes Dei, quoniam testificati sumus de Deo , quòd excitauerit CHRISTVM , quem non exci-

Esaiæ 55.
Mat. vlt.
Marci 16.
Ephes. 3.

excitauit, si videlicet mortui non resurgũt.
Etenim si mortui nõ resurgunt, ne CHRI-
STVS quidẽ resurrexit. Quòd si CHRI-
STVS non resurrexit, superuacanea est fi-
des vestra : adhuc estis in peccatis vestris,
Igitur & qui obdormierunt in Christo, pe-
rierunt. Si in vita hac spẽ in CHRISTO
tantùm fixam habemus, maximè miserabi-
Coloss. 1. les omnium hominum sumus. * Nunc au-
1. Thess. 4. tem CHRISTVS surrexit ex mortuis,
primitiæ eorum qui dormierant, fuit. Post-
quam enim per hominem mors, etiam per
hominem resurrectio mortuorum. Quem-
admodum enim per Adam omnes moriun-
tur, ita & per CHRISTVM omnes vi-
uicabuntur : vnusquisq; autem in proprio
ordine: primitiæ CHRISTVS, deinde ij
qui sunt CHRISTI in aduentu ipsius:
mox finis, cùm tradiderit regnum Deo, &
patri: cùm aboleuerit omnem principatum,
& omnem potestatem, ac virtutem. * Nam
Psal. 109. oportet eum regnare, donec posuerit omnes
inimicos sub pedes suos. Nouissimus hostis
aboletur mors. * Nam omnia subiecit sub
Hebr. 2. pedes illius. Atqui cùm dicat, quòd omnia
subiecta sint, palam est, excipiendum eum,
qui subiecit illi omnia. Cùm autem subie-
cta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius sub-
ijcietur ei, qui illi subiecit omnia, vt sit Deus
omnia in omnibus. Alioqui quid facient ij
quì

qui baptizātur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? cur & baptizantur pro mortuis? Quid & nos periclitamur omni tēpore? In dies morior per nostram gloriationem, quam habeo in Christo IESV domino nostro. Si secundum hominem cum bestijs depugnaui Ephesi, quę mihi vtilitas, si mortui non resurgunt? * Edamus & bibamus, cras enim morimur. Ne decipiamini. Mores bonos colloquia corrumpunt mala. Expergiscimini iustè, & ne peccetis. Nam ignorationem Dei nonnulli habent. Ad pudorem vobis loquor. At dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? quali autem corpore venient? Stulte, tu quod seminas, non viuificatur, nisi mortuum fuerit. Et hoc quod seminas, non corpus, quod nascetur, seminas, sed nudum granum, exempli causa, tritici, aut alicuius ex cæteris. Sed Deus illi dat corpus vt voluit, & vnicuiq; seminū suum corpus. Non omnis caro, eadem caro: sed alia quidem caro hominum, alia verò caro pecorum, alia verò pisciū, alia verò volucrium. Et sunt corpora cælestia, & sunt corpora terrestria. Verùm alia quidē cælestiū gloria, alia verò terrestrium: alia gloria solis, & alia gloria lunæ, & alia gloria stellarū. Stella siquidem à stella differt in gloria. Sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, resurgit in incorruptibilitate:

Sapien. 2.
Esaiæ. 22.

semina-

feminatur in ignominia, resurgit in gloria: seminatur in infirmitate, resurgit in potentia. Seminatur corpus animale, resurgit corpus spirituale. Est corpus animale, & est corpus spirituale, quemadmodum & scriptum
Genes. 2. est. * Factus est primus homo Adam in animam viuẽtem, extremus Adam in spiritum viuificantem. At non primùm quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de terra, terrenus: secundus homo ipse Dominus de cælo. Qualis terrenus ille, tales & hi qui terreni sunt: & qualis ille cælestis, tales & hi qui cælestes sunt. Et quemadmodum gestanimus imaginem terreni, gestabimus & imaginem cælestis. Hoc autem dico fratres, quòd caro & sanguis regni Dei hæreditatẽ consequi non possunt, Neque corruptio incorruptibilis hæreditatem accipit. Ecce mysterium vobis dico: Non omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur, in puncto temporis, in momento oculi, per extremam tubam. Canet enim & mortui resurgent incorruptibiles, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibilia hoc induere incorruptibilitatem, & mortale induere immortalitatem. Cùm autem corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoriam.
*Vbi

*Vbi tuus mors aculeus? vbi tua inferne vi- Osee 13.
ctoria? Aculeus autem mortis, peccatum: Hebr. 2.
potentia verò peccati, lex. * Sed Deo gra- 1.Ioan. 5.
tia, qui dedit nobis victoriam, per Domi-
nũ nostrum IESVM Christum. Itaque fratres mei dilecti, stabiles sitis, immobiles, abũdantes in opere Domini semper, cùm sciatis quòd labor vester nõ est inanis in Domino.

CAPVT XVI.

Si, que eleemosynam dabitis, seponito quisque
Dum veniam fortes interea esse uiri.

CAeterùm de collatione in sanctos, quemadmodum ordinaui ecclesijs Galatię, ita & vos facite. In vna sabbatorum vnusquisque vestrum apud se seponat, recõdens quicquid commodum fuerit: ne cùm venero, tunc collationes fiant. Vbi venero autem, quoscunque probaueritis per epistolas, hos mittam, vt perferant munificentiam vestrã Hierosolymam: quòd si fuerit operæpretiũ, vt & ipse proficiscar, mecum proficiscentur. Veniam autem ad vos, cùm Macedoniam transiero. Macedoniam enim pertransiturus sum. Apud vos autem fortè permanebo, aut etiam hybernabo, vt vos me deducatis quocunque proficiscar. Nolo enim vos nunc in transcursu videre, sed spero tempus aliquantum mansurum me apud vos, si Dominus permiserit. Commorabor autẽ Ephesi, vsque ad diem quinquagesimũm. Nam

 ostium

ostium mihi apertũ est magnum & efficax, & aduersarij multi. Quòd si venerit Timotheus, videte vt absque metu sit apud vos. Opus enim domini operatur, quẽadmodũ & ego. Ne quis igitur eum spernat, sed prosequamini eum cum pace, vt veniat ad me. Expecto eni illũ cũ fratribus. Porrò de Apollo fratre multùm hortatus sum illũ, vt iret ad vos cum fratribus, & omnino non erat voluntas nunc eundi: venturus est autem, cũ opportunitatem erit nactus. Vigilate, state in fide, viriliter agite, estote fortes, omnia vobis cum charitate fiant. Obsecro autẽ vos fratres, nostis familiam Stephanæ esse primitias Achaiæ, & quòd in ministerium sanctis ordinarunt seipsos, vt & vos subditi sitis talibus, & omni adiuuanti & laboranti. Gaudeo verò de aduẽtu Stephanæ & Fortunati, & Achaici: quoniam id quod mihi deerat vestri, hi suppleuerunt. Refocillauerunt enim spiritum meũ ac vestrum. Agnoscite itaque huiusmodi. Salutant vos ecclesiæ Asiæ: salutant vos in Domino multũ Aquila & Priscilla, cum ea quæ in domo eorum ipsorum ecclesia. Salutant vos fratres omnes. Salutate inuicem osculo sancto. Salutatio mea manu Pauli. Si quis non diligit dominum I E S V M Christum, sit anathema, maranatha. Gratia domini I E S V Christi sit vobiscum. Dilectio mea cum omnibus

nib

nibus vobis in Christo IESV, Amen.

Ad Corinthios prior, missa fuit è Philippis per Stephanam & Fortunatum, & Achaicum, & Timotheum.

IN SECVNDAM AD CORINTHIOS EPISTOlam Argumentum, per Erasmum Roterodamum.

*

PRimùm reddit causas Corinthijs, quare non reuiserit illos, quemadmodũ pollicitus est epistola superiore: prius quædam pręfatus de suis afflictionibus, quas ob Euangelium CHRISTI perpetiebatur, ostendens in tantis malis Deum sibi fuisse solatio. Mox reconciliat Corinthijs eum, quem superiore epistola iusserat tradi satanæ, vt amanter reciperent castigatum, quem peccantẽ eiecerant. Hæc ferme Cap. I. ac. II. Deinde prædicat studiũ suũ in Euangelio prędicando, obiter taxans ac notãs cæteros pseudapostolos, qui suo seruiẽtes quæstui, suę studentes gloriæ, nusquam non pelliciebant ad legem Mosaicam: quam CHRISTO sic conabantur admiscere, quasi sine huius

 acces-

accessione non esset spes salutis. Itaque vmbris legis Mosaicæ perfert Euangelij lucem: subinde adhortans illos non ad ceremonias Legis, sed ad conscientiā, vitamq; CHRISTO dignam. Testās interim qua synceritate prędicauerit Euāgelium CHRISTI, quantumq; malorum eius gratia perpessus sit spe præmij cælestis. Ad hæc indicat, quibus in rebus sita sit potissimùm Christiana pietas. Hæc tractantur in calce Cap. II. Cap. III. IIII. V. & principio VI. Nam reliqua huius capitis parte, simulq; initio proximi hortatur illos, vt agnoscentes dignitatem & sanctitatem suæ professionis, modis omnibus abstineant ab inquinamentis Ethnicorum, cum quibus nihil esset illis commune. Quartò loco lenit superioris reprehēsionis acerbitatem, collaudans illorum obedientiam, quòd epistolæ suæ, licet obiurgatrici, per omnia paruissent: gratulaturq;, quòd is mœror temporarius, summum gaudium vtrisq; pepererit, velut cùm ex amaro pharmaco consequitur gratissima sanitas. Quintò loco cùm exemplo Macedonum, tum varijs argumētis, ac scripturarum testimonijs prouocat, vt pro sua quisque facultate, proque animi propensione conferat aliquid in subsidium sanctorum, qui Hierosolymis agebant, memor hoc sibi mādatum à Petro, ad hoc negotij misso Tito cùm altero collega, vt ple-

vt plerique putant, Luca, quos commendat Corinthijs. Hæc agit Cap. VIII. & IX. Sextò quos antè taxauit obliquè, palam insectatur pseudapostolos, qui fastu ac supercilio dignitatem ac maiestatem apostolicam præ se ferebant, Paulum in contemptum vocantes velut humilem, vt qui cerdonicam exercuerit, velut imperitum, & infantem, adhæc, toties cæsum ac vexatum iniurijs. Aduersus hos auctoritatem suam asserit apud Corinthios, testans nusquam sibi deesse auctoritatem ac potestatem apostolicam, sed qua nolit vti grauandis alijs, quemadmodum cæteri: sed tantum ad commodum suorum, & CHRISTI gloriam. Deinde præfatus veniam stultitiæ, quòd de se gloriosius quædā dicere cogeretur: primùm æquat se summis apostolis, deinde præfert etiam, idque multis nominibus, vel quòd latius sparserit Euangelij doctrinam, vel quòd vnus gratuitè eam tradiderit, neq; per se neque per suos grauans Achaicos: vel quòd plura perpessus sit Euangelij causa, quàm illorum quisquā: ea sibi gloriæ vertens, ob quæ quibusdam videbatur contemptior. Porrò sermonis imperitiam agnoscens, modestiæ causa rerum scientiam sibi vendicat, ne quid vel hic desiderent. Postremò, quoniam pseudapostoli fictis angelorum visionibus sese venditabāt apud simplices, Paulus veram & insignem

adducit visionem, se raptum in tertium vsq; cælum: atque illic edoctum, quæ captum hominum excedant. Hæc ferè Cap. XI. & XII. Septimò, ne per pseudapostolos relaberentur in pristina vitia, testatur sibi in animo esse, inuisere illos, cum auctoritate interminans, ne tales eos offendat, vt sui dissimilis esse cogatur: aut ne sicut epistola sęuire coactus est, ita præsens quoque sæuire cogatur: quod antehac non fecerit, cùm suo iure potuisset. Hæc agit in calce Capitis. XII. & Cap. XIII. Græcorum inscriptiones testantur hanc epistolam missam è Philippis per Titum & Lucam. Cæterùm argumenta quæ nullo auctore, sed commoda breuitate habentur in Latinis codicibus, testantur per eosdem missam è Troade. Nam huius loci meminit Cap. II.

*

Argumenti finis.

APOSTOLI AD CORINTHIOS SECVNDA.

CAPVT I.

Affligunt casus uarij, & discrimina magna,
Lætificant animum gaudia magna meum.

PAVLVS Apostolus IESV Christi per voluntatem Dei, ac Timotheus frater, congregationi Dei, quæ est Corinthi, vnà cum sanctis omnibus, qui sunt in tota Achaia, * Gratia vobis & pax à Deo patre nostro & domino IESV Christo. Benedictus deus & pater Domini nostri IESV Christi, qui est pater misericordiarum, & Deus omnis consolationis, consolans nos in omni afflictione nostra, in hoc, vt possimus consolari eos, qui sunt in quauis afflictione per consolationem, qua nos ipsos consolatur Deus. Quoniam sicut abundant afflictiones CHRISTI in nobis, ita per Christum abundat & consolatio nostra. Siue autem affligimur, id fit pro vestri consolatione ac salute, quæ operatur in tolerantia earundem afflictionum, quas & nos patimur: siue consolationẽ accipimus pro vestri consolatione ac salute: spes etiam nostra firma est pro vobis, cùm sciamus, quòd quemadmo-

Galat. 1. Ephes. 1. 1. Petr. 1.

admodum participes estis afflictionum, sic
futuri sitis & consolationis. Non enim vo-
lumus vos ignorare fratres, de afflictione
nostra quæ nobis accidit in Asia, quoniam
supra modum grauati fuimus supra vires,
adeo vt desperauerimus etiam de vita.
Quin ipsi in nobisipsis sententiam mortis
acceperamus, ne confideremus in nobisi-
psis, sed in deo, qui ad vitam suscitat mor-
tuos, qui ex tanta morte eripuit nos, & eri-
pit: in quo spem fixam habemus, quòd etiã
posthac erepturus sit, simul adiuuantibus
& vobis per deprecationem pro nobis, vt ex
multis personis, pro dono in nos collato,
per multos gratiæ agantur pro nobis. Nam
gloriatio nostra hæc est, testimonium con-
scientiæ nostrę, quòd cũ simplicitate & syn-
ceritate Dei, non sapientia carnali, sed per
gratiã Dei conuersati fuerimus in mundo:
abundantius autem erga vos. Non enim alia
scribimus vobis, quã quæ legitis, aut etiam
agnoscitis. Spero autẽ, quòd vsq; ad finẽ quo
que agnoscetis, quemadmodũ & agnouistis
nos ex parte: quoniam gloria vestra sumus,
quemadmodum & vos nostra, in die Domi-
ni IESV. Et hac fiducia volebam ad vos
venire prius, vt geminam apud vos inirem
gratiam, & per vos pertransire in Macedo-
niã, & rursum à Macedonia venire ad vos,
ac à vobis deduci in Iudæã. Hoc igitur cùm
in animo

in animo versarē, nūcubi leuitate sum vsus? aut num quæ cogito, secundum carnem cogito? vt: sit apud me, * quod est etiā, etiam, & quod est non, non. Imò fidelis Deus, quòd sermo noster erga vos, non fuit etiā, & non. Nam dei filius IESVS Christus, qui inter vos per nos prædicatus est, per me, & Siluanum, ac Timotheum, non fuit etiam, & nō: sed etiam per ipsum fuit. Quotquot enim sunt promissiones Dei, per ipsum sunt etiā, & per ipsum amen, deo ad gloriam per nos. Porrò qui confirmat nos vnà vobiscum in CHRISTVM: & qui vnxit nos, Deus est: qui etiam obsignauit nos, deditq; arram spiritus in cordibus nostris. Ego verò testem deum inuoco in animam meam, quòd parcens vobis nondum venerim Corinthum: non quòd dominemur vobis nomine fidei, sed adiutores sumus gaudij vestri: nam fide statis.

Matth. 5.
Iacob. 5.

CAPVT II.

Bellus odor Christi quisquis cupit esse, cauebit
Sacra Panomphæi uendere uerba Dei.

SEd decreui apud memetipsum hoc, non iterum cum dolore ad vos venire. Nam si ego mœrore vos afficiā, & quis est qui exhilaret me, nisi is qui mẹrore afficitur ex me? Et scripsi vobis hoc ipsum, ne si venissem ad vos, dolorem caperē ex his, ex quibus oportebat me capere voluptatem: fiduciam hanc

habens erga vos omnes, quòd meum gaudium omnium vestrum sit. Nam ex multa afflictione & anxietate cordis, scripsi vobis, per multas lacrymas, non vt mœrore afficeremini, sed vt cognosceretis charitatē, quā habeo abundantius erga vos. Quòd si quis dolore affecit, non me dolore affecit, sed ex parte, ne aggrauem omneis vos. Sufficit istiusmodi homini increpatio hæc, quæ facta est à pluribus, adeo vt è diuerso magis cōdonare debeatis & consolari: ne quo modo fiat, vt immodico dolore absorbeatᷣ huiusmodi. Quapropter obsecro vos, efficite, vt valeat in illū charitas. Nam & in hoc scripserā, vt cognoscerem probationem vestri, an ad omnia obedientes sitis. Cui verò condonatis aliquid, & ego condono. Nam & ego si quid condonaui, cui cōdonaui, propter vos condonaui in conspectu CHRISTI, ne occuparemur à satana. Non enim illius cogitationes ignoramus. Cæterùm cùm venissem Troadem in euangelium CHRISTI, & ostium mihi esset apertum per Dominū, non habui relaxationē spiritu meo, eo quòd non inuenissem Titum fratrem meum: sed dimissis illis abij in Macedoniam. Deo autē gratia, qui semper triumphat per nos in CHRISTO, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco. Quoniā Christi bona fragrātia sumus Deo, in his qui sal-

ui fiunt, & in his qui pereunt: his quidem
odor mortis ad mortem: illis verò odor vi-
tæ ad vitam. Et ad hæc quis idoneus? Non
enim sumus vt plerique cauponātes sermonē
Dei, sed velut ex synceritate, sed velut ex deo
in conspectu Dei per Christum loquimur.

CAPVT III.

Condemnat Moses, tamen huic est gloria magna:
Christe tibi merito gloria maior erit.

INcipimus rursus nosipsos commendare? Num egemus, vt nonnulli, cōmendatitijs epistolis apud vos, aut à vobis commendatitijs? Epistola nostra vos estis, inscripta in cordibus nostris, quæ intelligitur & legitur ab omnibus hominibus, dū declaratis, quòd estis epistola CHRISTI, subministrata à nobis, inscripta, non atramento, sed spiritu Dei viuentis: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carneis. * Fiduciam autem huiusmodi habemus per CHRISTVM erga Deum, non quòd idonei simus ex nobisipsis cogitare quicquam, tanquam ex nobisipsis: sed si ad aliquid idonei sumus, id ex Deo est, qui & idoneos fecit nos ministros noui testamenti, non literæ, sed Spiritus, Nā litera occîdit, Spiritus autē viuificat. Quòd si administratio mortis in literis, deformata in saxis, fuit in gloria, adeo * vt non possent oculos intendere filij Israël in faciem Mosi propter gloriam vultus eius, Hebr.4. Exod.34.

quæ

quæ aboletur:cur non potius administratio Spiritus erit in gloria. Nam si administratio condemnationis gloria, multo magis excellit administratio iustitiæ in gloria. Quandoquidem ne glorificatũ quidem fuit, quod glorificatum est in hac parte propter eminentem gloriam. Etenim si quod aboletur fuit in gloria, multo magis id quod manet, est in gloria. Itaq; cùm habeamus huiusmodi spem, multa libertate vtamur: & non quẽ admodum * Moses ponebat velamen in facie sua, ne intenderent filij Israël in finẽ eius quod abolebatur. Sed obcęcati sunt sensus illorum. Nam vsque ad diem hodiernum idẽ velamen in lectione veteris testamenti manet: nec tollitur velum, quod per Christum aboletur. Sed ad hunc vsque diem, cùm legitur Moses, velamen cordibus illorum impositum est. At vbi conuersi fuerint ad Dominũ, tolletur velamen. Dominus autẽ Spiritus est. Porrò vbi spiritus Domini, ibi libertas. Nos autem omnes retecta facie gloriam Domini in speculo repræsentãtes, ad eãdem imaginem transformamur à gloria in gloriam, tanquam à Domini spiritu.

Ibidem. Ioann. 4.

CAPVT IIII.

Dixerat è tenebris Deus illucescere lucem,
Quam nimium obscurum & fictile corpus habet.

PRopterea cùm ministerium hoc habeamus, vt nostri misertus est Deus, haud de

genera-

generamus:sed reiecimus occultamenta dedecoris,non versantes per astutiam,neq; dolo tractantes verbum Dei: sed manifestatione veritatis , commendantes nosipsos apud omnẽ conscientiam hominum in conspectu Dei. Quòd si adhuc velatum est Euangelium nostrum, in his qui pereunt velatũ est. * In quibus Deus huius seculi excæcauit sensus incredulorũ , ne illucesceret illis lumẽ Euãgelij gloria CHRISTI,qui est imago Dei. Non enim nosipsos prędicamus,sed Christũ IESVM Dominũ:nos autem seruos vestros propter IESVM. Quoniam Deus est , qui iussit è tenebris lucem illucescere , qui luxit in cordibus nostris ad illuminationem cognitionis gloriæ Dei, in facie IESV Christi. Habemus autem thesaurum hunc in testaceis vasculis, vt virtutis eminẽtia sit Dei, & nõ ex nobis,dum in omnibus premimur, at non anxij reddimur: laboramus , at non destituimur:persequutionẽ patimur, at non in ea deserimur: deijcimur,at non perimus: semper mortificationem Domini IESV in corpore circunferentes, vt & vita IESV in corpore nostro manifestetur. Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter IESVM, vt & vita IESV manifestetur in mortali carne nostra . Itaque mors quidem in nobis agit,vita verò in vobis.Cæterum cùm habeamus eundẽ Spiritum fidei

Esaiæ 6.
Ioan.12.

Psal.115. iuxta illud quod ſcriptum eſt:* Credidi, & ideo loquutus ſum:& nos credimus,quapropter & loquimur ſcientes quòd qui ſuſcitauit dominum IESVM, nos quoque per IESVM ſuſcitabit, & conſtituet vobiſcum. Nam omnia propter vos,vt beneficium quod exundauit,pluribus gratias agentibus,exuberet in gloriam Dei. Propterea non defatigamur, ſed quamuis externus homo noſter corrũpitur internus tamẽ renouatur in dies ſingulos. Nã momẽtanea leuitas afflictionis noſtræ, mirè ſupra modum æternum pondus gloriæ parit nobis,dum non ſpectamus ea quæ videntur, ſed ea quæ non videntur. Nam quæ videntur,temporaria ſunt:at quæ non videntur æterna.

CAPVT V,

Et ſi terreſtris non æquis caſibus ædes
Occidat,ætheream ſoluere nemo queat.

SCimus enim, quòd ſi terrenum noſtrum domicilium huius tabernaculi deſtructum fuerit, ædificationem ex Deo habemus, domicilium non manufactum æternum in cælis. Nam in hoc gemimus,domicilio noſtro quod è cælo eſt,ſuperindui deſiderantes:ſi tamen induti,non nudi reperiemur. Etenim qui ſumus in hoc tabernaculo, gemimus onerati,propterea quòd nolim⁹ exui,ſed ſuperindui,vt abſorbeatᷣ mortalitas à vita. Porrò qui parauit nos in hoc ipſũ, Deus eſt, qui idem

idem dedit nobis arrabonem Spiritus. Itaque bono animo sumus semper, & scimus, quòd cùm domi sumus in corpore, peregrinamur à Deo. Per fidem enim ambulamus, non per speciem. Confidimus autem & probamus magis peregre abesse à corpore, & præsentes adesse apud Deum. Qua propter contendimus, siue domi præsentes, siue foris peregre agẽtes, vt illi placeamus. * Omnes enim nos manifestari oportet coram tribunali CHRISTI, vt reportet vnusquisque ea quę fiunt per corpus, iuxta id quod fecit, siue bonum, siue malum. Scientes igitur terrorem illum Domini, suademus hominibus, Deo verò manifesti sumus. Spero autem nos & in conscientijs vestris manifestos esse. Non enim iterum nosipsos commendamus vobis sed occasionem damus vobis gloriandi de nobis, vt aliquid habeatis aduersus eos qui in facie gloriantur, & non in corde. Nã siue insanimus, Deo insanimus: siue sani sumus, vobis sani sumus. Charitas eni CHRISTI constringit nos, iudicantes illud, quòd si vnus pro omnibus mortuus fuit, ergo omnes mortui fuerunt: & pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt, posthac nõ sibi viuãt, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Itaque nos posthac neminem nouimus secundum carnẽ. Porrò etiã si cognouimus Christũ secundũ carnẽ, nunc tamẽ non amplius noui-

Rom. 14.

nouimus. Proinde si quis est in Christo, no-
ua creatura est. Vetera præterierunt, * ecce
noua facta sunt omnia . Omnia autem ex
Esaiæ 43. Deo, qui reconciliauit vos sibi per IESVM
Apo. 21. Christum, deditq; nobis ministerium recon
ciliationis: quandoquidē Deus erat in Chri-
sto , mundum reconcilians sibi , non im-
putans eis peccata sua: & posuit in nobis ser
monem reconciliationis . Itaque nomine
CHRISTI legatione fungimur, tanquam
Deo vos obsecrante per nos , rogamus pro
CHRISTO , reconciliemini Deo . Eum
enim qui non nouit peccatum , pro nobis
peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia
Dei per illum .

CAPVT VI.

Gaudeo me uobis peperisse dolore salutem,
Gaudeo quòd læti suscipitisq; Titum.

QVin & adiuuantes obsecramus, ne in va
cuum gratiam Dei receperitis. Dicit
enim . * In tempore accepto exaudiui te, &
Esai. 49. in die salutis succurri tibi . Ecce nunc tem-
pus acceptum, ecce nunc dies salutis . * Ne
2. Cor. 4. quam vsquam demus offensionem, ne repre
hendatur ministerium : sed in omnibus cō-
mendemus nos ipsos, vt Dei ministri, in to-
lerantia multa , in afflictionibus, in necessi-
tatibus, in anxietatibus, in plagis, in carceri
bus, in seditionib⁹ , in laboribus, in vigilijs,
in ieiunijs, in puritate, in scientia , in animi
leni-

lenitate, in benignitate, in Spiritu sancto, in charitate non simulata, in sermone veritatis, in potentia Dei, per arma iustitiæ dextra ac sinistra, per gloriam & ignominiam, per conuicia & laudes: quasi impostores, & tamē veraces: quasi ignoti, & tamen noti: quasi morientes, & ecce viuimus: quasi correpti, & non occisi: quasi dolentes, semper tamen gaudentes: quasi pauperes, multos tamen ditantes: vt nihil habentes, & tamen omnia possidentes. Os nostrum apertum est erga vos Corinthij: cor nostrum dilatatum est. Non estis angusti in nobis, sed angusti estis in visceribus vestris. Eandem autem remunerationem vt à filijs exigo. Dilatemini & vos, ne ducatis iugum cum incredulis.
*Quod enim consortium iustitiæ cum iniu- *Eccle.13.*
stitia? aut quę communio luci cum tenebris? aut quæ concordia CHRISTO cum Belial? aut quæ pars fideli cū infideli? aut quid
conuenit templo Dei cum simulacris? *Nam 1.Cor.3.
vos templum estis Dei viuentis, quemadmo- & 6.
dum dixit Deus: Inhabitabo in illis, & inam Leui.26.
bulabo: *& ero illorum Deus, & ipsi erunt Esaiæ 52.
mihi populus. Quapropter exite de medio illorum, & separemini ab illis, dicit Dominus: & immundum ne tetigeritis: & ego suscipiam vos, & ero vobis loco patris, & vos eritis mihi vice filiorum ac filiarum, dicit Dominus omnipotens.

CAPVT VII.

Fortunam disce hîc perferre vtramque, deinde
Perpetuum cunctis dicere chære malis.

HAs igitur promissiones cùm habeamus charissimi, mundemus nosipsos ab omni inquinamento carnis ac spiritus, perficientes sanctimoniam cum timore Dei. Capaces estote nostri: neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem fraudauimus. Non hoc ad condemnationem vestri dico. Siquidem iam antè dixi vobis, quòd in cordibus nostris estis ad commoriendũ & conuiuẽdum. Multa mihi fiducia erga vos, multa mihi gloriatio de vobis. Impletus sum consolatione: vehementer exundo gaudio in omni afflictione nostra. Etenim cùm venissemus in Macedoniam, nullam habuit relaxationem caro nostra, sed in omnibus affligebamur. Foris pugnę, intus terrores. Verùm qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus per aduentũ Titi: non solùm autẽ per aduentum illius, verùm etiam per consolationem, quam ille accepit de vobis, cùm annuntiaret nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestrum pro me studiũ, adeo vt magis gauisus fuerim. Nam etiam si contristaui vos per epistolam, non me pœnitet, etiam si pœnituisset. Video nanque quòd epistola illa, tametsi ad tempus contristauit vos: nunc gaudeo, non quòd contristati fueritis,

ritis, ſed quòd contriſtati ſitis ad pœniten-
tiam. * Nam contriſtati eſtis ſecundum De- 1.Petr.2.
um, ſic vt nulla in re detrimento ſitis affecti
per nos. Nam qui ſecundum Deum eſt do-
lor: is pœnitentiam ad ſalutem haud pœni-
tendam parit: contrà mundi dolor mortem
adfert. Ecce enim iſtuc ipſum quòd ſecun-
dum Deum contriſtati fuiſtis, quantam in
vobis genuit ſolicitudinem, imò ſatisfactio-
nem, imò indignationem, imò timorẽ, imò
deſiderium, imò æmulationem, imò vindi-
ctam? Siquidem vbique commendaſtis voſ-
ipſos, quòd puri ſitis in eo negotio. Proinde
tametſi ſcripſi vobis, non id feci eius cauſa,
qui læſerat: nec eius cauſa, qui læſus fuerat:
ſed ob id, vt palam fieret ſtudium veſtrum
pro nobis apud vos in cõſpectu Dei. Idcirco
conſolationem accepimus ex conſolatione
veſtri: quin vberius inſuper gauiſi fuimus ob
gaudium Titi, quòd refocillatus ſit ſpiritus
illius ab omnibus vobis: quòd ſi quid apud
illum de vobis gloriatus ſum, nõ fuerim pu-
defactus: ſed vt omnia cum veritate loquuti
ſumus vobis, ita & gloriatio noſtra, qua vſus
eram apud Titum, veritas facta eſt. Et viſce-
ra illius maiorem in modum erga vos affe-
cta ſunt, dum recolit omnium veſtrum obe-
dientiam, quemadmodum cum timore ac
tremore exceperitis ipſum. Gaudeo quòd in
omnibus confidam vobis.

CAPVT VIII.

Impero nil, modo commoneo uos tenuis Iesu
Omnibus unguiculis quisque sequatur iter.

CErtiores autem vos facio fratres, de gratia Dei, quæ data fuit in ecclesiis Macedoniæ: quoniam per multam probationem afflictionis exuberauit gaudium illorum, & profunda paupertas illorũ exundauit in diuitias simplicitatis ipsorum. Nam pro viribus (testor) etiam supra vires prompti fuerunt multa cum obtestatione rogantes nos, vt beneficium & societatem ministerij susciperemus in sanctos, ac num quatenus sperabamus: quinetiam semetipsos dediderunt primum Domino, deinde & nobis per voluntatem Dei, in hoc vt adhortaremur. Titum, vt quemadmodum antè cœpisset, ita & consummaret hanc quoq; erga vos beneficentiam: Imò quemadmodum vbiq; abundatis fide & sermone, & scientia & omni diligentia, & in ea quæ ex vobis erga nos est charitate, facite vt in hac quoq; beneficẽtia abundetis. Non secundum imperium loquor, sed per solicitudinem, erga alios etiam vestræ dilectionis synceritatẽ approbãs. * No-
Rom. 10. stis enim beneficentiam Domini nostri IESV Christi, quòd propter vos pauper factus sit, cùm esset diues: vt vos illius paupertate ditesceretis. Et cõsilium in hoc do nam hoc vobis conducit: qui quidem non solùm

faci-

facere, verùm etiam velle iam cœpiſtis anno ſuperiore. Nunc autem & illud, quod facere cœpiſtis, perficite: vt quemadmodum voluntas prōpta fuit, ita & perficiatis ex eo quod poteſtis. Etenim ſi prius adſit animi prōptitudo, ea iuxta quicquid illud eſt, quod poſſidet aliquis, accepta eſt, non iuxta id quod non poſsidet. Non enim vt alijs relaxatio ſit, vobis autem anguſtia: ſed vt ex æquabilitate in præſenti tempore veſtra copia illorum ſuccurrat inopiæ: & illorum copia veſtræ ſuccurrat inopiæ, vt fiat æquabilitas, quemadmodum ſcriptum eſt: *Qui multum habebat, huic nihil ſuperfuit: & qui paulum habebat, is nihilo minus habuit. Gratia autem Deo, qui dedit eandem ſolicitudinem pro vobis in corde Titi, qui exhortationem acceperit: quin potiùs cùm eſſet diligentior, ſuapte ſponte ad vos venerit. Miſimus autem vnà cum illo fratrem eum, cuius laus eſt in euangelio per omnes eccleſias: nec id ſolùm, verum etiam delectus eſt ab eccleſiis omnes peregrinationis noſtræ, cum hac beneficentia, quæ adminiſtratur à nobis ad eiuſdem Domini gloriam, & animi veſtri promptitudinē: declinantes hoc, ne quis nos carpat in hac exuberantia, quæ adminiſtratur à nobis, procurantes honeſta, *non tantùm coram Domino, ſed etiam coram hominibus. Miſimus autem vnà cum illis fra-

Exod. 16.

Rom. 12.

trem nostrum quē probaueramus in multis sæpenumero diligentem, nunc autem multò diligentiorem, ob multam fiduciā, quam habeo erga vos, siue Titi nomine, qui socius meus est, & erga vos adiutor: siue aliorum, qui fratres nostri sunt, & legati ecclesiarum, gloria CHRISTI. Proinde documentum charitatis vestræ & nostræ de vobis gloriationis, in eos demonstretis, etiam in conspectu ecclesiarum.

CAPVT IX.

Lætor quod uobis tanta est propensio mentis
Dandi eleemosynam, qua reueletur inops.

NAm de subministratione quidem quæ fiat in sanctos, superuacuum est mihi scribere vobis. Noui enim promptitudinē animi vestri, quā de vobis iacio apud Macedones, Quòd Achaia parata est ab anno superiore: & vestrum exemplum prouocauit complures. Misi tamē hos fratres, ne gloria nostra, qua glorior de vobis, inanis fiat in hac parte: vt quemadmodum dicebam, parati sitis: ne quo pacto fiat, vt si mecum venerint Macedones, & offenderint vos imparatos, nos pudore suffundamur: vt ne dicam vos, in hoc argumento gloriationis. Proinde necessarium arbitratus sum, adhortari fratres, vt prius accederent ad vos, & prępararent iam antè promissam bonam collationē vestram, vt ea sit in promptu, sic, tanquā bona collatio,

tio, & non tanquam fraudatio. Illud autem dico: Qui sementē facit parcè, is parcè messurus est. Et qui sementem facit, libenter ac benignè largiendo, copiosè messurus est. Vnusquisq; secūdum propositum cordis, non ex molestia, aut necessitate. *Nam hilarem datorem diligit Deus. Potens est autē Deus efficere, vt totum beneficium in vos exuberet: vt in omnibus omnem sufficientiā habētes, exuberetis in omne opus bonum, quēadmodum scriptū est: *Dispersit dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum. Porrò qui suppeditat semen seminanti, is & panem in cibum suppeditet, & multiplicet sementem vestram, & augeat prouentus iustitiæ vestræ, vt in omnibus locupletemini in omnem simplicitatem, quæ per nos efficit, vt gratiæ agantur Deo. Nā functio huius ministerij nō solùm supplet ea quę desunt sanctis, verùm etiā exuberat in hoc, quòd per multos agantur gratiæ Deo, qui per probationē ministerij huius glorificant Deum, super obedientia consensus vestri in euangeliū CHRISTI, & de simplicitate communicationis in ipsos, & in omneis, & in illorum oratione pro vobis, qui desiderant vos propter eminentē gratiam Dei in vobis. Gratia autem Deo super inenerrabili suo munere.

Eccle. 35.

Psal. 112.

CAPVT X.

Milito non carni, ut non uerè impingitur, idem

Et procul & coram Paulus ubique manet.

CAeterum ipse ego Paulus obsecro vos per lenitatem & mãsuetudinẽ CHRISTI, qui iuxta faciem quidem humilis sum inter vos, absens tamẽ audax sum erga vos. Rogo autem vos, ne præsens audeam ea fiducia, qua cogito audax fuisse in quosdam, qui putant nos veluti secundum carnem ambulare: nam in carne ambulantes, non secundum carnem militamus. Siquidem arma militiæ nostræ, non carnalia sunt, sed potẽtia Deo ad demolitionem mutionum, quibus consilia demolimur, & omnem celsitudinem quę extollitur aduersus cognitionem Dei, & captiuam ducimus omnẽ cogitationem ad obediendum CHRISTO: & in promptu habemus vindictam aduersus omnem inobedientiam, cùm impleta fuerit vestra obedientia. Quæ in conspectu sunt, videtis? Si quis de seipso cõfidit quòd CHRISTI sit, illud rursum perpendat ex seipso, quòd quemadmodũ ipse CHRISTI est, ita & nos CHRISTI sumus. Nam si & amplius quippiam glorier de potestate nostra, quàm dedit Dominus nobis in ædificationem, & non in destructionem vestri, non pudefiam, ne videar ceu perterrefacere vos per epistolas. Nam epistolæ quidem, inquit, graues sunt & robustę, at prę sentia corporis infirma, & sermo contemptus. Hoc reputet qui

qui istiusmodi est, quòd quales sumus sermone per epistolas cùm absumus, tales sumus & cùm adsumus, facto. Non enim sustinemus inserere, aut conferre, nos ipsos cum quibusdam, qui seipsos commendant. Sed ipsi non intelligunt, quòd ipsi inter sese seipsos metiuntur, & comparāt semet sibi. At nos non in immēsum gloriabimur, *verùm iuxta mensurā regulæ, qua partitus est nobis Deus, mensuram pertingendi etiam vsque vos. Non enim quasi non pertingamus vsque ad vos, extēdimus nos ipsos supra modum. Nam vsque ad vos quoque peruenimus in euangelio CHRISTI, non in immensum gloriantes super alienis laboribus, sperātes futurum, vt subolescente fide vestra in vobis, magnificemur iuxta regulam nostrā in exuberantiam: vt ijs quoque regionibus, quæ vltra vos sunt, euangelizem: non per alienam regulā, vt de his quę parata sunt, gloriemur: sed qui gloriatur, in Domino glorietur. *Non enim qui seipsum cōmendat, ille probatus est: sed is quem Dominus cōmendat.

Ephes. 4.

1. Cor. 1. Hier. 9.

CAPVT XI.

Non ego sum inferior magnis, facióue minora,
Casibus aduersis exagitorque magis.

VTinam tolerassetis me paulisper in insipientia mea. Imò, & suffertis me. Nam zelotypus sum erga vos Dei zelo. Adiunxi enim vos vni viro, vt virginem castam exhi-

beretis CHRISTO : sed metuo, ne quà
Genes. 3. fiat, * vt quemadmodum serpens Euam decepit versutia sua, ita corrumpantur sensus vestri à simplicitate, quæ erat erga CHRISTVM. Nam si is, qui venit, alium IESVM prædicat, quem non prædicauimus: aut si spiritum alium accipitis, quem non accepistis, aut Euangelium aliud, quod non accepistis, rectè sustinuissetis. Arbitror enim me nihilo inferiorem fuisse eximijs apostolis. Cæterùm licet imperitus sim sermone, non tamen scientia. Verùm vbique manifesti fuimus in omnibus erga vos. Num illud peccaui, quod meipsum humiliarim, vt vos exaltaremini? quòd gratuitò euangeliũ Dei prædicauerim vobis? Cęteras ecclesias deprędatus sum, accepto ab illis stipẽdio, quo vobis inseruirem. Et cùm apud vos essem, & egerem, non onerosus fui cuiquã. Nam quod mihi deerat, suppleuerunt fratres qui venerant à Macedonia: & in omnibus sic me seruabam, ne cui essem onerosus, atque ita seruabo. Est veritas CHRISTI in me, quòd hæc gloriatio non interrumpetur cõtra me in regionibus Achaiæ. Quapropter? an quòd non diligam vos? Deus nouit. Verùm quod facio, idem & faciam, vt amputem occasionem ijs qui cupiunt occasionem: vt in eo de quo gloriantur, reperiantur quemadmodum & nos. Siquidem istiusmodi pseudapostoli,

ſtoli, operarij doloſi ſunt, ſumpta perſona
apoſtolorum CHRISTI, atque haud mi-
rum, quandoquidem ipſe Satanas transfigu-
ratur in angelum lucis. Non magnum eſt i-
gitur, ſi & miniſtri illius, perſonā in ſe trāſ-
ferunt, quaſi ſint miniſtri iuſtitiæ, quorum
finis erit iuxta opera eorum. Iterum dico, ne
quis me putet inſipientem eſſe, alioqui &
iam vt inſipientem accipite me, vt paulu-
lum quiddam & ego glorier. Quod dico,
non dico ſecundum Dominum, ſed velut
per inſipientiam, in hoc argumento gloria-
tionis. Quandoquidem multi gloriantur ſe-
cundum carnem, & ego gloriabor. Libenter
enim ſuffertis inſipientes, cùm ſitis ſapien-
tes. Suffertis enim, ſi quis vos in ſeruitu-
tem adigit, ſi quis exedit, ſi quis accipit, ſi
quis attollit ſeſe, ſi quis vos in faciem cædit:
iuxta contumeliam loquor. Perinde quaſi
nos infirmi fuerimus. Imò in quocunque
audet aliquis (per inſipientiam loquor)
audeo & ego * Hebræi ſunt, ſum & ego: Iſ- 1. Cor. 4.
raëlitæ ſunt, ſum & ego: ſemen Abrahæ Suprà 6.
ſunt, ſum & ego: miniſtri CHRISTI
ſunt (deſipiens loquor) excellentius ſum e-
go, in laboribus copioſius, in verberibus ſu-
pra modum, *in carceribus abundantius, in 2. Theſ. 3.
mortibus frequenter. A Iudæis quinquies
quadragenas plagas vna minus accepi. *Ter Act. 16.
virgis cæſus fui, ſemel fui lapidatus: * ter Act. 28.
naufra-

naufragium feci:noctem ac diem in profundo egi:in itineribus ſæpe,in periculis fluminum,periculis latronum, periculis ex genere,periculis ex gẽtibus,periculis in ciuitate, periculis in deſerto,periculis in mari,periculis inter falſos fratres,in labore & moleſtia, in vigilijs ſæpe,in fame & ſiti,in ieiunijs ſæ-
Act.20. pe,in frigore*& nuditate,præter ea quę extrinſecus accidunt, incumbens mihi quotidiana cura omnium eccleſiarum.Quis infirmatur,& ego non infirmor? Quis offenditur, & ego non vror? Si gloriari oporteat, de his quę infirmitatis meę ſunt, gloriabor.

CAPVT XII.

Optaui ſatanam Chriſtus depelleret à me,
Sufficiens,ait,eſt gratia Paule tibi.

DEus & pater Domini noſtri IESV Chriſti,qui eſt laudandus in ſecula, no-
Actor.9. uit quòd non mentiar. *In Damaſci ciuitate,gentis præfectus nomine Aretæ regis excubias poſuerat in Damaſcenorum vrbe,cupiens me comprehendere, ac per feneſtram in ſporta demiſſus fui per mœnia, effugiq; manus eius. Gloriari ſanè non expedit mihi:veniam enim ad viſiones & reuelationes Domini. Noui hominem in CHRISTO ante annos quatuordecim: an in corpore, neſcio:aut extra corpus,neſcio:Deus nouit, raptum huiuſmodi in tertium vſq; cælum. Et ſcio huiuſmodi hominem: an in corpore,an

re, an extra corpus, nescio. Deus nouit, raptum fuisse in paradisum, & audisse arcana verba, quæ fas non sit homini loqui. Super huiusmodi homine gloriabor: de meipso verò non gloriabor, nisi super infirmitatibus meis. Nam si voluero gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicam: sed parco vobis, ne quis de me cogitet, supra id quod videt esse me, aut quod audit ex me. Et ne excellentia reuelationum supra modum efferrer, datus fuit mihi stimulus per carnem, nuntius Satanæ, vt me colaphis cæderet, ne supra modum efferrer. Super hoc ter Dominum rogaui, vt discederet à me, & dixit mihi, *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus Deut. 3. mea per infirmitatem perficitur. Libentissimè igitur gloriabor potius super infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus CHRISTI. Quamobrem placeo mihi in infirmitatibus, in contumelijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in anxietatibus pro CHRISTO. Cū enim infirmus sum, tunc robustus sum. Factus sum insipiens gloriando. Vos me coëgistis: nā ego debueram à vobis commendari. Nulla enim in re inferior fui summis Apostolis, tametsi nihil sū. Signa quidem Apostoli peracta fuerunt inter vos cum omni patientia, & signis & prodigijs, & potentibus factis. Nam quid est in quo fuistis inferióres. Cæteris ecclesiis, nisi quod

quod ipse ego non fuerim vobis onerosus?
Condonate mihi hanc iniuriam. Ecce tertiò propensus animo sum, vt veniam ad vos, nec ero vobis onerosus. Nō enim quæro quę vestra sunt, sed vos. Non enim debent filij parentibus recondere, sed filijs parentes. Ego verò libentissimè impendam, & expendar pro animabus vestris: licet vberius vos diligens, minus diligar. Sed esto, ipse nō grauaui vos, verùm cùm essem astutus, dolo vos cepi. Num per quenquam eorum quos misi ad vos, expilaui vos? Rogaui Titum, & vnà cum illo misi fratrem. Num quid à vobis extorsit Titus? An non eodem spiritu ambulauimus? an non ijsdem vestigijs? Rursum arbitramini quòd nos vobis excusemus? In conspectu Dei, in CHRISTO loquimur, sed omnia charissimi pro vestri ædificatione. Nam metuo, ne qua fiat, vt si venero, non quales velim, reperiam vos, & ego reperiar vobis qualem nolitis. *Ne quo modo sint contentiones, æmulationes, irę, concertationes, obtrectationes, susurri, tumores, seditiones: ne iterum vbi venero, humilem faciat me Deus meus apud vos, & lugeam multos eorum qui antè peccauerunt, nec eos pœnituit immunditiæ, libidinisque, & impudicitiæ, quam patrarunt.

Galat. 5.

CAPVT XIII.

Prædico repetens, iterumque iterumque moneo,

Vobiscum haudquaquam dissimulanter agam.

HIc tertius erit aduentus meus ad vos. *In ore duorum testium, aut trium, consti- tuetur omne verbum: Prædixi, & prædico, vt præsens cùm essem iterum, ita & absens nunc scribo ijs, qui antè peccauerunt, & reliquis omnibus, quòd si venero denuo, non parcam. Quandoquidem experimentū quęritis in me loquentis CHRISTI, qui erga vos non est infirmus, sed potens est in vobis, nam quamuis crucifixus fuit ex infirmitate, viuit tamen ex virtute Dei. Siquidem & nos infirmi sumus in illo, sed viuemus cum illo ex virtute Dei erga vos. Vos ipsos tentate, num sitis in fide. Vos ipsos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quòd IESVS CHRISTVS in vobis est? Nisi sicubi reprobi estis. At spero vos cogni turos, quòd nos non simus reprobi. Opto autē apud Deum, ne quid mali faciatis: nō quo nos probati appareamus, sed vt vos, quod honestum est faciatis, nos verò veluti reprobi simus. Non enim possumus quicquam aduersus veritatem, sed pro veritate. Gaudemus enim cùm nos infirmi fuerimus, vos autem validi fueritis. Hoc autem insuper optamus, vestram integritatem. Propterea hęc absens scribo, ne cùm pręsens fuero, rigidus sim iuxta potestatem quam dedit mihi Dominus in extructionem, & non in destructionem.

Dent. 17. Matt. 18. Ioan. 8. Hebr. 10.

Quod

Quod supereſt fratres valete, integri eſtote, conſolationem habete , vnanimes ſitis , in pace agite , & Deus charitatis ac pacis erit vobiſcum . Salutate vos mutuò ſancto oſculo . Salutant vos ſancti omnes . Gratia Domini I E S V Chriſti, & charitas Dei, & communicatio Spiritus ſancti ſit cum omnibus vobis. Amen.

AD CORINTHIOS SECVNDA, miſſa fuit à Philippis Macedoniæ, per Titum & Lucam.

IN EPISTOLAM AD GALATAS ARGVMENTUM, per Eraſmum Roterodamum.

GAlatæ, Græci ſunt, ſed ex Gallis oriundi. Vnde iuxta diuum Hieronymum originis ingenium, ingenij tarditate referebant. Quandoquidem & Hilarius Gallus ipſe, in hymnorum carmine Gallos indociles vocat. Et Paulus illos obiurgãs anoetos, appellat. Ad quorum ingenium ſuum attemperans ſermonem, acerbius illos caſtigat, quàm

os in cæteris epistolis, & reprehendit magis quàm docet: vt quibus ratio suadere non poterat, reuocaret auctoritas. Agit in hac epistola, quod nusquam non agit, vt à legis Mosaicæ seruitute inuitet ad Euangelij gratiam. Quod idem agit in epistola ad Romanos: nam vtrisque idem error acciderat, sed diuersa ratione. Nam Romani primùm in Iudaismum inducti, postea resipuerunt: Galatæ rectè ab Apostolo instituti sunt, pseudapostolorũ opera, in Iudaismũ retracti fuerũt. Quod Romani perperam instituti sunt, simplicitatis erat: quod mox admoniti resipuerunt, prudentiæ. Contra quod Galatę Christum amplexi sunt, facilitatis erat: quòd protinus in Iudaismũ relapsi, leuitatis atque stultitię. Ad hos igitur subierant pseudapostoli velut à Petrò & Iacobo summatibus Apostolis missi: & Pauli auctoritatem calumnijs eleuabant, negantes illi fidem habendã, qui sibi non constaret, nunc legis vtens ceremonijs susceptis votis, rasoque capite, & circuncíso Timotheo: nunc cum Ethnicis legem negligens ac damnans: potius audiendos, qui apud Petrum & Iacobum versati fuissent, quique Dominum IESVM vidissent: cũ Paulus nec vidisset CHRISTVM, & discipulorũ duntaxat discipulus esset, non CHRISTI. Proinde Paulus vehementi & acri oratione, neque enim est vlla epistola cõcitatior,

ſalubriq; auſteritate, & clementi ſæuitia, ſimul & Galatarum errori medetur, & ſuam aſſerit auctoritatem, & pſeudapoſtolorum fraudulentiam aperit. In ipſo ſtatim epiſtolę limine teſtatur ſeſe vel ſummis Apoſtolis parem, aut etiam ſuperiorem, in hoc quod Euãgelij prædicandi auctoritatem à CHRISTO iam immortali cælitus accepiſſet: atque hoc auctore fretum in Arabia & Damaſsi aliquandiu prædicaſſe CHRISTVM prius, quàm cum quoquam Apoſtolorum contuliſſet: deinde Hieroſolymis vidiſſe quidem Petrum ac Iacobum diebus perpaucis, neque quicquam tamen ab illis adiutum eſſe: ſub hæc in Syria & Cilicia quatuordecim annis CHRISTI præconem egiſſe, donec admonitus diuinitus, Hieroſolymam reuerſus vnà cum Barnaba ac Tito, cum primarijs Apoſtolis contulit Euangelium ſuum: non quòd de tot annorum prædicatione iã veniſſet in dubium: ſed vt eorum comprobatione, quorum ſumma erat apud omnes auctoritas, magis confirmarentur cæteri: ſed ita contuliſſe cum Petro, vt ab illo nihil acceſſerit quod ad Euangelij rem attineret, & adeo non fuiſſe ſe compulſum à Petro, vt gẽtibus legis onus imponeret, vt Antiochiæ Petrum cibis communibus veſcentem, vbi ſe metu ſuperuenientium Iudæorum è conuiuio ſubduceret, palam in os reprehenderit:
docens

docens, ex fide contingere salutem euangelicam, non ex obseruatione legis iam antiquatæ. Id veluti Petro dici cœptum, latius prosequitur, versus ad Galatas, demonstrans legem Mosaicam ad tempus modò fuisse datam & ad vnum CHRISTVM illa spectasse omnia: in illa fuisse carnem, in Euangelio spiritum: in illa vmbras, in Euangelio lucem: in illa imagines, in Euangelio veritatem: in illa seruitutem, in Euangelio libertatem. Dementiæ verò esse, gustatis potioribus, vltro recidere ad deteriora. Hæc agit Cap. *I. II. III. IIII.* Deinde grauiter in terminatus eis, ne circuncisione recepta, turpiter se dedant in seruitutem legis: ostendit Christianam libertatem non esse peccandi licentiam, sed vltroneam functionem officiorum pietatis, quæ charitate dictante, non lege iubente præstantur. Postremò hortatur ad Christianam concordiam, ad subleuandos infirmiores aut lapsos, ad bene merendum de ijs, qui nos fidem edocuerunt. Huiusmodi factis, quoniam spiritus sunt, æterna deberi præmia, cum ceremonijs temporarijs, temporaria sit gloria: obiter in odium vocans pseudapostolos, qui non ob aliud studebant circuncidi Galatas, nisi vt super hoc gloriarentur, velut auctores huius facinoris. Cui morbo affines sunt, qui hodie nouos cultus, & prodigiosè in-

insignes reperiunt, vt dicatur: hoc hominũ genus ille instituit. Hanc epistolam, vt apparet, Paulus, quò singularem erga Galatas affectum testaretur, totam sua manu scripsit, cum in alijs soleat duntaxat subscribere. Nostra argumenta scriptam testantur ab Epheso ciuitate: Græcorum inscriptiones ab vrbe Roma.

Argumenti. Finis.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD GALATAS.

*

CAPVT I.

Angelus è cælo si fors contraria Paulo
Adferat, hæc Galatis sint maledicta meis.

PAVLVS Apostolus, non ab hominibus neque per hominem, sed per IESVM CHRISTVM, ac Deum patrem qui suscitauit illum ex mortuis, quíque mecum sunt omnes fratres, ecclesijs Galatiæ,
2.Cor.1. Ephe.1. 1.Pet.1. *Gratia vobis & pax à Deo patre, & Domino nostro IESV Christo, qui dedit seipsũ pro peccatis nostris, vt eriperet nos ex præsenti seculo malo, iuxta voluntatem Dei & patris nostri: cui gloria in secula seculorum. Amen

Amen Miror quòd à CHRISTO, qui vo
cauit vos per gratiam, adeo citò transfera-
mini in aliud Euangelium: quod non eſt a-
liud, niſi quòd quidam ſunt qui turbãt vos
& volunt inuertere Euangelium CHRISTI.
Cæterùm etiam ſi nos, aut angelus è cælo
prædicauerit vobis Euangelium, præter id
quod prædicauimus vobis, anathema ſit. 1.Cor.15
*Quemadmodum antè diximus, & nunc ite
rum dico: ſi quis vobis prędicauerit Euange
lium, præter id quod accepiſtis, anathema
ſit. Nunc enim vtrum hominibus ſuadeo,
an Deo? aut quæro hominibus placere? Nã
ſi hactenus hominibus placuiſſem. CHRI-
STI ſeruus haudquaquam eſſem. Notum
autem vobis facio fratres, Euangeliũ quod
prædicatum eſt à me, non eſſe ſecundum ho
minem. Neque enim ego ab homine accepi
illud, neque didici, ſed per reuelationem IE
SV Chriſti. Audiſtis enim meam conuer-
ſationem quondam in Iudaiſmo, * quod Act.9.
ſupra modum perſequebar eccleſiam Dei,
ac depopulabar illam, & proficiebam in Iu-
daiſmo ſupra multos æquales in genere
meo, cùm vehementer eſſem ſtudioſus * à Philip.5.
maioribus meis traditorum inſtitutorum.
Aſt vbi Deo, qui ſegregauerat me ab vtero
matris meæ, & vocauit per gratiam ſuam,
in hoc, vt reuelaret Filium ſuum per me, vi-
ſum eſt, vt prædicarem ipſum inter gentes,

continuò non contuli cum carne & sanguine, neque redij Hierosolymam, ad eos qui ante me fuerant Apostoli, sed abij in Arabiam, ac denuò reuersus sum Damascum. Deinde post annos treis redij Hierosolymam, vt viderem Petrum: & mansi apud illum dies quindecim. Alium autem ex Apostolis non vidi quenquam, nisi Iacobum fratrem Domini. Porrò quæ scribo vobis, ecce coram Deo, nõ mentior. Deinde veni in regiones Syriæ Ciliciæq;. Eram autem ignotus iuxta faciem ecclesijs Iudææ, quæ erant in CHRISTO. Sed tantùm hic rumor apud illos erat: qui persequebatur nos aliquando, nunc prædicat fidem, quam quondam expugnabat, & glorificabant in me Deum.

CAPVT II.

Bis septem gelidas numerans post frigora brumas
It solymas Paulus, carpitur atq; Petrus.

DEinde post annos quatuordecim rursum ascendi Hierosolymam vnà cum Barnaba, assumpto simul & Tito. Ascendi autem iuxta reuelationem, & contuli cum illis Euãgelium, quod prædico inter gentes sed priuatim cum ijs, qui erant in pretio, ne quo modo in vanum currerem, aut cucurrissem. Sed neq; Titus, qui mecum erat, cùm esset Græcus, cõpulsus fuit circuncidi, propter obiter ingressos falsos fratres, qui subintroierãt ad explorandum libertatem nostram, quam habemus

bemus in Christo I E S V, quò nos in serui-
tutem adigerent. Quibus ne ad tempus quidē
cessimus per subiectionem, vt veritas Euan-
gelij permaneret apud vos. Ab ijs autem qui
videbantur aliquid esse, quales aliquando fue
rint, nihil mea refert. * Personam hominis Roma. 3.
Deus non accipit. Nam mihi qui videbantur Ephe. 6.
esse in pretio, nihil contulerunt. Imò contrà, Colos. 3.
cùm vidissent mihi concreditum fuisse Euan Acto. 10.
gelium præputij, quemadmodum Petro cir- .Per. 1.
cuncisionis. (Nam qui efficax fuit in Petro Iacob. 2.
ad apostolatum circuncisionis, efficax fuit &
in me erga gentes) cùmq; cognouissent gra-
tiam mihi datam, Iacobus & Cephas, & Io-
annes, qui videbantur esse columnæ, dextras
dederunt mihi ac Barnabæ societatis: vt nos
in gentes, ipsi verò in circuncisionem aposto
stolatu fungeremur, tantùm vt pauperum
memores essemus. In quo & diligens fui, vt
hoc ipsum facerem. Cùm autem venisset Pe-
trus Antiochiam, palam illi restiti, eò quòd
reprehensus esset. Nam antequam venissent
quidam à Iacobo, vnà cùm gentibus sume-
bat cibum: cum autem venissent, subduxit ac
separauit se ab illis, metuens eos, qui erant
ex circuncisione: ac simulabant vnà cum il-
lo cæteri quoque Iudæi, adeó vt Barnabas si-
mul abduceretur in illorum simulationem.
Verùm vbi vidissem, quòd non recto pede in
cederent ad veritatem Euangelij, dixi Petro

coram omnibus: Si tu, cùm sis Iudæus, gentiliter viuis, ac non Iudaicè, cur gentes cogis Iudaizare. Nos natura Iudæi, & nõ ex gentibus peccatores: quoniam scimus non iustificari hominem ex operibus legis, nisi per fidem IESV Christi: & nos in Christum IESVM credidimus vt iustificaremur ex fide

Rom. 3. CHRISTI, & nõ ex operibus legis: *Propterea quòd non iustificabitur ex operibus legis omnis caro. Quòd si dum quærimus iustificari per CHRISTVM, reperimur, & ipsi peccatores, num ergo CHRISTVS peccati minister est? Absit. Nam si quæ destruxi, ea rursum ædifico transgressorem meipsum constituo. Ego enim per legem legi mortuus fui, vt Deo viuerẽ, vnà cũ Christo crucifixus sum: viuo tamẽ, non iam ego, sed viuit in me CHRISTVS, Vitam autem quam nunc viuo in carne, per fidem viuo filij Dei qui dilexit me, & tradidit semet ipsum pro me. Non aspernor gratiam Dei. Nam si per legem est iustitia, igitur CHRISTVS frustra mortuus est.

CAPVT III.

Cæpta quidem placuere mihi quos nunc anoëte
Fallaci teneros fascinas arte oculos.

Infrà 5. O Stuli Galatę, *quis vos fascinauit, vt non crederetis veritati? Quibus præ oculis IESVS Christus antè fuit depictus, inter vos crucifixus. Hoc solùm cupio discere à vobis,

vobis, ex operibus legis spiritum accepistis,
an ex prædicatione fidei ? Adeo stulti estis,
cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummamini ? Tam multa passi estis frustra, si tamen & frustra. Qui igitur subministrat vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis, vtrum ex operibus legis, an ex prædicatione fidei id facit ? * Quemadmodum Abrahã credidit Deo, & imputatum est illi ad iustitiam. Scitis igitur, quòd qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahæ Præuidens autem scriptura, quòd ex fide iustificet gentes Deus, prius rem lætam nuntiauit Abrahæ: * Benedicentur, inquiens, in te omnes gentes. Itaq; qui ex fide sunt, benedicuntur cum fideli Abraham. Nam quotquot ex operibus legis sunt, execrationi sunt obnoxij. Scriptũ est enim: *Execrabilis omnis, qui nõ manserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro Legis, vt faciat ea. Quòd autem in lege nullus iustificetur apud Deum, palam est. * Siquidẽ iustus ex fide viuet, Lex autem non est ex fide: *sed qui fecerit ea homo, viuet in ipsis. CHRISTVS vos redemit ab execratione legis, dum pro vobis factus est execratio. Scriptum est enim: * Execrabilis omnis qui pẽdet in ligno, vt in gentes benedictio Abrahæ veniret per Christum IESVM, vt promissionem spiritus acciperemus per fidem. Fratres, secundum hominem dico. * Hominis

Gene. 15.
Rom. 4.
Iacob. 2.
Gene. 22.
Deu. 27.
Abac. 2.
Rom. 10.
Hebr. 10.
Leui. 18.
Deut. 21.

licet testamentum, tamen si sit conprobatū, nemo reijcit, aut addit aliquid. Porrò Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius. Non dicit, Et seminibus: tanquam de multis, sed tanquam de vno: & in semine tuo, qui est CHRISTVS. Hoc autem dico, testamentum antè comprobatum à Deo erga CHRISTVM, lex quæ post annos quadringentos & triginta cœpit, non facit irritum, vt abroget promissionem. *Nam si ex lege est hæreditas, non iam ex promissione. Atqui Abrahæ per promissionem donauit Deus. Quid

Roma. 4. igitur lex? * Propter transgressiones addita fuit, donec veniret semen, cui promissum

Roma. 5. fuerat, ordinata per angelos in manu intercessoris. Intercessor autem vnius non est, at Deus vnus est. Lex igitur nū est aduersus promissiones Dei? Absit. Etenim si data fuisset lex quæ possit viuificare, verè ex lege esset iustitia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccatum, vt promissio ex fide IESV Christi daretur credentibus. Cæterùm ante quàm venisset fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidē, quæ erat reuelanda. Itaq; lex pædagogus noster fuit ad CHRISTVM, vt ex fide iustificaremur. At postquam venit fides, non amplius sub pædagogo sumus, * Omnes enim filij Dei estis, eò quòd credi-

Rom. 6. distis CHRISTO IESV. Nam quicunque baptizati estis, CHRISTVM induistis.

Non

Non est Iudæus, neque Græcus: non est seruus, non liber: non est masculus, ac fœmina. Omnes enim vos vnus estis in Christo IESV. Quòd si vos estis CHRISTI, igitur Abrahæ semen estis, & iuxta promissionem hæredes.

CAPVT IIII.

Donec tutus eris tutorum lege regêris.
Sustulit ingratum filius ipse iugum.

DIco autem, quandiu hæres puer est, nihil differt à seruo, cum sit Dominus omniũ: sed sub tutoribus & actoribus est vsq; ad tẽpus quod pater præscripserit. Sic & nos, cùm essemus pueri, sub elementis mundi eramus, in seruitutem adacti: at vbi venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum, factum ex muliere, factum legi obnoxium, vt eos qui legi erant obnoxij, redimeret: vt adoptione ius filiorum acciperemus. Quoniam autem estis filij, emisit Deus spiritum filij sui in cor
da nostra clamantem, *abba pater. Itaq; iam Roma. 8.
non es seruus, sed filius: quòd si filius, & hæres Dei per CHRISTVM. Sed tum quidem cum ignoraretis Deum, seruiebatis ijs, qui natura non sunt dij. At nunc postea quã cognouistis Deum, quin potius cogniti estis à Deo, quo modo conuertimini denuo ad infirma & egena elementa, quibus iterum ab integro seruire vultis? Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos. Metuo

de vobis, ne frustra laborauerim erga vos. Estote vt ego sum: quandoquidem & ego sum vt vos, fratres rogo vos. Nihil me læsistis. Nostis quòd per infirmitatē carnis euangelizauerim vobis prius, & experimentum mei, quod erat in carne mea, non estis aspernati, neque respuistis, sed me velut angelum Dei suscepistis, velut Christum IESVM. Quæ est igitur beatitudo vestra? Testimonium enim reddo vobis, quòd si fieri potuisset, oculos vestros effossos dedissetis mihi. Igitur inimicus factus sum vobis, vera loquēdo vobis? Ambiunt vos non bene, imò excludere vos volunt, vt ipsos emulemini, Bonum autem est æmulari in re bona semper, & nō solùm cùm præsens sum apud vos. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur CHRISTVS in vobis. Vellem autē adesse apud vos, nunc & mutare vocē meā, quoniam consilij inops sum in vobis. Dicite mihi, qui sub Lege vultis esse, legem ipsam non

Gene. 21. Roma. 9.

auditis? Scriptum est enim, * quod Abrahā duos filios habebat, vnum ex ancilla, & vnū ex libera. Verū is qui ex ancilla natus est, secundū carnem natus est: qui verò ex libera, per repromissionem: quæ per allegoriam dicuntur. Nam hęc sunt duo testamēta, vnum quidem à monte Sina, in seruitutem generans, qui est Agar: nam Agar, Sina mons est in Arabia, confinis est autem ei, quæ nunc

vocatur

vocatur Hierusalem: seruit autem cum filijs suis. At quæ sursum est Hierusalem, libera est: quæ est mater omnium nostrum. Scriptum est enim: * Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis: quoniam multi liberi desertæ, magis quàm eius quæ habet virum. Nos autem fratres secundum Isaac promissionis filij sumus: * sed quemadmodum tunc is qui secundum carnem natus erat, persequebatur eum, qui natus erat secundum spiritum, ita & nunc. At quid dicit scriptura? * Eijce ancillam: & filium illius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ.

Esaiæ 45.
Rom. 9.
Gene. 21.

CAPVT V.

Est ne præputium tollenti Christus inanis,
Pneuma caroq; simul bella inamata gerunt.

IN libertate igitur qua CHRISTVS nos liberauit, state, & ne rursus iugo seruitutis implicemini. * Ecce ego Paulus dico vobis, quòd si circuncidamini, CHRISTVS nihil vobis proderit. Contestor autem omnem hominem qui circunciditur, quòd debitor est totius Legis seruandæ. CHRISTVS nobis factus est otiosus: quicunque per legem iustificamini, à gratia excidistis. Nos enim spiritu ex fide spē iustitiæ expectamus. * Nam in CHRISTO IESV, neque circuncisio quicquam valet, neque præputium,

Act. 15.
Infrà 6.

tium,sed fides per dilectionem operans.Cur-
Suprà 3. rebatis bene,*quis vos impediuit,vt non cre-
deretis veritati? Nempe persuasio non ex eo
1.Cor.5. profecta, qui vocat vos. * Paulum fermenti
totam consperſionem fermentat.Ego confi-
do de vobis in Domino,quòd nihil aliud sen-
suri sitis.Cæterùm qui conturbat vos,porta-
bit iudicium,quisquis fuerit.Ego autem fra-
tres,si circũsiſionem adhuc prædico,quid ad-
huc persequutionem patior ? Abolitum est
igitur offendiculum crucis . Vtinam & ab-
ſcindantur qui vos labefactant . Vos enim
in libertatem vocati fuiſtis fratres : tantùm
ne libertatem in occaſionem detis carni, sed
per charitatẽ seruite vobis inuicem. Nam to-
Leui. 19. ta Lex in vno verbo completur :nempe hoc:
Matt. 22. *Diliges proximum tuum vt teipsum.Quòd
Marci. 12 si alius alium viciſsim mordetis & deuora-
Lucæ.10. tis,videte ne viciſsim alius ab alio consuma-
Rom. 13. mini.Dico*autem spiritu ambulate , & con-
*1.Pe.2. cupiſcentiam carnis non perficietis.Nam ca-
Rom.13. ro concupiſcit aduerſus spiritũ , spiritus au-
tem aduerſus carnem . Hæc autem inter se
mutuò aduerſantur,vt non quęcunq; volue-
ritis,eadem faciatis Quòd si spiritu ducimi-
ni,non eſtis ſub lege , Porrò manifeſta sunt
opera carnis,quæ ſunt hæc:adulterium,scor-
tatio , immunditia , laſciuia, simulacrorum
1.Cor.12. cultus,veneficium,*inimicitiæ,lis,æmulatio-
nes , iræ, concertationes , ſeditiones,sectæ,

inuidiæ

inuidiæ, cædes, ebrietates, comessationes, & his similia: de quibus prædico vobis, quẽadmodum & prædixi, quòd qui talia agunt regni Dei hæredes non erunt. *Contrà, fructus spiritus est, charitas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, temperantia. Aduersus huiusmodi non est lex. *Qui verò sunt CHRISTI, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiscentijs. Si viuimus spiritu, spiritu & incedamus. Ne efficiamur inanis glorię cupidi, inuicem nos prouocantes, inuicem inuidentes.

Apo.22.
Rom.13.
1. Petr.2.

CAPVT VI.

Fac tibi nemo queat verborum imponere fucis:
Nunc sere quæ plena posmodo falce metas.

FRatres, etiam si occupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instaurate huiusmodi spiritu mãsuetudinis, considerans temetipsum, ne & tu tenteris. *Inuicem alij aliorum onera portate, & sic complete legem CHRISTI. Nam si quis sibi videtur aliquid esse, cùm nihil sit, suum ipse fallit animũ. Opus autem suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso tantùm gloriationem habebit, & non in alio. Vnusquisque enim propriam sarcinam baiulabit. Communicet autẽ qui catechizatur sermone, ei qui se catechizat in omnibus bonis.

Rom.13.

Ne

Ne erretis, Deus no irridetur. Quicquid
enim ſeminauerit homo, hoc & metet. Nam
qui ſeminat per carnem ſuam, de carne me-
tet corruptionem: ſed qui ſeminat, per ſpi-
2. The. 3. ritum, de ſpiritu metet vitam æternam. *Bo
num autem faciendo ne defatigemur. Tem-
pore enim ſuo metemus non defatigati. Ita-
que dum tempus habemus operemur bo-
num, cùm erga omnes, tum verò maximè
erga domeſticos fidei. Videtis quanta vobis
epiſtola ſcripſerim mea manu. Quicunque
volunt iuxta faciem placere in carne, hi co-
gunt vos circundi, tantùm, ne ob crucem
CHRISTI perſequutionem patiantur.
Nam qui circunciduntur, ne ipſi quidem le-
gem ſeruant: ſed volunt vos circuncidi, vt
in veſtra carne glorientur. Ego verò, abſit
vt glorier, niſi in cruce Domini noſtri IE-
SV Chriſti: per quem mihi mundus cruci-
Suprà 5. fixus eſt, & ego mundo. * Nam in Chriſto
IESV neque circunciſio quicquam valet,
neque præputium, ſed noua creatura, Et qui
cunque iuxta regulam hanc incedunt, pax
ſuper eos, & miſericordia, & ſuper Iſraëlem
Dei. De cætero ne quis mihi moleſtias exhi-
beat. Ego enim ſtigmata Domini IESV in
corpore meo porto. Gratia Domini noſtri
IESV Chriſti cum ſpiritu veſtro fratres,
Amen.

Ad Galatas miſſa fuit è Roma.

IN

IN EPISTOLAM AD EPHESIOS ARGVMENtum, per Erasmum Roterodamum.

EPhesus, Metropolis quondam erat Asiæ minoris, ciuitas superstitiosè dedita cultui dæmonum, & præcipuè Dianæ. Vnde & in Actis. Dianæ Neocoros dicitur: non illius venatricis, cui poëtæ sagittas & arma tribuunt: sed multimammiæ, quam Græci Polymaston appellant, quam volebant omnium animantium esse nutricem, vt indicauit Hieronymus. Nam de templo Ephesiæ Dianæ, toto orbe celebratissimo, passim etiam Ethnici meminere scriptores. Hos curiosarum artium tenebat studium. Vnde legimus, ad prædicationem apostolorum magicos libros ab eis comportatos, igni traditos fuisse: & supputato pretio, compertum fuisse quinquagies mille nummûm argenti, sicut refertur in Actis cap. XIX. Vt igitur à tantis erroribus illos abduceret, triennium apud illos egit: nihil interim non faciens, quod ad illorum salutem faciebat, magno studio reclamantibus & obstrepētibus multis, sicut ipse testatur alicubi: vbi & bestijs

obiectus est, quemadmodum ipse testatur in secunda ad Corinthios epistola. At discedẽs, Timotheũ apud eos remanere iussit. Abundabat autem ea ciuitas, vt curiosis & magiæ deditis, ita doctissimis viris. Vnde Paulus, vt ad omnium mores & ingenia sese attemperat, de dæmonibus ac spiritibus crebro meminit, bonorum ac malorum differentiam indicans. Ad hæc retrusa quædã aperit. Nec enim est vlla epistola, quæ tam abditos habeat sensus, vt ob hac potissimũ Petrus scripsisse videatur: Sicut & charissimus frater noster Paulus, secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, sicut in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Hos igitur quoniam in fide perstiterant, hortatur vt pergant, & ad perfectionem proficiant, commonefaciens cuiusmodi fuerint, cum vitijs addicti seruirent impijs spiritibus: & quales nunc facti sint, insiti CHRISTO, docens interim Euangelij gratiam consilio diuino, licet Iudæis promissam, in gentes quoq; rectè propagatam, & huius muneris se ministrũ à Deo constitutũ. Quoniã autem scripsit è carcere, hortatur ne deijciãtur animo ob ipsius afflictiones, verùm eas potius sibi gloriæ ducant. Hæc agit capite I, & II. In cæte-

cæteris tribus, vitæ formam illis præscribit, demonstrans quid sequendum: quid fugiendum: quæ officia maritorum in vxores, vxorum in maritos: quæ parentum in liberos, liberorum in parentes: quæ dominorum in seruos, seruorum in dominos. Scripta est Epistola ab vrbe Roma per Tychicum diaconum, cuius meminit in calce, fidelem ministrum eum vocans. Ambrosius addit, scriptam è carcere, cum Hierosolymis Romam deductus sub fideiussore degeret extra castra in suo conducto.

Argumenti in epistolam ad Ephesios,
Finis.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD EPHESIOS.

*

CAPVT I.

Antè pater mundi quàm fundamenta locaret,
Elegit fragiles nos, miserumque genus.

PAVLVS Apostolus IESV CHRISTI per voluntatem Dei, sanctis qui agunt Ephesi, & fidelibus in CHRISTO IESV, * Gratia vobis & pax à Galat.1.
Deo patre nostro, & Domino IESV

1.Pet.1. Christo. Benedictus Deus & pater Domini nostri IESV Christi, qui benedixit nos omni benedictione spirituali in cælestibus CHRISTO. Quemadmodum elegit nos in ipso, antequam iacerentur fundamenta mundi: vt essemus sancti & irreprehensibiles coram illo per charitatem, qui prædestinauit nos, vt adoptaret in filios per IESVM Christum, in sese, iuxta beneplacitũ volũtatis suæ, vt laudetur gloria gratiæ suæ, qua charos reddidit nos per illum dilectũ, per quem habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorũ iuxta diuitias gratiæ suæ, de qua vbertim nobis impartiuit in omni sapientia & prudentia, patefacto nobis arcano voluntatis suæ, iuxta beneplacitum suum, quod proposuerat in seipso, *vsque ad dispensationem plenitudinis temporum, vt summatim instauraret omnia per CHRISTVM, & quæ in cælis sunt, & quæ in terra per eundẽ: per quem & in sortem asciti sumus, * prædestinati secundum propositum ipsius, cuius vi fiunt vniuersa, iuxta decretum voluntatis ipsius: vt simus nos in laudem gloriæ illius, qui priores sperauimus in CHRISTO, in quo speratis & vos, audito verbo veritatis, Euangelio salutis vestræ: in quo etiam postea quàm credidistis, obsignati estis Spiritu promissionis sancto, q

Galat.4.

Roma. 8.

est arrabo hęreditatis nostræ, in redemptionem acquisitę possessionis, in laudem glorię ipsius. Quapropter & ego, cùm audissem eam quæ in vobis est fidem in Domino IESV, & charitatem in omnes sanctos, non desino gratias agere pro vobis, mentionem vestri faciens in precibus meis: vt Deus domini nostri IESV Christi, pater gloriæ, det vobis Spiritum sapientiæ & reuelationis, per agnitionem sui, illuminatos oculos mētis vestræ: vt sciatis, quæ sit spes ad quam ille vocauit, & quàm opulenta gloria hæreditatis illius in sanctis: & quæ sit excellens magnitudo potentiæ illius in nos, qui credimus secundum efficaciam roboris fortitudinis eius, quam exercuit in CHRISTO, cùm suscitaret eum ex mortuis, & sedere fecit ad dexteram suam in cælestibus, super omnem principatum ac potestatem, & virtutem, & dominium, & omne nomen quod nominatur, nō solùm in seculo hoc, verùm etiā in futuro. * Et omnia subiecit sub pedes illius, & eum dedit caput super omnia ipsi Ecclesiæ, quæ est corpus illius, complementum eius, qui omnia in omnibus adimplet. Psalm. 8.

CAPVT II.

Blasphemos quales natura profuderat omnes,
Christe facis rapidi condere regna poli.

ET * vos cùm essetis mortui delictis ac peccatis, in quibus aliquando ambulastis, Colos. 1.

 iu-

iuxta seculum mundi huius, iuxta principē, cui potestas est aëris, & spiritus, nunc agentis in filijs contumacibus: inter quos & nos omnes conuersabamur aliquando in concupiscentijs carnis nostræ, facientes quæ carni ac menti libebant, & eramus natura filij iræ, quemadmodum & cæteri. Sed Deus qui diues est in misericordia, propter multam charitatem suam, qua dilexit nos, etiam cùm essemus mortui per delicta, conuiuificauit nos vnà cum CHRISTO (per gratiā estis seruati) simulq; cum eo resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit inter celestes, in Christo IESV: vt ostenderet in seculis superuenientibus eminentem opulentiam gratię suę, benignitate erga nos per Christum IESVM. Gratia enim estis seruati per fidem, idq; non ex vobis. Dei donū est, non ex operibus, ne quis glorietur: nam ipsius sumus opus, conditi in Christo IESV ad opera bona, quæ præparauit Deus vt in eis ambularemus. Quapropter mementote, quòd vos quōdam gentes in carne, vocabamini preputiū ab ea, quæ vocatur circuncisio in carne, quæ circuncisio manibus fit, quòd, inquā, eratis in tempore illo sine CHRISTO, abalienati à republica Israēlis, & extranei à testamentis promissionis, spem non habentes, Deoque carentes in mundo. Nunc autem per Christum IESVM vos, qui quondam eratis

eratis longinqui, propinqui facti estis per sanguinem CHRISTI. Ipse enim est pax nostra, qui fecit ex vtrisq; vnum, & interstitium maceriæ diruit, simultatem per carnem suam, legem mandatorum decretis sitam abrogans, vt duos conderet in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem: & vt recõciliaret ambos in vno corpore Deo per crucem, perempta inimicitia per eam: *& veniens euãgelizauit pacem vobis, Lucæ 2.
qui procul aberatis, & iis qui propè. Quoniam autem per illum habemus aditum vtrique in vno spiritu ad Patrem. Iam igitur non estis hospites & incolæ, sed conciues sanctorum, ac domestici Dei, superstructi super fundamentum apostolorum ac prophetarum, summo angulari lapide ipso IESV Christo, in quo quæcunque structura coagmentatur, ea crescit in templum sanctum in Domino: in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei per spiritum.

CAPVT III.

Compedibus uinctus patrem rogo po[..]lite flexo,
Percolat adsertor pectora uestra Deus.

HVius rei gratia ego Paulus vinctus sum Christi IESV pro vobis gentibus. Siquidem audistis dispensationem gratię Dei, quæ data est mihi in vos, quod secũdum reuelationem notum mihi fecit mysterium, quemadmodum antè scripsi paucis, ex quibus

bus potestis legentes intelligere cognitionem meam in mysterio CHRISTI, quod in alijs ætatibus non innotuit filijs hominum, quemadmodum nunc reuelatum est sanctis apostolis eius & prophetis per spiritum, vt sint gentes cohæredes, & eiusdem corporis, consortesq́ promissionis eius in
1.Cor. 15. CHRISTO, per Euangelium, * cuius factus sum minister secundum donum gratiæ Dei, quod datum est mihi secundum efficaciam potentiæ illius. Mihi minimo omnium sanctorum data est gratia hæc, vt inter gentes euangelizem imperuestigabiles diuitias CHRISTI: & in lucem proferam omnibus quæ sit communio mysterij, quod erat absconditum à seculis in Deo, qui vniuersa condidit per IESVM Christum, vt nota fiat nunc principatibus ac potestatibus in cælestibus per Ecclesiam, vehementer varia sapientia Dei, secundum præfinitionem seculorum, quam fecit in Christo IESV Domino nostro, per quem habemus audaciam & auditum cum fiducia, quæ est per fidem illius. Quapropter peto, ne deficiatis ob afflictiones meas, quas pro vobis tolero, quæ est gloria vestra. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri IESV Christi, ex quo omnis à communi patre cognatio in cælis & in terra nominatur, vt det vobis iuxta diuitias gloriæ suæ, vt forti-

titudi-

titudine corroboremini per spiritum suum, in internum hominē, vt inhabitet CHRISTVS per fidem in cordibus vestris, fixis in charitate radicibus, & fundamento iacto, vt valeatis assequi cum omnibus sanctis, quę sit latitudo, & longitudo, & profunditas, & sublimitas, cognoscereq́ue praeminentem cognitionis dilectionem CHRISTI, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ei verò, qui potest cumulatè facere vltra omnia quae petimus, aut cogitamus, iuxta vim agentem in nobis, sit gloria in ecclesia per Christum IESVM, in omnes aetates seculi seculorum. Amen.

CAPVT IIII.

Digne uiue Deo per sanctae foedera pacis,
Nullius à lingua noxia uerba fluant.

HOrtor itaque vos ego vinctus in Domino, vt ambuletis, ita vt dignum est vocatione, * qua vocati estis, cum omni submissione ac mansuetudine, cum animi lenitate, tolerantes vos inuicem per charitatem, studentes seruare vnitatem spiritus per vinculum pacis, * Vnum corpus & vnus spiritus, quemadmodū & vocati estis in vna spe vocationis vestrae. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui est super omnia, & per omnia & in omnibus vobis. * Verùm vnicuique nostrum data est gratia iuxta mensuram donationis

1.Cor.7.
Rom.12.
1.Cor.12.
2.Cor.10

Psal.67. CHRISTI. Quapropter dicit: * Cùm a-
ſcendiſſet in altum, captiuam duxit captiui-
tatem, & dedit dona hominibus. Cæterùm
illud aſcendit, quid eſt, niſi quòd etiam de-
ſcenderat prius in infimas partes terræ?
Ioan.3. *Qui deſcendit, idem illæ eſt, qui etiam a-
ſcendit ſupra omnes cælos, vt impleret om-
1.Cor.12. nia.*Et idem dedit, alios autem apoſtolos,
alios verò prophetas, alios autem euangeli-
ſtas, alios autem paſtores ac doctores, ad in-
ſtaurationem ſanctorum in opus admini-
ſtrationis, in ædificationẽ corporis CHRI-
STI, donec perueniamus omnes in vnita-
tem fidei, & agnitionis filij Dei, in virũ per-
fectum, in menſuram ætatis plenè adultæ
1.Cor.14. CHRISTI: *vt non amplius ſimus pueri
qui fluctuemus & circunferamur quouis vẽ-
to doctrinæ, per verſutiã hominũ, per aſtu-
tiam, qua nos adoriuntur, vt imponant no-
bis: ſed veritatem ſectantes in charitate, a-
doleſcamus in illum per omnia, qui eſt ca-
put, nempe CHRISTVS: in quo totum
corpus, ſi coagmentetur, & compingatur
per omnem commiſſuram ſubminiſtratio-
nis, iuxta actum in menſura vniuſcuiuſque
partis, incrementum corporis facit, in ædi-
Roma.1. ficationem ſui ipſius per charitatem. * Hoc
itaque dico, & teſtor per Dominum, ne
poſthac ambuletis, quemadmodum & re-
liquæ gentes ambulant in vanitate mentis
ſuæ,

8 suę, dum mentem habent obtenebratã, aba-
lienati à vita Dei, propter ignorantiam quæ
est in illis, & excæcationem cordis eorum:
9 qui postea quàm peruenerunt eò, vt dolere
desierint, semetipsos dediderunt lasciuię, ad
patrandum immunditiam omnem cum aui-
0 ditate. Vos autẽ non sic didicistis CHRI-
1 STVM: siquidem illum audistis & in eo
docti fuistis, quemadmodum est veritas in
2 IESV, * deponere iuxta priorem conuer- Roma. 6.
sationem veterem hominem, qui corrumpi- Colos. 3.
3 tur iuxta concupiscentias erroris: renouari Hebr. 12.
4 verò spiritu mentis vestræ, & induere nouũ
hominem qui iuxta Deum conditus est per
6 iustitiam, & sanctitatem veritatis. * Quapro- 1. Petr. 2.
pter deposito mendacio, loquamini verita- Zachar. 8
tem quisque proximo suo, quoniam sumus
6 inuicem membra. * Irascimini & non pecce- Psalm. 4.
7 tis. Sol ne occidat super iram vestram, * ne- Iacob 4.
8 que detis locum calumniatori. Qui furaba-
tur, non amplius furetur: magis autem la-
boret operando manibus quod bonum est,
vt possit impartiri ei qui opus habuerit.
9 Omnis sermo spurcus ex ore vestro ne pro-
cedat: sed si quis est bonus ad ædificationẽ,
quoties opus est, vt det gratiã audientibus.
0 Et ne contristetis Spiritum sanctũ Dei, per
quem obsignati estis in diem redemptionis.
1 Omnis amarulentia, & tumor, & ira, & vo-
ciferatio, & maledicentia tollatur à vobis
cum

Colos. 4. cum omni malitia. * Sitis autem inuicem alius in alium comes, misericordes, largientes vobis inuicem, quemodmodum & Deus per CHRISTVM largitus est vobis.

CAPVT V.

Eutrapelus nemo, nemo sit morologusque.
Fœmina casta tuo subijce colla uiro.

SItis igitur imitatores Dei, tanquam filij
Ioan. 13. dilecti, & ambuletis in dilectione, * quem-
1. Ioan. 4. admodum & CHRISTVS dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem ac victimam Deo in odorem bonæ fragrantiæ. Cæterum scortatio, & omnis immunditia, aut auaritia, ne nominetur quidem inter vos, sicut decet sanctos, aut obscœnitas, aut stultiloquium, aut vrbanitas, quæ non conueniunt, sed magis gratiarum actio.
1. Cor. 6. * Nam hoc scitis, quod omnis scortator, aut immūdus, aut auarus, qui est simulacrorum cultor, non habet hæreditatem in regno
Colos. 3. CHRISTI & Dei, * Ne quisquam vos decipiat inanibus sermonibus. Propter hæc enim venire solet ira Dei in filios inobedientes. Ne sitis igitur consortes illorum. Eratis quondā tenebræ, nunc autem lux in Domino. vt filij lucis ambulate (nā fructus spiritus situs est in omni bonitate, & iustitia, & veritate) probantes quid sit acceptū Domino. Et ne commerciū habueritis cum operibus infrugiferis tenebrarum, quin ea potius

tius etiam arguite. Nam quæ ſecretò fiunt ab iſtis, turpe eſt vel dicere. Sed omnia dum produntur à luce, manifeſta fiũt. Nam quicquid manifeſtum redditur, lumen eſt. Quapropter dicit: Expergiſcere qui dormis, & ſurge à mortuis, & illuceſcet tibi CHRISTVS. *Videte igitur quomodo circũſpectè ambuletis, non vt inſipientes, ſed vt ſapientes, redimentes occaſionem, quòd dies mali ſint. Propterea ne ſitis imprudentes, *ſed intelligentes quæ ſit voluntas Domini. Et ne inebriemini vino, in quo luxus eſt, ſed impleamini ſpiritu, loquẽtes vobiſmetipſis per pſalmos, & hymnos, & cantiones ſpirituales, canentes ac pſallentes in corde veſtro Domino, gratias agentes ſemper de omnibus in nomine Domini noſtri IESV Chriſti, Deo & patri ſubditi viciſsim alius alij cũ timore Dei. *Vxores proprijs viris ſubditæ ſitis, veluti Domino: quoniam vir eſt caput vxoris, quemadmodum & CHRISTVS eſt caput Eccleſiæ: & idem eſt, qui ſalutem dat corpori. Itaque quemadmodum Eccleſia ſubdita eſt CHRISTO, ſic & vxores ſuis viris ſubditæ ſint in omnibus. *Viri, diligite vxores veſtras, ſicut & CHRISTVS dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum expoſuit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundatam lauacro aquæ per verbum, vt adhiberet eam ſibijpſi glorioſam, Eccleſiam, non

Coloſ. 4.
Rom. 12.
1. Thes. 4.
1. Cor. 11.
Coloſ. 3.
1. Petr. 3.
Coloſ. 3.

non habentem maculam, aut rugam, aut quicquam eiusmodi: sed vt esset sancta, & irreprehensibilis. Sic debent viri diligere suas vxores, vt sua ipsorum corpora. Qui diligit suam vxorem, seipsum diligit. Nullus enim vnquam suam ipsius carnem odio habuit, imò enutrit, ac fouet eam, sicut & Dominus ecclesiam. Quoniam membra sumus corporis eiusdem, ex carne eius, & ex ossi-
Genes.3. bus eius. Huius rei gratia, * relinquet homo
3.Esdr.4. patrem ac matrē, & adiungetur vxori suæ,
Mat.15. atque è duobus fiet vna caro, Mysterium
Marc.10. hoc magnum est, verùm ego loquor de
1.Cor.6. CHRISTO, & de Ecclesia. Quanquam &
1.Cor.6. vos singulatim hoc præstate, vt suam quisque vxorem diligat tanquam seipsum: vxor autem vt reuereatur virum.

CAPVT VI.

Filioli patribus, dominóque accedito seruus,
Quilibet induitor pneumatis arma sacri.

FIlij, * obedite parentibus vestris in Domi-
Coloss.3. no, nam id est iustum. * Honora patrem
Exod.20. tuum, & matrem: quod est præceptum pri-
Eccle.3. mum in promissione, vt bene tibi sit, & sis
Matt.19. longæuus in terra. Patres, ne prouocetis ad
Marc.10. irā liberos vestros, sed educetis eos per eru-
Coloss.3. ditionem & correptionem Domini. * Serui,
Titum 3. obedite ijs, qui Domini sunt iuxta carnem,
1.Petr.2. cum timore ac tremore, cum simplicitate cordis vestri, tanquam CHRISTO: non ad o-

ad oculum ſeruientes, velut hominibus placere ſtudentes ſed tanquam ſerui CHRISTI, facientes quæ vult Deus, ex animo, cũ beneuolẽtia, ſeruientes Domino & non hominibus: illud ſcientes, quòd vnuſquiſque quod fecerit boni, hoc reportabit à Deo, ſiue ſeruus fuerit, ſiue liber. Et vos Domini, eadem facite erga illos, remittentes minas: ſcientes, quòd & veſter ipſorum Dominus eſt in cælis, *nec perſonæ reſpectus eſt apud illum. Quod ſupereſt fratres mei, ſitis fortes per Dominum, perq; potentiam roboris illius. Induite totam armaturam Dei vt poſſitis ſtare aduerſus aſſultus diaboli. Quoniam non eſt nobis lucta aduerſus ſanguinem & carnem, ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus mundi dominos, rectores tenebrarum ſeculi huius, aduerſus ſpirituales aſtutias in cæleſtibus. Quapropter aſſumite vniuerſam armaturam Dei, vt poſsitis reſiſtere in die mala, & omnibus peractis ſtare. State igitur lumbis circuncinctis baltheo per veritatem, & induti thoracem iuſtitiæ, & calceati pedibus, vt parati ſitis ad Euangelium pacis, ſuper omnia aſſumpto ſcuto fidei, quo poſsitis omnia iacula mali illius ignita extinguere. Galeamque ſalutaris accipite, & gladium ſpiritus, qui eſt verbum Dei, in omni deprecatione & obſecratione, orantes in omni tempore, in ſpiri-

Roma. 2.
Coloſ. 3.
Actor. 10.
Iacob. 2.
1. Petr. 1.
Galat. 2.

in spiritu, & ad hoc ipsum vigilantes cum omni sedulitate, & deprecatione pro omnibus sanctis, & pro me; vt mihi detur sermo in apertione oris mei cum libertate, vt notum faciam mysterium Euangelij mei: super quo legatione fungor in catena, vt in eo liberè loquar, sicut oportet me loqui. Vt autem sciatis, & vos, quæ ad me pertinēt, quid agam de omnibus vos certiores reddet Tychicus dilectus frater, & fidus minister in Domino, quem misi ad vos in hoc ipsum vt cognosceretis de rebus nostris, & consolaretur corda vestra. *Pax fratribus & charitas cum fide, à Deo patre, & Domino IESV Christo. Gratia sit cum omnibus diligentibus Dominum nostrum IESVM Christum cum synceritate. Amen.

2. Cor. 1. Galat. 1. 1. Petr. 1.

Missa fuit è Roma ad Ephesios per Tychycum.

IN EPISTOLAM AD PHILIPPENSES ARgumentum, per Erasmum Roterodamum.

PHilippenses in prima Macedoniæ parte sunt, vt narratur in actis, Cap. XVI. colonia oriunda ab vrbe Philippis, dicta à Philippo

po conditore. Horũ metropolis eſt Theſ-
nice. Qui quoniam in fide ſemel accepta
ſtiterant, non admiſsis pſeudapoſtolis,
bus auſcultarant Corinthij & Galatæ,
ritò ab Apoſtolo collaudantur. Ad hos
ulus admonitu ſpiritus profectus, complu
s dies apud illos egit non ſine negotio.
am hîc flagris cæſus eſt Paulus, & cum Si-
coniectus eſt in carcerem. Quo tempore
rceris cuſtos cum tota familia baptizatus
Hîc erat & Lydia purpuraria. quæ pri-
conuerſa, Paulum excepit hoſpitio. Hîc
milites, cognito quòd Romanus eſſet ci-
vltrò rogarunt, vt quò vellet abiret.
t CHRISTI nomen ſatis felicibus auſ-
picijs inclaruit. Quinetiam cum Paulus Ro-
ę ageret in vinculis, miſerunt illi quæ ad
tę neceſsitatem pertinebant, per Epaphro
itum, quod & antè fecerant, cùm ageret
Theſſalonicæ, ſicut in hac ipſa teſtatur epi-
ola. Collaudatos igitur eos adhortatur, vt
rſeuerent ac proficiant: oſtendens glorian
m etiam in afflictionibus, quę ad illuſtrã-
m CHRISTI Euangelium facerent:
verò vel mortem adeo non horrere, vt
ptet etiam, ſi CHRISTO volente con-
gat. Deinde cum primis adhortatur ad
tuam concordiam, quæ inter elatos eſ-
non poteſt, & quo æquiore ſint animo,
llicetur Timotheum, atque etiam ipſum

breui ad illos rediturum:interim misso Epaphrodito, qui ex periculosissima ægrotatione conualuerat. Hæc agit primis duobus capitibus. Nam in tertio confirmat animos illorum aduersus pseudapostolos, ad Iudaismū vbique solicitantes, quos canes appellat, operarios iniquitatis, inimicos crucis CHRISTI, & qui ventrem, Dei loco colerent, nusquam apertius in eos stomachatus. Quartum commendationibus & salutationibus occupat, nisi quòd monita quædam obiter admiscet, & Philippensibus pro sua in se munificētia gratias agit. Scripsit ex vrbe Roma per Epaphroditum cùm iterum esset in carcere. Nam post primam defensionē rursus in carcerem ductus est, cuius rei meminit ipse in epistola ad Timotheum.

Argumenti finis.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD PHILIPPENSES.

CAPVT I.

Augeri cupiunt nobis tormenta maligni:
Gloria fiunt placidi uincula nostra Dei.

PAV-

PAVLVS ac Timotheus serui IESV Christi, omnibus sanctis in Christo IESV, qui sunt Philippis, vnà cum episcopis ac diaconis, * Gratia vobis & pax à Deo patre nostro & Domino IESV Christo. Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in omni precatione mea pro omnibus vobis cum gaudio precationem faciens, quòd veneritis in communionem Euangelij, à primo die vsque ad hoc tempus: persuasum habens hoc ipsum, quòd is qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque ad diem IESV Christi, sicut iustum est mihi vt hoc sentiam de omnibus vobis, propterea, quòd habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defensione, & confirmatione Euangelij, cùm sitis omnes mihi consortes gratiæ. Testis enim mihi est Deus, quàm desiderē vos omnes in visceribus IESV Christi. Et illud oro, vt charitas vestra adhuc magis, ac magis exuberet in agnitione omniq; intelligentia: vt probetis quę sunt præstantia, vt sitis synceri, ac tales, vt nemini sitis offendiculo in diē CHRISTI, impleti fructu iustitiæ, qui contingit per IESVM Christum ad gloriam & laudem Dei, Scire autem vos volo fratres, quòd quæ mihi acciderunt, magis ad profectū Euangelij euenerunt: ita vt vincula mea manifesta facta sint in Christo in toto prætorio, ac cæteris

2.Cor. 1. Galat. 1. Ephe. 1. 1. Petr. 1

omnibus: vtq; plures ex fratribus in Domino, freti vinculis meis, vberius auderent impauidè sermonem loqui. Nonnulli quidem per inuidiam & contentionem nonnulli verò & propter bonam voluntatem CHRISTVM prædicant. Alij quidem ex contentione Christum aununtiant non purè, existimantes sese afflictionem addere vinculis meis: alij, rursus ex charitate, scientes quòd in defensionem Euangelij constitutus sim Quid enim? Attamen quouis modo, siue per occasionem, siue per veritatem CHRISTVS tamen annuntiatur: & in hoc gaudeo, quin etiam gaudebo. Noui enim quòd hoc mihi cedit in salutem per vestram deprecationẽ, & subministrationem spiritus IESV Christi, secundum expectationẽ & spem meam, quòd nulla in re pudefiam: sed cum omni libertate, vt semper, ita nunc quoq; magnificabitur CHRISTVS in corpore meo, siue per vitam, siue, per mortem. Nam mihi vita CHRISTVS est, & mors lucrum. Quòd si contingat viuere in carne, ea res mihi fructus est operis: & quid eligam ignoro,
2.reg. 24. Coartor enim ex his duobus, desiderãs dissolui, & esse cum CHRISTO multò longéque milius est. Cæterùm manere in carne magis necessarium propter vos. Et hoc certò scio, quòd mansurus sim, & cum omnibus vobis permansurus sim, in vestrum profectum,

fectum, & gaudium fidei: vt gloriatio vestra exuberet per Christum IESVM in me, per meũ ad vos reditum. Tantùm vt dignũ est Euangelio CHRISTI, conuersemini: vt siue cùm venero, & videro vos, siue absens sim, audiam de rebus vestris: quód stetis in vno spiritu, vna anima, adiuuantes decertantem fidem Euangelij: nec in vllo terreamini ab aduersarijs: quæ illis quidem est causa perditionis, vobis autẽ salutis: & hoc à Deo, quia vobis donatum est pro Christo, non solùm vt in eum credatis, verùm etiam vt pro illo patiamini, idem certamen habentes, quale vidistis in me, & nunc auditis in me.

CAPVT II.

Barbaricam ceruice crucem portauit IESVS,
Quem pater astriferi uexit ad alta poli.

SI qua igitur consolatio in CHRISTO, si quod solatium dilectionis, si qua communio spiritus, si qua viscera ac miserationes. complete meum gaudium, vt similiter affecti sitis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idem sentientes: ne quid fiat per contentionem, aut per inanem gloriam: sed per humilitatẽ animi, alium quisque se prestantiorem existimet. Ne sua quisque spectetis, sed vnusquisque quæ sunt aliorum. Is enim affectus sit in vobis, qui fuit & in Christo IESV, qui cùm esset in forma Dei, non

rapinam arbitratus est, vt esset æqualis Deo: sed semetipsum inaniuit, forma serui sumpta, in similitudine hominum constitutus, & figura repertus vt homo, humilem præbuit semetipsum, factus obediēs vsq; ad mortē, mortē autē Crucis. *Quapropter & Deus illum in summam extulit sublimitatem, ac donauit illi nomen, quod est supra omne nomen, * vt in nomine I E S V omne genu se flectat, cælestium, ac terrestrium, & infernorum: omnisque lingua confiteatur, quòd Dominus sit I E S V S Christus, ad gloriam Dei patris. Proinde dilecti mei, quemadmodum semper obedistis, non tanquam in presentia mea solùm, sed nunc multo magis in absentia mea, cum timore ac tremore vestram ipsorum salutem operemini. Nam Deus est is, qui agit in vobis, & vt velitis, & vt efficiatis pro bono animi proposito. * Omnia facite sine murmurationibus ac disceptationibus, tales vt nemo de vobis queri posſit, synceri que, filij Dei irreprehensibiles in medio nationis prauæ ac tortuosæ: inter quos lucete tanquam luminaria in mundo, sermonem vitæ sustinentes vt gloriari posſim in diem C H R I S T I, quòd non in vanum cucurrerim, nec in vanum laborauerim. Quinetiā si immolor super hostia sacrificioque fidei vestræ, gaudeo & congaudeo omnibus vobis. Ob id ipsum autem & vos gaudetis, & congau-

Hebr.2.
Rom. 14.
Esa.45.
1.Petr. 4.

congaudetis mihi. Spero autem in Domino IESV, me Timotheum breui missurum vobis, vt & ego læto sim animo, cognito statu vestro. Neminem enim habeo pari mecum animo præditum, qui germanè res vestras curaturus sit. * Nam omnes quæ sua ipsorum sunt quærunt, non quæ Christi IESV. Porrò probationem eius nostis, quòd vt filius mecum veluti cum patri seruierit in Euangelium. Hunc igitur spero me missurũ, mox vbi videro mea negotia. Confido autem in Domino, quòd & ipse breui venturus sim. Sed operæpretium arbitratus sum Epaphroditum fratrem & collegam & commilitonem meum, vestrum autem Apostolum, quiq; mihi subministrat in necessitate mea, mittere ad vos. Quandoquidem desiderabat omnes vos anxius animi, propterea quòd audissetis eum infirmatum fuisse. Et certè fuit infirmus, ita vt esset vicinus morti, sed Deus misertus est illius: at non illius tantùm, sed & mei, ne dolorem haberem super dolorem. Studiosius itaque misi illum, vt cùm videritis illum, denuo gaudeatis, & ego magis vacem dolore. Excipite igitur illum in Domino cum omni gaudio: & qui huiusmodi sunt, eos in pretio habete: quoniam propter opus CHRISTI eò accessit, vt morti proximus fuerit, non habita ratione vitæ, vt suppleret id quod in vestro

* 1.Cor.13.

erga me officio fuit diminutum.

CAPVT III.

Concisi Mosen mirentur, Paulus eum asiis
Haud facit, ut faciat te pie Christe lucri.

QVod superest fratres, gaudete in Domino. Eadem scribere vobis, me quidem haud piget, vobis autem tutum est. Cauete canes, cauete malos operarios, cauete concisionem. Nos enim sumus circuncisio, qui spititu Deũ colimus, & gloriamur in Christo IESV, & non confidemus in carne, quanquam ego confidam etiam in carne. Si quisquam alius videtur fiduciam habere in carne, ego magis habeo. *circuncisus octauo die, Israel ex genere tribus Beniamin, Hebræus ex Hebræis, iuxta legem Pharisæus, * iuxta studium persequens ecclesiam, iuxta iustitiam quæ est in lege, factus irreprehensibilis. Sed quæ mihi erant lucra, ea arbitratus sum propter CHRISTVM damnum esse. Quinetiam arbitror omnia damnum esse propter excellentiam cognitionis Christi IESV Domini mei, propter quem omnia pro damnis duxi, habeoq; pro reiectamentis, vt CHRISTVM lucrifaciam, vt que reperiar in illo non habens meam iustitiã ex lege, sed eam quæ per fidem est Christi, quæ est ex Deo, iustitiã super fide: vt cognoscam illum, & potentiam resurrectionis illius, & communionem afflictionum illius, dum

Act. 23.
Galat. 1.
Act. 9.

dum conformis fio morti eius, si quo modo pertingam ad resurrectionem mortuorum: non quòd apprehenderim, aut iam perfectus sim, sed sector, si etiam apprehendã. quatenus & apprehensus sum à Christo IESV. Fratres, ego meipsum nondum arbitror assequutum esse. Vnum autem illud ago, ea quidem quæ à tergo sunt obliuiscẽs: ad ea verò quæ à fronte sunt, enitens, iuxta præfixum signum insequor ad palmam supernæ vocationis Dei, per Christum IESVM. Quotquot itaque perfecti sumus, hoc sentiamus. Et si quid aliter sentitis, hoc quoque vobis Deus reuelabit. Attamen ad id quod assequuti sumus, eadem procedamus regula, vt simus concordes. * Pariter estote imitatores mei, fratres, & considerate eos qui sic ambulant, quemadmodum habetis nos pro exemplari. Nam complures ambulant, de quibus sæpe dixi vobis, nunc autem & flens dico, inimici crucis CHRISTI, quorum finis perditio est, * quorum Deus venter, & gloria in dedecorem ipsorum, qui terrestria curant. Nam nostra conuersatio in cælis est, ex quo & seruatorem expectamus Dominum IESVM Christum, qui transfigurabit corpus nostrum humile, vt conforme reddat corpori suo glorioso, secundum efficaciam, qua potest etiam subijcere sibi omnia.

1.Cor. 4. 11.

Rom. 16.

CAPVT IIII.

Disco equidem paucis contentus sumptibus esse.
Sunt tamen hæc animo munera grata meo.

PRoinde fratres mei dilecti ac desiderati, gaudium & corona mea, sic state in Domino dilecti. Euodiam obsecro, & Syntychen obsecro, vt sint concordes in Domino. Sanè rogo & te compar germana, adiuua eas, quæ in Euangelio decertarunt mecum vnà cum Clemente quoque, & reliquis cooperarijs meis, quorum nomina sunt in libro vitę. Gaudete in Domino semper, & iterum dico gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus propè est. De nulla re soliciti sitis, sed in omni precatione & obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestrę innotescant apud Deum. Et pax Dei quę superat omnem intellectum, custodiat corda vestrę, & sensus vestros per Christū IESVM. Quòd reliquum est fratres, quæcunq; sunt vera, quæcunque honesta, quæcunq; iusta, quęcunque pura, quæcunque accommoda, quæcunque boni nominis, si qua virtus, & si qua laus, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc facite, & Deus pacis erit vobiscum. Gauisus sum autem in Domino magnopere, quòd iam tandem reuiguit vestra pro me solicitudo in eo: in quo & soliciti eratis: verùm deerat opportunitas: non quòd iuxta penuriam loquar.

Nam

Nã ego didici, in quibus sum, his contentus esse. Noui & humilis esse, noui & excellere. Vbiq; & in omnibus institutus sum, & saturari, & esurire, & abundare, & penuriam pati. Omnia possum per CHRISTVM, qui me corroborat. Attamen rectè fecistis, quod simul communicastis meæ afflictioni. Nostis autem & vos Philippenses, quod in principio Euangelij cùm proficiscere à Macedonia, nulla mihi ecclesia communicauerit in rationẽ dandi & accipiendi, nisi vos soli. Nã & in Thessalonica cùm essem, semel & iterũ quod opus erat mihi misistis: non quod requiram munus, sed requiro fructum exuberantem in rationem vestram. Recepi tamen omnia, & abundo. Expletus sum, postea quã accepi ab Epaphrodito, quę à vobis missa fuerant, odorẽ bonæ fragrantiæ, * hostiã acceptam, gratamq; Deo. Deus autẽ meus supplebit, quicquid opus fuerit vobis, secundũ diuitias suas cũ gloria, per Christum IESVM. Deo autem & patri nostro gloria in secula seculorum, Amen. Salutate omnem sanctum in Christo IESV. Salutant vos, qui mecum sunt fratres. Salutant vos omnes sancti, maximè verò qui sunt ex Cæsaris familia. Gratia Domini nostri IESV Christi cum omnibus vobis. Amen.

Scripta est è Roma per Epaphroditum.

IN EPISTOLAM AD COLOSSENSES ARGVmentum, per Erasmum Roterodamum.

*

COlossenses in Asia minore sunt finitimi Laodicensibus: hos non viderat Apostolus. Nam Archippi, siue, quod addit Ambrosius. Epaphræ, quibus hoc delegatum erat, prædicatione conuersi sunt ad Christum. His vehementer imminebant pseudapostoli, conantes in dogma multô peruersissimum inducera, docentes non esse filium Dei salutis auctorem, sed perangelos viam patere ad patrē: neque enim venisse filium Dei in hunc mundum, neque venturum, cùm in veteri testamento per angelos administrata sint omnia. Deinde Iudaismum & philosophiæ superstitionem cum CHRISTI doctrina miscebant, obseruantes quędam Legis instituta, & superstitiosè obseruantes Solem, Lunam, ac Stellas, & elementa huius mundi, quibus docebant nos esse obnoxios. Hos igitur suæ professionis commonefacit, ostendens illos quicquid hactenus assecuti sunt, non, angelis debere sed CHRISTO angelorum conditore: hunc vnum esse caput ecclesiæ, nec ab alio quoquam petendam salutem. Atque interim auctoritatem suam asserit

ſerit. Diligenter autem monet ne pſeudapoſtolorum magniloquentia, confictisq́ue viſionibus angelorum ſibi imponi paterentur, & vel in Iudaiſmum, vel in philoſophicam ſuperſtitionem prolaberentur. Atque hæc agit duobus primis capitibus. In reliquis hortatur ad officia pietatis: nominatim præſcribens qualis vxor erga maritum, qualis debeat eſſe maritus in vxorem, qualis parens erga liberos, liberi erga parentes: ſerui erga dominos, Domini erga ſeruos. Extrema pars ſalutationibus occupatur, niſi quod Archippum commonet officij ſui. Scripſit autem è carcere ab Epheſo per Tychicum, quod ipſe palam teſtatur in hac epiſtola. Noſtra argumenta addunt Tychico collegam Oneſimum, nec ſatis video, quid ſequuta. Græcorum inſcriptiones ex vrbe Roma miſſam teſtantur. Hinc certè remiſit Oneſimum, quem illic in vinculis genuerat CHRISTO.

*

Argumenti finis.

EPI-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD COLOSSENSES.

*

CAPVT I.

Abstractos tenebris Pater ad cælestia regna
Transtulit in Christo, quem dedit esse caput.

PAVLVS Apostolus IESV Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, ijs qui sunt Colossis sanctis ac fidelibus fratribus in CHRISTO, * Gratia vobis & pax
2.Cor. 1. à Deo patre nostro, & Domino IESV Chri-
Gala. 1. sto. * Gratias agimus deo & patri Domini
Ephe. 1. nostri IESV Christi, semper de vobis, cum
Philip. 1. oramus, quoniam audiuimus fidem vestram in Christo IESV, & charitatem erga omnes sanctos, propter spem repositam vobis in cælis, de qua prius audieratis per sermonem veracem Euangelij, quod peruenit ad vos: quemadmodum & in toto mundo etiam fructificat, sicut & in vobis, ex eo die quo audistis & cognouistis gratiam Dei per veritatem. Quemadmodum & didicistis ex Epaphra dilecto conseruo nostro, qui est fidus pro vobis minister CHRISTI, qui & exposuit nobis vestram dilectionem in spiritu. Propterea & nos ex quo die audiuimus, * nó
2.The. 1. desiuimus pro vobis orare, & poscere, vt

impleamini agnitione volũtatis eius in omni ſapientia & prudentia ſpirituali: vt ambuletis dignè Domino, vt per omnia placeatis, in omni opere bono fructificantes, & creſcẽtes in agnitionem Dei, omni robore corroborati, iuxta potentiam gloriæ illius ad omnem tolerantiam ac patientiam cum gaudio: gratias agentes patri, qui idoneos nos fecit ad participationem ſortis ſanctorum in lumine: qui eripuit nos à poteſtate tenebrarum, ac tranſtulit in regnum filij ſibi dilecti, per quem habemus redemptionem per ſanguinem ipſius, remiſsionem peccatorum: qui eſt imago Dei inconſpicui, primogenitus vniuerſæ creaturæ, quòd per illum creata ſint omnia, quæ in cælis ſunt, & quæ in terra, viſibilia, & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per illum, & in illum creata ſunt: & ipſe eſt ante omnia, & omnia per illum conſiſtunt: & ipſe eſt caput corporis eccleſiæ: * qui eſt principum primogenitus 1. Cor. 15
ex mortuis, vt ſit in omnibus ipſe primas tenens quoniam in illo complacitum eſt patri vniuerſam plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare cuncta erga ſe, pacificatis per ſanguinem crucis eius per eundem, ſiue quæ in terra ſunt, ſiue quæ in cælis. Et vos qui quondam eratis abalienati, & inimici menti in operibus malis:

nunc

nunc tamen reconciliauit in corpore carnis
suæ pro mortem, exhiberet vos sanctos &
irreprehensibiles, & iuculpatos in conspectu
suo: siquidem permanetis in fide fundati ac
stabiles, nec dimouemini à spe Euangelij
quod audistis quòd prædicatum est apud
vninuersam creaturam, quæ sub cælo est: cu-
ius factus sum ego Paulus minister. Nunc
gaudeo super afflictionibus meis pro vobis,
& suppleo quod deerat afflictionum Christi
in carne mea, pro corpore ipsius, quod est ec
clesia: cuius ecclesiæ factus sum ego minister
iuxta dispensationem Dei, quæ data est mihi
in vos, implendi sermonem Dei: mysterium
quod reconditum fuit à seculis, & à genera-
tionibus: nunc autem patefactum est sanctis
illius, quibus voluit Deus notum facere, quę
sint diuitiæ gloriæ mysterij huius inter gen-
tes, qui est CHRISTVS in vobis, spes
gloriæ, quem nos annuntiamus, admonen-
tes omnem hominem, & docentes omnem
hominem in omni sapientia vt exhibeamus
omnem hominem perfectum in Christo IE-
SV: ad quod etiam enitor: decertans se-
cundum efficatiam eius agentem in me per
virtutem.

CAPVT II.

Byssi omnes Sophiæ latitant in pectore Christi,
Qui corpus plenum in se theotetis habet.

Nam

NAm volo vos ſcire quantam ſolicitudinem habeam de vobis, & his qui ſunt Laodiceæ, & quotquot non viderunt faciem meam in carne, vt conſolationem accipiant corda illorum, cùm fuerint compacti in charitate & in omnem opulentiam certæ perſuaſionis intelligentiæ, in agnitionem myſterij Dei & patris & CHRISTI, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ ac ſcientiæ reconditi. Hoc autem dico, ne quis vobis imponat probabilitate ſermonis. * Etenim quamuis carne ſim abſens, tamen ſpiritu vobiſcum ſum, gaudens ac videns veſtrum ordinem, & ſoliditatem veſtræ in CHRISTVM fidei. Quemadmodum igitur accepiſtis Chriſtum IESVM Dominum, ita in eo ambulate, ſic vt radices habeatis in illo fixas: & in illo ſuperſtruamini, confirmeminique per fidem, ſicut edocti eſtis, exuberantes in ea cum gratiarum actione. Videte, ne quis ſit, qui vos depredetur per philoſophiam & inanem deceptionem, iuxta conſtitutionem hominum, iuxta elementa mundi, & non iuxta CHRISTVM. Quoniam in illo inhabitat omnis plenitudo deitatis corporaliter: & eſtis in illo completi, qui eſt caput omnis principatus ac poteſtatis: per quē & circunciſi eſtis circunciſione quæ fit ſine manibus, dū exuiſtis corpus peccatorum carnis per circunciſionē CHRISTI,

consepulti simul cum illo per baptismum,
in quo simul etiã cum illo resurrexistis per
fidem operationis Dei, qui excitauit illum
Ephe.2. ex moruis. * Et vos cùm essetis mortui per
delicta, & per præputium carnis vestræ, si-
mul cum illo viuificauit, condonans nobis
omnia delicta, deleto, quod aduersus nos e-
rat, chirographo, quod erat contrarium no-
bis per decreta, & illud sustulit è medio, af-
fixum cruci: expoliatósque principatus ac
potestates ostentauit palam, triumphans
de illis per semetipsum. Ne quis igitur vos
iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei fe-
sti, aut nouilunij, aut sabbatorum, quæ sunt
vmbra rerum futurarum, corpus autem
Matt. 24. CHRISTI. * Ne quis vobis palmam in-
Marc. 13. teruertat, data opera per humilitatem & su-
Lucæ 21. perstitionem angelorum, in his quę non vi-
dit fastuosus incedẽs, frustra inflatus à men-
te carnis suæ: nec obtinens caput, ex quo to-
tum corpus per commissuras & compagi-
nes subministratum, & compactũ, augesci
augmento Dei. Itaque si mortui estis cum
CHRISTO ab elementis mundi, qu-
quasi viuentes in mundo, decretis tene-
ni? Ne tetigeris, ne gustaris, neq; contrecta-
ris: quæ omnia ipso pereunt abusu, iux-
præcepta & doctrinas hominũ, quæ ver-
tenus quidem habent speciem sapientiæ p-
superstitionem, ac humilitatem animi,
læsi-

læsionem corporis: non per honorem aliquem ad expletionem carnis.

CAPVT III.

Cœlestem studeant uitam meditarier omnes:
Atque neci studeant cosmica membra dare,

Itaq; si resurrexistis vnà cũ CHRISTO, superna quęrite, vbi CHRISTVS est ad dexterã Dei sedens. Superna curate, nõ terrestria. Siquidẽ emortui estis, & vita vestra abscondita est cũ CHRISTO in Deo. Quandocunq; CHRISTVS manifestatus fuerit, vita nostra, tunc & vos cum illo manifestabimini in gloria, * Mortificate igitur mẽbra vestra terrestria, stuprum, immũditiam, mollitiem, concupiscentiã malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum cultus: ob quæ venire solet ira Dei in filios intractabiles, inter quos ambulabatis quondã, cùm viueretis in his, *Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationẽ, malitiã, maledicentiam, turpiloquẽtiã ab ore vestro. *Ne mentiamini alius aduersus alium, posteaquam exuistis veterem hominem cum factis suis, & induistis nouum, qui renouatur ad agnitionem & imaginem eius, qui condidit illum, ubi non est Gręcus & Iudęus, Circuncisio & præputium, Barbarus, Scytha, Seruus, Liber: sed omnia in omnibus CHRISTVS. Induitis igitur induti tanquam electi Dei, sancti ac dilecti, viscera miserationũ, comitatẽ,

1. Cor. 6.
Ephes. 5.
Hebr. 12.
1. Petr. 2.
Ephes. 2.
Roma. 6.
Ephe. 4. & 6.

modeſtiam, manſuetudinem, lenitatē: ſufferentes vos inuicem, & condonantes vobis mutuò, ſi quis aduerſus aliquem habuerit querelam: quemadmodū & CHRISTVS condonauit vobis, ita & vos. Super omnia autem hæc, charitatem, quæ eſt vinculum perfectionis, & pax Dei palmam ferat in cordibus veſtris, in quam & vocati eſtis in vno corpore: & grati ſitis. Sermo CHRISTI inhabitet in vobis opulentè cum omni ſapientia. Doceteq; & commonete vos inuicem, cautionibus & laudibus, & cantilenis ſpiritualibus, cum gratia canentes in corde veſtro Domino. * Et quicquid egeritis

1. Cor. 10. ſermone aut facto, omnia in nomine Domini IESV facite, gratias agentes Deo & patri per illum. * Vxores, ſubditæ eſtote

Ephe. 5. 1. Pet. 3. proprijs viris, ſicuti conuenit in Domino. Viri, diligite vxores, & ne ſitis amarulenti aduerſus illas. * Filij obedite parentibus in

Ephe. 6. omnibus: hoc enim bene placet Domino. Patres, ne prouocetis libros veſtros, ne deſpondeant animum. * Serui, obedite per

Ephe. 6. 1. Petr. 2. Titum 2. omnia his, qui domini ſunt ſecundum carnem, non obſequijs ad oculum exhibitis, tanquam hominibus placere ſtudentes, ſed cum ſimplicitate cordis timentes Deum. Et quicquid feceritis, ex animo facite, tanquam domino & non hominibus: ſcientes, quod à domino recipietis mercedem hæreditatis

sum domino CHRISTO seruitis, * Cæterùm qui peccarit, reportabit peccatum suum, & non est personarum respectus. Rom.2. Ephes.6. Actor.10.

CAPVT IIII. Galat.2.

Deprecor ad dominum uos intercedite mecum, 1.Petr.1.
Vt ualeam Christi mystica uerba loqui.

VOs domini, æquitatem & æquabilitatem seruis exhibete, scientes quòd & vos habeatis Dominum in cælis. Obsecrationi instate, vigilantes in ea cum gratiarum actione, orantes simul & pro vobis, vt Deus aperiat nobis ostiũ sermonis, vt loquamur mysterium CHRISTI, propter quod & vinctus sum, vt manifestem illud sicut oportet me loqui. *Sapienter ambulate erga extraneos: opportunitatem redimentes. Sermo vester semper cum gratia sit sale conditus, vt sciatis quomodo oporteat vos vnicuique respondere. De omnibus rebus meis certiores vos faciet Tychicus, dilectus frater, & fidus minister, & conseruus in Domino, quem misi ad vos in hoc ipsum, vt cognoscat quid agatis & consoletur corda vestra, vnà cum Onesimo fido & dilecto frater, qui est ex vobis: de omnibus vobis exponent, quæ hîc aguntur. Salutat vos Aristarchus concaptiuus meus, * & Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata. Si venerit ad vos, excipite eum: & Iesus qui vocatur Iustus: qui sunt ex circuncisione, hi soli coo-

Ephes.5.
2.Tim.4.

cooperarij sunt ad regnum Dei: qui fuere mihi solatio. Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est seruus CHRISTI, semper anxiè laborans pro vobis in precationibus, vt stetis perfecti & completi in omni voluntate Dei. Testimonium enim illi perhibeo, quòd habeat multum studium pro vobis, & his qui sunt Laodiceæ, & his qui Hierapoli. Salutat vos Lucas medicus dilectus, & Demas. Salutate fratres qui sunt Laodiceæ, & Nympham, & quæ in domo illius est, congregationem: & cùm recitata fuerit à vobis epistola, facite vt & in Laodicensium Ecclesia recitetur: & eam quæ scripta est ex Laodicea, vt vos quoque legatis, & dicite Archippo: Vide ministerium, quod accepisti in Domino, vt illud impleas. Salutatio mea manu Paul. Memores sitis vinculorum meorum. Gratia vobiscum Amen.

Missa è Roma per Tychicum & Onesimum.

IN EPISTOLAM AD THESSALONICENSES priorem, argumentum, per Erasmum Roterodamum.

THessalonica Macedoniæ Metropolis est, vnde & regionis incolæ Thessalonicenses ap-

ses appellati. Hi in fide semel accepta, tanta constantia perstiterunt, vt & Pauli exemplo, ciuium suorum persequutiones infracto, & alacri pertulerint animo, nec vllo pseudapostolorum suasu quiuerint ab Euangelica institutione deflecti. Quod veritus Paulus, quem non latebat pseudapostolorum improbitas, cùm ipsi non liceret illos inuisere, misit Timotheum: ex quo reuerso cùm didicisset illorum constantiam, collaudat eos, gratias agens Deo. Atque id quidem agit cap. 1. & 11. In cæteris duobus instituit eos in varijs pietatis officijs subindicans esse inter eos, qui nondum omnino puri essent ab omni libidine: nec deesse, qui otio dediti grauarent alios: item qui inquieti ipsi, turbarent ecclesiæ tranquillitatem, quos corripi iubet. Præterea qui de resurrectione nondum satis confirmata essent opinione, cùm defunctos ita lugerent, quasi periissent, ac non potius ad meliora demigrassent, hos instituit atque confirmat. Rursus alios disputasse de die aduentus Domini, quasi is præsciri prædicique posit, cùm incertus sit omnibus. Verùm eum ait subitum, & præter omnium expectationem adfuturum: quò magis simus ad omne momentum parati. Scripsit ab Athenis per Tychicũ ministrum iuxta Græcorũ inscriptionẽ: cui collegam addũt Onesimũ nostra argumẽta,

quæ incerto auctore leguntur in vulgatis exemplaribus.

Argumenti finis.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD THESSALONICENSES I.

CAPVT I.

Ad simulacra alij uadant, nam Thessalonicam
Separat immensi nil ab amore Dei.

PAulus & Siluanus & Timotheus ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo patre & domino IESV CHRISTO, Gratia vobis & pax à Deo patre nostro & domino IESV CHRISTO. * Gratias agimus Deo semper de omnibus vobis, mentionem vestri facientes in precibus nostris, indesinenter memores vestri propter opus fidei ac laborem charitatis, & quod permansistis in spe Domini nostri IESV CHRISTI, coram Deo & patre nostro: scientes fratres dilecti à Deo, electionem vestram: quoniam Euangelium nostrum fuit erga vos, non per sermonem solùm, verùm etiam per virtutem, & per Spiritum sanctum,

2.Cor.1. Galat.1. Petr. 1.

perq;

perque certitudinem multam: quemadmodum nostis, quales fuerimus inter vos, vestra causa. Et vos imitatores nostri facti fuistis & domini, recipientes sermonem cum afflictione multa, cùm gaudio Spiritus sancti, adeo vt fueritis exemplo omnibus credentibus in Macedonia, & Achaia. A vobis enim pertonuit sermo Domini, non solùm in Macedonia & Achaia, verùm etiam in omni loco fides vestra quæ est in Deum, dimanauit, vt non sit nobis necesse loqui quicquam. Siquidem ipsi de vobis annuntiant, qualem ingressum habuerimus ad vos, & quomodo conuersi fueritis ad Deum à simulacris, vt seruiretis Deo viuenti, & veraci & exspectaretis filium eius de cælis, quem excitauit à mortuis IESVM, qui liberat nos ab ira ventura.

CAPVT II.

Blandiloquus non sum, fraudans per uerba dolosa:
Sed mea dicta probat laudat & acta Deus.

NAm ipsi nostis fratres introitum nostrum ad vos, quòd non fuerit inanis, sed quòd antè malis afflicti, & contumelijs affecti, quemadmodum scitis, Philippis audacter egerimus in Domino nostro ad loquendum apud vos euangelium Dei, in multo certamine. Siquidem exhortatio nostra non fuit ex impostura, neq; ex immunditia, neq; cum dolo: sed quemadmodum probati

fueramus à Deo, vt nobis committeretur
Galat.1. Euangelium: *ita loquimur, non vt hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. Neq; enim vnquam per sermonem adulationis versati sumus, quemadmodum nostis, nec per occasionem auaritiæ, Deus est testis, neq; quærentes ex hominibus gloriā: nec à vobis, nec ab alijs cùm possemus in auctoritate esse, tanquam apostoli CHRISTI: sed fuimus placidi in medio vestri: perinde ac si nutrix foueat suos filios: sic affectu propensi in vos, animo cupiebamus impartire vobis, non solùm euangelium Dei, verùm etiam nostras ipsorum animas, propterea quòd chari nobis facti estis. Meministis
2.Thes.3 enim fratres laboris nostri, ac sudoris. *No-
Act.20. cte enim ac die opus facientes ob id, ne cui vestrum essemus oneri, prædicamus apud vos euangelium Dei. Vos autem testes estis & Deus, quàm sanctè, & iustè, & inculpatè vobiscum qui credebatis, versati fuerimus: quemadmodum nostis, vt erga vnumquenque vestrum tanquam pater erga filios suos, fuerimus affecti, obsecrantes vos, & consolantes, & obtestantes, vt ambularetis dignè Deo, qui vocasset vos in suum regnum ac gloriam. Quapropter & nos gratias agimus Deo indesinenter, quòd cùm acciperetis sermonem à nobis, quo Deum discebatis, accepistis non sermonem hominum,
sed si-

ſed ſicut erat verè, ſermonem Dei, qui & agit in vobis credentibus. Vos enim imitatores facti eſtis fratres, eccleſiarum Dei, quæ ſunt in Iudæa, in Chriſto IESV: quòd eadē paſſi ſitis & vos à proprijs contribulibus, quemadmodum & ipſi nos à Iudæis: qui vt & Dominum occiderunt IESVM, * & proprios prophetas, * ita & nos perſequuti ſunt: & Deo non placent, & omnibus hominibus aduerſantur, qui obſiſtunt nobis, ne loquamur gentibus, quo ſalui fiant, vt expleant ſua peccata ſemper. Peruenit autem in illos ira in finem. Cæterùm nos fratres, orbati vobis ad ſpatium temporis, aſpectu, non corde, vehementius ſtuduimus videre faciem veſtram, cum multo deſiderio. Quapropter voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus, & ſemel & iterum, & obſtitit nobis Satanas. Nam quæ eſt noſtra ſpes, aut gaudium, aut corona gloriationis: an non & vos, in conſpectu Domini noſtri IESV Chriſti, in eius aduentu? Vos enim eſtis gloria noſtra & gaudium.

Matth. 5. & 23. Ioan. 15.

CAPVT III.

Conſolaturus uos famigeris ab Athenis,
Illuc Timotheus mittitur ecce meus.

PRoinde cùm nō amplius ferremus, viſum eſt nobis, vt Athenis reſideremus ſoli, ac miſimus Timotheum fratrem noſtrum, ac miniſtrum Dei, & adiutorē operis noſtri in Euan-

Euangelio CHRISTI, vt confirmaret
vos, & consolaretur vos de fide nostra, ne
quisquam turbaretur in afflictionibus his.
Nam ipsi nostis, nos in hunc vsum positos
esse. Etenim cùm apud vos essemus, prædice-
bamus vobis, fore vt afflictionē pateremur,
quemadmodū & euenit, & nostis. Quapro-
pter & ego nō amplius ferens, misi ad hoc,
vt cognoscerem fidem vestram, ne quo pacto
tētasset vos ille q̃ tētat, & inanis factus esset
labor noster. Nuper autem cùm venisset Ti-
motheus ad nos à vobis, & annuntiasset
nobis fidem ac dilectionē vestram: & quòd
habeatis memoriam nostri bonam semper,
desiderantes nos videre, quemadmodū nos
quoque vos. Idcirco consolationem accepi-
mus fratres per vos, super omni afflictione
& necessitate nostra, per vestram fidē. Quo-
niam nūc viuimus, si vos statis in Domino.
Quam enim gratiarum actionem possumus
Deo repēdere de vobis, super omni gaudio,
quod gaudemus propter vos in conspectu
Dei nostri, nocte ac die supra modum, * o-
2. Thes. 1. rantes, vt videamus vestram faciem, & sup-
Colos. 1. pleamus quæ desunt fidei vestræ? Ipse verò
Deus & pater noster, et Dominus noster IE-
SVS Christus dirigat viam nostrā ad vos:
vos autem Dominus abundantes & exube-
rantes faciat mutua inter vos charitate, &
in omnes: quemadmodum & nos in vos:
vt con-

vt confirmet corda vestra irreprehensibilia in sanctimonia coram Deo & patre nostro, in aduentu Domini nostri IESV CHRISTI, cum omnibus sanctis eius.

CAPVT IIII.

De somno nolumus nullum ignorare priorum,
Haud nos relliquiæ præueniemus eos.

QVod superest igitur fratres, rogamus vos, & adhortamur per Dominum IESVM, quemadmodum accepistis à nobis, quomodo oporteat vos versari, & placere Deo, vt abundetis magis. Nostis enim quæ præcepta dederimus vobis per Dominum
IESVM. *Hæc enim est voluntas dei, san- Rom.12.
ctificatio vestra, vt abstineatis à scortatio- Ephe.5.
ne, & sciat vnusquisque vestrum suum vas possidere cum sanctificatione & honore, nõ cum affectu concupiscentię, quemadmodum
& gentes, quæ non nouerunt Deum. * Ne Leuit.19.
quis opprimat ac fraudet in negotio fratrẽ & 25.
suum, propterea quòd vltor est Dominus de omnibus his, quemadmodum & antè diximus vobis ac testati sumus. Non enim vocauit vos Deus immunditiæ causa, sed ad sanctificationem. Proinde qui reijcit, nõ reijcit hominem, sed Deum, qui dedit Spiritũ
suum sanctum in vos. *Cæterùm de frater- Ioan.15.
na charitate non necesse habetis, vt scribam 1.Ioan.4.
vobis. Ipsi nanque diuinitus docti estis, vt diligatis vos inuicem. Nam & facitis hoc erga cun-

cunctos fratres, qui ſunt in tota Macedonia. Obſecramus autem vos fratres, vt abundetis magis, & in hoc incumbatis, vt quieti ſitis: & agatis res proprias, & operemini proprijs manibus veſtris, ſicuti vobis præcepimus, vt vos geratis honeſtè erga extrarios, & nulla re vobis ſit opus. Cæterùm, nolo vos ignorare fratres, de his, qui obdormierunt, ne doleatis quemadmodum & cæteri non habentes ſpem. Nam ſi credimus, quod IESVS mortuus eſt, & reſurrexit: ſic & Deus eos qui obdormierũt per IESVM, adducet cũ illo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quòd nos qui viuemus, & reliqui erimus in aduentum Domini, nequaquam præueniemus eos qui dormiunt. Quoniam ipſe Dominus cum hortatu, & voce Archangeli, ac tuba Dei deſcendet de cælo: & *mortui in CHRISTO reſurgent primùm: deinde nos qui viuemus, qui reliqui erimus, ſimul cum illis rapiemur in nubibus in occurſum Domini in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus. Proinde conſolemini vos mutuò ſermonibus his.

1. Cor. 15.

CAPVT V.

Estis uos lucis diuinæ pignora, nullum
Triſtibus in tenebris opprimet ille dies.

PORRÒ de temporibus & articulis tẽporũ, fratres, non eſt opus vt vobis ſcribam. Ipſi enim planè ſcitis, *quòd dies ille Domini vt

2. Petr. 3.

fur

fur in nocte, ita venturus sit. Cùm enim di- Apo.3.
xerint, Pax & tuta omnia, tunc repentinus
eis imminet interitus, sicuti dolor partus
mulieri prægnāti: nec effugient. At vos fra-
tres non estis in tenebris, vt dies ille vos tā-
quam fur opprimat. Omnes vos filij lucis e-
stis ac filij diei: non sumus noctis, neq; tene-
brarum. Proinde ne dormiamus, sicut & cæ-
teri, sed vigilemus & sobrij simus. Nam qui
dormiunt, nocte dormiunt: & qui inebrian
tur, noctu sunt ebrij. At nos qui sumus diei,
sobrij simus, *induti thoracem fidei & cha- Esaiæ 15.
ritatis: & pro galea spem salutis. Quoniam Ephes.6.
non constituit nos Deus, vt iram nobis con-
citemus, sed vt salutem consequamur per
Dominum nostrum IESVM CHRI-
STVM, qui mortuus est pro nobis: vt siue
vigilemus, siue dormiamus, simul cum illo
viuamus. Quapropter adhortemini vos mu
tuò, vt ædificetis singuli singulos, sicut &
facitis. Rogamus autem vos fratres, vt a-
gnoscatis eos, qui laborant inter vos, & qui
præsunt vobis in Domino, & admonēt vos,
vt habeatis illos in summo pretio per cha-
ritatem propter opus illorum: pacem ha-
bete cum illis. Obsecramus autem vos fra-
tres, monete inordinatos, consolamini pu-
sillanimes, subleuate infirmos, patiētes esto-
te erga omnes. *Videte ne quis malum pro Matth.5.
malo cuipiā reddat, sed sēper quod bonū est
secte-

sectemini, tum erga vos inuicem, tum erga
Eccles.18. omnes. *Semper gaudete, indesinenter ora-
Lucæ 18. te, in omnibus gratias agite. Hæc enim est
voluntas Dei per Christum IESVM erga
vos. Spiritum ne extinguatis, prophetias ne
aspernemini. Omnia probate: quod bonum
fuerit, tenete. Ab omni specie mala abstine-
te. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos to-
tos. Et integer vester spiritus, & anima, &
corpus, ita vt in nullo possitis culpari, in
aduentu Domini nostri IESV Christi ser-
1.Cor.1. uetur *Fidelis est qui vocauit vos, qui idem
& 11. efficiet. Fratres, orate pro vobis. Salutate
fratres omneis cum osculo sancto. Adiuro
vos per Dominum, vt reticetur hæc epistola
omnibus sanctis fratribus. Gratia Domini
nostri IESV Christi sit vobiscum, Amen.

Ad Thessal. I. scripta fuit
ex Athenis.

IN EPISTOLAM AD THESSALONICENSES

posteriorem, argumentum,
per Erasmum Ro-
terodamum.

QVoniam non contigit Paulo facultas
reuisendi Thessalonicēses, per episto-
lam

iam confirmat illorum animos, vt fortiter ferant illatas ob CHRISTVM afflictiones: nec ipsis defuturum præmium, nec aduersarijs vindictam. Rursum de die aduentus Domini: de quo nonnihil attigerat in epistola superiori, monet: ne quid commouerentur quorundam dictis, qui asseuerabãt illum iam instare, tectè sicuti putant, significans, prius abolendum Romanum imperiũ, ac deinde venturum Antichristum. Attẽtius etiam inculcat coërcendos esse, qui otio & curiositate sua turbarent quietem & ordinem publicum, & ad opus adigendos, cùm ipse Paulus apud eos manibus suis laborarit. Scripsit Athenis per eosdem, per quos misit priorem epistolam, vt nostra docent argumenta.

Argumenti finis.

EPISTOLA B. PAVLI APOSTOLI AD THESSALONICENSES II.

CAPVT I.

Afflictis requies, sed & affligentibus ira,
Quando rogas? Christus quando redibit erit.

PAVLVS & Siluanus ac Timotheus, ecclesiæ Thessalonicensium in Deo patre nostro & Domino IESV Christo.* Gratia sit vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino IESV Christo. Gratias agere debemus Deo semper de vobis fratres, vt par est, quòd vehementer augescit fides vestra, & exuberat mutua vestra omnium charitas cuiusque in alterũ, adeò vt nos ipsi de vobis gloriemur in ecclesijs Dei, de tolerantia vestra & fide, super omnibus persequutionibus vestris, & afflictionib⁹, quas sustinetis, documẽtũ iusti iudicij Dei, in hoc vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini. Siquidem iustum est apud Deum, reddere ijs qui affligunt vos afflictionẽ: & vobis qui affligimini, relaxationẽ nobiscũ, cum reuelabitur Dominus IESVS de cęlo, cũ angelis potentię suę, cum incendio flammæ, qui infligit vltionem ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini nostri IESV Christi: qui pœnam luent interitum æternum, à facie Domini, & à gloria fortitudinis illius, cùm venerit vt glorificetur in sanctis suis, & admirandus fiat in omnibus credentibus, quòd fides habita sit testimonio nostro erga vos in die illo: *ad quod etiam oramus semper pro vobis, vt vos dignos habeat ista vocatione Deus noster, & compleat omne bonum propositum bonitatis, & opus fidei

2. Cor. 1. Ephe. 1. 1. Petr. 1. 1. The. 1.

Colos. 1. 2. Thes. 3.

dei cum potentia, vt illustretur nomem Domini nostri IESV Christi per vos, & vos per illum, iuxta gratiam Dei nostri, & Domini IESV Christi.

CAPVT II.

Ben satanæ ueniet mendacia signa daturus,
Prima Acherontinis fallet hirundo technis.

ROgamus autem vos fratres per aduentum Domini nostri IESV Christi, & nostri aggregationem in illum, ne citò dimoueamini à mente, neq; turbemini, neq; per spiritum, neq; per sermonẽ, neq; per epistolam, tanquam nobis auctoribus, quasi instet dies CHRISTI, * ne quis vos decipiat vllo modo: quoniam non adueniet Dominus nisi venerit defectio prius, & reuelatus fuerit homo ille scelerosus, filius perditus, qui est aduersarius, & effertur aduersus omnẽ, qui dicitur Deus aut numẽ, adeo vt in tẽplo Dei sedeat, ostentans seipsum esse Deum. An non meministis quòd cũ adhuc essem apud vos, hæc dixerim vobis? Et nunc quid detineat scitis, nempe vt ille reueletur in suo tempore. Nam mysterium nunc agit iniquitatis, tãtum qui tenet, in præsentia teneat, donec è medio tollatur: & tunc patefiet iniquus ille, * quem Dominus conficiet spiritu oris sui, & abolebit claritate aduentus sui: cuius est aduentus secundum operationem satanæ, cum

Mat. 24. Marci. 13. Lucæ 21. Ephe. 5. Danie. 9.

Esai. 11.

omnipotentia, & signis, ac prodigijs mendacibus, & cum omni deceptione iniustitiæ, in ijs qui pereunt, pro eo quòd dilectionem veritatis non receperunt in hoc, vt salui fierēt. Et propterea mittet illis Deus efficatiā illusionis, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed approbauerunt iniustitiam. Nos autem debemus gratias agere Deo semper de vobis fratres dilecti à Domino, quòd elegerit vos De⁹ ab initio in salutem, per sanctificationem spiritus, ac fidem veritatis, ad quod vocauit vos per Euangelium nostrum in acquisitionem gloriæ Domini nostri IESV Christi. Itaque fratres state, & tenete institutiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Ipse verò Dominus noster IESVS Christus, & Deus ac pater noster qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam per gratiam, consoletur vestra corda, & stabiliat vos in omni sermone & opere bono.

CAPVT III.

Coguntur varij canones, sed nomine Christi
Adsit ut omne bonum, & sit procul omne malum.

QVod super est, orate fratres pro nobis, vt sermo Domini currat & glorificetur sicut & apud vos, & vt eripiamur ab absurdis ac peruersis hominibus: non enim omniū est fides, sed fidelis est Dominus, qui

stabiliet

ſtabiliet vos, & cuſtodiet à malo. Confidi-
mus autem per Dominum de vobis, quòd
quæ præcipimus vobis, & faciatis, & facturi
ſitis. Porrò dominus dirigat veſtra corda in
dilectionẽ Dei, & in expectationem CHRI-
STI. Præcipimus autem vobis fratres, per
nomen Domini noſtri IESV Chriſti, vt
ſubducatis vos ab omni fratre, qui inordina
tè ſe gerit, & non iuxta inſtitutionem, quam
accepit à nobis. Nam ipſi ſcitis, quomodo
oporteat imitari nos: quoniam non inordi-
natè geſsimus nos inter vos, * neq; gratis 1. Theſ. 2.
panẽ accepimus à quoquam, ſed cum labore Act. 20.
& ſudore, nocte, dieq; faciẽtes opus, ad hoc,
ne cui veſtrũ eſſemus oneri. Non quòd id no
bis non liceat, ſed vt noſmetipſos formam
exhibeamus vobis ad imitandum nos. Ete-
nim cùm eſſemus apud vos, hoc præcipie-
bamus vobis, vt ſi quis nollet operari, is nec
ederet. Audiuimus enim quoſdam verſantes
inter vos inordinatè, nihil operis facientes,
ſed curiosè agẽtes, his autem qui ſunt iſtiuſ-
modi, præcipimus & obſecramus per Domi
num noſtrum IESVM Chriſtum, vt cum
quiete operantes, ſuũ ipſorum panem edãt.
Vos autem fratres, * ne defatigemini in be- Galat. 6.
nefaciendo. Quòd ſi quis non obedit ſermo
ni noſtro, per epiſtolam hunc indicate: & ne
commercium habeatis cum illo, vt pudore
ſuffundatur: neque velut inimicũ habeatis,

ſed admonete vt fratrem. Ipſe autem Domi nus pacis det vobis pacem ſemper omnibus modis. Dominus ſit cum omnibus vobis. Salutatio meo manu Pauli, quod eſt ſignum in omni epiſtola. Ita ſcribo. Gratia Domini noſtri IESV Chriſti ſit cum omnibus vobis. Amen.

Miſſa fuit ex Athenis.

IN EPISTOLAM AD TIMOTHEVM PRIOREM Argumentum, per Eraſmum Roterodamum.

TImotheum matre Iudæa, ſed Chriſtiana, patre Græco, Paulus in miniſterium adoptarat, probæ indolis iuuenem, & ſacris literis eruditum, quem tamen ob Iudæos coactus eſt circuncidere. Quoniam autem huic eccleſiarum curam delegarat, ſicut & Tito, quas ipſe non poterat adire, inſtituit eum in functione epiſcopali, & in diſciplina eccleſiæ non ſic admonens vt diſcipulum, ſed vt filium & collegam. Id quò cùm maiore faciat auctoritate, ſubinde apoſtolicam auctoritatem ſibi vindicat. Admonet autem, vt reiectis, qui Iudaicas fabulas inueherent, ea doceret, quæ eſſent fidei & charitatis: deinde principum, licet ethnicorum auctoritatem

(quo-

(quoniam hinc pendebat ordo ciuitatis, & tranquilitas reipublicæ) adeo non ſpernendam Chriſtianis, vt pro his orari iubeat. Quid viros deceat in cœtu eccleſiaſtico, quid mulieres, præſcribit. Epiſcopum depingit cum ſua familia. Atque hæc ferme tribus primis capitibus. Deinde admonet, ne recipiat Iudaicas fabulas, de ciborum delectu, de vitando coniugio. Mox docet, qualem ſe præſtare debeat erga grandes natu viros, erga iuuenes, erga anus, erga puellas, erga viduas diuites ac pauperes & eccleſiæ ſtipe alendas, erga adoleſcentiores & ſuſpectæ etiãnũ ætatis. Adhęc præſcribit, quid præcipere debeat dominis, quid ſeruis, quid diuitibus admonẽs modis omnibus reijciendas contentioſas quæſtiones ſophiſtarũ, inani doctrinæ ſpecie ſeſe venditantium. Scribitė Laodicea per Tychicum diaconum.

Argumenti finis.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD TIMOTHEVM PRIMA.

CAPVT I.

Anxia complures abducit quæſtio legis,
Lex prohibetq; malos, officijq; monet.

PAVLVS Apostolus IESV Christi iuxta delegationem Dei seruatoris nostri & Domini IESV Christi, qui est spes nostra, Timotheo germano filio in fide, * Gratia, misericordia, pax à Deo patre nostro, & Domino IESV Christo Domino nostro. Quēadmodum rogaui te, vt remaneres Ephesi, cùm proficiscerer in Macedoniā ita facito, vt denunties quibusdam, ne diuersam sequātur doctrinam, nec attendant fabulis & genealogijs nunquā finiendis, quæ quæstiones prębēt magis quàm ædificationem Dei, quæ est per fidem. Porrò finis præcepti, est charitas ex puro corde, & conscientia bona, & fide non simulata: à quibus quòd aberrarunt quidam, deflexerunt ad vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes quę loquuntur, neque de quibus affeuerant. * Scimus autem, quòd bona sit lex, si quis ea legitimè vtatur, sciens illud, quòd iusto lex nō sit posita, * sed iniustis, & inobsequentibus, impijs & peccatoribus, irreuerentibus & profanis, patricidis & matricidis, homicidis, scortatoribus, masculorum concubitoribus, plagiarijs, mendacibus, periuris, & si quid aliud est, quod sanæ doctrinæ aduersetur secundum Euangelium glorię beati Dei, quod concreditum est mihi. Et gratiam habeo, qui me potentem reddidit Christo IESV Domino nostro: quia fidelem me iudicauit

2.Cor. 1.
Galat. 1.
Ephe. 1.
1.Petr. 1.

Roma. 7.
Galat. 4.
Exo. 20.
& 23.
Leui. 18.
1.Cor. 5.

cauit ponendo in ministerium, qui prius erã blasphemus, * & persequutor, & violentus: Act. 9. Galat. 1.
sed & misericordiã adeptus sum, quòd ignorans fecerim per incredulitatem. Exuberauit autem supra modum gratia Domini nostri cum fide & dilectione quæ est per Christum IESVM. Certus sermo & dignus, quẽ modis omnib⁹ amplectamur, quòd Christus IESVS venit in mundum vt peccatores saluos faceret, quorum primus sum ego. Verũ ideo misericordiã sum adeptus, vt in me primo ostenderet IESVS Christus omnẽ clemẽtiam, ad exprimendũ exemplar ijs, qui credituri essent in ipso in vitam æternã. Regi autem seculorum immortali, inuisibili, soli sapienti Deo honor, gloria, in secula seculorum, amen. Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, iuxta prophetias, quæ de te præcesserunt, vt milites in eis bonã militiam, habens fidem & bonam conscientiã, qua repulsa, nonnulli circa fidem naufragiũ fecerunt: quorum de numero est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanę, vt discãt non maledicere

CAPVT II.

Bellum orare uiros pro cunctis: fœmina uerô
Non sinitur proprij sumere sceptra uiri.

ADhortor igitur, vt antè omnia fiant deprecationes, obsecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus homi-

nibus, pro regibus, & omnibus in eminentia
constitutis: vt placidā ac quietam vitā dega-
Infrà 2. mus cum omni pietate & honestate, *Nam
hoc bonum est, & acceptum coram seruato-
re nostro Deo, qui cunctos homines vult sal
uos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.
Vnus enim Deus, vnus etiā conciliator Dei
& hominum, Homo Christus IESVS, qui
dedit semetipsum pretium redemptionis
pro omnibus, vt esset testimonium tempori
2.Tim.2. bus suis, * in quod positus sum ego præco
& Apostolus, veritatem dico in CHRI-
STO, non mentior, doctor gentium cum
fide & veritate. Volo igitur orare viros in
omni loco, sustollentes puras manus absque
1.Petr.3. ira & disceptatione. * Consimiliter & muli-
eres in amictu modesto, cum verecundia &
castitate ornare semetipsas, non tortis crini-
bus, aut auro, aut margaritis, aut vestitu sum
ptuoso: sed quod decet mulieres profitentes
1.Cor.14. pietatem per opera bona. * Mulier in silen-
tio discat cum omni subiectione. Cæterum
Ephes.5. mulieri docere non permitto. *neque aucto-
ritatem vsurpare in viros, sed esse in silen-
Gene. 1. tio.* Adam enim prior formatus est, deinde
Eua: & Adā non fuit deceptus, sed mulier se-
ducta, obnoxia facta est transgresioni: sal-
ua tamen fiet per generationem liberorum
si manserint in fide ac dilectione & sanctifi-
catione cum castitate.

CAPVT III.

Conculcet Christi mystes uitia omnia, sitque
Omnibus insignis conspicuusque bonis.

INdubitatus sermo. Si quis Episcopi munus appetit, honestum opus desiderat. *Oportet igitur episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris maritum, vigilantem, sobrium, modestum, hospitalem, aptum ad docendum: non vinolentum, non percussorem, nō turpiter lucri cupidum: sed æquum, alienum à pugnis, alienum ab auaritia: qui suæ domui bene præsit, qui liberos habeat in subiectione cum omni reuerentia. Quòd si quis propriæ domui præesse non nouit, quomodo ecclesiam Dei curabit? Non nouitium, ne inflatus in cōdemnationem incidat calumniatoris. Oportet autem illum & bonum habere testimonium ab extraneis, ne in probrum incidat, & laqueum calumniatoris. Ministros itidem compositos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpiter lucri auidos, tenentes mysteriū fidei cum pura conscientia: atque hi probentur prius, deinde ministrēt, sic vt nemo possit illos criminari. Vxores similiter modestas, non calumniosas, sobrias, fidas in omnibus. Diaconi sint vnius vxoris mariti, qui liberis rectè præsint, & proprijs familijs. Nam qui bene ministrauerint, gradum sibi bonum acquirunt, & multam libertatem in fide, quæ est in

*Titum. 1.

est in Christo I E S V, Hæc tibi scribo, sperans fore, vt veniam ad te citò: quòd si tardius venero, vt noris quomodo oporteat in domo Dei versari: quæ est ecclesia Dei viuentis, columna & stabilimentum veritatis. Et citra controuersiam magnum est pietatis misterium. Deus manifestatus est in carne iustificatus est in spiritu: visus est angelis, prædicatus est gentibus: fides illi habita est in mundo, receptus est in gloria.

CAPVT IIII.

Dæmonijs tetris supremo tempore plures
Attendent, (certum est) nam fore pneuma docet.

2. Tim. 3. SPiritus autem certò loquitur, * quòd in po-
2. Petr. 3. sterioribus temporibus descissent qui-
Iud. 1. dam à fide, attendentes spiritibus imposto-
ribus, ac doctrinis dæmoniorum, per simulationem falsiloquorum, cauterio notatam habentium conscientiam, prohibentium cõtrahere matrimonium, iubentium abstinere à cibis, quos Deus creauit ad sumendum cũ gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cogno-
Eccle. 39. uerunt veritatem: * quòd quicquid creauit
Deus, bonum sit, & nihil reijciendum, si cũ gratiarum actione sumatur. Sanctificatur enim per sermonem Dei ac precationem. De his, si commonefeceris fratres, bonus eris minister I E S V Christi, enutritus in sermonibus fidei, bonæque doctrinæ, quam vsque se-
1. Tim. 2. quutus es. * Cæterùm profanas & aniles fa-

bulas

bulas reijce, quin potius exerce temetipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio, paululum habet vtilitatis: at pietas ad omnia vtilis est, vt quę promissiones habeat vitæ pręsentis ac futuræ. Indubitatus sermo, dignusq; qui omnibus modis approbetur. Nam in hoc & laboramus, & probris afficimur, quòd spem fixã habeamus in Deo viuẽte, qui est seruator omniũ hominum, maximè fidelium. Præcipe hęc & doce. Nemo tuã iuuentutem despiciat: sed esto forma fideliũ in sermone, in conuersatione, in dilectione, in spiritu, in fide, in puritate. Donec venero, attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. Ne neglexeris quod in te est donum, quod datum est tibi per prophetiam cum impositione manuũ auctoritate sacerdotij. Hæc exerce in his esto, vt tuus profectus manifestus sit in omnibus. Attende tibijpsi & doctrinæ: persiste in his. Nam id si feceris, teipsum seruabis, & eos qui te audierint.

CAPVT V.

Et uiduas iuuenes me consule trade maritis:
Et stomacho infirmo paucula uina dato.

SEniorem ne sęuius obiurges sed adhortare vt patrem: iuniores vt fratres, mulieres natu grandiores vt matres, iuniores vt sorores cùm omni castitate. Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Quòd si qua vidua liberos aut nepotes habet, discant primùm propriã

domum

domum piè tractare, & vicem rependere ma-
Suprà, 2. ioribus. * Hoc enim est honestum & acceptũ
coram Deo. Porrò quæ verè vidua est ac de-
solata, sperat in Deo, & perseuerat in obse-
crationibus ac precationibus noctu dièque.
Porrò quæ in delicijs versatur, ea viuens
mortua est. Et hæc præcipe, vt irreprehensi-
biles sint. Quòd si qua suis & maximè fami-
liaribus non prouidet, fidem abnegauit, &
est infideli deterior. Vidua alligatur non mi-
nor annis sexaginta, quæ fuerit vnius viri
vxor, in operibus bonis hominum testimo-
nio comprobata, si filios educauit, si fuit ho-
spitalis, si sanctorum pedes lauit, si afflictis
subministrauit, si in omni opere bono fuit
asidua. Porrò iuniores viduas reijcere: cum
enim lasciuire cœperint aduersus CHI-
STVM, nubere volunt, habentes condem-
nationem, quòd primam fidẽ reiecerint: si-
mul autem & otiosæ discunt circumire do-
mos. Imò non solùm otiosæ, verum etiã gar-
rulæ & curiosæ, loquentes quę non oportet,
Volo igitur iuniores nubere: liberos gigne-
re: domum administrare: nullã occasionem
dare aduersario, vt habeat maledicendi cau-
sam. Iam enim nonnullæ deflexerunt sequu-
tæ satanam. Quòd si quis fidelis, aut si qua
fidelis habet viduas: suppeditet illis, & non
oneretur ecclesia: vt ijs, quæ verè viduæ sunt
suppetat, Qui bene præsunt presbyteri, du-
plici

plici honore digni habeãtur, maximè ij, qui laborant in ſermone & doctrina. Dicit enim Scriptura, * Boui trituranti non obligabis os. Et: Dignus eſt operarius mercede ſua. *Aduerſus presbyterum accuſationem ne admiſeris, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus. Eos qui peccant, coram omnibus argue vt & cæteri timorem habeant. Obteſtor in conſpectu Dei & domini IESV Chriſti & electorum angelorũ, vt hæc ſerues ſine præcipitatione iudicij, nihil faciens iuxta propenſionem animi. Manus citò ne cui imponas, neque communices peccatis alienis. Temetipſum purum ſerua. Ne poſthac bibas aquam, ſed vino paululo vtere propter ſtomachum tuum, & crebras tuas infirmitates. Quorundam hominum peccata antè manifeſta ſunt, præcedentia ad iudicium, quoſdam verò & ſubſequuntur. Conſimiliter & bona opera antè manifeſta ſunt, & ea quæ ſecus habent, occultari non poſſunt.

Deut. 23.
1. Cor. 19.
Deut. 19.

CAPVT VI.

Falſas diuitias prorſus contemnite, tellus
Corpora nuda dedit, corpora nuda capit.

QVicunq; ſub iugo ſunt ſerui, ſuos dominos omni honore dignos ducant, ne nomen Dei, & doctrina malè audiat. Qui verò fideles habent dominos, ne contemnant, quòd fratres ſint, ſed magis inſeruiant, quòd fideles ſint ac dilecti, qui beneficentiæ participes

cipes sunt. Hæc doce, & exhortate. Si quis di
uersam sequitur doctrinam, & nõ accedit sa
nis sermonibus domini nostri I E S V Chri-
sti, & ei quæ secundum pietatem est doctri-
næ, is inflatus est, nihil sciens, sed insaniens
circa questiones ac disputationum pugnas,
ex quibus nascitur inuidia, contentio, male-
dicentia, suspiciones malę, superuacaneæ cõ-
flictationes hominum mente corruptorum,
& quibus adempta est veritas, qui existi-
mant quæstum esse pietatem. Seiungere ab
his qui eiusmodi sunt. Est autem quęstus ma 6
gnus, pietas cum animo sua sorte conten-
Eccle.5. to. * Nihil enim intulimus in mundum, vi- 7
Iob 1. delicet nec efferre quicquam possumus: sed 8
habentes alimenta, & quibus tegamur,
his contenti erimus. Cæterum qui volunt
ditescere, incidunt in tentationem & laque-
um, & cupiditates multas, stultas, ac noxias,
quæ demergunt homines in exitium & in-
Eccle.10. teritum. * Siquidem radix omnium, malo-
rum est studium pecuniæ: quam quidam
dum appetunt, aberrauerunt à fide, & seip-
sos implicuerunt doloribus multis. Tu verò
2, Tim, 2. homo Dei, ista fuge: * sectare autem iustitiã,
pietatem, fidem, charitatem, patientiam,
mansuetudinem: certa bonum certamen fi-
dei, apprehende vitam æternam, ad quam &
vocatus es, & professus es bonam professio-
nem coram multis testibus. Præcipio tibi in
conspectu

conſpectu Dei, qui viuificat omnia, & IESV Chriſti, qui teſtatam fecit ſub Pontio Pilato bonam profeſsionem, vt ſerues præceptum immaculatus, irreprehenſibilis: vſque ad apparitionem Domini noſtri IESV Chriſti: quam temporibus ſuis oſtenſurus eſt ille beatus, & ſolus princeps, * rex regnantium, & Dominus dominantium, qui ſolus habet immortalitatem, lucem habitans inacceſſam: * quem vidit nemo hominum, neque videre poteſt: cui honor & imperium ſempiternum. Amē. His qui diuites ſunt in præſenti ſeculo præcipe, ne elato ſint animo, neque ſpem ponant in diuitijs incertis, ſed in Deo viuente, qui præbet nobis omnia affatim ad fruendum, vt benefaciant, vt diuites ſint operibus bonis, vt faciles ſint ad impartiendum: libenter communicantes, recondentes ſibijpſis fundamentum bonum in poſterum, vt apprehendant æternam vitam. O Timothee, depoſitum ſerua, deuitans profanas vocum inanitates, & oppoſitiones falsò nominatæ ſcientiæ, quam nonnulli profitentes, circa fidem aberrauerunt. Gratia ſit tecum. Amen.

Apo. 17. & 19.
Ioannis 1.
1. Ioan. 4.

Miſſa fuit ex Laodicea, quæ eſt Metropolis Prygiæ Pacatianæ.

IN EPISTOLAM AD TIMOtheum posteriorem, argumentum per Erasmum Roterod.

QVoniam in superiori epistola spem sui reditus fecerat Timotheo, apud Ephesios agenti, nec fuit eius præstandi facultas, quòd Romæ in vinculis haberetur, literis eũ confirmat, ne persequutionum procellis deiiciatur, sed suo exemplo animum ad martyrium præparet. Instare enim tempora periculosa ob quosdam, pietatis prætextu verã pietatem subuertentes : itaq; sese iactantes, quasi in verbis sit Christiana religio, ac nõ potius in animi puritate. Deinde testatus, imminere diẽ obitus sui, seq; iam à plerisque destitutũ, iubet vt Timotheus vnà cũ Marco properè ad se Romã veniat. Scripsit Romæ cũ iterũ ad Neronis tribunal sisteretur.

Argumenti finis.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD TIMOTHEVM II.

CAPVT I.

Ante æterna, Deus quòd nobis dona pararat,
Tempora, per Christum sunt manifesta modo.

PAV-

PAVLVS Apostolus IESV Christi per
voluntatem Dei, secundum promissio-
nem vitæ, quæ est in Christo IESV, Timo-
theo dilecto filio, *Gratia, misericordia, pax 2.Cor.1.
à Deo patre, & Christo IESV Domino Galat.1.
nostro. * Gratiam habeo Deo, cui seruio à 2.Petr.1.
maioribus cum pura conscientia, quòd ci- *Rom.1.
tra vllam intermissionem faciam de te men
tionem in precationibus meis noctu dieque,
desiderans te videre, memor tuarum la-
crymarum, vt gaudio replear, vbi com-
monefactus fuero eius, quæ est in te non
simulatæ fidei, quæ habitauit primùm in
auia tua Loide, & matre tua Eunica: certum
autem scio, quòd in te quoque. Quam ob
causam cõmonefacio te, vt suscites donum
Dei quod est in te per impositionem ma-
nuum mearum. *Nõ enim dedit nobis Deus Roma.8.
Spiritum timiditatis: sed potentiæ ac dile-
ctionis & sobrietatis. Ne igitur te pudeat te-
stimonij Domini nostri, neque te pudeat
mei, qui sum vinctus illius, sed esto parti-
ceps afflictionum euangelij iuxta potentiam
Dei, qui saluos fecit nos, & vocauit voca-
tione sancta, *non secundum opera nostra, Titum 3.
sed secũdum suum propositum & gratiam,
quæ data quidem est nobis per Christum
IESVM ante tempora eterna, sed palã fa-
cta est nunc per apparitionẽ seruatoris no-
stri IESV Christi, qui mortem quidem

aboleuit, vitam autem in lucem produxit, ac
1. Tim. 2. immortalitatem per Euangelium, * in quod positus sum, ego præco & apostolus, ac doctor gentium: quam ob causam & hæc patior, attamen non erubesco. Noui enim, certusq; sum, quòd is cui credidi, potẽs sit depositum meum custodire in illum diem. Formam habeto sanorum sermonum, quos à me audisti cum fide & charitate, quæ est in Christo IESV. Egregium depositum serua to per Spiritum sanctũ, qui inhabitat in nobis. Nosti hoc, quòd auersati fuerint me omnes, qui sunt in Asia: quorum est Phygelus & Hermogenes. Det misericordiam Dominus Onesiphori familiæ, quoniam sæpe me refocillauit, & de catena mea non erubuit: sed cũ esset Romæ, studiosius quæsiuit me & inuenit. Det ei Dominus, vt inueniat misericordiã apud Dominũ in die illo: & in quàm multis Ephesi ministrauerit, melius tu nosti.

CAPVT II.

Bellator sæuus cum athleta, & curuus arator
Quod tibi significant ne dubitato sequi.

TV igitur fili mi, fortis esto in gratia quæ est per Christum IESVM: & in his quæ audisti à me per multos testes. Hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui erunt idonei vt alios quoque doceant. Tu igitur fer afflictiones, vt bonus miles IESV Christi.

Nemo

Nemo qui militat, implicatur vitæ negotijs: vt ei qui se in militiã delegit, placeat. Quòd si certet etiam aliquis, non coronatur, nisi legitimè certauerit.* Laborantem agricolam oportet primùm de fructibus percipere. Cogita quæ dico. Det enim tibi Dominus in omnibus intellectum. Memento, IESVM Christum resurrexisse ex mortuis, ex semine Dauid, secundum Euangelium meum, in quo malis affligor, quasi facinorosus vsque ad vincula: at sermo Dei non fuit vinctus. Propterea omnia suffero propter electos, vt & ipsi salutẽ consequantur, quæ est in Christo IESV, cum gloria æterna. Certus sermo. Nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sufferimus & cõregnabimus: si negamus, & ille negabit nos: si increduli sumus, ille fidelis manet: negare seipsum nõ potest. Hęc admone, contestans coram Domino, ne verborum pugnas sequantur, ad nullam vtilitatem, ad subuersionem audientium. Stude teipsum probatũ exhibere Deo, operarium non erubescendũ, rectè sectantem sermonẽ veritatis.* Cæterùm profanas vocum inanitates prætermittito: ad maiorem enim proficient impietatem: & sermo illorum, vt cancer morbus: pastionem habebit: quorum de numero est Hymenæus, & Philetus, qui circa veritatem aberrauerunt, dicentes resurrectionem iam esse factam, & subuertunt

1. Cor. 9.

1. Tim. 4.

quorundam fidem. Solidum tamen fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc: Nouit Dominus, qui ſint ſui. Et diſcedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen CHRISTI. Cæterũ in magna domo non tantùm ſunt vaſa aurea & argentea, verùm etiam lignea, ac teſtacea, & alia quidem in honorem, alia verò in contumeliam. Si quis igitur expurgarit ſeipſum ab his, erit vas in honorem ſanctificatum, accommodum vſibus Domini, ad omne opus bonum præparatum.

1. Tim.4. *Iuueniles autem concupiſcẽtias fuge:

Ibidem 6 *ſectare verò iuſtitiam, fidem, charitatẽ, pacem cum his qui inuocant Dominum ex

Timot.3. puro corde. *Stultas autẽ & ineruditas quæſtiones reſpue, ſciens eas parere pugnas. Porrò ſeruum Domini non oportet pugnare, ſed placidum eſſe erga omnes propenſum ad docendum, tolerantem malos cum manſuetudine, erudientem eos qui obſiſtunt, ſi quando det illis Deus pœnitentiã ad agnoſcendum veritatem, & reſipiſcant è Diaboli laqueo, capti ab eo ad ipſius voluntatem.

CAPVT III.

Captiuam ducent ſupremo tempore ſexum
Fœmineum, omnis homo namque philautus erit.

1. Tim.4. ILlud *autẽ ſcito, quòd in extremis diebus

2. Petr.3. inſtabunt tempora periculoſa. Erunt enim

Iudæ 1. homines ſui amãtes, auari, faſtidioſi, ſuperbi, maledici, parẽtibus immorigeri, ingrati, impij,

impij, carẽtes affectu, nescij fœderis, calumniatores, intẽperantes, immites, negligentes bonorum, proditores, præcipites, inflati, voluptatũ amantes potius quàm amãtes Dei: habentes formam pietatis, sed qui vim eius abnegarint. Et istos auersare. Ex his enim sunt qui subeunt in familias, & captiuas ducunt mulierculas, oneratas peccatis, quę ducuntur concupiscentijs varijs, semper discẽtes, nec vnquam ad cognitionem veritatis venire valẽtes. * Quemadmodũ autem Iannes & Iãbres resistebant Mosi, ita & hi resistunt veritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem: sed non proficient amplius. Siquidem amentia istorum euidens erit omnibus, quemadmodum & illorũ fuit. Tu verò assectatus es doctrinam meam, institutionem, propositum, fidem, lenitatem, charitatem, patientiam, persequutiones, afflictiones, quæ mihi acciderunt Antiochiæ, Iconij, Lystris, quas persequutiones sustinuerim. Et ex omnibus eripuit me Dominus. Sed & omnes, qui volunt piè viuere in Christo IESV, persequutionem patientur. Porrò mali homines, & impostores proficient in peius, dum & in errorem adducũt, & errant ipsi. At tu persistito in his quæ didicisti, & quæ tibi concredita sunt: sciens à quo didiceris, & quòd à puero sacras literas noueris, quæ te possũt eruditum reddere ad

Exod. 7.

ſalutem per fidem, quæ eſt in Chriſto IE-
2. Petr. 1. SV: * Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, eſt vtilis ad doctrinā, ad redargutionem, ad corectionem, ad inſtitutionem, quæ eſt in iuſtitia, vt integer ſit Dei homo: ad omne opus bonum apparatus,

CAPVT IIII.

Doctrinam Chriſti ſupremo tempore ſpernent,
Diſcipulis doctor uerba benigna dabit.

OBteſtor igitur ego coram Deo & Domino IESV Chriſto, qui iudicaturus eſt viuos & mortuos in apparitione ſua, & in regno ſuo. Prædica ſermonem, inſta tempeſtiue, intempeſtiuè: argue, increpa, exhortare cum omni lenitate & doctrina. Nam erit tempus, cùm ſanam doctrinam non ſuſtinebunt: ſed iuxta concupiſcentias ſuas coaceruabunt ſibi doctores, ij quibus pruriunt aures, & à veritate quidem aures auertēt, ad fabulas verò conuertētur. At tu vigila in omnibus, obdura in afflictionibus, opus perage Euāgeliſtæ, miniſteriū tuū ad plenum probatum reddito. Nam ipſe iam immolor, & tempus meæ reſolutionis inſtat. Certamen bonum decertaui, curſum cōſummaui, fidē ſeruaui: quod ſupereſt, repoſita eſt mihi iuſtitiæ corona, quàm reddet mihi Dominus in illo die, qui eſt iuſtus iudex: nō ſolùm autē mihi ſed & omnibus qui diligunt aduentū ipſius. Da operam, vt venias ad me citò. Nā Demas

me reliquit, amplexus præsens seculum, & profectus est Thessalonicã, Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam: Lucas mecum est solus. *Marcum assumptum adducito vnã tecum: est enim mihi perutilis ad ministerium. Porrò Tychicum misi Ephesum. Penulam quam reliqui Troiade apud Carpũ, cũ venies, apporta, & libros, maximè autem membranas. Alexander faber ærarius multis malis me affecit, reddat illi Dominus iuxta facta ipsius: quem & tu caue. Vehemẽter enim restitit sermonibus nostris. In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed oẽs me deseruerunt: ne illis imputetur: sed Dominus mihi adfuit, & corroborauit me, vt per me præconium expleretur, & audirent omnes gentes: & ereptus fui ex ore leonis, & eripiet me Dominus ab omni facto malo, seruabitq; in regnum suum cæleste: cui gloria in secula seculorum, Amen. Saluta Priscam & Aquilam, & Onesiphori familiam. Erastus mansit Corinthi. Trophimum autem reliqui in Mileto languentẽ. Da operã, vt venias ante hyemẽ. Salutat te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes. Dominus IESVS Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen. Colos. 4.

Missa è Roma ad Timotheum secunda, cùm Paulus iterum sisteretur Cæsari Neroni.

argumentum per Erasmum Roterodamum.

TItum discipulum suum ac filij loco habitum, ob eximias dotes, insulæ nobilissimæ Cretæ præfecerat Apostolus: & illinc abiens, Archiepiscopũ consecrarat. Huic scribit ex vrbe Nicopoli, quæ est in Actiaco litore, rebus, vt apparet, adhuc tanquillioribus: siquidem afflictionũ aut persequutionũ nulla mentio. Monet autem, vt quod ipse apud Cretenses cœperat, consummet absoluatq́ꝫ, & per singulas ciuitates, quas centum habuisse memoratur ea insula, episcopos instituat, quos & presbyteros vocat, idonei episcopi formam præscribẽs. Et quoniã huc quoque penetrarant pseudapostoli, qui Iudaismum suũ omnibus ingerebãt, animat eum, vt eos fortiter reijciat ac refutet. Deinde personarum & ætatum pręscribit officia, quemadmodum Timotheo præscribit: illud addens, ne quisquã Christianæ religionis prætextu principibus aut magistratibus resisteret, suo fungentibus officio, quãuis essent à CHRISTI fide alieni, quin magis eos leniter ferendos, si quando fortè, volẽte Deo, & illi resipiscãt. Postremò iubet Titũ ad se venire Nicopolim, sed non prius quàm Paulus Arteman, aut Tychicũ illuc misisset, ne Cretenses destituti viderentur episcopi solatio.

Argumenti finis.

EPI-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD TITVM.

CAPVT I.

Accipe presbyteri Tite munus, & argue uerpos,
Dogmata nam uitiant uentris amore sacra.

PAVLVS seruus Dei, Apostolus autem IESV Christi, iuxta fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ est secundum pietatem in spe vitæ æternæ, quam promisit is, qui mentiri nescit, Deus antè tempora æterna. Patefecit autem temporibus suis sermonem suum per prædicationē, quæ commissa est mihi, secundum delegationem seruatoris nostri Dei, Tito germano filio iuxta communē fidem, Gratia, misericordia, pax à Deo patre & Domino IESV Christo seruatore nostro. Huius rei gratia reliqui te in Creta, vt quæ desunt, pergas corrigere, et cōstituas oppidatim presbyteros, sicut ego tibi ordinaram: si quis est inculpatus, vnius vxoris vir, liberos habens fideles, nō obnoxios crimini luxus, aut qui nō sint intractabiles. *Oportet enim episcopū inculpatū esse, tanquam Dei dispensatorē, non præfactum, non iracundum, nō vinosum, non percussorem, nō turpiter lucro deditum: sed hospitalem, bonarū rerum studiosum, sobriū, iustū, pium,

1. Tim. 3.

pium, temperantem, tenacem eius qui secundum doctrinam est, fidelis sermonis, vt potens sit etiā exhortari per doctrinā sanā, & contradicentes conuincere. Sūt enim multi intractabiles, & vaniloqui, & mentium seductores: maximè hi qui sunt ex circūcisione, quibus oportet obturare os, qui totas domos subuertunt, docētes quæ non oportet, turpis lucri gratia. *Dixit quidā ex istis proprius ipsorū propheta. Cretēses semper mēdaces, malæ bestiæ, vētres pigri. Testimoniū hoc est verū. Quā ob causam redarguito illos seueriter, vt sani sint in fide, nō attēdentes Iudaicis fabulis, & præceptis hominū auersantiū veritatē. *Omnia quidē pura puris. Porrò pollutis & infidelibus nihil est purū, sed polluta est illorū & mēs & conscientia. Deū profitentur se scire, cæterū factis negant: cùm sint abominabiles, & dicto non audientes, & ad omne opus bonum reprobi.

*Epimenides.

Rom. 14.

CAPVT II.

Bella docens varia meminit quod gratia Christi
Commonet illecebras spernere quemque malas.

TV verò loquere, quæ decent sanam doctrinam: Senes, vt sobrij sint, graues, modesti sani fide, charitate, patientia. Anus itidem, vt in habitu sint, qui religionē deceat, non calumniatrices, non vino multò seruientes, vt honesto doceant, quò possint modestas reddere adolescentulas, vt maritos suos

ſuos diligant, vt liberos ament, vt ſobriæ ſint, puræ, domus cuſtodes, bonæ, ſubditæ ſuis viris: ne ſermo Dei malè audiat. Adoleſcentes conſimiliter adhortare, vt ſobrij ſint: per omnia temetipſum præbens formam bonorum operum in doctrina, integritatem, grauitatem, ſermonem ſanum, irreprehenſibilē: vt is qui repugnat, rubore ſuffundatur, nihil habens, quod de vobis dicat mali. *Seruos hortare, vt ſuis dominis pareant, in omnibus illis placeant, non reſpōſatores, non ſuffurantes, ſed fidem omnē oſtēdentes bonam: vt doctrinam ſeruatoris noſtri Dei ornent in omnibus. Illuxit enim gratia Dei, ſalutifera omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegata impietate & mundanis concupiſcentijs ſobriè & iuſtè & piè viuamus in pręſenti ſeculo, exſpectantes beatā illam ſpē, & illuſtrationē glorię magni Dei, & ſeruatoris noſtri IESV Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſibijpſi populum peculiarem, ſectatorem bonorū operum. Hæc loquere, & hortare, & argue cum omni pręcipiendi ſtudio. Nemo te deſpiciat.

Epheſ.6. Coloſ.3. 1.Petri 2.

CAPVT III.

Confirma populum ſacrato fonte renatum,
Eſto ſed hæreticos bis monuiſſe ſatis.

ADmoneto illos, vt principatibus ac poteſtatibus ſubditi ſint, vt magiſtratibus

bus pareant, vt ad omne opus bonũ sint parati, ne de quoquã maledicãt: ne sint pugnaces, sed humani, omnem exhibentes mansuetudinem erga omneis homines. Nã eramus quondam & nos stulti, inobedientes, errantes, seruientes desiderijs ac voluptatibus varijs, in malitia & inuidia degẽtes, odiosi, inuicem odio prosequẽtes. At postquam bonitas, & erga homines amor apparuit seruato-
2. Tim. 1. ris nostri Dei, *non ex operibus quæ sunt in iustitia, quæ faciebamus nos, sed secundum suam misericordiã saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, ac renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos opulentè per IESVM CHRISTVM seruatorem nostrum, vt iustificati illius gratia, hæredes efficeremur iuxta spẽ vitæ æternæ. Indubitatus sermo. De his volo vt cõfirmes, quò soliciti sint, vt bonis operibus præsint qui crediderunt Deo. Hæc enim sunt honesta & vtilia
2. Tim. 2. hominibus. *Stultas autẽ quæstiones & genealogias, & cõtentiones ac pugnas legales omitte: sunt enim inutiles & superuacaneæ. Sectarũ auctorẽ hominẽ, post vnam & alterã admonitionem fuge: sciens quòd euersus sit, qui eiusmodi est, & peccet per se damnatus. Cùm autem misero Artamã ad te, aut Tychicum, da operam vt venias ad me Nicopolim: nam illic decreui hybernare. Zenam legisperitum & Apollo studiose deducito, ne quid

quid illis desit. Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad necessarios vsus, vt non sint infrugiferi. Salutāt te, qui mecum sunt omnes. Saluta eos qui diligunt nos in fide. Gratia cum omnibus vobis. Amen.

Scripta ex Nicopoli Macedoniæ.

IN EPISTOLAM AD PHILEMONEM ARGVmentum per Erasmum Roterodamum.

GRæci tradunt hunc Philemonem genere Phrygem fuisse, quam nationē intractabilem ac seruilem esse, vel græco prouerbio iactatum est: Phryx plagis emēdatur. Quem tamen Paulus ob pietatem & officia in sanctos, inter præcipuos habuit amicos. Huius seruus Onesimus Romā profugerat nō sine furto, quod ferè serui solēt. Illic audito Paulo, qui tum in vinculis erat, euangelicā doctrinam amplexus est, ac Paulo seruiuit in carcere. Verùm ne quid herus ob serui fugā animo cruciaretur, remittit eū: sed miro studio, miraq; ciuilitate seruū & fugitiuum, & cōpilatorē Domino reconcilians, se interim sponsorē offerens, depēsurus, si quid ille suppilasset in fuga. Scribit enim è vinculis per dictum Onesimum, quem & filium vocat.

Argumenti finis.

EPI-

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

*

CAPVT I.

Adfatus dulci sermone Philemona pergit
Mancipium domino conciliare suo.

PAVLVS vinctus Christi IESV, & Timotheus frater. Philemoni dilecto & collegæ nostro, & Apphiæ dilectæ & Archippo commilitoni nostro, & quæ domi tuæ est, congregationi, * Gratia vobis, & pax à Deo patre nostro, & Domino IESV Christo. Gratias ago Deo meo, semper mentionẽ tui faciens in precibus meis, cum audiã tuã charitatẽ ac fidem, quam habes erga Dominum IESVM, & erga omnes sanctos: vt communicatio fidei tuæ efficax fiat in agnitione omnis boni, quod est in vobis ergà Christum IESVM. Gaudium enim habemus multum, & consolationem in dilectione tua, quòd viscera sanctorum refocillatã sunt per te frater. Quapropter quãuis multã in CHRISTO fiduciã habeam iniungendi tibi, id quod officij tui erat: tamẽ propter charitatem potius rogo, cum talis sim, nẽpe Paulus senex, nunc autem etiã vinctus IESV Christi. Rogo autẽ pro filio meo quem genui in vinculis meis Onesimo, quondam tibi

2.Cor.1.
Galat.2.
1.Petr.1.

tibi inutili, nunc verò tibi & mihi, perutili, quem remisi. Tu autem eum, hoc est, viscera mea suscipe, quem ego cupiebam apud me retinere, vt pro te ministraret mihi in vinculis Euangelij. Sed absque tua sententia nihil volui facere, ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed spontaneum. Nam propterea forsitan secessit ad tempus, vt æternum eum reciperes, non iam vt seruum, sed supra seruum, nempe fratrem dilectum, maximè mihi: quantò autem magis tibi, & in carne, & in domino? Si igitur me habes consortem, suscipe illum tanquam me. Quòd si quid læsit te, aut debet, hoc mihi imputato (ego Paulus scripsi mea manu) ego dependam: vt ne dicam tibi, quòd etiam teipsum mihi insuper debes. Etiā frater ego te fruar in Domino. Refocilla mea viscera in Domino, Confisus de obediētia tua scripsi tibi, sciens, quòd etiā vltra quàm dico facturus sis. Simul autē etiam præpara mihi hospitium. Spero enim, quòd auxilio precum vestrarum donabor vobis: Salutant te Epaphras concaptiuus meus in Christo IESV, Marcus: Aristarchus, Demas, Lucas, adiutores mei. Gratia Domini nostri IESV Christi sit cum spiritu vestro. Amen.

Missa fuit è Roma per Onesimum seruum.

IN EPISTOLAM AD HEBRAEOS ARGVMENtum, per Erasmum Roterodamum.

NVlla gens obstinatioribus animis repugnabat Euangelio CHRISTI, quàm Iudæorum, qui Paulo etiam peculiariter erant infensi, quòd se gentium Apostolum profiteretur, quas Iudæi, vt profanas & impias abominabantur: quodq; legem Mosaicam, quam illi sacrosanctam habebant, & Euangelij vice per vniuersum orbem spargi cupiebant, antiquare videretur. Adeo vt essent inter hos quoque qui CHRISTI doctrinam receperant, qui putarent legis obseruationem cum Euangelio miscendam. Hierosolymis igitur qui crediderant, varijs calamitatibus afficiebantur ab ijs, qui resistebát Euangelio (nam penes hos erat publica auctoritas) conijciebantur in vincula, cædebãtur, diripiebantur, illorum bona. Hos itaque consolatur Paulus, partim exemplo veterum sanctorum, quorum pleriq; similibus, aut grauioribus calamitatibns exerciti sunt, quò virtus illorum esset exploratior, spectatiorq;, ac præcipuè exemplo CHRISTI, partim spe præmij cælestis. Deinde declarat, coruscãte iam Euangelio CHRISTI cessasse

ſaſſe vmbras legis Moſaicę, multa repetẽs ex veteri teſtamento, & ad CHRISTVM accommodans. Docet non ex obſeruatione legis ad tempus datæ & imperfectæ, ſperandã eſſe ſalutem: ſed ex fide, qua veteres etiã illi probatæ ſanctimoniæ viri, quorum memoria Iudæis erat ſacroſancta, Deo potiſsimum placuiſſent: In fine tradit præcepta quædam ad mores Chriſtianos facientia.

Argumenti finis.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI AD HEBRAEOS.

*

CAPVT I.

Alloquitur dominus patres in uatibus, at nos
Alloquitur uerbis filius ipſe ſuis.

DEVS olim multifariam, multiſq; modis loquutus patribus per prophetas, extremis diebus hiſce loquutus eſt nobis per filium, quem conſtituit heredem omnium, per quem etiam ſecula condidit: * qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & expreſſa imago ſubſtãtiæ illius, moderetúrq; omnia verbo potentiæ ſuę, per ſemetipſum purgatione facta pec- Sapien. 7.

catorum nostrorum, consedit in dextera maiestatis in excelsis : tanto prestantior factus angelis, quanto excellentius præ illis sortitus est nomen. Nam cui dixit vnquam angelorum : * Filius meus es tu, ego hodie genui te? Ac rursum : * Ego ero ei pater, & ille erit mihi filius. Rursum autem, cùm inducit primogenitum in orbem terrarum, dicit: * Et adorent eum omnes angeli Dei. Et ad angelos quidem dicit : * Qui creat angelos suos spiritus, & ministros suos ignis flammam. Ad filium autem : * Tronus tuus Deus in seculum seculi, virga rectitudinis: virga regni tui. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis vltra consortes tuos. *Et, Tu in initio Domine terræ fundamenta iecisti, & opera manuum tuarum sunt cæli: Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes vt vestimētum veterascent : ac velut amictū circumuolues eos. & mutabuntur: tu autem idem es & anni tui non deficient. Ad quem autem angelorum, dixit vnquam : * Sede à dextris meis, donec posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nònne omnes sunt administratorij Spiritus, qui in ministerium emittuntur propter eos qui hæredes erunt salutis?

Psalm. 2. Act. 13. 2. Reg. 7. Psal. 96. Pasl. 103. Psal. 44. Psal. 101. Psal. 109.

CAPVT II.

Bis pereat tantam spernit quicunque salutem,

Nam

Nam Mosi spernens ægra statuta perit.

PRopterea oportet nos vehementius attendere ijs, quæ dicta sunt nobis, nequando perfluamus. Etenim si is qui per angelos dictus fuerat sermo, fuit firmus, & omnis trãsgressio & inobedientia iustam præmij repensationem accepit, quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ cùm primum enarrari cœperit per ipsum Dominum, ab ijs qui audierant, in nos confimata fuit attestante Deo, & signis, & prodigijs simul, varijsq; virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus, iuxta ipsius voluntatem. Non enim angelis subiecit orbem terræ futurum, de quo loquimur. Testatus est autem alicubi quidam, dicens.* Quid est homo quòd memor es eius: aut Filius hominis, quòd inuisis illum? Fecisti eum paulisper inferiorem angelis: gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarũ. * Omnia subiecisti sub pedibus eius. In hoc enim quòd ei subiecit omnia, nihil omisit illi non subiectum. At nondũ videmus illi omnia esse subiecta. *Eum verò qui paulisper quiddã diminutus fuerat infra angelos, cernimus IESVM, propter cruciatum mortis, gloria & honore coronatum, vt per gratiam Dei, pro omnibus gustaret mortẽ. Decebat enim eum, propter quem sunt omnia, & per quem sunt omnia, vt multis filijs

Philip. 2.

Psalm. 8.

Psalm. 8

in gloriam adductis, principem salutis illorũ
per afflictiones perfectum redderet quando
quidem & qui sanctificat, & qui sanctificantur, ex vno sunt omnes. Quam ob causam
non erubescit fratres illos vocare, dicens:
Psalm. 21. * Annuntiabo nomen tuum fratribus meis,
in medio ecclesię laudabo te. Et rursum: Ego
Esai 8. ero fidens in illo. Et iterum. * Ecce ego & pueri, quos mihi dedit deus. Postea quàm igitur
pueri commerciũ habent cum carne, & sanguine, & ipse similiter particeps factus est
Osee. 13. eorundem, * vt per mortem aboleret eum,
1. Cor. 15. qui mortis habebat imperium, hoc est, diabolum: & liberos redderet eos quicunque
metu mortis per omnem vitã obnoxij erant
seruituti. Non enim videlicet angelos assumit, sed semẽ Abrahæ assumit. Vnde debuit
per omnia fratribus similis reddi, vt misericors esset & fidelis põtifex, in his quæ apud
Deũ forent agenda ad expiandum peccata
populi. Nam ex hoc quòd ipsi contigit tentatũ esse, potest & ijs qui tentantur succurre,

CAPVT III.

Christe domum propriam, quæ nos simus ipse gubernas:
Haud Moses propriam, sed regit ille tuam.

VVde fratres sancti, vocatione cælestis participes, considerate apostolum & pontificẽ confessionis nostræ Christũ IESVM, quod fidelis sit ei, qui ipsum constituit, quemadmodũ & Moses in tota domo ipsius. Tanto nanq

to nanq; maiore gloria, quàm Moses, hic dignus est habitus, quanto maiorem habet honorem is qui construxit domum, quàm ipsa domus. Omnis enim domus construitur ab aliquo. Porrò qui condidit omnia, Deus est,*Et Moses quidem fidelis fuit in tota domo illius, veluti minister in testimonium eorũ, quæ post dicenda erant. At Christus, tãquam filius administrauit domum ipsius, cuius domus sumus nos, si fiduciam & gloriationem spei, ad finem vsq; firmam tenuerimus. Quapropter sicut dicit Spiritus ille sanctus:*Hodie si vocẽ eius audieritis, ne obduretis corda vestra, sicut in exacerbatione in die tentationis in deserto, vbi tẽtauerũt me patres vestri, probauerunt me, & viderunt opera mea quadraginta annis. Quapropter infensus erã generationi illi, & dicebam: Sẽper errant corde: ipsi verò nõ cognouerunt vias meas, sicut iuraui in ira mea, si ingressuri sunt in requiẽ meã. Videte fratres, ne quãdo sit in vllo vestrum cor prauum, obnoxiũ incredulitati, vt desciscat à Deo viuente: sed exhortemini vos inuicẽ quotidie, quoad appellatur dies hodiernus, ne quis ex vobis induretur seductione peccati. Christi participes facti sumus, si sanè initiũ substãtiæ vsq; ad finẽ firmum tenuerimus. In hoc quod dicitur:*Hodie si vocẽ eius audieritis, ne obduretis corda vestra, sicut in exacerbatione. Nã

Num, 12.

Psal. 94.
Infr. 4.

Psal. 94.

quidam cùm audissent, exacerbauerunt: at
non omnes qui profecti fuerant ex Aegypto
per Mosen. Quibus autem infensus fuit quadraginta annis? Nonne ijs, qui peccauerant,
quorum membra conciderunt in deserto?
Quibus autem iurauit non ingressuros in requiem suam, nisi ijs, qui non obedierant? Et
videmus quòd non potuerint ingredi propter incredulitatem.

CAPVT IIII.

Diuinus sermo cordis secreta penetrat,
Credentem in requiem suscipietque suam.

METuamus igitur, ne quãdo derelicta promissione introëundi in requiem eius, videatur aliquis ex vobis fuisse frustratus. Etenim nobis annuntiatum est quemadmodum & illis. At non profuit illis audisse sermonem, quòd is nõ esset cum fide cõiunctus
ijs qui audierant. Introimus enim in requiẽ,
Psal. 94. nos qui credidimus quemadmodũ dixit: *sicut iuraui in ira mea, si ingressuri sint in requiem meam, licet operibus à iactis fundamentis mundi perfectis. Dixit enim quodam in loco de septimo die sic: *Et requieuit Deus die septimo ab omnibus operibus suis.
Gen. 2. Et in hoc rursum: *si introibunt in requiem
Psal. 94. meam. Posteà quàm igitur illud reliquũ est, aliquos introire in eam, & quibus prius annuntiatum fuit, non introierunt propter incredulitatem: rursum quendã prẽfinit diem,
hodie,

hodie, in Dauid dicens, post tantum tempo-
ris, quemadmodum dictum est: *Hodie si vo- Suprà 3.
cem eius audieritis, ne obduretis corda ve-
stra. Nam si eis IESVS requiem præstitis-
set, nequaquam de alio posthac die loquutus
fuisset, *Itaque relinquitur sabbatismus po- Colos. 2.
pulo Dei. Nam qui ingressus est in requiem
illius, & ipse requieuit ab operibus suis, quē-
admodum à suis Deus. Studeamus igitur in-
gredi in illam requiē nequis eodem concidat
incredulitatis exēplo. Viuus est enim sermo nota
Dei, & efficax, & penetrātior quouis gladio
vtrinque incidēte, ac pertingens vsq; ad diui
sionem animæ simul ac spiritus, compagū'q;
& medullarum, & discretor cogitationum
& intētionum cordis, nec *est vlla creatura, Eccle. 15.
quæ non manifesta sit in cōspectu illius: Sed Psal. 33.
omnia nuda & resupinata oculis eius, ad quē
nobis est sermo. * Habentes igitur pontificē Infrà 8.
magnum, qui penetrauit cælos, IESVM fi-
lium Dei, teneamus professionē. Non enim
habemus pontificē, qui non possit affici sen-
su infirmitatum nostrarum, sed tētatum per
omnia, iuxta similitudinem absque peccato,
Accedamus igitur cum fiducia ad tronum
gratiæ, vt consequamur misericordiam, &
gratiam inueniamus ad opportunū auxiliū.

CAPVT V.

Et Christus mystes cata taxim Melchisedecis,
Quem merita exaudit pro pietate pater.

NAm omnis pontifex qui ex hominibus
assumitur, pro hominibus constituitur
in his quæ apud Deum aguntur, vt offerat
donaria & victimas pro peccatis, qui placa-
bilis esse possit ignorantibus & errantibus,
quãdoquidem & ipse circundatus est infirmi
tate. Et propter hanc debet, quemadmodum
pro populo, ita & pro seipso immolare pro
peccatis. Nemo sibijpsi vsurpat honorẽ, sed
qui vocatur etiam à Deo, quemadmodum &
Aaron. Ita & CHRISTVS non semet-
ipsum glorificauit vt fieret pontifex: sed is
qui dixerat illi: * Filius meus es tu, ego ho-
Psalm. 2. die genui te. Sicut & alibi dicit: * Tu es sa-
Act. 13. cerdos in æternum secundum ordinem Mel-
Psal. 109. chisedec. Qui in diebus carnis suæ, cùm &
precationes & supplicationes apud illum,
qui poterat ipsum à morte seruare, cum cla
more valido & lacrymis obtulisset, & exau-
ditus esset pro reuerẽtia, tametsi filius erat,
tamen didicit ex his quæ passus est, obedien-
tiam, ac perfectus redditus, omnibus, qui
sibi obedierunt, fuit causa salutis æternæ, co
gnominatus à Deo pontifex secundum ordi
nationem Melchisedec: de quo nobis multa
forent dicenda, eáque difficilia explicatu,
quandoquidem segnes facti estis auribus.
Etenim cùm debeatis pro temporis ratione
doctores esse, rursum opus habetis, vt doce
mus vos quæ sint elementa initij eloquiori

Dei

Dei:* facti eftis ij, quibus lacte fit opus, & 1.Cor. 3.
non folido cibo. Nam quifquis lactis eft particeps, is rudis eft fermonis iuftitiæ, infans enim eft. Porrò perfectorum eft folidus cibus, nempe horum, qui propter affuetudinem, fenfus habent exercitatos ad difcretionem boni pariter ac mali.

CAPVT VI.

Fido ego facturos ueftræ coniuncta faluti,
Spem ualidam cuius iuſsit habere Deus.

QVapropter omiffo, qui in CHRISTO rudes inchoat, fermone, ad perfectionem feramur, non rurfum fundamentũ iacientes pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in Deum, baptifmatum, doctrinę, ac manuũ impofitionis, & refurrectionis mortuorũ, & iudicij æterni. Atq; id faciemus, fi quidem permiferit Deus. Nam fieri non poteft, vt qui femel fuerint illuminati, guftauerintque donũ cæleſte, & participes facti fuerint Spiritus fancti, guftauerintque bonum Dei verbum, ac virtutes futuri feculi, fi prolabantur, denno renouentur per pœnitentiã, ab integro crucifigentes fibi metipfis filium Dei, & ludibrio exponẽtes. Siquidẽ terra quę imbrem fæpius in fe venientem cõbiberit, & progenuerit herbam accommodam eis, opera quorũ & colit, recipit benedictionẽ à Deo At quę produxerit fpinas & tribulos, reproba eft, & maledictioni cõfinis, cuius exitus huc tendit,

tendit,vt exuratur. Cæterum persuasimus nobis de vobis dilecti, quæ his sint meliora, & cum salute coniuncta, tametsi sic loquamur. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & laboris ex charitate suscepti, quam exhibuistis erga nomē illius, qui ministrastis sanctis, & ministratis. Cupimus autem vt vnusquisq; vestrum idem præstet studium ad plenam spei certitudinem. vsq; ad perfectionem, ne sitis imbecilles, sed imitatores eorum qui per fidem ac patientiam hæreditatem accipiunt promissionū,

Gene. 22. *Deus enim pollicitus Abrahę, cùm nō posset per quemquam maiorem iurare, iurauit per seipsum, dicens: Nisi benedicens benedixero tibi, & multiplicans multiplicauero te, Atque ita cùm patienter expectasset, consequutus est promissum. Nam homines quidē per eum iurant, qui sit maior, atque ijsdem omnis controuersiæ finis est, si accedat iurisiurandi confirmatio. Qua in re Deus cùm eximiè vellet, hæredibus promissionis ostēdere firmitatem consilij sui: interposuit iusiurandum, vt per duas res immutabiles, in quibus fieri non posset, vt mentiretur Deus, validam consolationem haberemus, qui huc confugimus, vt potiamur proposita spe, quam velut ancoram tenemus animæ, tum tutam, tum firmam, & introeuntem vsque ad ea, quæ sunt intra velum, vbi præcursor

pro

pro nobis ingressus est IESVS, iuxta ordinẽ Melchisedec, pontifex factus in æternum.

CAPVT VII.

Grandis Abramus erat, sed gloria Melchisedecis
Grandior, huic decimas nam patriarcha dedit:

NAm * hic erat Melchisedec, rex Salem, pōtifex Dei altissimi, qui occurrit Abrahæ, reuertenti à cæde regum, & benedixit illi, cui & decimas ex omnibus impartitus est Abraham: qui primùm quidem ex interpretatione dicitur rex iustitiæ, deinde verò etiam rex Salem, quod est rex pacis, ignoti patris, ignotæ matris, ignoti generis, nec initium dierum, neque vitæ finem habens, sed assimilatus filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Considerate verò, quantus hic fuerit, cui etiam decimas dederit Abraham patriarcha despolijs, Atq; ij quidem, qui quòd sint de numero filiorum Leui sacerdotij functionem sumunt: præceptum habent, vt decimas accipiant à populo iuxta legem, hoc est, à fratribus suis licet egressis ex lumbis Abrahæ. At is cuius genus nō recensetur ex illis, decimas accepit ab Abraham, & habenti promissiones benedixit. Porrò némo negat quin id quod minus est ab eo quod maius est, benedictionẽ accipiat: Atque hîc quidem homines, qui moriuntur, decimas accipiunt. Illic autẽ is, de quo testatum est, quod viuat: & vt ita loquar, in Abraham decimatus

Gene. 14.

matus est etiam ipse Leui, qui decimas sole
accipere. Nam is adhuc in lubis patris erat,
cùm occurreret Abrahæ Melchisedec. Proin
de si cõsumatio per Leuiticum sacerdotium
erat, siquidem per hoc populus legem acce-
perat: quid præterea fuit opus alium exori-
ri sacerdotem, qui secundum ordinem Mel-
chisedec, & non secundum ordinem Aaron
diceretur? Quandoquidem translato sacer-
Galat. 4. dotio, * necesse est, vt legis quoque transla-
tio fiat. Nam is de quo dicuntur hæc, ad aliã
tribũ pertinet de qua nullus altari adstitit. Pa
lam est enim, quòd è tribu Iuda exortus sit
Dominus noster. At nihil loquutus est de sa
cerdotio Moses, quod ad hanc tribum perti
neat Idq́ue magis etiã liquet, si quidem ad simi
litudinem Melchisedec exoritur sacerdos
alius, qui non iuxta legem mandati carnalis
Psal. 109 factus sit, sed iuxta potentiam vitæ indissolu
bilis. Testificatur enim ad hunc modũ: * Tu
sacerdos in æternum secundum ordinẽ Mel-
chisedec. Abrogatur enim quod præcessit
præceptum propter imbecillitatem, & inuti-
litatem. Nam nihil ad perfectionem adduxit
lex: verum erat introductio ad spem potio-
rem, per quam appropinquamus Deo, atque
hoc potiorem, quòd non absque iure iurando
res acta sit. Nam illi quidem citra iusiuran-
dum sacerdotes facti sunt: hic verò cum iu-
reiurando, per eum qui dixit ad illum:
* Iurauit

Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, Ibidem.
tu es sacerdos in æternum secundum ordina
tionem Melchisedec. Tanto opere potioris
testamẽti sponsor factus est IESVS: & illi
quidem plures facti fuerunt sacerdotes, pro-
pterea quòd per mortem non sinerentur per
manere. At hic, quòd idem maneat in æter-
num, perpetuum habet sacerdotiũ: vnde &
saluos facere ad plenũ potest, qui per ipsum
adeunt Deum, semper viuens, * ad hoc vt 1. Ioan. 2.
interpellet pro illis. Talis enim decebat, vt
esset nobis põtifex pius, innocens, impollu-
tus, segregatus à peccatoribus, & sublimior
cælis factus, cui non sit quotidie necesse, quẽ-
admodum illis pontificibus, prius pro pro-
prijs peccatis victimas offerre, deinde pro
peccatis populi. Nam id fecit semel, cùm se-
metipsum obtulit. Siquidem lex homines
constituit pontifices, habentes, infirmita-
tẽ. Porrò sermo iurisiurandi, qui supra legẽ
fuit, filiũ constituit in æternũ consummatũ.

CAPVT VIII.

Incusat dominus legemq; holocaustaq; legis,
Scribis ut in sacro sancte propheta libro.

CAEterùm eorũ quæ dicimus illud est ca
put, * quòd talem habemus pontificem Suprà 4.
qui consedit ad dexteram throni maiestatis,
in cælis, sanctorum administrator, ac veri ta
bernaculi, quod fixit Deus, & nõ homo. Om
nis enim pontifex ad offerendum donaria,
& vi-

& victimas constituitur, vnde necesse est, vt hic etiam habeat aliquid, quod offerat. Nā si esset in terra, ne sacerdos quidem esset, vbi sunt sacerdotes, qui offerunt iuxta legem donaria, quæ quidem exemplari & vmbræ deseruiunt cælestium, quemadmodum oraculo responsum est Mosi, cùm esset absoluturus
Exod. 25. tabernaculum: * Nam vide, inquit, vt facias
Act. 7. omnia secundum exemplar, quod ostensum est tibi in monte. nunc verò hôc excellentius est sortitus sacerdotium, quò præstantioris est testamenti intercessor, quòd in præstantioribus promissis sancitum est. Etenim si prius illud tale fuisset, vt nihil in eo posset reprehendi, haudquaquam fuisset secundo quæsitus locus. Nam incusans eos, loquitur
Hiere. 31. illis: * Ecce dies venient, dicit Dominus, & cō summabo super domum Israel, & super domum Iuda, testamentum nouum, non iuxta testamentum quod feci patribus illorum in die cùm apprehenderem manum illorū, vt educerem eos ex Aegypto, quoniam Ipsi nō perstiterunt in testamento meo, & ego neglectui eos habui, dicit Dominus. Nam hoc est testamentum quod disponam domui Israël post dies illos, dicit Dominus, dans leges meas in mentem illorum, & in corde illorum inscribam illas, * & ero illis Deus, &
Apo. 21. ipse erunt mihi populus. Et nō docebūt quisque proximum suū & vnusquisque fratrem

suum,

suum, dicentes: *Cognosce Dominum: quòd Hiere. 31.
omnes cognituri sint me, ab eo qui pusillus
fuerit inter eos, vsque ad eum qui magnus est
inter illos: quoniam placatus ero super in-
iustitijs illorum, & peccatis eorum, & ini-
quitatum illorum non recordabor amplius.
Per hoc quod dicit nouum, antiquauit pri-
us. Porrò quod antiquatur ac senescit, in
propinquo est, vt euanescat.

CAPVT IX.

Luebat typici Moses cum sanguine tauri
Nam scelus omne pias sanguine Christe tuo.

IGitur habebat quidem etiam prius illud
iustificationes, cultus, ac sanctum munda-
num. *Siquidem tabernaculum factum fuit Exod. 25.
primum, in quo erant & lucernæ, & mensa,
& propositio panum, quam vocant sancta.
Post secundum autem velum erat taberna-
culum quod vocatur sanctum sanctorum,
aureum habens thuribulum, & arcam testa-
menti, vndique circuntectam auro: * in qua Exod. 16.
vrna aurea, habēs manna, * & virga Aaron, Num. 17.
quæ germinauerat, & tabulæ testamenti.
Supra hanc autem Cherubim gloriæ, obum-
brantia propritiatorium, de quibus non est
nunc dicendum singulatim. His autem ad
hunc ordinatis modum, in prius quidem ta-
bernaculum semper ingrediuntur sacerdo-
tes, qui sacrorum ritus peragant: in secun-
dum autem semel quotānis solus pontifex,

non sine sanguine, quem offert pro seipso, & pro populi ignorantijs, illud significante Spiritu sancto, nondũ manifestatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo consistente, quæ erat similitudo pro tẽpore tunc præsente, in quo dona sacrificiaq; offeruntur, quæ non possint iuxta cõscientiam perfectum reddere cultorem, in cibis duntaxat & potionibus, & diuersis ablutionibus, ac iustificationibus carnis, vsque ad tempus correctionis imposita. At CHRISTVS accedẽs pontifex futurorum bonorum, per maius & perfectius tabernaculum, non manufactum, hoc est, non huius structuræ,

Roma. 5. 1. Petr. 1. 1. Ioan. 1. Apo. 1.

*neque per sanguinem hircorum ac vitulorum, sed per proprium sanguinem ingressus est semel in sancta, æterna redemptione reperta. Nam si sanguis taurorum & hircorum & cinis iuuencæ, aspergens inquinatos sanctificat ad carnis purificationem, quanto magis sanguis CHRISTI, qui per spiritum æternum seipsum obtulit immaculatum Deo, purgabit conscientiam vestram à mortuarijs operibus, ad seruiendum Deo viuenti? Et ob id noui testamenti conciliator est, vt morte intercedente, ad redemptionem earum præuaricationum, quæ fuerant sub priori testamento, ij qui vocati sunt, promissionem accipiant æternæ hæreditatis. Siquidẽ vbi testamentum est, mors

intercedat

intercedat necesse est testatoris. * Nam te- Galat.3.
stamentum in mortuis ratum est, quando-
quidem nondum valet, cùm viuit testator.
Vnde ne prius quidem illud absque sanguine
dedicatum fuit: cùm enim Moses omne præ-
ceptum iuxta legem exposuisset omni popu-
lo, sumpto sanguine vitulorum & hirco-
rum, cum aqua & lana coccina & hysopo, si-
mul & ipsum librum, & totum populum a-
spersit dicens: * Hic est sanguis testamenti, Exo.24.
quod mandauit vobis Deus. Insuper au-
tem & tabernaculum, & omnia vasa mini-
sterij, sanguine consimiliter aspergebat. Et
omnia ferè secundum legem sanguine puri-
ficantur, & absque sanguinis effusione non
fit remissio. Itaque necesse est, vt exempla-
ria quidem eorum quæ sunt in cælis, hisce
rebus purificentur. Ceterùm ipsa cęlestia po
tioribus quàm hæ sint, victimis mūdentur.
Non enim in manufacta sancta ingressus est
CHRISTVS, exemplaria verorum, sed
in ipsum cælum, vt appareat nunc in con-
spectu Dei pro nobis, non vt sæpius offe-
rat semetipsum, quemadmodum pontifex
ingreditur in sancta singulis annis per san-
guinem alienum. Alioqui oportuisset il-
lum sæpius passum fuisse à condito mun-
do. Nunc autem semel, sub consummatio-
nem seculorum, ad profligationem pecca-
ti, per immolationem suijpsius apparuit.

Et quatenus illud manet homines, vt semel
Roma. 5. moriantur, post hoc autem iudicium: *ita &
1. Petr. 3. CHRISTVS semel oblatus, vt multorum
peccata tolleret, rursus absque peccato conspi
cietur ijs, qui illum exspectant in salutem.

CAPVT X.

Magnus sacrificus Christus, sed & hostia magna,
Perpetuò cunctos quippe beare potest.

NAm lex vmbram obtinens futurorum
bonorum, non ipsam imaginem rerum,
his hostijs, quas singulis annis easdem con-
tinenter offerunt, nunquam potest acceden-
tes perfectos reddere. Alioqui nónne desiis-
sent offerri? Propterea quòd nullum iam ha
buissent conscientiam peccatorum, qui sa-
crificassent, ac semel purgati essent. Atqui in
istis commemoratio fit peccatorum quot-
annis. Non enim potest sanguis taurorũ &
hircorum auferre peccata. Quapropter cùm
Psal. 39. ingressurus est mundum dicit: * Sacrificium
& oblationem noluisti: corpus autem apta-
sti mihi, holocautomata & pro peccato nó
comprobasti. Tunc dixi: Ecce adsum. *In ca-
Ibidem. pite libri scriptum est de me, vt faciam Deus
voluntatem tuam. Superius cùm dicit: Sacri-
ficium, & oblationem, & holocautomata &
pro peccato noluisti, neque comprobasti,
quæ iuxta legem offeruntur, tunc dixi: Ec-
ce adsum vt faciam Deus voluntatem tu-
am, tollit prius, vt posterius statuat: per
quam

quam volũtatem sanctificati sumus per oblationẽ corporis IESV Christi semel peractam. Et omnis quidem sacerdos adsistit quotidie, sacra peragens, & easdem sæpius offerens hostias, quæ nunquam possint auferre peccata. Hic verò vna pro peccatis oblata victima, * perpetuò sedet ad dexteram Psal. 109.
Dei, id quod superest expectans, donec reddantur inimici ipsius scabellum pedum eius. Vnica enim oblatione perfectos effecit in perpetuum, eos qui sanctificantur. Testificatur autem nobis & ipse Spiritus sanctus, nimirum cùm prædixerit: Hoc est testamentum, quod cõdam erga illos, post dies illos, dicit Dominus, dans leges meas in corde illorum, & in mentibus illorum inscribam eas, & peccatorum atque iniquitatum illorum nõ recordabor amplius. Porrò vbi horum est remissio, non est amplius oblatio pro peccato. Cùm igitur fratres, habeamus libertatem adeundi in sancta: per sanguinẽ IESV, ea via quam dedicauit nobis recentem ac viuentem per velamentum, hoc est per carnem suam, cumq; habeamus sacerdotem magnũ præfectum domui Dei, accedamus cum vero corde, in certitudine fidei, asperſi cordibus, ac depulsa cõscientia mala, & abluti corpore aqua pura, teneamus confessionem spei, non vacillantem (fidelis enim qui promisit) & consideremus nos inuicem,

in hoc, vt prouocemus ad charitatē & bona opera, non deserentes aggregationē nostri mutuam, sicuti mos est nonnullis, sed adhortantes inuicem: idq; hoc magis, quod videtis appropinquantem diem. Nam si volentes peccauerimus post acceptā cognitionem veritatis, nō vltra pro peccatis reliqua est hostia, sed formidabilis quædam exspectatio iudicij, & ignis vehementia, qui deuo-
Deut. 17. raturus est aduersarios. * Qui aspernatus
Matt. 18. fuerit Mosi legem, absq; misericordia, * sub
2. Cor. 13. duobus aut tribus testibus moritur. Quantò putatis peioribus afficietur supplicijs, qui Filium Dei conculcarit, & sanguinem testamenti, ceu rem profanam habuerit, per quē fuerat sanctificatus, & Spiritum gratiæ contumelia affecerit? Nouimus enim eū qui di-
Deut. 32. xit: * Meum est vlcisci, ego rependam dicit
Rom. 12. dominus. Et rursum: * Dominus iudicabit populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Redeant autem vobis in memoriam superiores dies, in quibus illuminati, ingens certamen sustinuistis afflictionum: partim quidem dum & probris & pressuris affecti spectaculo fuistis omnibus, partim dum consortes ita conuersantium facti estis. Siquidem & afflictionum quæ in vinculis meis contigerunt, participes fuistis, & direptionem facultatum vestrarum cum gaudio accepistis, scientes vos habere in

vobis

vobis potiorem substantiam in cælis ac manentem. Ne abieceritis igitur fiduciam vestram, quæ magnam habet præmij retributionem. Nam patientia vobis est opus, vt vbi voluntatem Dei peregeritis, reportetis promisionem. Adhuc enim perpusillum temporis, & qui venturus est, veniet, & non tardabit. * Iustus autem ex fide victurus est: & si se subduxerit, non probabitur animo meo. At nos non sumus qui subducamus nos in perditionem, sed ad fidem pertinemus in acquisitionem animæ.

Abac. 2.
Rom. 1. & 10.
Galat. 3.

CAPVT XI.

Nosse fidem cupiens ueteres attendito patres,
Hora breuis prohibet cuncta referre mihi.

EST autem fides earum rerum quæ sperantur substantia, argumentum eorum, quæ non videntur. Per hanc enim testimonium meruerunt seniores. *Per fidem intelligimus perfecta fuisse secula verbo Dei, vt ex his quæ non apparebant, ea quæ viderentur fierent. * Per fidem vberiorem hostiam Abel obtulit Deo, quàm Cain, per quam testimonium meruit, quòd esset iustus, testimonium perhibēt de donarijs illius Deo, & per hanc mortuus adhuc loquitur. * Per fidem Enoch fuit translatus, ne videret mortem: nec fuit inuentus, propterea quòd trāstulerat illum Deus: prius quàm enim transferretur, testimonium meruerat,

Gen. 1.
Genes. 4.
Genes. 5.
Sapien. 4.
Eccle. 44.

quòd placuisset Deo. Atqui sine fidè fieri nō
potest,vt quis illi placeat. Nam qui accedit
ad Deum,hunc credere oportet esse Deum,
Gen.6. & esse remuneratorem quærentibus se.*Per
Eccle.44. fidem admonitus oraculo Noë,ea quæ nondum videbātur,veritus,apparauit arcam ad
salutem domus suæ, per quam arcam condemnauit mundum:& eius, quæ secundum
Gen. 12. fidem est,iustitiæ factus est hæres. * Per fi-
& 13. dem appellatus Abraham, obediijt,vt exiret
in locum, quem accepturus erat in hæreditatem:& exiuit,nesciens quò esset venturus.
Per fidem commigrauit in terram promissionis,veluti peregrinam,cùm in tabernaculis habitasset cum Isaac & Iacob,cohæredibus eiusdem promissionis. Exspectauerat
enim habentem fundamenta ciuitatem, cu-
Gen. 21. ius opifex & conditor est Deus. * Per fidem
& ipsa Sara vim ad concipiendum ac retinendum semen accepit:ac præter ætatis rationem peperit,quòd fidelem iudicaret eum
qui promiserat.Quapropter & ex vno prognati sunt posteri, eóque iam annis offœto,
tanto numero,quanto sunt stellæ cæli,& velut arena quæ est iuxta marginem maris
innumerabilis. Iuxta fidem mortui sunt hi
omnes,cùm non accepissent promissiones,
sed procul eas vidissent & credidissent, salutassentque, & confessi fuissent se hospites
atque aduenas esse in terras. Nam hæc qui
dicunt,

dicunt, declarant se patriam inquirere. Et si illius quidem memores fuissent, vnde fuerant profecti, habebant opportunitatem reuertendi. Nunc autem meliorem expetunt, hoc est cælestem. Quapropter non erubescit ipse Deus vocari Deus illorum, parauerat enim illis ciuitatem. * Per fidem obtulit Abraham Isaac, cùm tentaretur, & vnigenitum obtulit, in quo promissiones acceperat, ad quem dictum fuerat: In Isaac vocabitur tibi semē: cùm illud secum perpendisset, deum vel à mortuis excitare posse, vnde illum etiam resurrectionis typo reduxit. * Per fidem de futuris benedixit Isaac filio Iacob & Esau. * Per fidem Iacob moriens, singulis filijs Ioseph benedixit, & adorauit fastigium virgæ illius. * Per fidem Ioseph moriens, deque egressione filiorum Israël meminit, deque ossibus suis mandauit. * Per fidem cum natus esset Moses, occultatus est menses treis à parentibus suis, propterea quòd viderent elegantem puellum, nec veriti sunt edictum regis. Per fidē Moses iam grandis renuit vocari filius filiæ Pharaonis, potius eligens simul malis affici cum populo Dei, quàm tēporarijs peccati commodis frui, maiores arbitratus diuitias probrū CHRISTI, quā Aegyptiorum thesauros. Respectum enim habebat remunerationis. Per fidem reliquit Aegyptum, haud veritus ferociam regis.

Gen. 22. Eccle. 44. Gen. 27. Gen. 48. & 49. Gen. 50. Exod. 2.

Perinde enim quasi vidisset eum qui est in-
Exod. 12. uisibilis, ita obdurauit. *Per fidem fecit Pa-
scha & effusionem sanguinis, ne is qui peri-
Ibidē 14. mebat primogenita, tangeret ipsos. *Per fi-
dem transierunt rubrum mare, veluti per
siccam terram: quod cùm tentassent Aegy-
Iosue 6. ptij, absorpti sunt. * Per fidem mœnia Hie-
Ibid, 2. 6. richo conciderunt, circundata ad dies septē.
* Per fidem Rhaab meretrix non perijt v-
nà cum his qui non obedierant, cùm exce-
pisset hospitio exploratores pacificè. Et
quid præterea loquor? Deficiet enim me
Iudæ 6. 4 tempus cōmemorantem * de Gedeone, *de
13. 12. Barac, *& Sampsone, & * Hiephthaē, nec-
non Dauid & Samuele, ac prophetis, qui
per fidem expugnauerūt regna, operati sunt
Daniel. 14 iustitiā, assequuti sunt promissiones, *occlu-
Daniel. 3. serunt ora leonū, *extinxerūt vim ignis, ef-
fugerunt acies gladij, validi facti sunt ex im
becillitate, effecti sunt robusti in bello, incur
3. Reg. 17. siones auerterunt exterorum, *Mulieres ac-
& 19. ceperunt ex resurrectione mortuos suos, A-
lij verò distenti sunt, & aspernati redēptio-
nē, vt potiorem sortirentur resurrectionē,
Alij rursus ludibrijs & flagris explorati
2. Para. 24 sunt, insuper & vinculis & carcere, *lapidati
sunt, dissecti sunt, tentati sunt, occisione gla-
1. Reg. 1. dij occubuerunt: * oberrarunt in ouillis
& caprinis pellibus, destituti, pressi, afflicti,
quibus indignus erat mūdus, in desertis er-
rantes,

rantes, & montibus, ac ſpeluncis, & cauernis terræ. Atque omnes hi teſtimonium prome riti per fidem, non acceperant promiſsionem, quòd Deus de nobis melius quiddam prouiderat, ne ſine nobis conſummarentur.

CAPVT XII.

Omne malumque fuga, fideique ducem aſpice Ieſum,
Spreuit hic illecebras, pertulit atque crucem.

PRoinde nos quoque, cùm tanta ſepti ſimus nube teſtium, * depoſito onere omni, & tenaciter inhærente peccato, per tolerantiam curramus in propoſito nobis certamine, reſpicientes ad fidei ducem & conſumatorem IESVM, qui propoſito ſibi gaudio, pertulit crucem, ignominia contempta, & ad dexteram throni Dei conſedit. Reputate enim quòd is talem ſuſtinuerit à peccatoribus aduerſus ſe contradictionem, ne defatigemini, animis defecti. Nondum vſque ad ſanguinem reſtitiſtis, aduerſus peccatum repugnantes: & obliti eſtis exhortationis, quæ vobis tanquam filijs loquitur: *Fili mi, ne neglexeris correptionem Domini, neque deficias, cùm ab eo argueris. *Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Si caſtigationem ſuſtinetis, veluti filijs vobis offert ſe Deus. Quis enim eſt filius, quem non caſtigat pater. Quòd ſi alieni eſtis à caſtigatione, cuius participes ſunt omnes: igitur

Ephe. 4. Coloſ. 3. 1. Petr. 2.
Prouer. 3.
Apoc. 3.

tur spurij estis, nō filij. Itaq; cum carnis nostræ patres habuerimus castigatores, & reueriti simus illos, an nō multò magis subijciemur patri spirituū, & viuemus? Atq; illi quidē ad paucos dies pro arbitratu suo nos erudiebant, hic autem ad commodum nostrum in hoc, vt impartiat nobis sanctimoniam suam. Omnis autem castigatio in præsens quidem non videtur esse gaudij, sed molestiæ. At postea fructum tranquillum iustitiæ reddit his, qui per illā fuerint exercitati. Quapropter manus remissas, & genua soluta surrigite, & facite vt recti sint gressus pedibus vestris, ne claudicatio aberret à via, imò sanetur potius. * Pacem sectemini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Dominum, curam agentes, ne quis sit, qui deficiat à gratia Dei, ne qua radix amarulentiæ, suppullulans obturbet, & per hanc inquinentur multi: ne quis scortator, aut profanus, velut *Esau, qui vnico edulio permutauit ius primogeniti. Scitis enim quòd & postea, cùm vellet hæreditario iure benedictionem adsequi, reprobatus sit. *Nō enim reperit pœnitentiæ locum, tametsi cum lacrymis quæsiuisset eam. Non enim accessistis ad contactum montem, & incensum ignem ac turbinem, & caliginem, & procellam, tubæque sonitum, & vocem verborum, *quā qui audierant, deprecati sunt, ne

Roma.12.
Gene. 25.
Ibidem.
Exod.20.

ne his adiungeretur oratio, Non enim ferebant quod edicebatur: * Si bestia tetigerit montem, lapidabitur, aut iaculo configetur: Ibid. 19.
& adeo terribile erat visum quod apparebat, Moses dixit: Expauefactus sum, ac tremebundus. Sed accessistis ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei viuentis, Hierusalem cælestem, & ad innumerabilium angelorum cætum, & ad concionem primogenitorum, qui conscripti sunt in cælis, & ad iudicem vniuersorum Deum, & ad Spiritus iustorum perfectorum, & ad noui testamenti conciliatorem IESVM, & ad sanguinem aspersionis meliora loquentem, quàm loquebatur sanguis Abel. Videte ne aspernemini eum qui loquitur: nam si illi non effugerunt, qui auersabantur eum, qui loquebatur in terra: multò magis nos, si eum, qui de cælis est, auersemur: cuius vox tum concussit terram, at nunc denuntiauit, dicens: * Adhuc semel Aggæ. 2.
ego concutio, non modò terram, verùm etiã cælum. Porrò illud quod dicit: Adhuc semel: significat eorum quæ concutiuntur translationem: vtpote quæ facta sint, vt maneant ea quę non concutiũtur. Quapropter regnũ assumentes quod concuti non possit, habeamus gratiam, per quam ita colamus Deum, vt illi placeamus cũ reuerentia & religione.

CAPVT XIII.

Principibus pare, præbeque famentibus escam,

Con-

Connubio uenerem uince cinæde malam.

Deut.4. ETenim* Deus noster ignis consumẽs est.
Roma.12. Fraterna charitas maneat. *Hospitalita-
1.Petr.4. tis ne sitis immemores: per hanc enim quidã
inscientes exceperunt angelos hospitio. Me-
mores estote vinctorum, tanquam vnà cum
illis vincti, eorum qui affliguntur, velut ipsi
quoque versantes in corpore. Honorabile est
inter omnes cõiugium, & cubile impollutũ.
Scortatores autẽ & adulteros iudicabit De-
us. Sint mores alieni ab auaritia, contenti ijs
Iosue 1. quæ adsunt. Siquidem ipse dixit: * Non te
desero, neque derelinquo: vt fidẽtes dicamus:
Psal.117. *Dominus mihi auxiliator: nec timebo quid
faciat mihi homo. Memores estote eorũ qui
præsunt vobis, qui loquuti sunt vobis sermo
nem Dei, quorum imitemini fidem, conside-
rantes qui fuerit exitus conuersationis illo-
rum. IESVS Christus heri, & hodie, idem
est etiam in secula. Doctrinis varijs ac pere-
grinis ne circumferamini. Bonum est enim,
gratia constabiliri cor, nõ escis quæ nõ pro-
fuerunt ijs, qui versati sunt in illis. Habemus
altare, de quo non est fas edere ijs, qui taber
naculo deseruiunt. * Animalium enim quo-
Num.19. rum sanguis infertur pro peccato in sancta
per pontificem, horum corpora cremantur
extra castra. Quapropter & IESVS, vt san
ctificaret per proprium sanguinẽ populum,
extra portam passus est. Exeamus igitur ad
eum

eum extra castra, opprobrium eius portantes. Non enim habemus hîc manentem ciuitatem, sed futurã inquirimus. Per ipsum Mich. 2.
igitur offerimus hostiã laudis semper Deo, hoc est fructum labiorum confitentium nomini eius. Cæterùm beneficentiæ & communicationis ne obliuiscamini. Talibus enim victimis placetur Deo. Parete his qui præsunt vobis, & cõcedite: siquidem illi vigilant pro animabus vestris, tanquam rationẽ reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: nam id est inutile vobis. Orate pro nobis: confidimus enim quòd bonam habemus cõscientiã inter omnes, cupiẽtes honestè cõuersari. Magis autẽ obsecro vos, vt id faciatis, quò celeriꝰ restituar vobis. Deus autem pacis qui reduxit à mortuis pastorẽ ouium illũ magnũ per sanguinẽ testamẽti ęterni, Dominũ nostrũ IESVM, absolutos vos reddat in omni opere bono, ad faciendũ voluntatẽ ipsius efficiẽs, vt quod agitis acceptũ sit in conspectu suo per IESVM Christũ, cui gloria inseculi seculorũ. Amen. Obsecro vos fratres, sufferte sermonẽ exhortationis. Etenim paucis scripsi vobis. Scitis fratrẽ nostrũ Timotheũ solutũ esse, cũ quo, si celerius venerit, visam vos, Salutate omnes qui præsunt vobis, & omnes sanctos. Salutant vos, Itali. Gratia cũ omnibus vobis. Amen.

Missa ab italia per Timotheum.

IN

IN EPISTOLAM IACOBI ARGVMENTVM per Erasmum Roterodamum.

Iacobus quoniam erat Hierosolymitarum episcopus, scribit & cæteris Iudæis, qui per omnes nationes sparsi habitabāt, varijs pręceptis vitam illorū formans atq; instituens.

Argumenti finis.

BEATI IACOBI APOSTOLI EPISTOLA.

CAPVT I.

A patre constanti sophiam si corde petetis,
Hubertim dabit: hinc nam uenit omne bonum.

IACOBVS Dei ac Domini IESV Christi seruus, duodecim tribubus, quæ sunt in disparsione, salutem. Pro summo gaudio ducite fratres mei, quoties in tentationes incideritis varias: illud sciētes, quòd exploratio fidei vestræ parit patientiā. *Cæterùm patientia opus perfectum habeat, vt sitis perfecti & integri, nullaq; in parte diminuti. Quòd si cui vestrum deest sapientientia, postulet ab eo qui dat, nempe Deo, qui dat inquā, omnibus simpliciter, nec exprobat: ac dabitur ei.

Rom. 5.

Sed

Sed postulet cum fiducia, nihil hæsitans, Nã
qui hæsitat, is similis est fluctui maris, qui vẽ
tis agitur, & impetu rapitur. Neque enim
existimet homo ille se quicquam acceptu-
rum à Domino. Vir animo duplici, incon-
stans est in omnibus vijs suis. Glorietur au-
tẽ frater, qui est humilis, in sublimitate sua.
Contra qui diues est, in humiliatione sui:
quoniã veluti flos herbæ præteribit. * Exor- Esaiæ 40
tus est enim sol cum æstu, & exaruit herba, 1. Petr. 1.
& flos illius decidit, & decor aspectus illius Iob. 5.
perijt. Sic & diues in vijs suis marcescet.
* Beatus vir qui suffert tentationem: quoniã
cùm probatus erit, accipiet coronam vitæ,
quam promisit Dominus ijs, à quibus fuerit
dilectus. Ne quis cùm tentatur, dicat se à Deo
tentari. Nam Deus vt malis tentari non po-
test, ita nec ipse quenquam tentat. Imò vnu-
squisque tentatur, dum à propria concupi-
scentia abstrahitur & inescatur. Deinde con-
cupiscentia postea quàm cõcepit, parit pecca
tum: peccatum verò perfectum, progignit
mortem. Ne erretis fratres mei dilecti. Om-
nis donatio bona, & omne donum perfe-
ctum, è supernis est, descendens à patre lumi
num, apud quem non est transmutatio, aut
conuersionis obumbratio. Is destinata volũ
tate progenuit nos sermone veritatis, vt esse
mus primitiæ quædam suarum creaturarũ.
Itaque fratres mei dilecti, * sit omnis homo Prou. 17.

velox ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram. Nam ira viri, iustitiam Dei non efficit. Quapropter deposita omni immunditia, & redundantia malitiæ, cum mansuetudine recipite insitum sermonem, qui

Roma. 2. potest saluas reddere animas vestras. * Sitis autem effectiores sermonis, & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. Quoniam si quis audiat sermonem, nec eum factis exprimat, hic similis est viro consideranti faciem natiuitatis suæ in speculo. Considerauit enim seipsum, & abijt, & continuò obli-

Matth. 5. tus est qualis esset. *At qui prospexerit in legem perfectam, quæ est libertatis, & permiserit: hic cùm non sit auditor obliuiosus, sed effector operis, beatus facto suo erit. Si

1. Petr. 3. quis videtur religiosus esse inter vos, * qui non frænat linguam suam, sed aberrare sinit cor suum, huius vana est religio. Religio pura & immaculata apud Deum, & patrem, hæc est: inuisere orphanos & viduas in afflictione sua, immaculatum seipsum seruare à mundo.

CAPVT II.

Bullatum spreto uenerantes paupere ditem,
Præceptum uiolant prætereuntq; Dei.

FRatres mei, ne cum respectu personarum habeatis fidem Domini nostri IESV Christi ex opinione. Nam si ingrediatur in coetum vestrum, vir aureum gestans annulũ,

veste indutus splendida, ingrediatur autem & pauper in sordida veste, & respexeritis ad illum qui vestem gestat splendidam, & dixeritis illi: Tu sede hic bene: & pauperi dicatis: Tu sta illic, aut sede hic subter scabellum meum: & non dijudicati estis in vobisipsis, & facti estis iudices cogitationũ malarũ. Audite fratres mei dilecti, nónne Deus elegit pauperes mundi huius, diuites in fide, & hæredes regni, quod promisit ijs, à quibus dilectis fuerit? Vos auté contemptui habuistis pauperem. Nónne diuites tyrannidem exercent in vos, & ijdem trahunt vos ad tribunalia? & ijdem malè loquuntur de bono nómine, quod inuocatum est super vos? Si legem quidem regiam perficitis iuxta scripturam: * Diliges proximum tuum sicut teipsum: benefacitis, * sin verò personam respicitis, peccatũ committitis, & redarguimini à lege, veluti transgressores. Quisquis enim totam legem seruauerit, offenderit autem in vno, factus est omnium reus, Nam qui dixit, Ne mœcheris: dixit etiam, Ne occidas. Quôd si non fueris mœchatus, occideris tamen, factus es transgressor legis. Ita loquamini, & ita faciatis, veluti per legem libertatis iudicandi. Siquidem iudicium absque misericordia erit ei, qui non præstiterit misericordiam. Et gloriatur misericordia aduersus iudicium. Quæ vtilitas

Leui. 19.
Rom. 3.
Ephe. 6
Colos. 3.
Act. 10
1. Petr. 1.

fratres mei, si fidem dicat aliquis habere se, facta verò non habeat? Num potest fides saluum facere illum? Quòd si frater, aut soror nudi fuerint, & egentes quotidiano victu, dicat autem aliquis vestrum illis: Abite cum pace, calescite, & saturamini: non tamen dederitis illis, quæ sunt necessaria corpori, quę erit vtilitas? Sic & fides, si facta non habuerit mortua est per se. Sed dicet aliquis: Tu fidem habes, & ego facta habeo. Ostende mihi fidem tuam ex factis tuis, & ego ostendã tibi ex factis meis fidem meam. Tu credis, quòd Deus vnus est? Recte facis. Et dæmonia credunt, ac contremiscunt. Vis verò scire ô homo inanis, quòd fides absque factis mortua sit? Abraham pater noster, nònne ex factis iustificatus est, * cùm obtulisset Isaac filium suũ super altare? Vides quòd fides adiumento fuerit factis illius, & ex factis fides perfecta fuerit? Et impleta est scriptura, quæ dicit: * Credidit Abraham Deo, & imputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei vocatus est. Videtis igitur quòd ex factis iustificetur homo, & non ex fide tantum? * Similiter autem & Rhaab meretrix, an non ex factis iustificata est, cùm excepisset nuncios, & alia via emisisset? Nam quemadmodũ corpus absque spiritu mortuum est, ita & fides absque factis mortua est.

Gene. 22.
Gene. 15.
Rom. 4.
Galat. 3.
Iosu. 2.

CAPVT III.

Cœlica pneumaticus doceat mysteria doctor,
Functio perfectis est modo digna uiris.

NOlite * plures magistri fieri, fratres mei, Mat.23.
scientes quòd maius iudicium sumpturi
simus. In multis enim labimur omnes. Si
quis in sermone non labitur, hic perfectus
est vir, qui possit fræno moderari totum
etiam corpus. Ecce equis frena in ora immit
timus, vt obediant nobis, & totum corpus
illorum circumagimus. Ecce naues quoque
cùm tantæ sint, & à ventis seuis agantur, cir
cumaguntur à minimo gubernaculo, quocũ
que impetus dirigentis voluerit. Ita & lin-
gua pusillum membrũ est, & magna iactat.
Ecce exiguus ignis quantam materiam in-
cendit? Et lingua ignis est, mundus iniquita-
tis, sic lingua constituitur in mẽbris nostris,
quæ maculat totum corpus, & inflammat
rotã natiuitatis, & inflammatur à gehenna.
Omnis enim natura & ferarum, & volucrũ,
serpentiumq;, & marinorum domatur, & do
mita est à natura humana. Linguam autem
nullus hominum domare potest, incoërcibi
le malũ, plena veneno mortifero. Per ipsam
benedicimus Deo & patri: & per ipsam ma-
ledicimus hominibus, qui ad similitudinem
Dei conditi sunt. Ex eodem ore procedit be-
nedictio, & maledictio. Non oportet fratres
mei, hæc ita fieri. Nunquid fons ex eodem

foramine emittit dulcem & amaram aquā? Nunquid potest, fratres mei, ficus oleas gignere, aut vitis ficus? Sic nullus fons salsam ac dulcem potest edere aquam. Quis sapiens, & scientia præditus inter vos? ostendat ex bona conuersatione opera sua cum mansuetudine sapientiæ. Quòd si æmulationē amaram habetis, & contentionem in corde vestro, nolite gloriari, & mendaces esse aduersus veritatem. Non est enim ista sapientia è supernis descendens: sed terrena, animalis, dæmoniaca. Vbi enim æmulatio & contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauū. Quæ autem è supernis est sapientia, primum quidem casta est, deinde pacifica, modesta, tractabilis, plena misericordia, & fructibus bonis, absque dijudicatione, sine simulatione. Fructus autē iustitiæ, in pace seminatur facientibus pacem.

CAPVT IIII.

Delicias molles propter fera bella mouetis,
Vita quibus breuis ut fumus & umbra sequax.

VNde bella & lites in vobis? Nónne hinc nimirum ex voluptatibus vestris, quę militant in membris vestris. Concupiscitis & non habetis, inuidetis, & ęmulamini, & non potestis adipisci: pugnatis, & bellatis, nō habetis propterea quòd non postulatis. Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis, ut in voluptatibus vestris insumatis. Adulteri, &

ri,& adulteræ, nescitis quòd amicitia mũdi,
inimicitia est cũ Deo: Quicunq; ergo volue-
rit amicus esse mundi, inimicus Dei cõstitui-
tur. An putatis quòd inaniter scriptura di-
cat: *Ad inuidiã cõcupiscit spiritus, qui habi Gene.6.8
tauit in nobis? Maiorẽ autem dat gratiam.
*Subditi ergo estote Deo, resistite autẽ dia- 1.Pet.5.
bolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo,
& appropinquabit vobis. Emũdate manus ô
peccatores, & purificate corda duplices ani-
mo. Affligimini, & lugete & plorate: risus ve
ster in luctũ conuertatur, & gaudiũ in mœ-
rorẽ.* Humiles vos reddite in cõspectu Do- 1.Petri.5.
mini, & eriget vos. Nolite detrahere vobis
inuicẽ fratres. Qui detrahit fratri, quiq; iudi-
cat fratrẽ suum, detrahit legi, & iudicat le-
gẽ. Quòd si iudicas legem, nõ es obseruator
legis, sed iudex. Vnus est legislator, qui po-
test seruare & perdere. *Tu quis es, qui iudi-
cas aliũ? Agè nunc qui dicitis: Hodie & cras Rom.14.
eamus in hanc ciuitatẽ, & faciamus ibi annũ
vnum, & mercemur, & lucrũ faciamus, qui
ignoratis quid futurũ sit postero die. Quæ
est enim vita vestra? Vapor est enim, qui ad
exiguũ tempus apparet, & deinde euanescit,
pro eo quod dicere debueritis: Si Dominus
voluerit, & si vixerimus, faciamus hoc aut
illud. Nũc autẽ exultatis in superbijs vestris.
Omnis exultatio talis mala est. Igitur qui noue-
rit rectè facere, nec facit, hic peccato tẽetur.

CAPVT V.

Aerugo fului (modo quod male cogitis) auri,
Vos contra rigidus post modo testis erit.

AGite nunc diuites, plorate, vlulantes super miserijs vestris, quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, vestimenta vestra tineis obnoxia facta sunt : aurum & argentum vestrum ærugine vitiatum est, & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & exedit carnes vestras, sicut ignis. Thesaurum congessistis in extremis diebus. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraude non reddita est à vobis, clamat : & clamores eorum qui messuerant, in aures Domini sabaoth introierũt. In delicijs vixistis super terrã, & lasciuistis: enutrijstis corda vestra, vt in die occisionis. Condemnastis, & occidistis iustum, & non resistit vobis. Patientes igitur estote fratres, usque ad aduentum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terrę, patienter expectans illum, donec accipiat pluuiam temporaneam & serotinã. Patientes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra, quoniam aduentus Domini appropinquat. Nolite ingemiscere alius aduersus alium fratres, vt ne condemnemini. Ecce iudex ante ianuam adsistit. Exemplum accipite fratres mei afflictionis ac patientiæ prophetas, qui loquuti sunt in nomine Domini.

Ecce

Ecce beatos ducimus eos qui sustinent. Tolerantiam Iob audistis, & finem Domini vidistis, quòd valde misericors sit Dominus ac commiserans. Ante omnia autem fratres mei, * nolite iurare neque per cælum, neq; per terram, neque per aliud quodcunq; iusiurandum. Sit autem vestrum: est, est: non, non: vt ne in simulationem incidatis. Affligitur aliquis inter vos? oret. Aequo animo est aliquis? psallat. Infirmatur quis inter vos? accersat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Et obsecratio fides saluum reddet laborantem, & eriget eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Confitemini inuicem alius alij delicta, & orate pro vobis inuicem, vt sani sitis. Multùm enim valet deprecatio iusti efficax. * Helias homo erat similiter obnoxius affectionibus, vt nos, & precatione precatus est ne plueret: & non pluit super terram annos tres, & menses sex. Et rursum orauit, & cælũ dedit pluuiam, & terra produxit fructum suum. Fratres, si quis inter vos errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, sciat quòd qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluam faciet animam à morte, & operiet multitudinem peccatorem.

2. Cor, 1. Ephe. 1.

Ioan. 16.

Epistolæ beati Iacobi Apostoli finis.

IN EPISTOLAM PETRI APOSTOLI PRIOREM

Argumentum, per Erasmum Roterodamum.

PEtrus, quemadmodum & Iacobus, Iudæis scribit, sparsim incolentibus gentium regiones, epistolam profecto dignam apostolorum principe, plenam auctoritatis ac maiestatis apostolicæ, verbis parcam, sententijs differtam. Hortatur autem ad tolerantiã malorum, quę ob Euangelij inuidiam perpetiebatur, spe præmiorum. Adhæc admonet, vt iuxta prophetiarum oracula, ad tantam dignitatem vocati gratis, vitam pręstent sua professione dignam. Christianismum enim non in titulo, aut baptismo tantum, sed in morum innocentia situm esse: alioqui: quòd affliguntur malis non cessurum in gloriam CHRISTI, si ob malefacta pœnas dare videãtur. Adhæc admonet, ne freti Christianismo, detrectent parere magistratibus, licet ethnicis, ne prouocati nec conuertantur ad CHRISTVM, & acrius sæuiant: item ne serui negent officium suum heris, licet Ethnicis. Christianæ bonitatis esse, omnia perpeti: item ne mulieres Christianæ viros suos, licet ethnicos, contemnant, sed moribus

bus suis ad meliora studeāt prouocare. Maritos admonet, vt vxoribus suis deferant, vt à coitu nonnunquam temperent, quò magis vacet orare. Deinde exemplo CHRISTI prouocat ad tolerantiā malorum, ne conentur iniuriam iniuria pensare: sed mansuetudine, & benefactis vincere studeant malè meritos. Atque hæc agit tribus primis capitibus, & initio quarti. Post hæc hortatur ad nouitatem vitæ, dehortans à vitijs gentium. Inuitat ad sobrietatem, & vigilantiam, ad preces assiduas, in primis ad mutuam charitatem, ad hospitalitatem, ad officia mutua: rursus ad patientiam persequutionum ob CHRISTI nomen illatarum. Mox episcopos instituit, & his subditum populum. In calce testatur sese & alteram epistolam ad eosdem scripsisse per Siluanum, quæ intercedit. Hanc scriptam apparet ex Babylone: nam huius ecclesiæ verbis iubet eos saluere, si cui de Roma commentum non probatur.

*

Argumenti finis.

EPISTOLA BEATI PETRI APOSTOLI PRIMA,

CAPVT I.

Aurum legitimum uiligi dignoscitur igni,
Casibus aduersis fit manifesta fides.

PETRVS Apostolus IESV Christi, aduenis sparsim incolentibus Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, & Bithyniam, dilectis iuxta præfinitionem Dei patris, per sanctificationem Spiritus in obedi-
2.Cor.1. entiam & aspersionē sanguinis IESV Chri
Ephe.1. sti: * Gratia vobis & pax multiplicetur. Laudandus est Deus, & pater Domini nostri IESV Christi, qui iuxta copiosam suam misericordiam regenuit nos in spem viuam, per hoc quòd resurrexit IESVS Christus ex mortuis, in hæreditatem immortalem, & incontaminabilem, atque immarcescibilem, conseruatam in cælis erga vos, qui virtute Dei custodimini per fidem ad salutem, quę in hoc parata est, vt patefiat in tem
Ioan. 16. pore supremo, in quò exultatis, * nunc ad breue tempus afflicti in varijs experimentis, si opus sit, quò exploratio fidei vestræ multò pretiosior auro, quod perit, & tamen per ignem probatur, reperiatur in laudem & glori-

gloriam & honorem, tum cùm reuelabitur IESVS Christus, quem cùm non videritis diligitis: in quem in præsentia, cùm non videatis, credentes tamen exultatis gaudio ineffabili, & glorificato reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum: de qua salute exquisierunt, & scrutati sunt prophetæ, qui de vētura in vos gratia vaticinati sunt: scrutantes, ad quem, aut cuiusmodi temporis articulum significaret, qui in illis erat spiritus CHRISTI: qui prius quàm acciderent, testabatur vēturas in Christum afflictiones, & quæ essent consequuturæ glorias: quibus & illud reuelatum est, quòd haud sibiipsis, imò nobis ministrarent, hæc quæ nunc annuntiata sunt vobis per eos, qui vobis prædicauerunt Euãgelium, per Spiritū sanctum emissum è cęlo, in quę desiderāt angeli prospicere. Quapropter succincti lumbis mentis vestræ, sobrij, perfectè sperate in eam, quæ ad vos defertur gratiam, dum vobis patefit IESVS Christus, tanquā filij obedientes: vt non accommodetis vos pristinis cōcupiscentijs, quibus dum adhuc ignoraretis CHRISTVM, agebamini: sed quemadmodum is qui vos vocauit, sanctus est, ita ipsi quoq; sancti in omni cōuersatione reddamini, propterea quòd scriptum est: * Sancti estote, Leui.19. nam ego sanctus sum. Et si patrē inuocatis, Deut.10. * citra personarum respectum, iudicantem Rom.2. iuxta Galat.2.

Act.10. iuxta cuiusque opus, videte vt in timore con
1.Petr.1. uersantes, incolatus vestri tempus transiga-
tis. Cùm sciatis vos non caducis rebus, velut
Hebre. 9. argento & auro fuisse redemptos à vana ve-
1.Ioan. 1. stra conuersatione, quam ex patrem accepe-
Apo.1. ratis traditione: * sed pretioso sanguine, ve-
lut agni immaculati, & incōtaminati Chri-
sti: qui præordinatus quidem fuerat ante
quàm conditus esset mundus: sed manifesta-
tus fuit extremis temporibus propter vos,
qui per illū creditis in Deum, qui illum exci-
tauit è mortuis, & gloriam ei dedit: vt vos
fidem ac spem haberetis erga Deum, qui ani
mas vestras purificastis, obediendo veritati,
per spiritum cum charitate fraterna, ab om-
ni simulatione aliena: ex puro corde vos in-
uicē diligite impensè, renati non ex semine
mortali, sed ex immortali per sermonem vi
uentis Dei, & manentis in æternum. Propte-
Esa.40. rea quòd * omnis caro gramen sit, & omnis
Eccle. 14. gloria hominis quasi flos graminis. Exaruit
Iacob.1. gramen, & flos decidit: at verbum Domini
manet in æternum. Hoc autem est verbum,
quòd per Euangelium delatum est ad vos.

CAPVT II.

Bllete p ..nta dolon Christoq; accedite uiuo.
Cuius habet nullum lingua sacrata dolum.

Ephe.4. PRoinde * deposita omni malitia, & omni
Colos.1. dolo, & simulationibus, & inuidentijs, &
Hebr.12. omnibus, obtrectationibus, vt modo nati
infan-

infantes, lac illud non corporis, sed animi quod dolum nescit, appetite: vt per illud subolescatis, siquidem gustastis, quòd benignus sit Dominus: ad quem accedentes, qui lapis est viuus, ab hominibus quidem reprobatus: apud Deum verò electus, ac pretiosus: ipsi quoque veluti viui lapides ædificemini, domus Spiritualis, sacerdotium sanctum, ad offerendum Spirituales hostias acceptabiles Deo per IESVM Christum, quapropter & continet Scriptura: * Ecce pono in Sion lapidem, in summo ponendum angulo, electum, pretiosum: & qui crediderit in illo, non pudefiet. * Vobis igitur pretiosus est, qui creditis. Cæterùm ijs, qui non credunt, lapis, quem reprobauerant ædificantes, hic cœpit esse caput anguli: & lapis in quem impingitur, & petra quam offendant, nempe his qui impingunt in sermonem, neque credunt in id, ad quod & instituti fuerant. * Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus qui in lucrum accessit, vt virtutes prædicitis illius, qui è tenebris vos vocauit in admirabilem suam lucem. * Qui quondam eratis non populus, nunc populus Dei: qui quondam non consequuti misericordiam, nunc estis misericordiam consequuti. * Dilecti obsecro, tanquam aduenas ac peregrinos abstinete à carnalibus concupi

Esaiæ.28.
Psal.117
Matt.21.
Lucæ. 20
Act.4.
Exod. 19.
Oseæ.2.
Roma. 9.
Galat.5.
Rom.13.

cocupiscentijs, quæ militant aduersus animam:& conuersationem vestram habete honestam inter gentes:vt in hoc quod obtrectant vobis, quasi maleficis, ex bonis operibus æstimantes vos, glorificent Deum in die
Rom.15. visitationis. * Proinde subditi estote cuiuis humanæ craturæ propter Dominum: siue regi tanquam præcellenti, siue præsidibus, vt qui per eum mittantur, ad vindictam quidẽ nocentium, laudẽ verò rectè agentium. Quoniam sic est voluntas Dei, vt bene faciendo obturetis os hominibus stultis & ignorantibus: tanquam liberi, & nõ veluti prętextum habentes malitiæ libertatem, sed tanquam
Rom.12. serui Dei. * Omnes honorate, fraternitatem
Ephes. 6. diligite, Deum timete, regem honorate.
Coloss. 3. * Famuli subditi sint cum timore dominis,
Titum 2. non solùm bonis, ac humanis, verùm eti-
2.Cor.7 am prauis. Nam hæc est gratia, si quis propter conscientiam Dei suffert molestias, prętor meritum affectus malis. Quæ enim est laus si cum peccantes alapis cædimini suffertis? At si cum bene facitis, & tamen malis afficimini, suffertis. Hæc enim est gratia apud Deum. Siquidem in hoc vocati estis, quoniã & CHRISTVS afflictus est
Esaiæ. 53. pro nobis, relinquens nobis exemplũ, vt in-
1,Ioan. 3. sequeremini vestigia ipsius: * qui peccatum non fecerat, nec inuentus est dolus in ore illius: qui cùm maledictis incesseretur, non

regessit

regesſit maledicta : cùm malis afficeretur, non minabatur. Sed tradidit vindictã ei, qui iudicat iuſtè, *qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, quò peccatis mortui, iuſtitiæ viueremus . Cuius eiuſdem vibice ſanati fuiſtis . Nam eratis velut oues errantes, ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorē, & curatorem animarum veſtrarum. Eſaiæ 53.

CAPVT III.

Caſtaque ſimplicibus conuttior moribus uxor,
Lædoria officijs pendite amara pijs.

SImiliter *vxores ſubditę ſitis veſtris viris, vt etiam qui non obtemperant ſermoni, per vxorum conuerſationem abſque ſermone lucrifiant: dum conſiderant cum reuerētia coniunctam caſtam conuerſationem veſtram : quarum ornatus ſit , non externus, qui ſitus in plicatura capillorum , & additione auri, aut in palliorum amictu : verùm occultus, qui eſt in corde homo , ſi is careat omni corruptela , ita vt ſpiritus placidus ſit ac quietus, qui ſpiritus in oculis Dei magnifica ac ſumptuoſa res eſt . Nam ad eum modum olim & ſanctę illę mulieres ſperantes in Deo comebant ſeſe , & ſubditæ erant ſuis viris , * quemadmodum Sara obediuit Abrahæ , dominum illum appellans : cuius factæ eſtis filiæ, dum benefacitis, & non terremini vllo pauore . Viri ſimiliter cohabitent ſecundū conſcientiam, velut infirmiori 1. Cor. 11. Coloſſ. 3. Epheſ. 5. Geneſ. 15

vasi muliebri impartientes honorem, tanquam etiam cohæredes gratiæ vitæ, ne interrumpantur preces vestræ. * In summa, omnes sitis vnanimes, similiter affecti, fraterna

Prou. 20. præditi charitate, misericordes, affabiles,

Rom. 12. non retaliantes malum malo, aut conuicium conuicio: sed contrà benedicentes: scientes vos in hoc vocatos esse, vt benedictionem hæreditate possideatis. * Nam qui vult vitam diligere, & videre dies bonos, coërceat linguam suam à malo, & labia sua ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum: quærat pacem, & persequatur eam: quoniam oculi Domini super iustos, & aures eius ad deprecationem illorum. Rursus aspectus Domini super eos qui faciunt mala. Et quis est qui sit afflicturus vos, si bonitatis æmulatores fueritis? * Imò si quid etiam acciderit incommodi propter iustitiam, beati tamen estis. Cæterùm terrore illorum ne terreamini, neque turbemini, sed dominū Deum sanctificate in cordibus vestris. Sitis enim parati semper ad respondendum cuilibet petenti, vt loquamini de ea quæ in vobis est spe, cum mansuetudine & reuerentia, cōscientiam habentes bonam: vt in hoc quod vobis detrahunt, tanquam scelerosis, pudefiant hi qui incessunt vestram bonam in CHRISTO conuersationē. Præstat enim, vt bene agentes, si ita velit Dei voluntas, malis af-

Psalm. 33.
Iaco. 1. 3.
Matth. 5.

tis afficiamini, quam malè facientes. * Quandoquidem & CHRISTVS semel pro peccatis passus fuit, iustus pro iniustis, vt nos adduceret Deo, mortificatus quidem carne, sed viuificatus spiritu: in quo etiam abijt, & spiritibus, qui erant in carcere, prædicauit, * qui inobedientes fuerant quondã, cùm semel expectabatur Dei lenitas in diebus Noë, cũ apparabatur arca, in qua paucæ, hoc est, octo animæ seruatæ fuerunt per aquam: cuius figuræ nunc respondens baptismus, nos quoque saluos reddit: quo non carnis sordes abijciuntur: sed quo fit, vt bona conscientia bene respondeat apud Deum, per resurrectionem IESV Christi, qui est ad dexteram Dei profectus in cælum, subiectis sibi angelis & potestatibus, ac virtutibus.

Hebr. 9. Rom. 5. Gene. 7. Matt. 24. Lucæ. 17

CAPVT IIII.

Defunctus uitijs, cape Christi uindicis arma,
Quem propter pateris si qua, beatus eris.

CVm igitur CHRISTVS passus sit pro nobis carne, vos quoque iuxta eandem cogitationem armemini, quòd qui patiebatur in carne, destitit à peccato, in hoc, vt iam non concupiscentijs hominum, sed voluntati Dei, quod superest in carne tempus viuat. * Sat enim est nobis, quòd anteacto vitæ tempore, voluntatem gentium patrauerimus, cum versaremur in lasciuijs, concupiscentijs, vinolentijs, comessationibus,

Iacob. 4.

compotationibus & nefarijs ſimulacrorum
cultibus. Atque id abſurdum illis videtur,
quòd non accuratis vna cum ipſis in eandē
luxus refuſionem, qui de vobis malè loquū-
tur. Qui reddituri ſunt rationem ei, qui pa-
ratus eſt ad iudicandum viuos & mortuos.
Nam in hoc mortuis quoq; prædicatum eſt
Euangelium, vt iudicentur quidem ſecundū
homines carne, viuant autem iuxta Deum
ſpiritu. Porrò rerum omniū finis imminet.
Sitis igitur ſobrij, & vigilātes ad orandum.
Rom. 12. *Ante omnia verò charitatem inter vos ve-
Proue. 10 hementem habentes: * Nam charitas ope-
Hebr. 13. riet multitudinem peccatorum. *Hoſpitales
eſtote erga vos inuicem, ſine murmuratio-
nibus, vt quiſque accepit donum, ita alius in
alium illud miniſtrantes, vt boni diſpenſato
res variæ gratiæ Dei. Si quis loquitur, loqua
tur vt eloquia Dei: ſi quis miniſtrat, mini-
ſtret tanquam ex virtute, quam ſuppeditat
Deus, vt in omnibus glorificetur Deus per
IESVM Chriſtum, cui eſt gloria & impe-
rium in ſecula ſeculorum, Amen. Chariſſi-
mi, ne miremini, dum per ignem exploramini
: quæ res ad experimentum veſtri fit,
perinde quaſi nouum aliquid vobis obtin-
gat: imò in hoc, quod conſortes eſtis affli-
ctionum CHRISTI, gaudete: vt in reuela
tione quoq; gloriæ eiuſdem gaudeatis exul-
tātes. Si probris afficimini in nomine Chri-
ſti,

sti, beati estis : quoniã gloria & spiritus Dei super vos requiescit. Iuxta ipsos quidem maledictis afficitur, iuxta vos autem glorificatur. Ne quis enim vestrũ affligatur vt homicida, aut fur, aut facinorosus, aut curiosus alienarum rerũ. Porrò si vt Christianus affligitur aliquis, ne pudefiat, imò glorificet Deũ in parte hac. Quandoquidẽ & tempus est, vt incipiat iudiciũ à domo Dei: quòd si primũ incipit à nobis, quis erit finis eorũ, qui non credunt Dei Euangelio? Et si iustus vix saluus efficitur, impius & peccator vbi comparebit? Proinde qui affliguntur iuxta voluntatem Dei, tanquam apud fidelem conditorem deponant animas suas benefaciendo. Prouer. 11

CAPVT V.

Este sacerdotes gregis exemplaria vestri,
Præmia nam Christus non peritura dabit.

PResbyteros qui inter vos sunt obsecro, qui sum & ipse presbyter, ac testis afflictionum CHRISTI, atq; idem consors gloriæ, quæ reuelabitur, pascite quantum in vobis est gregem CHRISTI, curam illius agentes non coactè, sed volentes: non turpiter affectantes lucrum, sed propenso animo, neq; ceu dominium exercẽtes aduersus cleros, sed sic vt sitis exẽplaria gregis. Et cùm apparuerit ille pastorum princeps, reportabitis immarcessibilẽ gloriꝫ coronã. Similiter iuniores subditi estote senioribus, sic vt oẽs

alius alij viciſcim ſubijciamini. Humilitatem animi vobis infixam habete: propterea * quod deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. * Humiliemini igitur ſub potenti manu Dei, vt nos extollat cùm erit opportunum: * omni cura veſtra coniecta in illum. Nam illi cura eſt de vobis. * Sobrij eſtote, vigilate: quoniam aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens obambulat, quęrens quem deuoret, cui reſiſtite ſolidi fide: ſcientes eaſdem afflictiones, veſtræ quæ in mundo eſt fraternitati conſummari. Sed Deus omnis gratiæ, qui vocauit nos ad æternam ſuam gloriam per Chriſtum IESVM parumper afflictos, idem inſtauret vos, fulciat, roboret, ſtabiliat. Ipſi gloria, imperium in ſecula ſeculorum, Amen. Per Siluanum vobis fidelem fratrem, vt arbitror, paucis ſcripſi, adhortans, ac teſtificans hanc eſſe veram gratiam Dei, in qua ſtatis. Salutat vos ea quæ eſt in Babylone, veſtræ conſors electionis eccleſia, & Marcus filius meus. Salutate vos mutuo charitatis oſculo. Pax vobis omnibus, qui eſtis in Chriſto IESV. Amen.

Iacob. 4. Ibidem. Lucæ 12. Iacob. 4.

IN

IN EPISTOLAM PETRI SECVNDAM ARGVmentum per Erasmum Roterodamum.

HAnc vt apparet, ſcripſit admodum ſenex, & iam morti vicinus: quandoquidem de obitu ſuo meminit, Scribit autem promiſcuè Chriſtianis omnibus, adhortans ad vitæ puritatem, & veterum exemplis ac terrore iudicij extremi deterrens à turpibus: vehementer inſectans eos, qui ſimplicium animos peruerſa doctrina corrumperent, negantes aduenturum CHRISTVM.

Argumenti finis.

EPISTOLA PETRI APOSTOLI SECVNDA.

CAPVT I.

Adde bonos fidei mores, quo rite queam te
Græca panaretum dicere uoce uirum.

SIMON Petrus ſeruus & Apoſtolus IESV Chriſti, his qui æquè pretioſam nobiſcum ſortiti ſunt fidem, per iuſtitiam

Dei nostri , & seruatoris I E S V Christi: Gratia vobis & pax multiplicetur per agnitionem Dei, & I E S V Domini nostri: sic vt eius diuina virtus omnia nobis largita est, quæ ad vitam ac pietatem pertinent , per agnitionem eius qui vocauit nos per gloriam & virtutem, per quæ pretiosa nobis ac maxima promissa donata sunt, vt per hæc efficeremini diuinæ consortes naturæ si refugeritis à corruptione quæ est in mundo per concupiscentiam. Sed & in hoc ipsum omni adhibito studio, subministrate in fide vestra virtutem, in virtute verò scientiam, in scientia verò temperantiam, in temperantia verò patientiam : rursus in patientia pietatem, in pietate autem fraternam charitatem, in fraterna verò charitate dilectionem . Hæc enim cùm vobis adsint & exuberent , haud otiosos, nec in irritum laborantes efficiunt, ad Domini nostri I E S V Christi cognitionem. Nam cui non adsunt hæc, is cæcus est, & manu viam tentans, oblitus sese à veteribus peccatis suis fuisse purgatum . Quapropter fratres potius operam date, vt vocationem & electionem vestram firmam efficiatis. Hæc enim si feceritis , non labemini vnquam, Siquidē ad hunc modum abundè subministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri & seruatoris I E S V Christi . Quapropter haud negligam

vos

vos ſemper commonere de his, tametſi ſciatis, & confirmati ſitis in præſenti veritate. Attamen iuſtũ arbitror, quãdiu ſum in hoc tabernaculo, excitare vos per cõmonitionẽ, cùm ſciam breui futurũ, vt deponam hoc tabernaculum meum, quemadmodum & Dominus noſter IESVS Chriſtus ſignificauit mihi. Quin & dabo ſemper operam, vt vos poſt exitum meum, horum mentionem facere poſsitis. Non enim arte compoſitas fabulas ſequuti, notam vobis fecimus Domini noſtri IESV Chriſti virtutem & aduentũ: ſed qui oculis noſtris aſpeximus illius maieſtatẽ. Acceperat enim à Deo patre honorem & gloriam, voce ad illum delata huiuſmodi à magnifica gloria: *Hic eſt ille Filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt. Et hanc vocem nos audiuimus à cælo delatam, cùm eſſemus vnà cum illo in monte ſancto. Et habemus firmiorem ſermonem propheticum: cui dum attenditis, ceu lucernæ apparenti in obſcuro loco, rectè facitis, donec dies illuceſcat, & lucifer exoriatur in cordibus veſtris. Si illud prius noueritis, quód omnis prophetica ſcriptura non ſit priuatæ interpretationis. *Non enim voluntate hominis allata eſt olim prophetia: ſed à Spiritu ſancto impulſi, loquuti ſunt ſancti Dei homines.

Mat. 3. 17. Marc. 1. 9. Luc. 3. 9.

Timot. 3.

CAPVT II.

Blaſphemis præſtat nullam agnouiſſe ſalutem.

Ne canis ad uomitum sus repetatue lutum.

FVerunt autem & pseudoprophetæ in populo, quemadmodum & inter vos erunt falsi doctores, qui clam inducent sectas, perniciosas, etiam Dominũ qui illos mercatus est abnegantes, accersentes sibijpsis celerem interitum: & pleriq; sequentur illorum exitia, per quos via veritatis maledictis afficietur, & per auaritiam factitijs sermonibus de vobis negotiabuntur: quibus iudicium iam olim non tardat, & perditio illorũ non dor-
Iob 4. mitat. * Nam si Deus angelis, qui peccauerant, non pepercit, sed catenis noctis in tartarũ præcipitatos, tradidit seruatos in iudi-
Genes. 7. cium: & prisco mundo non pepercit, * sed octauum iustitiæ præconẽ Noë seruauit, diluuio in mundũ impiorum inducto: & ciuitates Sodomorum ac Gomorrhæ in cinerẽ redactas, subuersione condemnauit, eosq; fecit
Genes. 19. exemplũ his, qui impiè forent acturi: * & iustum Lot, qui opprimebatur à nefarijs, per libidinosam conuersationẽ, eripuit. Is enim oculis & auribus iustus cùm habitaret inter illos, quotidie animam iustam iniquis illorum factis excruciabat. Nouit Dominus pios è tentatione eripere: iniustos autem in die iudicij puniendos seruare: maximè verò illos, qui carnem sequentes in concupiscentia pollutionis ambulant: ac dominationem contemnunt, audaces, præfracti, qui

gloriæ

gloriæ præcellentes, non verentur conuicijs incessere. Cùm ipsi angeli, qui sunt robore, ac virtute maiores non fuerunt aduersus sese apud Dominum maledicum iudicium. At isti veluti bruta animantia, natura genita in capturam & in perniciem, in his quæ non intelligunt maledicentes in perditione sua peribunt, reportantes mercedem iniustitiæ, pro voluptate ducentes, si in diem delicijs fruantur, labes ac maculæ, qui conuiuantes in erroribus suis, insultāt vobis, oculos habentes plenos adulteræ, & qui à peccando cessare nesciant, inescantes animas instabiles, cor habentes exercitatum rapinis, execrabiles filij, qui relicta recta via, aberrauerunt, *sequuti viam Balaam, filij Bosor, Num. 22.
qui mercedem iniquitatis dilexit, sed redargutus fuit de sua iniquitate. Animal subiugale mutum, humana voce loquens, prohibuit Prophetæ dementiam. *Isti sunt fontes Iudæ 1.
aqua carentes, nebulæ quæ à procella feruntur, quibus caligo tenebrarum in æternum seruata est. Siquidem vbi vehementer fastuosa vanitatis verba sonuerint, inescant homines per concupiscentias carnis voluptatibus, eos qui verè aufugerant ab his qui in errore conuersantur, dum illis libertatē pollicentur, cum ipsi serui sint corruptionis. *Siquidē à quo quis superatus est, Ioan. 8.
huic etiam in seruitutem est addictus. Nam

si po-

si postea quàm refugerunt ab inquinamentis mundi per agnitionem Domini, & seruatoris IESV CHRISTI: tamen his rursum inuoluti superantur, facta sunt illis postrema peiora primis. Satius enim fuisset illis, non cognouisse viã iustitię, quàm vbi cognouerunt, conuerti ab eo, quod illis traditum fuit, sancto præcepto. Verùm accidit il-
Proue. 26 lis id, quod vero prouerbio dici solet: *Canis reuersus ad suum ipsius vomitum: & sus lota, reuersa ad volutabrum cœni.

CAPVT III.

Christus quòd tardo reditu nocet ad metanœam
Scribis epistolijs Paule, monesque tuis.

HAsce iam alteras vobis charissimi scribo literas, in quibus extimulo vestram per commonitionem synceram mentem: vt memores sitis verborum, quæ prædicta sunt à sanctis prophetis, & mandati nostri, qui sumus apostoli Domini & seruatoris: illud pri-
1. Tim. 4. mùm scientes, * venturos in extremis die-
2. Tim. 3. bus illusores, qui iuxta proprias concupiscẽ-
Iudæ 1. tias ambulent, & dicant vbi est pollicitatio aduentus eius? Siquidem ex quo die patres obdormierunt, sic omnia permanent ab initio conditionis. Nam illud volentes nesciũt, quòd cœli iam olim fuerint ac terra ex aqua, & per aquã consistens Dei sermone, per quæ is qui tum erat mundus, aqua inundatus perijt. At qui nunc sunt cæli ac terra, eius-

eiusdem sermone repositi sunt, & seruantur igni in diem iudicij, & perditionis impiorũ hominum. Vnum autem hoc ne lateat vos dilecti, *quòd vnus dies apud Dominũ, perinde est vt mille anni : & mille anni vt dies vnus. Haud tardat Dominus, qui promisit, quemadmodũ nonnulli tarditatem existimant. Verùm patiens est erga nos, dum non vult vllos perire, sed omnes ad pœnitentiam recipere. *Veniet autem dies Domini sicut fur in nocte, quo cœli, procellæ in morem transibunt: elementa verò æstuantia soluentur, terráque, & quæ in ea sunt opera exurentur. Cùm igitur hæc omnia soluantur, quales oportet esse vos in sanctis conuersationibus ac pietatibus, exspectantes & accelerãtes aduentũ diei Dei : per quem cæli incensi soluentur, & elementa æstuantia liquescent? *Sed cælos nouos, ac terrã nouã, iuxta promissum illius expectamus, in quibus iustitia inhabitat. Quapropter dilecti, hęc expectantes, date operam, vt immaculati, & incontaminati ab illo reperiamini in pace : Dominíque nostri patientiam, salutem arbitremini : quemadmodum & dilectus frater noster Paulus, iuxta sibi datam sapientiam scripsit vobis : etiam in omnibus ferè epistolis loquens de his: inter quæ sunt nonnulla difficilia intellectu, quæ indocti, paruḿque firmi detorquent, sicut & cæteras

scriptu-

Ezech. 12

1. The. 9, Apo. 3.

Apoc. 21.

ſcripturas, ad ſuam ipſorum perniciem. Vos igitur dilecti, poſtea quàm præmoniti eſtis, cauete, ne ſimul cum alijs nefariorum errore abducti, excidatis à propria ſtabilitate: ſed creſcite in gratia & cognitione Domini noſtri & ſeruatoris IESV Chriſti. Ipſi gloria & nunc, & in diem æternitatis, Amen.

IN EPISTOLAM IOANNIS primam, argumentum per Eraſ. Roterod.

HAnc epiſtolam eſſe Ioannis apoſtoli, qui ſcripſit Euangeliũ, vel ipſe ſermonis character arguit: multus eſt in mentione lucis ac tenebrarum, vitę ac mortis, odij & charitatis, in iterãdis verbis, velut exceptis ex ſermone proximo. Quod genus eſt illud, vt exẽplo quod dicimus, fiat dilucidius: Nolite diligere mundũ, neq; ea quæ in in mũdo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo: quoniam omne quod in mũdo eſt, &c. Ac mox: Non eſt ex patre, ſed ex mũdo eſt. Et mũdus tranſit. Quoties hic iteratur mũdus? Poſtremò, eſt in toto huius ſermone quiddã minus adſtrictũ, ac fuſius, quàm in ſermone reliquorũ apoſtolorum. Eſt autem dilucidior epiſtola, quàm vt egeat argumẽto, quemadmodũ & duæ ſequentes, Ioanni cuidã presbytero, non apoſtolo, tribuuntur.

Argumenti finis.

EPISTOLA BEATI IOANNIS APOSTOLI PRIMA.

CAPVT I.

Aures quod patulæ, nitidus quod nouit ocellus,
De patris uerbo scribitur hocce tomo.

QVod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de sermone vitæ, & vita manifestata est, vidimus: etiam testamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & manifestata est nobis. Quod vidimus, & audiuimus annuntiamus vobis, vt & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre, & filio eius IESV Christo. Et hæc scribimus vobis, * vt gaudiũ vestrũ sit plenũ. Et hæc est promissio quam audiuimus ex ipso & annũtiamus vobis, quòd Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Si dixerimus, quòd societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Quòd si in luce ambulamus, sicut ipse est in luce, societatē habemus inter nos mutuam, & * sanguis IESV Christi filij eius emũdat nos ab omni peccato. Si dixerimus, Peccatum non habemus: nos ipsos fallimus, & ve-

Ioan. 16.
2. Ioan. 2.
Hebr. 9.
1. Petr. 1.
Apoc. 1.

3.Reg.8. & veritas in nobis non est.*Si confiteamur
2.Par.6. peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus, Non peccauimus: mendacem facimus eum, & sermo eius non est in nobis.

CAPVT II.

Blanda per ambigui contemnite gaudia mundi
Si modò cœlestem uultis amare patrem.

FIlioli mei, hæc scribo vobis, ne peccetis: &
Hebr.7. si quis peccauerit, * aduocatum habemus apud patrem IESVM Christum iustum. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi. Et per hoc scimus, quòd cogno-
Infrà 4. uimus eum, si iussa illius obseruamus. *Qui dicit: Noui eum: & præcepta eius non seruat, mendax est, & in eo veritas non est. Qui autem seruat sermonem eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Per hoc scimus, quòd in ipso sumus. Qui dicit se in eo manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Fratres, non præceptum nouum scribo vobis, sed pręceptũ vetus, quod habuistis ab initio. Præceptum vetus est sermo,
Ioan.13. quem audistis ab initio. *Rursum præceptũ nouum scribo vobis, quod verũ est in ipso, idẽ verum est & in vobis, quia tenebræ præ-
Infrà 4. tereunt, & verum lumen iam lucet. * Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit: in tene-

tenebris eſt vſque adhuc.* Qui diligit fratrē Leui.19.
ſuum,in lumine manet, & offendiculum in eo non eſt. Qui autem odit fratrem ſuum in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quò eat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Scribo vobis filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen eius. Scribo vobis patres, quoniam cognouiſtis eum, qui ab initio eſt. Scribo vobis adoleſcentes, quoniam viciſtis illum malum. Scribo vobis filioli, quoniam cognouiſtis Patrem. Scripſi vobis patres, quoniam cognouiſtis eum, qui ab initio eſt. Scripſi vobis adoleſcentes, quoniam fortes eſtis, & verbum Dei manet in vobis, & viciſtis illum malum. Ne diligatis mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundū, non eſt charitas patris in eo. Quoniam omne quod eſt in mundo. veluti concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum, & faſtus vitæ, non eſt ex patre, ſed ex mundo eſt. Et mundus tranſit, & concupiſcentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum. Filioli, nouiſſimum tempus eſt: & ſicut audiſtis, quòd Antichriſtus venturus ſit, etiam nunc Antichri- Antichriſti multi cœperunt eſſe. Vnde ſcimus nouiſ- ſtus.
ſimum tēpus eſſe. E nobis egreſsi ſunt, ſed non erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſſent vtiq; nobiſcum. Sed vt manifeſti fierēt, quòd non ſint omnes ex nobis.

Sed vos vnctionem habetis à sancto illo, & nostis omnia. Non scripsi vobis, quasi ignorantibus veritatem, sed tanquam scientibus eam. Quodq; omne mendacium ex veritate non est. Quis est mendax, nisi is qui negat IESVM esse Christum? Hic est Antichristus, qui negat Patrem & Filium. Quisquis negat Filium, is ne Patrem quidem habet. Vos igitur quod audistis ab initio, in vobis permaneat. Si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in Filio & Patre manebitis. Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis vitam æternam. Hæc scripsi vobis de his qui seducunt vos: & vnctio quam vos accepistis ab eo, manet in vobis. Et non necesse habetis, vt quisquam doceat vos sed sicut ipsa vnctio docet vos de omnibus, & verax est & nō est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in ea. Et nunc filioli manete in eo, vt cùm apparuerit, habeamus fiduciam, & non pudefiamus ab eo in aduentu eius. Si scitis quòd iustus est, scitote quòd omnis qui facit iustitiam, ex ipso natus est.

Antichristus quis.

CAPVT III.

Christus dissoluit satanæ conata, iubetq;
Mutuus in fratres sit quoq; uerus amor.

VIdete qualem charitatem dedit vobis Pater, vt Filij Dei nominemur. Propter hoc mundus non nouit vos, quia non nouit eum. Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum

apparuit

apparuit id quod futuri sumus . Scimus autem, quòd si apparuerit , similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, purificat se, sicut & ille purus est . Omnis qui committit peccatum, idem & iniquitatē committit: & peccatum est iniquitas. *Et scitis , quòd ille apparuit, vt peccata nostra tolleret, & peccatū in eo non est. Omnis qui in eo manet , non peccat: omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognouit eū. Filioli, nemo vos seducat. *Qui exercet iustitiā, iustus est , sicut & ille iustus est. Qui committit peccatum, ex diabolo est, *quoniā ab initio diabolus peccat. Ad hoc apparuit filius Dei , vt dissoluat opera diaboli. Omnis qui natus est ex Deo , peccatum non committit: quoniam semen ipsius in eo manet, & nō potest peccare, eo quod ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filij Dei, & filij diaboli. Omnis qui non facit iustitiam , non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum. Quoniam hæc est annuntiatio quam audistis ab initio, vt diligamus nos inuicem. *Nō sicut Cain, ex illo malo erat & occidit fratrē suum. Et propter quid occidit eū ? quia opera eius mala erant , fratris autem eius iusta. * Ne miremini fratres mei , si odit vos mundus . Nos scimus , quòd translati sumus de morte ad vitam , quia diligimus fratres . Qui non diligit fratrem , manet in

Esaiæ 53.
1. Petr. 2.
Apo. 22.
Ioan. 8.
Gene. 4.
Ioan. 15.

morte. Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt: & ſcitis, quòd omnis homicida non habet vitam æternam in ſe manentem. Per hoc cognouimus charitatem, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui verò habuerit ſubſtantiam mundi, & viderit fratrem ſuum egentem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, ne diligamus verbo, neque lingua, ſed opere & veritate. Per hoc cognoſcimus, quòd ex veritate ſumus, & in conſpectu eius ſuadebimus cordibus noſtris. * Quoniam ſi

Iob 27. condemnet nos cor noſtrum, maior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia. Charisſimi, ſi cor noſtrum non condemnet nos, fiduciam

Ioan. 16. habemus erga Deum: * & quicquid petierimus, accipimus ab eo, quoniam præcepta

Ioan. 15. eius cuſtodimus, & ea quæ ſunt placita co-

Infrà 4. ram eo, facimus. * Et hoc eſt præceptum eius. vt credamus nomini filij eius IESV Chriſti, & diligamus nos mutuò, ſicut dedit præceptum. Et qui ſeruat præcepta eius, in illo manet, & ipſe in eo. Et per hoc ſcimus quód manet in nobis, è ſpiritu quem nobis dedit.

CAPVT IIII.

Dico rurſus idem fratres adamate uiciſsim,
Perfecto gelidum pellis amore metum.

CHarisſimi, ne cuiuis ſpiritui credatis, ſed probate ſpiritus, an ex Deo ſint: quoniam multi

multi pſeudoprophetæ exierunt in mundũ.
Per hoc cognoſcite ſpiritum Dei: Omnis ſpiritus qui confitetur IESVM Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt. Et omnis ſpiritus, qui non confitetur IESVM Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo non eſt. Et hic eſt ille ſpiritus Antichriſti, de quo audiſtis, quòd venturus ſit, & nunc iam in mundo eſt. *Vos ex Deo eſtis filioli, & viciſtis eos: quoniam maior eſt qui in vobis eſt, quàm qui in mũdo. Ipſi è mundo ſunt, ideo è mundo loquuntur & mundus eos audit. Nos ex Deo ſumus. *Qui nouit Deum, audit nos: qui non eſt ex Deo, nõ audit nos. Per hoc cognoſsimus ſpiritum veritatis, & ſpiritum erroris. Chariſſimi, diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo eſt. Et omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognoſsit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum, quoniam Deus charitas eſt. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quòd filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum. *In hoc eſt charitas, non quòd nos dilexerimus Deum: ſed quòd ipſe dilexerit nos, & miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Chariſsimi, ſi ſic Deus dilexit nos, & nos debemus nos mutuò diligere. *Deum nemo vidit vnquã. Si diligamus nos inuicem. Deus in nobis manet & charitas eius eſt perfecta in nobis. Ex hoc cognoſcimus, in eo nos manere,

Ioan. 8.
Ibidem.
Ioann. 3.
Ioan. 1.
1. Tim. 6.

& ipsum in nobis, quòd de spiritu suo dedit nobis. Et nos vidimus & testamur, quòd pater misit filium seruatorem mundi. Quisquis confessus fuerit, quòd IESVS est filius Dei. Deus in eo manet, & ipse in Deo. Et nos cognouimus, & credidimus charitatem, quã habet Deus in nobis. Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. In hoc perfecta est charitas nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij, quòd sicut ille est, & nos sumus in mundo hoc. Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras eijcit timorem, quoniã timor cruciatum habet. Qui autem timet, non est perfectus in charitate. Nos diligimus eum,
Suprà 2. quoniam ipse prior dilexit nos.* Si quis dixerit: Diligo Deum, & fratrẽ suum, oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum, quem vidit, Deum, quem non vidit,
Ioan. 13. quomodo potest diligere? *Et hoc præceptũ
Leui. 19. habemus ab eo, vt qui diligit Deũ, diligat &
Matt, 22. fratrem suum.

CAPVT V.

Excidit atq; perit cito mundi præsidium omne.
Vnum est quod nescit cedere, quippe fides.

OMnis qui credit IESVM esse Christũ, ex Deo natus est. Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui natus est ex eo. In hoc cognoscimus, quòd diligamus filios Dei, cùm Deum diligimus, & præcepta eius

eius seruamus. Hæc est enim charitas Dei, vt
præcepta eius seruemus, & præcepta eius
grauia non sunt. *Quoniam omne quod na- 1. Cor. 15.
tum est ex Deo, vincit mundum: & hæc est
victoria, quæ vicit mundũ, fides nostra. Quis
est qui vincit mundum, nisi qui credit quòd
IESVS est filius Dei? Hic est qui venit per
aquam & sanguinem IESVS Christus: nõ
per aquam solùm, sed per aquam & sangui-
nem. Et Spiritus est qui testificatur, quoniã
Spiritus est veritas. Quoniam tres sunt, qui
testimonium dant in cælo, Pater, Sermo, &
Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt: &
tres sunt qui testimonium dant in terra. Spi-
ritus, & aqua, & sanguis: & hi tres vnum
sunt. Si testimonium hominum accipimus,
testimonium Dei maius est: quoniam hoc est
testimonium Dei, quo testificatus est de filio
suo. *Qui credit in filium Dei, habet testimo Ioann. 3.
nium in seipso. Qui non credit Deo, menda-
cem fecit eum: quia non credit in testimo-
nium, quod testificatus est Deus de filio suo.
Et hòc est testimonium, quòd vitam æternã
dedit nobis Deus, & hæc vita in filio eius est,
Qui habet filiũ, habet vitã: qui non habet fi-
lium Dei, vitã non habet. Hæc scripsi vobis,
qui creditis in nomine filij Dei, vt sciatis,
quòd vitã habetis ęternã, & vt credatis in no
mine filij Dei. Et hæc est fiducia, quã habe-
mꝰ apud eũ, quòd si quid petierimus secũdũ

 volun-

voluntatē eius, audit nos. Et si scimus quòd audit nos, quicquid petierimus, scimus quòd habemus petitiones quas postulauimus ab eo. Si quis viderit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem petet & dabit ei vitam, peccantibus non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roges. Omnis iniquitas peccatum est. Et est peccatum non ad mortem. Scimus, quòd omnis qui natus est ex Deo, non peccat: sed qui genitus est ex Deo, seruat seipsum, & malus ille non tangit eum. Scimus quòd ex Deo sumus & mundus totus in malo constitutus est. Scimus autem quòd filius Dei, venit, & dedit nobis mentem, vt cognoscamus illum qui verus est: & sumus in vero, in filio eius IESV Christo. Hic est verus Deus, & vita ęterna. Filioli, cauete vobis à simulacris. Amen.

Finis epistolæ primæ Ioannis.

EPISTOLA B. IOANNIS APOSTOLI SECVNDA.

*

Auscultare nefas Christo diuersa docenti,
Imò nefas prauo dicere chare uiro.

SENIOR electæ dominæ, & filijs eius, quos ego diligo in veritate: & non ego solus,

ſolus,ſed & omnes qui cognouerunt veritatem, propter veritatẽ quæ permanet in nobis,& nobiſcum erit in ęternum.Erit nobiſcum gratia, miſericordia , pax à Deo patre, & à Domino IESV Chriſto filio patris in veritate & charitate.Gauiſus ſũ valde, quòd inueni de filijs tuis ambulantes in veritate, ſicut præceptum accepimus à patre.Et nunc rogo te domina, non tanquã mandatum nouum ſcribo tibi, ſed quod habuimus ab initio,vt diligamus nos mutuò. Et hæc eſt charitas , vt ambulemus ſecundum præceptum eius . Hoc eſt præceptum , quemadmodum audiſtis ab initio,vt in eo ambuletis:quoniam multi ſeductores ingreſsi ſunt in mundum, qui non confitentur IESVM Chriſtum venturum in carne , * hic eſt ſeductor & Antichriſtus.Intuemini voſipſos, ne perdamus quæ operati ſumus,ſed vt mercedem plenam recipiamus . Omnis qui tranſgreditur,& non manet in doctrina CHRISTI, Deum non habet . Qui manet in doctrina CHRISTI , hic & patrẽ & filium habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert,ne recipiatis eum in domum, nec aue ei dixeritis.Qui enim dicit illi aue,communicat operibus eius malis . Cùm multa haberẽ vobis ſcribenda , nolui per chartam & atramentum.Sed ſpero me venturum ad vos, & præſentem præſentibus loquuturum ,

1.Ioan.2.

Ioan.16. * vt gaudium nostrum sit completum. Salu-
2. Ioan.1. tant te filij sororis tuæ electæ. Amen.

Finis epistolæ secundæ Ioannis presbyteri.

EPISTOLA B. IOANNIS THEOLOGI Catholica III.

Audio nae lætus quod es officiosus in omnes
Qui sine spe lucri uerba sacrata docent.

SENIOR Caio dilecto, quem ego diligo in veritate. Dilecte, de omnibus opto, vt prosperè agant, & rectè valeant, sicut prosperè agit anima tua. Gauisus sum enim valde venientibus fratribus, & testimonium reddentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas. Maius his non habeo gaudium, quàm vt audiam filios meos in veritate ambulare. Charissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, & in hospites, qui testimonium reddiderūt charitati tuæ in conspectu ecclesiæ: quos, bene facies, si deduxeris dignè Deo. Pro nomine enim eius profecti sunt, nihil accipientes à gentibus. Nos ergo debemus recipere huiusmodi, vt cooperatores simus veritati. Scripsi ecclesiæ, sed is qui amat primatum gerere in eis Diotrephes,

phes, non recipit nos. Propter hoc si venero, indicabo facta illius quæ facit, verbis malitiosis garriens in nos: & nec his contentus, non solùm nō recipit fratres, verùm etiam volentes recipere prohibet, & è congregatione eijcit. Dilecte, ne imiteris quod malum est, sed quod bonum est. Qui bene facit, ex Deo est: qui autem malè facit, non videt Deum. Demetrio testimonium redditum est ab omnibus, & ab ipsa veritate, sed & nos testimonium perhibemus, & nostis quòd testimonium nostrum verum est. Multa habebam quæ scriberem, sed nolo per atramentum & calamum scribere tibi. Spero autem protinus me visurum te, & præsentes coram loquemur. Pax tibi. Salutant te amici, Saluta amicos nominatim.

Epistolæ Ioannis Theologi finis.

IN EPISTOLAM IVDAE ARGVM. PER ERASMUM Roterodamum.

MVltis verbis destomachatur in eos qui cupiditatibus suis excæcati, aduersaban tur Euangelio. Quod tamē nouum videri nō debeat, cùm iā olim in hoc destinati sint, & ab Apostolis predictū sit, id genus homines irrepturos in gregem Christianorū. Aduersus hos

ſus hos ſic armat eos, vt ſtudeãt & illos, vel increpatione coërcere, vel admonendo ſeruare. Quòd ſi non queant, certè ipſi ſeſe parent in aduentum CHRISTI.

Argumenti finis.

EPISTOLA CATHOLICA BEATI Iudæ Apoſt.

Armat nos Iudas aduerſus pſeudoprophetas,
Quos fore apoſtolicus dixerat antè chorus.

IVDAS IESV Chriſti ſeruus, frater Iacobi, ijs qui in Deo patre ſanctificati ſunt, quíque IESV Chriſto ſeruati ſunt, vocatis: Miſericordia vobis, & pax, & charitas multiplicetur. Dilecti, tantum mihi ſtudium fuit ſcribẽdi ad vos de cõmuni ſalute, vt non potuerim non ſcribere vobis, obſecrans, vt veſtris laboribus adiumẽto ſitis fidei quæ ſemel data eſt ſanctis. Obiter enim ſubierunt quidam homines impij, qui prius deſripti fuerant in hoc iudicium, qui Dei noſtri gratiam transferunt ad laſciuiam, ac Deum, qui ſolus eſt herus, ac Dominum noſtrum IESVM Chriſtum negant. Volo autem vos cõmonefacere, cùm ſciatis ſemel illud quòd Dominus, poſtea quàm populum ex Aegypto ſal-

pto saluum eduxerat, rursus eos qui non cre
debant, perdidit: * quódque angelos, qui non Esa. 14.
seruauerant suam originem, sed reliquerant
suum domicilium, ad iudicium magni illius
diei, vinculis æternis sub caligine seruauit.
* Sicut Sodoma & Gomorrha, & his finiti- Gene. 19.
mæ ciuitates, quæ ad consimilem modum
cum illis stupris inquinatæ fuerãt, ac sequu-
tæ fuerant carnem alienam propositæ sunt
exemplo, ignis æterni pœnam sustinentes.
Similiter sanè & hi delusi insomnijs, carnẽ
quidem polluunt, dominos verò spernunt,
in potestate præditos maledicta congerunt.
* At Michaël archangelus, cùm aduersus di- Zach. 3.
abolum certans disceptaret de corpore Mo-
si, non ausus est illi impingere notam male-
dicti, sed dixit: Increpet te Dominus. At isti
quæ non nouerunt, ea maledictis insectan-
tur: quæ verò natura ceu animantia ratio-
nis expertia sciunt, in his corrumpuntur.
Væ illis, quoniam viam Cain ingressi sunt,
& deceptione mercedis, qua deceptus fuit Ba
laam, effusi sunt, * & contradictione Core Num. 16.
perierunt. Hi sunt inter charitates vestras & 26.
maculæ, inter se conuiuantes, absque vllius
timore, suopte ductu arbitrióque viuentes,
nubes aquam non habentes, quæ à ventis
circumaguntur, arbores autumno mar-
cescentes, infrugiferæ, bis emortuæ & era-
dicatæ: vndæ efferæ maris, despumantes sua
ipso-

ipſorum dedecora: ſtellæ erraticæ, quibus ca
ligo tenebrarum in æternum ſeruata eſt. Pri
Apo. 1. us autem his vaticinatus eſt ſeptimus ab A-
Eſaiæ 3. dam Enoch, dicens: * Ecce venit Dominus
in ſanctis millibus ſuis, vt faciat iudicium
aduerſus omneis, & redarguat omnes ex eis
qui ſunt impij, de factis omnibus, quæ im-
piè patrarunt, deq; omnibus duris quæ lo-
quuti ſunt aduerſus eũ peccatores impij. Hi
ſunt murmuratores, queruli, iuxta concu-
piſcentias ſuas ambulantes: & os illorum
loquitur tumida, admirantes perſonas, vti-
litatis gratia. Vos autem dilecti, memores
eſtis verborum, quæ antehac dicta fuerũt ab
Apoſtolis domini noſtri I E S V Chriſti,
1. Tim. 4. quod dixerunt vobis * in extremo tempore
2. Tim. 3. futuros illuſores, qui iuxta ſuas impias cupi-
2. Petri 3. ditates ambularent. Hi ſunt qui ſegregant
animales, ſpiritum nõ habentes. Vos autem
dilecti, ſanctiſsimæ veſtræ fidei ſuperſtruen-
tes voſipſos, per ſpiritum ſanctum orantes,
vos inuicem in charitate Dei ſeruate, expe-
ctantes miſericordiam Domini noſtri I E-
S V Chriſti in vitam æternam. Et hoc qui-
dem commiſeremini, dum iudicamini: illos
autem per timorem ſaluos facite, ex incen-
dio rapientes, odio proſequẽtes, & eam quæ
ex carne eſt maculatam tunicam. Ei verò
qui poteſt illos ſeruare à peccato immunes,
& ſtatuere in conſpectu gloriæ ſuæ, incon-
tami-

taminatos cum exultatione, ſoli ſapienti Deo ſeruatori noſtro gloria, & magnificentia, & imperium, & poteſtas, nunc & in omnia ſecula, Amen.

Epiſtolæ Iudæ Apoſtoli finis.

APOCALYPSIS B. IOANNIS THEOLOGI.

CAPVT I.

Aurea candelabra ſeptemque podere adamictum,
Et ſtellas uidet, & ſignificata capit.

REVELATIO IESV Chriſti, quam
dedit illi Deus, vt palam faceret ſeruis ſu
is, quæ oporteat fieri citò: & ſignificauit,
cùm miſiſſet mandatum ſuum ſeruo ſuo Io-
anni, qui teſtificatus eſt ſermonem Dei, & te-
ſtimonium IESV Chriſti, & quæcunque vi-
dit. *Beatus qui legit & audit verba prophe- Infrà 22.
tiæ, & ſeruat ea quæ in ea ſcripta ſunt. Tem-
pus enim propè eſt. Ioannes ſeptem eccleſijs
quæ ſunt in Aſia: Gratia vobis & pax ab eo
qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt, & à
ſeptem Spiritibus, qui in conſpectu throni
eius ſunt, & à IESV Chriſto, qui eſt te-
ſtis fidelis, primogenitus mortuorum, &
princeps regum terræ, ei qui dilexit nos, *& Hebræ. 9.
lauit

2.Ioan.1. lauit nos à peccatis nostris per sanguinem
1.Petr.1. ipsius, & fecit nos reges & sacerdotes Deo
Esaiæ 3. & patri suo: ipsi gloria & imperiũ in secula
Mat.14. seculorum, Amen. * Ecce venit cum nubi-
Iudæ 1. bus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum
compunxerunt. Et plangent se super eum
Infrà 22. omnes tribus terræ, etiam. Amen. * Ego
sum alpha & ω, principium & finis, dicit
Dominus: qui est: & qui erat, & qui venturus
est omnipotens. Ego Ioannes frater vester
& particeps in afflictione, & regno, & pati-
entia in Christo IESV, fui in insula, quæ
appellatur Patmos, propter sermonem Dei,
Infrà 4. & testimonium IESV Christi. *Fui in spi-
ritu in dominico die, & audiui post me vo-
cem magnam tanquam tubæ, dicentis: Ego
sum alpha & ω, primus & nouissimus. Quod
vides, scribe in libro: & mitte septem eccle-
sijs, quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, &
Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Phila-
delphiæ, & Laodiceæ. Et conuersus sum, vt
viderem vocem quę loquebatur mecum. Et
conuersus, vidi septẽ candelabra aurea: & in
medio candelabrorum aureorum similem fi-
lio hominis, vestitum veste ad pedes vsq; de-
missa, & præcinctum ad mamillas zona au-
rea. Caput autem eius & capilli erant can-
Inf. 2, 19. didi, velut lana alba, & tanquam nix. * Et
oculi eius tanquam flamma ignis, & pedes e-
ius similes chalcolibano, velut in camino ar-
dentes.

dentes. Et vox illius tanquam vox aquarum
multarum: & habebat in dextera sua stellas
septem. * Et de ore eius gladius vtraq; par- Infrà 19.
te acutus exibat. * Et facies eius sicut sol lu- Mat. 17.
cet in virtute sua. Et cùm vidissem eũ, cecidi
ad pedes eius tanquam mortuus. Et posuit
dexteram suam super me, dicẽs mihi: * Noli Esa. 44.
timere, ego sum primus & nouissimus, & vi-
uus, & fui mortuus & ecce sum viuens in se-
cula seculorũ: * & habeo claues inferorum,
& mortis. Scribe ergo quæ vidisti, & quæ Esaiæ 22.
sunt, & quæ oportet fieri post hæc. Sacramẽ Iob 22.
tum septem stellarum quas vidistis in dexte- Infrà 3.
ra mea, & septem candelabra aurea: Septẽ
stellæ: angeli sunt septẽ ecclesiarũ: & cande-
labra septem quę vidisti, septẽ ecclesię sunt.

CAPVT II.

Balaa quæ docuit uates ea Pergamus audit,
Admonet & Smyrnam & cum Thyateira Ephesum.

ANgelo Ephesinę ecclesię scribe: hęc dicit, qui tenet septẽ stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorũ aureorum: Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quòd nõ potes sustinere malos: & tentasti eos, qui se dicũt apostolos esse, & non sunt: & inuenisti eos mendaces, & tulisti. Et patientiã habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti. Sed habeo aduersum te, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vnde

excideris , & age pœnitentiam , & prima
opera fac . Sin minus , veniam tibi citò,
& mouebo candelabrum tuum de loco
Lucæ 13. suo , *nisi resipueris . Sed hoc habes, quia
odisti facta Nicolaitarum , quæ & ego odi.
Qui habet aurem , audiat, quid spiritus di-
cat ecclesiis . Vincenti dabo edere de ligno
vitæ , quod est in medio paradisi Dei. Et an-
gelo Smyrnæorum ecclesiæ scribe : Hæc di-
cit primus & nouissimus , qui fuit mortuus
& viuit : Scio opera tua & afflictionem &
paupertatem , sed diues es: & blasphemiam
eorum qui se dicunt Iudæos esse & nō sunt,
sed sunt synagoga Satanæ . Nihil horum ti-
meas quæ passurus es. Ecce missurus est dia-
bolus aliquos ex vobis in carcerem vt ten-
temini , & habebitis afflictionem dierum
decem . Esto fidelis vsque ad mortem, & da-
bo tibi coronam vitæ . Qui habet aurem,
audiat, quid spiritus dicat ecclesiis : Qui vi-
cerit , non lædetur à morte secunda . Et
angelo Pergamensis ecclesiæ scribe : Hæc
dicit , qui habet rhomphæam vtraque par-
te acutam : Scio opera tua , & vbi habitas,
vbi sedes est Satanæ, & tenes nomen meum,
& non negasti fidem meam . Et in diebus
meis , Antipas testis meus fidelis , qui oc-
cisus est apud vos , vbi Satanas habitat. Sed
Num. 24. habeo aduersus te pauca : * quia habes
illic tenentes doctrinam Balaam , qui doce-
bat in

bat in Balac mittere scandalum coram filijs Israël, edere ex ijs quæ simulacris immolantur, & scortari: Ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum, quod odi. Resipisce, alioqui veniam tibi citò, & pugnabo cum illis gladio oris mei. Qui habet aurem, audiat quid spiritus dicat ecclesiis: Vincenti dabo edere ex manna abscondito, & dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen nouum scriptum, quod nemo scit: nisi qui accipit. Et angelo Thyatirensis ecclesiæ scribe: Hæc dicit filius Dei, * qui habet oculos tanquam flammam ignis, & pedes eius similes chalcolibano: Noui opera tua & charitatem, & ministerium, & fidem, & patientiam tuam, & opera tua, & nouissima plura prioribus. Sed habeo aduersus te pauca: * quia permittis mulierem Hiezabel, quæ se dicit prophetam, docere, & seducere seruos meos, scortari, & edere ex his quæ simulacris immolantur. * Et dedit illi tempus vt resipisceret à scortatione sua, nec resipuit. Ecce ego mitto eam in lectum, & qui adulterio miscentur cum ea, in afflictionem maximam, nisi pœnitentiam egerint ab operibus suis: & filios eius interficiam morte: & scient omnes ecclesiæ, quòd * ego sim ille scrutans renes & corda: & dabo vnicuique vestrum secundum opera sua. Vobis autem dico: & cæteris qui Thyatiræ estis:

Suprà 1. Infrà 19.

3. Reg. 16. 4. Reg. 9.

Iob. 24.

Hier. 17. Psalm. 7.

quicunque non habent doctrinam hanc, & qui non cognouerũt profunditates Satanæ, quemadmodum dicunt: non mittam super vos aliud pondus, tamen id quod habetis tenete donec veniam. Et qui vicerit & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi po-

Psalm. 2. testatem super gentes: * & reget eas virga

Infrà 19. ferrea, & tanquam vasa figuli cõfringentur. Sicut & ego accepi à patre meo, & dabo illi stellam matutinam. Qui habet aurem, audiat quid spiritus dicat ecclesijs.

CAPVT III.

Cessat mors Sardeis, reuomuntur Laodicenses,
Sub pedibus satanam sed Philadelphus habet.

ET angelo ecclesiæ, quæ est Sardis scribe: Hæc dicit qui habet septem spiritus Dei, & septem stellas: Scio opera tua: quia nomen habes, quod viuas, & mortuus es. Esto vigilans, & confirma cætera quæ moritura erant. Non enim inueni opera tua plena coram Deo. In mente ergo habe, qualiter acceperis & audieris, & serua, & resi-

1. Thes. 5. pisce. Si ergo non vigilaueris, * veniam ad

2. Petr. 3. te tanquam fur, & nescias qua hora veniam ad te. Habes pauca nomina & Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis: & non delebo nomen eius de libro vitæ, & cõfitebor nomen eius coram patre meo, & coram

ram angelis eius. Qui habet aurem, audiat. quid spiritus dicat ecclesijs. Et angelo Philadelphiēsis ecclesiæ, scribe: Hæc dicit sanctus & verax, * qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit: Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, & nemo potest claudere illud, quia modicam habes virtutem. Et seruasti sermonem meum, & non negasti nomen meum. Ecce do de sinagoga Satanę, qui dicunt se Iudæos esse, & non sunt, sed mentiuntur. Ecce adigam illos vt veniant, & adorent ante pedes tuos: & sciant quòd ego dilexi te, quoniam seruasti sermonem patientiæ meæ, & ego seruabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem vniuersum, vt tentet habitantes in terra. Ecce venio citò. Tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Et scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui habet aurem audiat, quid spiritus dicat ecclesijs. Et angelo Laodicensium ecclesiæ scribe: Hæc dicit: Amen testis fidelis & verus, principium creaturæ Dei. Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque feruidus: vtinam frigidus esses aut feruidus. Itaque quoniam tepidus es, &

Esaiæ 22.
Iob 12.

nec frigidus, nec feruidus, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis, Diues sum, & ditatus sum, & nullius egeo: & nescis quòd tu es miser & miserabilis, & pauper, & cæcus, ac nudus. Suadeo tibi emere à me aurũ ignitum ex igni, vt locuples fias: & vestimentis albis induaris, vt non appareat dedecus nuditatis tuæ: & collyrio inunge oculos

Prouer.3. Hebr.12.

tuos, vt videas. *Ego quoscunque amo, arguo & castigo. Aemulare ergo ac resipisce. Ecce sto ad ostiũ & pulso. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecũ. Qui vicerit, dabo ei sedere mecũ in throno meo, sicut & ego vici, & consedi cum patre meo in throno eius. Qui habet aurem, audiat quid spiritus dicat ecclesiis.

CAPVT IIII.

Denique cernuntur seniores bis duodeni.
Atque animal quadruplex ante retroque videt.

POst hæc vidi, & ecce ostium apertum in cælo, & vox prima quam audiui, tanquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc. Et statim fui in spiritu. Et ecce sedes posita erat in cælo, & supra sedem sedens. Et qui sedebat, similis erat aspectu, lapidi iaspidi & sardio: & iris erat in circuitu sedis similis aspectu smaragdino. Et in circuitu sedis sedilia vigintiquatuor, & super

thronos

thronos vigintiquatuor ſeniores ſedentes, circumamicti ſtolis albis, & habebant in capitibus ſuis coronas aureas. Et de throno procedebant fulgura, & tonitrua, & voces, & ſeptem lampades ignis ardẽtes ante thronum, quæ ſunt ſeptem ſpiritus Dei. Et in conſpectu ſedis tanquam mare vitreum ſimile cryſtallo, & in medio ſedis, & in circuitu ſedis quatuor animalia, plena oculis ante & retro. Et animal primum ſimile leoni, & ſecundum animal ſimile vitulo, & tertium animal habens faciem velut homo, & quartum animal ſimile aquilæ volanti. Et quatuor animalia ſingula eorum habebant alas ſenas in circuitu, & intus plena erant oculis. Et requiem non habent die ac nocte, dicentia: * Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt. Et cùm darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem ſedenti ſuper thronum, viuenti in ſecula ſeculorum, procidunt vigintiquatuor ſeniores ante ſedentem in throno, & adorant viuentem in ſecula ſeculorum: & abijciunt coronas ſuas ante thronum, dicentes: Dignus es Domine accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creaſti omnia: & propter voluntatem tuam ſunt, & creata ſunt.

Eſaiæ 6.

CAPVT V.

Exin testatur quòd librum nemo recludit,
Abstulit heptoceros huncque reclusit ouis.

Ezech. 2. ET vidi in dextera sedentis super thronum*librum scriptum intus & in tergo, signatum sigillis septem. Et vidi angelum fortem, prædicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, & soluere signacula eius? Et nemo poterat, neque in cælo, neque in terra, neque subter terram aperire librum, neque aspicere illum. Et ego flebam multùm, quòd nemo dignus inuentus esset aperire & legere librum, nec videre eũ. Et vnus de senioribus dicit mihi: Ne fleueris. Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, vt aperiat librum, & soluat septem signacula eius. Et vidi, & ecce in medio throni & quatuor animalium, & in medio seniorum Agnus stans tanquam occisus, habens cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram. Et venit, & accepit de dextera sedentis in throno librum.

Infrà 6. * Et cùm accepisset librum, quatuor animalia & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas odoramentorum, quæ sunt precationes sanctorum, & canunt canticum nouum, dicentes:

Infrà 7. *Dignus es accipere librum,

Suprà 1. & aperire signacula eius: quoniam occisus

ſus es,*& redemiſti nos Deo per ſanguinem Hebr.9.
tuum ex omni tribu, & lingua, & populo, & 1.Petr.1.
natione: & feciſti nos Deo noſtro reges, &
ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram.
*Et vidi, & audiui vocẽ Angelorum multo- Daniel.7.
rum in circuitu throni & animalium, & ſe-
niorum, & millia millium, dicentia voce ma
gna: Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, acci-
pere virtutem, & diuitias, & ſapientiam, &
fortitudinem, & honorem, & gloriam, & be
nedictionem. Et omnem creaturam, quæ in
cælo eſt, & quæ ſuper terram & quę ſub ter-
ra, & in mari, & quæ in eis ſunt omnia, audi
ui, dicentes: Sedenti in throno, & Agno, be-
nedictio, & honor, & gloria, & poteſtas in ſe
cula ſeculorum. Et quatuor animalia dice-
bant. Amen. Et viginti quatuor ſeniores
ceciderunt in facies ſuas, & adorauerunt
viuentem in ſecula ſeculorum.

CAPVT VI.

Fratribus impletis ſumam de ſanguine ueſtro
Vindictam, è cælo ſplendida ſtella cadet.

ET vidi, cùm aperuiſſet agnus vnum de ſi-
gillis, & audiui vnum de quatuor anima-
libus, dicens tanquam vocem tonitrui: Ve-
ni, & vide. Et vidi. Et ecce equus albus, &
qui ſedebat ſuper eum, habebat arcum, &
data eſt ei corona, & exiuit vincens, & vt
vinceret, * Et cùm aperuiſſet ſigillum ſe- Suprà 5.
cundum, audiui ſecundum animal, dicens:

Veni, & vide. Et exiuit alius equus rufus:
& qui ſedebat ſuper illum, datum eſt ei, vt
tolleret pacem de terra, & vt inuicem ſe in-
terficiant, & datus eſt ei gladius magnus.
Et cùm aperuiſſet ſigillum tertium, audiui
tertium animal, dicens: Veni, & vide. Et vi-
di. Et ecce equus niger: & qui ſedebat ſuper
illum, habebat ſtateram in manu ſua, & au-
diui vocem in medio quatuor animalium,
dicentem: Chœnix tritici denario vno, &
tres Chœnices hordei denario vno, & vinū
& oleum ne læſeris. Et cùm aperuiſſet ſigil-
lum quartū, audiui vocem quarti animalis,
dicentem: Veni & vide. Et vidi. Et ecce equus
pallidus, & qui ſedebat ſuper eū, nomen illi
mors, & infernus ſequitur eum. Et data eſt
illis poteſtas interficiendi ſuper quartā par-
tem terræ gladio, & fame, & morte, & à be-
ſtijs terræ. Et cùm aperuiſſet ſigillum quin-
tum, vidi ſubter altare animas interfecto-
rum propter verbum Dei, & propter teſti-
monium quod habebant. Et clamabant vo-
Infrà 19. ce magna, dicentes: * Vſquequo Domine,
qui es ſanctus & verax, non iudicas ac vin-
dicas ſanguinem noſtrum de his, qui habi-
tant in terra? Et datæ ſunt illis ſingulæ ſto-
læ albæ, & dictum eſt illis: vt requieſce-
rent adhuc tempus modicum, donec com-
plerentur conſerui eorum, & fratres eorum
qui interficiendi eſſent, ſicut & illi. Et vidi,
cum

cum aperuisset sigillum sextum, * & ecce terræmotus magnus factus est. Et Sol factus est niger tanquam saccus cilicinus: & Luna tota facta est sicut sanguis: & Stellæ de cælo ceciderunt super terram, sicut ficus abijcit grossos suos, cum à vento magno mouetur. Et cælum recessit sicut liber qui circumuoluitur: & omnis mons & insulæ de locis suis motæ sunt & reges terræ, & principes, & diuites, & tribuni, & fortes, & omnis seruus, & liber, * absconderunt se in speluncis, & in petris montium. *Et dicũt montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super Thronum, & ab ira agni, quoniam venit dies magnus iræ illius, & quis poterit stare?

Matt. 27.
Esaiæ 2.
Oseæ 19.
Lucæ 23.

CAPVT VII.

Grandi uoce canit plebes duodena tonantem:
Purificant uestes sanguine nanque suas.

POst hæc vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terræ tenentes quatuor ventos terræ, ne flaret ventus super terram, neq; super mare, neq; in vllam arborẽ. Et vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis habentem sigillum Dei viui: & clamauit voce magna quatuor Angelis quibus datum est nocere terræ & mari, dicens: *Nolite nocere terræ, neq; mari, neq; arboribus, quoadusq; signemus seruos Dei nostri in frontibus suis. Et audiui numerũ signatorũ,

Infrà 9.

centum

centum quadragintaquatuor millia ſignati ex omni tribu filiorum Iſraël. Ex tribu Iuda, duodecim millia ſignati. Ex tribu Ruben, duodecim millia ſignati. Ex tribu Gad, duodecim millia ſignati. Ex tribu Aſer, duodecim millia ſignati. Ex tribu Neptalim, duodecim millia ſignati. Ex tribu Manaſſe, duodecim millia ſignati. Ex tribu Symeon, duodecim millia ſignati. Ex tribu Leui, duodecim millia ſignati. Ex tribu Iſachar, duodecim millia ſignati. Ex tribu Zabulon, duodecim millia ſignati. Ex tribu Ioſeph, duodecim millia ſignati. Ex tribu Bẽiamin, duodecim millia ſignati. Poſt hæc vidi, & ecce turba multa, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & populis, & linguis, ſtantes ante thronum, & in conſpectu agni, amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabant voce magna, dicentes: Salus ei qui ſedet ſuper thronum Dei noſtri, & agno. Et omnes Angeli ſtabant in circuitu throni & ſeniorum, & quatuor animalium: & procubuerunt in conſpectu throni in facies ſuas, & adorauerunt Deum, dicentes, Amen. Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, & honor, & virtus, & fortitudo Deo noſtro in ſecula ſeculorum. Amen. Et reſpondit vnus de ſenioribus, & dixit mihi: Hi qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt,

ſunt, & vnde venerunt? Et dixit illi: Domine, tu ſcis. Et dixit mihi: Hi ſunt qui venerunt ex afflictione magna, & dilatauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas per ſanguinem Agni: ideo ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in tẽplo eius: & qui ſedet in throno habitabit ſuper illos. Non eſurient, neque ſitient amplius, nec cadet ſuper illos Sol, neque vllus æſtus: quoniam Agnus, qui in medio throni eſt, reget illos, & deducet eos ad viuos fontes aquarum: *& abſterſurus eſt Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. Eſaiæ 25. Infrà 21.

CAPVT VIII.

Ignem flammiuomum dicit cum thure Sabæo
Iuſtorum ſacras ſignificare preces.

ET cùm aperuiſſet ſigillum ſeptimum, factum eſt ſilentium in cælo media ferme hora. Et vidi ſeptem Angelos ſtantes in conſpectu Dei, & datæ ſunt illis ſeptem tubæ. Et alius angelus venit, & ſtetit ante altare, habens thuribulum aureum, & data ſunt illi incenſa multa, vt daret de precationibus ſanctorum omnium ſuper altare aureum quod eſt ante thronum. Et aſcendit fumus incenſorum de precibus ſanctorum è manu Angeli coram Deo. Et accepit Angelus thuribulum, & impleuit illud de igne altaris, & miſit in terram: & facta ſunt tonitrua, & voces, & fulgura, &

terræ-

terræmotus:& ſeptem Angeli,qui habebant ſeptem tubas, præparauerunt ſe,vt tuba canerent.Et primus Angelus tuba cecinit, & facta eſt grando,& ignis miſta ſanguine, & miſſa ſunt in terram,& tertia pars arborum concremata eſt, & omne fœnum viride cõbuſtum eſt. Et ſecundus Angelus tuba cecinit, & tanquam mons magnus igne ardens proiectus eſt in mare. Et facta eſt tertia pars maris ſanguis,& mortua eſt tertia pars creaturarum,quæ erant in mari, quæ habebant animas:& tertia pars nauium interijt. Et tertius Angelus tuba cecinit, & cecidit è cęlo ſtella magna ardens tanquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum: & nomen Stellæ dicitur abſinthium. Et verſa eſt tertia pars in abſinthium, & multi homines mortui ſunt ex aquis,quia amaræ factæ ſunt.Et quartus Angelus tuba cecinit, & percuſſa eſt tertia pars Solis, & tertia pars Lunæ, & tertia pars Stellarum: ita vt obſcuraretur tertia pars eorum,& diei non luceret pars tertia,& noctis ſimiliter. Et vidi, & audiui vnum Angelum volantem per medium cæli, dicentem voce magna:Væ, væ habitantibus in terra, è cæteris vocibus tubæ trium Angelorum,qui erant tuba canturi.

CAPVT IX.

Labuntur quorum frontes non certa tuentur

Signa

Signa Dei, interit & portio terna hominum.

ET quintus Angelus tuba cecinit, & vidi Stellam de cælo cecidisse in terram, & data est ei clauis putei abyssi. *Et aperuit puteum abyssi, & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ, & obscuratus est Sol & aër à fumo putei. Et de fumo exierunt Locustæ in terram, & data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ. Et præceptum est illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem nisi tantum homines, qui non habent signum in frontibus suis. Et datum est illis, ne occiderent eos, sed vt cruciarentur mensibus quinque. Et cruciatus eorum, vt cruciatus scorpij, cùm percusserit hominem. * Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam, & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. Et similitudines locustarum similes equis paratis in prælium, & super capita earum tanquam coronæ, similes auro, & facies earum tanquam facies hominum. Et habebant capillos sicut capillos mulierũ, & dentes earum quasi leonum erant. Et habebant loricas, sicut loricas ferreas, & vox alarum earum sicut vox curruum equis multis currentibus ad bellũ. Et habent caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum: & potestas earum nocere hominibus men-

Infrà 14. & 19.

Esaiæ 2. Oseæ 10.

mensibus quinque. Et habent super se regem Angelum abyssi, cui nomen Hebraicè Abaddon, Græcè autem Apollyon, id est, perdens. Væ vnum abijt, & ecce veniunt adhuc duo væ post hæc. Et sextus Angelus tuba cecinit, & audiui vocē vnam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei, dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solue quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate. Et soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam & diem & mensem, & annum, vt occiderent tertiam partem hominum. Et numerus equestris exercitus, vicies millies decem millia. Et audiui numerum eorum. Et ita vidi equos in visione: & qui sedebant super eos, habebant thoraces igneas & hyacinthinas & sulphureas. Et capita equorum erant tanquam capita leonum, & de ore ipsorum procedebat ignis & fumus & sulphur. Ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne, & de fumo, & sulphure, quæ procedebant ex ore ipsorum. Potestas enim eorum in ore eorum est, & in caudis eorum. Nam caudæ eorū similes serpentibus, habentes capita, & per hæc nocēt. Et cæteri homines, qui non sunt occisi his plagis, neq; resipuerunt ab operibus manuū suarum, vt non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapi-

lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare: & non egerunt pœnitentiam ab homicidijs suis, neque à veneficijs suis, neque à fornicatione sua, neque à furtis suis.

CAPVT X.

Magnanimus veluti leo rugiat angele clamas
Stans supra terram nauiferumq; mare.

ET vidi alium Angelum fortem descendentem de cælo, amictum nube, & iris in capite eius, & facies eius erat vt Sol, & pedes eius tanquam columnæ ignis, & habebat in manu sua libellum apertum, & posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram. Et clamauit voce magna, quemadmodum cùm leo rugit. Et cùm clamasset, loquuta sunt septem tonitrua voces suas. Et cùm loquuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram, Et audiui vocem de cælo dicentem mihi: Obsigna quæ loquuta sunt septem tonitrua, & ne ea scribas. Et angelus quem vidi stantem super mare & super terram, leuauit manum suam ad cælum, & iurauit per viuentem in secula seculorum, qui creauit cælum, & ea quæ in illo sunt: & terram, & ea quæ in ea sunt: & mare, & ea quæ in eo sunt: tempus non fore amplius, sed in diebus vocis septimi Angeli, cùm cœperit tuba canere, consummandum esse mysterium Dei, si-

cut euāgelizauit seruis suis prophetis. Et au
diui vocē de cęlo iterū loquentem mecum,
& dicentem : Vade & accipe libellum aper-
tum in manu Angeli stantis super mare, &
super terram. Et abij ad Angelum, dicens ei,
Ezech. 3, vt daret mihi libellum. Et dixit mihi: * Ac-
cipe libellum, & deuora illum, & faciet
amaricari ventrem tuum: sed in ore tuo erit
dulcis tanquam mel. Et accepi libellum de
manu Angeli, & deuoraui illū, & erat in ore
meo tanquam mel dulcis. Et cùm deuo-
rassem eum, amaricatus est venter meus. Et
dicit mihi : Oportet te iterum prophetar
in Gentibus, & linguis, & populis, & regi-
bus multis.

CAPVT XI.

Non humabuntur cæsi pro nomine Christi,
Sed dabitur rapidum scandere adusq; polum.

ET datus est mihi calamus similis virgæ, & dictum est mihi: Surge, & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo. Et atrium quod intra templum est eijce foras, & ne metiaris illud, quoniam datum est Gentibus, & ciuitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus : & dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis. Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conspectu Dei terræ stantia. Et si quis voluerit eis nocere, ignis exit de ore eorum, & deuorat ini-

rat inimicos eorum. Et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occîdi. Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum, & potestatem habent super aquas conuertendi eas in sanguinem, & percutiendi terrá omni plaga, quotiescunque voluerint. Et cùm finierint testimoniũ suum, * bestia quæ ascendit de abysso, faciet aduersus eos bellum, & vincet illos, & occîdet eos. Et corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnę, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Aegytus, vbi & Dominus noster crucifixus est. Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & gentibus corpora eorum per tres dies & dimidiũ, & corpora eorum non sinent poni in monumentis. Et inhabitantes terram gaudebunt super illis & lætabuntur, & munera mittent inuicem: quoniam hi duo Prophetæ cruciauerũt eos qui habitant super terram. Et post dies tres & dimidium, Spiritus vitę à Deo intrauit in eos. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos qui viderũt eos. Et audierũt vocem magnam de cælo, dicentẽ ipsis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cælum in nube, & viderunt illos inimici eorum, Et in illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit, & occisa sunt in terræ motu nomina hominũ septẽ millia: & reliqui territi sũt, & dederũt

Dan. 7.

gloriam Deo cæli. Væ secundum abijt, & ecce væ tertium veniet citò. Et septimus angelus tuba cecinit, & factę sunt voces magnæ in cælo, dicentes: Facta sunt regna huius mundi Domini nostri & CHRISTI eius, & regnabit in secula seculorum, Amen. Et vigintiquatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adorauerunt Deū, dicentes. Gratias agimus tibi domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es quia accepisti virtutem tuam magnam, & regnasti. Et iratæ sunt gentes, & aduenit ira tua, & tempus mortuorum vt iudicentur: & reddas mercedem seruis tuis prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis & magnis, & perdas eos qui perdunt terram. Et apertum est templum Dei in cælo, & visa est arca testamenti eius in templo eius: & facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus, & grando magna.

CAPVT XII.

Ornatur mulier Phœbo Lunaq; Michael
Bellum uiroso cumq; dracone parat.

ET signum magnum apparuit in cælo. Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Et in vtero habens, clamat parturiens, & cruciatur vt pariat. Et visum est aliud signum in cælo, & ecce draco magnus rufus, habens

habens capita ſeptem, & cornua decem: & in capitibus ſuis diademata ſeptem, & cauda eius trahit tertiam partem ſtellarum cæli, & miſit eas in terram, & draco ſtetit ante mulierem quæ erat paritura, vt cùm peperiſſet filium eius, deuoraret. Et peperit filiũ maſculum, qui recturus erat omnes gentes virga ferrea: & raptus eſt filius eius ad Deũ, & ad thronum eius. Et mulier fugit in ſolitu dinem, vbi habet locum paratum à Deo, vt ibi paſcant eam diebus mille ducentis ſexaginta. Et factum eſt prælium magnum in cælo: Michaël & angeli eius præliabantur cum dracone: & draco pugnabat & angeli eius & non valuerunt: neque locus inuentus eſt eorum amplius in cælo. Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui vocatur diabolus, & Satanas, qui ſeducit totum terrarum orbem: & proiectus eſt in terram, & angeli eius cum illo proiecti ſunt. Et audiui vocem magnam dicentem: In cælo nunc facta eſt ſalus & virtus, & regnum Dei noſtri & poteſtas CHRISTI eius: quia proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectum Dei noſtri die ac nocte: & ipſi vicerunt eum propter ſanguinem agni, & propter ſermonem teſtimonij ſui: & non dilexerunt animam ſuam vſq; ad mortem. Propterea lætamini cæli, & qui habitatis in eis. Væ habitatoribus terræ & ma

ris quia descẽdit diabolus ad vos habens irã magnam sciens quòd modicum tempus habet. Et postquam vidit draco , quòd proiectus esset in terram, persequutus est mulierẽ quæ peperit masculum. Et datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnę , vt volaret in desertum , in locum suum, vbi alitur per tempus & tempora , & dimidium temporis à facie serpentis. Et eiecit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen , vt eam faceret rapi à flumine . Et adiuit terra mulierem, & aperuit terra os suũ , & absorbuit flumen quod eiecerat draco ex ore suo . Et iratus est draco aduersus mulierem : & abijt vt faceret prælium cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium IESV Christi. Et stetit super arenam maris.

CAPVT XIII.

Pronaq; multiciput veneretur belua, & audet
Terræ ac cœlitibus bella mouere pijs.

ET vidi de mare bestiam ascendentem, habentem capita septem , & cornua decem, & super cornua eius decem diademata, & super capita eius nomen blasphemiæ . Et bestia quam vidi , similis erat pardo , & pedes eius sicut pedes vrsi , & os eius sicut os leonis . Et dedit illi draco virtutem suam, & sedem suam , & potestatem magnam. Et vidi vnum de capitibus eius quasi occisum in

mortem & plaga mortis eius curata est. Et
admiratio fuit in vniuersa terra post besti-
am. Et adorauerunt draconem, qui dedit po
testatem bestię: & adorauerunt bestiam,
dicentes: Quis similis bestię, & quis pote-
rit pugnare cum ea? Et datum est ei os lo-
quens magna & blasphemias, & data est ei
potestas faciendi menses quadragintaduos
Et aperuit os suum in conuicia ad Deum,
vt conuicijs afficeret nomen eius, & taber-
naculum eius, & eos qui in cælo habitant. Et
est datum illi bellum facere cum sanctis, &
vincere eos. Et data est illi potestas in om-
nem tribum, & populum, & linguam,
& gentem, & adorabunt eam omnes qui in- Infrà 20
habitant terram: * quorum non sunt scri-
pta nomina in libro vitæ agni, qui occisus
est ab origine mundi. Si quis habet aurem,
audiat. Qui in captiuitatem ducit, in capti- Genes. 9
uitatem vadit, * qui gladio occiderit, opor- Mat. 26.
tet eum gladio occîdi. Hic est patientia & fi-
des sanctorum. Et vidi aliam bestiam ascen-
dentem de terra, & habebat cornua duo si-
milia agni, & loquebatur sicut draco. Et
potestatem prioris bestiæ omnem facit in
conspectu eius, & facit terram, & inha-
bitantes in ea adorare bestiam primam,
cuius curata est plaga mortis. Et facit si-
gna magna, vt etiam ignem faceret de cæ-
lo descendere in terram in conspectu homi-

num. Et ſeducit habitantes in terra propter ſigna quæ data ſunt illi, vt faceret in conſpectu beſtię, dicens habitantibus in terra, vt faciant imaginem beſtię, quæ habet plagã gladij, & vixit. Et datum eſt illi, vt daret ſpiritũ imagini beſtiæ, & vt loquatur imago beſtiæ & faciet, vt quicunq; non adorauerint imaginem beſtiæ, occidantur. Et facit omnes puſillos, & magnos, & diuites, & pauperes, & liberos, & ſeruos, accipere characterem in manu ſua dextera, aut in frontibus ſuis. Et ne quis poſſet emere aut vendere, niſi qui habeat characterem, ant nomen beſtiæ, aut numerum nominis eius. Hic ſapientia eſt. Qui habet intellectum, computet numerum beſtiæ. Numerus enim hominis eſt, & numerus eius ſexcenti ſexaginta ſex.

CAPVT XIIII.

Quot ſint & quales qui dicunt carmina, meſſem
Demetit angelica falce, botrumq; putat.

ET vidi, & ecce agnus ſtans ſuper montem Sion, & cum eo centum quadragintaquatuor millia habentia nomen patris eius ſcriptum in frontibus ſuis. Et audiui vocem de cælo, tanquam vocem aquarum multarũ, & tanquam vocem tonitrui magni: & vocẽ audiui citharœdorũ citharizantium citharis ſuis. Et cantant quaſi canticum nouum ante ſedem, & ante quatuor animalia, & ſeniores:

niores : & nemo poterat discere canticum,
nisi illa cētum quadraginta quatuor millia,
qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mu
lieribus non sunt coinquinati, virgines enim
sunt. Hi sequuntur agnum quocunq; ierit.
Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo
& agno, & in ore eorum non est inuentus do
lus. Sine macula enim sunt ante thronum
Dei. Et vidi alterum angelum volantem per
medium cæli, habentem Euangelium æter-
num, vt euangelizaret habitantibus super
terram, & omni genti, & tribui, & linguæ, &
populo, dicentem magna voce: Timete Deū,
& date illi honorem, quia venit hora iudicij
eius: * & adorate eum, qui fecit cælum & ter Psal. 145.
ram, mare, & fontes aquarum. Et alius ange Act. 14.
lus sequutus est, dicens. * Cecidit cecidit Ba- Esaiæ 21.
bylon ciuitas illa magna, quia vino iræ for- Hiere. 51.
nicationis suæ potauit omnes gentes. Et ter- Infrà 18.
tius angelus sequutus est illos, dicens voce
magna: Si quis adorauerit bestiam & imagi-
nem eius, & acceperit characterem in fron-
te sua, aut in manu sua, & hic bibet de vino
iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ
ipsius. Et cruciabitur igne & sulphure in cō-
spectu angelorum sanctorum, & ante con-
spectum Agni. * Et fumus tormenti eorum Suprà 9.
ascendit in secula seculorum. Nec habent Infrà 19.
requiem die ac nocte, qui adorant bestiam,
& imaginem eius: & si quis acceperit cha-

racterem nominis eius. Hic patientia san-
ctorũ est. Hic qui custodiunt mandata Dei,
& fidem IESV. Et audiui uocem de cælo,
dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui
in Domino moriuntur amodo. Etiam dicit
spiritus, vt requiescant à laboribus suis: sed
opera illorum sequuntur illos. Et vidi, &
ecce nubem candidam, & super nubem se-
dentem similem filio hominis, habentem
in capite suo coronam auream, & in manu
sua falcem acutam. Et alius angelus exiuit
de templo, clamans voce magna ad sedẽtem
super nubem: * Mitte falcem tuam, & me-
Ioël.3. te: quia venit tibi hora, vt metas, quoniam
aruit messis terrę. Et misit qui sedebat super
nubem, falcem suam in terram, & demes-
sa est terra. Et alius angelus exiuit de tem-
plo, quod est in cælo, habens & ipse falcem
acutam. Et alius angelus exiuit de altari, qui
habebat potestatem supra ignem, & clama-
uit voce magna ad eum qui habebat falcem
acutam, dicens: Mitte falcẽ tuam acutam,
& vindemia botros terræ: quoniam matu-
ræ sunt vuæ eius. Et misit angelus falcem
suam acutam in terram, & vindemiauit vi-
neam terræ, & misit in lacum iræ Dei ma-
gnum, & calcatus est lacus extra ciuitatem,
& exiuit sanguis de lacu vsque ad frænos e-
quorum per stadia mille sexcenta.

CA-

CAPVT XV.

Recluso templo recitantur cantica Mosi,
Et septem phialas ira cruenta replet.

ET vidi aliud signum in cælo magnum & mirabile, angelos septem, habētes plagas septem nouissimas: quoniā in illis cōsummata est ira Dei. Et vidi tanquā mare vitreum mixtū igni, & eos qui victoriam reportabāt de bestia, & de imagine eius, & de numero nominis eius, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei, & cantant canticum Mosi serui Dei, & canticum agni, dicentes: Magna & mirabilia sunt opera tua domine Deus omnipotens: iustæ & veræ sunt viæ tuę rex sanctorum. * Quis non timebit Domine, & magnificabit nomen tuum? Quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo: quoniam iudicia tua manifestata sunt. Et post hæc vidi, & ecce apertum est templū tabernaculi testimonij in cælo: & exierunt septem angeli, habentes septem plagas, de templo vestiti lino mundo, & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis. Et vnum ex quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas, plenas iracūdiæ Dei viuētis in secula seculorum. Et impletum est templum fumo à maiestate Dei, & de virtute eius: & nemo poterat introire intemplum, donec cōsummarentur septem plagæ septē angelorū.

Hier. 10.

CA-

CAPVT XVI.

Stillant hæ in terram, pontum, fluuium, aëra solem,
Euphraten, inque thronum bestia sæua tuum.

ET audiui vocem magnam de templo, dicentem septem angelis: Ite, effundite septem phialas iræ Dei in terram. Et abijt primus angelus, & effudit phialam suam in terram, & factum est vulnus malum ac noxium in homines, qui habebant characterem bestiæ, & in eos qui adorabant imaginem eius. Et secundus angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tanquam mortui, & omnis anima viuens mortua est in mari. Et tertius angelus effudit phialam suam in flumina, & in fontes aquarum, & factæ sunt sanguis. Et audiui angelum, dicentem: Iustus es Domine, qui es, & qui eras, & sanctus, quia hęc iudicasti, quia sanguinẽ sanctorũ & proprhetarũ effuderũt, & sanguinẽ eis dedisti bibere. Digni enim sunt. Et audiui alterum è sanctuario dicentem: Etiã Domine Deus omnipotẽs, vera & iusta iudicia tua. Et quartus angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu affligere homines per ignem. Et æstuauerunt homines æstu magno, & blasphemauerunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt scelerum pœnitentiam, vt darent illi gloriam. Et quintus angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ, & factum

ctum est regnum eius tenebrosum, & commanducauerunt linguas suas præ dolore, & conuiciis affecerunt Deum cæli, præ doloribus, suis, & vlceribus suis: nec resipuerunt ab operibus suis. Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem, & siccata est aqua, vt præpararetur via regum ab ortu solis. Et vidi ex ore draconis, & ex ore bestiæ, & ex ore pseudoprophetæ exire spiritus tres immundos in modum ranarum. Sunt enim spiritus dæmoniorũ facientes signa, vt procedant ad reges totius terræ ad cõgregandũ illos in prælium diei illius magni, Dei omnipotẽtis. *Ecce venio sicut fur. Beatus qui viligat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ãbulet, & videãt turpitudinem eius. Et congregauit illos in locum, qui vocatur Hebraicè Armagedon. Et septimus angelus effudit phialam suam in aërem. Et exiuit vox magna de cælo à throno, dicens: Factum est. Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram, talis terræmotus adeò magnus. Et facta est ciuitas magna in tres partes. Et ciuitates gentium ceciderunt. Et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, vt daret illi calicem vini indignationis iræ suæ. Et omnis insula fugit, & montes non sunt inuenti.

Matt. 24.
Lucæ 11.
1.Thes. 5.
1.Petr. 3.

uenti. Et grando magna ſicut talentum deſcendit de cælo in homines & blaſphemauerunt Deum homines propter plagā grandinis, quoniam magna facta eſt plaga eius vehementer.

CAPVT XVII.

Tendit cum populo reges tentare genitrix,
Spurcitiæ retinens aurea pocla manu.

ET venit vnus de ſeptem angelis, qui habebant ſeptem phialas, & loquutus eſt mecum, dicens mihi: Veni oſtendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ ſedet ſuper aquas multas, cum qua ſcortati ſunt reges terræ, & inebrietati ſunt qui inhabitant terram de vino proſtitutionis eius. Et abſtulit me ſpiritus in deſertum. Et vidi mulierem ſedentem ſuper beſtiam coccinam plenam nominibus maledicentiæ, habentem capita ſeptem, & cornua decem. Et mulier erat circundata purpura & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis, habens poculum aureum in manu ſua plenum abominationibus & immunditia libidinis ſuæ. Et in fronte eius nomen ſcriptum, Myſterium: Babylon magna mater ſcortationum, & abominationum terræ. Et vidi mulierē ebriam de ſanguine ſanctorum, & de ſanguine martyrum IESV: & miratus ſum cùm viderem illam, admiratione magna. Et dixit mihi angelus: Quare miraris?

Ego dicam tibi mysterium mulieris, & bestię quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem. Bestia quam vidisti, fuit, & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit, & mirabuntur inhabitantes terram, quorum nomina scripta non sunt in libro vitæ, à condito mundo, videntes bestiam, quæ erat, & non est. Hic est mens, quæ habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt. Quinq; ceciderũt, vnus est, & alius nondũ venit. Et cùm venerit, oportet illum breue tẽpus manere. Et bestia quæ erat, & non est, & ipse octauus est, & de septem est, & in interitũ vadit. Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnũ nondum acceperunt, sed potestatem tanquã reges vna hora accipient cum bestia. Hi vnum consilium habent, & virtutem, & potestatem suam bestiæ tradent. Hi cùm agno pugnabunt, & agnus vincet illos: * quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum: & qui cum illo sunt vocati, & electi, & fideles. Et dicit mihi: Aquæ quas vidisti, vbi meretrix sedet, populi sunt & turbæ, & gentes, & linguæ. Et decem cornua quæ vidisti in bestia, hi odio prosequentur meretricem, & desolatam facient illam, & nudam & carnes eius comedent, & ipsam igne concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum

1. Tim. 6 Infrà. 19.

eorum, vt faciant quod placitum est illi, vt vnam faciant voluntatem, vt dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei. Et mulier quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

CAPVT XVIII.

Vobis quòd simplum dedit, illi reddite duplum:
Lectus sit tantus, gloria quanta fuit.

ET post hæc vidi alium angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est à gloria eius. Et exclamauit per fortitudinem voce
Esaiæ 21. magna dicens: * Cecidit, cecidit Baby-
Hiere. 51. lon magna, & facta est habitatio dæmonio-
Supr, 14. rum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ & inuisæ: quia de vino iræ scortationis eius biberunt omnes gentes. Et reges terræ cum illa scortati sunt, & mercatores terræ de virtute deliciarũ eius diuites facti sunt. Et audiui aliam vocem de cælo dicentem: Exite de illa populus meus, ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius ne accipiatis. Quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cælum, & recordatus est Deus iniquitatum eius. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis, & duplicate ei duplicia secundum opera eius. In poculo quo miscuit, miscete illi duplum. Quantum glorificauit se, & in

& in delicijs fuit tantum miſcete illi tormen
tum & luctum, quia in corde ſuo dicit: * Se- Eſai. 47.
deo regina, & vidua non ſum, & luctum non
videbo. Ideo in vna die venient plagæ eius,
mors & luctus, & fames, & igni combure-
tur: quia fortis eſt dominus Deus, qui iudi-
cabit illam. Et flebunt illam, & plangent ſe
ſuper illa reges terræ, qui cum illa ſcortati
ſunt, & in delicijs vixerunt, cum viderint fu-
mum incendij eius, longè ſtantes propter ti-
morem tormenti eius dicentes: * Væ væ ciui Hiere. 51.
tas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis,
quoniam in vna hora venit iudicium tuum.
Et negotiatores terrę flēt & lugent ſup illa:
quoniā merces eorum nemo emit amplius,
merces auri, & argenti, & lapidis pretioſi,
neque margaritæ, & byſsi, & purpurę, & coc
ci, & omne lignum thyinum, & omne vas
eburneum, & omne vas de ligno precioſiſsi-
mo, & ære, & ferro, & marmore, & cinnamo
mum, & odoramentū, & vnguentū, & thus,
& vinum, & oleum, & ſimilam, & triticum,
& iumenta, & oues, & equorum & rhedarū,
& mancipiorum, & animas hominum. Et
poma deſiderij animæ tuæ diſceſſerunt à
te, & omnia pinguia, & præclara perierunt
à te, & amplius illa iam non inuenies. Mer-
catores horum qui diuites facti ſunt, ab ea
longè ſtabunt propter timorem tormenti
eius flentes ac lugentes, & dicentes: * Væ væ, Hiere. 51.

ciuitas illa magna, quæ amicta erat bysso, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide pretioso, & margaritis, quoniam vna hora destitutæ sunt tantæ diuitiæ, & omnis gubernator, & omnis in nauibus versantium turba, & nautæ, & qui in mari operantur, longè steterunt: & clamauerunt, videntes fumum incendij eius, dicentes: Quæ similis ciuitati huic magnæ? Et miserunt puluerem super capita sua, & clamauerunt flentes & lugentes, dicentes: Væ væ, ciuitas illa magna, in qua diuites facti sunt omnes qui habebant naues in mari de pretijs eius, quoniam vna hora desolata est. Exulta super eam cælum, & sancti apostoli & prophetæ, quoniam iudicauit Deus iudicium vestrum de illa. Et sustulit vnus angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in
Hier.51. mari dicens: * Hoc impetu mittetur Babylō ciuitas illa magna, & vltra iam non inuenietur. Et vox citharœdorum & musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te amplius: & omnis artifex, cuiuscunque artis non inuenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in te amplius: & lux lucernæ non lucebit in te amplius, & vox sponsi & sponsæ nō audietur posthac in te: quia mercatores tui erant principes terræ: quia in veneficijs tuis errauerunt omnes gētes: & in ea sanguis prophetarū & sanctorum inuentus est,

est, & omnium qui interfecti sunt in terra.

CAPVT XIX.

Altum alleluia cœlestis concrepat aula:
Agno etenim est summi cœna parata Dei.

POst hæc audiui quasi vocem magnam turbæ multæ in cælo dicentis : Alleluia, salus & honor & gloria & virtus Domino Deo nostro est, quia vera & iusta iudicia eius: quia iudicauit de meretrice magna, * quę corrupit terram prostitutione sui, & vindicauit sanguinem seruorum suorum de eius manu. Supra 6.
Et iterum dixerunt: alleluia. * Et fumus ascẽdit in secula seculorum. Et ceciderunt vigintiquatuor seniores, & quatuor animalia: & adorauerunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen, alleluia. Et vox de throno exiuit, dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes sancti eius, & qui timetis eum pusilli & magni. Et audiui vocẽ turbæ multæ, & sicut vocẽ aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorũ, dicentium: alleluia, quoniam regnauit dominus Deus noster omnipotens. Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit se. Et datum est illi, vt cooperiat se byssino puro & splendido. Byssinum enim iustificationes sunt sanctorum. Et dicit mihi: Scribæ, * Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt. Et dicit mihi: Hæc verba Dei vera sunt. Sup. 9. 14 Matth. 22 Luc. 14.

Et cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum.
Infrà 12. Et dicit mihi: Vide ne feceris, cōseruus tuus
sum, & frater tuorū habentium testimoniū
IESV. Deū adora. Testimoniū eni IESV
est spiritus prophetiæ. Et vidi cælum aper-
tum, & ecce equus albus, & qui sedebat su-
per eum, vocabatur fidelis & verax, & per
Supr. 1. 2. iustitiā iudicat & pugnat. * Oculi autem eius
sicut flamma ignis, & in capite eius diade-
mata multa, habens nomen scriptum, quod
Esaiæ 65. nemo nouit nisi ipse. * Et vestitus erat veste
tincta sanguine. Et vocatur nomen eius, Ser-
mo Dei. Et exercitus qui sunt in cælo, seque
bantur eum in equis albis, vestiti byssino al-
Suprà 1. bo & mundo: * & ex ore eius procedit gla-
Psalm. 2. dius ex vtraq; parte acutus, vt eo percutiat
Suprà 2. gentes. * Et ipse reget eas virga ferrea, & i-
1. Tim. 6. pse calcat torcular vini furoris, & iræ Dei
Suprà 17. omnipotentis. Et habet in vestimento & in
femore suo nomen scriptum: * Rex regum,
& Dominus dominantium. Et vidi vnum
angelum stantem in sole, & clamauit voce
magna, dicens omnibus auibus, quæ vola-
bant per medium cæli: Venite, & congrega-
mini ad cœnam magni Dei, vt edatis carnes
regum, & carnes tribunorum, & carnes
fortium, & carnes equorum, & seden-
tium in ipsis, & carnes omnium liberorum,
ac seruorum, & pusillorum ac magnorum.
Et vidi bestiam & reges terræ & exercitus

eorum

eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo qui ſedebat in equo, & cum exercitu eius. Et apprehenſa eſt beſtia, & cum illa pſeudopropheta, qui fecit ſigna coram ipſo, in quibus ſeduxit eos qui acceperunt characterem beſtiæ, & qui adorauerunt imaginem eius. Viui coniecti ſunt hi duo in ſtagnum ignis ardens ſulphure: & cæteri occiſi ſunt gladio ſedentis ſuper equum, qui procedit ex ore ipſius, & omnes aues ſaturatæ ſunt carnibus eorum.

CAPVT XX.

Beſtia dat pœnam, pœnam dant pſeudoprophetæ,
Dant & defunctos mors, mare, Disque ſuos.

ET vidi angelum deſcendentem de cælo, habentem clauem abyſsi, & catenam magnam in manu ſua. Et apprehendit draconem ſerpentem antiquum, qui eſt diabolus & Satanas, & ligauit eum per annos mille, & miſit eum in abyſſum, & clauſit eum: & obſignauit ſuper illum, vt non ſeducat amplius gentes, donec conſummentur mille anni. Et poſt hoc oportet illum ſolui modico tempore. Et vidi ſedes, & ſederunt ſuper eas, & iudicium datum eſt illis: & animas decollatorum propter teſtimonium IESV, & propter ſermonem Dei: & qui non adorauerunt beſtiam, neque imaginē eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus ſuis, aut in manibus ſuis: & vixerunt, & regnaue-

runt cum Christo mille annis. Cæteri verò mortuorum non reuixerunt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus & sanctus qui habet partẽ in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem, sed erũt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo mille annis. Et cùm consummati fuerint mille anni, soluetur Satanas de carcere suo, & exibit vt seducat gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog & Magog, vt cõgreget eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris: & ascenderunt super latitudinem terræ, & circuierunt castra sanctorum & ciuitatem dilectã. Et descendit ignis à Deo de cælo, & deuorauit eos: & diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi & bestia & pseudoprophetæ cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum. Et vidi thronum magnum candidum & sedentẽ super eum: à cuius conspectu fugit terra & cælum, & locus non est inuentus eis. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu Dei: & libri aperti sunt, & alius liber apertus est qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum: & dedit mare mortuos, qui in eo erant, & mors & infernus dederunt eos, qui in ipsis erant mortuos, & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

psorum. Et infernus & mors coniecti sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, coniectus est in stagnum ignis.

CAPVT XXI.

Cælum aliud cum terra alia, lacrymisque piorum
Absterfis, Hieru cernitur inde salem.

ET *vidi cælum nouum, & terram nouam Esaiæ 65.
Primum enim cælum, & prima terra abijt, 2. Petr. 3.
& mare iam non est. Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalē nouam, descendentē de cælo, à Deo paratā, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audiui vocem magnam de throno dicentē: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipsi populi eius erunt, & ipse Deus cum eis Esaiæ 25.
erit eorum Deus. *Et absterfurus est Deus o- Supra 7.
mnem lacrymam ab oculis eorum. Et mors vltra non erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit vltra, quia prima abierūt. Et dixit qui sedebat in throno: *Ecce noua facio oīa. Esaiæ 43.
Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelia 2. Cor. 5.
sunt & vera. Et dixit mihi: Factum est. * Ego Esai. 44.
sum Alpha & ω, initium & finis. Ego sitien- Infrà 22.
ti dabo de fonte aquæ gratis. Qui vicerit, posſidebit omnia: & ero illi Deus, & ipse erit mihi filius. Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & scortatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mēdacibus, pars illorū erit in stagno ardēti

igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda. Et venit ad me vnus de ſeptem Angelis habentibus ſeptem phialas plenas ſeptem plagis nouiſsimis: & loquutus eſt mecum, dicens: Veni, & oſtendam tibi ſponſam vxorem agni. Et ſuſtulit me Spiritus in montem magnum & altum, & oſtendit mihi ciuitatem magnam, ſanctam Hieruſalem, deſcendentē de cælo à Deo, habentem claritatem Dei. Et lumen eius ſimile lapidi pretioſiſsimo, tanquaā lapidi iaſpidi cryſtallizanti, & habebat murū magnū & altum habentē portas duodecim: & in portis Angelos duodecim: & nomina inſcripta, quæ ſunt nomina duodecim tribuū filiorū Iſraël. Ab Oriente portæ tres, ab Aquilone portæ tres, ab Auſtro portæ tres, ab Occaſu portę tres: & murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipſis duodecim nomina duodecim Apoſtolorum Agni. Et qui loquebatur mecum, habebat menſurā arundineā aureā, vt metitur ciuitatē & portas eius, & murū eius. Et ciuitas ic quadro poſita eſt, & lōgitudo eius tāta eſt, quanta & latitudo: & menſus eſt ciuitatē de arūdine aurea per ſtadia duodecim millia: & longitudo, & altitudo, & latitudo eius ęqualia ſunt. Et mēſus eſt murū eius cētum quadragintaquatuor cubitorū mēſura hominis, quæ eſt Angeli. Et erat ſtructura muri eius ex iaſpide. Ipſa verò ciuitas aurū mun-

mundũ,ſimilis vitreo mundo & fundamẽta muri ciuitatis omni lapide pretioſo ornata. Fundamentum primum, iaſpis: ſecũdũ,ſapphirus:tertium,calcedonius:quartũ,ſmaragdus:quintum,ſardonyx:ſextũ, ſardius : ſeptimum,chryſolitus:octauũ,berillus:nonũ, topazius : decimum chryſopraſus : vndecimum,hyacinthus: duodecimum , amethyſtus.Et duocim portæ , duodecim margaritæ ſunt per ſingulas,& ſingulę portæ ſingulis margaritis:& platea ciuitatis aurũ mundum,tanquã vitrum perlucidum.Et tẽplum non vidi in ea . Dominus enim Deus omnipotens templum illius eſt, & Agnus.*Et ci- Eſaiæ 60.
uitas non eget Sole neque Luna , vt luceant in ea.Nam claritas Dei illuminauit eam , & lucerna eius eſt Agnus.Et ambulabunt gentes,quæ ſeruatæ fuerunt in lumine eius , & Reges terræ afferent gloriam ſuam in illam . * Et portæ eius non claudentur per Eſaiæ 60.
diem . Nox enim non erit illic . Non intrabit in eam aliquid quod inquinat , aut abominationem facit & mendacium : niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni.

CAPVT XXII.

De ligno uitæ carpiantur poma ſalutis,
Viuus perpetuas dat quoque riuus aquas.

ET oſtendit mihi purum fluuium aquæ viuæ,ſplendidum tanquam cryſtallũ, procedentem de ſede Dei & Agni.In medio pla-

teæ eius, & ex vtraq; parte fluminis lignum
vitæ, afferens fructus dodecim , per menses
singulos reddēs fructum suum, & folia ligni
Galat, 3. ad sanitatem gētium. *Et omne maledictum
non erit amplius, sed sedes Dei & Agni in il-
la erit, & serui eius seruient illi. Et videbunt
faciem eius & nomen eius in frontibus suis.
Esaię 60. *Et nox illic non erit, & nō egent lumine lu
cernæ, neq; lumine solis: quoniam Dominus
Deus illuminat illos, & regnabunt in secula
seculorum. Et dixit mihi: Hæc verba fidelia
sunt, & vera. Et dominus Deus sanctorū pro
phetarum misit Angelū sum ostendere ser-
uis suis, quæ oportet fieri citò. Et ecce venio
Suprà 1. velociter. * Beatus qui custodit verba pro-
phetiæ libri huius, Et ego Ioannes qui au-
diui & vidi hæc . Et postquam audissem
& vidissem , cecidi vt adorarem ante pedes
Angeli, qui mihi hæc ostendebat. Et dicit
Suprà 19. mihi: * Vide ne feceris : conseruus enim
tuus sum, & fratrum tuorum prophetarum,
& eorum qui seruant verba prophetiæ libri
huius. Deum adora. Et dicit mihi: Ne obsi-
gnaueris verba prophetiæ libri huius. Tem-
pus enim propè est . Qui nocet, noceat ad-
huc: & qui sordidus est, sordescat adhuc: &
qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus
sanctificetur adhuc: & ecce venio citò: & mer
ces mea mecum est, vt reddam vnicuiq; vt o-
Esai. 44. pus illius erit. *Ego sum Alpha & ω, primus
& no-

& nouissimus, principium & finis. Beati qui
seruãt mandata illius, vt sit potestas eorum
in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Foris autem canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium. Ego IESVS misi Angelum meum, vt testificaretur vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum radix & genus Dauid, Stella splendida & matutina. Et spiritus & Sponsa dicunt, veni, & qui audit, dicat, Veni. * Et qui sitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri huius: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illũ plagas scrptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ huius, auferet Deus partem eius è libro vitæ, & à ciuitate sancta, & ex his quæ scripta sunt in libro isto. Dicit qui testimonium perhibet istorum. Etiam venio citò. Amen, etiam, veni domine IESV. Gratia Domini nostri IESV Christi cum omnibus vobis, Amen.

Esaiæ 55. Ioan. 7. Prou. 5.

NOVI TESTAMENTI TOtius per Desiderium Erasmum Roterodamum nouissimè recogniti, Finis.

INDEX EPISTOLARVM ET EVANGELIORVM,

quæ Dominicis & Festis diebus in Ecclesia leguntur. Epistolæ & Euangelij initium & finis tantum posita sunt R. litera, quæ vsum Ro. significat, Epistolæ aut Euangelio præposita, quando discordant.

ADVENTVS

✠ Dominica prima,

EPistola. Præsertim quum tempus. vsq; ad finem capitis. Rom. 13.
Euangelium. Et quum appropinquassent. Et quum intrasset. Mat. 21.

✠ Dominica secunda.

Epist. Nã quęcunq; pręsc. Certus sum. Ro. 15.
Euan. Et erunt signa in Sole. Attendite. autẽ. Lucę. 21. R. Ioannes autem quum aud. Mat. 11

✠ Dominica tertia.

Episto. Sic nos existimet homo. Hæc aũt fratres. 1. Cor. 4. R. Gaudete in Domino. Phil. 4.
Euan. Ioann. aũt quũ aud. Amen dico. Mat. 11
R. Et hoc est testiminiũ, quoniã mise. Ioan. 1

✠ Feria quarta quatuor temporum.

Epist. Erit in nouiss. Proiecisti enim. Esaiæ. 2.
Item epist. Et adiecit Do. Quia antequã. Es. 7.
Euã. In mense autem sex. Exurgẽs aũt. Lu. 1.

✠ Feria sexta.

Epist. Egredietur virga. Habitabit. In. Esa. 21.
Euan.

Euan.Exurgens autẽ Ma. Quia respex.lu.1.

Sabbato.

Epist.Clamabunt enim ad Do.In die.Esa.19.
Item epist.Lętabitur deserta.In cubil.Esa.35
Item epist.Super montem excel.Quis.Esa.40
Item epist.Hęc dicit Do . Vę qui con.Esa.45
Itẽ epist.Angelus aũt do.Confitebor. Dan.3
Itẽ epist.Rogamus.aũt.Cuius est.2. Thess.2.
Euan.Anno quintodecimo. Dicebat.Lucæ.3

Dominica quarta.

Epist. Gaudete in Domino semper.De cætero fratres. Phil. 4. R. Sic nos exist.1. Cor.4
Euan.Et hoc est testimo.Altera die.Ioãnis.1.
R. Anno quintodecimo. Lucæ 3.

NATALIS DOMINI.

In vigilia.

Episto.Propter Sion non.Habitabit. Esa.62.
Itẽ epist.Paulus seruus. Omnibus qui.Ro. 1.
Euan.Quũ enim maior eius.Hoc aũt.Mat.1.

In gallicantu.

Epist.Populus gentium qui zelus dom.Esa.9
Item epist.Apparuit enim gra.Nemo te.Ti.2
Euang.Factum est autem in.Factum est. Lu.2

In aurora.

Epist.Spiritus domini sup.Tu aũt. Esa.61.62.
Itẽ epist.At postquã bonitas.Indũbitat9Ti.3
Euan.Et factũ est vt discess .Et postquã. Lu.2

In die ad magnam missam.

Epistol.Propter hoc sciet.Recedite.Esaiæ.52.
Item epistola Deus olim mul.Ad quẽ.Heb.1

Euan.

Euan.In principio erat Ioannes test. Ioan.1.
In die sancti Stephani.
Epist.Stephanus autem.Salus autem.Acto.6
Euan.Ideo ecce ego.ad finẽ vsq; cap.Mat.23.
In die sancti Ioannis euangelium.
Epist.Qui timet Deũ.Homines stulti.Eccl. 15
Euangel.Sequere me . Sunt autem Ioann.21.
In die sanctorum innocentium.
Epist.Et vidi, & ecce agnus. Et vidit.Apo.14.
Euang.Digressus aũt illis. Defuncto. Mat.2.
Dominica infra octa. natalis Domini.
Epist.Dico autem quamdiu.Sed nunc.Gala.4
Euangel.Et erat pater eius.Et ibant.Lucæ.2.
In circuncisione Domini.
Epist.Apparuit enim gratia.Nemo te.Titi.2.
Euan.Et postquã cõsummati sunt. dies octo.
Et postquam impleti sunt.Lucæ.2.
In Epiphania Domini.
Epist.Surge illuminate. Omne pecus.Esa.60
Euang.Quũ aũt natus esset.Digressis.Mat 2
Dominica intra octauas
Epiphaniæ.
Epist.Surge,illuminate.Omne pecus.Esa.60.
Euan.Et cũ factus esset.&c.ad finẽ cap. Lu.2
Dominica prima post octa.Epipha,
Epist.Sed tamen habentes. Ne sitis ar.Ro.12.
Euang.Et die tertia.Posthæc descen. Ioan.2.
Dominica secunda post octa.Epipha.
Epist.Ne sitis arrogan.vsq; ad finẽ cap.Ro.12
Euan.Quũ aũt descen. Quũ aũt intr. Mat.8.
Domi-

❧ Dominica tertia post octa. Epiphaniæ.
Epist. Nemini quicquã deb. Præsertim. Ro. 13
Euan. Et cum esset ingressus. Et cũ ve. Mat. 8
❧ Dominica quarta post octa. Epipha.
Epist. Sitis igitur induti. Mulieres. Coloss. 3.
Euan. Assimulatum est reg. Aliã para. Mat. 13
❧ Dominica in septuagesima.
Epist. Nescitis quod ij qui in stadio. Sed plures illorum nõ approbauit. 1. Corin. 9. &. 10.
Euang. Iam simile est enim regnum cælorũ homini patrifami. Et ascendens. Matthæi. 20
❧ Dominica in sexagesima.
Epist. Libẽter enim. Quamobrẽ. 2. Cor. 11. 12.
Euan. Quũ aũt turba. Nemo aũt lucer. Lu. 8.
❧ Dominica in quinquagesima.
Epist. Si liguis hoim. ad finẽ vsq; ca. 1. Cor. 13
Euan. Assumpsit aũt Iesus. vsq; ad fi. ca. Lu. 8
❧ Feria quarta cinerum.
Epist. Nunc ergo dicit. Et eum qui ab. Iohe. 2
Euan. Porrò quũ ieiu. Lucerna corpo. Mat. 6
❧ Feria quinta in capite ieiunij.
Epistola. In diebus illis ægrotauit Ezechias. Hoc autem ibi erit. Esaiæ. 38.
Euangeliũ. Porrò quũ ingressus fuisset Iesus. Et quum venisset Iesus in domum. Matt. 8.
❧ Feria sexta in capite ieiunij.
Epist. Clama ne cesses. Si abstuleris. Esaiæ. 58
Euan. Audistis quod dictum sit: Diliges proximum. Et quum oraueris. Matthæi. 5. & 6.
❧ Sabbato in capite ieiunij.

Epist.

Epist. Si abstuleris de medio tui, &c. vsq; ad finem capitis. Esaiæ. 58.
Euang. Et quum vespera aduenisset, ad finem vsque capitis. Marci 6.

Dominica prima in quadragesima.

Epist. Quin & adiuuantes. Os nostr. 2. Cor. 6
Euang. Tunc Iesus subductus. Quum. Mat. 4.

Feria secunda.

Epist. Ecce ego ipse sup. Vos aũt gre. Eze. 34.
Euāg. Quum autē vener. ad fi. vsq; ca. Mat. 25

Feria tertia.

Epist. Quærite dominum. Quia in læ. Esa. 59.
Euāg. Et quum intrass. Mane autē re. Mat. 21.

Feria quarta.

Epist. Ascēde ad me, ad ca. vsq; finē. Exo. 24.
Euang. Tunc interrogauerunt eum quidam de scribis, &c, vsque ad finem cap. Matt. 12.

Feria quinta.

Epist. Quęso domine Deus cæli fortis magne, &c. vsq; ad finē cap. Neem. 1. R. Et factus est sermo domini. Quasi genuerit filiũ. Eze. 18.
Euang. Et digressus. Et progressus. Matth. 15.

Feria sexta.

Epist. Aīa q̄ peccauer. Et dicunt filij. Ezec. 18.
Euā. Post hæc erat dies fe. Ac ꝑpterea, Ioā. 5

Sabbato.

Epist. Respice de san. vsq; ad fi cap. Deut. 26.
Itē epist. Si custodieritis. En ꝑpono. Deut. 11.
Itē epist. Bene faciat no. Et nūc hic, 2. Mac. 1.
Item

Item epist. Miserere nostri. In ira. Eccle. 36.
Item epist. Rogamus. Fidelis est. 1. Thes. 5.
Euang. Et post dies sex. Et interroga. Mat. 17

Dominica secunda quadragesimę.

Epist. Quod super est, Proinde. 1. Thessa. 4.
Euangelium vt in præcedenti sabbato.

Feria secunda.

Epist. Et nunc domine Deus noster qui eduxisti. Quumq; loqueretur. Danielis 9.
Euang. Ego vado, Hęc illo loquente. Ioan. 8.

Feria tertia

Epist. Surge, & vade. Factum est. 3. Reg. 17.
Euang. Tunc Iesus loq. Væ vobis, Mat. 23.

Feria quarta.

Epist. Domine Deus rex omni. Oĩs quo. He. 3
Euan. Et ascendens Iesus Hieros. Et egrediẽtibus illis. Mat. 20.

Feria quinta.

Epist. Maledictus homo. Perdix, Hier. 17.
Euan. Homo quidam erat diues, & induebatur ad capitis finem vsque. Lucæ. 16.

Feria sexta.

Epist. Dixit Ioseph fra. Confestim. Gen. 37.
Euan. Homo quidã erat paterfamilias, &c. vsq; ad 22. capitis principium. Mat. 21.

Sabbato.

Epist. Quod quum audiss. Vines, Genes. 27.
Euang. Homo quidam habuit duos filios, &c. vsq; ad finem capitis. Lucæ. 15.

Dominica tertia in quadragesima.

Epist. Estote imitatores. Probantes. Ephe.5.
Euan. Et erat eijciens. Turbis autem. Luc.11.
☞ Feria secunda.
Epist. Naaman princeps. Obsecro. 4. Reg. 5.
Euan. Omnino dicetis mihi hanc similitudinem. Et descendit in Capernaum. Lucæ. 4.
☞ Feria tertia.
Epist. Mulier autem quædam de vxoribus. Facta est autem quædam. 4. Regum. 4.
Euang. Porrò si peccauerit in. Ideo assimilatum est regnum cælorum. Mat. 18.
☞ Feria quarta.
Epist. Honora patrem. Veniã ad te. Exo. 20.
Euang. Tunc accedunt. Et digressus. Mat. 15.
☞ Feria quinta.
Epist. Verbũ quod fact. Ecce vos cõfid. Hie. 7
Euang. Quũ surrexisset autẽ Iesus desy &c. vsque ad principium capitis. 5. Lucæ. 4.
☞ Feria sexta.
Epist. Quũque indigeret. Misit interia. Nũ. 20.
Euan. Venit ergo in ciuita. Post duos. Ioan. 4
☞ Sabbato.
Epist. Et erat vir habit. Helchias aũt. Dan. 13.
Euan. Iesus autem perrexit in montem oliuarum Iterum ergo Iesus loquutus. Ioan. 8.
☞ Dominica quarta in quadragesima.
Epist. Scriptum est. Quod ad finẽ cap. Gal. 4.
Euan. Post hæc abijt. Iesus ergo quum. Ioa. 6
☞ Feria secunda.
Epist. Tunc venerunt duæ mulieres meretrices

trices.&c vſque ad.4.caput.3. Reg.3.
Euang. Et in propinquo erat paſc.vſq; ad 3. cap.Ioan.2.

☞ Feria tertia.

Epiſt.Vade & aſcẽde.Et reuerſus eſt.Exo.32.
Euang.Quũ autẽ dimidiũ feſti peractum eſſet.Chriſtus autem quum venerit:Ioann . 7.

☞ Feria quarta.

Epiſt Et ſanctificabo nomẽ.Et ſalua.Eze.39.
Euang.Et præteriens Ieſus.Et dicit ei.Ioan.9

☞ Feria quinta.

Epiſt.Profecta eſt igitur.Erat aũt ſa.4.Re.4.
Euã.Et ſactũ eſt. Et exijt hic rumor. Luc.17.

☞ Feria ſexta.

Epiſt.Factum eſt autẽ poſt hæc verba,ægrotauit,&c.vſque ad finem capitis.3 . Reg.17.
Euang. Aegrotabat aũt.Quidã aũt. Ioan.2.

☞ Sabbato.

Epiſt.In tẽpore placito.Ecce in mani.Eſa.49
Euan.Ego ſum lux mundi. Dixit ergo.Ioã.8

☞Dominica in paſſione.

Epi.At Chriſt? accedẽs.Vbi enim teſt.Heb.9
Euang.Quis ex vobis arguet me de peccato. vſque ad finẽ cap.Io.8 ☞ Feria ſecunda.
Epiſt.Et factũ eſt verbum Domini ad Ioan. ſecundo &c.ad finem vſque cap.Ionæ.3.
Euã.Audierũt phariſæi turbã.Nõ enim.Io.7

☞ Feria tertia.

Epiſt.Quod quũ aud.vſq; ad finẽ ca.Dan.14.
Euan.Verſabatur Ieſus poſt hæc.Quum aũt

iam dimidium festi peractum esset. Ioann. 7.
Feria quarta.
Epist. Non facies furtum. Leges. Leui. 19.
Euang. Facta sunt encæ. Querebant. Ioan. 10.
Feria quinta.
Epist. Ne quæsumus tra. Et non cessa. Dan. 3
Euan Rogabant autē illū. vs. ad. 8 cap. Lu. 7
Feria sexta.
Epi. Domine omnes qui te der. Hæc. Hier. 18
Euan. congregauerūt ergo. Instabat. Ioan. 12
Sabbato,
Epist. Venite & cogit. vsq; ad 19, ca. Hier. 18.
Euan. Hæc loquutus est, vsq; ad fi. ca. Ioa. 17.
R. Consultabant autem. Quum. Ioan. 12.
Dominica in ramis palmarum.
Post benedictionem palmarum.
Epist. Venerunt autem in Helim vbi. Audiui enim murmur. Exo. 15. & 16.
Euan. Et quum appropinquasset, Et quum intrasset Hierosolymam. Mat. 21.
Ad missam.
Epist. Is enim affectus sit, Proinde. Philip. 2
Euang. Passio domini secun. Mat. ca. 26. & 27
Feria secunda post ramos palmarū.
Epist. Dominus Deus apparuit. Ecce. Esai. 50.
Euang. Iesus ergo ante sex dies. Consultabāt autem. Ioan. 12.
Feria tertia.
Epist. Tu autem domine. Propterea. Hiere. 11.
Euang. Passio domini secundum Marcum,
capite,

capite.14.& 15.eiusdem.
Feria quarta.
Epist.Ecce saluator.Et dixit Esa.62.& 63.
Item epist.Quis credidit.vsq; ad fi.ca.Esa.53.
Euan.Passio domini secun. Lu.cap.22.&.23.
Feria quinta in cœna domini.
Epist.Quum conuenitis.Itaq; fra.1.Cor.11.
Euang.Ante festum autem pas.Amen.Ioã.13
Feria sexta in parasceue.
Epist.Dixit dominus quoq;.Et transi.Exo.1.
Item epistola.In tribulatione.Ipse au.Ose.6.
Euan.Passio domini secuudũ Ioan.cap.18.19
Sabbato.
Epist.Itaq; si resur.Mortificate igitur.Col.3.
Euan.Vespera autẽ sab.Et digressæ.Mat.28.
IN DIE PASCHAE.
Epist.Expurgate itaq; vetus.Scripsi.1.Cor.5.
Euan.Et quum præterisset.At illę.Mar.16.
Feria secunda.
Epist.Sermonem quem mi.Adhuc.Act. 10.
Euang.Et ecce duo ex il.Deum autem Lu.24
Feria tertia.
Epist.Viri fratres filij.Filius es tu. Act.3.
Euan.Dum autẽ hæc loquuntur.Vos.Lu.24.
Feria quarta.
Epist.Quo viso Petrus.Vt quum vene.Act.3.
Euang.Postea manifest,Quum ergo.Ioan.21.
Dominica prima post Pascha.
Epist.Quoniam omne. Qui non.1.Ioann.5.
Euan.Quum ergo.vsq; ad finem.cap.Ioã.20.

❧ Dominica secunda post Pascha.
Epist. Siquidem in hoc. vsq; ad fi.cap.1.Pet.2
Euang. Ego sum past. Propterea me. Ioan.10
❧ Dominica tertia post Pascha.
Epist. Dilecti obsecro, Quæ enim.1. Pet.2.
Euang. Modicum & iam, Et in illo. Ioan.16.
❧ Dominica quarta post Pascha.
Episto. Omnis donatio. Estote autem. Iaco.1
Euan. Nunc aũt vado. Omnia quæcũ. Ioã.16.
❧ Dominica quinta post Pascha.
Epist. Sitis autem effect. vsq; ad fin.ca. Iaco.1.
Euan. Amen amen dico vo. Respondit. Ioã.16
❧ Feria secunda in rogationibus.
Epist. Confitemini in. ad finem vsq; ca. Iac.5
Euan. Quis vestrũ ha. Erat eijciens. Lucæ.11.
❧ Feria tertia in rogationibus.
Epist. Adhortor igitur. Vertiatẽ dico.1. Ti.1
Euang. Petite & dabitur vobis. Omnia ergo. Matthei.7.
❧ In die Ascensionis.
Epist. Superiori quidem. Tunc reuersi. Act.1
Euang. Postea discumbentibus, &c. vsq; ad finem capitis. Marci.16.
❧ Dominica intra octauas Ascensionis.
Epist. Sitis igitur so. Charissimi ne.1. Pet.4.
Euang. Quũ autem vene. Hæc autem vobis. Ioan.15.16.
❧ In die Pentecostes.
Epist. Et quũ cõpleren. Stupebant aũt. Act.2
Euan. Si quis diligit. Surgite eamus. Ioan.14

Feria ſecunda.

Epiſt. Et præcepit nobis. Tūc roga. Acto 10

Euang. Sic enim Deus dilexit. Poſt hæc. Io. 3.

☞ Feria tertia.

Epiſt. Quū autē audiſſent. Quum vid. Act. 8.

Euan. Amen amen dico. Ego ſum pa. Ioa. 10.

Dominica quarta quatuor temporum.

Epiſt. Diligite iuſtitiam. Propter hoc Sapiē. 1

Itē epiſt. Stās autem Pet. Viri Iſraēlitæ. Act. 2

Itē epiſt. Per manus autē Exurgēs au. Act. 5.

Euang. Nemo poteſt ve. Decertabant. Ioā. 6.

☞ Feria ſexta.

Epiſt. Viri Iſraēlitæ audite. Viri fratr. Act. 2

Itē epiſtola. Et filiæ Siō exult. Et erit. Iohe. 2

Euan. Et factum eſt quo. Et poſt hæc. Luc. 5.

☞ Sabbato.

Epiſt. Et erit poſt hec. vſq; ad finē ca. Iohel. 2

Itē epiſt. Quū ingreſsi Poſtquā aūt. Leui. 25.

Itē epiſt. Quum intraueritis. Quādo. Deu. 29

Itē epiſt. Si in preceptis. Ego Dominus Le. 25

Itē epiſt. Sequenti ve. ad finē vſq; cap. Act. 13.

Itē epiſt. Iuſtificati igitur. Chriſtus. Rom. 5.

Euan. Quum ſurrexiſſet autem Ieſus de ſynagoga vſque ad finem capitis. Lucæ. 4.

☞ In die trinitatis.

Epiſt. Gratia Domini. vſq; ad fi. ca. 2. Cor. 13

R. Qui non diligit, non nouit Deum, quoniā Deus charitas, vſq; ad finem capitis. 1. Ioan. 4

Euang. In principio erat. Ioannes teſti. Ioā. 1.

R. Eſtote miſericordes. Non eſt enim. Luc. 6.

❧ Dominica prima poſt Pentecoſten.
Epiſt.Qui enim no.vſq; ad finē cap.1.Ioā.4
Euan.Homo quidā erat.vſq; ad fin.ca.Lu.15
❧ In die Sacramenti.
Epiſt.Ego enim accepi. Ideo inter.1. Cor.11.
Euang.Caro enim mea.Hæc dixit in.Ioan.6
❧ Dominica ſecunda poſt pentecoſten.
Epiſt.Ne miremini fratres.In hoc.1.Ioan.3.
Euang.Homo quidā appa.Ibant aūt. Luc.14
❧ Dominica tertia poſt Pentecoſten.
Epiſt.Humiliamini igitur.Per Siluanū.1.Pe.5
Euang.Accedebant autem. Aut que.Lucę.15.
❧ Dominica quarta poſt Pentecoſten.
Epiſt.Nam reputo non eſſe.Spe enim. Ro.8
Euang.Eſtote ergo miſeric. Non eſt. Lucę.6.
R.Factum eſt autem quum.Et accidit. Lu.5.
❧ Dominica quinta poſt Pentecoſten.
Epiſt.In ſumma oēs.Scitis autē para.1. Pet.5
Euange.Factum eſt autem.Et accidit. Luc.5.
R. Dico enim vobis.Habeto beneuo. Mat.5.
❧ Dominica ſexta poſt Pentecoſten.
Epiſt. An ignoratis.Ne regnet igitur.Rom.6
Euang.Dico enim vobis.Habeto bene.Mat.5
R.In diebus illis quū.Et mox ingreſ. Mar.8.
❧ Dominica ſeptima poſt Pentecoſten.
Epiſt.Humanū quidd.ad fi. vſq; cap. Rom.6
Euang. In diebus illis. Et mox ingreſ.Mar.8
R.Cauete vobis à pſeu.Multi dicen.Math.7
❧ Dominica octaua poſt Pentecoſten.
Epiſt proinde fratres.Siquidē ſimul.Rom.8.

Euan. Cauete verò à. Multi dicent. Matth. 7
R. Homo quidam erat diues qui ha. Qui fidelis est in minimo & in multo. Lucæ. 6.
Dominica nona post Pentecosten.
Epist. Hæc aũt oia. Quapropter di. 1. Cor. 10.
Euang. Homo quidã erat diues qui ha. Qui fidelis est in minimo & in mul. Lucæ. 16.
R. Et vt appropinqu. Princeps autem. Lu. 18
Dominica decima post Pentecosten.
Epist. Scitis quòd gentes fuistis. Quemadmodum corpus vnum est, & mem. 1. Cor. 12.
Euang. Et factũ est quũ. Princeps aũt. Lu. 19.
R. Duo homines ascẽd. Afferebãt aũt. Lu. 17
Dominica vndecima post Pentecosten.
Epist. Notũ aut vobis. Sed copiosſ. 1. Corin. 15.
Euan. Duo homines asc. Afferebant. Lu. 18.
R. Et rursum egresſ. vsq; ad finem cap. Mat. 7
Dominica duodecima post Pentecosten.
Epist. Fiduciam aũt huiusmodi habe. Quandoquidem ne glorificatum quidem. 2. Cor. 3
Euan. Et rursum de. vsq; ad finem cap. Mar. 7
R. Beati oculi qui vi. Factum est autem. Lu. 19
Dominica decima tertia post Pẽtecostẽ.
Epist. Porrò Abrahæ dictę. Cæterum. Gala. 3.
Euang. Beati oculi qui. Factum est aũt. Lu. 19.
R. Et factum est dũ iret. Interrogatus. Lu. 17.
Dominica decima quarta post Penteco.
Epist. Dico autem spiri. Si viuimus spiritu. Galat. 5.
Euang. Et factũ est dum. Interrogatus. Lu. 17

R. Nemo poteſt duobus. Ne ſitis ſoli. Matt. 6
☞ Dominica decima quinta poſt Pẽtecoſtẽ.
Epiſt. Si viuimus ſpi. Videtis qu. Gala. 5. & 6
Euã. Nemo poteſt duobus. Ne ſitis ſo. Mat. 6
R. Et factum eſt deinceps. Et exiit hic. Lu. 7
☞ Dominica decima ſexta poſt Penteconſten.
Epiſt. Quapropter pete. ad cap. finẽ, Ephe. 3
Euan. Et factũ eſt deinceps. Et exiit hic Lu. 7
R. Et factum eſt vt intr. Dicebat autẽ. Lu. 14
☞ Feria quarta quatuor temporum.
Epiſt. Ecce dies ve. vſq; ad finem cap. Amos. 9
Item epiſt. Cõgregatusq; ois. Leuitæ. Neem. 8
Euan. Et reſpondens vnus. Et illinc. Marc. 5
☞ Feria ſexta.
Epiſt. Cõuertere Iſ. vſq; ad finem ca. Oſeæ. 14
Euan. Rogabat autem. vſq; ad finẽ cap. Lu. 7
☞ Sabbato.
Epiſt. Decimo die men. Et loquutus. Leui. 23
Item epiſt. Quinto decimo. Loquut. Leui. 23
Item Epiſt. Sicut cogitaui. Hæc dicit. Zach. 8
Item epiſt. Angelus autẽ do. Benedict. Dan. 3
Item epiſt. Siquidem tab. Nam ſi ſan. Heb. 9
Euan. Arborem fici. Dicebant ergo. Lucæ 13
¶ Dominica decimaſeptima poſt Pẽtecoſtẽ.
Epiſt. Hortor itaq;. Verum vnicuiq; Ephe. 4
Euan. Et factum eſt vt. Dicebant aũt. Luc. 14
R. Phariſæi quum au. vſque ad finem capitis Matthæi. 22.
¶ Dominica decima octaua poſt Pentecoſtẽ.
Epiſt.

Epistola. Gratias ago. fidelis Deus. 1. Corin. 1.
Euan. Pharisæi autẽ. vsq; ad finẽ cap. Mat. 22.
R. Et ingressus nauim. Et præteriẽs Mat. 9
¶ Dominica decima nona post Pentecosten.
Epistol. Renouari verò Omnis sermo. Eph. 4
Euan. Et ingressus nauem. Et prçteriẽs. Mat. 9
R. Simile fuit enim reg. Tũc abeuntes. Mat. 22
¶ Dominica vigesima post Pentecosten.
Epistol. Videte itaq; fratres quomodo. Eph. 5
Euan. Simile fuit enim. Tũc abeuntes. Mat. 22
R. Et erat quidam regulus. Hoc iterum. Ioã. 4
Dominica vigesi. prima post Pentecosten.
Epist. Quod superest fratres. In omni. Ephe. 6
Euan. Et erat quidã regulus. Hoc iterũ. Ioã. 4
R. Ideo assimulatum. vsq; ad ca. finẽ. Mat. 18.
¶ Dominica vigesi. secunda post Pentecostẽ.
Epist. Persuasum habent hoc ipsum quod. Scire autem vos volo fratres. Philippen. 1.
Euang. Ideo. assimilatum est regnum cælorũ homini regi. vsq; ad finem capitis. Matt. 8.
R. Tunc abeũtes pha. cõsi. Et his aud. Mat. 22
¶ Dominica vigesi. tertia post Pentecosten.
Epist. Pariter estote. Gaudete in Philip. 3. & 4
Euang. Tunc abeuntes. Et his auditis. Mat. 22
R. Hæc quum illis loque. Et quũ disce. Mat. 9
¶ Dominica vigesi. quarta post Pentecosten.
Epist. Propterea & nos. Cum gaudio. Colos. 1
Euan. Hæc cum illis lo. Et quum disce. Mat. 9
R. Quum ergo vide. Cæterum de die. Mat. 24
¶ Dominica vigesi. quinta post Pentecosten.

Epist.

Epist Ecce dies veniũt. Ad prophetas. Hier. 23
Euang. Quum sustulisset Ie. Iesus ergo. Ioã. 6

PROPRIVM SANCTORVM.

In die Sancti Andreæ.
Epist. Corde enim creditur. Sed dico. Rom. 10
Euan. Ambulans aũt Ies. Et circumib. Mat. 4.

In conceptione Beatę Mariæ.
Epist. Egredietur virga. Habitabit Iu. Esai. 11.
Euang. Liber genera. Vniuersæ itaq;. Mat. 1.

In die sancti Thomæ apostoli.
Epist. Iã igitur non. vsq; ad finẽ cap. Ephe. 2.
Euang. Thomas autẽ. Multa quidem. Ioã. 20

In die purificationis Mariæ.
Epist. Ecce ego mittam. Et accedam ad. Mal. 3
Euang. Et postquam completi. Et erat. Lu. 2.

In die Sancti Matthiæ.
Epist. Et in diebus his. vsq; ad finẽ cap. Act. 1.
Euan. Hoc est præceptũ. Hæc mando. Ioã. 15
R. Gratias ago tibi. vsq; ad finem. cap. Mat. 11

In die annuntiationis.
Epist. Et adiecit Dominus. Quia ante. Esa. 7.
Euang. In mense autem. Ac discessit ab. Lu. 1.

In die Sancti Marci.
Epist. Beatus homo qui inue. Fili mi ne. Pro. 3
R. Similiter autem vultus. Quumq; asp. Ez. 1
Euan. Ego sum vitis. In hoc clarifica. Ioan. 15.
E. Post hæc autem desig. In quacunq;. Lu. 10.

In die Sancti Philippi & Iacobi apost.
Epist. Exurgens aũt prin. Adueniens. Act. 5
Euan. Ne turbetur cor vestrũ. si quid. Ioã. 14

In

❧ In die Ioannis Baptistæ.
Epist. Audite insulæ. Hæc dicit Domi. Esa. 49
R. Priusquam te formarē. Et factum. Hie. 1.
Euang. Et in diebus. Et dixit Zacharias. Lu. 8
❧ In die apostolorum
Petri & Pauli.
Epist. Eodē aūt tempore. Req; ppensa. Act. 12.
Euan. Quū venisset Iesus. Tunc autē. Mar. 16
❧ In die visitationis Beatæ Mariæ.
Episto. Ecce iste venit. Capite nobis. Canti. 2.
Euang. Exurgens autē. Ma. Elizabet ve. Lu. 1.
❧ In die Mariæ Magdalenæ.
Epist. Mulierē fortē quis ad fi. vsq; ca. Pro. 31
Euang. Maria autem stabat. Quū ergo. Io. 20
R. Rogabat autē illū. vsq; ad finē. cap. Luc. 7
❧ In die sancti Iacobi apostoli.
Epist. Iam igitur non estis. vsq; ad fi. ca. Ep. 2
R. Benedictus deus & pa. Nō enim. 2. Cori. 1.
Euan. Tunc accessit ad eū. Et egredi. Mat. 20
❧ In die sancti Laurentij.
Epist. Qui sementē facit. Vt in oībus. 2. Co. 9
Euang. Amen amen dico. Nūc aīa mea. Ioā. 12
❧ In die assumptionis Beatæ Mariæ.
Epist. Et in oībus req. Et quasi storax. Ecc. 24
Euang. Factū ast autē dū. vsq; ad fi. ca. Lu. 10.
❧ In die decollationis sancti
Ioannis Baptistæ.
Epi. Expectatio iust. Et ore im. Pro. 10. & 11.
Euan. Nū ipse Herod. Et congregātur. Mar. 6
❧ In die natiuitatis Mariæ.

Episto.

Epist.& Euang.vt supra in concept. eiusdē.
In die sanctæ crucis.
Epist.Videtis quanta vo.vsq; ad fi. ca.Gal.6.
R.Humilem præbuit sem.Proinde di.Phil.2.
Euang.Et ego si exaltatus,Hæc loq. Ioan.12.
In die sancti Matthæi,
Epist.Verum vnicuiq;.Vt non amp.Ephe.4
Euang.Et præteriens Iesus.Tunc ade.Mat.9
In die sancti Michaëlis.
Epist.Et significauit. Et fecit nos.Apoc.1.
Euang.In illo tēpore ac.Venit enim.Mat.18
In die sancti Dionysij &
sociorum eius.
Epist.Stans autē Paulus vsq; ad fi.cap.Act.17
Euang. Et descendens cum. Secundū.Luc.6.
In die sancti Lucæ.
Epist.Post hæc vi.Et abijciunt coro.Apoc.4.
Euan.Post hæc autem.Nolite transi.Luc.10.
In die omnium sanctorum.
Epi.Et vidi alterū.Et respōdit vnus.Apoc.7.
Euang. Quum vidisset autem. Sic enim per-
fe.Mat.5.
In commemoratione defunctorum.
Epist.Et facta col.vsq; ad fi.cap.1.Matth.12.
Cæterùm,nolo vos ig.vsq; ad fi.ca.1.Thes.4
Et audiui vocem.Et vidi.Apoc.4.
Ecce mysterium vobis.Itaq; fratres.1.Cor.15
Euang.Dixit ergo Martha.Et quum.Ioan.11
Ego sum panis viuus.Caro enim mea.Ioā.6.
Sicut enim pater suscit.Amē amē dic.Ioan.5
Omne

Omne quod dat mihi. Murmurabant. Ioã. 1.
Amen amen dico vob. Non possũ ego. Ioã. 5.

Commune sanctorum.

In natali Apostolorum.

Epist. Iam igitur nõ est. vsq; ad fi. ca. Ephe. 2.
Scimus autem quod. Quis tentabit cri. Ro. 8.
Verum vnicuiq; nostrũ. Vt non sim. Eph. 4.
Euang. Hoc est præceptũ. Hæc præc. Ioan. 15.
Ecce ego mitto vos. Quum aũt pers. Mat. 10.
Hæc præcipio vob. Cum autem ve. Ioan. 15.
Ego sum vitis vera. In hoc glo. Ioannis 13.
Facta est autem contentio. Ait autẽ. Luc. 22.
Vos estis sal terræ. Ne existim. Matthæi 5.

In natali vnius martyris.

Epist. Beatus diues, qui in. Supra mẽ. Eccle. 3.
Beatus homo qui inuenit. Fili mi ne. Prou. 3.
Iustus autem si morte. Populi autem. Sap. 4.
Cor suum tradet. Sapientiam eius. Eccle. 39.
Memento Iesum Christ. Mali aũt. 2. Ti. 2. 3.
Nemo qui militat. Certus sermo. 2. Timo. 2.
Doctrinis varijs. Parete his qui præ. Heb. 13.
Benedictus deus. Non enim vol. 2. Corinth. 1.
Euan. Si quis vult post. vsq; ad fi. ca. Mat. 16.
Amen amen dico vob. Nũc anima mea. Io. 12
Qui vos audit, me audit. In eadem. Luc. 10.
Si quis vult post me. Factum est autẽ. Luc. 9.
Ne arbitrem quòd. vsque ad finem. Mat. 10.
Nihil enim est. Porro quisque nega. Mat. 10.
Si quis veniat ad me, & nõ. Bonus est. Luc. 14

In natali plurimorum martyrum.

Epist. Qui p fidē expu. vſq; ad fi. cap. Heb. 11.
Lingua ſapientiū or. Doctrina mala. Pro. 15
Iuſtorū aīæ in manu. Qui cōfidunt in. Sap. 3.
Iuſti autē in perpetuum. Ibunt directè. Sa. 5.
Sed illi viri miſericordiæ. Et hoc. Eccleſ. 44.
Et reſpondit vnus de ſe. vſq; ad fi. ca. Apo. 7.
Benedictus Deus. Non enim volu. 2. Cor. 1.
Et abſterſurus eſt Deus. Timidis. Apoca. 21.
Redeant autem vobis in. Et ſi ſe ſub. Heb. 10.
Quis nos ſeparabit. vſq; ad fin. cap. Rom. 8.
Quoniam ſpectaculum. Nā etiam ſi. 1. Cor. 4.
Rurſus alij ludibrijs. vſq; ad fin. ca. Hebr. 11.
Expectatio iuſtorum. Qui deſp. Prou. 10. 11.
Et redditis iuſtis merc. Quoniā ſap. Sap. 10.
Tunc ſtabunt iuſti. Ergo erraui. Sap. 5.
Sapientia oīm antiquorum. Cor ſuū. Ec. 39.
Qui timēt dominū, nō erunt. Si pœnit. Ec. 2.
Euāg. Et deſcendens cum. Secundum. Luc. 6.
Cęterum cum audieritis. Cum autem. Lu. 21
Et cum exiret è tēplo. Porro cum vi. Mat. 17.
Primum cauete vobiſipſis à fermento. Qui autem negauerit me coram. Lucæ 12.
Sedente autem eo. Et prædicabitur. Mat. 24.
Quum vidiſſet autē turbas. Sit enim. Mat. 5.
Quum autem perſequuti vos fuerint in ciuitate. Porrò quiſquis negauerit. Mat. 10.
Qui vos audit. In eadem hora. Lucæ 10.
Væ vobis qui ædif. vſq; ad finē cap. Luc. 11.

In natali vnius confeſſoris.

Epiſt. Abraham magnus pater. Et circūciderunt.

runt, Eccle.44.&.45.
In omni opere dedit cõfeſſ.Ego ex ore altiſſimi.Eccle.24.&. 47.
Hæc autem profugum.Hæc popu. Sap.10.
Dilectus Deo.Excelſum fecit. Eccl.45.
Et illi quidem plures fuerunt ſaderdotes. Siquidem lex homines.Heb. 7.
Doctrinis varijs Parete his qui.Heb. 13.
Euang.Sicut enim homo quidã.Acce.Mat.25
Sint lumbi veſtri.Ait autẽ ei Petrus.Luc. 12.
Quod ſi dixerit ſeruus ille . vigila.Mat.24.
Cauete,vigilate.vſq; ad finem cap. Marc. 13.
Nemo lucernam.Et quum loqueretur. Lu.12
Noli timere puſille.Sint lumbi veſtri.Luc.12
Homo quidam genere clarus. Veruntamen. Lucæ.19.
Ecce nos reliquimus. vſque ad finem.Mar.19

In natali plurimarum virginum.

Epiſt.Qui gloriatur in .Sed me.2. Cor.10.11.
De virginibus aũt.Quæ autẽ nupta.1.Cor.7.
Sapientiam autem non.Et ſi diuitiæ. Sap.7.8
Exaltaſti ſuper ter.Cum adhuc iunior. Ecc.9
Cõfitebor tibi domine.Circũdederũt.Ec.52.
Mulierem fortem. vſq; ad finẽ cap.Prou. 31.
Sapientia laudabit. Ego mater pulch.Ecc.24
Euang.Simile eſt regnum cęlorum theſauro
Iterum ſimile eſt regnũ cęlorũ ver. Matt.13.
Tunc ſimile eſt regnum cælorum decem virginibus . Sicut enim homo. Matthæi.25.

☞ In dedicatione eccclesiæ.

Epist. Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatē, Et dixit mihi. Apoca. 21.

Euan. Et ingressus perambulabat. Hæc illis audientibus. Lucæ. 19.

☞ In sponsalibus.

Epistola An nescitis quòd corpora ad finē. 1. Corinthiorum. 6.

Euangelium. Et adeuntes Pharisæi. Et in domino. Marci. 10.

☞ Indicis Epistolarum, & Euangeliorum Dominicalium, & festorum.

FINIS.

DE LI-

DE LIBRIS VTRIVSQVE TESTAMENTI

partim reiectis, aut non sine contradictione admissis partim apocryphis ex Athanasio, tametsi mihi suspectus est titulus. Erasmo Roterodamo interprete.

ITAQVE qui libri sint veteris instrumēti, quibus reclamatur à nonnullis, iam antea quoque diximus, videlicet Sapientia Solomonis, Sapientia Iesu filij Sirach. Præterea Hester & Iudith, ac Tobias. Quibus annumerantur & hi: Machabæorum libri quatuor, Ptolemaici, Canticum Solomonis, Susanna. Hi sunt libri veteris testamenti, qui recepti sunt, non sine contradictione. Rursus Apocryphi, hoc est, qui secretò habebantur veteris instrumenti libri, sunt hi: Enoch patriarchæ, Adsumptio Mosi, Abraham, Eldad & Modad, Heliæ prophetæ, Sophoniæ prophetæ, Zacharię patris Ioannis Baptistę, Baruch Abacuc, Ezechiel, & qui falsò inscribuntur Danieli. Porrò noui testamenti libri quibus contradicitur, sunt hi: Itinerarium Petri, Itinerariū Ioannis, Itinerarium Thomæ, Euangelium secundum Thomam, Doctrina Apo-

ſtolorum, libri Clementis, à quibus ſemoti ſunt ac decerpti libri veriores, ac diuino afflatu ſcripti, hi qui nunc leguntur. Atque hæc quidem, omnia ſunt edita vti cognoſcerentur. Cæterùm illi notati ſunt omnes, vt adulterini, & reiectitij. Ac ne horum quidẽ, maximè apocryphorum, vlla certitudo aut vtilitas, præcipuè qui pertinent ad nouum teſtamentũ. Sed omnes, præter illos, qui primùm à veteribus ac doctis patribus recepti ſunt, & comprobati, nimirum digniores ſunt, qui occultentur, quàm legantur. Etiã reliqua illa, quæ inter apocrypha numerantur Euangelia, exceptis his quatuor quę nobis tradita ſunt. Nam quatuor Euangelia nobis diuinitus tradiderunt ſanctæ, catholicæ, & Apoſtolicę eccleſię: videlicet, Euangelium ſecundũ Matthæũ, ſecundũ Marcũ, ſecundũ Lucam, & ſecundum Ioãnem, iuxta propheticam viſionem, quam vidit Ezechiel propheta de quatuor Cherubin. Vidit enim hic propheta quatuor Cherubin. Vnum ſimile homini, hoc eſt, Euangelium ſecundum Matthæum. Alterum ſimile leoni, hoc eſt, Euangelium ſecundum Marcum. Tertium ſimile vitulo, hoc eſt, Euangelium ſecundum Lucam. Quartum ſimile aquilæ, hoc eſt Euangelium ſecundum Ioannem. Porrò præter hæc quatuor, non eſt aliud vllum Euangelium. Euangeliũ igitur ſecundum Matthæũ, deſcri-

descriptum est ab ipso Matthæo Hebraica lingua, atque editum Hierosolymis. Interpretatus est autem Iacobus, qui fuit frater Domini, iuxta carnem, qui idem primus electus est à sanctis Apostolis, episcopus Hierosolymitanus. Euangelium autem secundum Marcum, dictatum quidem fuit à Petro apostolo Romæ, sed editum à beato Marco apostolo, & ab eodem prædicatum in Alexandria, Aegypto, Pentapoli & Libya. Cæterùm Euangelium secundum Lucam, dictatũ quidem fuit ab ipso Paulo Apostolo, cõscriptũ autem & editum à beato Luca apostolo & medico. Quemadmodũ & Acta Apostolorũ, dictauit quidem Petrus apostolus, sed idem Lucas conscripsit. Euangelium autem secundum Ioannem, prædicatum quidem est ab ipso Ioanne apostolo & IESV dilecto, cum exultaret in Insula Patmo, editum ab eodem Ephesi, per Caium dilectum & hospitem apostolorũ, de quo & Paulus Romanis scribens, ait: Salutat vos Caius hospes meus ac totius Ecclesiæ.

*

FINIS.

LEONI DECIMO PONTIFICI MOdis omnibus summo. Des. Erasmus Roterodamus, Theologorum infimus. S. D.

INTER tot egregia decora Leo decimè pontifex Maxime, quibus vndique claros & suspiciendus, ad pontificiæ dignitatis culmen adisti, hic infinitis Medicæ domus ornamentis, non minus eruditorum hominum monumentis, quàm maiorum tuorum imaginibus & honoribus inclytę, hinc innumeris corporis animique dotibus, quas partim diuini numinis indulsit benignitas, partim eadem aspirante, tua parauit industria, non alia res te verius aut magnificentius illustrauit, quàm quòd ad istum honorem, quo maior inter homines, homini non potest contingere parem morum attuleris, innocentiam: neque enim vitam modo ab omni dedecore longè latéq; semotam, verumetiam famam, nulla vnquam sinistri rumoris labe aspersam ad pontificiam sublimitatem pertulisti. Id quod quum vbique difficillimum est, tum præcipuè Romæ, cuius vrbis tanta est libertas ne dicam petulantia, vt illic à conuitijs parum tuta sit & integritas,

ac ne

ac ne ij quidem absint à crimine qui plurimum absunt à vitijs. Quibus rebus factum est, vt Leoni non paulo plus veræ laudis pepererit, quod summum pontificium promeruisset, quàm quod accepisset. Iam in ipsa pulcherrimi simul & sanctissimi muneris functione, quum tot præclaris factis, tot eximijs virtutibus susceptum honorem vicissim cohonestes, nihil tamen est quod te superis pariter & mortalibus commendet efficacius, quàm quòd summo studio pariq; sapientia illud potissimum agis ac moliris, vt indies in melius prouehatur Christiana pietas, hactenus temporum maximeq; bellorum vitio, nonnihil labefacta collapsáque, vt est cæterarum item omnium rerum humanarum natura, ni manibus pedibusque obnitamur, paulatim in deterius relabi, velutique degenerare. At res egregias aliquoties vt difficilius, ita & pulchrius est restituisse, quàm condidisse. Proinde quando tu nobis velut alterum præstas Esdram, & sedatis quod in te fuit, bellorum procellis, sarciendæ religionis prouinciam strenuè capessis, par est nimirum, vt omnes vbique gentium ac terrarum Christiani rem omnium pulcherrimam ac saluberrimam conantem, pro sua quisque facultate adiuuent. Iam video passim excellentes ingenio viros ceu magnos & opulentos Reges, Solomoni nostro

in tēpli ſtructuram mittere marmora, ebur, aurum, gemmas. Nos tenues reguli, ſeu potius homunculi, qualeſcunque materias, aut certè caprarum pelles, ne nihil conferamus, mittere ſtudemus: vile quidem munuſculum, quod ad noſtram attinet operam, ſed vnde (niſi me fallit animus) Chriſti templo, ſi non multum ſplendoris, certè non parum vtilitatis ſit acceſſurum, præſertim ſi eius calculo comprobetur, de cuius vnius nutu ac renutu ſumma rerum humanarum pendet vniuerſa. Etenim quum illud haberem perſpectiſsimum, præcipuam ſpem planeq; ſacram, vt aiunt ancoram, reſtituēdæ ſarciendæque Chriſtianæ religionis in hoc eſſe ſitam, ſi quotquot vbique terrarum Chriſtianam philoſophiam profitentur, in primis auctoris ſui decreta, ex euangelicis apoſtoliciſque literis imbibant, in quibus ſermo ille cæleſtis, quondā è corde patris ad nos profectus, adhuc nobis viuit, adhuc ſpirat, adhuc agit & loquitur, ſic vt mea quidem ſententia nuſquam aliàs efficacius aut præſentius: ad hæc, quum viderem ſalutarem illam doctrinam longè purius ac viuidius ex ipſis peti venis, ex ipſis hauriri fontibus, quàm ex lacunis aut riuulis nouum (vt vocant) teſtamentum, vniuerſum ad Græce originis fidem recognouimus, idque non temere neque leui opera, ſed adhibitis in conſilium

com-

complurtibus vtriusque linguæ codicibus, nec ijs sane quibuslibet, sed vetustissimis simul & emendatissimis. Et quoniam nouimus in rebus sacris, religiosè quoque versandum esse, nec hac contenti diligentia, per omnia veterum theologorum scripta circumuolantes, ex horum citationibus aut expositionibus subodorati sumus, quid quisq; legisset aut mutasset. Adiecimus Annotationes nostras, quæ primum lectorem doceāt quid qua ratione fuerit immutatum: deinde si quid alioqui perplexum, ambiguum aut obscurum, id explicent atq; enodent. Postremo quę obsistāt, quo minus procliuè sit in posterum deprauare, quod nos vix credendis vigilijs restituissemus. Quanquam, vt ingenuè dicam, quicquid hoc est operis videri poterat humilius quàm vt ei dicandum esset, quo nihil maius habet hic orbis: nisi conueniret, vt quicquid ad religionem instaurandam pertinet, haud alij consecretur, quàm summo religionis principi, & eidem assertori. Neque metus est, ne munus hoc nostrum qualecunque, sis aspernaturus, qui non loco tantum referas illum, qui donaria non precijs sed animis solitus est æstimare, qui duo minutula pauperculæ viduæ, splendidis & opimis diuitum donarijs prætulit. Iam an non quotidie videmus inter auro gemmisq; radiantia regum donaria præ-

tensibus flosculis, aut hortensibus herbulis concinnatas corollas suspendi diuis, quas, re tenuis, pietate diues offert plebecula? Alioqui quicquid illud est, seu magnum, seu pusillum, seu ludicrum sed serium, quod huius ingenioli fundus produxerit: id omne, vt nullus dedicem, suopte iure sibi potest vindicare, summus ille apud suos, virtutum ac literarum omnium Mœcenas & Antistes & Guilielmus Varanus archiepiscopus Cantuariensis, totius Angliæ non tituli tantum honorem primas, ac tuæ sanctitatis legatus, vt vocant, natus: cui me ipsum quoque quantus quantus sum debeo, non modo vniuersum studij mei prouentum. Siquidem is (vt ne dicam interim, cuiusmodi tum publicæ tum priuatim in me fuerit) id præstat suæ Bricanniæ, quod Leo præstat orbi terrarum: quod'que Medicea domus iam olim est Italiæ, vel hoc nomine terrarum omnium felicissimæ, hoc is suis est Anglis, ceu salutare quoddam sydus, ab ipsis satis in hoc datus, vt eo præside, quicquid est bonarum rerum repullulet ac sobolescat. Nam perinde quasi vno in homine plures sint heroes, & in vnico pectore non simplex inhabitet numen: Ita miris modis Archiepiscopum gerit ecclesiæ, legatum sedi Romanæ, consiliarium regiæ, cancellarium iustitię, Mœcenatem studijs cuius opera po-

ra po-

ra potissimum factum est, vt insula iam olim viris, armis, opibusque pollens, nunc optimus item legibus, religione, moribus, ad extremum ingenijs omni literarum genere perpolitis, adeò floreat, vt cum quauis cæterarum regionum posit ex æquo contendere. Verum quò latius huius laboris nostri manaret vtilitas, visum est, tui nominis apud omnes sacrosancti, ceu lenocinio quodam ad publicam orbis abuti commoditatem, præsertim cum huc vocet ipsa quoque rei ratio, quod pulchre congruebat, vt illius auspicijs hæc Christiana philosophia deriuaretur ad omneis mortales, qui Christianæ religionis teneret arcem, ac per eum proficisceretur doctrina cœlestis ad vniuersos homines, per quē Christus nos voluit accipere, quicquid homines è terris euehit in cœlū. Quanquā adeo quid tandē vetat, quominus hic liber gemina cōmendatione fultus, hoc etiam felicius & auspicatius exeat in manus hominum, si duobus totius orbis summatibus viris communiter fuerit consecratus? Quandoquidem aris templisque videmus hoc plus accedere maiestatis ac venerationis, quod pluribus simul diuis sint dedicata. Iam hoc quātum libet nouum videatur, modo publicæ conducat vtilitati. Et ea est Leonis modestia facilitasque, vt hac parte non minus sit maximus, quam ea qua maximos

omnes

omnes longo superat iuteruallo. Et ea est Archiepiscopi in omni decorum genere prestantia, vt Leonem omnibus numeris summum, non alius magis deceat collega. Postremò si fas est apud tantum principem nõnihil Trasonis è comœdia referre, quantum uis in specie humilis videatur hic meus labor, tamẽ confido futurũ, vt attentus lector aliquanto plus deprehẽdat in secessu, quam prima statim fronte præ se ferat opus. Sed ne celsitudinem tuam iugi solitudine terrarum orbi consulentem, longiori sermone remorans, in publica peccem commoda: quod reliquum est cum plebeio lectore trãsigam: sed prius illud apprecatus, vt cuius prouidentia Leo decimus contigit subleuandis rebus mortalium, idem eum nobis & quàm maximè longeuum esse velit & felicissimum

Basileæ, anno restitutæ salutis millesimo quingentesimo decimo sexto, calendis Februariis.

LIBRORVM NOVI Testamenti Elenchus, per Cor. Graphæ.

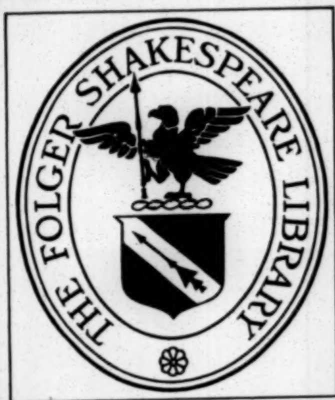
Matthæus Christi stirpem, & genus ordine narrat.
Marcus Baptistam clamantem inducit eremo.
Virgine prognatum Lucas discribit Iesum.
Prodit Ioannes uerbi impenetrabile lumen.
Ardua apostolico Lucas canit acta triumpho.
Paulus Romanos docet uni fidere Christo.
Bina Corinthiacos castigat epistola fratres.
Obiurgat Galatas quòd retro à tramite cedant.
Clara Ephesus magni recipit scripta aurea Pauli.
Paulina infractos collaudat charta Philippos.
Sancta Colossensem confortat epistola cœtum.
Bis Thessalonicam hortabundus scribit ad urbem.
Timotheo binas mittis bone Paule tabellas.
Inde Titum informas pastoria munera tradis.
Mittitur à Paulo tibi paruula scheda Philem[illegible]
Perdocta Hebræam solatur epistola gentem[illegible]
Format Iacobus præclaris moribus orbem.
Bina à Bar-iona conscripta est litera Petro.
Scribit Ioannes ternas ex ordine schedas.
Acriter insequitur uitiorum crimina Iudas.
Seculi Ioannes extremi arcana reuelat.

FINIS.

DICIT DEVS.

Dominus Deus noster, Dominus vnu
est, & diliges Dominum Deum tuum ex to
to corde tuo, & ex tota anima tua, & ex to
ta fortitudine tua, & erunt verba hæc quæ
cunque ego præcipio tibi hodie in corde tuo
& in anima tua, præmonebis ea filijs tuis, &
loqueris de eis sedens in domo, & ambulã
in via, & dormiens, & surgens & ligabis ea
in signum in manu tua, & sint immobilia
ante oculos tuos, & scribes ea in liminibus
domorum tuarum & portarum tuarum.

DEVTRONOMII. VI.

THE FOLGER SHAKESPEARE LIBRARY